

ZBORNİK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 21

REDAKTOR:

Fabijan Trgo, pukovnik i Svetislav Miladinović, major

Odgovorni urednik

Fabijan Trgo, pukovnik

IZDAJE

ISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMİJE

ISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMUE

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILACKOM RATU
JUOSLOVENSКИH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 21

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1944 GOD.

BEOGRAD
1960

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1944 GOD-
- JANUAR -

I

DOKUMENTA JEDINICA NARODNOOSLO-
BODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH
ODREDA JUGOSLAVIJE

BR. 1

**NAREĐENJE ŠTABA PETOG KORPUSA NOVJ OD 1 JANU-
ARA 1944 ŠTABU ČETVRTE NOU DIVIZIJE ZA PRODU-
ŽENJE NAPADA NA BANJU LUKU¹**

**STAB
5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE**

Br. si.
Dne 1-1-1944 god.
u 18 h
kod Štaba III brigade-

ŠTABU IV DIVIZIJE

Položaj

1. Danas smo vam uputili preko III brigade dva dopisa.ⁱ
Od vas nismo dobili odgovora niti neku drugu poštu.

Jednu depešu smo dešifrovali u kojoj kažete da vam se
glavnina nalazi u gradu na vašem pravcu.

Međutim, prema obavještenjima III brigade, njihova li-
jeva kolona ne naslanja se najbolje na vaše snage⁴ te trpi usljed
toga veći pritisak neprijatelja.

2. III brigada nalazi se pred Kaštelom, hotelom »Palas«
i do Crkvene.

Šoša^v je ovladao desnom stranom grada⁶ — zarobio 8
r[adio] stanica, dosta vojnika i nešto četnika.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Isto-
riskog instituta JNA pod reg. br. 1—1/1, k. 768. Uz naređenje se, kao
prilog, nalazi i skica rasporeda naših snaga za napad na Banju Luku
Odnosi se na Štab Treće proleterske krajiške brigade.

³ Redakcija nije pronašla spomenute dopise.

⁴ Vjerovatno se odnosi na Trinaestu krajišku NOU brigadu
(vidi dok. br. 31).

Narodni heroj Josip Mažar-Soša. Poginuo 20 oktobra 1944, kao
načelnik operativnog odjeljenja Petog korpusa NOVJ, prilikom napada
na Travnik.

⁶ Opširnije o tome vidi dok. br. 85.

Za noćas Šoša može da da jednu brigadu" na lijevu obalu i to će učiniti. Ovu brigadu zabaciće od Vrbasa u leđa uporištima koja vi napadate. Ovladaće Rebrovačkim mostom i napasti Logor.

III brigada uperiće glavni napad na Palas« da bi provalela u leđa neprijatelja koga vi napadate.

Vi noćas napadnite neprijatelja svom silinom obuhvatajući ga lijevim krilom.

Noćas sve snage moraju dati sve od sebe kako bi zadatak bio izvršen. Vezu nam često šalžite kuririma i stanicom.

Mi se nalazimo u G. Seheru. Za večeras je Šoša najavio dolazak kod nas te ćemo za njegove snage još bolje precizirati.

Sinoć i danas smo hvatali neprijateljske otvorene depeše.

Danas javljaju u Zagreb:

»Opkoljeni smo sa svih strana — partizani zauzeli pola grada, ako nam u toku dana ne dođe pomoć, B. Luka će proći kao i ostali gradovi«.

III brigada je do sad zaplijenila oko 2000 pari cipela, vagon štamparskog papira, 2 kamiona i druge spreme, zarobljeno oko 200 nepr. vojnika.

Odmah nam pošaljite odjeljenje za vezu sa opširnim izvještajem.

Sa XI brigadom nismo imali veze.

S. F. — s. N.

Komandant
S.^s Rodit

Sa 8^a nemamo takode veze.

Pazite na pravac Prijedor.

S. R.

⁷ Odnosi se na Petu kozarsko-krajišku brigadu.

* Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 29 aprila 1949. kao generalpotpukovnik JNA.

⁸ Odnosi se na Osmu krajišku brigadu (vidi dok. br. 81).

**NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 1 JANUARA
1944 ŠTABOVIMA PRVE I ČETVRTE KRAJIŠKE BRIGADE
ZA POKRET PRAVCEM ŠAHBEGOVICI — PODROMANIJA
— NEPRAVDICI — BOGOVICI — SJETLINA — RENOVICA¹**

STAB
V. NO UDARNE DIVIZIJE
I.* BOS. KORPUSA
Pov. br. 1/44
Dne 1. I. 1944 god.
u 20.15 h

ŠTABU I. i IV. KRAJIŠKE NOU BRIGADE V-e DIVIZIJE

Položaj

Opšta situacija:

Neprijateljske snage: U Kladnju se nalaze Nemci, ali ne znamo jačinu. Po našem mišljenju, najviše jedan bataljon, a možda se i ovaj povukao posle našeg prolaska za Zivinice. U Olovu se nalazi milicija. Ovo je danas ispitao III. bataljon I. KNOU brigade. U Vlasenici do pre tri dana bio je manji nemački garnizon. Vareš neispitan. U Sokolcu jučer je bilo 300 ustaša.³ U Rogatici manje ustaške snage.⁴ U Višegradu ne znamo ko se nalazi. Po izveštaju Štaba XXVII. divizije, u Sarajevu nema većih neprijateljskih snaga.

Vrhovni štab nam javlja da imaju podatke da će u istočnoj Bosni ostati Paveličeve snage,⁵ a Nemci da kreću prema Zenici, Doboju i Brodu.⁶ Po kretanju neprijatelja, mi također mislimo da će jedinice I. planinske i »Princ Eugen« divizije napustiti istočnu Bosnu, no nije isključeno da još neki nemački garnizon ne zadrži se neko vreme oko Kladnja, Zivinica, Tuzle itd.

Naše snage: Jedinice XXVII. divizije ostati će desetak dana na sektoru Rakova Noga — Olovo — Sokolac — Sokolo-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—1, k. 781 A.

² Petog oktobra 1943 Korpus je preimenovan u Treći korpus NOVJ (vidi tom II, knj. 1. Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ za oktobar 1943 godine).

³ i ⁴ Vjerovatno se odnosi na dijelove Prvog stajaćeg djelatnog zdruge (vidi opštu bojnu relaciju Trećeg zbornog područja pod reg. br. 1/2—3, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

⁵ Odnosi se na ustaško-domobranske jedinice (vidi dok. br. 207 i 220).

* Vidi dok. br. 173. objašnjenje br. 11 i 12.

vići.⁷ Ova divizija će upravo tu ostati, ukoliko na ovom sektoru ne bude nemačke ofanzive, u kom bi slučaju prešla na sektor Jahorina — Trnovo ili dok od svog Štaba korpusa dobije nove zadatke. Druge jedinice III. korpusa nalaze se severno od linije Kladanj — Vlasenica.

Naši zadatci:

Po naređenju V. Š., osnovni zadatak naše divizije je prelaz preko reke Drine za Srbiju i to na sektoru Višegrad.* Za izvršenje ovog zadatka potrebno je da znamo tačnu situaciju na sektoru Goražde — Rogatica — Višegrad, kao i situaciju u Sandžaku, odnosno na sektoru II. divizije, koja se sada nalazi oko Rudog i Bijelog Brda.⁹ Dalje je potrebno, da bi smo izvršili ovaj zadatak, da se naša divizija odmori desetak dana, jedinice vojnički i organizaciono srede i da dobijemo pomoć u spremi i hrani, što nam je V. Š. javio da ćemo dobiti od saveznika čim za to bude prilika.¹⁰

Do izvršenja našeg glavnog zadatka odlučili smo sledeće:

X. krajišku NOU brigadu uputili smo na sektor s. Jabuka (Jahorinska) sa divizijskom bolnicom, gde bi brigada i bolnica odmorile a Štab brigade prikupio podatke o Foči, Kalinoviku i Trnovu." X. brigada je prešla komunikaciju kod Podromanije. bez borbe, noću 31. XII. 43. g.

I. krajiška NOU brigada sa jednim bataljonom IV. KNOU brigade i bolnicom IV. KNOU brigade krenuti će 2. ov. m. u 9 časova, pravcem Šahbegovići — Pediše — Sajice — Podromanija — Bogovići — Nepravdići, gde treba da stigne 3. I. o. g. između 10 i 12 časova.¹² Ove snage izvršiti će pokret 2. ov. m. u dve kolone i to: desna kolona izvršiti će pokret iz s. Zunova i to tri bataljona I. KNOU brigade, Štab divizije, Štab I. brigade. i brigadna bolnica, pravcem Zunovi — Podgaj — Riječa

⁷ Vidi dok. br. 114.

* Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje, ali u Ratnom dnevniku (sveska 2-ga) komandanta Pete NOU divizije Milutina Morače o tome kaže se: ... od V.Š. dobili smo naređenje da manevrišemo u neprijateljskoj pozadini! Neprijatelja ima uglavnom svuda. U Vlasenici — Han Pijesku — Kramu — Sokolcu — Varešu. — Ofanziva može još da traje. Treba ispitati pravac za Višegrad. Ovaj je pravac dobar, ali ga treba preći i konačno znati ko drži Rogaticu i Višegrad. Predložili smo V.Š. da idemo na sektor Goražde — Jahorina«. (Vidi dok. pod reg. br. 2 1 k. 2015 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.)

⁹ Odnosi se na Drugu proletersku diviziju (vidi tom I. knj. 16. dok. br. 123).

Vidi dok. br. 173.

¹⁰ Vidi dok. br. 43 i 109.

¹² i ¹³ Vidi dok. br. 175.

— Sahbegovići — Bijela Voda — Dolovi. Druga kolona (leva): 111. bataljon I. KNOU brigade, jedan bataljon IV. KNOU brigade, brigadna bolnica IV. brigade krenuti će u 9 časova iz s. Kruševci na Meljine — Stupanj — Zagrade — Zulj — Krajevi — Štitare — Pediše. III. bataljon I. KNOU brigade krenuti će rano iz s. Krajšići za s. Kruševci i tu treba da ga sačekaju delovi IV. KNOU brigade koji će ići sa njim.

Obe kolone na sektoru Bijela Voda — Dolovi — Pediše stati će da bi se ispitala situacija na komunikaciji i ukoliko bude potrebno izvršiti će novi raspored jedinica radi prelaza ceste. Zato će član Štaba IV. KNOU brigade po dolasku u s. Pediše potražiti Štab divizije u s. Dolovi.

Obe kolone moraju ići potpuno vojnički, da ne bi bilo nekog iznenađenja od pravca Sokolca.

U selima gde se sada jedinice nalaze naći dovoljan broj vodiča, izbeglica sa sektora Podromanije i Sokolca. koji znadu dobro puteve do Bogovića i Nepravdića.

Pripremiti dva obroka hrane za ovaj marš.

Tri bataljona IV. KNOU brigade izvršiti će sutra u 9 časova pokret, pravcem prema mestu gde su ostali teži ranjenici i njihova zaštita.¹³ Do ovoga mesta bataljoni imaju tri dobra marša i treba nastojati da se trećeg dana marša stigne na određeno mesto. Štab brigade uz put treba da ispituje i prikuplja podatke, da ne bi došlo do iznenađenja.

Kada brigada prihvati ranjenike, treba da krene u sastav divizije, pravcem Očevlje — Musići — Riječa — Sahbegovići — Bogovići, a odavde treba da prede prugu i cestu na sektoru Sjetlina — Prača — Renovica. Prelazak pruge i ceste zavisiti će od situacije na istim, o čemu će se moći dobiti podatci u Bogovićima i Nepravdićima.

I. i X. krajiška NOU brigada sa Štabom divizije, do dolaska IV. KNOU brigade sa zadatka, nalaziti će se na sektoru Jabuka — Prača — Goražde — Rogatica.

Ukoliko bi neprijatelj vršio neke ofanzivne operacije bilo na sektoru XXVII. ili naše divizije, Štab IV. KNOU brigade treba da hvata vezu sa prvom jedinicom, da eventualno od nje dobije podatke o nama, ali svakako nastojati da se prede rečnim pravcem u sastav divizije. Ako Štab XXVII. divizije bude u blizini pomenutog pravca, obavezno navratiti do njega radi dobijanja podataka.

Štab IV. KNOU brigade sa tri bataljona treba da stigne na sektor Sjetlina — Renovica najkasnije do 14. ov. m.

Sa bolnicom I. bataljona koji ide sa I. KNOU brigadom treba da bude neko iz Štaba brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: „ Komandant, p. pukovnik:
Mil.¹⁴ Morača

(M P.)

Dostavljeno:
Štabu XXVII. divizije, Štabu
Krajiške NOU brigade.

BR. 3

**NAREĐENJE ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE OD 1
JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPO-
RED I SPREČAVANJE PRODORA NEPRIJATELJSKIM SNA-
GAMA KA BANJOJ LUCI'**

STAB XI NOU DIVIZIJE

Broj: službeno
Dne 1 januara 1944 g.
u 22 časa

ŠTABU XII SLAVONSKE NOU BRIGADE TE
ŠTABOVIMA MOTAJICKOG, DOBOJSKO-DERVENT..
TESLICKO-TESANJ. ODREDA I
CETI BANJALUČKOG ODREDA

na položaju

Prema izvještaju komandanta ove divizije (Soše)² naše snage koje učestvuju u napadu na Banju Luku likvidirale su dva uporišta na desnoj obali rijeke Vrbasa.³ Nisu likvidirani Karanovac i Celinac, koji nisu još napadani. Do sada je ubijeno i zarobljeno 100 Njemaca i domobrana i zarobljeno je 20 četnika. U četničkom štabu Tešanovića⁴ zarobljeno je 8 njemačkih

" Milutin

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu IstorisJcog instituta JNA pod reg. br. 6/1, k. 866.

⁵ Narodni heroj Josip Mažar-Soša

³ Opširnije o borbama za Banju Luku vidi dok. br. 85, 193 i 194.

⁴ Lazar Tešanović. Poginuo 1946 u borbi s organima narodne vlasti.

i jedna četnička radio stanica. Zarobljena je važna četnička arhiva, među kojom se nalazi najnoviji materijal i direktive Draže Mihailovića. Također je zarobljeno 500 četničkih ovaca. Naše se snage nalaze u gradu kod Kaštela. Saveznička avijacija nije intervenisala. Očekuje se svakog časa njen dolazak. Akcija na Banju Luku razvija se vrlo dobro. U vezi gore navedenog, izdajem slijedeće

naređenje:

XII Slavonska NOU brigada. Kontroliše i zatvara već ranije joj određeni pravac,⁵ s tim što će povremeno slati jedan vod da kontroliše i osmatra komunikaciju Derventa — Bos. Kobaš. S obzirom da se akcija na Banju Luku razvija vrlo dobro, potrebno je da posvetite svu budnost i da ne dozvolite ni pod koju cijenu da neprijatelj prođe u pravcu Prnjavora i Banje Luke, pošto bi isti onemogućio likvidaciju Banje Luke.

Motajički partiz. odred. Odmah po primitku ove naredbe izvršit će pokret u pravcu: Stanari, Rastuša, Crkvenica," Kiseljak, Hajdučko Brdo, Uvrate, Bujanj i smjestiti se u s. Pasjača, odakle će kontrolisati i zatvarati pravac: Ljeljuh, Potočani. Rankovići i Osivica. Vezu održavati desno sa Teslić.-tešanj. odredom koji se nalazi u Pribiniću, a zatvara i kontroliše pravac: Borja, Gusti i Gornji Teslić.

Dobojsko-derventska odred. Kontroliše i zatvara ranije mu već određeni pravac i isti će pripremiti potrebna sredstva za rušenje mosta na rijeci Ukrini u slučaju prodora neprijatelja u pravcu Kulaša i Glogovca.

Bataljon Komande Prnjavorskog područja. Odredit će po deset ljudi koji će ostati pri Komandi mjesta u Prnjavoru, na Vučijaku i u Kulašima radi vršenja svakodnevnih njihovih dužnosti, a sa svim ostalim snagama izvršit će pokret pravcem: Prnjavor — Vučijak — Kulaši i srijestit će se u Stanare, odakle će kontrolisati i zatvarati pravac: Vitkovci, Jelanska, Ljeskove Vode, Ostružnja i prema Rastuši. Vezu održavati lijevo sa Dobojsko-dervent. odredom, a desno sa snagama koje se nalaze u Čečavi i preko Ukrine. Također će pripremiti alat za rušenje mostova i drveća na komunikaciji Stanari — Kulaši.

Skreće se pažnja svim gore navedenim jedinicama da održavaju stalan kontakt i prate pokret neprijatelja, kako bi mogli pravovremeno preduzeti sve mjere, da bi se onemogućio prodor neprijatelja na vašim sektorima, tj. Prnjavor, Banja Luka, Čečava, Klupe, Pribinić, Kotor Varoš.

⁵ Odnosi se na pravac od Prnjavora (vidi dok. br. 132 i knj. 20. dok. br. 177 i 178).

⁸ Vjerovatno: Ukrijnica.

Veze održavati kuririma na konjima i po mogućnosti koristiti telefonske veze.

O svim novostima i promjenama na vašim sektorima treba blagovremeno da obavještavate potpisanog.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. komandanta,
potpukovnik,
Đurin⁷

P. s. Izvještaj druga Soše je od 8 sati ujutru.

BR. 4

SAOPŠTENJE DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O BORBAMA U HERCEGOVINI U VREMENU OD 15 NOVEMBRA DO 31 DECEMBRA 1943 GODINE¹

S A O P S T E N J E

O A K C I J A M A

XXIX UDARNE DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE I PARTIZANSKIH ODREDA HERCEGOVINE

Od osnivanja divizije 15 novembra 1943 do 31 decembra 1943 g.

Naša XXIX Udarne divizija N.O.V.J. i partizanski odredi Hercegovine čisteći svoju zemlju od okupatora i njegovih slugu ustaša i četnika vodili su ofanzivne operacije protiv švapsko-ustaško-četničkih udruženih bandi. Naši borci i starješine pokazali su i pokazuju u svakoj borbi svoj junački ofanzivni duh i uništavaju okupatorske izdajničke gadove kao skakavce. Naše jedinice svakog dana vrše veću ili manju akciju čišćenja zemlje od okupatorskog i izdajničkog smrada. Skoro u svim borbama miješa se pseća okupatorska i ustaško-četnička krv prolivena pod udarcima naših jedinica.

• **Predojević**

¹ Original se nalazi u Muzeju narodne revolucije Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

Iznosimo hronološki važnije akcije:

LIKVIDACIJA USTAŠKOG UPORIŠTA s. KULA FAZLAGIĆ

20 novembra 1943 godine napadnuta je i likvidirana Kula Fazlagić, poznato ustaško gnijezdo i utočište četnika i Švaba. Kulu je branilo oko hiljadu ustaša i tridesetak četnika Gatačkog sreza.

Dok je IIP Hercegovačka N.O.U. Brigada zatvarala pravce i dejtvovala ka Bileći, a II⁴ Hercegovačka N.O.U. Brigada ka Nevesinju, dotle je X Hercegovačka N.O.U. Brigada u noćnom jurišu ovladala spoljnim odbranama i rovovima [oko] Kule, obuhvatajući je i preko planine Babe i Bjelašnice. Razvila se krvava i žestoka borba prsa u prsa i najzad razbijeni su svi protivnapadi ustaša i pokušaji četnika i Švaba od Nevesinja i Kula je pala. Hrabri bombaši X Hercegovačke brigade napokon su uništili jazbinu najkrvavijih jamara Hercegovine, osvećujući tako Koritsku jamu³ i naplaćujući izrodima naših naroda za njihove krvave grijehе.

Napadom na Kulu i u daljem gonjenju do Nevesinja ubijeno je 150 ustaša i više ranjeno. Zaplijenjeno je: 70 pušaka, 2 mitraljeza i veća količina municije.

Poslije herojske borbe naših brigada protiv ustaša i četnika u Kuli Fazlagić narod u Hercegovini odahnuo je osvetnički prema ustaškim krvolocima koji su na čelu sa zloglasnim ustaškim krvolokom Džemom Ibanovićem zatvorili mnoge domove zloglasnom Koritskom jamom. Izdajnički četnički banditi pohitali su da ispod smrdljivog skuta okupatora, iza žice okupatorskog bloka pronose kroz narod nezapamćene laži, kao da tobože Narodnooslobodilačka vojska nije likvidirala Kulu Fazlagić, nego da su to uradili četnici. To su radili u zajednici sa svojim ratnim drugovima Švabama i iz Kule prebjeglim ustašama, jer poslije razbijanja četničkih bandi i Kule Fazlagić kao posljednjeg ustaškog uporišta u Hercegovini i četnici i ustaše postadoše regularni demoralisani vojnici švapske horde, sa kukastim krstom.

BORBE SA SVAPSKOM SS DIVIZIJOM »PRINC EUGEN NA SEKTORU GACKO — NEVESINJE

Odmah po likvidaciji Kule Fazlagić pošla je sa linije Stolac — Mostar švapska SS divizija »Princ Eugen«^{fa} u napad na

² Opširnije o tome vidi tom IV, knj, 19, dok. br. 94, 141 i 168.

² i * Trinaestog januara 1944 izvršeno je preimenovanje: III-će u Dvanaestu hercegovačku NOU brigadu a II-ge u Jedanaestu hercegovačku NOU brigadu (vidi dok. br. 73).

³ U nju su ustaše bacile oko dvije stotine ljudi početkom juna 1941.

⁰ Krajem novembra 1943 Četrnaesti puk te divizije prebačen je sa poluotoka Pelješca na područje Nevesinja. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 3/2-a. k. 72 A u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

našu diviziju. Hercegovačka divizija dočekala je Švabe na prostoru Plana — Korita — Kifino Selo i razvile su se žestoke borbe više dana gdje je skupa sa našim borcima i goloruki narod sa kosama i sjekirama, pijucima i kočevima, kako žene tako i starci — tukao bježeće Švabe, hvatao žive, dovodio našim četama i zaslužno ih kaznio.

25 novembra 1943 g. razbijen je cio jedan njemački puk, a jedan njegov bataljon potpuno uništen kod Korita i sela Tucakov Do.⁷

Dok su III i X Hercegovačka brigada uništavale posljednje ostatke ovog švapskog bataljona i odbijale sve bočne napade Švaba i četnika od Bileće, dotle je II Hercegovačka brigada uz pomoć partizanskog bataljona »Nevesinjska puška« razbila jedan drugi njemački bataljon kod Slata i natjerala ga u bjekstvo.

U borbama kod Korita dobro je potpomagao i vidno se istakao partizanski bataljon »Miro Popara«, koji je za nagradu za svoje dotadanje junačko držanje u borbi uključen u sastav III Hercegovačke N.O.U. Brigade.

Ovoga dana ubijeno je 5 njemačkih oficira, među kojima poznati zlikovac major Stratman, nosilac visokih Hitlerovih odličja i 120 švapskih vojnika. Zaplijenjeno je: 4 teška bacača, 200 granata, 53 konja sa municijom i opremom, 2 konja sanitetskog materijala sa hirurškim instrumentima, 1 radio stanica, 13 puškomitraljeza, 15 mašinki i druge spreme.

Sem ovoga kod Slata ubijeno je 40 Švaba, mnogo ranjeno, kao i 15 konja. Zarobljeno je i dosta municije.

26 decembra 1943 g. X Hercegovačka brigada ubila je kod Bileće 40 Švaba i jednog oficira, dok ih je više ranjeno. Zaplijenjeno je dosta municije.

Istoga dana III Hercegovačka brigada ubila je na [prostoru] Kobilja Glava — Korita još 40 Švaba i više ranila.

28 decembra 1943 g. II Hercegovačka brigada razbila je dvaput švapske manje kolone kod Fojnice i sela Lukavice, ubivši 8 Švaba i više konja.

U svim ovim borbama prethodnice i pobočnice Švaba bile su četničke bande Draže Mihailovića.⁸

RAZBIJANJE RAZBIJENIH ČETNIČKIH BANDI NA SEKTORU VILUSE — GRAHOVO — RISAN — BILEĆA

Od 2 do 4 decembra 1943 g. III i X Hercegovačka brigada blokiraju Bileću⁹ i čisteći Banjsko-vučedolsku opštinu od čet-

⁷ Redakcija nije pronašla neprijateljski dokumenat o tome.

• Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 195.

• Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 203.

ničkih izroda zauzimaju Velimlje i upadaju u Grahovsku i Rudinsko-trepačku opštinu. Zarobljeno je 19 četnika i 19 pušaka i nešto municije.

Dok je II Hercegovačka brigada vršila pritisak na Gacko,¹⁰ a III Hercegovačka brigada na Bileću, odbijajući jače švapsko-četničke intervencije, dotle je X Hercegovačka brigada razbila skoncentrisane crnogorsko-hercegovačke bande četnika, zauzela Viluse i Grahovo i izbila na Crkvice kod Risna. Pokušaj Švaba da je otsijeku i udare s leđa od Trebinja i Lastve osujećen je i Švabe su imale teže gubitke.

X Hercegovačka brigada zarobila je: 3 puškomitraljeza, 1 laki bacač, 70 pušaka, 242 bombe, 700 osnovnih punjenja za teški i 2.000 osnovnih punjenja za laki bacač, 5.000 metaka, 2 vagona topovske i bacačke municije i druge spreme. Porušen je i željeznički most kod Pareža na pruzi Trebinje — Bileća.

Kada su X i III Hercegovačka brigada razbile razbijene četničke gadove Hitlerovog Petra II i Draže Mihailovića, Švabe od Trebinja 12 decembra 1943 g. drhteći su pokušale da svojim drugovima četnicima Petra II pruže pomoć, ali uzalud, jer su pretrpjeli veće gubitke.

AKCIJE II HERCEGOVAČKE N. O. BRIGADE NA SEKTORU GACKO

Od 4 do 8 decembra 1943 god. II Hercegovačka brigada u nekoliko manjih akcija rastjerala je Švabe i četničke bande oko Gacka i tako zaštitila sela od njihovog zuluma.

9 decembra 1943 god. II Hercegovačka brigada potukla je četničke izrode kod sela Lipnika i Jasenika, koji su odmah pobjegli Švabama u Gacko, ostavljajući na bojnopolju 2 mrtva i 6 ranjenih. Zaplijenjene su nekolike puške i nešto municije.

10 decembra 1943 g. 3 bataljon III Hercegovačke brigade razjurio je jednu četničku grupu kod sela Stepena, ubivši jednog četnika i njih više ranio. Zarobljene su dvije puške i nešto municije. Ovom prilikom zapaljena su i 2 drvena mosta i srušena cesta na više mjesta između Plane i Gacka.

Istog ovog dana II Hercegovačka brigada razbila je jednu švapsku kolonu kod sela Vrbe, koja je pobjegla u panici ka Gacku. Švabe su imale osjetne gubitke.

11 decembra 1943 g. jedna švapsko-četnička kolona napala je Duličku partizansku četvu, ali čim su se pojavili dijelovi 3 bataljona III Brigade, neprijatelj je u panici pobjegao u Gacko.

Istog ovoga dana II Hercegovačka brigada vršila je prepad na Gacko, vodila čitavu noć borbu u njemu, oslobodivši pri tome

¹⁰ Vidi tom IV, knj. 20. dok. br. 45 i 86.

Avtovac i nanijevši neprijatelju veće gubitke. Zarobljena su dva konja sa municijom, nešto oružja i ubijeno više četnika.

BORBE PROTIV ŠVABA I ČETNIKA NA SEKTORU OKO STOCA

17 decembra 1943 g. bataljon »-Mihajlo Đuzulan« Južnohercegovačkog partizanskog odreda opkolio je jednu četničku grupu u selu Vlasačama kod Trebinja i tom prilikom ubio 4 četnika, 8 ranio a 9 zarobio.

19 decembra 1943 g. III Hercegovačka N.O.U. Brigada opkolila je i potpuno razbila četničke pljačkaše u Dabru, ubivši 8 četnika, ranila više, a zarobila 36 četnika. Zaplijenjeno je 5 konja sa municijom. Razbijene bande četnika bježeći dočekane su od bataljona »Savo Belović« Južnohercegovačkog partizanskog odreda, gdje je ubijeno 30 četnika. Zaplijenjeno: 1 teški bacač, 2 konja i više pušaka i municije.

Istoga ovoga dana bataljon »Marko Mihić« Južnohercegovačkog partizanskog odreda opkolio je i uništio jednu njemačku patrolu na Bačniku kod Stoca, gdje je zarobio i ubio 7 Švaba, od kojih 4 avijatička oficira. Zaplijenio 1 »šarac«, 2 mašinke, 3 puške, nešto municije i sanitetskog materijala.

BORBENA SARADNJA SA SAVEZNIČKOM AVIJACIJOM

22 decembra 1943 g. u vazdušnoj borbi između savezničke avijacije i njemačkih lovaca oboren je jedan njemački avion" iz koga je iskočio Švabo pilot (sa padobranom), komandant 15144 mostarske eskadrile, kapetan Joakim Kihner, nosilac 2 gvozdena krsta sa hrastovim lišćem. Cim je pao sa padobranom, zarobljen je od dijelova Južnohercegovačkog odreda . . .

DALJNE AKCIJE PROTIV ŠVABA NA SEKTORU OKO STOCA

22 decembra 1943 god. pošla je jedna švapska kolona da traži pilote, koju je dočekaio bataljon »Marko Mihić« Južnohercegovačkog partizanskog odreda kod sela Udora na putu Stolac — Hutovo i uništio je. Ubijeno je 6 Švaba, među kojima i dva oficira, a zarobljeno 22 Švaba i 1 oficir,¹¹ . . . Zaplijenjeno je: 5 puškomitraljeza, 12 mašinki, 11 pištolja, 3 signalna pištolja, 50 ručnih bombi, 4.000 metaka, 12 pušaka i druge spreme. Uništena su 3 kamiona.

23 decembra 1943 g. krenula je ponovo jedna jača švapska kolona od Stoca u potragu za izgubljenim avijatičarima, koju je dočekala III Hercegovačka N.O.U. Brigada i natjerala je u bjekstvo ka Stocu, nanijevši im osjetne gubitke.

¹¹ i " Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20. dok. br. 143.

AKCIJE X HERCEGOVAČKE N.O.U. 3RIGADE OKO GACKA

25 decembra 1943 god. pa nadalje do 30 decembra 1943 g. vršila je više prepada na Gacko, oslobodavajući Avtovac,¹³ gdje je ubijeno: 10 Švaba, 1 švapski oficir i 4 četnička bandita.

BORBE U BILECI I PREMA TREBINJU

28 do 30 decembra 1943 g. II i III Hercegovačka N.O.U. Brigada sa svojim dijelovima upadale su u Bileću,¹⁴ gdje su vođeni u dvije uzastopne noći žestoki ulični bojevi i borbe oko kuća. Ubijeno 35 četnika, ranjeno mnogo više i zarobljeno nešto oružja i municije.

U isto vrijeme dijelovi II Hercegovačke N.O.U. Brigade razbili su jednu četničku grupu više Vučjeg Dola, natjeravši bande u divlje bjekstvo ka Bileći i Trebinju.

Dok su vođene borbe u Bileći 3 bataljon III Hercegovačke brigade pod komandom druga Ljuba Miljanovića vodio je žestoke borbe kod Moska na putu Trebinje — Bileća i potpuno razbio jaču švapsku kolonu, koja je pošla od Trebinja upomoć svojim četničkim slugama u Bileći. Na bojnopolju ostalo je 80 mrtvih Švaba i nekoliko oficira (među njima je bilo i nešto ustaša). Zarobljeno je: 13 vojnika i 1 oficir. Zaplijenjeno je: 1 mitraljez sa 2.000 metaka, 3 puškomitraljeza, 2 konja municije, dosta sanitetskog materijala, 6 mašinki, 5 pištolja i druge spreme.

Rodoljubivi mještani okolnih sela oduševljeni junačkom borbom svojih sinova naše vojske poslije ove akcije pripremili su našim borcima i male gozbe uz pjesmu i iijranku.

Prema tome za **40 dana XXIX Udarne divizije i partizanski odredi Hercegovine** čisteći zemlju od švapsko-ustaško-četničke žgadije za pomenuto vrijeme (**40 dana**) nanijeli su neprijatelju sljedeće gubitke:

1. — UBIJENO:

21 njemački oficir,
741 vojnik (među ovima je bilo ubijenih 112 četnika).

2. — ZAROBLJENO:

64 četnička bandita.

3. — ZAPLIJENJENO:

29 puškomitraljeza,
35 mašinskih pušaka,
350 pušaka,
5 teških bacača mina,
3 laka bacača mina,

¹³ Vidi dok. br. 37 i tom IV, kn i. 20. dok. br. 236.

¹⁴ Opširnije o tome vidi toni IV. knj. 20. dok. br. 165. 166 i 187.

200 teških granata za bacač,
700 osnovnih punjenja za laki bacač,
2.000 osnovnih punjenja za teški bacač,
2 vagona artiljerijske i bacačke municije.

Pored ovoga zaplijenjeno je više pištolja, sanitetskog materijala, puščane i mitraljeske municije i druge vojničke opreme.

4. — PORUŠENO:

Veliki željeznički most preko rijeke Trebišnice kod Pारेža na pruzi Trebinje — Bileća.

2 manja drvena mosta kod Stepena na putu Plana — Gacko.

5. — UNIŠTENO:

3 velika kamiona za transport trupa.

Nije daleko dan kada će švapsko-ustaško-četničke horde i bande biti protjerane iz naše zemlje i uništene. Gornji brojevi tvrdoglavo pobijaju sva trućanja razbijenih četničkih bandita, koji se u ime Hitlerovog kralja Petra nazivaju komandantima korpusa i brigada, a u svojstvu su običnih stražara ili pomoćnika komandira manje švapske straže oko logora. Ove činjenice pobijaju njihove sramne laži da se i bez obzira na obraz i čast bolje isplati biti vojnik okupatora. Oni su ne samo izgubili čast, nego će uskoro izgubiti i izdajnički glavu kao regularni demoralisani Hitlerovi vojnici.

Narod je već davno osudio sluge Hitlerovih slugu: razne Banoviće, Trklje, Popoviće, Jevđeviče prezrenjpm i svojim oružjem ne dozvoljava da udu u njegove redove, jer su to švapske kućke, koje su zbog svojih sramnih zločina osuđene na smrt.

U borbenom elanu borci i starješine naših jedinica sa velikim oduševljenjem vode ofanzivne operacije čišćenja zemlje i istodobno pravilno shvataju nedavno izdatu zapovijest¹ za ofanzivu našeg omiljenog **Vrhovnog komandanta N.O.V. i P.O.J. maršala Tita.**

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1 januara 1943" god.

Iz Štaba XXIX Udarne divizije N.O.V. Jugosl.

Vidi tom III, knj. 6, dok. br. 155.
U originalu pogrešno napisano. Treba: 1944.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE O POKRETIMA I BOR-
BAMA U VREMENU OD 16 DO 31 DECEMBRA 1943 GO-
DINE"**

STAB
II. KNOU BRIGADE
1. januara 1944.

ŠTABU XXVII. NOU DIVIZIJE

Prema postojećem naređenju, podnosimo petnaestodnevni izvod iz Operacijskog dnevnika:

16. decembra 1943.:

Brigada izvršila pokret na prostoriju: Ivančići — Nišići — Zlotege — Krčevine — Kojići.

I. bat.: Gojanovići — Ivančići.

II. bat.: Nišići — Krčevine.

III. bat.: Zunovi.

IV. bat.,² pošto se probio preko ceste Han Pijesak — Debela Međa, zanoćio u s. Poljice.

Talijanski bataljon: s. Sudići.

Prateća četa: Nišići.

Štab brigade: Nišići. Bolnica: Zlotege. Intendantura: Nišići.

II. bat. rastjerao u pokretu manje četničke grupe.

17. decembra 1943.:

Ovoga dana II. bataljon pomaknut u s. Hadžići, III. bat. sii div. bolnicom u Zlotege, Talijanski bataljon u Šabance. Ostali na dosadašnjim mjestima.

IV. bat. preko s. Drapnići krenuo za s. Krajšići. gdje je zanoćio.

Bez naročitih događaja.

18. decembra 1943.:

U cilju napada na Brezu, brigada krenula na prostoriju prikupljanja: Mahmutovići — Debela Međa — Orahovo — Neprivaj.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 7—10, k. 986.

² Bataljon je nekoliko dana bio otsječen od svoje brigade (vidi dok. br. 21 i 114).

Istoga dana u 22.45 sati izvršen napad na Brezu sa: II., III. i Talijanskim bataljonom, kao i Romanijskim PO,³ dok je I. bataljon bio u zasjedi radi zatvaranja pravca Podlugovi — Breza.

Borba vođena do jutra. Jedinice su upale u grad, ali uslijed nepovezanosti Breza nije zauzeta.

Jačina neprijatelja: oko 1000 vojnika Nijemaca i pripadnika »Vražje« divizije,⁴ 2 topa, 5 bacača i dosta automatskog oružja.

Neprijateljski gubitci:

20 mrtvih (tačno ustanovljeno), vjerojatno više,

8 zarobljeno.

Plijen: 2 laka mitraljeza i 3 puške, nešto municije.

Vlastiti gubitci:

8 mrtvih (od njih 2 Talijana),

15 ranjenih (od njih 7 Talijana),

2 nestala.

I. bat., koji je bio u zasjedi, u s. Očevlje zarobio 1G četnika, 11 konja i 4 puške.

IV. bat. ovoga dana stigao u s. Sabanci, gdje je ostao u zaštiti div. bolnice.

19. decembra 1943.:

I. bat. ostao u zasjedi na prostorijski Hočevlje — Vlahinje.

II. bat. u Debeloj Međi. III. bat. u s. Draževići. Talijanski bat.: s. Neprivaj. IV. bat., kao zaštita div. bolnice, na prostorijski Letevci — Okruglica.

Stab brigade: Orahovo. Ovdje i četa pratećeg oružja, bolnica i intendantura.

Naročitih događaja nije bilo.

20. decembra 1943.:

Brigada uglavnom na istoj prostorijski.

Neprijatelj sa tri manje kolone napao na naš I. bataljon, ali je odbijen. Gubitci: 1 mrtav i 2 ranjena. Naši bez gubitaka.

II. bat. pomjeren na prostorijski Karići — Gorančići radi sprječavanja eventualnog neprijateljskog nadiranja od pravca Kladnja na naše snage koje su zauzele Vareš,⁵ kao i radi izvlačenja plijena.

IV. bat. predao div. bolnicu Romanijskom PO. a on prešao u s. Kadarići.

Ovoga dana neprijateljska avijacija bila dosta aktivna, bombardujući naše logore, ali bez gubitaka.

³ Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 92 i 183.

⁴ Odnosi se na Trista šezdeset devetu legionarsku diviziju.

⁵ Vidi dok. br. 114.

21. decembra 1943.:

Brigada izvršila pokret preko ceste Breza — Vareš na prostoriju Kr. Sutjeska — Poljani — Kračići, sa jednim bat. u s. Striževo.

Prelaz preko ceste izvršen kod s. Kralupi.

I. bat. na prostoriju: Slavin — Kračići.

II. bat.: Kr. Sutjeska.

III. bat. i brig. bolnica: Vodarići. Tal. bat. u s. Lučići.

IV. bat. prešao cestu i prugu kod Pajtov Hana i smjestio se u s. Striževo. Pri pokretu sukobio se sa jednom nepr. patrolom od pravca Breze.

Jedan naš poginuo. Patrola se povukla. Kasnije je stigao na stanicu nepr. voz sa vojskom, ali napadnut od bataljona vratio se prema Brezi. Naši bez gubitaka, nepr. nepoznati.

Pri prelazu klanca kod s. Kralupi, nepr. avijacija od 4 aviona bombardovala je kolonu.

Naši gubitci: 4 ranjena, 7 konja ubijeno i 3 ranjena konja. Štab brigade u s. Gajine.

22. decembra 1943.:

Brigada uglavnom na istoj prostoriji.

IV. bat. pomaknut iz Striževa u s. Planinica radi kontrolisanja pravca Breza — Vareš.

Jedna četa I. bat. data kao prateća četa štabu divizije.

23. decembra 1943.:

Izvršen pokret na prostoriju i to:

I. bat. ostao na prostoriji Slavin — Kračići.

II. bat. iz Kr. Sutjeske za Rtanj.

III. bat. iz s. Vodarići u s. Mijakovići.

IV. bat. u s. Planinica. U sukobu sa neprijateljem, koji je nadirao prema Varešu, neprijatelj imao 2 mrtva i nekoliko ranjenih. Naši bez gubitaka.

Tal. bat. iz Lučića u s. Jusići. 1 vojnik umro od bolesti.

Štab brigade u s. Kopjari.

Oko 17.00 sati ovoga dana I. i IV. bat. pokrenuti prema s. Kopjari.

24. decembra 1943.:

Radi napada na neprijatelja, koji je izbio prema Boro-
vičkim Njivama, noću 23/24. XII. — brigada krenula pravcem
za G. Borovicu.®

U napad su imala biti upućena 4 bataljona. Ali pošto je
neprijatelj u toku noći izbio na Semizovu Ponikvu i sukobio se
sa Romanijskim PO. donijeta je odluka da se prema neprijatelju

i ' Opširnije o tome vidi dok. br. 179.

upute samo 2 bataljona, a ostatak brigade da krene preko Mehorića za Ravnu Planinu.

Iz G. Borovice na neprijatelja na Borovičkim Njivama krenuo II. i IV. bat. Pri pokretu bataljoni su se sukobili sa neprijateljem i odbacili ga. Neprijatelj je zauzeo nadvišavajuće položaje, a raspolagao je jakim naoružanjem. Bez obzira na to napadnut je žestoko od naših bataljona. U prvi mah neprijatelj se je počeo povlačiti. Neprijateljski oficiri pištoljima su nagonili svoje vojnike da se zadrže. Poslije dva izvršena napada, donesena je odluka da se bataljoni povuku.

Vlastiti gubitci: 9 mrtvih i 12 ranjenih. Poginula 2 konja i izgubljeno nešto komore.

Nepr. gubitci: 15 mrtvih i veći broj ranjenih.

Bataljoni otstupili pravcem preko Mehorića i zanoćili u šumi kod s. Trst.

Ostatak brigade krenuo iz Borovice preko Mehorića i r. Sošica, gdje se sastao sa Štabom divizije i Majevičkom brigadom i zanoćio u dolini potoka Lužnice.

25. decembra 1943.:

Brigada, bez II. i IV. bat., krenula noću za Ravnu Pl. — Romanovac, gdje je stigla oko podne. Oko 14.30 sati pristigli su i II. i IV. bat., tako da se je na Ravnoj Pl. našla cijela divizija.

»

U ovo vrijeme cijela divizija, na čelu sa našom brigadom, krenula je opštim pravcem na istok prema prostorijski oko s. Vijačka. Poslije pola sata od kako je kolona krenula, čelo kolone (I. bat.) sukobilo se je sa Nijemcima, koji su u tri kolone podilazili Romanovcu.⁷ Borba je odmah primljena i u borbu su postepeno angažovani III., II. i IV. bataljon. Poslije tročasovne borbe, neprijatelj je djelimično razbijen i odbačen. Jačina neprijatelja: jedan bataljon i Stab puka divizije" Princ Eugen«, — vjerojatno još dvije kolone neprijatelja, koje su imale zadatak opkoljavanja naših snaga.

Jako pošumljen teren, sniježna prtina i snijeg koji je padao onemogućavali su jasniji pregled.

Pošto je neprijatelj odbačen, cijela divizija krenula je općim pravcem na istok po kompasu, pošto vodiča ni putova nije bilo.

Neprijateljski gubitci u ovoj borbi:

50 mrtvih (sigurno ustanovljeno),

veći broj ranjenih,

1 zarobljen.

Plijen: 1 puškomitr. šarac,

' Sedme SS

1 prsni mitraljez,
2 pištolja, 6 pušaka. 1 konj sa kuh. kazanima.

Vlastiti gubitci:

11 poginulih i 3 iz prateće čete — svega 14,
28 ranjenih i 3 iz prateće čete — svega 31,
8 nestalih.

Kroz noć i snijeg produžen je pokret prema s. Jelaške. Na čelu kolone bio je II. bataljon. Uz put je susretnuta neprijateljska komora sa 2 topa 75 mm. Neprijateljska kolona je razbijena, ali zbog nemanja vremena plijen nije iskorišćen. Topovi su onesposobljeni.

Neprijateljski gubitci:

25 mrtvih,

2 topa uništena.

Plijen: puškomitraljez šarac, konja i municije.

Vlastiti gubitci:

2 poginula,

4 ranjena.

26. decembra 1943.:

Po prelazu teškog klanca u blizini s. Jelaške, brigada je stigla u jutro oko 10.00 sati u s. Jelaške. U blizini ovog i okolnih zaselaka brigada se smjestila na odmor.

Ovoga dana uhvaćeno 12 njemačkih vojnika.

Plijen: 1 p. mitr. šarac.

2 prsna mitraljeza,

3 pištolja,

3 puške i nešto municije.

Prilikom prelaza preko klanca kod s. Jelaške izgubljeno prilično konja i komore. Od važnijih gubitaka jeste protivkolski top i municija za bacač: Ovo se je dogodilo zbog jako teškog puta kojim se je prelazilo, tako da je bio neprolazan za tovarne konje.

Talijani su izgubili 3 vojnika i 1 oficira (koji su bili uz Majevičku brigadu).

27. decembra 1943.:

Brigada krenula na prostoriju i to:⁹

I. bat., Stab brigade i bolnica: Očevlje. II. bat.: s. Solun.

III. bat.: Križevići. Talij. bat.: s. Ligatići. IV. bat.: Krčevine.

I. bat. pri ulasku u s. Očevlje napao u istom njemačku

⁹ i **Detaljnije o pokretu Brigade vidi njene zapovijesti od 26 i 28 decembra 1943 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 27—9 i 29—9. k. 986).**

komoru koja je brojala oko 150 vojnika. Borba je vodena oko 3 sata. Neprijatelj je protjeran.

Nepr. gubitci:

15 mrtvih.

Plijen: oko 60 konja i nešto materijala, 2 puškomitraljeza i 10 pušaka.

Vlastiti gubitci:

2 mrtva i 1 ranjen.

III. bat. zaplijenio 2 puške od milicionera i zaplijenio 2 telefonska aparata.

28. decembra 1943.:

Brigada na istoj prostoriji, s tim što je u s. Očevlje povučen iz s. Soluna II. bataljon. I. bataljon slao izviđačku četu prema Varešu.

Jedinice na odmoru. Naročitih događaja nije bilo.

29. decembra 1943.:

Brigada krenula na prostoriju i to:¹⁰

I. bat.: Ivančići. II. bat.: Hadžići. III. bat.: Sudići. IV. bat.: Zlotege sa div. i brig. bolnicom. Stab brigade: Nišići. Tal. bat.: Sabanci.

Jedinice na odmoru, bez naročitih događaja.

30 decembra 1943.:

Jedinice na istoj prostoriji, bez naročitih događaja.

3U decembra 1943.:

Brigada na istoj prostoriji na odmoru, bez naročitih događaja, osim slabijeg puškaranja sa četnicima.

Zaključak:

Ukupni neprijateljski gubitci:

Nijemci:

128 ubijeno,
21 zarobljen,
veći broj ranjeno.

Plijen:

2 topa 75 mm uništena,
2 laka mitraljeza,
5 puškomitraljeza,
3 prsna mitraljeza,
25 pušaka,
5 pištolja,
60 konja,
2 telef. aparata.

Četnici:

16 razoružano.

Plijen: 4 puške i 11 konja.

Vlastiti gubitci:

37 mrtvih (od ovih 3 Talijana),

67 ranjenih (od ovih 7 Talijana),

14 nestalih (od njih 4 Talijana).

Izgubljen protivkolski top, nešto bacačke municije i komora.

Izgubljen veći broj konja (poginulo oko 15 konja).

Dobrovoljno u naše redove nije stupio niko.

Zbog stalnih pokreta i borbe konferencije nisu održavane.

Iz istog razloga vojnički i kulturno-prosvjetni rad nije obavljan u većem opsegu.

Svi ostali podatci bez promjene od prošlog izvještaja.

Napomena: 28. XII. rasformirana je četa pratećeg oružja.

Brdski top zabaziran je na sigurnom mjestu. Ljudstvo i materijal prateće čete podijeljeni su na pojedine bataljone.

IV. bataljon u vremenu od 1—'15. XII. imao je slijedeće gubitke:

3 poginula,

5 ranjenih,

7 nestalih.

Neprijatelj, gubitci nepoznati, ali ih je bilo (ovi se podatci dostavljaju sada, jer u vremenu podnošenja izvještaja IV. bat. nije bio na licu, nego je bio otsječen kod prelaza preko ceste Han Pijesak — Kram).

Politkom,

Komandant, major,
Stanić¹¹

Dragutin -Dragan

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD
1 JANUARA 1944 ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVI-
ZIJE O SITUACIJI NA PODRUČJU BILECE I VILUSA»**

**ŠTAB
II⁵ HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE**

Pov. broj: 3
1 januara 1944 god.
u 20 časova
selo Kovači

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Izveštavamo vas da smo se, prema vašem naređenju, premestili na prostoriju s. Kapav — s. Kovači — s. Golobrđe — s. Voljice. Preduzeli smo dublja izvidanja preko Travnog Dola u pravcu Dubočke; preko s. Baljci u pravcu Bileće, zatim u pravcu Plane, Rioca i Stepena.

Vežu sa II bataljonom Nikšićkog partizanskog odreda i sa partizanskom četom »Vlado Tomanović«, koji se nalaze pod našom komandom, imamo i veza je stalna.

U toku današnjega dana nije bilo nikakvih akcija od strane neprijatelja na nas. U toku pokreta na ovu prostoriju nismo naišli na neprijatelja.

O neprijatelju na pravcu Plana — Rioca — Stepen nemamo nikakvih podataka. Tako isto, nemamo podataka o neprijatelju dublje u pravcu Stoca i Nevesinja. Od pravca Gacka nemamo nikakvih podataka . . .

U Bileći stanje neprijatelja se nije promenilo. Manja obezbeđujuća odeljenja četnika izašla su na Hadžibegovo Brdo i Modropac. Prema podacima dobijenim od jednog uhvaćenog četnika, izgleda da u Bileći ima oko 30—50 Nemaca. Prema izveštaju partizanske čete »Vlado Tomanović« od danas, u Bileću su došla 2 kamiona iz Trebinja i odmah su se vratila. Verovatno da su dovezli municiju četnicima. Četnici iz Bileće ne vrše nikakve akcije.

Prema izveštajima Štaba II bataljona Nikšićkog partizanskog odreda od danas, jedna neprijateljska grupa četnika nalazi se u s. Petrovići, jedna u s. Viluse, jedna u s. Riječani, a jedna u Podbožuru. Jačina ovih grupa je ukupno oko 200 boraca, među njima su i četnici iz Grahova.

Sada se Štab ovog bataljona nalazi u selu Miljanići i dali smo mu zadatak da razbija četnike na prostoriji Klenak —

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 3—7, k. 1144—1.

² Kasnije Jedanaesta NO udarna brigada (vidi dok. br. 73).

Drpe — Tupan — Riječani i da nas svakodnevno izveštava o situaciji.³

Vatra, koja se čula u toku jučerašnjega dana u pravcu s. Petrovići i dalje ka s. Viluse, bila je od borbe koju je vodio 2 bataljon Nikšićkog odreda sa četnicima. Bataljon koji se nalazio u s. Gornji Tupan bio je napadnut od jedne grupe četnika od pravca s. Petrovići, koja je brojila 40—50 boraca. Ova grupa kretala se u pravcu Drpe — Truma — Obijaj. Jedna druga grupa četnika, jačine oko 100 boraca, napala je takođe ovaj bataljon. Borba je vođena od 13 do 17 časova i četnici su naterani na povlačenje, jednim delom u pravcu Petrovića, a drugim delom u pravcu s. Viluse. Četnici su imali jednog mrtvog i 4—5 ranjenih.

Četničko odeljenje, koje se kretalo preko Drpe — Truma — Obijaj, uhvatilo je 3 drugarice i 5 rodoljuba, koji su radili na terenu. Dalja njihova sudbina je nepoznata.

Šaljemo vam brojno stanje i naoružanje II herceg. N.O.U. brigade, u kome je uračunato i ljudstvo II bataljona X hercegovačke brigade, i relaciju o operacijama u vremenskom periodu od 16 do 31 decembra 1943 god.⁴

Primili smo 3 primerka referata druga Tita i deklaracije AVNOJ-a. Kako se u sastavu ove brigade nalazi privremeno i 2 bataljon X herceg, brigade, to je potrebno da se pošalje još jedan primerak, ukoliko ga imate na raspoloženju.

Pošto ova brigada nema obaveštajnog oficira i zamenika intendanta, to predlažemo:

1. — da se za obaveštajnog oficira ove brigade odredi drug Kovačević Ljubo, dosadašnji član Štaba I bataljona;

2. — da se za zamenika intendanta ove brigade postavi drug Žarko Popović, dosadašnji intendant I bataljona.

Prema naređenju toga štaba trebali smo poslati jednu mašinsku pušku, koja je trebala da se uruči X herceg, brigadi. Pošto u našoj brigadi nema nego svega 3 mašinke, pa je zbog toga štab mišljenja da je ne bi trebalo slati iz razloga što X brigada ima mnogo veći broj mašinskih pušaka i što kod nas ove puške imaju načelnik Štaba »2«, komandir čete »2«, koju je dobio u Bosni i rukovodilac SKOJ-a u brigadi. O ovome nas izvestite.

Prilog: Brojno stanje i relacija.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Spiro Srzentić

Načelnik,
Drago Dukanović

V. d. komandanta.
Srećko Reić

³ O rasporedu i dejstvu Drugog bataljona Nikšićkog NOP odreda vidi njegove izvještaje od 8, 14 i 24 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 14—7, 33—7 i 44—7, k. 1144—1).

⁴ Spomenuta dokumenta nisu pronađena.

P. S.⁵ Sada nas je izvestio »2« X brigade, koji je smešten u s. Voljice, da je uhvatio dva četnika (škripara), koji su se krili, da ih je razoružao i zaplenio 3 puške i 300 metaka. Njegova patrola koja je išla do Rioca izvestila je da četnika nema u blizini, a da se pojedinci kriju po škripovima.

BR. 7

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE BRIGADE ŠTABU DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE O STANJU I DEJSTVU JEDINICA NA PROSTORIJI TUZLA — ZVORNIK — SRE- BRENICA — VLASENICA — ŠEKOVICI U DECEMBRU 1943 GODINE¹

STAB
XIX. BIRCANSKE NOU BRIGADE

Op. br. 1./44 g.

1.1. 1944

Položaj

Izvod iz operacijskog dnevnika i
izvještaj o stanju za mj. decem.
1943.

ŠTABU 27. NOU DIVIZIJE

Položaj

U toku ovoga mjeseca brigada se je nalazila na prostorijski Tuzla — Zvornik — Srebrenica — Vlasenica — Sekovići.

Sa neprijateljskim snagama sukobili smo se u ofanzivni na teritoriji Spreče 3 decembra 1943 godine, vodeći borbu i održavajući kontakt vatrom do 9 decembra na liniji Caparde — Vlasenica,² zatim smo se otkinuli od neprijatelja, održavajući vezu osmatranjem neprijateljskih pokreta. Ofanzivne akcije vršili smo kod Nove Kasabe. 29 do 31 decembra zauzimanje Vlasenice³ i zatvaranje saobraćaja Nova Kasaba — Milići — Vlasenica — Han Pijesak. U toku mjeseca izvršeno je nekoliko akcija na četničke grupe.

³ Na originalu dopisano zelenim mastilom, latinicom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 1—10, k. 1112.

² Vidi tom IV. knj. 20, dok. br. 61 i 68

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 207.

Neprijatelj: Sredinom mjeseca prošle su česte i jake kolone neprijateljske motorizacije iz pravca Han Pijeska u pravcu **Zvornika**, mnogobrojna pješadija prošla je, spuštajući se preko planinskog vijenca na liniji Batura — Žep — Sikira — Kraljevo Polje, na cestu Vlasenica — Milići — Nova Kasaba i Milići — Srebrenica, produžujući u pravcu Zvornika. Snage neprijateljske motorizacije cijenimo na tri hiljade motornih vozila a pješadije oko osam hiljada.

Tovarna komora (oko dvije hiljade tovarnih grla) prošla je cestom Vlasenica — Sekovići — Caparde — Tuzla.⁴

Sa linije Kraljevo Polje — Žeravice — Petrovići — Olovo spuštale su se mnogobrojne neprijateljske kolone u pravcu linije Vlasenica — Sekovići — Borogovo, produžujući u pravcu Kladanj — Tuzla, dostižući desnim krilom do drumu Caparde — Tuzla.

Neprijateljska gamad je sastavljena od Njemaca, Talijana, Čerkeza, Poljaka, Albaneza i nekih jedinica srpskog porijekla, vjerovatno Nedićevih plaćenika. Moral kod neprijateljskih vojnika dosta je slab a pljačkaški duh u jakoj mjeri razvijen. Neprijateljska zvjerstva nad civilnim stanovništvom nisu ni ovom prilikom izostala. Ubijeno je preko 40 civila i popaljeno oko 30 u selima opštine Tupanari, kao i ostatci zgrada u Sekovićima i nekoliko zgrada po Braincima.

Naša brigada imala je zadatak i zaštitu bolnice br. 1, kao i njenu evakuaciju, što je u cijelosti ispunila. Za vrijeme ofanzive bilo je pojava pojedinačnog dezerterstva, ne radi straha pred okupatorskom snagom nego radi spasavanja imovine boraca, pošto je neprijatelj palio i pljačkao. Moral je očuvan i održan na visini.

Zdravstveno stanje dobro, sem lakših oboljenja nahlade, većih bolesti nije bilo, kao ni zaraznih. Sanitet u brigadi je pravilno organizovan. Toj grani poklanja se puna pažnja od strane Štaba brigade, a i odgovorna lica zalažu se u potpunosti. Detaljan izvještaj podnijeće referent saniteta.

Vojna obuka: U ovome periodu rađeno je sa komandnim kadrom, kao i borcima prema planu i programu izrađenom od strane Štaba ove brigade. U ovome pravcu angažovan je drug Krilov.⁵

Politički rad: Politički rad razvija se sistematski, ali dosta sporo radi nedostatka političkih rukovodilaca. Osjetan napredak zapaža se dolaskom novih političkih rukovodilaca dodijeljenih nam iz II. krajiške brigade, kao i popunom drugovima sa kursa.

* Vjerovatno se odnosi na dijelove Prve brdske divizije.
' Irfan

Pozadinski rad: Kulturni odbori po jedinicama koristili su vrijeme i zadržavanje na terenu, dajući priredbe u cilju kulturnog podizanja naše pozadine. Održato je nekoliko javnih zborova Ma kojima se je govorilo o našoj NOV, njenim zadatcima, kao i nastalim promjenama u organizaciji naše više pozadinske vlasti i njenom značaju za opšti napredak i budućnost naših naroda.

Intendantura: Ishrana jedinica vrši se po bataljonima. Hrana se prikuplja na dobrovoljnoj bazi i konfiskacijom od narodnih neprijatelja. Organizacija intendanture, kao i ishrana sprovodi se u cijelosti u duhu naređenja V. S.^u

Potrebe: Ljudstvo je sa slabom odjećom i obućom, što će još dugo ostati problem rešavajući se popunjavanjem vlastitih proizvoda. Od naoružanja potrebno nam je lako automatsko oružje, kao i veći broj pušaka da se naoruža ljudstvo koje se nalazi u jedinicama. Radi nedostatka oružja ne vršimo masovnu mobilizaciju ljudstva.

Pregled plijena: U toku mjeseca zarobljeno je 18 pušaka, 2 pikavca [mašinke], 5 revolvera, 12 komada bombi, 2 bacača mina 81 mm, 69 mina, oko 15.000 metaka 7,9 mm, 2.700 metaka talijanskih, oko 12.000 metaka za »Šmajser«, 6 mazgi, nešto odjeće i obuće i raznog pionirskog alata.

Neprijateljski gubitci: mrtvih 31 i veći broj ranjenih. Od toga 17 Njemaca, 5 Talijana, 3 četnika i 6 zelenokadrovaca.

Naši gubitci: mrtvih 4, ranjenih 7 boraca. Od oružja: 4 puške.

Napomena: Po naređenju Štaba XVII. divizije dato je VI. brigadi tri hiljade metaka 7,9 mm, 20 komada mina 81 mm, a dodijeljeno im je i 1.000 metaka za »Smajser«. Od raspoložive municije možemo dodijeliti jedinicama naše divizije po potrebi talijansku puščanu municiju pošto nemamo toga oružja, kao i veći broj municije za »Smajser«.

Politički komesar drug Bilić Nikola razriješen je dužnosti i stavljen na raspoloženje Štabu brigade, s tim da se upotrebi na kulturni i pozadinski rad. Na njegovo mjesto postavljen je drug Zarsi, koji je došao iz II. krajiške.

Prilikom zauzimanja Vlasenice (29. XII. 1943) uništena je jedna auto-radionica i jedan motocikl.

Sadanji raspored jedinica: I. bataljon: Nova Kasaba — Milići, sa zadatkom zatvaranja pravca Zvornik — Milići — Srebrenica — Vlasenica; II. bataljon: posada Vlasenice i zatvaranje pravca od Han Pijeska i Kladnja; III. bataljon: na prostorijski Tupanari — Cikote, sa zadatkom kontrole terena od četničkih bandi, zaštita brigadne bolnice, intendanture i rezerva.

" Vrhovni štab NOV i POJ

Neprijateljske snage: U Kladnju manja posada Njemaca u cilju obezbjedenja ceste Kladanj — Tuzla, u Zvorniku nje- mačka komanda mjesta, oko 40 kamiona sa nešto pješadije bez tenkova. U Tuzli manje snage bez ofanzivnih namjera.

Srebrenica — Bratunac — Drinjača: legijske i žandarme- rijske posade. Jedinice VI. brigade, I.⁷ majevičke i dijelovi II.* majevičke nalaze se privremeno na našem sektoru. Jedna grupa boraca II. bataljona XVII. brigade⁹ sa politkomesarom nalazi se u sastavu naše brigade.

Prednje se dostavlja na znanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar.
Rade Jakšić

(M. P.)

Komandant,
Vojko¹⁰

BR. 8

NAREĐENJE ŠTABA PETOG KORPUSA NOVJ OD 2 JA- NUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA POVLA- ČENJE IZ BANJE LUKE NA POLAZNE POLOŽAJE¹

**STAB
5 KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE**

Op. br. si.

Dne 2-1-1944 god.

Štabovima IV Divizije
XI Divizije
III Krajiške proleterske brigade

Danas je neprijatelj uspio da se probije sa 6 — 10 ten- kova u grad — sa pravca Gradiška² ili Prijedor,³ što još nismo utvrdili.

^T Petnaeste

¹¹ Sedamnaeste

⁹ Vidi dok. br.46.

¹⁰ Ilić

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Isto- riskog instituta JNA pod reg. br. 1/1, k. 458.

² Iz Gradiške došla je Devetsto prva školska p-ikovnija (Devet- sto prvi motorizovani školski puk). Vidi o tome dok. pod reg. br. 25/2, k. 60 u Arhivu Istoriskog instituta JNA i dok. br. 193 u ovoj knjizi.

³ Iz Prijedora je došao Treći bataljon Trista osamdeset treće pu- kovnije (vidi dokumenat u prethodnom objašnjenju i dok. br. 196 u ovoj knjizi).

Prema obavještenjima IV Divizije jedna neprijateljska kolona ima za cilj da se probije od Prijedora prema Banjoj Luci, i u toku današnjeg dana vođena je borba u visini Ivanjske i Piskavice.

Pod pretpostavkom da bi neprijatelj u toku sutrašnjeg dana uspio i sa pješadijom da vrši jači pritisak sa pravca Gradiška i Prijedor, gdje bi bili prinuđeni izdvojiti na zatvaranje pravaca najmanje dvije brigade, odlučili smo da obustavimo daije borbe u gradu i da povučemo jedinice na odmor, kako bi izbjegli nepotrebne žrtve.

Napadom na Banju Luku uspjeli smo ovladati jednim dijelom grada⁴ i nanijeti neprijatelju osjetne gubitke,³ dok su naši gubitci bili relativno mali. Prema dosadašnjim obavještenjima zarobljeno je oko 700 neprijateljskih vojnika, ubijeno oko 600 i dosta ranjeno. Zaplijenjena je veća količina oružja i drugog materijala. Iako napad na Banju Luku nije završen oslobođenjem grada, ipak su zadaci koji su bili postavljeni pred naše jedinice ostvareni velikim dijelom: prepolovljen je jedan veliki neprijateljski garnizon i doveden u očajnički položaj, a napadom na ovaj veliki grad poremećeni su planovi neprijatelja u njegovim ofanzivnim poduhvatima u ostalim pokrajinama.⁰ Akcijom na Banju Luku najbolje smo ispunili naredbu vrhovnog komandanta druga Tita, koju je izdao povodom Šeste neprijateljske ofanzive.⁷

U ovoj borbi sve naše jedinice odlikovale su se velikom udarnošću i upornošću, a neke jedinice u osvajanju jakih neprijateljskih uporišta pokazale su pravi heroizam.

Radi posebnog vojničkog i političkog značaja ove akcije, nakon podnošenja operativnih izvještaja od strane štabova

¹ i ² Vidi dok. br. 22, 83, 85, 103, 193, 194, 195 i 196.

³ Vidi dok br. 199.

⁴ U duhu svoje zamisli: da jedinice koje nisu vezane neprijateljskom ofanzivom odmah preduzmu napad na najvažnija uporišta neprijatelja i pojačaju dejstva na njegove komunikacije, a da bi olakšao težak položaj svojih snaga u istočnoj Bosni, gde je neprijateljski napad imao najveće razmere — Vrhovni štab je odlučio da sa jedinicama 5 korpusa preduzme veću operaciju u donjem toku Vrbasa. Glavni objekat operacije bio je grad Banja Luka, najvažniji i najjači neprijateljski garnizon u zapadnoj Bosni. Vrhovni štab je računao da će neprijatelj uputiti ka Banjoj Luci raspoložive snage iz susednih oblasti, u prvom redu iz istočne Bosne, i tako oslabi svoja ofanzivna dejstva, koja su bila u toku. Time bi bila stvorena mogućnost da se napadnute snage NOVJ odvoje od neprijatelja i sačuvaju za važne zadatke koje je Vrhovni štab nameravao da im poveri u proleće 1944. (Vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2-gu, izdanje Istoriskog instituta JNA, Beograd, 1958.)

⁵ Vidi tom III, knj. 6, dok. br. 155 i dok. pod reg. br. 17/1. k. 812 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

grupa, daćemo ocjenu čitave ove akcije, njene odlike i nedostatke.

U vezi izloženog potrebno je da se izvrši slijedeće:

1. Sve jedinice koje se nalaze u gradu izvršiće noću između 2 i 3 o. mj. povlačenje iz grada na polazne položaje,* poslije čega štabovi će nastojati da se jedinice odmore.

2. Jedinice će izvršiti povlačenje u 4 časa ujutro 3 o. mj., s tim što će:

I grupa⁹ učiniti slijedeći raspored snaga: VI Brigadu prebaciti na prostoriju Sanski Most — Prijedor sa zadatkom zatvaranja pravca Sanski Most — Prijedor,¹⁰ III Ličku brigadu povući na odmor na prostoriju Kozica i Tomina,¹¹ XIII Brigada ostaće 3 i 4 o. mj. u selima Goleši, Bistrica, Borkovići,¹² s tim da njeni prednji dijelovi uznemiravaju Banjalučki garnizon sa pravca Pavlovac.

II grupa¹¹ povući će V i XII Brigadu na prostoriju sjeverno i južno od ceste Banja Luka — Kotor Varoš¹⁴ na kraći odmor, a potom uputiti snage na zadatke koje će diktirati situacija u centralnoj Bosni, prema ocjeni Štaba XI Divizije.

Prva dva dana uznemiravati neprijateljski garnizon u Banjoj Luci sa istočne strane.

III grupa¹⁵ povući će se cestom Banja Luka — Han Kola, na prostoriju Rekavice — Han Kola,¹⁰ gdje će se odmoriti kraće vrijeme, a potom se povući na prostoriju Dobrnja — Krupa, gdje takođe odmoriti snage. Prvi dan uznemiravati neprijatelja u pravcu G. Sehera.

Uznemiravanjem neprijatelja u Banjoj Luci sugeriraćemo ponovan napad na grad, što će dovesti neprijatelja u takav položaj da će donijeti pogrešnu procjenu i izvršiti pomjeranje svojih snaga na banjalučko područje.

Pri povlačenju voditi računa da se jedinice kreću u što rastresitijem rasporedu pred zoru i u toku dana, kako ne bi trpili gubitke od neprijateljske avijacije.

Grupe koje imaju jedinice isturene i kojima će ova naredba stići kasnije od predviđenog časa povlačenja izvršiće prihvrat tih svojih isturenih dijelova.

Stab IV Divizije smjestiće se negdje kod S.[anskog] Mosta, a Stab XI Divizije prema nahođenju.

* Ovom grupom komandovao je Štab Četvrte NOU divizije.

¹⁰ Vidi dok. br. 74.

¹¹ Vidi dok. br. 16.

¹⁵ Vidi dok. br. 76.

¹³ Ova grupa bila je pod komandom Štaba Jedanaeste NOU divizije.

¹⁴ Vidi dok. br. 93.

¹¹ Odnosi se na Treću proletersku krajišku brigadu.

¹⁶ Vid: dok. br. 103.

XIII Brigada biće pod neposrednom komandom ovog Štaba, a takođe i III Proleterska brigada — do daljnje naredbe. II Artiljerijski divizion ostaće i dalje u sastavu III Proleterske brigade

Štab korpusa nalaziće se 3 o. mj. u Kadinoj Vodi, a poslije na starom mjestu.

Radiovezu održavati dana 3 o. mj. prema planu predviđenom u zapovijesti (za napad).¹⁷

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar,
V.¹⁸ Stojnić

Komandant,
pukovnik,
S.¹⁹ Rodić

BR. 9

**OBAVJEŠTENJE KOMANDANTA ČETVRTE NOU DIVIZIJE
OD 2 JANUARA 1944 ŠTABU PETOG KORPUSA NOVJ O
POKRETU NEPRIJATELJSKIH SNAGA PREMA IVANJSKOJ
I U VEZI S TIM PREDLOG ZA SPREČAVANJE PRODORA
KA BANJOJ LUCI¹**

ŠTABU V KORPUSA

— Položaj —

Neprijatelj *nadire od Piskavice i Omarske prema s. Talićima i Ivanjskoj sa snagama od 2000 vojnika i tenkova.*² Hitno treba rokirati *ulijevo 3 proletersku brigadu*³ da bi mogli uputiti *VI brigadu cijelu pred neprijatelja od Prijedora*, ukoliko bi neprijatelj *navaljivao*.⁴

Javite nam.

2. I. 44

Komandant.
Petar³

¹⁷ Vidi tom IV, knj. 20. dok. br. 137

Velimir-Veljo

¹⁰ Slavko

¹ Original, pisan mastiljavom olovkom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 8—1, k. 768 A.

² Odnosi se na Treći bataljon Trista osamdeset treće pukovnije, koji je stigao u Banju Luku 2 januara u 22.00 časa (vidi dok. pod ceg. br. 25², k. 60 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

³ O rasporedu i dejstvu ove brigade vidi dok. br. 103.

⁴ Zbog brzog prodora Devetsto prve školske pukovnije iz Bos. Gradiške preko Klačnice u Banju Luku, ova zamisao nije u potpunosti ostvarena (vidi dok. br. 10).

⁵ Vojnović

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE NOU DIVIZIJE OD 2 JANUARA 1944 ŠTABU PETOG KORPUSA NOVJ O POVLAČENJU SVOJIH JEDINICA IZ BANJE LUKE¹

STAB
IV DIVIZIJE 5. KORPUSA N.O.V.J.

Br. si.
Dne 2. I. 1944 g.
u 20,50

ŠTABU V. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Položaj

Snage ove divizije povukle su se iz grada Banje Luke na najbliže položaje iznad grada Banje Luke, pod pritiskom nadmoćnijih neprijateljskih snaga — pojačanje koje je došlo preko Klačnice.² Neprijatelj je prodro 2.1, o. g. od Klačnice sa 150 vozila i oko 10 tenkova te je u 14,30 otpočeo sa žestokim kontrajurišem protiv naših snaga koje su se borile u samom gradu. Predhodila je žestoka priprema iz velikog broja svih vrsta teškog oruđa. Naše snage pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja bile su primorane na povlačenje. Snage VI. brigade povukle su se istočno od ceste koja vodi iz Banje Luke za Bronzani Majdan,³ dok su se snage XIII. brigade povukle zapadno od pomenutog puta.⁴ Prilikom povlačenja, kao i u toku borbi u gradu imali smo dosta žrtava;⁵ tačan broj dostavićemo docnije.

Naše snage nalaze se sada na odmaranju.

Mi vam [se] preko naše radio stanice redovno javljamo svaka dva (parna) sata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politič'k' komesar,	Zamj. komandanta,	Komandant,
Boško Šiljegović	p. pukovnik,	p. pukovnik,
	si. odsutan	Petar ⁶

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 12 1—4. k. 458 A.

² Odnosi se na Devetsto prvu školsku pukovnicu (Devetsto prvi školski motorizovani puk), koja je preko Bos. Gradiške i Klačnice došla u Banju Luku (vidi dok. br. 25/2, k. 60 u Arhivu Istoriskog instituta JNA i dok. br. 193 u ovoj knjizi).

³ Vidi dok. br. 74.

⁴ Vidi dok. br. 31.

⁵ Vidi dok. br. 83.

⁶ Vojnović

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA PRVE PROLETERSKE BRIGADE ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA NA SEKTORU ŠUJICA — DUVNO I NA PODRUČJU TRAVNIKA U VREMENU OD 20 DO 31 DECEMBRA 1943 GODINE'

STAB I PROLETBRIGADE

2 januara 1944

Komandant brigade podnosi izveštaj o akcijama za vreme od 20 do 31. XII. 1943.

ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE

Sektor Šujica — Duvno

1. U međuvremenu od 20 do 24. XII. pr. g. naša Brigada nalazila se je na sektoru Šujica — Duvno, sa zadatkom zatvaranja pravca prema Ravanjskom Polju i prema Kupresu.² Raspored bataljona bio je sledeći: jedan bataljon bio je duž ceste Mokronoge — Ravanjsko Polje, jedan u selu Zanogline, jedan u selu Brda, dva na prostorijski Begovo Selo — Odžak i jedan u Bugojnu sa isturenim delovima u selu Rastovo.

20. XII. pr. g. oko 11 časova neprijatelj³ se iz Duvna uputio ka selu Ravno i u blizini šešumovih koliba⁴ naš IV bataljon dočekao je neprijateljsku pešadiju i nakon 4 sata borbe uspeo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 52/1—1, k. 707.

² Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 115 i 120.

³ U izveštaju Petnaestog brdskog armiskog korpusa od 21 decembra 1943 stoji:

„114. div.:

Naši izviđač, dijelovi iz Tomislavgrada izveštavaju da je jak neprijatelj u prostoru 12 sjev. ist. Tomislavgrada posio položaje. Izviđački dijelovi naišli na neprijatelja u prostoru 9 ist.-jug.-ist. i 4 sjev. Sujice. Pri slamanju neprij. otpora 4 sjev. Sujice neprijatelj je pretrpio velike gubitke, naročito od dejstva same artiljer. vatre na D. Malovan. Ponovno oživljavanje neprijateljske djelatnosti oko Livna i Hana Prologa. Izvršen prepad na naš konvoj kod Ramljana (20 zap. Sinja); ranjeno 1, oštećeno 4 kamiona. II/721 t.t. preuzeo obezbjeđenje puta u prostoru Dobro Selo—Srb; odbijeni napadi na oslone tačke. Poslije povlačenja naših trupa neprijatelj ponovo posio prostor Ervenik — Zegar (20—30 zap.-sjev.-zap. Knina),...

Namjera:

Snažno izvidanje sjev.-zap. Livna«.

Dokumenat se nalazi u mikroteci Istoriskog instituta JNA pod reg. br. Minhen, 5.597—598 (582—583).

⁴ Na karti 1:100.000 : Sešumove Koš.

da je odbije i povrati u Duvno. Istog dana i u isto vreme jedna neprijateljska grupa od oko 40 vojnika pokušala je da od sela Baljci udari s boka glavnini našeg IV bataljona na pravcu Sešumovih Košara, ali je tu neprijateljsku grupu odbila jedna četa IV bataljona, koja se je nalazila u Marićevim Košarama.

Naši gubitci u ovoj borbi bili su 2 mrtva i 2 ranjena, dok je neprijatelj, prema dobijenim podacima, imao oko 20 izbačenih iz stroja.

23. pr. m. u 20 časova izvršili smo prepad na neprijateljski garnizon u Sujici. U prepadu je učestvovala svega jedna četa i to jedan vod VI bataljona, koji se kretao pravcem Zanogline — Brdo — Okič (na kome nije bilo neprijatelja) i jedan vod IV bataljona, koji se kretao pravcem selo Baljci — Šujica. Oba voda bila su došla u neposrednu blizinu Sujice, odakle su otvorila vatru i tu se zadržala oko jednog sata. Neprijatelj je odgovorio žestokom vatrom iz bacača i tenkova. Gubitaka u ovoj akciji nismo imali.

Sektor Travnik

2. 24. XII. 1943. po naređenju Štaba divizije naša Brigada izvršila je pokret sa sektora Sujica — Duvno na sektor Travnika.⁵ Zadatak naše Brigade na ovom sektoru je zatvaranje pravca od ceste Turbe — Donji Vakuf do sela Rankovići. Raspored bataljona na ovoj prostoriji je sledeći: jedan bataljon s. Turići — Glumci sa isturenim delovima na Miškića brdu, jedan bataljon s. Pulac, sa dve čete u s. Zlokići, jedan bataljon s. Đakovići i jedan bataljon s. Kasapovići — Isakovići, jedan bataljon nalazi se kao brigadna rezerva u selu Goleš, dok se II bataljon naše Brigade nalazi u selu Koričane kao obezbeđenje Divizijskoj bolnici.

Od prvog dana dolaska na sektor Travnika neprijatelj je skoro svakodnevno vršio ispade u pravcu naših položaja i to:

a). 26. pr. m. neprijatelj se iz Travnika uputio pravcima: s. Kokošari — Miškića brdo u pravcu našeg VI bataljona; Vilenica — Kicelj i pravcem selo Slimena — Pribilovići — Isakovići na pravcu našeg III bataljona.⁸ Na svim ovim pravcima neprijatelj je od isturenih naših delova bio dočekan i povraćen. Jedino je uspeo da potisne isturene delove našeg VI bataljona sa Miškića brda, ali uz sadejstvo jedne čete XIII brigade i upućivanjem pojačanja iz glavnine VI bataljona neprijatelj je i sa ovog pravca odbijen.

b). 27. pr. m. jedna neprijateljska grupa od oko stotinu vojnika krenula je pravcem Stojkovići — Rankovići — Isako-

⁵ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 127.

⁸ i ' Opširnije o dejstvu neprijateljskih snaga na tom području vidi dok. br. 200.

vići i na liniji Isakovići dočekaó ju je iz zasede naš III bataljon i prilično je iznenadio. Nakon kraće borbe ova neprijateljska grupa vratila se je za Travnik.

c). 28 pr. m. neprijatelj je ponovo vršio ispad pravcem Kokošari — Turići, ali se nakon kraćeg pripucavanja sa našim isturenim delovima povratio za Travnik.

d). 29 pr. m. neprijatelj je vršio ispad pravcem selo Vilenica — Kicelj.⁷ Na Kicelju neprijatelja je dočekala zaseda našeg I bataljona i povratila ga. Neprijatelj je ovom prilikom bio iznenađen i povlačio se je, ne dajući skoro nikakva otpora.

U svim akcijama naši gubitci bili su 1 mrtav i 2 ranjena.

Prema prikupljenim podacima, koji se mogu smatrati verovatnim, neprijateljski gubitci u ovim akcijama bili su oko 23 ranjena i 6 mrtvih.

Ocena:

Na sektoru Travnika, kao što se iz izveštaja vidi, neprijatelj je bio vrlo aktivan i nastojao je da manjim grupama iznenađuje naše jedinice, ali mu to, usled velike opreznosti naših jedinica, nije uspelo. Naprotiv, neprijateljske grupe u većini slučajeva bile su iznenađene od strane naših jedinica. U svim ovim akcijama neprijatelj je upotrebljavao manje snage, nemajući nameru da osvaja naše položaje, već mu je glavni cilj bio da nam iznenadnim prepadima nanosi što veće gubitke.

3. Našem III bataljonu na sadanjem sektoru, pored redovnog zadatka zatvaranja pravca Kasapovići — Hadžići, dali smo bili i specijalan zadatak — da vrši manjim delovima diverzantske akcije duž komunikacije Travnik — Busovača. 27 pr. m. ovaj bataljon uputio je bio jednu četvu da izvrši napad na železničku stanicu Bila. U tom napadu četa nije uspela, jer se neprijatelj bio povukao u bunkere i školu, odakle je davao jak otpor i sprečio prelaz reke Lašve našoj četi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab
komandant — potpukovnik,
B.Š Božović

(M. P.)

' Božo

STAB I PROLETARSKA
2 januara 1944.

Komandant Brigada podnosi
izveštaj o akcijama za
vreme od 20 do 31.XII.1943.

12/11/43
704

STABU IVKE PROLETARSKA DIVIZIJE

Sektor Šujica-Davno.

1. U međuvremenu od 20 do 24.XII.pr.g. naša Brigada nalazila se je na sektoru Šujica-Davno, na zadatku zatvaranja pravca prema Ravanjskom polju i prema Kupresu. Raspored bataljona bio je sledeći: jedan bataljon bio je duž osseć Krokonoša-Ravanjsko polje, jedan u selu Zanoljine, jedan u selu Brdo, dva na prostoru Selo-Odžak i jedan u Šujicu sa isturenim delovima u selu Kostova.

20.XII.pr.g. oko 11 časova neprijatelj se iz Davna uputio ka selu Ravna i u blizini Šešumovih koliba naš IV bataljon dočekao je neprijateljsku preddiju i nakon 4 sata borbe uspeo da je odbije i povraća u Davno. Isteo dana i u isto vreme jedna neprijateljska grupa od oko 40 vojnika pokušala je da od sela baljci udari s boka glavni našeg IV bataljona na pravcu ka Šešumovih kolibama, ali je tu neprijateljsku grupu odbili jedna četa IV bataljona, koja se je nalazila u Maričevim kolibama.

Naši gubitci u ovoj borbi bili su 2 mrtva i 2 ranjena, dok je neprijatelj prema dobijenim podacima imao oko 20 izbačenih iz stroja. 23.pr.g. u 20 časova izvršili smo prepad na neprijateljski garnizon u Šujici. U prepadu je učestvovalo svega jedna četa i to jedan vod VI bataljona koji se kretao pravcem Zanoljine-Brdo-Okuš /na kome nije bilo neprijatelja/ i jedan vod IV bataljona, koji se kretao pravcem selo Šelici-Šujica. Ova voda nije su došla u neposrednu blizinu Šujice, odakle su otvorile vatru i tu se zadržale oko jednog sata. Neprijatelj je odgovorio čestokom vatrom iz bacača i tankova. Gubitaka u ovoj akciji nismo imali.

Sektor Travnik.

2. 24.XII.1943. po naređenju Staba Divizije naša Brigada izvršila je pokret sa sektora Šujica-Davno na sektor Travnika. Zadatak naše Brigade na ovom sektoru je zatvaranje pravca od ceste Turbe-Donji-Vekuf do sela Rankovića. Raspored bataljona na ovoj prostoriji je sledeći: jedan bataljon s.Turbić-Glunci sa isturenim delovima na Miskića Brdo, jedan bataljon s.Pulac sa dve čete u s.Zlokići, jedan bataljon s.Bekovići i jedan bataljon s.Kasarići-Isakovići, jedan bataljon nalazi se kao brigadna rezerva u selu Čelak, dok se II bataljon naše Brigade nalazi u selu Koričane kao obezbeđenje Divizijske bolnice.

Od prvog dana dolaska na sektor Travnika neprijatelj je skoro svakodnevno vršio ispađe u pravcu naših položaja i to:

a/ 26.pr.g. neprijatelj se iz Travnika uputio pravcima: s.Kokošari-Miskića Brdo u pravcu našeg VI bataljona; Vilenica-Kiceli i pravcem selo Slieme-Pribilovići-Isakovići na pravcu našeg III bataljona. Na svim ovim pravcima neprijatelj je od isturenih naših delova bio dočekan i povraćen. Jedino je uspeo da potisne isturene delove našeg VI bataljona sa Miskića brdo, ali uz sadejstvo jedne čete VIII brigade i upućivanjem pojačanja iz glavnine VI bataljona, neprijatelj je i sa ovog pravca odbijen.

b/ 27.pr.g. jedna neprijateljska grupa od oko stotinu vojnika krenula je pravcem Stoikovići-Rankovići-Isakovići na liniji Isakovići/dočekao ju je iz zasade naš III bataljon i prilično ja iznenadio. Nakon kraće borbe ova neprijateljska grupa vratila se je za Travnik.

c/ 28.pr.g. neprijatelj je ponovo vršio ispad pravcem Kokošari-Turbići, ali se nakon kraćem pripucavanja sa našim isturenim delovima povratio za Travnik.

d/ 29.pr.g. neprijatelj je vršio ispad pravcem selo Vilenica-Kiceli na Kiceli neprijatelj je dočekala zasada našeg I bataljona i povratila

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE VOJVODANSKE BRIGADE ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O POKRETIMA I BORBAMA NA PROSTORIJI TREBAVA, JVI AJEVICA, POSAVINA OD 28 NOVEMBRA DO 31 DECEMBRA 1943 GODINE¹

**ŠTAB
V VOJVOD. BRIGADE
2-1-1944
Položaj**

Izveštaj o akcijama i pokretima, kao i nedostacima od formiranja II operativne grupe do danas.²

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Položaj

Po stvaranju dve operativne grupe od naše divizije, naša i III brigada pripale su II operativnoj grupi. Od toga formiranja, t. j. od 28 XI 1943 godine, ova brigada izvršila je sledeće akcije i pokrete:

1.— 29 XI 1943 god. bataljoni izvršili su pokret od Čelića do Brusnice i Kaštela, gde su se smestili. Pokret kod I bataljona nije izvršen blagovremeno, jer radni vod još nije bio osposobljen za brze pokrete.

30 XI 1943 g. I bataljon upućen je u zaseok Bučje, odakle je slao izviđačke patrole starom cestom prema Tuzli.

II bataljon izvršio je pokret za selo Humke, gde je bio na odmoru.

III bataljon ostao je u Kaštelu na odmoru.

Istog dana primljeno je novih 317 drugova i drugarica koji su podeljeni po bataljonima.

1 XII 1943 g. III bataljon izvršio je pokret za s. Musi. Maoča, gde se smestio.

I bataljon izvršio je pokret do istog mesta.

II bataljon ostao je u Humcima, gde je razoružao 14 legionara, ovaj bataljon nije izvršio pokret prema dobijenoj zapovesti, već se samovoljno zadržao u navedenom mestu.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 1—1/3, k. 1244.

² Štab Šesnaeste NOU divizije izvršio je raspored brigada po operativnim grupama. Svaka od njih imala je određen prostor na kojem je izvodila akcije. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 182.

2 XII 1943 g. I bataljon izvršio je pokret do zaseoka Potočari, gde je pronašao izvesne stvari, kao vojničku bluzu, čak-šire u četničkim kućama.

III bataljon sa brigadnim sanitetom izvršio je pokret do s. Bijela, s tim što je jednu četvu isturio u s. Seljani, na cesti Brčko — Srnice, koja je imala zadatak da istu izviđa i uhvati vezu sa Posavskim partizanskim odredom, koji se nalazio u Bukviku.

Štab brigade nalazio se u s. Bijela.

II bataljon izvršio je pokret iz s. Humke za s. Gurbeti, gde je razoružao 9 legionara.

3 XII 1943 g. svi bataljoni se nalaze u Bijeloj i Potočarima, gde se snabdevaju i odećom, većinom putem rekvizicije.

U istom selu pronađene su 2 puške. Toga dana održan je sastanak sa štabovima bataljona, gde je oštro osuđen postupak Štaba II bataljona zbog neizvršenja pokreta po dobijenoj operaciskoj zapovesti.

4 XII 1943 g. bataljoni su se nalazili na napred navedenim mestima, a popodne izvršili pokret i to: I bataljon u s. Šahinovići, II bataljon u zaseok Brdo, a III u zaseok Bučje — sela Drijenče. Sam pokret trajao je skoro čitavu noć. Moral kod ljudstva bio je dobar.

5 XII 1943 g. bataljoni su stigli na određenu prostoriju. Štab brigade sa diviziskim sanitetom smestio se u zaseoku Kolica.

III bataljon toga dana imao je borbu sa neprijateljskim tenkovima (3 tenka i 1 borna kola), koji su išli iz Piper'a za Tuzlu, isti su izostali od kolone od 18 tenkova i kamiona, koji su 4 XII prošli za Tuzlu.³ U ovoj borbi držanje bataljona bilo je dosta slabo, naročito kod III čete, koja se povukla sa položaja, ne dajući otpora neprijatelju, te na taj način fašisti su uspeali da zađu za leđa I četi, koja se nije povukla, već je neprijatelja odbila.

Protivkolska puška onesposobila je prilikom ove borbe jedan neprijateljski tenk, što je utvrđeno na osnovu tragova ulja i benzina i izvesnih delova gusenica.

Naši gubici su bili 3 mrtva i 3 ranjena, dok je neprijatelj imao veći broj gubitaka.

Komandir III čete zbog svoga nevojničkog držanja i panikerstva smenjen je sa toga položaja.

6 XII 1943 g. na sektoru I bataljona naišli su fašisti sa 18 tenkova i kamiona, te pripucali na našu patrolu koja se nalazila kod žandarmerijske stanice u zaseoku Tursunovići. Na

³ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 197 i 227.

sektoru III bataljona nije bilo borbe, jer su se fašisti povukli za Tuzlu, iskoristivši maglu, koja je toga dana bila vrlo jaka.

II bataljon bio je na odmoru u zaseoku Brdo.

7 XII 1943 g. I bataljon koji se nalazio na prostoriji Jasenka, zaseok Sahinovići, imao je borbu sa četničkim bandama u zaseoku Dabojevići, borba je trajala kratko vreme, jer su četnici razbijeni.

Tom prilikom sa naše strane jedan drug je ranjen u glavu, dok je od strane četnika bilo 7 ranjenih, koji su uspjeli da se izvuku. Zapaljena je kuća komandanta bataljona u zaseoku Dabojevići.

II bataljon izvršio je pokret za zaseok Crveno Brdo, da bude u pomoći I bataljonu u slučaju neprijateljskog nailaska.

III bataljon, koji se nalazio na položajima kod k. 760 »Spomenik« na Majevidi, nije imao u toku dana nikakvih promena.

8 XII 1943 g. ova brigada izvršila je pokret sa svojim jedinicama na prostoriju i to: I bataljon krenuo je pravcem Sahinovići — Crveno Brdo — Kurtići — Podruzi — Ljenobud — Rapatnica — Babunovići, gde je imao da se smesti.

II bataljon krenuo je pravcem Dabojevići — Crveno Brdo — Kurtići, Podruzi — Lenjobud — Rapatnica — Brnjičani, gde ima da se smesti.

III bataljon krenuo je pravcem Bučje — Brdo — Kolica — Zabrđani — Sahinovići — Crveno Brdo — Kurtići — Podruzi — Ljenobud — Rapatnica.

Stab brigade nalazio se u s. Čitluku⁴ iznad Rapatnice.

9 XII 1943 g. U toku noći između 9 i 10 XII kod s. Brnjičani napali su zelenokadrovci na naš II bataljon, kojih je bilo oko 2—300. II bataljon ih je spremno dočekaio i odbio.

Tom prilikom 1 drug ranjen je od zelenokadrovaca, dok su 4 zelenokadrovca nađena mrtva. Kod dvojice nađene su puške.

10 XII 1943 g. bataljoni su ostali na svojim mestima, u 10 čas. primećeno je približavanje neprijateljskih snaga (belogardejaca, kombinovanih sa nešto Nemaca i zelenokadrovaca), u jačini od oko 4—500 vojnika, koji su se približavali položaju našeg II bataljona kod s. Brnjičani.³

U 13.30 čas. došlo je do borbe između našeg II bataljona i neprijateljskih snaga. II bataljon uspeo je da razbije 2 neprijateljska naleta. U toku borbe došao je bataljon III brigade i naš I bataljon u pomoć, te se borba završila u 17.30 čas., kad se neprijatelj povukao u pravcu Gračanice.

¹ Vjerovatno: Čojluk.

* i ^c Vidi tom IV. knj. 20, dok. br. 235.

Tom prilikom držanje boraca bilo je odlično. Naročito se istakao vodnik Sarić, koji je poginuo, i p. mitraljezac Sipoš Stevan. Ovaj bataljon za navedene borbe smo pohvalili pismenom naredbom. Prilikom te borbe II bataljon imao je 1 mrtvog i 9 ranjenih drugova.

Neprijatelj je imao najmanje 40 mrtvih i ranjenih.

11 XII 1943 g. Posle završene borbe bataljoni su krenuli u pravcu Džakula i Biberovog Polja radi raščišćavanja zelenokadrovaca na ovom sektoru.

III bataljon sa brigadnim sanitetom pri nailasku na brdo Vranjevac naišao je na zasedu zelenokadrovaca u jačini od oko 100. IV četa razvila se za borbu i izvršila juriš na neprijateljske položaje. Neprijatelj je razbijen i proteran sa svojih položaja.

Tom prilikom pao je hrabro komandir IV čete drug Ivica i 1 borac iste čete. Sa neprijateljske strane ubijena su 2 bandita koji su živi uhvaćeni, a kasnije po ispitu ubijeni. Kod istih nađene su puške.

Posle ovog bataljoni su se smestili na određenu prostoriiju, i to: I bataljon u Biberovo Polje, II bataljon u Džakule, zaseok Trnovci, a III bataljon u Džakule, zaseok kod k. 387.

12 XII 1943 g. I bataljon dobio je zadatak da krene iz Biberovog Polja i u zajednici sa Trebavskim partizanskim odredom krene pravcem Jelovče Selo — D. Zelinja — G. Zelinja — Jasenica — Kamenjani — Kozare — Durakovići radi čišćenja terena od zelenokadrovaca. Pri nailasku na Jelovče Selo, ovaj bataljon naišao je na položaje zelenokadrovaca u jačini od 200. Trebavski odred nije intervenisao, te se bataljon morao da povuče na polazne položaje. Ovom prilikom bataljon nije izvršio zadatak usled nemanja sadejstva Trebavskog partizanskog odreda.

Tom prilikom sa naše strane pao je 1 drug, dok je neprijatelj imao više gubitaka, od kojih je uhvaćen [jedan] živ sa puškom, te je po ispitu streljan.

II bataljon krenuo je pravcem Drndići — Džinići, preko k. 400 na k. 499 radi zatvaranja pravca od Sokola, tom prilikom imao je borbu sa zelenokadrovcima kod s. Džinići.

Sa naše strane bilo je 6 drugova ranjeno, od kojih je 1 kasnije umro. Sa neprijateljske strane bilo je 14 mrtvih i neutvrđen broj ranjenih.

III bataljon krenuo je pravcem Džakule — brdo Monj — Avdići, da uđe u s. Doborovci, da razoruža legiju, t. j. zeleni kadar.

Na brdu Monj imao je borbu sa zelenokadrovcima. Tom prilikom sa naše strane 1 drug je ranjen, dok je neprijatelj ostavio 3 mrtva.

13 XII 1943 bataljoni su se zadržali na prostorijama koje su označene pod 12 XII t. g.

14 XII 1943 g. I bataljon izvršio je pokret iz Kerepa za D. Mededu, gde je uhvatio vezu sa jedinicama ove brigade. II bataljon krenuo je u Džakule, gde se smestio u pravcu Sokola.

III bataljon izvršio je pokret za s. D. Mededu.

15 XII 1943 g. jedinice ove brigade sa I i III brigadom izvršile su napad na Sokol. I bataljon krenuo je pravcem D. Međeđa — k. 431 — zaseok Šabići — Okići — Oglavak — Oštrikovac, odakle borbenim rasporedom ima da napadne Sokol sa zapadne strane.®

II bataljon krenuo je pravcem Džakule — zaseok Trnovci — Džinići — Oglavak — Glavica — Oštrikovac — Hasanovići i ima da se postavi kod ceste radi zatvaranja povlačenja bandi iz Sokola za Gračanicu, kao i sprečavanja intervencije od Gračanice.

III bataljon krenuo je pravcem D. Međeđa — zaseok Cage — Šabići — Džinići — brdo Oglavak — Glavica — brdo Oštrikovac, odakle sa našim I bataljonom ima da izvrši napad na Sokol sa zapadne strane. Sam napad na Sokol nije uspeo u potpunosti, jer je kasno primljena divizijska operacijska zapovest, te jedinice nisu stigle na vreme na određeno mesto, te su se zelenokadrovci blagovremeno izvukli iz Sokola. Jedna manja grupa zelenokadrovaca, oko 50—60, utvrdila se u Kuli, ali jedinice III brigade nisu uspele da je likvidiraju.

16 XII 1943 g. jedinice su se zadržale na položajima oko Sokola, oko 10 čas. pre podne došlo je do intervencije od strane neprijatelja iz Gračanice.

Neprijatelj je u dva maha napadao na položaje našeg II bataljona, ali je bio odbijen, kada je neprijatelj osetio da ovde neće uspeti, napao je na položaje jedinica III brigade, koje su se počele povlačiti u neredu.

Naš I bataljon, kada je video kolebanje kod III brigade, koja je držala položaje levo od ceste, navalio je na neprijatelja. Tom prilikom istakao se ceo bataljon sa svojim hrabrim komandantom Perom Jovanovićem. Usled nadmoćnijeg neprijatelja, I bataljon morao se povući na polazne položaje.

Tom prilikom sa naše strane pala je 1 drugarica, i 5 drugova koji su ranjeni, dok je neprijatelj imao znatno veći broj gubitaka. Kasnije, jedinice III brigade proterale su neprijatelja sa ovih položaja.⁷

Prema naređenju divizije, ova brigada se povukla na određenu prostoriju, i to: I bataljon u Džakule, zaseok Trnovci,

⁷ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 186.

II bataljon u Biberovo Polje, gde je primio osiguranje diviziske bolnice br. 2., III bataljon u Džakule, kod k. 387, a Stab brigade u Biberovo Polje.

Posle ove akcije održan je sastanak Štaba divizije sa Štabom brigade, gde su konstatovani nedostaci, kako u pogledu jedinstva akcije, tako i pomanjkanja odlučnog i brzog rešavanja dobijenog zadatka.

17 XII 1943 g. jedinice ove brigade izvršile su pokret i to:

I bataljon iz Džakula, zaseok Trnovci, u D. Mededu, gde ima da pozove zeleni kadar iz G. Zelinje da preda oružje.

II bataljon ima da ostane u Biberovom Polju i da osigurava divizisku bolnicu.

III bataljon izvršiće pokret i smestiće se u s. Kerep, zaseok pored ceste, sa zadatkom da uhvati vezu sa jedinicama Trebavskog ili Posavskog part. odreda i da razoruža zeleni kadar.

Stab brigade nalaziće se u Biberovom Polju.

U toku prikupljanja oružja od zelenog kadra, bataljoni su za 2 dana prikupili oko 120 pušaka sa nešto municije.

18 XII 1943 g. jedinice ove brigade izvršile su pokret na sledeće prostorije:

I bataljon izvršio je pokret iz D. Međeđe u D. Zelinju, zaseok Ramići, odakle ima da traži najenergičnije da zeleni kadar iz G. Zelinje preda oružje. Iznenađni pokret omeo je rad oko prikupljanja oružja.

II bataljon sa diviziskom bolnicom br. 2 i brigadnim sanitetom izvršio je pokret u Jelovče Selo, III bataljon ostaje i dalje na svojoj prostoriji, t. j. u s. Kerep, zaseok kraj ceste.

Stab brigade nalazi se u kući ispod zaseoka Kraljići, t. j. na putu Kerep — D. Zelinja.

19 XII 1943 g. oko 14 čas. fašisti su napali na položaje III brigade kod Biberovog Polja. Naš III bataljon pošao je u pomoć i stigao je blagovremeno sa komandantom brigade drugom Bikićem⁸ da povрати moral kod II bataljona III brigade, koji se u neredu povlačio. Kako se neprijatelj povukao u Gračanicu, usled spuštanja mraka, to se naš III bataljon vratio na svoje položaje.

U vezi novostvorene situacije, usled ispada neprijatelja od Gračanice, izvršena je preorijentacija naših bataljona, i to:

I bataljon izvršio je pokret iz D. Zelinje u D. Mededu.

II bataljon smestio se u s. Kerep, gde će obezbeđivati divizisku bolnicu, brigadni sanitet i sve ostale intendanture i komore kako naše tako i I brigade, koja je otišla za izvršenje zadatka napadom na Bos. Samac.⁹

" Stevan

* Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 230 i 235.

20 XII 1943 g. jedinice su ostale na svojim mestima, promena nije bilo.

21 XII 1943 g. jedinice ove brigade izvršile su pokret na prostoriju bliže Trebavi, radi čišćenja četničkih bandi na Trebavi.

I bataljon izvršio je pokret i smestio se u G. Zelinju, zaseok Seperović.

II bataljon sa divizionom bolnicom smestio se u Jelovče Selo, zaseok Candić i Udbinska, gde je obezbeđivao divizionu bolnicu br. 2 i brigadni sanitet.

III bataljon izvršio je pokret i smestio se u D. Zelinju, zaseok Ramići.

Stab brigade nalazio se u D. Zelinji, zaseok Hrvatovići.

22 XII 1943 g. od strane Štaba te divizije postavljen je zadatak čišćenja četničkih bandi na Trebavi. Za izvršenje ovog zadatka, raspored naših jedinica izgledao je ovako.

I i III bataljon obrazovali su I borbeni red, a II bataljon koji je sprovodio divizionu bolnicu br. 2, brigadni sanitet obrazuje II borbeni red, te služi kao rezerva. Pravac napada je sa dve kolone, i to I bataljon obrazovao je levu kolonu, sa pravcem kretanja Seperović — G. Zelinja — k. 408 — k. 498, odakle ima da napadne na Tadića Brdo. Po zauzimanju istog, krenuti preko k. 500 na k. 425 (Klupe), posle čega vršiti pritisak na k. 432, a potom preći u napad na Becanj, po zauzimanju istog, vršiti pregrupisanje za napad na Duge Njive.

III bataljon koji je obrazovao desnu kolonu i napadao je pravcem Ramići — D. Rajska — G. Rajska — Bjeljike, odakle vrši napad na Tadića Brdo, po likvidaciji istog kreće pravcem k. 500 — Zelinjsko Brdo (k. 534) — Vis (k. 556). Ovde ima da ostavi dve čete na Prebijenom Kamenu (k. 549), odavde kreće pravcem Radići — Krčevijani — odakle vrši napad na Becanj. Po likvidaciji ima da okrene pravcem selo Radići — Prebijeni Kamen (k. 549) — k. 575 — Duge Njive (k. 618).

Pošto na Tadića Brdu i Becnju nije bilo nikakvih četničkih snaga, odmah je izvršen pokret dalje za Duge Njive.

I bataljon imao je borbu sa četničkim bandama na Zelinjskom Brdu, koje je proterao na Duge Njive. Napad na Duge Njive vršili je naša i I brigada, gde je neprijatelj dao žilav otpor i tek pod dejstvom bacača mina i izvršenom jurišu naših boraca neprijatelj se povukao u pravcu Studenog Osoja, koj> je pravac trebala zatvoriti III brigada, ali ista nije stigla na vreme. Da je bila na svom mestu uhvatili bi živih najmanje 200 do 300 četnika.

Borba je počela u 9.30 čas. na Zelinjskom Brdu, a završila se u 17.30 čas. na Dugim Njivama. Tom prilikom sa naše strane 5 drugova su ranjeni, od kojih jedan sasvim lako, dok je ne-

prijatelj na našem sektoru imao oko 15 mrtvih i 7 živih uhvaćenih, koji su po završenom ispitu pušteni kućama.

Držanje rukovodilaca štabova bataljona prilikom ove borbe nije bilo dovoljno odlučno, naročito kod III bataljona. Samo prisustvo članova Štaba brigade podiglo je moral kod boraca, te se na juriš zauzeli četnički položaji. Jedinstvo akcije bilo je između I i naše brigade, dok III brigada nije učestvovala u ovoj borbi.

Povodom ovih nedostataka održan je sastanak sa štabovima bataljona i oštro je zamereno i ukazano na njihove nedostatke, posle čega se osetilo izvesno poboljšanje.

23 XII 1943 g. jedinice ove brigade zanoćile su na zauzetim položajima, u sledećem rasporedu:

I bataljon u zaseoku Radići sa Štabom brigade, II bataljon sa diviziskom bolnicom, brigadnim sanitetom i intendanturom u zaseoku Radići, a III bataljon na Dugim Njivama, kod četničkog doma.

24 XII 1943 g. jedinice ove brigade zadržale su se na istim položajima sa izvesnim promenama.

II bataljon se premestio u zaseok Pavlovići, ovo je učinjeno zbog smeštaja diviziske bolnice, brigadnog saniteta i intendanture.

Jedna četa određena je da sprovodi divizisku bolnicu u zaseok Markovići, gde ima da ostane za obezbeđenje iste.

25 XII 1943 g. predviđen je pokret i prebacivanje jedinica preko reke Bosne. Jedan deo brigade ima da se prebaci kod s. Vranjak sa I brigadom, a jedan deo kod Kožuha sa III brigadom. Prebacivanje preko reke odloženo je u poslednjem momentu i naređeno da se povuku pravcem Duge Njive — Srp. Zelinja — Biberovo Polje — Spionica — Huremi. Pri izvršenju pokreta stiglo je naređenje da se brigada zadrži u Srp. Zelinji, gde će dobiti dalje naređenje za pokret.

Prilikom ovih pokreta osećao se zamor ljudstva od dugih marševa, kao i izvršenja pokreta zbog bosotinje i golotinje. Usled stalnih pokreta nismo imali vremena za pravljenje vrca, te je tako svaki dan usled blata ostajalo bosih drugova i drugarica.

27 XII 1943 g. jedinice ove brigade izvršile su pokret i to: I bataljon izvršio je pokret do Jelovča Sela, zaseok Hrvatovići, a II i III do D. Međeđe.

28 XII 1943 g. ova brigada izvršila je pokret od Jelovča Sela i D. Međeđe preko ceste Gračanica — Srnice do Srp. Jasenice, zaseok Dabojevići, Sahinovići i Tursunovići, gde je zanoćila. Prilikom ovog pokreta pokazali su se izvesni nedostaci (nemanje marševske discipline, neodržavanje veze u koloni, izostajanje bosih drugova).

29 XII 1943 g. ova brigada izvršila je pokret na prostori-ju određenu zapovješću Štaba XVI NOU divizije, i to: II ba-taljon do s. Humci, III bataljon do s. Sitari, Stab brigade nalazio se u s. Sitari. III bataljon premestio se u zaseok Dabojevići, gde je primio obezbeđenje diviziske bolnice br. 2.

30 XII 1943 g. ova brigada imala je da izvrši pokret, i to: I bataljon sa diviziskom bolnicom imao je da se prebaci u s. Humke, II bataljon izvršio je pokret do zaseoka Kaštel, gde je imao odmor ljudstva od 4 časa radi kuvanja hrane. III bataljon imao je da se prebaci do s. Miladić. Još istog dana II bataljon prebacio se preko stare ceste Brčko — Tuzla preko Vakuf — Kameniti Breg — zaseok Prelići. III bataljon prebacio se preko stare ceste do Brusnice, gde se malo odmorio.

I bataljon sa diviziskom bolnicom imao je da se prebaci preko stare ceste Brčko — Tuzla sve do Vakufa, gde je imao da se smesti i odmori ljudstvo.

31 XII 1943 g. u noći između 30 i 31 XII, I i III bataljon prebacili su se preko nove ceste Brčko — Čelić — Tuzla i sme-stili se, i to: I bataljon u s. D. Vukosavci, t. j. iznad Lopara, odakle kontroliše cestu Brčko — Tuzla.

II bataljon premestio se u s. Tobut, zaseok Panjevići, Panjkoyici i Jekići praveći mesta i diviziskoj bolnici.

III bataljon izvršio je pokret za s. Zutavku, odakle ima da ispita i kontroliše cestu Bijeljina — Koraj — Tuzla, kao i cestu Brčko — Čelić — Tuzla.

2. — Prilikom ovog poslednjeg pokreta izostalo je oko 60 drugova i drugarica usled napornog marša i kretanja nekoliko dana bez obuč. Kod pojedinih boraca čak je i koža spadala sa stopala. Od navedenog broja za 18 drugova i 3 drugarice zna se gde se nalaze, jer su isti ostavljeni i bazirani u s. Vakufu, dok se od ostalog broja neki nalaze u III i I brigadi. Za 12 drugova ne zna se gde se nalaze.

I ovom prilikom pokazali su se nedostaci, a to su, nedo-voľjno angažovanje rukovodilaca za izvršenje pokreta, naročito komandi četa, nedovoljna marševska disciplina, neodržavanje veze u koloni.

Povodom ovih nedostataka održali smo sastanak sa šta-bovima bataljona, na kome smo skrenuli im pažnju na te nedo-statke i najoštrije osudili. Skrenuta im je pažnja da će svaka komanda čete, odnosno štab bataljona odgovarati za nestale drugove i drugarice iz svoje jedinice i biti najstrožije kažnjen.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab,
načelnik

Svet.¹⁰ Stojanović

(M. P.)

¹⁰ Svetislav

ZAPOVIJEST ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 3 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PODRUČJU BRONZANOG MAJDANA, IVANJSKE I PRIJEDORA¹

STAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.
Br. si.
Dne 3. I. 1944 g.
u 2 h

Z A P O V I J E S T

Pošto je tokom 2. I. o. g. neprijateljskom garnizonu u Banjoj Luci pristiglo pojačanje iz Bos. Gradiške u ljudstvu i materijalu, u jačini od 150 motornih vozila i 20 tenkova,² Štab I. Grupe

N A R E Đ U J E :

Snage III. Ličke brigade prebaciće se do zore zapadno od ceste Ivanjska — Banja Luka i zauzeti položaje od Jašikove Vode¹ gdje će hvatati vezu sa XIII. Brigadom na Šešiće i dalje prema Paležu. Lijevo krilo uhvatiće vezu sa jedinicama Sanskog odreda koje i dalje ostaju na sektoru Piskavice i Ivanjske sa istim zadacima kao i do sada.⁴ U slučaju neprijateljskog pokušaja prodora za Bronzani Majdan, jedinice III. Ličke brigade dočekaće neprijatelja na određenim položajima. Manje dijelove snaga isturiti prema Banjoj Luci u visini sela Motike, sjeverno od komunikacije Banja Luka — Bronzani Majdan. Protukolska oruđa postaviti na cesti, prekopavati cestu, rušiti propuste i mostove. Bataljoni koji se nalaze bliže određenim položajima treba odmah da krenu na položaj iznad ceste kod Jašikove Vode. Vezu sa XIII. hvatati kod škole u Jašikovoj Vodi. Na odrednim položajima ostati do daljeg naređenja.

Snage XIII. KNOU brigade zauzeće prije zore položaj na liniji Jašikova Voda — Veliki Brankovac — Borkovići.⁵ Manje

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 3—1/1, k. 768.

² Vidi objašnjenje br. 2 u dok. br. 10.

³ Vidi dok. br. 16 i 30.

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu ovog odreda vidi njegov izvještaj od 14 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 8—5, k. 1628).

⁵ Vidi dok. br. 76.

dijelove isturiti u M. Prnjavor, na Koprivnjak i iznad Saračice. Protukolska oruđa na cestu, rušiti komunikaciju Banja Luka — Bronzani Majdan. Vezu sa III. Ličkom brigadom hvatati kod škole u Jašikovoj Vodi. Za svaki slučaj dok ne stignu snage III. Ličke brigade prebaciti jedan bataljon sjeverno od ceste Banja Luka — Bronzani Majdan kod Talića. Na određenim položajima zadržati se do daljeg naređenja i u slučaju nailaska neprijatelja sadejstvovati sa III. Ličkom i obuhvatnim manevrima razbiti i uništiti neprijatelja, nastojeći pri tome da ga se klinovima odvoji od ceste.

Snage VI. Brigade kreću na svoje ranije položaje prema Prijedoru," preuzimajući položaje od VIII. Brigade, koja kreće na svoje ranije položaje.⁷ Zadaci kao i ranije. Snage ove brigade dade pratnju ranjenicima do Stratinske u jačini jednog bataljona a od Stratinske do Sasine u jačini jednog voda.

Sanski odred ostaće i dalje na terenu.

Artiljeriski divizion kreće za Sanski Most.

Štab divizije dne 3. o. mj. nalaziće se u Bronzanom Majdanu, tamo gdje je i ranije bio — prije akcije na Banju Luku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar si. odsutan	Zamj. komandanta p. pukovnik Voja ⁸	Komandant p. pukovnik si. odsutan
----------------------------------	---	---

(M. P.)

⁶ Vidi dok. br. 74 i 83.

⁷ Vidi dok. br. 18.

⁸ Tod o rov i ć

**NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 3 JANUARA
1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA PREBACIVANJE NA
PROSTORIJU KOMRANI, DATELJI I BUTKOVICI¹**

**STAB
V. NO UDARNE DIVIZIJE
I.^s BOS. KORPUSA**

Pov. br. 2/44
Dne 3. I. 1944 god.
u 12,30 h.

ŠTABU I. i IV. KRAJIŠKE NOU BRIGADE V-e DIVIZIJE

Položaj

Situacija prema najnovijim podacima, koje smo dobili: Nemci su popravili prugu do ž. st. Stambulčić. Manje njihove snage nalaze se u Sjetlini i Vrhprači, kod Stambulčića imaju jedan blindirani voz. Jučer je stigla jedna kolona Nemaca i ustaša u Praču. Ovo je reakcija na prebacivanje X. KNOU brigade, koja je prošla bez borbe preko Renovice. U Goraždu do jučer je bila samo milicija. U Rogatici oko 300 ustaša³ sa nemačkom stražom. Komunikacija Sarajevo — Višegrad radi, ali za poslednjih 5 dana nije bilo prometa. Nije isključeno da u toku današnjeg dana stignu neki neprijateljski delovi i u Renovicu. Za ispitivanje Prače i Renovice poslali smo jedan naš vod, koji treba da donese podatke do 6 časova večeras u s. Brnjica.

Naš zadatak: U toku noći 3—4 ov. m. sve naše jedinice treba da prođu komunikaciju između Prače i Renovice.⁴ U Renovici postoji most, a južno od s. Šajnovići, u blizini Podgraba, nalazi se obični prelaz — balvani — preko r. Prače, koji također može da se koristi. Prača je na ovom sektoru gazna, ali zbog hladnoće treba apsolutno izbeći gaženje reke.

U cilju izvršenja ovog zadatka, zadatci naših jedinica su sledeći:

1.— Jedan bataljon I. KNOU brigade, ojačan sa jednom četom drugog bataljona, po ispitivanju Renovice, napasti će istu i zauzeti ukoliko u njoj ne budu jače neprijateljske snage. Po zauzimanju Renovice, bataljon treba da osigura prelaz osta-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2/1—1, k. 781 A.

- Vidi dok. br. 2, objašnjenje br. 2.

Odnosi se na dijelove Prvog stajaćeg djelatnog zdruga (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1 2—9, k. 57).

* Vidi dok. br. 175.

lim jedinicama preko mosta. Ukoliko Renovicu bataljon ne bi mogao zauzeti, zaposjesti će pogodne položaje na desnoj obali r. Vinča u blizini pruge i ceste, radi zaštite prelaza kod Podgraba. Na cesti treba da bude protivkolska puška.

Jedan bataljon I. KNOU brigade posesti će pogodne položaje prema mestu Prači, na liniji Metaljice — Razvaline Pavlovac, sa zadatkom da onemogući ma kakav neprijateljski napad s te strane na našu kolonu koja bi se kretala preko Sajnovića ili na Renovicu, ako most zauzmemo. U blizini Razvaline [Pavlovac] i Dervente treba postaviti dobre zasede na cesti, porušiti mostove ili propuste i postaviti protivkolsku pušku. Ako se u Prači budu nalazile manje neprijateljske snage, bataljon ih može likvidirati.

Jedan bataljon I. KNOU brigade kretati će kao prethodnica kolone, sa zadatkom da obezbedi prebacivanje komora i bolnice prema s. Komrani. To znači, ukoliko bataljon koji napada Renovicu, ne likvidira istu, bataljon u prethodnici mora poslati jednu četu na položaj u blizini s. Turkovići, radi obezbeđenja prolaza kolone od pravca Renovice sa desne obale r. Prače. Manje delove treba da postavi kod s. Derventa (oko 2 voda) a druge snage da rasporedi prema potrebi.

Sva tri ova bataljona držati će date položaje dok se čitava kolona ne prebaci preko komunikacije.

2.— Bataljon IV. KNOU brigade, koji ide uz brigadnu bolnicu, nalaziti će se na čelu komore I. KNOU brigade, Štaba divizije, svoje bataljonske komore i obeju bolnica. Njegov je zadatak: da vodi ovu kolonu preko mostobrana koji budu osigurali bataljoni I. brigade (ili u Renovici ili kod Podgraba) i da dovede kolonu na sektor s. Komrani. Iz s. Komrani bataljon će sa bolnicom IV. brigade krenuti u sela koja su određena za smeštaj.

Dve čete jednog bataljona I. KNOU brigade nalaziti će se pozadi kolone kao zaštitnica.

3.— Formiranje kolone izvršiti će se u 17 časova večeras u s. Dobra Voda, ovim rasporedom: tri bataljona I. KNOU brigade, koji idu na svoje borbene zadatke, biti će napred i kretati se brže od ostalog dela kolone. Oni će biti oslobođeni svojih komora. Pozadi njih bataljon IV. KNOU brigade, Stab divizije sa svojom komorom, bolnica I. KNOU brigade, bolnica IV. KNOU brigade, komora bataljona IV. KNOU brigade, komora bataljona I. KNOU brigade i dve čete bataljona I. KNOU brigade. Stab I. KNOU brigade može biti uz Stab divizije sa brigadnom komorom. Također i delovi Štaba IV. KNOU brigade.

Ovaj raspored mora u potpunosti da se izvrši i da se tim redom kolona kreće.

4.— Pravac kretanja: Dobra Voda — Brnjica—Suva Česma — Smreke — Gornja Vinca, a oдавде, ako se osigura mostobran, preko Renovice — Komrani. Ako ne zauzmemo Renovicu, kretanje kolone od Gornje Vinče biti će preko Sajnovića — Podgraba za Komrane (dakle preko balvana na reci).⁵

5.— Znacī raspoznavanja 3 januara 1944: partizani — pobeđu! Dnevni znak za 4. ov.m.: mahanje kapom iznad glave — puška — okomito u stranu. Za 4. januar o. g. znacī raspoznavanja: Sarajevo — Sokolac.

Ugovoreni znak da je zauzeta Renovica, Prača, da su osigurani mostobrani za prelaz: dve uzastopne crvene raketle. No bataljoni koji napadaju rečena mesta i osiguravaju mostobrane moraju najhitnije o situaciji na svom pravcu poslati kurire u s. Gor. Vinča, ne obazirući se na davanje znakova raketlama.

6.— Po prelazu u s. Komrani, raspored jedinica je sledeći: jedan bataljon I. KNOU brigade smestiti će se u s. Dattelji a jedan u s. Komrani, sa zadatkom osiguranja od Prače i Renovice, kao i ispitivanje jačine neprijatelja i prometa na komunikacijama. Jedan bataljon smestiti će se u s. Bukvica, sa zadatkom osiguranja i osmatranja preko Plesa i Ljubljevića. Jedan bataljon nalaziti će se u zaštiti bolnice, Štaba brigade i Štaba divizije, s tim što će jednu četu dati u s. Butkovići, a dve čete sa bolnicom u s. Sehovići i Knjevići.

Bataljon IV. KNOU brigade smestiti će se u s. Zalješće i Ljubljeviće, gde će smestiti i bolnicu. Zadatak ovog bataljona je da osigura pravac Orahovica — Sajice — Srednje, dakle prema Vrhprači.

Stab I. KNOU brigade i Stab V-e divizije nalaziti će se u s. Bare — Butkovići.

Na datom sektoru jedinice će se odmarati do daljeg naređenja.

7.— Svaki bataljon mora se snabdeti sa dobrim vodičima, treba koristiti meštanske partizane, koji sve puteve dobro znadu.

Svaka bataljonska i brigadna komora mora imati određenoг дежурног, koji ima da vodi računa o pravilnom maršu i rasporedu u koloni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
I.⁶ Materie

Komandant, p. pukovnik:
M.⁷ Morača

(M. P.)

Riječi u zagradi dopisane su olovkom, latinicom.
" Ilija
7 Milutin

**NAREĐENJE ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE OD 3
JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPO-
RED I DEJSTVO NA PROSTORIJI OKO PRNJAVORA¹**

STAB
XI N. O. U. DIVIZIJE
3 januar 1944 g.
Položaj

Štabu XII Slavonske brigade i
štabovima Dobojsko-derventskog,
Tesličko-tešanjskog, Motajičkog odreda,
bataljonu Komande Prnjavorskog područja
i Komandi Prnjavorskog područja

na položajima

Štabu XII Slavonske brigade: sa dva bataljona vaše brigade kontrolišite i zatvarajte pravac Derventa — Prnjavor na položajima Jadovica — Smrtići pa udesno do rijeke Ukrine.² Sa jednim bataljonom, tj. bataljonom koji se nalazi na prostoru Potočani — Mačino Brdo, po primitku ove naredbe izvršiti pokret u pravcu Šarinci — Branešci — G. Šnjegotina sa zadatkom kontrolisanja i zatvaranja pravca komunikacijom Borja — Jošavka. Na svaki način onemogućiti neprijatelju da zaposjedne istu liniju, jer u slučaju jačeg neprijateljskog pritiska na naše snage, koje zatvaraju i kontrolišu pravac prema Vučijaku i Derventi, bile bi otsječene i na taj način bilo bi onemogućeno komandovanje i održavanje veze sa snagama koje se nalaze prema zapadu, tj. prema pl. Borja i Uzlomcu.³ Sa jednim bataljonom — sa dvije čete zaposjeda položaje na Vučijaku i na taj način onemogućava neprijatelju da se probije u pravcu Prnjavora. Lijevo od njega nalaziće se Dobojsko-derventski odred, a desno prema Ljubiću bataljon Komande područja.

Komanda Prnjavorskog područja sa cijelim svojim aparatom u slučaju jačeg neprijateljskog prodora izvršiće pokret u pravcu Cer — Mravića, gdje će se smjestiti do daljega naređenja. U slučaju povlačenja, povešće sa sobom i bolnicu Prnjavorskog odreda koja se nalazi na Vučijaku. Također sa sobom

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 1/1, k. 866.

² Vidi dok. br. 132.

³ Odnosi se na dio jedinica Jedanaeste NOU divizije (vidi dok. br. 85).

povesti sve kompromitovane drugove koji su u narodnoj vlasti, kao i pozadinske političke radnike.

Bataljon Komande područja zaposjeda položaj na Vučijaku — na pogodnim čukama prema Ljubicu,⁴ desno od bataljona XII Slavonske brigade. Naročito patrole isturati prema Ljubici, kako bi neprijatelja onemogućili da vas ne bi iznenadio sa vašeg desnog krila.

Dobojsko-derventska odred zaposjeda pogodne položaje na Glogovcu,⁵ sa zadatkom kontrolisanja i zatvaranja pravca prema Drenu i Pojeznu i istura dubinske patrole, kako bi održavao kontakt sa neprijateljem, kako ih ne bi iznenadio i kako bi na vrijeme mogli primiti borbu. Ruši most na rijeci Ukrini ispod Pojezne.

Tesličko-tešanjski i Motajički odred kontrolišu i zatvaraju pravac Pribinić — Borja — Maslovare, onemogućavaju neprijatelju pod svaku cijenu da prodre na njihovom sektoru.

Sve jedinice obuhvaćene ovom naredbom u slučaju povlačenja pod jačom neprijateljskom borbom rušiće za sobom komunikacije i sve mostove na komunikacijama. Svu narodnu imovinu koju ne mogu evakuisati podijeliti narodu, a ukoliko ne bi mogli podijeliti narodu — popaliti, kako ne bi pala neprijatelju u ruke. Potrebno je da sve jedinice održavaju čvrstu međusobnu vezu, kako bi mogli obavještavati se međusobno i obavještavati Štab divizije, kako bi mogli na vrijeme dobiti naređenje u pogledu koordiniranja akcija i manevrisanja sa jedinicama. O svim promjenama i novostima najhitnije obavijestiti Štab divizije, koji će se nalaziti u Prnjavoru.

Neprijatelj⁶ u toku ovoga dana uspio je da se u tri pravca probije na oslobođenu teritoriju i to: pravcem Pribinić, Čečava i Stanari. Po izvještaju naših jedinica, koje su primile borbu sa neprijateljem, neprijateljske su snage oko 3.000 vojnika. Raspolaze sa teškim oruđima: bacačima T topovima i s osam tenkova koji se nalaze u Stanarima. Ukoliko sutra neprijatelj ne bi preduzeo napad na naše jedinice, iste će pravovremeno izraditi plan i istoga iznenadno napasti u cilju razbijanja i uništavanja.

Znake za raspoznavanje dobili ste, a borbeni znaci su slijedeći:

<i>dnevni za</i>	pozivni: mahanje kapom u horizontalnom krugu
<i>4 januar</i>	iznad glave;
	odzivni: širenje kape u desnu stranu horizontalno;

¹ i ² Vidi dok. br. 19.

³ Vidi dok. br. 196.

za 5 januar ¹ pozivni: dizanje puške pravo u vis više puta;
odzivni: izbacivanje puške horizontalno u desnu stranu.

U borbi noću služiti se znacima raspoznavanja za dotičnu noć.

Potvrdite prijem ove naredbe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Štab,
Durin⁷

BR. 16

ZAPOVIJEST ŠTABA TREĆE BRIGADE ŠESTE NOU DIVIZIJE OD 2 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA POKRET PRAVCEM BRONZANI MAJDAN — OBROVAC — KOZICA — TOMINA»

**STAB III BRIGADE VI DIVIZIJE
I PROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
3/1. 1944 u 19 čas.**

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Banja Luka, Prijedor 1 : 100.000)

Naša Brigada u toku 4 ov. mj. otpočeće pokret prema Tomini i Kozici.² Brigada će krenuti čelom kolone od škole u s. Jašikova Voda, pravcem Bronzani Majdan — Obrovac — Kozica — Tomina.³

Na osnovu prednjeg,

n a r e đ u j e m o :

Sve jedinice ove Brigade izvršiće pripreme za pokret i do 10 sati obrazovati kolonu po I bataljonu. Četa za vezu, Prateća četa i Sanitet ići će između II i III bataljona.

' Predojević

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2—6, k. 802.

* Prije nego što je izvršila pokret, Brigada se nalazila na položaju s. Dragočaj — Jašikova Voda i Bistrica, gdje je bila prebačena po naređenju Štaba Prve grupe (Četvrte NOU divizije). Vidi o tome dok. br. 13 i dok. pod reg. br. 1—6, k. 802 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

* O dolasku Brigade na ovu prostoriju vidi dok. br. 30.

Komore uključiti na začelje bataljona, odrediti mjesto gdje će da sačekaju. U toku noći 4 na 5 ov. mj. Brigada će prenoćiti u selu Obrovac i to: I bataljon u zaseoku Kula — Marići — Vukovići, a po potrebi i Matoši. II. bataljon: Pašalići — Adžan — Maletići, po potrebi i Jukići. Prateća četa: Hrka. Ceta za vezu: Bojanići. III bataljon: Jarčanin, Dojčinovići. IV bataljon: Maksimovići i Gavranovići. Brigadna komora u Babićima. Stab brigade, Sanitet i kurs: Mrzići i Milići.

Intendantura Brigade krenuće samostalno na određeno mjesto.

5 ov. mj. u 9 čas. produžice se pokret čelom kolone od Kule, pravcem Kmećani, zaseok Milakovići — Vergići, odakle I i II bataljon produžuju na Lakiće — Gorani — Glamočani — Tomina. I bataljon smjestice se u muslimanski dio Tomine, II bataljon u pravoslavni dio, t.j. u Lipik i Rijeku. Ostali djelovi pri Štabu brigade sa Intendanturom krenuće također u Tominu i smjestiti se na staro mjesto. III i IV bataljon skreću od Vergića jugozapadno za Kozicu i smjestice se: III bataljon u Tukove i Bajiće, IV bataljon u Krejiće i Đakoviće.

Stab brigade smjestice se u Tominu na staro mjesto.

U toku noći dostaviti operativne izvještaje,⁴ bez odlaganja po ranije dostavljenom formularu. Ujedno dostaviti i liste gubitaka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
M.⁵ Basta

Komandant, major:
M.⁸ Sijan

(M. P.)

Dostavljeno: Štabovima bataljona 1—4. Komandi Čete za vezu i Komandi Prateće čete.

<

¹ Vidi dok. br. 22.

Milan

* Milan

**NAREĐENJE ŠTABA TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONČAR« OD 3 JANUARA 1944 ŠTABU PETOG BA-
TALJONA ZA SMJENU DIJELOVA TREĆEG BATALJONA
NA POLOŽAJU DEVECANI — GORICAJ I ZA DEJSTVO KA
TRAVNIKU I ZENICI¹**

STAB
XIII PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONČAR«
Broj 65
3.1. 1944 godine
pisano u 9 sati

ŠTABU V BATALJONA

Na osnovu prikupljenih podataka, kao i izveštaja naših obavestajnih organa, saznaje se: da u vremenu od 3 do 15 januara neprijatelj treba da izvrši ispad iz Travnika,² kao i Zenice,³ u pravcu prostorije koja je pod našom kontrolom.⁴ Neprijateljske namere su ovladavanje sa našom oslobođenom teritorijom.³ Da bi njegove namere osujetili, kao i svaki poduhvat razbili,

NAREĐUJEMO:

1. Vaš bataljon će upućivati jača izviđačka odeljenja u pravcu sela Dub i dalje do rečice Bila prema Zenici. Jačina ovih odeljenja biće najmanje u jačini jednoga voda. Na svom pravcu organizovaće svestranu obavestajnu službu, tako da nijedan poduhvat neprijatelja uperen protiv naše slobodne teritorije ne bude blagovremen i na vreme otkriven.

2. S obzirom da je vaš zadatak zatvaranja pravaca koji vode preko Vlašić Planine, izvršićete smenu delova III bataljona koji se nalaze na položajima Devečani (trig. 1768), kao

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—1/1, k. 727.

² Opširnije o tome vidi dok. br. 68 (objašnjenje br. 3), 201 i Operacijski dnevnik Prve proleTERSKE divizije u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 16/20—6, k. 712 A.

³ U Zenici su se tada nalazili dijelovi Sedme SS »Princ Eugen« divizije koji su ubrzo preuzeli nastupanje ka Travniku i dolini Vrbasa. Vidi o tome Radnu kartu nepoznatog neprijateljskog oficira pod šifrom »Operacija Jajce« (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1281.

⁴ O rasporedu jedinica Trinaeste proleTERSKE brigade vidi dole br. 134.³

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 48, 198, 199, 202 i 204.

i Goričaj (kota 1767), sa zadatkom zatvaranja puteva koji vode u tom pravcu. Sa istih upućivati patrole dublje stazama koje vode za Travnik. Jačina odeljenja: najmanje jedan vod. Na tome pravcu također organizovati obaveštajnu službu.

Saznajući da će jedan od pravaca neprijateljskog napada voditi preko Vlašić Planine, to jest pravcem koji je pod vašom neposrednom kontrolom — da bi ga u tome sprečili, a s obzirom da su prilazi Vlašić Planini veoma teški za njega, a veoma povoljni za nas, to jest za odbranu — dajemo Vam sledeće direktive.

a) Organizacija široke obaveštajne službe preko obaveštajnih organa na terenu.

b) Svaki ispad iz pravca Travnika, kao i iz pravca Zenice suzbijati oštro i energično vatrom svog oružja, kao i pokretom, na svakoj stazi koju isti bi koristili, ne dajući mu da se hvata visova i masiva Vlašića. Tući ga tako iz blizine neposredno na prvim njegovim koracima iz Travnika. Kod direktnih pogodaka u meso, a s obzirom na ograničeni broj puteva, kao i kretanja, neprijatelj će uvek biti odbačen uz velike gubitke. Neprijatelju ne dati nijednog koraka slobodnog kretanja, a ukoliko isti bi uspeo da ovlada pojedinim našim položajem, povlačenje mora da se izvede organizovano i u redu, ali pod borbom ne dozvoljavajući gubljenje kontakta sa istim. Povlačenje izvesti u pravcu svoje glavnine.

c) Iz dosadašnjeg iskustva u borbama po planinskom terenu neprijatelj je uvek težio da ukoliko ne uspe probijanje na jednom pravcu, da isti neutrališe svojim manevrom, to jest preduzima jedan širi obuhvat koji je malo udaljeniji, a manje branjen. Da bi se sprečilo, potrebno je imati kontakt sa njim, kao i potpuno obaveštenje o njegovom kretanju. Ne smatrati da bi neprijatelj u potpunosti napustio taj pravac — ne, on bi na tom delu postavio manje jedinice koje bi bile čisto demonstrativnog karaktera.

Sav rad, svaka neprijateljska lešina vodi nas ka brznoj i sigurnoj pobedi. Takmičenje je odpočelo! Napred za bodove!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik Štaba
kapetan:
Miloš Vučković

BR. 18

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 4 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I DEJSTVA NA PODRUČJU BOSANSKE KRAJINE¹

Š.[TABU] VIII BRIGADE²

Položaj

Postaviti dubinske jače zasjede do blizu B. Novog, kidati prugu na što većoj dužini.³ Kozar, odred isto tako da učini,⁴ a Jedanaesta brigada da učestvuje, ostaje u blizini.⁵ Odmah smjeniti bataljon⁶ u sporazumu [sa] VI brigadom. Podgrmečki odred da ide na svoje položaje.⁷

Polkom

Komandant
Petar⁸

¹ Original, pisan crnim mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4—1, k. 768. Pošto je naređenje napisano na poledini izvještaja Osme krajiške brigade od 4 januara 1944, pretpostavlja se da je i isto toga dana izdato.

² Odnosi se na Stab Osme krajiške NOU brigade.

³ Vidi dok. br. 81.

Kozarski NOP odred bio je raspoređen u to vrijeme na prostori između Prijedora i Bos. Novog, gdje je izvodio akcije na želj. prugu. Opširnije o tome vidi izvještaj Odreda od 17 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—3, k. 1625).

⁴ O rasporedu i dejstvu Jedanaeste krajiške NOU brigade vidi dok. br. 89.

⁵ Odnosi se na Četvrti bataljon Osme krajiške brigade (vidi dok. br. 23).

⁶ Vjerovatno se odnosi na prostoriju između Rudice i Blatne, jer je Odred u vremenu od 4 do 10 januara izvodio akcije na tom sektoru. Opširnije o tome vidi njegov izvještaj od 13 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/1—5, k. 1630).

⁷ Vojnović

**IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA JEDANAESTE
NOU DIVIZIJE OD 4 JANUARA 1944 ŠTABU DIVIZIJE O
SITUACIJI NA PODRUČJU PRNJAVORA I DERVENTE¹**

ZAMJENIK KOMANDANTA

XI. N.O.U. DIVIZIJE

ĐURIN'

4.1. 1944. godine

Položaj

ŠTABU XI. N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Neprijatelj sa nepoznatim snagama u toku jučerašnjeg dana uspio je da se probije u tri kolone i to prema Pribiniću — dokle se probio nije nam poznato. Sinoć u 18 časova uspio je zauzeti Čečavu poslije dvočasovne borbe.³ Također se probio u selo Stanare, gdje je i zanoćio. Neprijatelj raspolaže sa teškim oružjem — bacačima i topovima, kao i sa osam tenkova koji su također zanoćili u Stanarima i jutros u 9 časova krenuli su prema Kulašima. Koliko smo mogli ocijeniti, namjera neprijatelja je da se probije kroz slobodnu teritoriju i da pruži pomoć Banjalučkom garnizonu. Raspored naših snaga je slijedeći: XII. Slav. brigada sa 2 (dva) bataljona zatvara i kontroliše pravac Miškovci — Tromeda, pa desno sve do rijeke Ukrine. Sa jednim bataljonom ima da posjedne položaje Gornje Šnjegotine⁴, sa zadatkom zatvaranja i kontrolisanja pravca (ceste) Pribinić — Jošavka. Sa jednim bataljonom i bataljonom Komande područja i Dobojsko-derventske odredom kontroliše i zatvara pravac Kalenderovci — Drijen — Glogovac — Vučijak, oslanjajući se na ogranke Ljubića. Ukoliko neprijatelj bude navaljivao sa jačim snagama i budemo se dalje povlačili, porušićemo most na Vijaki i primiti borbu, sa zadatkom da mu onemogućimo prodor u sam grad. Dalia orijentacija: Vijačani — Omerbegova [Šnjegotina] — Gornja Šnjegotina, hvatanje veze sa bataljonom XII. SI. brigade.

Neprijatelj u jačini od 700 Čerkeza" naoao ie na XII. SI. brigadu, ista ga je razbila i vratila nazad. Izgleda da i danas

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 3 I. k. 366.

• Predoiević

³ Vidi dok. br. 198.

⁴ Vidi dok. br. 132 u ovoj knjizi i dok. pod reg. br. 2/9, k. 893 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

¹ Opširnije o tome vidi dok. br. 220.

napadaju, čuje se borba, nemamo detaljnih izvještaja. Čuli smo da su naše snage otstupile od Banje Luke uslijed neprijateljske intervencije koja je došla od Gradiške.⁶ Ukoliko je to tačno, moje je mišljenje da najhitnije uputite V. Brigadu⁷ u pravcu Čečave i Pribinića, da u zajednici sa ostalim snagama koje se nalaze na tom sektoru napadne neprijatelja.

Izviješten sam, ukoliko je to tačno, da se XIV. Brigada nalazi oko Hrvacana i Boškovića⁸ i poslao sam joj naređenje⁹ da odmah po primitku naređenja izvrši pokret u pravcu Prnjavora i Mačina Brda, a Prnjavorski odred u pravcu Vijačana, da u zajednici sa ovim snagama koje zadržavaju neprijatelja izvršimo napad i da ga razbijemo i uništimo.

Baš ovoga časa primili smo izvještaj da je neprijatelj jednovremeno krenuo iz Stanara, Pojezne, Kalenderovaca i Dervente u pravcu XII. SI. brigade.¹⁰ Borbe se razvijaju na cijelom sektoru. Preduzeli smo sve mjere da se neprijatelj zadrži što duže vremena na ovom sektoru dok stignu ostale naše snage.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

⁶ Vidi dok. br. 76, objašnjenje br. 3.

⁷ O rasporedu i dejstvu ove brigade vidi dok. br. 93.

⁸ Vidi dok. br. 85.

⁹ Nije pronađeno.

¹⁰ Vidi dok. br. 220.

**NAREĐENJE ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE OD 4
JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA POKRET
U PRAVCU ŠNJEGOTINE¹**

STAB
XI N.O.U. DIVIZIJE
4 januar 1944 god.
Vijačani

Štabu XII Slavonske brigade,
Komandi Prnjavorskog područja
i Omladinskom vojno-političkom kursu
na položajima

Neprijatelj sa jakim snagama u više pravaca izvršio je koncentričan napad na položaje naših jedinica koje su bile raspoređene na odbrani Prnjavora.-' Poslije nekoliko časova borbe naše jedinice su bile primorane da se povuku u pravcu Vijačana, gdje su i zanoćile. Usljed neprijateljskog prodora sa jačim snagama preko rijeke Vijake i iznenadnog napada na položaje naših jedinica sve jedinice koje su bile u neposrednoj blizini Prnjavora povukle su se, nemajući veze sa dva bataljona XII Slavonske brigade, koji su kontrolisali i zatvarali pravac prema Miškovcima i Tranesji³ i do rijeke Ukrine, kontrolišući samu dolinu Ukrine. Isti su bataljoni otsječeni⁴ i dobili su naređenje⁵ da se povuku u pravcu Vijačana, gdje će uspostaviti vezu sa ostalim našim jedinicama, gdje će dobiti dalji zadatak.

XII Slavonska brigada sa III bataljonom 5 o. m. u 4 časa izvršiće pokret u pravcu Jastrebovac — Vijačko Groblje — Đurđevići — Jankovići — Anikići, gdje će zaposjesti položaje na koti 408 i 389° i sačekati sve naše snage,⁷ koje će se kretati dolinom Ukrine u pravcu Vučića — kod sela Šnjegotine. Po prolasku zaštitnice ove kolone izvršiti dalji pokret u pravcu Šnjegotine (Gornje), gdje uspostaviti vezu sa IV Bataljonom iste brigade. U ovoj maršruti biti jako oprezan i isturiti duboko patrolne prethodnice i pobočnice kako bi iste na vrijeme uspo-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 2/1, k. 866.

² Opširnije o tome vidi dok. br. 220.

³ Vjerovatno: s. Trstenci.

⁴ i " Vidi dok. br. 132.

⁵ Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje.

⁷ Odnosi se na jedinice kojima je komandovao zamjenik komandanta Jedanaeste NOU divizije (vidi dok. br. 15 i 19).

stavile kontakt sa neprijateljem i blagovremeno izvijestile ostale snage u koloni da se blagovremeno rasporede za borbu sa neprijateljem, ukoliko naiđu na istog. Stab brigade skreneće pažnju gore navedenom bataljonu da izvrši pokret tačno na vrijeme kako ne bi došlo do nesporazuma između desne kolone koja će se kretati dolinom Ukrine, a u čijem sastavu će biti: Dobojsko-derventska odred, zaštita Komande područja, svi bolesnici XII i XIV Brigade i Prnjavorskog odreda. U svom pokretu vezu održavati sa desnom kolonom patrolama. *

Komanda Prnjavorskog područja u čijem se sastavu nalazi Dobojsko-derventska odred odrediće prema jačini svojih snaga prethodnicu, pobočnicu i zaštitnicu a u glavninu ove kolone spadaju bolnice XII Slavonske, XIV Srednjobosanske brigade i Prnjavorskog odreda. Pokret svih ovih snaga izvršiti tačno 5-1-44 u 3.30 sati od Vijačanske crkve u pravcu Vasići — Smolići — Reljevac do okuke Ukrine (kota 270) i dalje pokret vršiti samom dolinom Ukrine do Šnjegotine. Komandant ove kolone biće drug major Trinki Albert, komandant Prnjavorskog područja. Isti će skrenuti pažnju podređenim jedinicama da isture dubinske patrolne prethodnice, pobočnice i zaštitnice kako ova kolona ne bi bila iznenađena od strane neprijatelja.

Omladinski vojno-politički kurs ulazi u sastav desne kolone, koji će se kretati u glavnini iste kolone i potpomoći evakuaciju bolesnih ili ranjenih drugova, koji će se nalaziti u istoj koloni.

Sve gore navedene jedinice tačno će se pridržavati ove naredbe kako ne bi došlo do nesporazuma između lijeve i desne kolone.

Ukoliko ne stignu dva bataljona XII Slavonske brigade do određenog časa pokreta, ostaviće im se veza kod crkve u Vijačanima, gdje će dobiti dalju orijentaciju naših snaga.

Prijem naredbe potvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab
zam. komandanta — ppukovnik,
Đurin⁸

V

* Predojević

5*

67

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE
ŠTABU TREĆEG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA SEK-
TORU TRNOVO, ROGATICA, SOKOLAC I HAN PIJESAK
OD I DO 15 DECEMBRA 1943 GODINE¹**

**STAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
4.1. 1944.
Pov. 28.**

ŠTABU III. KORPUSA NOVJ

Podnašamo 15-dnevni izvještaj od 1. do 15. decembra 1943. god.

1) *II. Krajiška brigada*: 1. decembra bila na prostoriji Trnova. 2. decembra u pokretu sa prostorije Trnova preko Jahorine na prostoriju Ponor — Brnjica — Vinca — Prača, gdje je stigla 4. decembra 1943. god. Jedan bataljon brigade ostao je na prostoriji Goražda.

Zbog neprijateljskog napada (ofanzive)² koji je otpočeo 6. 12. na Crvenu Stijenu, naređeno je da jedan bataljon hitno pojača Romanijski odred na Crvenoj Stijeni a sa ostalim snagama [da] brigada krene na prostoriju Sijerci — Kusače u cilju zatvaranja pravca prema-Vlasenici. Bataljon iz Goražda zajedno sa Italijanskim bataljonom³ i div. bolnicom dobio je hitno naređenje da krene preko Rogatice za Kalimaniće. Pošto je Crvena Stijena pala 6. ov. mj. oko 15 časova, to je bataljon koji je trebao da pojača Romanijski odred dobio naređenje da vrši pritisak na neprijatelja na komunikaciji Crvena Stijena — Sokolac, a potom da uđe u sastav brigade na prostoriji Sijerci — Kusače.

Neprijatelj je 7. ov. mj. ušao u Sokolac sa jačim snagama (oko 2000 vojnika, 200 kamiona i 25 tenkova). Ove snage bile su iz 369 njemačke divizije.⁴ Tako isto divizija »Princ Eugen« nadirala je od pravca Nevesinje — Kalinovik — Prača.⁵

8. decembra jedinice su bile na prostoriji Kalimanići — Mičivode — Miletci — Zljebovi — Kusače. Oko 10 časova ne-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 1/2, k. 1111.

² Vidi dok. br. 35, objašnjenje br. 6.

³ Opširnije o njegovom formiranju i rasformiranju vidi dok. br. 114 i knjigu 19 istog toma, dok. br. 71, objašnjenje br. 8.

⁴ Vidi dok. br. 207.

⁵ Bliže o tome vidi dok. br. 179 i tom IV, knj. 20, dok. br. 195.

prijatelj je cestom od Sokolca prema Zljevima krenuo sa 11 tenkova i većim brojem kamiona, potpomognut sa jakom artiljerijskom vatrom iz Sokolca, kao i većim brojem aviona. Oko 15 časova uspio je da ovlada cestom Sokolac — Zljebovi.

9. decembra jedinice su se nalazile na prostoriji Sijerci — Mandra — Mičivode — Vraneši — Džimrije — Babjak. Neprijatelj je napadao sa pješadijom naše položaje, gađao sa artiljerijom i većim brojem štuka — avionima. Štuke su bombardovale s. Selišta koje su potpuno uništile. Ukupni gubitci od aviona: 2 ranjena.

10. decembra je neprijatelj sa manjom kolonom sa tri tenka prodro do s. Selišta, ali se je pod zaštitom magle povukao.

11. decembra primjećeno je jače neprijateljsko kretanje cestom Sokolac — Han Pijesak.

Do 13. decembra nije bio neprijatelj aktivan u pravcu naših položaja.

^{13/14.} decembra brigada je izvršila prelaz drumu Sokolac — Vlasenica na sektoru Kram — Han Pijesak u tri kolone.[®] Na komunikaciji nalazila su se tri njemačka bataljona koja su trebala da zatvore prelaz preko komunikacije i omoguće nabijanje naših djelova na rijeku Drinu. Prelaz je bio izvršen u 24 časa. Sa II. krajiškom kretao se i Štab divizije. Prilikom prelaza kod s. Mekote uništena su dva teretna automobila sa hranom i jedan oklopni automobil i ubijena 2 Njemca. Zarobljeno je dosta živežnih namirnica. IV. bataljon brigade koji je trebao da pređe cestu kod Krama nije uspio da pređe, već je prešao cestu zajedno sa jedinicama V. divizije tri dana docnije.⁷ Poslije prelaza ceste brigada je izvršila pokret na prostoriju Meljine — Jabuka — Kruševci, gdje je bila u toku 15. ov. mj.

Zaključak: neprijateljski ukupni gubitci:

a) četnici: 2 mrtva, 10 ranjenih, od kojih jedan zamjenik [komandanta] bataljona.

Pljen: 1 puškomitraljez, 9 pušaka, 11 konja i 1 vo.

b) Njemci: 2 mrtva, 2 uništena kamiona, 1 veliki oklopni auto. Pljen: 2 puške, veća količina živežnih namirnica, srušena tri mosta na cesti Goražde — Rogatica, srušen 1 željeznički i 1 drumski most između Prače i Stambulčića i porušeno 500 m želj. pruge.

Vlastiti gubitci: poginulo 2, ranjeno 8 drugova i 1 druga-rica. Nestalo 3 . . .

Dobrovoljno u naše redove stupila 1 drugarica.

2) *XVII. majevička brigada*: 1. 12. jedinice bile na liniji Zabojska — Karovići a jedan bataljon oko Previle.

^c i ¹⁰ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 204.

^T Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 181.

2. 12. pokret na prostoriju Sokolac a odatle na prostoriju Kostreša — Kalauzovići, gdje su jedinice stigle 6. ov. mj.

6. decembra otpočela neprijateljska ofanziva i kao lijeva kolona neprijatelj je nadirao preko Visovice — Kostreša sa opštim pravcem Sokolac. Usljed nadmoćnosti naše jedinice su se povukle na liniju Pediše — Borovac.

8. 12. brigada je stigla na prostoriju Sokolovića i upućena na prostoriju Rađevići — Babjak — Sjeversjto, gdje je 11. ov. mj. uhvaćena veza sa jedinicama V. divizije koja se je povukla iz Srbije preko Višegrada. Isto tako uhvaćena je veza sa Južnomoravskom brigadom koja je prešla rjeku Drinu kod Starog Broda.⁸

13/14. 12. brigada se je prebacila na prostoriju Malo Polje preko druma na otcjeku Han Pijesak — Vlasenica sem II. bataljona koji se nije uspio prebaciti zajedno sa politkomesarom^B brigade. Taj bataljon uhvatio je vezu sa jedinicama V. divizije i prebacio se preko druma poslije tri dana. Zbog slabosti Štaba bataljona, bataljon nije krenuo u pravcu za svojom brigadom, već u pravcu Majevice, gdje je zadržan kod Štaba III. korpusa.

Prilikom prelaska ceste 2 bataljona brigade vodila su žestoku borbu sa Njemcima na Kraljevom Polju.¹⁰ Poslije dvočasovne borbe likvidirani su njemački bunker, zarobljeno municije i razne opreme, pobijeno preko 20 Njemaca i jedinice su se uspjele prebaciti preko druma. U ovoj borbi imali smo osjetne gubitke, s tim što je prilikom prelaska druma zagubljena cjev od pk. topa i 1 puškomitraljez.

15. ov. mj. brigada je bila u pokretu u pravcu s. Vrabci i Knežine.

Zaključak: Pobijeno oko 30 Njemaca, zarobljeno razne spreme i municije.

Uništena su dva kamiona kod Žljebova pomoću nagaznih mina.

⁸ Odnosi se na Prvu južnomoravsku brigadu. Po naredenju Vrhovnog štaba NOV i POJ ona je krajem novembra 1943 pošla iz Toplice, preko Gruže, za Sumadiju sa zadatkom da se spoji s Prvom šumadiskom brigadom i zajedno podu za Bosnu. Ali do spajanja nije došlo, jer je Prva šumadiska brigada nekoliko dana ranije otišla prema Šandžaku. Prva južnomoravska brigada prebacila se decembra 1943 iz Šumadije, preko zapadne Srbije, u istočnu Bosnu, gdje se sastala s Petom NOU divizijom i jedinicama Dvadeset sedme NOU divizije. Tu je, za vrijeme zimskih operacija 1943/44. vodila borbe u sadejstvu s jedinicama Trećeg korpusa NOVJ. Krajem januara i početkom februara otišla je u Sandžak, gdje se spojila s Prvom šumadiskom brigadom. Od njih je 10 februara 1944 formirana Treća srpska brigada, koja je tada ušla u sastav Druge proleterske divizije (vidi tom IV. knj. 20, dok. br. 181 i tom I. knj. 5, dok. br. 143, objašnjenje br. 7).

⁹ Milutinom Pejanovićem

Sopstveni gubitci: 10 mrtvih, 27 ranjenih, 3 nestala.

3) *XIX. birčanska brigada*: u vremenu od 1. do 15. decembra nalazila se na prostorijski Tuzla — Sekovići pod neposrednom komandom Štaba III. korpusa.¹¹ Od važnih akcija te brigade napominjemo ove:

na drumu Zvornik — Nova Kasaba uništena su troja borna kola, ubijeno 5 Njemaca i zarobljeno dosta hrane.

4) *Romanijski P. Odred*: do 6. decembra nalazio se na prostorijski Crvena Stijena — Bogojevići, gdje je preuzeo odbranu Crvene Stijene. Poslije nadmoćnijeg neprijateljskog pritiska od pravca Mokrog¹² 6. ov. mj. povukao se je u pravcu Sokolca, odakle je krenuo na prostorijski Kalimanići — Dobrašina.

10. 12. izvršen je pokret na prostorijski Mesići — Rogatica sa zadatkom rušenja mosta na drumu. Na toj prostorijski vođene su jače borbe sa Njemcima koji su nadirali od pravca Prače.¹³ Odred se je povukao na prostorijski s. Dobrašina. Na toj prostorijski 12. ov. mj. su vođene teže borbe sa njemačkim kolonama koje su se kretale od pravca Rogatice prema Kalimanićima.

13/14. 12. odred se je bez jedne čete prebacio preko druma kod s. Mekote na prostorijski s. Kruševci, gdje je stigao 15. ov. mj. Prebacivanje izvršeno bez borbe.

Zaključak: za ovo vrijeme zarobljeno je 6 četnika iz pratnje Bože Plemića, zarobljen 1 pikavac, 5 pušaka.

Njemci su imali ukupno oko 30 mrtvih (borbe na Crvenoj Stijeni — nisu poznati tačni podaci).

Sopstveni gubitci: 5 mrtvih i 5 ranjenih.

Usljed neprijateljske ofanzive i kolebljivosti boraca iz odreda je dezertiralo 290 boraca, koji su odnijeli sa sobom 176 pušaka. U odred je pridošlo: 51 drug i 11 drugarica.

5) *Štab divizije*: 1. decembra imao je sastanak sa Štabom korpusa¹⁴ u Sokolcu. 12. decembra sastanak sa Štabom V. divizije na Sjeverskom.

Opšti zaključak.

Za sve ovo vrijeme neprijatelj je pretrpio sljedeće gubitke:

Njemci oko 70 mrtvih i veći broj ranjenih.

Uništena 4 oklopna automobila, 2 teretna automobila, a dva automobila sa vojskom dignuta nagaznim minama u vazduh. Zarobljeno nešto pušaka, opreme i municije.

¹¹ Vidi dok. br. 7.

¹² Opširnije o tome vidi dok. br. 107.

¹³ Detaljnije o tome vidi dok. br. 179.

¹⁴ Odnosi se na Treći korpus NOVJ.

Četnici: 2 mrtva, 16 zarobljenih, od kojih jedan zamjenik kom. bataljona, 14 pušaka i 1. puškomitraljez i 11 konja.

Zeleni kadar: pobijeno 15 pripadnika.

Naši gubitci:

17 mrtvih, 41 ranjen, nestalo 6. Dezertirao 321 drug¹¹ (od toga 290 boraca Romanijskog odreda, a od ostalih 11 u jedinice XVII. divizije).

Sem toga uništeno je 6 drumskih, 1 željeznički most i 500 m želj. pruge.

Jedinice su u ovom periodu bile pod udarcima njemačke ofanzive koja je bila brižljivo pripremljena i vrlo jaka. Na toj prostoriji učestvovala su tri njemačke divizije i to:

369 njemačka divizija, koja je nadirala iz Sarajevo — Romanija — Sokolac.

Divizija »Princ Eugen«: Nevesinje — Kalinovik — Prača — Rogatica.

I. planinska divizija:¹⁶ Užice — Višegrad — za V. divizijom.

Sa njemačkim odnosno satelitskim snagama išle su i ustaše, milicija i četnici kao vodiči, ili kao lješinari koji su poslije svake borbe napadali naše manje djelove i pljačkali ih.¹⁷

Cilj ofanzive: uništenje naših snaga na prostoriji: Drina, Rogatica, Sokolac, Vlasenica.¹⁸

S obzirom na to da je većina naših jedinica vrlo mlada, to se je osjetio kod njih vrlo veliki uticaj neprijateljske ofanzive. To se je vidjelo po dezerterstvu, stalnoj defanzivi, velikim pokretima, naporima a i prilično slabom obučom i odjećom (kod XVII. majevičke brigade). Romanijski odred, koji je zbog velikog broja novih boraca koji su prilično oportunistički¹⁹ nastrojani, a i zbog slabog vojno-političkog kadra ušao u ovu ofanzivu tek što je stao na noge, izgubio je oko 50% boraca, koji su svi ostali kod svojih kuća, misleći na taj način da će očuvati svoje živote. Međutim dosta ovih dezertera uhvaćeno je od strane Njemaca i strijeljano.

" Ne radi se o dezerterstvu, već o osipanju, naročito Romaniskog NOP odreda, koje je nastalo uslijed velikog broja mladih i neiskusnih boraca i njihovog oportunističkog stava u borbi, kao i zbog nesnalažljivosti vojno-političkih rukovodilaca Odreda u tadašnjoj situaciji. Kao što se vidi iz daljeg teksta u ovom dokumentu, ovakvo stanje uslovalo je da jedan dio boraca napusti Odred i pođe u druge jedinice Trećeg korpusa NOVJ ili svojim kućama.

¹⁸ Vidi dok. br. 35, objašnjenje br. 14 i 26.

¹⁷ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 195.

¹⁵ i ⁵⁰ U originalu su ove rečenice napisane plavim mastilom, latinicom.

¹⁹ Riječ »oportunistički« dopisana je plavim mastilom, latinicom.

Ovu ofanzivu je najbolje izvršila II. krajiška brigada zahvaljujući čvrstom vojno-političkom rukovodstvu.

Od strane XVII. majevičke brigade u ovom periodu izgubljen je 1 bacač, 1 puškomitraljez i cjev od pk. topa. Protivkolski top Romanijskog odreda ostao je zabaziran u Sokolovićima, pošto ga nije bilo moguće nositi sa sobom.

Stanje obuće i odjeće kod Majevičke brigade prilično **slabo**.

Vojnički i kulturno-prosvjetni rad zbog stalnih pokreta u ovom periodu bio je minimalan.

Stanje saniteta dobro.²⁰

Ishrana prilična.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,
Petovar²¹

(M. P.)

Komandant, major,
Kosorić Pero

BR. 22

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE BRIGADE OD 4 JANUARA 1944
ŠTABU ŠESTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA NA AERODROM
LJESKOVAC — ZALUZANI"**

**STAB III BRIGADE VI DIVIZIJE
I PROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. broj 2/44.
4/1. 1944 g.**

Operativni izvještaj za dan 1,
2/1. 1944 za akciju na aerodrom
Ljeskovac, Zalužani, br. 1.

ŠTABU VI DIVIZIJE

Pripreme: 29 XII. 1943 Brigada se nalazila skoncentrisana na prostoru Tomina — Kijevo kod Sane. Za pretstojeću akciju na Banju Luku izvršene su pripreme. Očišćeno oružje i podmazano, popunjena municija i ostale sve potrebe.

²¹ **Rudi**

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 1—1/2, k. 797.

ZADATAK NASE BRIGADE:

Na osnovu opšteg plana- Brigada je dobila zadatak da napadne i likvidira neprijateljski aerodrom kod Zalužana, da postavi dva bataljona na osiguranje prema Ivanjskoj, da se osigura prema Klašnici i Banjoj Luci, da poruši prugu i puteve.

PODATCI O NEPRIJATELJU:

U stanici Ivanjska nalazila se neprijateljska bojna u jačini od 700—800 legionara,³ u Klašnici do 450 domobranske vojske.⁴ Na aerodromu 300—400 domobrana i 200 Njemaca. Na stanici D. Dragočaj 40—50 naoružanih civila i ustaša. U Bukovici — u školi 110 domobrana. U Bukovici i na stanici Dragočaj nije se pretpostavljalo da ima neprijatelja.

NASE SNAGE I NAORUŽANJE:

Ova Brigada u sastavu 4 pješadijska bataljona, sa mitraljeskim četama. Prateća četa sa 3 minobacača 81 mm. i jednim protivkolskim topom 47 mm., Četa za vezu i Sanitetski vod. Brigada je bez jedne pješadijske čete, koja je ostala na osiguranju bolnice VI divizije. Ukupno 1.030 boraca.

PLAN I RASPORED SNAGA:

Prema planu i zapovjesti⁵ Štaba IV divizije napravljen je sljedeći raspored snaga: III i IV bataljon bez po jedne čete postavljeni su na osiguranje prema stanici Ivanjska. II bataljon dobio je zadatak da postavi osiguranje prema Klašnici sa trećinom svojih snaga, a sa ostalim snagama da napadne aerodrom sa sjeverne strane. I bataljon pojačan sa protivkolskim topom i dva teška minobacača dobio je zadatak da napadne neprijateljski aerodrom sa jugozapadne strane. Sa manjim snagama (dva voda) da postavi osiguranje prema Banjoj Luci. Jedna četa III bataljona stavljena je u brigadnu rezervu u zapadnom djelu Zalužana.

Stab brigade nalazio se je na cesti kod Crkvenog Brda.

² Vjerovatno se odnosi na zapovijest Štaba Petog korpusa NOVJ. Bliže o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 137.

⁴ i ⁵ U opštoj bojnoj relaciji Sedme lovačke pukovnije za mjesec januar 1944 stoji:

»a) Stožer pukovnije sa stožernim djelovima i I. bojnom na području s. Ivanjska sa zadaćom da osigurava ž. prugu Banja Luka — Kozarac;

b) II. bojna držala je postave na području s. Klašnice sa zadaćom osiguranja samog mjesta i ceste Klašnice — Banja Luka«.

U relaciji se govori i o borbama koje su vodile ove jedinice za vrijeme napada na Banju Luku. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 2/2—33, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁵ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 154.

Sanitetsko previjalište i hirurška ekipa kod Štaba brigade. Organizovana su dva pomoćna previjališta, jedno za I i II bataljon, a jedno za III i IV bataljon.

U planu za napad predviđeno je iznenađenje, t.j. da se neprimjetno priđe što bliže neprijatelju, brzim naletom uđe u aerodrom, a zatim da se iznutra razvije borba na pojedine objekte i bunkere.

VEZA:

Veza je predviđena sa telefonom i kuririma.

30/XII. 1943 u 8 sati Brigada je izvršila pokret sa mjesta koncentracije za Stranjane, gdje je prenoćila. Sve snage nisu se mogle smjestiti pod krov, tako da je pola Brigade noćilo na polju. 31/XII. 43 nastavljen je pokret u 6 čas. pravcem Bronzani Majdan — Bistrica — Dragočaj. Prilikom prolaska kroz Bistrica — Dragočaj dočekani smo od četničko-ustaških zasjeda sa kojima smo usput morali voditi borbu. Na polazne položaje za napad stigli smo 1/I. 1944 u 1 čas. sa zadocnjenjem 3 sata.® Marš toga dana trajao je 19 čas., ljudi su bili umorni i ozebli. Borba je počela u 1.30.

TOK BORBE:

U samom početku naše su snage bile primjećene, neprijatelj je bio u pripravnom stanju i iznenađenje nije postignuto. Napad je počeo, pod borbom naše snage na nekoliko mjesta počele su podilaziti. Neprijatelj je osvjetljavao raketlama i reflektorom, reflektor je osvjetljavao one djelove koji su podilazili, tako da su borce mogli komotno gađati. Ipak su neki djelovi uspjeli doći do žice, ali je postojala jaka žičana prepreka koja se nije mogla preći. Tom prilikom imali smo nekoliko ranjenih drugova, a u tom je bio već i dan te smo riješili da se povučemo na blokadu aerodroma i da sljedeće noći pripremimo ponovan napad.

II bataljon prilikom povlačenja prema Bukovici bio je napadnut od neprijateljskog garnizona iz Bukovice za koji se nije znalo. Isti bataljon odmah je poduzeo napad na pomenute neprijateljske snage, kojom prilikom je ubijeno 10 neprijateljskih vojnika koji su ostali na bojnopolju. Ostali su pobjegli u

U izvještaju Brigade od 1 januara 1944 u 5,00 čas. o zakašnjenju piše sljedeće: »Štabu I grupe

Izvještava se taj Stab da su snage ove Brigade zauzele određene položaje i došle na polazne položaje za napad u 24 čas. 31 pr. mj. Put je bio dug, blatnjav i vode su otežavale brzi pokret. Usput smo cijelo vrijeme imali borbu sa četnicima i ustašama. Neprijatelj je primjetio napad te stalno osvjetljava i tuče. Do sada nije uspjelo na nijednom mjestu probiti položaje na aerodromu. Još ćemo pokušati sa napadom i ako se ne bude moglo, blokiraćemo aerodrom«. (Vidi dok. pod reg. br. 1—7, k. 802 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.)

školu. U tom momentu pripremao se napad na školu, zatim je naišao neprijateljski avion i bombardovao u blizini škole, tako da su neprijateljski vojnici pobjegli u pravcu aerodroma. Za čitavo to vrijeme avioni su mitraljirali i bombardovali položaje II bataljona. Tom prilikom poginuo je jedan drug i dva ranjena.

I bataljon prilikom povlačenja sa aerodroma ustanovio je da se na stanici D. Dragočaj nalazi neprijateljska posada. Bataljoni su izvršili blokadu aerodroma i pristupilo se je izviđanju i stvaranju plana za ponovni napad.

U toku noći isprekopavane su ceste, želj. pruga i telefon. linija.

Neprijatelj⁷ iz stanice Ivanjska u toku 1 ov. mj. napao je naše snage na tamošnjim položajima. Neprijatelj je napao u jačini od oko 200 vojnika na naše lijevo krilo. Isti je bio odbijen sa gubitcima od 10 mrtvih, dok je na našoj strani bio jedan mrtav i jedan ranjen.

I ov. mj. u 20 časova ponovljen je napad na aerodrom. I bataljon sa jednim djelom snaga napao je želj. stanicu D. Dragočaj iz koje je neprijatelj pobjegao čim je primjetio naše snage. Tom prilikom zarobljen je jedan avijatičar. Dva tenka sa aerodroma intervenisali su, ali su isti bili odbijeni sa benzinskim flašama i bombama. Produžen je napad na aerodrom u pravcu bunkera br. 1 i 2. Jedan dio snaga toga bataljona uspio je preći žicu pod jakom vatrom na mjesto kuda su tenkovi izlazili i primači se bunkerima iz kojih su već počeli bježati neprijateljski vojnici. Kada su ponovno naišli neprijateljski tenkovi, tukući iz protivkolskog topa, ranili su 6 drugova, a istovremeno naši minobacači gađali su aerodrom, te su pogrešno uzeli elemente, tako da su dvije mine pale među četvu u momentu kad su se spremali za juriš i ranile 8 drugova. Dakle, četa koja je bila u prvoj borbenoj liniji onespobijena je za akciju, pošto je ranjen komandir i zamjenik komandira, te ista se morala povući. Kako su jedni djelovi bili na osiguranju prema Banjoj Luci, četa koja je napadala stanicu još nije bila prikupljena, jedni djelovi fingirali su napad sa drugih strana, a rezervna četa Brigade upotrebljena je za pratnju kurira i ranjenika, te nije bilo snaga na raspoloženju za ubacivanje unutra i u toku napada moralo se je odustati.

II bataljon napadao je sa jednom i pol četom od pravca škole pored puta koji vodi od Klačnice. Tom prilikom neki djelovi upali su u spoljne bunkere iz kojih su istjerali neprijateljske vojnike i počeli sjeći žicu, ali su naišli tenkovi i onemoćili daljnje napredovanje. Snage su se morale povući, dok su bunker koji su zauzeti zapaljeni. Tom prilikom ranjen je jedan drug. Ponovo snage I i II bataljona povukle su se na blokiranje aerodroma, dok je pojačana zasjeda na putu Banja Luka — ae-

rodrom. Istoga dana, 2. ov. mj., neprijatelj je ponovo poduzimao napad iz stanice Ivanjska u jačini od 150 ustaša na brdu Bobija, ali su ih naše snage odbile sa izvjesnim gubitcima. Poslije podne neprijatelj je vršio napad na lijevo križ, gdje je isto odbijen. Na našoj strani bila su tri druga ranjena. Istog dana i na istom položaju iz protivkolskog topa ranjen je zamj. komandanta Brigade⁸ i komesar IV bataljona,¹¹ prilikom izviđanja.

2. ov. mj. neprijatelj¹⁰ je sa jakom motorizovanom kolonom iz Bos. Gradiške nadirao prema Banjoj Luci. Neprijatelj je bio u jačini od oko 200 motornih vozila, među kojima veći broj tenkova i blindiranih kamiona. Naše snage koje su se nalazile na zasjedama davale su izvjestan otpor, ali nisu mogle spriječiti neprijateljski prodor za Banju Luku.¹¹ Teren na kome je vršeno osiguranje omogućava prolaz tenkova van puteva, a nismo imali ni dovoljno protukolskog oruđa, sem jednog topa koji se nije mogao efikasno upotrebiti zbog toga što mu se osovina prelomila. Neprijatelj je prodro za Banju Luku u 15.30 časova.

Za vrijeme izvođenja akcije avijacija je bila aktivna i od aviona poginula su dva druga i 6 ranjeno. Jedan drug ranjen je u putu od ustaša u Stranjanima.

ISHOD BORBE:

Akcija nije uspjela iz razloga što smo imali sasvim male snage. Neprijatelj je bio solidno utvrđen, iznenađenje se nije moglo postići. Snage koje su napadale brojale su svega 200 ljudi, koji se opet nisu mogli slobodno upotrebiti već su bili u ovisnosti o zasjedama koje je trebalo postaviti prema Klašnici i Banjoj Luci. Gubitelji neprijatelja iznose 65 mrtvih. Od toga polovica ubijeno je u napadu na Bukovicu i u odbijanju napada od Ivanjske, dok jedan dio ubijen je prilikom čišćenja sela i 20 ustaša koji su strijeljani, među kojima je bilo i civila bandita. Među strijeljanima nalazi se jedan ustaški oficir, jedan podoficir, jedan logornik i jedan tabornik. Zarobljeno je 49, među kojima oko 15 domobrana koji su bili na odsustvu a ostalo civili. Neki od zarobljenih po istrazi su pušteni, dok se neki još nalaze u zatvoru. Ranjeno je oko 40 neprijateljskih vojnika.

Zapljenjeno je 40 pušaka vojničkih i 14 civilnih, 5 pištolja i jedan šmajser, 820 mauzer metaka. Pored toga zaplje-

* **Dmitar Zaklan**

* **Srđan Korać. Poginuo septembra 1944 kod s. Divci u Srbiji.**

¹⁰ Odnosi se na Devetsto prvu školsku pukovnicu i Treću bojnu Trista osamdeset treće pukovnije (vidi dok. pod reg. br. 25/2, k. 60 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

¹¹ O borbama za Banju Luku postoje još dva izvještaja od 2. januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3/7 i 4/7, k. 802).

njeno je vojničke sprema i cipela izvjesna količina. Također izvršena je konfiskacija do 30 goveda, oko 10 konja i 6 kola.

SOPSTVENI GUBITCI:

Jedan puškomitraljez oštećen, 4 puške izgubljene. Utrošeno mauzer municije 12.911, talijanske 1.586, za teške mitraljeze »Breda« 2.496, 28 granata od protivkolskog topa, 44 mine 81 mm, 84 mine za mali minobacač (talijanske), 71 bomba.

Mrtvih 6 (3 starija vodnika i 3 partizana). Ranjenih 30. od kojih 5 oficira, 10 podoficira i 15 boraca. 2 partizana nestala.

KRITIČKI OSVRT:

Akcija je vođena po planu. Veza nije dobro funkcionisala zbog neprijateljski raspoloženog stanovništva. Pri upotrebi bacača, zbog nedovoljnog vođenja računa, nastradalo je nekoliko boraca. Snijeg je omogućavao neprijatelju da lakše primjeti naš pokret. U planu je trebalo predviditi i čišćenje neprijateljskih sela od domaćih bandi i vojnika koji se nalaze na odsustvu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
M.¹² Basta

Komandant, major.
M » Sijan

(M. P.)

P. S. Zapljenjen je jedan radioaparat i 2 motorcikla.

Milan
" **Milan**

IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME KRAJIŠKE BRIGADE OD 4 JANUARA 1944 ŠTABU ČETVRTE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI U ZAPADNOM DIJELU BOSANSKE KRAJINE'

STAB
VIII. KR. NOU BRIGADE
4. NOU DIVIZIJE
Br. Si.
4-1-1944 g.

ŠTABU IV. DIVIZIJE V. KORPUSA NOVJ

Obaviješteni smo da će neprijatelj iz B.[os.] Novoga — i to 373 divizija² krenuti za Banju Luku pošto su već dovršili pripreme za pokret.

Molimo da se naš 4 bataljon oslobodi,³ i da VI. brigada¹ zauzme svoj stari položaj, kako bi se mi mogli orijentisati prema Novom i zapriječiti mu dolazak, odnosno zapriječiti mu prolaz za Prijedor.⁵ Ovo molimo da se učini ukoliko postoje mogućnosti.

Ujedno smo obaviješteni da se SS trupe® treba da prebace iz Kostajnice u [Bos.] Novi, ali da ne mogu jer je pruga pokvarena. Snage neprijateljske nisu nam poznate, ali ćemo ispitati i javiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. polkoma Rahlija ⁷	Načelnik, major Fiko ⁸	Komandant, major Milančić ⁹
--	---	--

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoričkog instituta JNA pod reg. br. 4—1, k. 768.

² U to vrijeme jedinice Trista sedamdeset treće legionarske divizije nalazile su se na obezbjedenju želj. pruge u dolini Une i učestvovala su u operacijama koje su izvođene po planu Druge oklopne armije (vidi dok. br. 191).

³ Vidi dok. br. 18.

* O rasporedu Šeste krajiške brigade vidi dok. br. 74.

" Vidi dok. br. 81.

Redakcija nije mogla ustanoviti na koje se jedinice odnosi.

⁷ Kadenić

⁵ Teufik Pletilić-Fiko

¹ Miljević

ZAPOVIJEST ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 4 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA PROTJERIVANJE ČETNIKA SA PROSTORIJE RUDA GLAVICA, BRAJCEVICI I BODEZIŠTE¹

ŠTAB
X HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE
a a I A U I V I Z i J x .

Hitno.

st r o g o p o v j e r l j i v o .

Pov. broj: 8
4. ~~januara~~ 1944 god.
u- sati
s. Gornja Kokorina

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Gacko 1 : 100000)

Naš »3« i »5« [bataljon] nisu naišli na neprijatelja u samim Jugovićima, jer su prije toga bande zauzele položaj iza sela. Brzim naletom »3« i »5« protjerali su bande u pravcu Fojnice.~ Sada se čuje neko pucanje u pravcu Rude Glavice i Brajčevića.

Naš »4« i »1« naišli su na švapsko-četničke bande u selu Kokorini i u potpunosti ih razbili.² Do sada nemamo tačnih podataka o plijenu, kao i o neprijateljskim gubitcima. Ali znamo da su zarobljena dva teška bacača sa do 100 bombi, priličan broj konja i ostale spremne, a mi smo na položaju vidjeli do deset mrtvih neprijateljskih vojnika i oficira. Bande su pobjegle jednim dijelom za Borač, a drugim u pravcu i preko sela Dubljevići.

Neprijatelj je imao namjeru koncentričnog napada na našu Brigadu, što smo mi brzim naletom bataljona na jednom sektoru osujetili, ali nije isključeno da neprijatelj neće intervenirati sa linije **Ruda Glavica — Brajčevići — Bodežište**. U vezi toga

N A R E Đ U J E M O :

- 1.) »1« je pošao u progonjenje neprijatelja preko Dubljevića, da bi u potpunosti razbio bande.³ Jedna desetina ovog Bataljona nalazi se na Mjedenoj Glavi, dok je jedna

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 2—1, k. 1148—I.
² i ³ Opširnije o tome vidi dok. br. 44.

petorka pošla u pravcu Mjedenika. Po protjerivanju neprijatelja, Bataljon će se smjestiti u s. Donja Kōkorina, dok će mu se jedna četa nalaziti u Gornjoj Kokorini. Ovaj Bataljon daje obezbjeđenja na Mjedenoj Glavi, Straževici i Kobiljoj Glavi (pravac od Šlavlja), s tim da duboko izviđa u pravcu Morine i Borča.

Uputili smo vam na upotrebu njemački bacač, koj> poslije današnje upotrebe predati našem »4«.

- 2.) »3« smješta se u Gornje Jugoviće, s tim **da bude naročito oprezan** od pravca Ruda Glavica — Bodežište — Brajčevići, upućujući duboke patrole u tome pravcu. Ako primijeti pokret neprijatelja prema nama, najhitnije izvijestiti ovaj Stab, a odmah preduzeti **napad** na neprijatelja, zabacujući jednu četvu preko Vučevog Polja. Držati čvrsto vezu sa »5« i u slučaju potrebe uzajamno se potpomagati.

Ukoliko vam je potrebno municije od bacača, tražite iz Brigadne intendature.

- 3.) »4« zajedno sa »1« otišao u progonjenje neprijatelja, a poslije progona smjestiće se u s. Glavice, obezbjeđujući se na Zlatici i Debelcu, a šaljući duboka izviđačka odjeljenja u pravcu Dubljevića.

Bacač izuzmite od »1«, a municiju iz Brigadne intendature.

- 4.) »5« smješta se u Donje Jugoviće, obezbjeđujući se u pravcu Fojnice i držeći čvrsto vezu sa »3«.

Uputićemo vam odmah teški njemački bacač sa municijom, a vi ćete odmah dostaviti vaš bacač u intendaturu Brigade. Te granate što ih još imate ispucajte u pravcu tamo gdje mislite da je najpotrebnije.

- 5.) »1« i »4« da nam pošalju izvještaje o neprijateljskim gubitcima i tačnom broju plijena. Od komandanta Tasovca⁴ poslati u ovaj Stab pištolj i sat, koji će u ovome Štabu ostati i biti predati najboljim omladincima kao poklon.

- 6.) Intendant Brigade da sredi komoru i da je spremna **svaki čas** za pokret.

- 7.) Bolnica neka bude spremna za pokret.

* **Đorđe**

- 8.) Ovaj Stab, Bolnica i Intendantura nalaze se u selu Gornja Kokorina, gdje slati sve izvještaje, kao i eventualne ranjenike.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Čedo Kapor

Načelnik štaba,
Mus.³ R. Dizdarević

Komandant,
N.^B Ljubibratić

PS:

Izvještava nas »5« bataljon da se na Stražici poviše Brajčevića nalazi grupa ljudi, to su sigurno četnički banditi a može biti i Švabe. »3« bataljon odmah da preduzme **napad, razjuri te bande**, a iz bacača da ne žali municije.

BR. 25

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 4 JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORIJI OPSJEČKO — LIPOVAC — SVINJARI¹

STAB XII KNOU BRIGADE

Str. pov. br. 1/44

Dana 4.1. 1944 godine.

ŠTABOVIMA I, II i III BATALJONA OVE BRIGADE

Položaj

U vezi naređenja² Štaba divizije, od danas jednice ove brigade uzeće slijedeći raspored:

I bataljon sa svojim jedinicama zaposjeće položaj Opsječko, tj. smjestiće se u Podbrđe ili Zabrđe, sa zadatkom zatvaranja pravca Čelinac — Kotor Varoš — Jošavka. Na pomenutoj prostoriји razgoniti četničku bandu i kontrolisati garnizon Čelinac.

⁵ **Mustafa**
¹ **Nikola**

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 1/1, k. 876.

² Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje.

II bataljon ostaje i dalje na sektoru Lipovac, sa zadatkom zatvaranja pravca od B. Luke, tj. kontroliše Srpski Čelinac — Bjeljevine — Ponir.

III bataljon ostaje i dalje na svojim položajima, ukoliko je moguće, sa zadatkom zatvaranja pravca od Karanovca i Ponira. Ne dozvoliti neprijatelju da se zabaci za leđa sa lijevog krila svojim jedinicama.

Izvjestite nas o stanju u Karanovcu. Da li postoji neprijateljsko uporište i da li uopšte postoji uporište na vašem sektoru?

Neprijatelj je sa izvjesnim snagama prodro od Teslića u Čečavu.³ Prema njemu se bacaju jedinice V brigade.⁴

Stab ove brigade nalazi se na Svinjarima.

Detaljan izvještaj o akciji na B. Luku najhitnije dostavite, što je već trebalo učiniti prema postojećem naređenju do sada bez opomene.⁵ Također dostavite 15-dnevne izvještaje.⁶

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Mil.⁷

Komandant—major,
Mećava⁸

³ Vidi dok. br. 198.

⁴ Opširnije o rasporedu i dejstvu Pete kozarsko-krajiške brigade vidi dok. br. 85 i 93.

⁵ Izvještaj je dostavljen 4 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 6/3, k. 866).

* Petnaestodnevni izvještaj za drugu polovinu decembra 1943 nije pronađen.

⁷ Milutin Vujović

⁸ Petar

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG ARTILJERISKOG DIVIZIONA
PETOG KORPUSA NOVJ OD 5 JANUARA 1944 ŠTABU CE-
TVRTE NOU DIVIZIJE O ISHODU NAPADA NA BANJU
LUKU¹**

**STAB
I. ART. DIVIZIONA
5. KORPUSA NOVJ**

Br.
Dana 5/1 1944 g.

ŠTABU IV. DIVIZIJE² 5. KORPUSA NOVJ

Negde

Operativni izveštaj o akciji na Banju Luku.

1.) Uspeh i dejstvo vatre ovog divizion³ jest između 31/XII-43 i 1/1-44 g. 2 brdska topa 75 mm. iz kojih je izbačeno 40 granata. Pogodci su bili dobri. Isti dan nije bilo gubitaka.

Između 1/I i 2/1-44 g. ista 2 topa bila su u dejstvu, iz kojih je izbačeno 120 granata na iste ciljeve. Po izveštaju komandira 2. baterije i naše pešadije, koji su bili u neposrednoj blizini, gađanje je bilo vrlo dobro, granate su eksplodirale dobro, od istih granata dve su podbacile iz razloga što je na njima pukao bakarni vodeći prsten i podbacile su 21/2 kilometra. Iste noći bio je u dejstvu protutenkovski top 52 mm. koji je bio postavljen na položaju u gradu — garaža Mihailovića. Isti je izbacio 20 granata, od kojih je bio uspeh onesposobita 2 tenka i nekoliko kuća je isprobijao, iz kojih je neprijatelj davao otpor.

Borba je vođena dana 2/1-44 g. do 13.40 h. Neprijatelj je navalio sa jačom snagom pešadije i tenkova, gde su naše snage primorane bile da otstupe. Prilikom otstupanja iz grada ostao nam je protutenkovski top 52 mm. sa 2 para konja sa zapregama. Prilikom otstupanja iz grada poginuo nam je drug Mrda Stevan, podoficir — osmatrač i ranjeni drugovi Majkić Dušan lakše i Kukulj Dušan ranjen na 2 mesta, t.j. u ruku i usta, a nestala su 2 druga i to: Kaur Juraj i Đenanović Asmo.

2.) Za vreme akcije držanje i moral drugova je vrlo dobar. Naročito su se istakli drugovi iz 2. baterije, koji su bili kod protutenkovskog topa sa komandrom Kesićem Lazarom.

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 27—2'1, k 768 A.

² Divizion je za vrijeme napada bio pridodat Prvoj grupi, kojorp je tada komandovao Stab Četvrte NOU divizije.

³ Vidi dok. br. 194.

3.) Zaplenjeno je 3 para konja, 3 (troja) kola i 5 pari teglećih zaprega.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar
Sveto⁴

Komandant,
kapetan
Trikić⁵

P. S. Protutenkovski top je onesposobit, izvadiť zatvarač i nišanske tačke bacite.

BR. 27

NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 5 JANUARA 1944 ŠTABU DESETE KRAJIŠKE BRIGADE DA ISPITA SITUACIJU U TRNOVU I KALINOVIKU¹

STAB
V. NO UDARNE DIVIZIJE
I. BOŠ. KORPUŠA
Pov. br. 3/44
Dne 5.1. 1944 god.

ŠTABU X. KRAJIŠKE NOU BRIGADE V-e DIVIZIJE

P o l o ž a j

Sa I. KNOU brigadom i jednim bataljonom IV. brigade stigli smo 4. ov. m. izjutra na sektor Komrani — Butkovići — Orahovica, gde se i sada nalazimo.³

Ovako brz prelaz na ovaj sektor posle vašeg odlaska izvršili smo radi toga što se XXVII. divizija nalazi na sektoru Nišići — Medojevići⁴ i što smo se spojili sa IV. brigadom.⁵

¹ Ličina
² Marko

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 3—1, k. 781 A.

² Vidi dok. br. 2, objašnjenje br. 2.

³ Vidi dok. br. 175.

⁴ Vidi dok. br. 114.

⁵ Spomenute jedinice sastale su se 1 januara 1944. Istog dana je Stab divizije uputio ovu brigadu (tri bataljona) u s. Vozuća za ranjenike i oružje koji su ostavljeni za vrijeme neprijateljske ofanzive de-

Po našem polasku sa sektora Zunova, tri bataljona IV. brigade vratili smo u dolinu r. Krivaje da prikupe ostavljene ranjenike i neki materijal pa da potom dođu u sastav divizije. Njih očekujemo oko 13. ov. m. najkasnije.

Kod Podromanije prešli smo cestu i tom prilikom uništili 3 nemačka kamiona, zaplenili 3 gumena čamca i još neke spreme. Cestu za Goražde smo prešli na Renovici, gde smo vodili manju borbu sa posadom u Prači. Dan ranije, t.j. 3. ov. m., kroz Renovicu prema Jabuki prošao je jedan bataljon IX. pukovnije, koji se jučer izgleda povratio u Renovicu i Praču, izgleda radi osiguranja komunikacije radi našeg prisustva. Po jednom izveštaju, koji još nije proveren, IX. pukovnija treba da zaposedne mesta Goražde, Višegrad, Rogatica, Prača. Pozitivno je da njihovih snaga ima na ovom sektoru. Inače u Goraždu je do sada bila milicija.

Mi ćemo se sa I. brigadom zadržati u ovim selima radi odmora jedinica, a vršićemo manje akcije na komunikaciji i ispitivati kretanje neprijatelja, kao i jačinu posada u gradovima. Ukoliko bi došlo do pomeranja brigade, ono bi bilo prema vama.

Vaši zadaci su sledeći: da ispitajte Trnovo i Kalinovik. Čuli smo da u Kalinoviku ima nešto Nemaca. Da se povežete sa Jahorinskim odredom, preko koga treba da dobijete podatke o Sarajevu. Također prikupite podatke o četničkim snagama na sektoru Kalinovik — Foča. Do daljeg našeg naređenja ostanite na sektoru Jabuka — Vukšići i u pogledu brigade učinite sledeće:

1.) Održite sastanke i konferencije sa čitavim komandnim kadrom i posebno sa borcima. Na tim sastancima treba jedinice upoznati sa sadanjim stanjem situacije u svetu i kod nas. Naročito im treba objasniti karakter Šeste neprijateljske ofanzive, koja se završila neuspehom, zatim velike uspehe Crvene armije, koja je već u ofanzivi prešla staru poljsku granicu i brzo napreduje, o stanju u našoj zemlji. Govorite im o ofanzivi naših jedinica na svim sektorima sem u ist. Bosni. Naše jedinice vode uspešne borbe u [Bosanskoj] Krajini,⁶ Hrvatskoj⁷ i Sandžaku.⁸ Nemačka ofanziva na sektoru Dinare također je malaksala.'

cembra 1943. Opširnije o tome vidi Ratni dnevnik (sveska 2-ga) komandanta Pete NOU divizije Milutina Morače (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 2/1, k. 2015).

⁶ Odnosi se na jedinice Petog korpusa NOVJ (vidi dok. br. 83 i tom IV, knj. 20, dok. br. 162 i 163).

⁷ Vidi tom V, knj. 23.

" Odnosi se na jedinice Drugog udarnog korpusa NOV (vidi tom I. knj. 16. dok. br. 121, 122, 123 i 125).

" Vidi tom V. kni. 23. dok. br. 40. 43 i 135.

Naši već nekoliko dana vode ulične borbe u Banjoj Luci,¹⁰ saveznici su bombardovali Prijedor, gde je bila koncentracija Nemaca, verovatno radi pomoći B. Luci. II. divizija zauzela je Novu Varoš.¹¹ Na ovim konferencijama morate videti kakav je moral vaših boraca i raditi svim snagama da se on popravi i da brigada bude osposobljena za zadatke koji nam pretstoje.

2.) Na konferencijama sa komandnim kadrom treba da se analiziraju i istaknu sve greške i nedostaci štabova bataljona, komandi četa, vodnika i desetara prilikom borbi i maršovanja po ist. Bosni.

3.) Nama pošaljite najhitnije izveštaj:

a. — broj poginulih, nestalih, dezertera, teže i lakše ranjenih u brigadi od 4. decembra 1943. g. do 4. januara 1944. g.;

b. — borbe koje je brigada vodila i približan broj neprijateljskih gubitaka;

c. — sadanje brojno stanje brigade i naoružanje (sve ovo ne računajući Proleterski bataljon,¹² o kome posebno trebate podneti izveštaj, dosadašnje promene u tom bataljonu i dosadašnje stanje ljudstva i naoružanja bataljona).

Sve ove izveštaje dostavite nam do 8. ov. m. u več. Podatci moraju biti potpuno tačni.

Izvestite nas kakvi su uslovi na tome sektoru za odmor i ishranu jedinica.

Jučer smo primetili da su gorele neke kuće, izgleda oko vas. Ukoliko ste vi to činili, bilo je nepravilno i treba više to da ne činite.

Šaljemo vam desetine koja je iz Šahbegovića došla k nama. Za vezu šaljemo četu IV. KNOU brigade. U buduće vezu vi morate održavati. Mi se nalazimo u selu Bare.

Drug Ratko¹³ treba da dođe u štab.

Izvestite nas o stanju u diviziskoj bolnici i vašoj ambulanti. Diviziskoj bolnici morate posvetiti najveću pažnju i starati se da smeštaj i ishrana bolesnika i ranjenika budu što bolji. Bolnica će još jedno vreme ostati uz vašu brigadu.

¹⁰ Vidi dok. br. 1, 8, 22, 83, 85 i 103.

¹¹ Ovo mjesto je oslobođeno 29 decembra 1943 (vidi tom I, knj. 16, dok. br. 123).

¹² Odnosi se na dijelove Prvog i Drugog bataljona Druge proleterske brigade, koji su u borbi kod Prijepolja 4 decembra 1944 bili otklečeni od svoje jedinice i priključili se Petoj NOU diviziji. Doenije su spojeni u jedan bataljon, koji je tada nosio naziv »Kombinovani proleterski bataljon«. Kod Foče 10 februara 1944 ovaj bataljon je ušao u sastav Druge proleterske brigade (vidi tom I, knj. 16, dok. br. 86 i 93 i dok. br. 160 u ovoj knjizi).

¹³ Ratko Martinović, načelnik Štaba Pete NOU divizije

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
I. M.¹⁴

Komandant, p. pukovnik:
Mil.¹⁵ Morača

(M. P.)

P.S. Šaljemo vam radiovesti!
...¹⁶ sekcija

BR. 28

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 5 JANUARA 1944 ŠTABU TREĆE HERCEGOVAČKE
BRIGADE ZA PREBACIVANJE NA PROSTORIJU TRUSINE
PLANINE¹**

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. br.: 9
5 januara 1944 g.
u 12 časova
s. *Poljice*

ŠTABU III'HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE

Poslije akcije na Bileću četnici nikud ne mrdaju iz nje — uslijed velikih gubitaka koje su imali.² Švabe sa Vilusa su prvog dana napada na Bileću pobjegle za Trebinje" i one također još ne ispoljavaju nigdje dejstvo.

X Hercegovačka brigada 4 o. mj. vodila je jače borbe oko Gacka,³ prema vatri smo ocijenili uspjeh, ali izvještaja još nemamo.

Bataljon »Savo Belović« 27 i 28 decembra razbio je jače švapske snage sa nešto četnika na Hrgudu — Baranjama i natjerao ih u Stolac. Švabe su tukle i artiljerijom. Prvog dana ubi-

¹⁴ **Ilija Materić**

¹⁵ **Milutin**

¹⁶ **Nečitko**

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 4—1, k. 1144—I.

² Opširnije o tome vidi dok. br. 4.

* Vidi dok. br. 44.

jeno je 15 Švaba i 2 četnika, a ranjeno preko 20, a drugog dana neprijatelj je imao isto velike gubitke. Zarobljena su 2 šarca, 10 pušaka, 4.000 metaka itd.

Četnici se ponova prikupljaju oko Vilusa, a uslijed našeg dužeg nepristupa u Nevesinjskom srezu i tamo su prisilno dosta mobilisali, pa izgleda i u Gacku. Jedan dio nevesinjskih četnika je na prostoru Gacka.

Naš korpus⁴ nam je obećao uputiti jednu crnogorsku brigadu na prostor Banjani — Grahovo što bi nam jako koristilo, u kome slučaju bi imali jače snage za ostale srezove Hercegovine.⁵

II Hercegovačka brigada stoji vrlo slabo sa jugoslovenskom municijom, kao i sa ručnim bombama.

NAREĐUJEMO:

1. — Hitno krenite sa brigadom ka prostoru Vlahovića, odakle odmah uhvatite vezu sa nama, a brigadu prebacite na prostor Trusine [Pl.], gdje bi i inače mogli se odmoriti koji dan — dok stigne veza od nas i dalje direktive.⁶

Sa prostora Trusine Pl. vi ćete kretati ka: Džinova Mahala — Biograd — Udrežnje radi razbijanja eventualnih četničkih bandi i mobilizacije u naše redove uz oštrije mjere.

2. — Borce koje smo naredili Južnom odreda da ih da za vašu brigadu gledajte uzeti. Ostale borce predviđene za II Herc. brigadu neka upute ovome štabu sa traženom pješadijskom municijom i nešto duhana.

3. — Ukoliko vi možete išta odvojiti jugoslovenske puščane municije, a naročito ručnih bombi, pošaljite nam ih za II Brigadu.

4. — Ovaj štab i II Brigada sada se nalaze na prostoru Poljice — »ćoravci«,⁷ a ovih dana pomjerićemo se na prostor Hodžića, a dalje može do Rioca — Davidovići, a dotle ćete uhvatiti vezu sa nama.

X Brigada ostaje na sektoru Gacka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant—p.pukovnik
Vlado Šegrt

Načelnik štaba—p.pukovnik
Rade Hamović

¹ Odnosi se na Drugi udarni korpus NOVJ.

⁵ Upućena je Šesta crnogorska brigada. Opširnije o tome vidi tom III. knj. 7, dok. br. 7 i 19.

^r Vidi dok. br. 90.

⁷ Odnosi se na predio sjeveroistočno od Bileće, koji je po četničkom komandantu Spiri Babiću, zvanom »Ćoravi« dobio taj naziv.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE VOJVODANSKE BRIGADE OD
5 JANUARA 1944 ŠTABU ŠESNAESTE DIVIZIJE O BOR-
BAMA PRI PRELAZU CESTE TUZLA — ZVORNIK¹**

STAB
II. VOJVODANSKE BRIGADE
5 januara 1944 god.

ŠTABU XVI. NOU DIVIZIJE

Neprijatelj je 20. XII. 1943 god. preduzeo jačim pešadijskim i motorizovanim snagama ofanzivu na sektor Majevice, u sklopu VI. nemačke ofanzive³ na istočnu Bosnu, sa ciljem uništenja naših snaga na sektoru Majevice.

Neprijateljske jake kolone, pojačane tenkovima i tanketama, napadale su na sektor Majevice sa pet koncentričnih pravaca i to: od pravca Bijeljine, Brčkog, Zvornika, Tuzle i od pravca Prnjavora.⁴

Prema naređenju i direktivama⁵ Štaba divizije, u toku 21. XII. 1943 god., naša brigada postavila se na prostoriju Zavid — Tomanića Kosa — Stolice, na kojoj prostoriji se zadržala do pada mraka, a po padu mraka probila se za Birač.

Raspored bataljona naše brigade 21. XII. 1943 god. bio je sledeći:

IV. bataljon organizovao je i zaposeo položaj na kosama iznad sela Zavida, posedajući sa jednim vodom istaknutu otpornu tačku istog položaja na Godušu, sa zadatkom zatvaranja i sprečavanja neprijateljskog prodora na sektor Zavid — Tomanića Kosa — Stolice od pravca Zvornika i Šapne.

II. bataljon poseo je i organizovao položaj na Ravnom Zavidu, sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravaca neprijateljskog nastupanja od sela Priboja i Rastošnice, a ujedno služio kao prihvat našem *IV. bataljonu* u slučaju da isti bude potisnut sa svojih položaja neprijateljskim jačim snagama.

I. bataljon postavio se na položaj na Tomanića Kosi, sa zadatkom sprečavanja prodora neprijatelja iz Rožanjske doline i sa zadatkom zaštite divizijske bolnice br. 1 i brigadne intendature.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 1—1/3, k. 951.

² i ⁴ Vidi dok. br. 197.

³ Vidi dok. br. 35, objašnjenje br. 6.

Redakcija nije pronašla ta naređenja, ali zadatak Brigade vidi se u knj. 20 istog toma, dok. br. 182.

III. bataljon postavio se je na Stolicama, kontrolišući i zatvarajući pravce koji izvode od Busije.

Tok napada bio je sledeći:

IV. bataljon: Neprijatelj 20. XII. 1943 god. stigao je do sela Šapne, gde je i zanoćio, ispalivši iz topova pred sam pad mraka nekoliko granata na položaj IV. bataljona iznad sela Zavida.

21. XII. 1943 god. rano u jutru neprijatelj je preduzeo napad na sektor IV. bataljona, nastupajući iz sela Šapne u tri naporedne napadne kolone pravcima: Sapna — Oštri Vrh — Rastošnica (škola); Sapna — Goduš — Rastošnica (cestom); i pravcem Sapna — dolinom potoka Munjače — levom pritokom Munjače (ispod sela Goduša) — selo Rožanj — Tomanića Kosa.

Prethodnica neprijateljske kolone, koja se kretala cestom Sapna — Goduš, naišla je skoro neuočena i neprimećena (obzirom da je toga dana bila gusta magla) oko 9.30 časova na istaknuta odeljenja IV. bataljona, koja su odmah po saznanju da je neprijatelj tu otvorila jaku vatru na neprijateljsku prethodnicu, ubijajući iz iste nekoliko neprijateljskih vojnika. Neprijatelj je odmah zatim borbenim rasporedom preduzeo napad jačim snagama (glavnom) a istaknuto odeljenje bilo je prisiljeno da se povuče u sastav bataljona. Neprijatelj preduzima potom napad na položaje bataljona (iznad sela Zavida), težeći da ga sa tih položaja protera i izbací, vršeći naročito jak i žestok pritisak na levo krilo bataljona.

Bataljon je smelo odbijao sve udarce i nasrtaje neprijatelja, iako nadmoćnijeg, ostajući na svojim položajima sve do dobijanja naređenja za povlačenje (oko 12 časova) od Štaba brigade.

Samo povlačenje bataljon je izveo neorganizovano, oklevajući i nepotrebno zadržavajući se, prikupljajući svoje delove tako da se u vremenu izgubilo mnogo, tako da je neprijateljskoj koloni, koja se kretala dolinom leve pritoke potoka Munjače preko Rožnja, uspelo da izbije na položaj Kikovi (Tomanića Kosa), odakle je neprijatelj potisnuo delove II. bataljona, koji su imali zadatak da štite povlačenje IV. bataljona, te je na taj način neprijatelju uspelo preseći otstupnicu IV. bataljonu i onemogućiti mu dolazak u sastav brigade.

Obzirom da je bataljonu bila presečena otstupnica tim pravcem ka glavnini brigade, bataljon je pokušao drugim pravcem (zaobilaznim) da se probije ka glavnini i krenuo pravcem preko Brijesta — Savića — ka Jelici, gde je stigao u 24 časa, dok su glavnina II. brigade i IV. brigada sa istoga mesta oko 20 časova izvršile pokret u pravcu Birča.

Ne znajući tačno pravac za brigadom, a ni situaciju na cesti, kao ni mesta mogućeg prelaza na istoj. Štab bataljona

rešio je da se probije u pravcu Semberije, izbegavajući na taj način glavni neprijateljski udarac. Bataljon se probijao u pravcu Semberije, ne nailazeći nigde na neprijatelja do dolaska u selo Teočak (Krstac), gde je neprijatelj osetio prisustvo naših snaga i pokušao osujetiti namere ovoga bataljona. Bataljon je jednim veštim manevrom izbegao udarac neprijatelja, vodeći sa istim samo zaštitničku borbu. Pokret bataljona neprijatelj nije pratio, te je tako bataljon, ne ometan od neprijatelja, izvršio pokret preko Mezgraje za Bare, a odatle za selo Trnovu, gde je isti stavio sam sebi u zadatak zaštitu centralne bolnice, koja je bila prepuštena na milost i nemilost četnika i zelenokadrovaca, koji su u neposrednoj blizini operisali. Bataljon je svakonočno za vreme njegovog bavljenja u Trnovi vršio manje akcije u cilju hvatanja i proterivanja zelenokadrovačkih bandi, kao i četničkih (Glinje, Atmačić, Muslimanski Janjari, Donja Trnova, Bare itd.), sve dok nije ušao u sastav brigade po povratku brigade iz Birča.

II. bataljon poseo je i organizovao položaj na Ravnom Zavidu sa kojega je položaja bataljon povučen oko 11 časova i postavljen na nove položaje Tomanića Kosa — Kikovi, obzirom da je neprijateljska kolona, koja se kretala dolinom levog pritoka Munjače preko sela Rožnja, težila i pokušavala da zaposedne te položaje i automatski posedanjem tih položaja od strane neprijatelja, otstupnica II. i IV. bataljona ka Stolicama, tj. ka glavnini brigade, bila bi presečena.

II. bataljon držao je uporno položaj Kikovi — Tomanića Kosa, čekajući da se IV. bataljon izvuče iz borbe i štiteći isti prilikom povlačenja. Neprijatelj je i dalje drsko i uporno napadao iz Rožanjske doline na položaje bataljona, vršeći specijalno jak pritisak na desno krilo II. bataljona, gde je neprijatelju konačno i uspelo (oko 15 časova) da potisne s položaja levokrilne delove II. bataljona, posedajući iste položaje i presecajući na taj način otstupnicu IV. bataljonu.

Bataljon se oko 16.30 časova po naređenju Štaba brigade povukao ka Stolicama.

I. i III. bataljon držali su određene položaje, povremeno pripucavajući na neprijatelja, koji se ispeo na Rožanjsku Kosu. Bataljoni povučeni su sa položaja po padu mraka u 17 časova ka Stolicama.

Na Stolicama po izvlačenju bataljona iz borbe formirana je marševska kolona (II. brigada je u prethodnici) i u 20 časova krenulo se pravcem: Stolicice — Hrasno — Kikači — cesta — Dubrave, nailazeći pri pokretu na nekoliko manjih zaseda zelenokadrovačkih, koje su brzo razbijene i proterane, nastavljajući dalje pokret.

Noću 21/22 cestom Zvornik — Tuzla kretale su se neprekidno nemačke motorizovane snage.⁰ Cesta je bila slobodna povremeno od nekoliko desetaka minuta između prolaza ešalona i ešalona nemačkih motornih vozila, koje je međuvreme jedino bilo moguće iskoristiti za prebacivanje naših jedinica preko ceste. Po dolasku naše brigade na drum Tuzla — Zvornik, cesta je bila slobodna i sva tri bataljona ove brigade uspela su se prebaciti preko ceste, dok su sanitet i brigadna intendantura pojavom novog ešalona motornih vozila od Prnjavora zaustavljeni preko ceste (s onu stranu), odakle im nije bio moguć prelaz preko ceste, kao ni IV. brigadi ni divizijskoj bolnici, do svanuća, obzirom na prolazak jedne neobično dugačke motorizovane kolone, kao i kvara jednoga tenka baš na samome mestu prelaza. U samo svanuće jedan veći dio brigadne intendanture i gotovo sav sanitet II. brigade uspeo je da se prebaci preko ceste i uđe u sastav brigade, dok je jedan manji deo intendanture, kao i radnih vodova, ostao preko ceste, ne mogavši se ni kasnije prebaciti, obzirom da je zeleni kadar iz okolnih sela osetio prisustvo naših jedinica na tome sektoru,, napadajući drsko na naše delove i obaveštavajući o tome prolazeće Nemce.

Prebačeni delovi naše, kao i IV. brigade, odmah po prebacivanju preko ceste produžili su pokret u pravcu sela Dubrave, kršeći i lomeći pred sobom otpore manjih zelenokadrovačkih i četničkih grupica u toku celoga dana, tako da je naša brigada sa manjim zadržavanjima do sela Dubrave stigla oko 15 časova, odakle je oko 20 časova produžila pokret pravcem Tupkovići — Gračanica — Raševo.

Jedan od glavnih nedostataka, koji se jasno ocrtao i pokazao u borbama na sektoru Zavida, kao i prilikom probijanja preko ceste Zvornik — Tuzla, je pitanje veze, koja je naročito bila slaba ili gotovo nikakova između našeg II. i IV. bataljona, što je i prouzrokovalo da naš IV. bataljon bude otcepljen od brigade i time prisiljen da se zadrži na sektoru Majevice, gde je besnela neprijateljska ofanziva i gde je mogao biti doveden u pitanje, što se nije dogodilo, obzirom na vešt manevar, koji je ovaj bataljon izveo i na taj način otklonio glavni neprijateljski udar. Takođe pitanje veze bilo je bolno prilikom prebacivanja naše brigade preko druma Zvornik — Tuzla, što je i uslovalo da su izvesni delovi (većinom komore) brigade bili prisiljeni da ostanu neprebačeni preko ceste, izloženi na taj način milosti i nemilosti četničkih i zelenokadrovskih grupica, koje su ih drsko napadale.

Borbenost i moral kod boraca II. brigade u toku borbi za vreme ofanzive na sektoru Majevice bili su na dostojnoj visini.

⁰ Vidi dok. br. 197.

Sanitetska služba funkcionisala je, sem malih izuzetaka, dobro.

Broj nestalih do sada se nije mogao tačno ustanoviti, obzirom da delovi ove brigade još nisu svi prikupljeni, a čim prikupljanje bude završeno, podnećemo vam tačan pregled ranjenih, poginulih i nestalih drugova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. politkomesara: V. d. načelnika: Komandant:
Mil.⁷ Antonijević **Iiebula^s** **R.⁹ Jović**

(M. P.)

BR. 30

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE BRIGADE ŠESTE NOU DIVIZIJE
OD 5 JANUARA 1944 ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O
BORBI KOD BISTRICE'**

**STAB III BRIGADE VI DIVIZIJE
I PROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
5/1. 1944**

ŠTABU IV DIVIZIJE

Dostavlja se operativni izvještaj² i lista gubitaka³ za proteklu akciju. Ujedno se izvještava taj Štab da je po pismenom naređenju⁴ toga Štaba od 4 ov. mj. Brigada izvršila pokret iz sela Bistrice za Obrovac.⁵ Prilikom putovanja iz sela Bistrice sustigli su nas neprijateljski tenkovi istočno od Bronzanog Majdana za 5 km.⁶ Na vrijeme je bila organizovana odbrana, te su tenkovi vraćeni poslije kraće borbe. Na našoj strani poginuo je jedan i ranjen jedan drug. Neprijatelj koji je bio u otvo-

⁷ Milivoje

⁶ Edvard

* Radoslav

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 2—2, k. 797.

² Vidi dok. br. 22.

³ i ⁴ Spomenuta dokumenta nisu pronađena.

" Vidi dok. br. 16.

" Vidi dok. br. 198.

renom tenku imao je ranjenih. Obavještajni oficir⁷ ove Brigade koji je čekao naše neke jedinice još se nije povratio, otkleli su ga tenkovi, mislimo još da će doći.

Brigada je u toku 5 ov. mj. stigla na određeno mjesto, t.j. sa dva bataljona u Kozicu, a sa ostalim snagama u Tominu i Kijevo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU! '

Politkomesar.
M.⁸ Basta

Komandant, major,
M.⁹ Sijan

(M. P.)

BR. 31

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE KRAJIŠKE BRIGADE OD 5
JANUARA 1944 ŠTABU PETOG KORPUSA NOVJ I ŠTABO-
VIMA ČETVRTE I DESETE NOU DIVIZIJE O NAPADU NA
BANJU LUKU¹**

ŠTAB
XIII. KRAJIŠ. NOU BRIGADE
X. NOU DIVIZIJE
Str. pov. br. 1/44
5 januara 1944 g.

Štabu IV. Divizije
Štabu X. Divizije
Štabu V. Korpusa NOV Jugoslavije

Dostavljamo vam izvještaj o izvršenoj akciji na Banju Luku.

Dne 31. XII. 1943 god. snage ove brigade krenule su sa prostora Gomjenica — Melina u pravcu Banje Luke. Poslije podne, oko 14 časova, 5 neprijateljskih aviona bombardovali su naše bataljone, uslijed čega su isti bili prinuđeni zaustaviti se. Prilikom bombardovanja poginula su dva druga, dok ih je 8 ranjeno (svi iz IV. bataljona).

^T Đuro Radovanac
['] Milan
• Milan

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 4—4, k. 1281.

Pri pokretu za Banju Luku naš III. bataljon sukobio se je sa snagama VI. brigade u selu Motike.- Tom prilikom imali smo jednog druga ranjenog, dok VI. brigada nije imala gubitaka. (Do sukoba je došlo uslijed nesporazuma.) Svi ostali bataljoni naše brigade došli su bez 'borbe do prvih kuća Banje Luke. Tačno u 22 i 20 časova prešli smo u napad. U prvom naletu naše snage likvidirale su nekoliko manjih neprijateljskih uporišta u prvim kućama grada. Nastavivši prodiranje naprijed, lijevo naše krilo ubrzo je prodrlo do hotela »Bosne«, ali je od strane neprijateljskih tenkova odbačeno natrag do obližnjih kuća. Naš I. bataljon koji se je kretao u sredini naišao je na žestok otpor u Zandarmerijskoj pukovnici i blokiravši istu prodro je nakon kraće borbe u željezničku stanicu gdje je zarobio nekoliko neprijateljskih vojnika. Naše desno krilo prodrlo je do Sokolane zaposjednuvši Higijenski zavod i okolne kuće.

Dne 1.1. 1944 god. pred zoru bataljon VI. brigade koji se je nalazio na našem lijevom krilu bio je primoran na odstupanje, nakon čega su se i naši bataljoni bez naređenja povukli pravcem preko Glavaša.³

Dan tokom 1. I. proveli smo po naređenju⁴ Štaba IV. divizije u selu Pavlovac.

Navečer oko 19 časova snage naše brigade ponovno su prešle u napad. Neprijatelj je bio zaposjeo naše položaje na kojima smo se nalazili prije odstupanja, ali je ubrzo bio sa istih potisnut i odbačen u glavna uporišta. Nakon toga razvila se je ponovno bitka za Zandarmerijsku pukovnicu, Sokolanu i Bolnicu. (Naše lijevo krilo koje je imalo zadatak prodiranja ka hotelu »Bosni« bilo je zaustavljeno od strane neprijateljske vatre iz Zandarmerijske pukovnije.) Oko 1 sat dne 2.1. o. g. dovukli smo 3 protukolska topa u grad pomoću kojih smo likvidirali nekoliko manjih neprijateljskih uporišta koja su još pružala otpor a zatim smo prišli likvidaciji Zandarmerijske pukovnije i Sokolane, budući da nam je do likvidacije istih bilo onemogućeno prodiranje naprijed. Zandarmerijsku pukovnicu tukli smo iz protukolskog topa 52 mm. i iz jednog 37 mm., ali je neprijatelj i dalje nastavio pružanjem otpora. Tako su i Sokolana i Zandarmerijska pukovnica te noći ostale nelikvidirane.

Pred zoru smo rasporedili jedinice za borbu po danu, zaposjednuvši određene blokove kuća. (Vezu sa VI. brigadom* i III. proleterskom brigadom⁶ imali smo stalno.)

² i ⁵ Vidi dok br. 74.

³ Detaljnije o tome vidi izvještaj Trinaeste krajiške NOU brigade od 1 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—4, k. 1281).

* Nije pronadeno.

⁶ Vidi dok. br. 103.

Ujutro dne 3.⁷ 1. 1944. oko 9 i 30 neprijatelj je prešao u kontranapad na naše lijevo krilo i na desno krilo VI. brigade. Neprijatelj je vršio na naše desno krilo pritisak sa dva tenka i pješadijom od pravca hotela »Bosne«, potpomognut posadom iz Zandarmerijske pukovnije. Razvila se je ogorčena borba. Nekoliko neprijateljskih juriša pravcem preko katoličkog groblja razbijeno je našim kontrajurišima. (Tom prilikom ubijen je velik broj neprijateljskih vojnika, dok su i naši gubitci bili dosta veliki.)

Jednovremeno sa neprijateljskim pritiskom na naše lijevo krilo, naše desno krilo pojačalo je pritisak na neprijateljsko uporište Sokolanu. Oko 13 časova uspjelo je našim snagama isto uporište likvidirati.¹¹ Tom prilikom zarobljeno je 73 neprijateljska vojnika, oko 40 nađeno ih je mrtvih u Sokolani a dosta velik broj ih je poginuo pri odstupanju. (Sama likvidacija Sokolane izvršena je uz potporu artiljerije III. Proleterske brigade.)

Cko 13 i pol časova neprijateljski pritisak na naše lijevo krilo je oslabio.

Oko 14 i pol časova kroz dio grada koji su držale snage naše brigade prošlo je 16 neprijateljskih tenkova.⁵¹ Vatrom i/ mitraljeza, protukolskih pušaka, bombama i flašama od benzina uspjeli smo u roku od nekoliko minuta uništiti 3 tenka, nakon čega su ostali skrenuli u pravcu hotela »Bosne«. Odmah nakon toga pojavila su se 4 neprijateljska aviona. (Tenkove iz protukolskih topova uopće nismo tukli, budući da su Dosade svih topova još prije podne napustivši topove pobjegle iz grada.)

Oko 15 časova za leđima našeg lijevog krila pojavio se je veći broj neprijateljskih tenkova. Budući da je VI. brigada još ranije bila odstupila,¹⁰ lijevo krilo ostalo nam je potpuno otvoreno a isto tako onemogućeno nam je povlačenje tim pravcem.

Usljed svega toga, kao i uslijed vijesti koje su prodrle među borce — da nas neprijatelj opkoljava, snage naše brigade povukle su se zajedno sa IV. bataljonom III. proleterske brigade do izvan grada. Po dolasku na obližnja brda izvan grada ponovno smo postrojili brigadu i zajedno sa III. proleterskom brigadom ponovno smo odmah prešli u napad. Oko 17 časova naše snage bile su ponovno u gradu. Predhodnice su naišle na dva neprijateljska tenka kod Sokolane koji su odmah nakon

⁵¹ i " Vjerovatno omaška. Treba da bude 2, a to se vidi u samom izvještaju. Bliže o tome vidi dok. br. 83 i 76.

* Vidi dok. br. 194.

" Opširnije o tome vidi dok. br. 196.

" Vidi dok. br. 74.

što su naši bacili nekoliko bombi na njih pobjegli ka centru grada. Odmah nakon toga naše snage zaposjele su iste položaje.

Budući da je naš III. bataljon u borbama tokom dana imao veliki broj izbačenih iz stroja, to smo u sporazumu sa III. proleterskom brigadom pomjerali naš sektor, odnosno skratili ga, tako da je jedan naš bataljon dobio zadatak nadiranja pravcem preko Zandarmerijske pukovnije ka željezničkoj stanici, a drugi pravac ka hotelu »Bosna«, dok je III. bataljon dobio zadatak bočnog osiguranja tih snaga sa strane na kojoj se je trebala nalaziti VI. brigada. IV. bataljon III. proleterske brigade preuzeo je pravac prema hotelu »Palas«. Oko 20 časova započeli smo ponovan napad na Zandarmerijsku pukovniciju i prodiranje ka hotelu »Bosna«. Bataljon koji je nadirao ka želj. stanici blokirao je Zandarmerijsku pukovniciju i počeo vršiti pripreme za likvidaciju iste, dok je I. bataljon prodro do u blizinu hotela »Bosne«. Oko 22 časa dobili smo preko III. Proleterske brigade usmenu obavjest da se sve naše jedinice povlače iz grada, te da i mi povučemo naše snage.

Oko 23 časa dne 3." 1.1944 posljednje naše snage bile su napustile grad i povukle se pravcem preko Lauša ka Saračići.

U ovoj akciji snage naše brigade zarobile su ukupno 122 neprijateljska vojnika, ...

Ubijeno je najmanje 160—200 neprijateljskih vojnika. (U samim tenkovima izgorilo je preko 20, u Sokolani nađeno je oko 40 lješeva, po ulicama i livadama na sektoru naše brigade prebrojato je oko 50 itd.) Nepoznat broj neprijateljskih vojnika je ranjen. Nijedan ubijeni neprijateljski vojnik od strane boraca naše brigade nije svučen.

Zaplijenjeno je 9 [p. mit.] »šaraca«, i »brno« p. mitr., 10 šmajsera, 17 pištolja, 1 sanduk ručnih bombi (koji je odmah i potrošen), 10—15.000 metaka (koliko je i potrošeno) i ostale ratne spreme.

Naši gubitci iznose 29 mrtvih, 77 ranjenih (od kojih oko 50 lakše) i desetak nestalih.¹²

Prilikom našeg odstupanja iz grada dne 2.1. o. g. neprijatelju u ruke pala su sva tri protukolska topa, budući da isti nisu mogli biti izvučeni a posada je iste bila napustila još tokom prijepodneva istoga dana.

Pušaka je zaplijenjen veći broj koje su naši borci odmah na licu mjesta mijenjali bacajući svoje a uzimajući nove njemačke.

Tokom 3 o. mj. snage naše brigade boravile su na prostoru Koprivnjak — Bistrica — Jašikova Voda. Neprijatelj se toga dana nije pojavljivao.

" Prema izvještaju od 13 januara, gubici su veći (vidi dok. br. 76).

Dne 4.1, o. g. od Banje Luke u pravcu Bronzanog Majdana krenulo je 9 većih tenkova, 10 malih tenkova i jedan kamion. Isti su naglim prodorom prošli do Bronzanog Majdana. Naš XI bataljon napao je iste, nakon čega su se vratili natrag. Tokom noći od 4 na 5 o. mj. neprijateljski tenkovi stalno su patrolirali cestom od Bronzanog Majdana do Banje Luke. Isto su nastavili i tokom prijepodneva dne 5.1.

Dne 5.1. o. g. snage naše brigade povukle su se sa linije Koprivnjak — Bistrica na prostor Pervan, u 13 časova i zanočile su na tom mjestu.

Sutra, dne 6.1. 1944. god., snage naše brigade kreću na prostor Sokolovo — Kadina Voda, sa ciljem osiguranja komunikacije Banja Luka — Čađavica, proganjanja četničke bande i odmora.

Stab brigade nalaziće se u Sokolovu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar: Načelnik štaba, Zamj. komandanta, kapetan:
Štrbac" kapetan: Nikola Vračar
S.¹⁴ Komarica

(M. P.)

**Duro
Slavko**

**NAREĐENJE ŠTABA PETE KOZARSKO-KRAJIŠKOG NOU
BRIGADE OD 6 JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINI-
CAMA ZA SPREČAVANJE NEPRIJATELJSKOG PRODORA
KA PL. BORJA I ZA ODBRANU RANJENIKA¹**

**STAB
V KK NOU BRIGADE**

Br. str. pov.
6 jan. 44 g.
8 sati.

ŠTABOVIMA I, II, III i IV BATALJONA

Položaj

Izgleda da neprijatelj želi da prodre do naših bolnica i da uništi naše ranjenike.²

Naša brigada dobila je zadatak da odbrani i sačuva naše ranjenike.¹ Pored naših ranjenika nalaze se i ranjenici I proleterske divizije.

Treba objasniti svima borcima, komandirima, komesarima, vodnicima, desetarima od kolike je važnosti sačuvati ranjenike.

Neprijatelj nas je nabacio na masiv gdje, ako dode, direktno ugrožava ranjenike. Radi toga sutra se mora, ukoliko neprijatelj bude nadirao u pravcima bolnica, primiti borba i neprijatelja pod svaku cijenu povratiti, tj. protjerati i time bi dobili u vremenu i omogućili da ranjenike prebacimo ili poduzmemo nešto drugo sa njima. Radi toga naređujemo:

II bataljon: sa dvije čete zaposješće Zuriće, tj. pravac prema njima, odnosno prema Šipragama. Jedna četa spustiće se pravcem kojim smo došli danas. *III bataljon:* zatvoriće pravac sa jednom četom u Zlovarićima, tj. prema Skenderu (u Skenderu je možda XII brigada), a sa dvije čete zatvoriće pravac od kuda smo danas došli prema Šipragama. Četa II bataljona će držati vis na Ćorkovićima kada dođu čete III bataljona i zatvore njezin pravac. (Ovo naređujemo stoga što može pošta III bataljonu stići kasno.)

Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog Instituta JNA pod reg. br. 1 I. k. 870.

Vidi dok. br. 198.

³ **Opširnije o tome vidi dok. br. 93.**

I bataljon ostaće uz same ranjenike. Treba da je spreman u krajnjem slučaju da primi borbu.

IV bataljon još nije došao, ukoliko stigne, biće u rezervi.

Treba postaviti dobre zasjede i brzim i drskim jurišima progoniti neprijatelja. U postavljanju zasjeda treba da budu rijetki strojevi.

I bataljon će ovu poštu dostaviti III bataljonu koji se sada nalazi u Zlovarićima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

Komandant—major,
Ranko⁴

DR. 33

**NAREĐENJE ŠTABA TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONČAR« OD 6 JANUARA 1944 ŠTABOVIMA ČETVRTOG I PETOG BATALJONA I ŠTABU DRUGOG BATALJONA PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORU MUDRIKE — ŠIŠAVA I ŠIPRAGE I ZA OBEZBJEĐENJE DIVIZISKE BOLNICE¹**

**STAB XIII. PROLETERSKE
BRIGADE »RADE KONČAR**

6. I. 1944. — 10.30 h.

Štabu IV. i V. Prol. batalj. XIII. Prol. brig. i
Štabu II. Bataljona I. Prol. brigade

Prema najnovijim podacima, dobijenim od strane II. Bataljona I. Prol. brigade, neprijateljske snage kreću se iz pravca Teslića prema selu Maslovare i dalje u pravcu s. Šiprage.² Ta kolona kreće se komunikacijom Teslić — Kotor Varoš. Druga

¹ Narodni heroj Ranko Sipka. Poginuo kao potpukovnik NOV 7 novembra 1944 u automobilskoj nesreći između Travnika i Zenice.

² Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2—1 1. k. 727.

³ Odnosi se na dijelove Prve brdske divizije. Vidi o tome Radnu [kartu nepoznatog neprijateljskog oficira pod šifrom Operacija Jajce i (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 128).

kolona koristi brdski teren i kreće se preko s. Očauš sa namerom da izbije na pravcu s. Siprage.

Neprijateljske snage sastavljene su od Nemaca i četnika, a kolona koja ide preko s. Očauš sastavljena je od samih četnika. Jačina neprijateljskih snaga nije nam poznata.

Pretpostavljamo da je namera neprijateljskih snaga bila pomoć napadnutom garnizonu Banja Luka. Ali obzirom da je pritisak na Banju Luku popustio i da je istoj stiglo pojačanje iz pravca Bos. Gradiške u jačini od oko 30 tenkova i oko sto kamiona,³ smatramo da ove snage neće krenuti u tom pravcu, već će se zadržati na prostorijskoj koju su do sada zaposeli, ili preduzeti mere daljnijeg čišćenja teritorije koja je pod kontrolom naših jedinica.⁴ Da bi ih u tom sprečili,

n a r e đ u j e m o :

1. Naš IV. Bataljon preuzeće položaje našeg V. Bataljona na prostorijskoj Mudrike — Lužnica — Šišava isturajući jača odeljenja nad s. Devečani (tilg, tačka 1768), Goričaj (kota 1767). Također će upućivati jača odeljenja u pravcu sela Dub i dalje prema Gučjoj Gori.

2. Naš V. Bataljon preuzeće obezbeđenje i zaštitu bolnice⁵ od II. Bataljona I. Proleterske brigade u selu Koričani, vezujući se sa Komandom mesta u selu Vitovlje, kao i upućivati jača odeljenja u pravcu sela Vidovište, kao i Petrovog Polja.

3. II. Bataljon I. Prol. brigade izbiće na liniju selo Šiprage, vezujući se [sa] našim snagama koje se nalaze na tom pravcu. Bataljon će delovati prilikom svakog pokušaja neprijatelja da se probije u pravcu naše Divizijske bolnice.⁶

Svi bataljoni održavaće čvrstu međusobnu vezu preko patrola obaveštavajući se o pravom stanju, koje je na njihovim položajima.

Organizovati obaveštajnu službu.

Snabdevanje sa ljudskom i stočnom hranom preko komandi mesta, NOO⁷ i intendantura.

¹ Drugog januara 1944, oko podne, došla je u Banju Luku Devetsto prva školska pukovnija, a u 22.00 časa Treći bataljon Trista osamdeset treće pukovnije (vidi dok. pod. reg. br. 25/2, k. 60 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

² O rasporedu jedinica Trinaeste proleterske brigade vidi dok. br. 134.

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 106. Bataljon se vratio u sastav Brigade početkom februara 1944 (vidi dok. pod. reg. br. 8—1/1, k. 727 u Arhivu Istoriskog instituta JNA)

⁴ Vidi dok. br. 134.

⁷ Narodnooslobodilačkih odbora

Deo Štaba XIII. Prolet. brigade nalaziće se u s. Koričani.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik politkomeisara:
Horvatić Mato

Načelnik Štaba,
kapetan:
Miloš Vučković

p. S.^b Promenu položaja izvršiti
najhitnije.

BR. 34

**DIREKTIVA ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ OD 7 JANU-
ARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I
DEJSTVA NA PROSTORIJI ISTOČNE BOSNE¹**

STAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br. str. pov. 1.
7-1-1944 god.

ŠTABU XVII N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Poslije VI neprijateljske ofanzive, u kojoj je neprijatelj upotrijebio oko 100.000 vojnika sa jakim motorizovanim snagama, naše su jedinice u istočnoj Bosni brzim manevrima uspjele da izbjegnu sudar sa glavnim neprijateljskim snagama a da opet budu ofanzivne u pogodnim momentima protiv neprijatelja i nanesu mu osjetne gubitke kako u ljudstvu tako i u materijalu.

S obzirom na veliku brojnost neprijatelja u ljudstvu i motorizaciji, kroz istočnu Bosnu i Majevicu operišalo je između doline rijeke Drine i Bosne oko 6 divizija,³ pojačane brojnom motorizacijom. Cilj ove neprijateljske ofanzive bio je

" Na originalu dopisano mastilom, latinicom.

¹ Prepis originala, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 6—3 9, k. 800.

³ Vidi dok. br. 173. objašnjenje br. 9.

uništenje naših snaga na terenu istočne Bosne i odbacivanje od rijeke Drine kako bi se na taj način spriječilo prelaženje naših snaga u Srbiju." Neprijatelj nije postigao svoj cilj, jer su sve naše jedinice sačuvane, sa malo gubitaka, i opet osposobljene da vrše ofanzive i akcije na terenu istočne Bosne. Vremenske neprilike kočile su pokret naših jedinica, te broj izbačenih iz stroja naših boraca dobrim dijelom je od pro-mrzavanja.

Sve ove neprijateljske snage⁴ koje su se kretale prema glavninama naših jedinica produžile su pokret preko Tuzle za Doboј i dalje prema Brodu, odnosno dolinom rijeke Krivaje prema Zavidovićima i preko Vareša ka Zenici" u dolini rijeke Bosne

S obzirom na fizičku iznurenost naših jedinica kao i sređivanje istih, Stab ovoga korpusa izdao je naređenje," u duhu zapovijesti Vrhovnog štaba, da se naše jedinice odmore, prikupe i pripreme za daljnje ofanzivne operacije na sektoru istočne Bosne. U tom smislu Stab ovog korpusa izdao je sljedeću direktivu svojim jedinicama:

XVII NOU divizija dobila je zadatak da sa VI bosanskom brigadom postavi se na sektor Srebrenica — Bratunac" čisteći ovaj teren od neprijatelja i da izvrši mobilizaciju za popunu VI brigade. Ovoj brigadi stavljeno je u zadatak da zatvara pravac Zvornik — Drinjača, izvrši rušenje na putu Drinjača — Vlasenica. Sa ovom brigadom na istom sektoru nalazi se i Južnomoravska srbijanska brigada⁵ u cilju sređivanja iste a koja će biti blagovremeno orijentisana prema V NOU diviziji" radi prebacivanja u Srbiju. XV majevička brigada XVII NOU divizije sa dijelom Štaba divizije prebacila se je na Majevicu ra zadatkom popune ove brigade. Po izvršenoj popuni ova će se brigada postaviti na sektoru Gornja Tuzla — Simin Han. XVI muslimanska brigada ove divizije ostavljena je na prostoru Banovići — Omazići — Zivinice sa zadatkom prikupljanja podataka o Tuzli, vršenja ofanzivnih akcija na pruzi Tuzla — Doboј i popune ove brigade ljudstvom sa pomenutog sektora.

⁴ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 181.

¹ Odnosi se na Prvu brdsku diviziju i dijelove 187 rezervne divizije.

Na tom pravcu je nastupala Sedma SS divizija Princ Eugen (vidi dok. br. 179).

Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje.

² Vidi dok. br. 202 i Operaciski dnevnik Sedamnaeste NOU divizije u kojem se kaže da je u Bratuncu, Srebrenici i Drinjači uspostavljena narodnooslobodilačka vlast (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3—7, k. 982).

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 21. objašnjenje br. 8.

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 160.

Prema posljednjim podacima koje je dobio ovaj Stab, nje-
mačke snage napustile su Tuzlu, a mjesto Njemaca došla je
VIII domobranska pukovnija¹⁰ iz Brčkog.

XVI vojvodanska divizija dobila je zadatak da sa svoje
dvije brigade, Trebavskim i Posavskim partizanskim odredom
posjedne sektor: Trebava — Gračanica sa zadatkom čišćenja
ovoga terena od četnika i ustaša, rušenja drumova, željezničke
pruge Tuzla — Doboj i likvidacije neprijateljskih uporišta na
ovoj pruzi. Sa jednom brigadom i Majevičkim partizanskim
odredom ova divizija zatvara pravac od Brčkog ka Tuzli, dok
sa jednom kontroliše drum Zvornik — Caparde i omogućava
prebacivanje namirnica sa sektora Majevice za Sekoviće. Raspo-
reci ove divizije je u jednoj situaciji jednovremeno raspored za
napad prema Tuzli.¹¹

Ozrenski partizanski odred dobio je zadatak da se postavi
na prostoru Banovići — Turija — Puračić sa zadatkom da ofan-
z'vno djeluje na pruzi Lukavac — Bos. Petrovo Selo i vrši ak-
cije protivu četničkih grupa na Ozrenu, a Tuzlanski partizan-
ski odred dobio je zadatak da se prebaci na sektor Srebrenica
u cilju mobilizacije pomenutog odreda.

XXVII NO(J divizija poslije prebacivanja V divizije na
sektor Višegrad — Goražde¹² dobila je operativno područje:
Sokolovići — Prača — Trnovo¹³ sa zadatkom likvidacije manjih
neprijateljskih uporišta i sređivanja svojih jedinica. Štab divi-
zije povešće računa o odmoru svojih jedinica, no taj odmor ne
smije biti na uštrb oianzivnih akcija. XIX birčanska brigada
dobila je avizo naređenje da se pripremi i izvrši pokret na
prostoru Sokolovića," a Stab divizije po prikupljenim podacima
o stanju neprijatelja na prostoru Capori — Kram izdaće na-
ređenje ovoj brigadi i Romaniskom partizanskom odredu da
likvidiraju ovo uporište.

Slažemo se da drug Egić¹⁵ bude privremeno komandant
XVII majevičke brigade a drug Kolundžić¹⁰ da bude načelnik
Stab,; II krajiške brigade.

Ovaj Štab osjeća veliki gubitak i bol smrću političkog
komesara Pavla Goranina-Ilije i potpukovnika Antona Vidako-
vića. Pitanje političkog komesara vaše divizije biće riješeno

¹¹ U opštoj bojnoj relaciji Drugog zbornog područja za januar
raspored ove pukovnije je nešto drukčiji (vidi dok. br. 220).

¹² Detaljnije o rasporedu i dejstvu Šesnaeste NOU divizije vidi
dok. br. 176.

¹³ Vidi dok. br. 113.

¹⁴ Vidi dok. br. 46.

Dušan

¹⁵ Anton

čim stupimo u vezu sa političkim komesarom¹⁷ ovog Korpusa koji je službeno pošao na Majevicu.

Sva nosila i teške ranjenike za koje je potrebno duže vremena za liječenje prvom prilikom prebacite sa potrebnim obezbjeđenjem preko Vlasenice, radi smještaja, u Sekoviće.

Vaša radio-stanica poizjavi druga Milenka¹⁸ sad je sklonjena a šifra uništena, te prema tome ima vjerovatnoće da nije pala u ruke neprijatelju. Po dolasku druga Milenka u ovaj Stab odredite jednu jedinicu koja će poći do mjesta gdje je stanica sklonjena i istu uzeti.

S obzirom da je taj teren kompromitovan od strane četničkih bandi, mjesto Štaba češće mijenjajte, a budnost i opreznost neka bude zastupljena na najvećoj visini. Nastojte da do uspostavljanja radio-veze održavate sa nama preko Romaniskog odreda tijesnu i sigurnu kurirsku vezu. Uspjesima vaše divizije u toku ove neprijateljske ofanzive ovaj Stab je zadovoljan.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: otsutan	Načelnik štaba, pukovnik Vukotić, ¹⁹ s. r.	Komandant, general major: Košta, ²⁰ s. r.
-------------------------------	---	--

¹⁷ Vladimir Popović

¹⁸ Stanišić. Za njega se pretpostavljalo da je nestao u borbama u dolini rijeke Krivaje (vidi dok. br. 114).

¹⁹ Jovo Vukotić je tada bio generalmajor (unapređen 1 novembra 1943 — vidi tom II, knj. I, Bilten Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije za novembar i decembar 1943 i januar 1944 godine).

²⁰ Nad

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ VRHOVNOM
ŠTABU NOV I POJ O BORBAMA U ISTOČNOJ BOSNI U
DECEMBRU 1943 GODINE¹**

STAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Pov. br.: 16/44.
7.1. 1944.

Decembar 1943 god.²

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ

Položaj

Raspored naših jedinica na dan 1 decembra 1943 godine izgledao je ovako:

XVII NOU divizija držala je položaje: Sarajevski Ozren — Visovica — Crni Vrh — Gradac — Crvena Stijena — Dobra Voda — Zelena Voda, sa zadatkom: zatvaranje pravca Sarajevo — Sokolac, rušenje drumova i stvaranje barikada na njemu, kao i organizacija položaja Crvene Stijene.[®]

XXVII NOU divizija raspoređena je na sektoru Kalinovik — Foča — Goražde⁴ sa zadatkom: temeljito rušenje željezničke pruge Sarajevo — Višegrad i svih objekata na ovoj pruzi, razbijanje i razoružavanje svih onih ustaških elemenata koji se nalaze u obliku vojnih formacija — milicije na tom sektoru, mobilizacija ljudstva za popunu jedinica, formiranje i ojačavanje Kalinovičkog partizanskog odreda,⁵ učvršćivanje naše vojno-političke vlasti na tom terenu i vršenje akcija prema Sarajevu.

Prema prikupljenim podacima, s obzirom na položaj naših jedinica koje su sjele na strategijski važnom pravcu Sarajevo — Višegrad — Užice, postavljene prema Sarajevu, neprijatelj priprema ofanzivu⁶ većih razmjera kako na naše jedinice,

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 26/1—3, k. 408.

² Na originalu napisano mastilom, latinicom.

³ Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 77.

⁴ Vidi dok. br. 21.

⁵ Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 54—1/7, k. 408 A u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁶ U toku zime 1943/1944 Nijemci su u Jugoslaviji izveli nekoliko operacija (u Sandžaku, Bosni i dijelu Hrvatske, južno od r. Save), s ciljem da razbiju glavne snage NOVJ. otklone opasnost od prenošenja

lako i na naše jedinice u sjevernoj Crnoj Gori" i naše snage¹ na desnoj obali rijeke Lima i Drine, sa zadatkom da uništi i razbije naše snage na pomenutim sektorima. Da neprijatelj ne bi našao naše snage grupisane i na uskom prostoru, brojniji, tehnički opretniji, sa jakom motorizacijom i avijacijom, te da nam ne bi nametnuo uporniju i odsudniju borbu, mi smo dali slijedeću direktivu" našim jedinicama.

S obzirom da se glavnina neprijateljskih snaga kretala od Sarajeva prema Sokolcu [Rogatici — jedan korpus,¹⁰ a pomoćne snage" sa prostora Tuzle preko Vlasenice u pozadinu naših snaga na Romaniji, donijeta je odluka da se izvrši dekoncentracija snaga sa zadatkom udara neprijatelja po njegovoj živoj snazi i manevra u njegovoj pozadini. Pošto je pokret neprijateljskih snaga uslijedio već 6 decembra 1943 godine kako sa glavnog tako i pomoćnih pravaca, to je naređeno XVII NOU diviziji da se prebaci ubrzanim maršem sa prostora Romanije na sektor Sekovića¹- sa zadatkom sprečavanja neprijateljskog prodiranja od Tuzle preko Kladnja i Vlasenice na Romaniju i otažvni operacija prema Tuzlanskom bazenu.

dejtva u Srbiju i obezbijede komunikacije koje iz unutrašnjosti vode na obalu. Oni su željeli da tim operacijama (decembar 1943 — mart 1944) raščiste situaciju između Save i Jadranskog Mora, kako bi do proljeća, kada bi moglo uslijediti eventualno iskrcavanje saveznika, učvrstili obalu i njeno zaleđe.

Operacije Druge oklopne armije (Petog i Petnaestog korpusa) otpočele su početkom decembra 1943 a završile se do marta 1944. U toku decembra one su izvođene u Sandžaku i istočnoj Bosni (»Kugelblic« i »Snešturm«), u Kordunu, Baniji i Cazinskoj krajini (»Panter«), na srednjodalmatinskim otocima i na području Dinare (»Citen«), a u januaru i februaru prenijele su se na srednju i zapadnu Bosnu (»Jajce«), srednju Dalmaciju, Liku, Gorski Kotar i Hrvatsko Primorje.

Ove zimske operacije predstavljaju jedinstvenu ofanzivu, koja je hod nas poznata kao, Šesta neprijateljska ofanziva.

Opširnije o tome vidi dok. br. 179, 188, 191, 197, 207 u ovoj knjizi i tom IV, knj. 20, dok. br. 195, 196, 197, 198, 202, 207, 208 i 210.

¹ Odnosi se na jedinice Drugog udarnog korpusa NOVJ (vidi tom III, knj. 6, dok. br. 155 i tom I, knj. 16, dok. br. 96).

* Vjerovatno se odnosi na Drugu proletersku i Petu NOU diviziju (vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 181 i tom I, knj. 16, dok. br. 86, 94 i 99).

" Vidi dok. br. 34.

"" Odnosi se na Peti SS brdski korpus, u čijem su sastavu bile dvije divizije (369 legionarska i 7 SS »Princ Eugen«), Iz rejona Sarajeva, 6 decembra 1943, nastupali su dijelovi 369 divizije, ojačani Prvim lovačkim i Devedeset drugim motorizovanim pukom (oko 2.000 sa 25 tenkova). Vidi o tome dok. br. 207 u ovoj knjizi, tom IV, knj. 20, dok. br. 204 i 205. i »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945 . knj. 2. izdanje Istoriskog instituta JNA, Beograd. 1958.

" Odnosi se na dio snaga 187 rezervne pješadijske divizije Šezdeset devetog rez. korpusa. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 197 i 202.

¹⁰ i " Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 77.

S obzirom na pokret neprijateljskih snaga i od Nevesinja preko Kalinovika za Foču,¹¹ od Pljevalja preko Goražda za Rogaticu,¹⁴ od Višegrada preko Rogatice za Sokolac, položaj naše XXVII divizije, još kad se uzme u obzir pokret neprijateljske glavnine od Sarajeva prema Sokolcu, bio bi vrlo težak, zato je ova divizija dobila zadatak¹³ da se prebaci sa pomenu-tog sektora na sektor Rogatica — Sokolovići, sa zadatkom zatvaranja pravca prema Vlasenici kao i ofanzivnih operacija u jednoj situaciji prema Varešu i dolini rijeke Bosne.

Prebacivanjem V divizije sa sektora desne obale rijeke Drine i Lima na prostor Zepa — Sokolovići,¹⁵ Vrhovni štab je ovu diviziju postavio pod neposrednu komandu Štaba ovog korpusa. Po prebacivanju ove divizije ista je dobila direktivu¹⁷ da se orijentiše prema sektoru Srebrenica — Zvornik, sa zadatkom izviđanja i ispitivanja desne obale rijeke Drine, likvidacije Zvornika u sadejstvu sa jedinicama ovog Korpusa. Pritiskom jakih neprijateljskih snaga sa pravca Višegrad — Rogatica, od Zvornika preko Srebrenice, kao i od Sokolca prema Vlasenici onemogućen je opstanak ovoj jedinici na dodijeljenom joj sektoru.

XVII NOU divizija prebacila se je sa prostora Romanije u dva pravca prema Tuzlanskom bazenu,¹⁸ i to sa VI bosanskom brigadom pravcem Romanija — Han Pijesak — Vlasenica — Sekovići, a sa XV majevičkom i XVI muslimanskom brigadom pravcem Romanija — Olovo — Kladanj. Pokret ovih jedinica na pravcu Romanija — Han Pijesak — Vlasenica uznemiravala je neprijateljska avijacija.

¹³ Na tom pravcu nastupale su snage Sedme SS divizije »Princ Eugen«. Opširnije o tome vidi dok. br. 179 i tom IV, knj. 20, dok. br. 195. ¹⁴ Odnosi se na Prvu brdsku diviziju, koja je, radi učešća u zimskim operacijama Druge oklopne armije, krajem novembra 1943 prebačena iz Grčke na prostoriju Novi Pazar — Sjenica. U toku decembra ona učestvuje u operacijama u Sandžaku i istočnoj Bosni; u januaru i februaru 1944 u srednjoj i zapadnoj Bosni, na području Dalmacije i u južnom dijelu Like. Krajem februara odlazi u Baniju, u sjeverozapadnu Bosnu i u Slavoniju, gdje vodi borbe do polovine marta, kada kod Osijeka i Virovitice prelazi Dravu i ulazi u Mađarsku. U maju iste godine vraćena je u Grčku. Dva mjeseca kasnije ponovo je u Jugoslaviji, gdje je vodila borbe do oktobra, kada je, pri pokušaju proboja na zapad, uništena na prilazima Beogradu od naših i sovjetskih snaga. Vidi o tome tom IV, knj. 20, dok. br. 195; tom I, knj. 16, dok. br. 88, 93 i 123; Radnu kartu pod šifrom »Operacija Jajce« (dokumenat u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 128) i Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945., izdanje Istoriskog instituta JNA, Beograd, 1957.

¹⁵ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 180.

¹⁷ Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 181 i Dnevnik (sveska 1 i 2-ga) komandanta Pete NOU divizije Milutina Morače (dokumenat u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1/1 i 2/1, k. 2015).

VI bosanska brigada, dolaskom na prostor Vlasenice, poslije kraćeg odmora produžila je pokret ka Sekovićima i na liniji Betanj — Tupanari primila borbu sa jačim nenrijateljskim snagama koje su se kretale od Tuzle u dva pravca, i to preko Sekovića za Vlasenicu jednim i preko Zivinica prema Kladnju drugim pravcem. Neprijateljske snage bile su vrlo jake: 187 njemačka divizija,¹⁹ praćena motorizacijom i brdskom artiljerijom. Borbu je prihvatila VI brigada u sadejstvu sa XV majevičkom brigadom, djelovima 18 hrvatske i Tuzlanskim partizanskim odredom. U ovim borbama, koje su češće puta dolazile prsa u prsa, neprijatelj je pretrpio osjetne gubitke od oko 400 izbačenih boraca iz stroja. U međuvremenu jedinice 97 njemačke motorizovane kolone²⁰ probile su se preko Drinjače u Vlasenicu, odakle je jedan dio ove motorizacije produžio u pravcu Sekovića sa zadatkom prihvata svojih djelpva koji su se probijali od Tuzle preko Sekovića za Vlasenicu. Ova neprijateljska kolona koja se kretala preko Sekovića probila se je uz gore navedene gubitke, nesposobna za ma kakvu akciju bez sređivanja, odmora i popune. Jedinice XVII divizije i pored usiljenih marševa i umora izvršile su postavljeni zadatak, tj. zadržavanje neprijatelja na pravcima Tuzla — Sekovići — Vlasenica i Tuzla — Zivinice — Kladanj — Olovo — Romanija, da se ne pojave na vrijeme u pozadini naših snaga na Romaniji.

Ove su borbe vođene od 6—9 decembra t.g. Prebacivanjem XVI muslimanske brigade na sektor Kladnja²¹ izvršen je napad na ovo uporište koje je držala ustaška legija, koje je zauzeto od neprijatelja 9 decembra t.g.

XVII NOU divizija, bez XVI muslimanske brigade koja je ostala na sektoru Kladnja sa zadatkom zatvaranja pravca Kladanj — Olovo, produžila je pokret sa ostalim jedinicama prema Tuzli i sa XV majevičkom brigadom zauzela od ustaša Zivinice²² 11 decembra t.g., zatvarajući na taj način pravac od Tuzle, odakle je neprijatelj, uz pripomoć zelenog kadra i tenkova, vršio češće ispade, ali bez uspjeha. VI bosanska brigada sa prostora Bašigovci — Lukavica prebacila se preko drumu Kladanj — Zivinice i orijentisala se prema Ozrenu, postavljajući se na prostor Turija — Puračić — Milino Selo — Bos. Petrovo Selo, sa zadatkom čišćenja četnika na Ozrenu i akcija na željezničku prugu Tuzla — Doboj. VI bosanska brigada sa Ozrenskim partizanskim odredom izvršila je napad na jedan

¹⁹ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 202.

²⁰* Vjerovatno se odnosi na 901 motorizovani puk (vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 197 i 202).

Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 37, 46 i 77.

" i " Vidi Operacijski dnevnik Sedamnaeste NOU divizije (Arhiv Istoriskog instituta JNA reg. br. 3—7, k. 982).

četnički bataljon na prostoru Poljice — Tumare, razbila ga i natjerala u bjekstvo, produžujući napad na željezničku stanicu Bos. Petrovo Selo,²³ koju je zauzela i razoružala njenu posadu od 30 vojnika. Istovremeno porušena je djelimično i željeznička pruga kod Bos. Petrovog Sela, a stanica uništena.

[U vezi sa] izvještajem XXVII NOU divizije o kretanju jakih neprijateljskih snaga iz Goražda preko Rogatice i Sokolca ka našim snagama, kao i prema V diviziji koja se nalazila na prostoriji Sokolovići — Zepa, s obzirom na jačinu neprijateljskih snaga i pravce njegovog nadiranja, a da se opet ne bi grupisale jače snage na prostoriju Sokolovići — Žepa, mi smo dali direktivu XXVII diviziji da se sa tog prostora prebaci preko druma Sokolac — Vlasenica sa zadatkom ofanzivnih operacija prema Varešu i dolini rijeke Bosne.²⁴ Prije odlaska XXVII divizije na određeni joj zadatak, Štab ove divizije imao je sastanak sa Štabom V divizije, koja je bila dobila zadatak²⁵ od Vrhovnog štaba: operacije na sektoru Srebrenice prema Drini.

XXVII divizija izvršila je pokret preko druma Sokolac — Vlasenica sa borbom i tom prilikom uništila jedna borna kola i zaplijenila 2 kamiona sa spremom i hranom, produžujući pokret dalje prema Varešu, čisteći jednovremeno pojedine četničke grupe na tom pravcu.

V divizija krećući se prema Srebrenici od Zene naišla je na jak otpor, jer je neprijatelj jačim snagama iz Zvornika i Drinjače držao Srebrenicu. Pokretom ka Srebrenici i vraćanjem nazad na isti prostor njemačka brdska divizija,²⁶ koja je bila stalno prema V diviziji do Višegrada, dobila je u vremenu da joj se približi i da joj nametne borbu koju nije mogla izbjeći, tako da se V divizija pod vrlo teškim uslovima prebacila preko druma Sokolac — Vlasenica, koji je neprijatelj kontrolisao jakim snagama kao i motorizacijom. Po prebacivanju preko druma Sokolac — Vlasenica V divizija se razmjestila na prostor Kladanj — Tuholj — Milan Planina, hvatajući vezu sa ovim štabom preko XVI muslimanske brigade, koja se nalazila na sektoru Kladnja. U duhu naređenja Vrhovnog štaba preduzeli smo organizaciju i prikupljanje hrane za ovu diviziju.

22²⁷ decembra 1943 godine neprijatelj je jakim snagama vršio pokrete prema našim jedinicama i to sa prostora Goražde

" Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 110.

" Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 180.

" Vidi Dnevnik (sveska 1 i 2-ga) komandanta Pete NOU divizije Milutina Morače (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/1 i 2/1, k. 2015).

" Vjerovatno omaška, umjesto 2.

— Višegrad — Rogatica u jačini od šest divizija.— XVI muslimanska brigada povukla se sa položaja Kladnja na prostor Jaruške, odstupajući pod borbom. Da bi se izbjeglo grupisanje jačih naših snaga na uskom prostoru, XVII divizija podijeljena je u dvije manevarske grupe,— i to jedna pod komandom pukovnika Mandića, sastava: VI bosanska. XVIII hrvatska, I južnomoravska brigada i Ozrenski partizanski odred, koji ostaju na operativnom području Ozrena, i druga grupa, sastava: XV majevička i XVI muslimanska brigada, sa kojom su se kretali Štab korpusa i Štab XVII divizije bez komandanta, s tim da se ove snage prebace preko rijeke Krivaje, orijentišući se prema Varenu, i da se u jednoj situaciji obje ove manevarske grupe XVII divizije sastanu na sektoru Kladanj — Vlasenica — Birač, zabacujući se tako neprijatelju u njegovoj pozadini.

XIX birčanska brigada u toku šeste neprijateljske ofanzive zadržala se je na sektoru Vlasenice,³⁰ na prostoru Vrelo — Sadići — Neđel šte, vršeći ispade na neprijateljske motorizovane djelove koji su se kretali iz doline rijeke Drine preko Nove Kasabe ka Vlasenici; u jednoj akciji jedan bataljon ove brigade na pomenutom pravcu prema Vlasenici uništio je jedna borna kola, 2 kamiona sa hranom i spremom i ubio 7 Nijemaca.

V divizija koja se nalazila na prostoru Kladanj — Milan Planina — Tuholj pomjerila se ka dolini rijeke Krivaje, dok je neprijatelj produžio nadiranje za XVI muslimanskom brigadom, odnosno prema glavnini XVII divizije. Prva manevarska grupa XVII divizije sa Ozrena. ugrožena sa više strana: od jakih njemačkih snaga s jedne strane, a od četnika s druge strane, probila se je između neprijateljskih kolona izbjegavajući da na uskom prostoru sačeka koncentričan napad neprijatelja. Pošto je p'elšla drum Zivinice — Ribnica postavila se na prostoriju Repnika, odakle se poslije prebacila preko drumu Kladanj — Zivinice na prostor Birča. U toku probijanja nanijeti su gubici neprijatelju, zarobljeno nekoliko Nijemaca i zaplijenjena izvjesna količina telefonskog materijala.

Druga manevarska grupa pri prelazu preko rijeke Krivaje, nebudnošću jedinice koja je određena za obrazovanje mostobrana na rijeci Krivaji, djelimično je bila napadnuta od Nijemaca, koji su intervenisali na mjestu prelaza sa pravca Vozuće i Zavidovića. Nebudnošću rukovodstva XVI muslimanske brigade, prateći bataljon pri Štabu ovog korpusa vodio je krvavu borbu sa Nijemcima dok su se naši djelovi prebacivali

Sa pomenutog prostora nastupala je Prva brdska divizija.

O dejstvu tih grupa vidi i izvještaj Štaba Trećeg korpusa NOVJ od 8 marta 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 54—1'7, k. 408 A).

" Vidi dok. br. 7 i tom IV, knj. 20. dok. br. 61 i 68.

preko rijeke Krivaje na drugu stranu. U ovim borbama bataljon je imao oko 18 drugova izbačenih iz stroja, od kojih 9 mrtvih. Prebacivanje XV majevičke brigade izvršeno je na istom pravcu pod borbom, jer je to mjesto neprijatelj osmatrao i obezbjeđivao. Prilikom prebacivanja XV majevičke brigade uništena je jedna velika njemačka komora od oko 300 konja, koja se kretala dolinom Krivaje od Olova za Zavidoviće. Isto tako komora XV majevičke brigade pretrpjela je gubitke, ali bez većih žrtava u ljudstvu. Po prebacivanju preko rijeke Krivaje ova se grupa zadržala na prostoru sela Potok — Brda, odakle je produžila ka Dubošćici. U međuvremenu jače njemačke snage kretale su se iz doline rijeke Krivaje ka Vijaki — Dubošćici, te je ova grupa promijenila pravac kretanja i preko Ravne Planine — Romanovca [pl.] došla u selo Džine, odakle se ponovo prebacila preko rijeke Krivaje kod Stjepin Hana 28 decembra t.g. i produžila pokret preko Gornjih Predražića u selo Zeljovu, gdje se zadržala na odmoru dva dana. Poslije kraćeg odmora ova je grupa produžila pokret preko Repnika — Gornje Višće i kod sela Dragojevića³¹ prešla drum Kladanj — Zivinice koji je kontrolisala neprijateljska motorizacija. Obje grupe XVII divizije sastale su se na prostoru Birča³² gdje su jedinice postavljene radi odmora i sređivanja.

U međuvremenu XIX birčanska brigada, koja je bila ostala na prostoriji Vrelo — Cikote — Sadići, napala je Vlase-
nicu koju su Nijemci držali i istu zauzela.³³ Prilikom borbi ubijeno je 10 Nijemaca i zaplijenjeno oko 12.000 metaka, kao i uništena jedna kompletna auto-radionica.

Naša XXVII divizija na dan 1 decembra nalazila se u slijedećem rasporedu, i to: II krajiška brigada na prostoru Trnovo — Goražde — Prača,³⁴ Romanijski odred na Crvenoj Stijeni a XV³⁵ majevička brigada na prostoru Zabojska — Karovići. Sa tog prostora ova je divizija prebačena na sektor Sokolovića, gdje je ostala sve do 14 decembra t.g., odbijajući napade Nijemaca i ustaša koji su pokušavali probiti se od Sokolca ka Vlasenici. Poslije prebacivanja preko drumu Sokolac — Vlasenica, produžila je nastupanje prema Varešu, koji je XVII majevička brigada napala i zauzela³⁶ noću 18—19 decembra t. g., gdje je zaplijenjen veliki ratni materijal i hrana. II krajiška brigada sa Romanijskim partizanskim odredom izvršila je pokret sa prostorije Zunovi — Jabuka na prostor Nišića,

³¹ Vjerovatno: Vrnojevića.

" Vidi dok. br. 7.

" Vidi tom IV," knj. 20, dok. br. 94.

" Vjerovatno omaška, umjesto XVII. Opširnije o rasporedu i dejstvu ove brigade vidi dok. br. 21.

" Vidi dok. br. 114.

odakle će izvršiti napad na rudnik Brezu. Napad na Brezu otpočeo je u 22 časa i trajao do 19 decembra u zoru. Napad je uspio, ali nije iskorišćeno prisustvo naših jedinica do kraja zbog slabe povezanosti između jedinica. Prilikom upada u Brezu pokvarena je centrala i još neka postrojenja. Zbog brze intervencije neprijatelja od Sarajeva jedinice su se morale povuci iz Breze. Pored II krajiške i Romanijskog partizanskog odreda u napadu na Brezu učestvovao je i italijanski bataljon,³⁷ koji se pokazao kao vrlo borben. 21 decembra t.g. II krajiška brigada i Romanijski partizanski odred prebacili su se na prostor Kraljeva Sutjeska — Kračiči, XVII majevička brigada na prostor Vareša. Pri pokretu jačih neprijateljskih snaga sa pravca Olova i od Breze, odbijajući neprijatelja na Borovičkim Njivama omogućen je prilaz Ravnoj Planini i Romanovcu, gdje je II krajiška brigada sa Romanijskim partizanskim odredom sukobila se sa prethodnicom njemačke divizije »Princ Eugen«,³⁸ i nakon tročasovne borbe neprijatelj je razbijen. U ovim borbama uništen je cio jedan njemački bataljon, od koga je 200 ostalo mrtvih, a 33 zarobljena. II krajiška brigada produžila je dalje kao prethodnica i prodirala u pravcu Jelaške i na putu zarobila 2 brdska topa 75 mm sa komorom, koji su uništeni XVII majevička brigada u borbama na Romanovcu nije predstavljala snagu sposobnu za rješavanje samostalnih zadataka,³⁹ već je sav teret borbe primila na sebe II krajiška brigada. U toj Jelaški ubijeno je 12 Nijemaca i zarobljeno nešto komore u daljem pokretu ka selu Očevlju vođena je tročasovna borba sa Nijemcima i tom prilikom ubijeno 15 Nijemaca i zaplijenjena komora od 60 konja sa komorom, 2 puškomitraljeza 200 pušaka.

Zbog pokreta jakih njemačkih snaga od Olova ka Varešu i od Breze ka Varešu,⁴⁰ XXVII divizija nije se mogla prebaciti na sektor Jahorina — Kalinovik, jer su svi pravci bili zatvoreni jakim njemačkim snagama, već je pravilnim i uspješnim probojem na Ravnoj Planini prebacila se na prostor Nišići — Zunovi.

Ukupni neprijateljski gubici u borbama sa XXVII divizijom iznose mrtvih preko 200, ranjenih 240 i zarobljenih 37 Nijemaca. Zaplijenjeno 3 topa 75 mm, koji su uništeni, 60.000 metaka, 9 teških mitraljeza, 2 laka mitraljeza^ 2 teška bacača 1 laki bacač, 12 puškomitraljeza, 3 prsna mitraljeza, preko 200

³⁷ Bataljon je kasnije rasformiran. Opširnije o tome vidi dok. br. 113.

³⁸ Vidi dok. br. 179.

³¹ Opširnije o tim borbama vidi dok. br. 113 i 114.

⁴⁰ Vidi tom IV, knj. 20. dok. br. 209.

pušaka, komora II puka" njemačke divizije »Princ Eugen«, velike količine hrane kao i ostale ratne spreme i materijala.

Gubici XXVII divizije: 37 mrtvih, 67 ranjenih, 14 nestalih i dezertiralo 18 boraca. Pored ovog dezertiralo je iz sastava Romanijskog partizanskog odreda oko 90 boraca, koji su pobjegli svojim kućama za vrijeme ofanzive, no isti se po grupama vraćaju nazad. Isto tako iz sastava XVII majevičke brigade prilikom prelaza druma Sokolac — Vlasenica odvojio se jedan bataljon⁴² ove brigade, a čiji se djelovi u toku cijele ofanzive nisu sastali sa glavninom svoje brigade. Nakon neprijateljske ofanzive ovi su se djelovi počeli prikupljati i ulaziti u sastav brigade.

Gubici u oružju i materijalu kod jedinica XXVII divizije bili su slijedeći: 1 protivkolski top, 7 puškomitraljeza, radio-stanica, hirurški instrumenti i 40 konja.

V divizija, sa kojom nismo imali veze, pošto nije mogla ostati kako iz taktičkih, tako i iz ekonomskih razloga u dolini rijeke Krivaje, niti na Ozrenu, orijentisala se je na pravcu za XXVII divizijom i poslije razbijanja neprijatelja na Ravnoj Planini i Romanovcu produžila pokret preko Romanije ka prostoru Foča — Gorazde.⁴³

U toku šeste neprijateljske ofanzive ispoljili su se kod naših jedinica slijedeći nedostaci: obavještajnoj službi nije poklonjena dovoljna pažnja, te je slabo funkcionisala. Svi podaci o neprijatelju dobiveni su putem borbe. Rad po ovoj tako važnoj grani sastojao se dosada više u teorisanju, dok se praktičnoj, realnoj strani malo poklanjala pažnja. U ovom pogledu stavljene su primjedbe i data uputstva odgovornim organima za organizaciju i rad po obavještajnoj službi. Nedovoljna briga o obezbjeđenju pomoćnih jedinica — hirurških ekipa, radio-sekcija i komorskih jedinica. Na sastancima ova su pitanja postavljena, te da im se ubuduće pokloni puno pažnje radi sigurnosti ovih djelova. Niže vojno rukovodstvo zalaže se za pravilno izvođenje svih postavljenih zadataka, ali mu nedostaju potrebna stručna znanja. Za osposobljavanje nižih vojnih kadrova i specijalista obavljaju se kursevi pri štabovima divizija, dok kod brigada ovaj zadatak pored redovne dužnosti obavljaju načelnici štabova. Uputstvima koja se šalju jedinicama na prorađivanje i obuku uzdiže se sposobnost našeg nižeg vojnog rukovodstva. Još ni do danas naša rukovodstva ne poklanjaju dovoljnu pažnju

⁴¹ U istorijatu Sedme SS divizije »Princ Eugen« spominju se Trinaesti i Četrnaesti brdski lovački puk i Sedmi artiljerisk: puk. kao i njihovo učešće u borbama u Krivajskoj operaciji. Prema tome, numeracija u dokumentu je netačna (vidi dok. pod reg. br. 3/2—a, k. 72—A u Arhivu Istoriskog instituta JNA i dok. br. 179 u ovoj knjizi).

⁴² Odnosi se na Drugi bataljon (vidi dok. br. 21).

⁴³ O rasporedu i dejstvu Divizije vidi dok. br. 113 i 114.

principu opreznosti, te su u tom smislu preduzete najstrožije mjere da se ovaj nehat izliječi i više ne ponavlja.

Snabdjevanje hranom, odjećom i obučom nailazilo je na poteškoće, a naročito u obući za vrijeme Šeste neprijateljske ofanzive, zbog čega je jedan veliki procenat naših boraca bio izbačen iz stroja uslijed smrzavanja nogu.

Pored svih nastojanja neprijatelja, velike brojnosti i tehničke opreme, da uništi naše jedinice nije mu pošlo za rukom uslijed brzo izvedene dekoncentracije snaga, brzog manevra lako pokretljivih jedinica koje su se iznenadno pojavljivale na onom mjestu gdje se neprijatelj najmanje nadao i zadavale mu udarac. Naprotiv, neposredno poslije ofanzive, poslije kraćeg odmora i sređivanja, naše su jedinice bile sposobne za operacije većeg stila. Naši ukupni gubici u Šestoj njemačkoj ofanzivi na istočnu Bosnu dostavljeni su blagovremeno radio-telegrafskim putem Vrhovnom štabu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:	Načelnik Štaba, pukovnik: V. ⁴⁴	Komandant, generalmajor: Košta ⁴⁵
---------------	--	--

(M. P.)

BR. 36

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD
7 JANUARA 1944 ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVI-
ZIJE O SITUACIJI NA PODRUČJU BILECE¹

**ŠTAB
II HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE**

Broj: si.
7 januara 1944 god.
selo Kovači

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N.O.V.J.

Naređenje² za III brigadu, kao i ostali poslati materijal primili smo 6 januara o.g. na veče.

" Jovo Vukotić
" Nad

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 10—7. k. 1144—I.

³ Vidi dok. br. 28.

Bataljoni naše brigade su raspoređeni kao i do sada.¹

Na smeštajnoj prostoriji naše brigade nema naročitih novosti. Dobili smo izveštaje da su u Bileću došli neki četnički oficiri iz Trebinja i da su sakupili četnike u Bileću održavši im govor. Tom prilikom su im saopštili da je potrebno da četnici Hercegovine idu u Srbiju i da se pridruže trupama generala Draže Mihailovića. Ko ne želi da ide u Srbiju, može da ide svojoj kući. To su bile reči govornika — oficira izdajnika, koje su usledile posle spuštanja aviona u Bileću. Među četnicima je nastalo vrlo jako negodovanje i govorili su »zašto da idemo u Srbiju i napuštamo Hercegovinu«. Gore navedeni podaci dobijem su od partizanske čete »Vlado Tomanović«, a kada dobiju detaljnije podatke o ovome, dostavićemo vam.

Stanje u pogledu neprijatelja (njegove jačine, naoružanja i mesta) ostalo je nepromenjeno. 2 aviona su se spustila u Bileću i tom prilikom su četnici izbili na okolna utvrđenja radi zaštite aviona.

Vežu sa Banjsko-vučedolskim bataljonom nemamo već 2 dana. Prekid ove veze nastupio je verovatno usled nevremena. Preko partizanske čete »Vlado Tomanović« saznali smo da su pustili svojim kućama 5 četnika, koje su zarobili u poslednjim akcijama. Poslata pisma od strane toga štaba za Banjsko-vučedolski bataljon i Nikšićki partizanski odred nismo još poslali, a poslaćemo čim dobijemo vežu.

Na pravcu" Plana, Rioca, Stepen dobili smo podatke od naših delova da nema neprijatelja. Svi četnici sa ovih terena nalaze se ili u Bileći ili u Gacku.

Odeljenje, koje smo poslali da donese municiju iz Podosoja, donelo je svega 500 metaka za jugoslovensku pušku. Ostali broj metaka, kao i bombe nisu donesene. Dali smo »4« [bataljonu] — jugoslovensku municiju.⁴

Jutros se čuje od pravca Bileće puščana vatra, a pokatkad i mitraljeska. Verovatno da pucaju četnici iz Bileće, pošto je danas Božić. Pored toga čuje se puščana paljba između Kobilje Glave i Troglava.⁵

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar.	Načelnik.	V. d. komandanta,
Spiro Srzentić	Drago Đukanović	Srećko Reić

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 6.

⁴ Na originalu riječi: »jugoslovensku municiju« dopisane su mastilom, latinicom.

* Ova rečenica u originalu dopisana je mastilom, latinicom.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE
ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA
NA PODRUČJU GACKA U VREMENU OD 15 DO 31 DE-
CEMBRA 1943 GODINE¹**

**ŠTAB
X HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE
XXIX DIVIZIJE**
Pov. br. 13
7 januara 1944 god.
selo G. Bodežište

ŠTABU XXIX NOU DIVIZIJE

Gdje bude

Šalje se relacija o operacijama ove Brigade u vremenu od 15 do 31. XII. 1943 god.

Opšta direktiva XXIX NOU divizije bila je: čišćenje bandi na teritoriji Gatačkog sreza, zauzimanje varoši Gacka i stvaranje slobodne teritorije, te mobilizacija ljudstva iz ovog kraja.

1. — OBOSTRANA SITUACIJA

a.) Kod neprijatelja:

U vezi sa Šestom ofanzivom,² sa kojom su Švabe otpočele na slobodnu teritoriju NOV, i u ovim krajevima se osjetila veća aktivnost četničkih bandi, kako u vršenju pritiska na narod i pojačanju mobilizacije ljudstva, tako isto i u samim borbenim akcijama protivu nas. Ova njihova aktivnost, pojačana zbog prisutnosti Švaba u Gacku, još više se osjetila po odlasku naše II Brigade sa ove prostorije koncem ovog mjeseca, a poslije njenog neuspjeha da zauzme Gacko.³

Neprijateljske bande bile su skoncentrisane: u Vilusama 3—400 vojnika,⁴ od kojih većina Švaba, sa nešto ustaša; u najbližoj okolini Vilusa oko 2—300 četnika, u Bileći oko 3—400 četnika, u Gacku oko 200 Švaba sa nešto milicionera i hrvatskih žandara, te u Miholjači i Avtovcu oko 300 četnika. Od nave-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 1—1, k. 1148—II.

² Vidi dok. br. 35, objašnjenje br. d.

³ O rasporedu i dejstvu Druge brigade u to vrijeme vidi dok. br. 6 i tom IV, knj. 20, dok. br. 86, 165 i 166.

⁴ Vjerovatno se odnosi na dijelove Šeste pješake divizije (vidi dok. br. 221).

denog broja četničkih bandi najveći dio je silom mobilisan i njihova borbenost, kao i moral, uopšte su veoma niski, dok manji broj pretstavljaju okorjeli zlikovci, spremni na svaki otpor. Među Švabama najveći dio su »lale«,⁵ slabog borbenog duha.

Naoružanje okupatorskih snaga je potpuno i prilagođeno potrebama koje iziskuje ovaj teren. Imaju dovoljno automatskog oružja, teških i lakih bacača, kao i dvije baterije brdskih topova (jedna u Vilusama, a druga u Gacku). Tako isto snabdjeveni su velikim količinama municije. Njihovo voćstvo je osrednjeg kvaliteta.

Naoružanje četničkih bandi sastoji se uglavnom od pušaka razne vrste, nekoliko bacača i priličnog broja lakog automatskog oružja. Sa municijom snabdjeveni su dosta dobro, jer ih Švabe snabdijevaju sa istom izdašno. Njihovo voćstvo je skoro bez ikakve vojničke sprema i u tome pogledu rade uglavnom prema instrukcijama Švaba.

Vežu održavaju kuririma i preko odanih im seljana, dok švabe koriste telefonsku i radiovezu, kao i razna motorna vozila

Ishrana okupatora je iz njihovih pratećih kuhinja i suhom hranom, a mjestimično i konfiskacijom, dok se četnici snabdijevaju redovitim primanjem sljedovanja od Švaba, kao i pljačkom nama naklonjenih sela.

b.) Kod nas:

Bataljoni su bili prikupljeni najprije na prostoriji Banjana, vodeći borbu sa četnicima i Švabama, a zatim su se prebacili na prostoriju Gatačkog sreza: Lipnik — Jasenik — Dramešina — Vrba. »5« bataljon vratio se iz Bosne i ušao u sastav Brigade 25 decembra t.g.⁶ »2« bataljon pred prebacivanje Brigade na prostoriju Gacka ostao je uz Stab Divizije u selu Crkvicama. Svi bataljoni bili su prilično zamoreni prošlim borbama u Crnoj Gori.

Jačina bataljona: »1« 159 ljudi; »2« 115; »3« 134; »4« 70; »5« 122; Stab Brigade, Intendantura i Bolnica 38. Ukupno brojno stanje Brigade je 638 ljudi.

Naoružanje Brigade:

»1« bataljon: pušaka 137; puškomitraljeza 7; 1 teški mitraljez; 1 teški bacač; 2 laka bacača.

»2« bataljon: pušaka 100; puškomitraljeza 4.

»3« bataljon: 96 pušaka; 6 puškomitraljeza i 1 teški bacač.

⁵ Odnosi se na pripadnike njemačke nacionalne manjine koji su živjeli u Banatu.

⁶ Bataljon je prihvatio i pratio delegate Crne Gore i Hercegovine koji su se vraćali s Drugog zasijedanja AVNOJ-a.

»4« bataljon: 59 pušaka, 4 puškomitraljeza, 1 laki bacač.
»5« bataljon: 91 puška, 9 puškomitraljeza, 1 teški bacač.
Municija: »1« [bataljon] za pušku i puškomitraljez 2500 komada, »2« bataljon 2000 kom., »3« bataljon 3000 kom., »4« bat. 2320 kom., »5« bat. 2000 komada. Od navedene municije ima najviše italijanske, dok se u uigoslavenkoj oskudijeva.

Pored ovoga u svim bataljonima ima ukupno oko 400 ručnih bombi, od kojih najviše italijanskih.

Moral boraca je na dostojnoj visini, dok je po neuspješnoj akciji na Gacko borbenost donekle opala. Razlozi: gubitci u ljudstvu i malobrojnost municije, kao i to što ima priličan broj mladih i neiskusnih boraca, od kojih je 26 dezertiralo u toku proteklih 15 dana (uglavnom Kuljani i Italijani).

Ishrana naših jedinica bila je sa terena, rekvizicijom i konfiskacijom iz zlikovačkih kuća.

Vrijeme kao elementarna pojava rđavo je uticalo na vršenje naših pokreta i borbe uslijed jakih i čestih kiša. a u posljednje vrijeme još i snijegom i mećavom.

Vrijeme, kao i prostor, naročito u posljednjim danima, tako isto su više išli na ruku neprijatelju koji je bio prikupljen i na komunikacijama, dok su naši susjedni štabovi udaljeni jedni od drugih i van komunikacija, pa je veza bila spora i teška.

c.) Kod susjeda:

II Brigada vratila se sa prostorije Gacka na prostoriju: j Crkvice — Ubla zbog nedostatka municije i kao pratnja delegata koji su se vratili iz Bosne.

III Brigada bila je na prostoriji oko Bileće i uspješno vodila borbu sa Švabama i četnicima.

Vežu sa obližnjim partizanskim odredima (Sj. herc. odred, > Banjsko-vučedolski bataljon, Golijski odred, Zupo-pivski bataljon, Komanda mjesta Gacko) održavali smo redovno i dosta J lako.

d.) Vojno-politička situacija:

Prisustvom Švaba u okolnim garnizonima: Gacko — Neve- sinje — Bileća — Viluse četnici su se u potonje vrijeme osilili i služeći se različitim prijetnjama i pritiscima na narod pojačali aktivnost mobilisanja. Okupatorskom ofanzivom i pojačavanjem zvjerstava četnici su u narodu izazvali kolebljivost i neodlučnost, što otežava jače mobilisanje za Narodno-oslobodilačku vojsku. Ali, mobilizacija se ipak vrši u manjem broju.

U posljednjim borbama četničke bande pokazuju najveću žilavost uslijed osjećaja sigurnosti pod zaštitom Švaba i primanja njihove pomoći u oružju, municiji i ostalim potrebama, j

Ubacivanjem različitih laži od strane četničkih vođa (Bačević i drugi) u narod, kao: njihova tobožnja veza sa Londonom, tobožnji neposredni dolazak Bačevića iz Engleske i njegovo pričanje narodu da mu je zvanično predata vlast u Bosni i Hercegovini, te raznim pričama o dolasku nedićevaca u ove krajeve itd.. zastrašuju narod i odvrćaju od nas naše simpatizere.

e.) Procjena snaga i zemljišta:

Neprijateljske snage u odnosu na ovu Brigadu brojno su daleko nadmoćnije, a tako isto naoružanjem i velikom količinom municije. Ali, ipak se ne osjeća naročita njihova aktivnost u preduzimanju kakvih ofanzivnih akcija, nego se uglavnom zbijaju u gradove koje uporno brane, držeći najbliže otporne tačke i prilaze, kao i obezbjeđujući komunikativne veze između pojedinih gradova. Iz varoši koje drže povremeno i sa slabijim dijelovima vrše upadanja u obližnja sela, vršeći mobilizaciju i pljačku.

Naše jedinice djeluju ofanzivno, manevrišući terenom koji "svojom konfiguracijom omogućava široko manevrisanje, ali u posljednje vrijeme, uslijed velike nabujalosti potoka i riječica, ovaj manevar je otežan i vezan za mali broj pogodnih prilaza ka neprijatelju. Ovo je imalo jakog odraza u našim posljednjim napadima na Gacko, otežavajući nam vezu između jedinica. Naprotiv, braniocu ovo ide na ruku time što isti uspijeva braniti Gacko, držeći samo izvjestan broj tih prilaza manjim snagama, dok glavne snage može da odmara i čuva za odlučne momente.

Sniježni smetovi posljednjih dana tako isto otežavaju nam manevrisanje na većim prostorijama.

2. — DONOŠENJE ODLUKA

I pored navedenih terenskih smetnji, neprijateljske nadmoćnosti i vremenskih nepogoda, Stab Brigade uvijek je bio spreman u donošenju odluka za najenergičnije i ofanzivne akcije na neprijatelja, koje je sprovodio do krajnjih mogućnosti u djelo, koristeći uveliko noć. Ova odlučnost bila je osobito zastupljena u preduzimanju napada na Gacko sa ciljem potpunog razbijanja neprijatelja i oslobođenja Gacka, ali u ovome se nije uspjelo iz već pomenutih razloga.

3. — RASPORED SNAGA, PLAN AKCIJE I TOK OPERACIJA:

16 decembar: Radojevići: Poslije akcija na teritoriji opština Grahovske i Krivošiske sa Švabama i četnicima, Brigada se prebacila na prostoriju: »1« bataljon u s. Bjelovići, »2« bat. u s. Perovići, »3« bat. u

s. Prigredina, »A« bat. u s. Dubočke, kao pratilja i osiguranje Bolnici, Banjsko-vučedolski bataljon u s. Mirkovići, a Stab Brigade sa Intendanturom u s. Radojevići.

Vrijeme lijepo. Ovoga dana bataljoni su ostali u nepromjenjenom rasporedu. Po prikupljenim izvještajima, o neprijatelju se saznalo sljedeće: u Vilusama ima oko 3—400 Švaba i četnika; Švabe imaju kod škole u Vilusama jednu brdsku bateriju, kao i jednu poljsku haubicu. Četničke patrole izviđale su u pravcu sela Drpe i sa manjim dijelovima dolazile su do u Gornji Broćanac, Drpe i Klenak. S naše strane pojačano izviđanje na prostoru svih bataljona radi prikupljanja detaljnijih podataka o neprijatelju.

Pred mrak neprijatelj je gađao artiljerijom u pravcu sela Radojevići.

17 decembar: s. Radojevići: Vrijeme lijepo. Ovoga dana nije se ništa naročito dogodilo ni na jednome od sektora naših bataljona.

Vršeno izviđanje u svim pravcima prema neprijatelju, ali nijesu dobijeni nikakvi novi podatci.

Neprijatelj nije vršio nikakve pokrete ka Nikšiću, niti od Trebinja i Bileće.

18 decembar: s. Radojevići: Vrijeme lijepo. Neprijatelj je ostao neaktivan i ovoga dana u Vilusama i okolini. Brigada je ostala u istom rasporedu.

Održavani časovi u bataljonima po vojnoj i političkoj liniji od strane članova Štaba Brigade.

Od Štaba Divizije primljena zapovijest za pokret Brigade na prostoriju: Sljeme — Vrbica — Ubla — Poljice.

19 decembar: s. Ubla: Vrijeme lijepo. Prema primljenoj zapovijesti od Divizije, da bi se neprijatelju spriječilo da dozna naš detaljniji raspored jedinica, kao i zbog ekonomske opterećenosti prostorije na kojoj smo se nalazili, Brigada je izvršila pokret na prostoriju: »1« [bataljon] — Gornja Vrbica; ovdje se smjestio, dajući jača obezbjeđenja na Kokotu, Vardaru, Tegarinoj Gredi, sa zadatkom da se odavde ispita situacija u Bileći i da se uhvati veza sa

Baljačkim odredom. »2« bataljon u s. Ubla, gdje se smjestio, dajući obezbjeđenja na Kobiljači i Međugorju. »3« bataljon u s. Poljice, sa obezbjeđenjem na Orlovcu, a sa jednom izvidnicom na Troglavu. Ovaj Bataljon je dobio zadatak da onesposobi put: Korita — Somina, rušeći ga na više mjesta, kao i da jače patrolira ka Stepenu i Pržinama i da uhvati vezu sa Duličkim odredom, te preko istoga dozna za stanje u Gacku.

»4« bataljon u selo Sljeme, obezbjeđujući se od Bratogoša i Tisca i hvatajući vezu sa Banjsko-vučedolskim bataljonom koji je ostao na ranijoj prostoriji. Stab Brigade sa »2« bataljonom.

Ovo prebacivanje Brigade izvršeno je bez smetnje od strane neprijatelja.

U toku dana o neprijatelju nijesu dobijem nikakvi novi podatci.

20 decembar:

s. Ubla: Vrijeme hladno. Po zapovijesti⁷ broj 64 ove Brigade, »1« vrši onesposobljavanje drum: Bileća — Gacko, kod sela Lađevići. »3« rušio drum: Korita — Somina. U »2« i »4« bataljonu održane svečane priredbe u znak proslave proizvodstva vrhovnog komandanta Tita u čin maršala. Ovim priredbama prisustvovalo sve ljudstvo navedenih bataljona, kao i delegacije Štaba ove Brigade.

Preko »3« uhvaćena veza sa Duličkim odredom koji nas je obavijestio da u Gacku ima oko 200 Švaba sa nešto četnika, kao i to da oko Stepena ima 50 bandita, te i da se naša II Brigada nalazi na prostoriji Gatačke Površi.

Primljeni izvještaji o stanju u Vilusama po kojima su u Viluse stigle ustaše — legionari — u jačini od 300, kao i da se četničke bande nepoznate jačine nalaze u selu Petrovići, gdje primaju hranu od Švaba svakodnevno.

Bataljoni su zanoćili u spomenutim logorima.

21 decembar:

s. Ubla: Vrijeme hladno i kišovito. Bataljoni ostali na starim mjestima na odmoru i prikupljanju podataka o stanju u susjednim neprijateljskim garnizonima. Primljeni izvještaji od izviđačkih dijelova da su videne vatre na više

* Nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 19 1. k. 1147—II.

mjesta od Babe pa do Kukuna. Po podacima od mještana saznalo se da u Dubrovniku ima samo malo Švaba, dok su u Trebinju ustaše i četnici. Tako isto u Bileći su četnici.

Od Štaba Divizije bila je primljena zapovijest za premještanje Brigade na prostoriju sela: Dulici i Danići, radi ekonomskog rasterećenja sela u kojima se sada nalazimo. Međutim, naknadno je ovaj pokret odložen jer su od Vučedolskog bataljona primljene vijesti da je neprijatelj nepoznate jačine krenuo ka prostoriji našeg smještaja. Ovaj pokret navodno je uslijedio od Vilusa prema Somini. Zbog toga bataljoni su upozoreni na pripravnost i pojačanu službu izviđanja.

Međutim, u toku dana nije se ništa naročito dogodilo i nijesu mogli biti utvrđeni nikakvi neprijateljski pokreti. Bataljoni su zanoćili na starim mjestima.

22 decembar: s. Ubla: Vrijeme kišovito i hladno. »4«-om bataljonu izdata zapovijest da krene u nasilno izviđanje do Velimlja i u pravcu Vilusa, hvatajući prije toga vezu sa Banjsko-vučedolskim bataljonom. »4« bataljon je izvršio zadatak u potpunosti sam, jer nije mogao pronaći Banjsko-vučedolski bataljon koji se je prethodnog dana prebacio na drugi prostor po pripucavanju sa bandama. »4« je izvidio Kešeljevu Gradinu i nije primijetio neprijatelja. Saznao je da su četnici u selu Riječani u školi i da odatle šalju sitne izviđačke dijelove na sve strane.

U Vilusama još nejasna situacija.

Od »1« bataljona primljen izvyještaj po kojemu u Bileći ima svega oko 40 Švaba koji su navodno došli prošloga dana od Vilusa.

Četnici (20 do 30) dolazili su na Baljke i maltretirali stanovništvo sela koje je nama naklonjeno.

Dan prošao bez osobitih događaja. Bataljoni zanoćili na starim mjestima. Održavani vojni i politički časovi po bataljonima od strane članova Štaba ove Brigade.

23 decembar: s. Ubla: Vrijeme kišovito.

Od Divizije primljena zapovijest iz koje smo saznali da se II Brigada nalazi na prostoru sela: Dulići — Danići, a da će se sutra prebaciti na

sektor: Korita — Voljice. Naš »5« je sa II Brigadom i naređeno mu [je] da sutra (24.XII.) uđe u sastav naše Brigade. U istoj zapovijesti dobili smo naređenje da se naša Brigada sutra rano ujutro prebaci na prostoriju sela Dulići — Pržine.

Na osnovu prikupljenih izvještaja sa raznih strana saznalo se da na prostoru Nevesinje — Gacko ima oko 200 Švaba. Od toga nešto u Kifinom Selu, u Fojnici 40 do 50, a u Gacku do 150 sa dva topa. U Gacku ima još i oko 100 četnika, a na Stepenu oko 50.

Prema svim podacima i na temelju divizijske zapovijesti, Stab Brigade izdao je zapovijest bataljonima za sutrašnji pokret po sljedećem: »1« pravcem: Ubla — Crkvice — Hercegova Gradina — Danići — Dobrelji, gdje se smješta osiguravajući se od Samobora i Zborne Gomile. »2« ostaje u Donjim Crkvicama pod komandom Divizije. »3«: Poljice — Hercegova Gradina — Lastva Do, odakle preduzima napad na selo Stepen. U ovome ima da ga potpomogne jedna četa »5« od Pržina. Potom se »3« smješta u selo Pržine. »4« kreće opštim pravcem za »1« i smješta se u selo Danići sa ovim Štabom i Bolnicom. »5« ostaje u selu Dulići, držeći obezbjeđenja na Gatu, upućujući jednu četvu da prije zore ovlada sa selom Pržine.

- 24 decembar:** s. Danići: Vrijeme kišovito. Bataljoni izvršili pokret predviđen zapoviješću i stigli na vrijeme u određene logore. »3« je vodio kratku borbu sa bandama na Stepenu (oko 50 bandita) i iste razbio. Bande su imale jednog mrtvog, a za ranjene se nije saznalo, dok naši nijesu imali
- ni mrtvih ni ranjenih.

Bataljoni su zanoćili u dostignutim logorima nesmetano od neprijatelja. Preko povjerljivih lica (mještana) provjeravani podaci o stanju u Gacku. Uhvaćena veza sa komandirovom Duličke čete. Oko ponoći izdata zapovijest bataljonima za sutrašnji pokret na prostoriju sela: Lipnik — Jasenik — Berušica.

- 25 decembar:** s. Jasenik: Vrijeme promjenljivo. Izvršeno prebacivanje bataljona na spomenutu prostoriju.

Pri nailasku naše zaštitnice drumom u visini Miholjače (kod sela Lipnik), bande su počele pripucavati sa Miholjače na nas ali nijesu omele naš pokret do određenog mjesta.

U toku popodneva neprijatelj je izvršio napad na naš »3« i dijelove »1« sa položaja Miholjače, pa duž kosa sve do Ulinja, gdje su bili raspoređeni pred naš dolazak. Napad su potpomogli artiljeriskom vatrom iz tri topa od Avtovca i od Ulinja (dva u Avtovcu, a jedan na cesti kod Ulinja). Neprijatelj je također imao izvjesne dijelove i iznad sela Platice, kao i na kosama Lebršnika.

Jačina neprijatelja bila je: od Mulja ka Lipniku (prema našem »3«) 100—150 četnika; kod Klinje (prema našem »1«) oko 200, od kojih većina Švaba. Oko Platice i Lebršnika nepoznata jačina. Bande su uspjele da neprijetno pređu rijeku Mušnicu i da podiđu našim položajima i izvrše napad. U prvo vrijeme uspjeti su da potisnu naše prednje dijelove, ali su uskoro zatim zaustavljeni i odbačeni preko Mušnice ka Miholjači i Avtovcu uz gubitke. »4« i »5« bataljon u kratkom i silovitom napadu rastjerali su bande od Platice i sa kosa Lebršnika.

U toku ovih borbi neprijatelj je imao ukupno 4 mrtva, a vjerovatno i ranjene, dok je na našoj strani bio jedan teže ranjen koji je docnije umro (Italijan).

Po svršetku ove borbe bataljoni su se vratili u svoje logore.

Do samoga mraka neprijateljska artiljerija je tukla naše logore, ali nije nanijela nikakvih gubitaka.

26 decembar: s. Jasenik: Vrijeme hladno sa povremenim padanjem snijega. Bataljoni su ostali do mraka na starim mjestima (u svojim logorima), prikupljajući podatke o neprijatelju u Gacku i okolini.

Po sređenju svih dobijenih izvještaja u toku ovoga dana utvrdilo se je da u Gacku i na okolnim položajima ima ukupno oko 500 Švaba i četnika, od kojih oko 200 Švaba. Nji-

hovo naoružanje: 3 topa, više bacača, brojno automatsko oružje i puške.

Na osnovu gornjih podataka, a u duhu opšteg zadatka od Divizije, izdata je zapovijest za napad na Miholjaču i Gacko u toku noći 26/27 decembra.

Ova akcija trebala se izvesti prema izloženom u zapovijesti ove Brigade broj 81 (priložene ovom izvještaju), ali izvršenje je bilo onemogućeno uslijed toga što je neprijatelj srušio most na Klinju koji smo morali popravljati, pri čemu smo bili zadržani oko 3 časa na lijevoj obali rijeke Mušnice sa glavnim snagama predviđenim za napad preko Miholjače (»1«, »5« i »3« bataljon). Za ovo vrijeme, međutim, »4 bataljon već je bio na putu ka Gacku, prešavši Mušnicu kod Ulinja, a jedna četa »3« očekivala je otvaranje borbe na Miholjači, pa da i ona zatim demonstrativno djeluje od s. Mulse. Međutim, zbog ovog gubitka u vremenu oko popravljavanja mosta došlo je do otkidanja pojedinih bataljona, čemu je još više doprinijelo hrđavo vrijeme (sniježna oluja). Tako su »1« i »3« bataljon ušli u borbu na Miholjači, ne osjetivši ništa sa pravca Gacka, kada je »4« trebao jednovremeno dejstvovati. Zbog svega ovoga napad nije dovoljno energičan i povezan, te je neprijatelj koji se sa glavnim snagama skoncentrisao na Miholjači i Jovanovom Brdu uspio da izdrži ovaj napad, da izvrši protivnapad i razdvoji naše bataljone, time su bataljoni prinuđeni na izvlačenje iz borbe, poslije čega su se još u toku noći povukli na prostoriju oko sela Vrba.

U toku ovoga napada neprijatelj je imao gubitaka (prema docnijim podacima), dok je naš »3« imao jednog mrtvog, jednog nestalog i dva ranjena.

27 decembar: s. Vrba: Vrijeme sniježno i vjetrovito. Bataljoni su razmješteni u selima: Vrba — Gornje i Donje Bodežište — Tarahin Do. Ljudstvo se odmaralo i pripremalo za pretstojeći pokret koji je trebao uslijediti po izvršenju potpunog sređivanja jedinica, kao i prikupljanju podataka o situaciji u Gacku, odnosno o eventualnim promjenama situacije.

28 decembar: s. Vrba: Vrijeme sniježno i jako vjetrovito. Jedinice ostale u svojim logorima. U ovaj Stab stigao komandant mjesta Gacko drug Tomo Anđić i Ratko Taušan, koji su nam dali tačnije podatke o snagama neprijatelja u Gacku. Prema njihovim izjavama u Gacku se nalazi do 150 Švaba sa 3 topa i nekoliko bacača, kao i manja grupa (oko 50) četnika. Sve četničke snage (njih oko 200) skoncentrisane su na Miholjači i Jovanovom Brdu. Navode da je moral istih veoma slab a da među Švabama ima najviše »lala«.

Iz Divizije primljen izvještaj da je u Gacko stigla neka domobranska satnija, te se ovome Štabu naređuje da se sa komandirima iste stupi u vezu. Ovo je odmah pokušano putem pisma preko povjerljivog lica.

Ovoga dana Stab Brigade poslao je naređenje svima štabovima bataljona u kojemu je ukazano na učinjene pogreške u prošlom napadu na Gacko, dajući potrebna uputstva za budući rad.

Diviziji poslat izvještaj o proteklom radu Brigade u vremenu od 24. XII. do ovoga dana.

Vršeno dalje prikupljanje podataka o neprijatelju u Gacku i okolini.

29 decembar: s. Vrba: Vrijeme sniježno i vjetrovito. Bataljoni do mraka ostali u ranijem rasporedu na odmoru prikupljajući podatke o stanju u Gacku. Saznalo se da su četničke bande skoncentrisane sa gotovo svim snagama na Miholjači (oko 300 bandita), dok u Gacku ima do 200 Švaba sa oko 50 četnika, nešto milicionera i žandara. Na osnovu ovih podataka, a u duhu opšteg zadatka za likvidaciju Gacka, izdata je zapovijest⁸ za pokret i napad na Gacko. Bataljoni su se skoncentrisali u selu Vrba, odakle su u 20 sati krenuli drumom: Vrba — Gacko. Pokret do Ponikve i Miholjače izvršen je bez smetnje jer neprijatelj nije isti primijetio. Oko 23 časa bataljoni su izvršili raspored za napad, s tim što su »1« i »4« imali da napadnu neprijatelja na Miholjači, a »3« i »5« istovremeno da izvrše upad na Gacko.

⁸ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 159 i 169.

U 23 časa napad je otpočeo i odvijao se do 24 sata povoljno za nas, ali je neprijatelj ipak davao veoma žilav otpor, kako na Miholjači, tako i iz same varoši Gacko i najbližih otpornih gnijezda oko varoši Gacko. Neprijatelj je raspolagao sa tri topa, više bacača i brojnim automatskim oružjem, iz kojeg je naj-snažnijom vatrom obasipao položaje naših bataljona, ne štedeći municiju sa kojom je raspolagao u velikim količinama.

30 decembar: s. Zanjevica: Vrijeme sniježno i vjetrovito. Od ponoći prošloga dana pa do svanuća bataljoni su nastavili sa borbom na Miholjači i iznad Gacka.⁹ Poslije 4 časa žestoke borbe, »1« i »4« uspjeli su da razbiju bande na Miholjači i da potpuno ovladaju ovim položajima. Bande su se u neredu povukle u Gacko. »3« bataljon tako isto potisnuo je neprijatelja na svom pravcu, ovladao svim bunkerima i spustio se sa jednom četom u samu varoš Gacko, usprkos jakog neprijateljskog otpora iz kuća. Međutim, »5« je bio zadržan jakom vatrom iz jednog bunkera na svom pravcu napada i nije uspio ni do svanuća da isti likvidira. Uslijed toga, kao i pojačanog otpora Švaba iz grada i pristizanja bandi sa Miholjače, izdata je zapovijest »3« bataljonu da se povuče iz grada na njegov polazni položaj. Ovo izvlačenje izvršeno je u samo svitanje. Primjetivši ovo, neprijatelj je izvršio kontranapad na položaje »5« i »3«, obuhvatajući desno krilo i bok »3«. U ovakvoj situaciji izdata je zapovijest bataljonima za opšte izvlačenje iz borbe i oštupanje na prostoriju: selo Vrba — Jasenik — Berušica. što je i izvršeno. Po stizanju u selo Vrba, izvršeno je premještanje bataljona i to: »1« u selo Platica, »3« Dramešina, kao i »4«, a »5« u selo Berušica.

U toku ove akcije mi smo imali ukupno 5 mrtvih i 18 ranjenih, od kojih 7 teže. Među poginulim bio je i zamjenik politkoma 1. čete »1« bataljona, drug Lazar Radmilovjć. Neprijateljski gubitci nepoznati.

31 decembar: s. Zanjevica: Vrijeme sniježno i hladno. Bataljoni su ovoga dana ostali u određenim kanton-

⁹ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 190 i 236.

manima, izuzevši »4«, koji je prebačen u sei Jasenik, sa ciljem osiguranja pravaca od Linika i mosta na Klinju. Stab Brigade, Intendantura i Brigadna bolnica u Zanjevici. Po pričanju mještana koji su došli iz Gacka, u prošloj borbi poginuo je kod topova njemački komandant bataljona major (nepoznato ime), dok je veći dio poslužilaca topova izranjavan. Tako isto na Miholjači ranjeno je više četnika, a poginuo je komandir Miholjačke četničke čete Veljko Govedarica.

U toku dana neprijatelj u jačini jednog voda vršio je izviđanja mosta na Klinju sa namjerom da pređe preko istog. Međutim, osmotren je od zaszede »4« bataljona koja je otvorila vatru i neprijatelj je pobjegao ka Miholjači.

Do svršetka dana nije se dogodilo ništa naročito, samo se pred mrak čula jaka mitraljeska pucnjava sa pravca Miholjače.

Dostavljen je izvještaj Diviziji o radu Brigade u protekloj akciji. Održan sastanak Štaba Brigade na kojemu je pretresano detaljno o radu bataljona u prošlim akcijama, te donešeni zaključci o davanju potrebnih uputstava štabovima bataljona za budući rad.

4. — RJEŠENJE:

I pored svih nastojanja u dva izvršena napada na Gacko sa svim raspoloživim snagama, ipak nijesmo uspjeli da ovladamo istim. Ovo zbog toga što je neprijatelj pojačao posadu Gacka, kako velikim brojem ljudstva, tako i brojnim naoružanjem — teškim i lakim, odlučivši da varoš brane pod svaku cijenu. Dakle, postavljeni zadatak za likvidaciju Gacka ova Brigada nije uspjela izvršiti.

» 5. — GUBITCI:

a). *Kod neprijatelja:*

Poginulo 8 četnika i Švaba.

Ranjeno 20 „ „

b). *Kod nas:*

Poginulo 7 boraca,
Ranjeno 19 boraca,

Nestao u borbi 1 borac,
Dezertiralo 18 boraca (uglavnom Kuljani).
Izgubljen 1 puškomitraljez u borbi, a 18
pušaka odnijeli dezerteri.

U toku proteklih 15 dana nijesmo ništa
zaplijenili od oružja, municije i ratne spreme.

6. — ZAKLJUČAK:

Bataljoni su djelimično izvršili zadatke,
dajući od sebe sve da bi ih i u potpunosti izvr-
šili.

Borci i vojni rukovodioci nijesu bili do-
voljno snalažljivi u napadu na varoš.

7. — IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODILACA:

a). Kod Švaba: Cjelokupni komandni ka-
dar Gatačke posade, sa majorom na čelu koji
je u drugom našem napadu na Gacko poginuo.

b). Kod četnika: Milorad Popović, pop
Perišić, Stevo Starović i Mih. Kekić.

8. — IMENA NAŠIH RUKOVODILACA:

a). *Štab Brigade:*

Komandant Nikola Ljubibratić,
Zamj. k-ta Peko Bogdan,
Načelnik štaba Mustafa Dizdarević,
Pol. komesar Čedo Kapor,
Zamj. polkoma Slobodan Sakota.

b). *I Bataljon:*

Komandant Rako¹⁰ Mirković,
Zamj. k-ta Nikola Bjelica,
Pol. komesar Neđo Ilić,
Zamj. polkoma Miloš Bajović.¹¹

v). *II Bataljon:*

Komandant Veljko Ivković,
Zamj. k-ta Milan Papić,
Pol. komesar Soljić Marko,
Zamj. polkoma Jelić Pero.

g). *III Bataljon:*

Komandant Vinko Novak,
Zamj. k-ta Martin Čule,

Radomir

Miloš Bajović, narodni heroj. Poginuo 1944 u borbi kod Bileće.

Načel. štaba Antun Mratović,
Pol. komesar Ante Jerkin,
Zamj. polkoma Sveto Prijie.

d). /V *Bataljon*:

Komandant Tripo Bjelica.
Zamj. k-ta Lazar Vujinović,
Pol. komesar Radovan Simović,¹²
Zamj. polkoma Ante Vlahov.

e). V *Bataljon*:

Komandant Nikola Radošević,
Zamj. k-ta Maksim Bulut,
Pol. komesar Jozo Balyac,
Zamj. polkoma Spiro Mićunović.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar, Načelnik štaba, Komandant,
Cedo Kapor **Mus. R. Dizdarević** **Nikola L. Ljubibratić**

" Poginuo 1944 na Hadžibegovom Brdu kod Bileće.

**NAREĐENJE ŠTABA PETOG KORPUSA NOVJ OD 8 JANU-
ARA 1944 ŠTABU UDARNOG NOP ODREDA ZA POSIJE-
DANJE POLOŽAJA KUK — BLATINA GLAVICA¹**

STAB
5 KORPUSA NOV
' JUGOSLAVIJE
Pov. br. 1
Dne 8.1. 1944 g.

ŠTABU UDARNOG NOP ODREDA

1) Podnesite nam izvještaj¹ o vašim borbama posljednja dva dana i o rezultatu tih borbi.

2) Pošto je neprijatelj³ prednjim dijelovima dopro do Čadavice, posjednite položaje Kuk — Blatina Glavica, sjeverno od komunikacije Čadavica — Klokočevac, sa zadatkom zatvaranja toga pravca i djelovanja na komunikaciji Sitnica — Čadavica.¹

Po dolasku XIII. Krajiške NOU brigade sa sjevera, ista će smjeniti vaše snage na tom zadatku,⁵ i Odredu će biti dati novi zadaci.⁶

Desno od vas nalaziće se III. Proleterska, sa zadatkom zatvaranja pravca prema Mrkonjiću,⁷ kao i III. Lička, koja će doći na taj pravac preko Podrašnice.⁸

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1/1—1, k. 458 A.

¹ Redakcija nije pronašla spomenuti izvještaj.

³ Odnosi se na dijelove Devedeset drugog motorizovanog puka koji su od Banje Luke nadirali preko Čadavice ka Mliništima i Mrkonjić Gradu (vidi Radnu kartu pod šifrom »Operacija Jajce« u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 128). Opširnije o prodiranju ovih dijelova vidi dok. br. 201 i 202.

⁴ i ⁰ U vremenu od 15 do 28 januara 1944 Udarni NOP odred je djelovao na sljedećim prostorijama: Prvi bataljon oko Petrovca, a ostali bataljoni: Medna — Pecka, Strbina — Carevac, Čadavica — Orhovljani i Čadavica — Mrkonjić Grad. Opširnije o tome vidi izvještaj Odreda od 28 januara 1944. Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 6—12, k. 1627.

⁵ Vidi dok. br. 38 i 76.

⁷ O rasporedu i dejstvu ove brigade vidi dok. br. 103.

Mobilizirajte što veći broj civila i temeljito porušite cestu na Klokotovcu.

Poštu za XIII. Brigadu uputite hitno za Stab brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar.

(M. P.)

Komandant, pukovnik,
S. Rodić

P.S. — Ribnički odred nalaziće se u Orahovljanima, sa zadatkom posjedanja položaja južno od ceste Čađavica — Klokotovac.¹⁰

BR. 39

**NAREĐENJE ŠTABA PETOG KORPUSA NOVJ OD 8 JANU-
ARA 1944 ŠTABU TRINAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE
ZA ZATVARANJE KOMUNIKACIJE ČAĐAVICA — KLJUČ
I SMJENU UDARNOG NOP ODREDA'**

STAB

**5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 2
Dne 8. I. 1944 g.**

ŠTABU XIII. KRAJIŠKE NOU BRIGADE

1) Podnesite nam izvještaj² o dejstvu vaših snaga u posljednja dva dana i kako su bili raspoređeni vaši bataljoni.

2) Hitno se prebacite na zatvaranje komunikacije Čađavica — Ključ,³ na kom zadatku smjenite Udarni odred

⁰ Slavko

¹⁰ Prema naredenju Štaba Petog korpusa NOVJ od 8 januara 1944, Ribnički odred je 19 januara bio u s. Lisica, sa zadatkom da kontroliše cestu Strbine — Mliništa (vidi izvještaj Odreda od 19 januara 1944). Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 22/1—4. k. 458 A.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2/1—1, k. 458 A.

² Vidi dok. br. 45.

³, ¹¹ i ⁰ O rasporedu i dejstvu Brigade na toj komunikaciji vidi dok. br. 76.

¹ O rasporedu i dejstvu Odreda poslije smjene vidi dok. br. 38, objašnjenje br. 4 i 6.

ШТАБ
51 КОРПУСА НОВ
БОЈНОСКОЈЕ
БРИГАДЕ
1944
ДНЕ 1944 Г.

ШТАБ
238 А

СТАБУ XIII. КРАЈИСКЕ НОВ БРИГАДЕ

- 1/ Podnesite nam izvještaj o dejstvu Vaših snaga u posljednjih dva dana i kako su bile raspoređjeni Vaši bataljoni.
 - 2/ Hitno se prebacite na satvaranje komunikacije Čadjevica - Ključ, na kom zadatku smjenite Udarni Odred.
Sa jednim dijelom brigade napadajte neprijatelja na komunikaciji Čadjevica - Banja Luka sa povoljnih položaja zapadno od te komunikacije. I sa ostalim dijelovima brigade budite aktivni na prostori Čadjevica - Sitnica. Neprijateljska kolona koja nadire od B. Luke teži da se probije u pravcu Jajca pri čemu joj naše snage moraju nanositi gubitke i onemogućavati neprijatelju da slobodno kreće komunikacijama.
 - 3/ Po dolasku na određene položaje, povežite se telefonski sa ovin Štabom.
- Na ostalim sektorima bez promjena. Neprijateljska kolona, koja je kretala od Travnika, razbijena je.

Смрт фашизму * слобода народу!

Politički Komesar,

otula

Komandant, pukovnik,

C. [Signature]

Sa jednim dijelom brigade napadajte neprijatelja na komunikaciji Čađavica — Banja Luka⁵ sa povoljnih položaja zapadno od te komunikacije. I sa ostalim dijelovima brigade budite aktivni na prostori Čađavica — Sitnica.⁸

Neprijateljska kolona koja nadire od B. Luke teži da se probije u pravcu Jajca,⁷ pri čemu joj naše snage^h moraju nanositi gubitke i onemogućavati neprijatelju da slobodno kreće komunikacijama.

3) Po dolasku na određene položaje, povežite se telefonski sa ovim Štabom.

Na ostalim sektorima bez promjena. Neprijateljska kolona, koja je kretala od Travnika, razbijena je.⁹

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
otsutan

Komandant, pukovnik.
S." Rodić

(M. P.)

⁵ Vidi dok. br. 38, objašnjenje br. 3.

⁸ Odnosi se na Prvu ličku brigadu i Treću proletersku krajišku brigadu (vidi dok. br. 103 u ovoj knjizi i dok. pod reg. br. 6—2, k. 797 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

⁹ Opširnije o tome vidi dok. br. 68 i 201.

¹⁰ Slavko

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE NOU DIVIZIJE ŠTABU PETOG KORPUSA NOVJ O AKCIJAMA NA PODRUČJU BOSANSKE KRAJINE U VREMENU OD 15 DO 25 DECEMBRA 1943 GODINE'

**STAB
IV DIVIZIJE V KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE**
Op. br. 21/44
Dne 8. I. 1944 god.

Petnaestodnevni operacijski izvještaj za vrijeme od 14. XII. do 25. XII. 1943.

ŠTABU V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

15. XII. 1943. Djelovi snaga Kozarskog odreda² bili su u zasjedi na pruzi između Brežičana i Svodne i dočekali neprijateljsku patrolu i ubili 11 neprijateljskih vojnika, dok su se ostali razbježali.
- Noću 15/16 XII Minerska grupa Kozarskog odreda u sadejstvu sa ostalim snagama odreda pokidala je prugu između D. Dragotinje i Brežičana u dužini od 900 metara.
15. XII. 1943. Na zasjedu Podgrmečkog NOP odreda naišla je iz Bos. Krupe jedna jača neprijateljska patrola. Kada su naši na njih pripucali, ista se je u neredu povukla, ne dajući otpora.
16. XII. 1943. Jedan dio snaga IX¹ KNOU brigade izvršio je pretres ustaških sela Ivanjske i Šimića. Zaplijenjeno je nešto životnih namirnica (soli, gasa, stoke i slično). Zarobljena tri domobrana pod spremom, pohvatano je sedam ustaša i legionara.

¹ Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 21—2, k. 767.

² Odnosi se na Prvu i Drugu četvu. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 11/1—1, k. 1625 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

³ U prepisu originala pogrešno napisano. Treba: XI.

17. XII. 1943. Jedan dio snaga XI brigade bio je na zasjedi na pruzi Dobrljin i tom prilikom dočekaao jednu neprijateljsku patrolu. Ubijena su 4 neprijateljska vojnika i zarobljen jedan vodnik. Zarobljen je jedan šmajser i jedan karabin. Snage VI brigade napale su četnički logor u s. Radosavskoj. Tom prilikom zarobljen je 31 četnik, među kojima zamjenik komandanta četničkog bataljona i jedan komandir čete. Ubijena su tri četnika. Naše jedinice nisu imale gubitaka. Zaplijenjena su dva pmitraljeza, 25 karabina, jedan pištolj i oko 1000 metaka i jedan jahači konj sa sedlom. Također je zarobljena arhiva četničkog bataljona. Diverzantska grupa Podgrmečkog odreda izvršila je akciju i -azorila prugu između Bos. Novog i s. Rudicf.
- Noću između 18 i 19. XII. Minerska grupa Kozarskog odreda digla je u vazduh jedan most dužine 14 metara na pruzi između Dobrljina i Volinje.
- IS. XII. 1943. Djelovi snaga III bataljona VI brigade vodili su borbu sa neprijateljem u Rakelićima i vratil[li] neprijatelja u Prijedor. II bataljon iste brigade porušio je M^o kim. želj. pruge između Kozarca i Omarske. Dignuta su u zrak dva mosta dužine 10 do 15 metara.
18. XII. Dio snaga XI brigade porušio je 4 kim. telefonske linije Volinja — Bos. Novi. Miniran je most na želj. pruzi između Ivanjske i Mišin Hana i srušen je. Most je dugačak 15 metara. Postavljena je zasjeda na pruzi Bos. Novi — Prijedor, kod Vitasovaca. Tom prilikom ubijeno je dva, a ranjeno 9 neprijateljskih vojnika. Oštećena je lokomotiva iz protutenkovskog topa. Diverzantska grupa Podgrmečkog odreda potrgala je prugu između Bos. Novog i Rudice.⁴
20. XII. 1943. Dio snaga VI brigade bio je u zasjedi na cesti i pruzi Kozarac — Omarska. Za vrijeme kidanja pruge u noći između 19 i 20 o.mj. vodile su se borbe sa neprijateljem koji je pomoću špijunaže otkrio zasjedu i naišao od Kozarca i

Omarske. Borba je vođena nekoliko sati, nakon čega je neprijatelj bio prisiljen da se povuče. U ovoj borbi je neprijatelj imao gubitaka, ali broj nije ustanovljen. Naši gubitci: 1 drug teže ranjen, koji je na putu za bolnicu umro.

Dio snaga Podgrmečkog odreda bio je u zasjedi u Prisjeci. Na zasjedu je naišla njemačka kolona i tom prilikom poginuo je 1 neprijateljski vojnik i više ih je ranjeno. Naših gubitaka nije bilo.

Diverzantska grupa Podgrmečkog odreda izbacila je iz šina 1 transportni voz između stanica Rudice — Blatna, kojom prilikom je neprijatelj imao mrtvih: 4 oficira i 86 vojnika. Uništeno je 7 vagona, od kojih dva sa kamionima, 3 sa ljudstvom, jedan sa pšenicom i 1 sa konzervama.

- Noć 20/21 Snage Kozarskog odreda potrgale su prugu između Dobrljina i Volinje na 8 mjesta i telefonsku liniju u duljini 2 km.
21. XII. Dio snaga VI brigade i jedan dio snaga XI brigade izvršili su akciju na neprijateljsko uporište Piskavicu." Poslije prvih udaraca neprijatelj je pobjegao i naše snage zarobile su: 8 sanduka puščane municije, 1 teški mitraljez i ostale sitne spreme. Neprijatelj je imao 4 mrtva. Naši bez gubitaka. Iste noći pokidana je pruga na nekoliko mjesta.
Dio snaga Podgrmečkog odreda izvršio je napad na neprijateljsko uporište Jelovac (Jovanića brdo). Neprijatelj je imao 4 mrtva i 8 ranjenih. Naši bez gubitaka.
22. XII. Jedan dio snaga XI brigade izvršio je napad na neprijateljsko uporište Dobrljin. Broj neprijateljskih žrtava nepoznat. Naša 3 druga lakše ranjena.
23. XII. Dio snaga XI brigade napao je neprijateljsku kolonu kod Puharske. Tom prilikom ubijeno

⁵ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 170 i bojnu relaciju Sedme lovačke pukovnije od 10 januara 1944. u kojoj se kaže: »Banditi pak vršili su češća uznemiravanja posada i izvršili su dva napadaja na našu posadu u s. Piskavica, kojom zgodom su razbili dvije sati pukovnije i to iednu sat 12/13 prosinca i 20 21 prosinca 1943 . (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 15 1—34. k. 57.)

je dosta neprijateljskih vojnika i konja. Zaplijenjeno je 9 konja i 3 voj. kola. Naši bez gubitaka. Istoga dana zarobljena je jedna neprijateljska kolona, 9 neprijateljskih vojnika zarobljeno a 1 poginuo zbog pokušaja bjekstva.

24. XII.

Dio snaga VI brigade izvršio je akciju na želj. prugu Kozarac — Omarska i pokidao 2 km. želj. pruge, i pokidao telefonsku liniju. Snage VIII brigade vodile su borbu sa neprijateljem na sektoru [brda] Pošte.⁶ Tu je neprijatelj imao 10 ranjenih i 4 mrtva vojnika. Na liniji Suhača — Bulina Glava natjeran je neprijatelj u bjekstvo. Prilikom bježanja neprijatelj je u Sokolištu upalio nekoliko kuća, ubio 6, a ranio 5 civila. Neprijatelj je poveo sa sobom još civila ali ih je 3 bataljon VIII brigade uspio osloboditi. Gubitci neprijatelja: 10 mrtvih i 25 ranjenih. Istoga dana tučena je i neprijateljska kolona koja je iz Prijedora pošla u pravcu s. Bišćana.⁷ Manje snage uspjele su se zabaciti neprijatelju za bok i tom prilikom naneseno je neprijatelju 15 mrtvih vojnika, 2 ofic. i 32 ranjena vojnika. Zaplijenjen je 1 konj sa 15 bacačkih mina. Neprijatelj je natjeran na povlačenje. Snage Sanskog odreda⁸ vršile su u toku ovoga vremena za koje se podnosi izvještaj gotovo svakodnevno tjeranje bandi, ali do jačeg sukoba nije došlo, jer je banda bježala. Jednom prilikom kad je čišćeno s. Melina i s. Kmećani, uhvaćena su 2 četnika, zaplijenjena 3 telefona, nešto kabla i arhiva u kojoj je nađeno mnogo našega materijala. Većih akcija nije bilo.

Snage Gradiško-lijevčanskog odreda vršile su manje prepade na neprijatelja.⁹ Većih akcija nisu imali.

1. Gubitci: a) Vlastiti: 1 poginuo i 3 ranjena druga.
b) Neprijatelj.: pobijeno vojnika, podof. i oficira 145.

⁶ i ⁷ Vidi tom IV, knj. 20. dok. br. 152.

* O rasporedu i dejstvu Sanskog NOP odreda vidi dok. pod reg. br. 2/1—4, 4 1—4 i 6 1—4, k. 1628 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁹ Opširnije o tome vidi izvještaj Gradiško-lijevčanskog NOP odreda od 13 i 25 decembra 1943 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 4/2—16 i 8 1—16, k. 1626).

Ranjeno je oko 90.
Zarobljeno 17 nepr. vojnika i 35 četnika.

- 2. Plijen:**
- a) Oružje: šmajser 1, karabina 28, puškomi-traljeza 2, pištolj 1.
 - b) Municije: 10.000 metaka.
 - c) Ostale spreme: nešto spreme sitne, 10 konja i 3 kola, stoke, kao i ostalih živežnih namir-nica.
- 3. Naročito:** Uništeno je: preko 7 km. želj. pruge, 4 želj. mosta, 1 lokomotiva, 7 vagona sa raznim mate-rijalom. Pored želj. pruge uništavane su i ruše-ne i telefonske linije. U toku ovih 15 dana odbi-jeni su svi neprijateljski pokušaji da iz Bos. Novog i Prijedora prodre na oslobođenu teri-toriju. Na željezničkim i drumskim komunika-cijama na liniji Bihać — Bos. Novi, Bos. Novi — Kostajnica, Bos. Novi — Prijedor i Prijedor — Banja Luka vršena su efi-kasna rušenja pruge i sprečavanje saobraćaja. Za vrijeme dok jedinice nisu bile u akcijama rađena je u jedinicama vojna obuka i držani su vojni i politički časovi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Zamj. komandanta, p. pukovnik	Komandant, p. pukovnik Petar. v. r.
-------------------	----------------------------------	---

(M. P.)

Da je prepis vjeran svome originalu tvrdi i ovjerava:

Za šefa operativnog ostsjeka,
kapetan
Miloš¹⁴

(M. P.)

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 8 JANUARA 1944 ŠTABU BANJSKO-VUČEDOLSKOG
PARTIZANSKOG BATALJONA ZA RAZBIJANJE ČETNIKA¹**

Br. 15
8/1- 1944
Poljice

**ŠTABU BANJSKO-VUČEDOLSKOG PARTIZANSKOG
BATALJONA**

— №*•

Radi razbijanja oživjelih bandi na sektoru Nevesinja, ova divizija u tom pravcu, kao i [ka] Gacku, koncentriše svoju glavninu.

Na prostoru Baljci — Vrbica ostaje Bilećka partizanska četa Sjevernohercegovačkog partizanskog odreda, sa kojom vi treba da održavate vezu.

Usljed gore navedenog, naše snage² koje se sada nalaze na sektoru »ćoravci« — Poljice kreću sutra u zoru na prostor Hodžići — Kačanj — Tucakov Do, gdje ćemo ostati nekoliko dana, a dalje ka Nevesinjskom srezu.

Juče smo naredili Komandi mjesta Velimlje da se svi naši ranjenici i bolesnici koji su kod vas, sem onih kojim je neophodna intervencija dr Miljanića,³ hitno upute Komandi mjesta Golija, koja da ih skuna sa onima koji su bili u Goliji odmah prebaci u Pivski Manastir, gdje će ostati na daljoj oporavci. Odlazak ove naše bolnice od vas i vi ubrzajte, te ćete i zbog toga imati slobodu manevrisanja.

Dalju vezu sa nama održavajte preko Bilećke partizanske čete ili neposredno preko sela Rioca ili s. Vujovići (Davidovići). oni će uvijek znati gdje smo mi.

Tražili smo depešom od II U. Korpusa da na vaš teren uputi bar dva crnogorska bataljona,⁴ odgovora još nemamo iako smo bili izviješteni prije neki dan od strane korpusa da će na vaš teren doći jedna crnogorska brigada. Vi održavajte vezu stalno sa nama, na slučaj nužde možete se osloniti i [na]

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 6—1, k. 1144 I.

² Odnosi se na Drugu hercegovačku brigadu (vidi dok. br. 36).

³ Niko

⁴ U drugoj polovini januara 1944 na prostoriju Nikšić — Viluse — Grahovo upućena je Šesta crnogorska brigada (vidi tom III, knj. 7. dok. br. 7 i 19).

naše dijelove, povlačeći se ka nama. a inače držite tijesnu vezu i sa vašim nadležnim odredom.

Dejstvujte ofanzivno na bande oko vas i ne dozvolite da vas one napadnu, jer uvijek imajte na umu da je napad najbolja odbrana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant — p. pukovnik
Vlado Šegrt

Načelnik štaba — p. pukovnik
Rade Hamović

BR. 42

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 8
JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA SMJEŠTAJ
I DEJSTVO NA PROSTORIJI ĐAKOVIĆI, COSICI, PAKLA-
REVO, DŽELILOVAC I KRČEVINE'**

STAB I PROLETBRIGADE
8 januara 1944.

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1. — U pogledu neprijateljske ofanzive situacija se znatno izmenila, pa je naša Brigada u vezi sa novostvorenom, situacijom i u odnosu na glavni zadatak,² koji će naša Brigada imati, dobila nove direktive³ za rad. te u vezi prednjeg

NAREĐUJEMO:

a) III bataljon⁴ prikupiće se sav u selu Đakovići i vršiti zadatke, koje je do sada vršio naš I bataljon. s tim što će veću

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 3/1, k. 713.

² Vidi dok. br. 88.

³ Redakcija nije pronašla dokumenat iz kojeg bi se određenje vidjele te direktive. Ali u Operaciskom dnevniku Prve proleTERSKE divizije ukratko je opisano dejstvo Brigade u to vrijeme. Opširnije o tome vidi spomenuti dnevnik u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 16 20—6. k. 712 A.

* Šestog januara 1944 Bataljon je dobio od Štaba brigade sljedeći zadatak: III bataljon sa svoje dve čete i jednom četom I bataljona pre-

pažnju obraćati na pravcu [od] Vučjih Jama, a takođe će se obezbeđivati manjim delovima na pravcu Kasapovići — Isakovići, ali obezbeđujuća odeljenja na ovom pravcu (Kasapovići — Isakovići) ne držati mnogo udaljena od glavnine bataljona i težiti na tome da bataljon bude što prikupljeniji.

b) I bataljon poći će i smestiti se u selu Čosići, gde će dobiti zadatak naknadno.

c) IV bataljon postupiće po našem današnjem naređenju, t.j. ići će u selo Paklarevo, gde će izvršiti smenu bataljona³ XIII brigade. Napominjemo IV bataljonu da bi trebalo svoju komoru da smesti zapadno od s. Paklarevo (s. Đaci ili Runići), kako bi se ista u slučaju potrebe mogla brzo uputiti u pravcu Dželilovca.

d) VI bataljon ostaće i dalje na dosadanjoj prostoriji, s tim što će jednu svoju četvu uputiti u s. Zlokići i ova će četa izvršiti smenu čete bataljona »Garibaldi«, koja se do sada tamo nalazila.

e) Bataljon »Garibaldi« izvršiće pokret za selo Dželilovac, sa zadatkom da održava stalnu vezu sa IV bataljonom na pravcu Paklarevo i u slučaju potrebe da interveniše na tom pravcu.

f) Brigadna intendantura i Sanitet smestiće se u selu Krčevine (zaseok Plana). Stab brigade i Tehnička četa smestiće se u selu Karaula. Protivkolska četa smestiće se takođe u severoistočnom delu sela Karaula.

2.— Skrećemo pažnju da naročito između našeg VI i III bataljona treba da postoji čvrsta i što češća veza. Dosadnja telefonska linija, koja postoji na liniji Bačvice — Đakovići, ostaće i dalje, te će oba bataljona nastojati da se ona održava u ispravnosti, kako bi se između ova dva bataljona održavala redovna veza.

3.— U slučaju da neprijatelj izvrši na naše položaje napad jačim snagama, to ukoliko bi nastala situacija da [bi] se naše snage morale povlačiti, četa VI bataljona iz s. Zlokići trebala bi u tom slučaju da izbije južno od kote 1020 (Oštra Glava), a III bataljon trebao bi da što pre pošalje jedan deo svojih snaga između kote 1023 i 1020. Ovo iz razloga što bi ova četa VI bataljona i deo III bataljona, koji bi bio upućen na navedeni pravac, omogućio pravilno povlačenje snaga III bataljona ka Belobučju i Bačvicama. U takvom slučaju i glavnina VI bataljona mora da vodi računa o dolasku III bat.

Opšta orijentacija svih naših jedinica u slučaju jačeg neprijateljskog napada je sever (selo Čosići, Gostilj, Mudrike).

duzeće izvođenje diverzantskih akcija na komunikaciji Travnik — Busovača i to na način kako je to navedeno u našem ranijem naređenju za izvođenje ovih akcija«. Opširnije o tome vidi dok. br. Z/1—1, k. 713 u Arhivu Istoriskog instituta JNA i dok. br. 88 u ovoj knjizi.

Odnosi se na Treći bataljon. Opširnije o tome vidi dok. br. 134.

U pogledu same borbe sa neprijateljskim jakim snagama pridržavati se u svemu naših ranijih direktiva, t.j. izbjegavati teške frontalne borbe, a manjim snagama udarati u neprijateljski bok i pozadinu.

4. — Pokret na novoodređenu prostoriju sve će jedinice izvršiti po prijemu ovog naređenja (u toku noći sve jedinice moraju biti na prostorijama po ovom naređenju).

Protivkolska četa neće ostaviti top u Varošluku po našem ranijem naređenju, već će oba topa biti u selu Karaula.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,

Komandant — potpukovnik,
B." Božović

BR. 43

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE KRAJIŠKE BRIGADE OD 8 JANUARA 1944 ŠTABU PETE NOU DIVIZIJE O SOPSTVENIM I NEPRIJATELJSKIM GUBICIMA U BORBAMA OD 4 DECEMBRA 1943 DO 5 JANUARA 1944 GODINE¹

STAB
X KRAJ. N.O.U. BRIGADE
Br. 12
8/1 1944
— Položaj —

ŠTABU V N.O.U. DIVIZIJE

Položaj

Dostavljamo vam brojčani gubitak ove brigade, i to u ljudstvu, počevši od 4 decembra 1943 god. pa do 5. 1. 1944 god.

1. Gubitci I bataljona: 1 mrtav, 5 nestalih, 1 dezertirao.
2. Gubitci II bataljona: 11 mrtvih, 1 zarobljen, 4 ranjena, od kojih jedan teže.
3. Gubitci III bataljona: 2 mrtva, 1 teže ranjen i 1 lakše ranjen, 4 nestala.
4. Gubitci IV bataljona: 1 mrtav, 2 teže i 9 lakše ranjeno, 2 nestala i 1 dezertirao.

^c Božo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 2—4, k. 789 A.

Od lakše ranjenih [iz] ovog bataljona su ozdravili i nalaze se u svojoj jedinici 9.

Intendantura imala je 1 druga mrtvog i to svojom nepažnjom od bombe.

Ukupan	broj mrtvih	ove	brigade	16.
f	„ ranjenih	„	„	17.
	„ nestalih	„	„	11.
n	„ dezertiranih	„	„	4. sa sektora Rudo
„	„ zarobljenih	„	„	5. — Priboj.
Ukupno:		„	„	49.

Gubitci ove brigade u naoružanju: 2 teška bacača, 1 protukulska puška, 3 puškomitraljeza, od kojih jedan »šarac« i jedan onesposobljen (»šarac«). Puška 21 izgubljena. 3 teška mitraljeza su zakopana.

Gubitci neprijatelja 4. 12. 1943 god. [kod] Kremne: 9 mrtvih Bugara, nepoznat broj ranjenih iako ih je bio priličan broj.² Zarobljen 1 teški mitr. i os[talo].

6. 12. 1943 god. dočekani Njemci na cesti Bistrica — Priboj, tom prilikom 3 mrtva, 7 ranjenih, 1 zarobljen, a nekoliko ih se bacilo u Lim.³

8. 12. 1943 god. dočekana je jedna njemačka kolona koja se kretala od Priboja ka Uvcu, tom prilikom nanese su veliki gubitci neprijatelju, što mitraljeskom i bacačkom vatrom, tako da je bilo mrtvih i ranjenih oko 150.⁴

9. 12. 1943 god. neprijatelj se kretao u 4 kolone od: Uvac — Štrpci — Bijelo Brdo. Borba je trajala od 7.30 do 11 sati; u jednoj koloni neprijatelj je imao 10 mrtvih i više ranjenih, dok druga kolona 5 mrtvih i nekoliko ranjenih.

15. 12. 1943 god. borba [kod] s. Sokolovići, borba sa Njemcima, neprijatelj je imao 5—6 mrtvih i do 10 ranjenih.⁵

16. 12. 1943 god. prilikom prelaza ceste kod [pl.] Devetak kraća borba sa Njemcima na samoj cesti, a kasnije istog dana borba sa Njemcima, gdje je bio napadnut naš logor, tom prilikom, u tim borbama 6—7 mrtvih i nekoliko ranjenih."

22. 12. 1943 god. u s. Dubočica zarobljeno 9 milicionera sa komandirovom ...

2. I. 1944 god. u s. Bogovići, kada je neprijatelj napao logor naš, u toj borbi ubijen je 1 ustaša, 3—4 ranjena.⁷

Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 181.

* i ' Opširnije o tim borbama vidi Ratni dnevnik (sveska 1-va) komandanta Pete NOU divizije (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 2/1, k. 2015).

j⁴ i⁰ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 181.

* Vidi dok. br. 175.

U noći 3—4 ov. mj., kada su četnici napali naš II bataljon, tom prilikom ubijeno je 5 četnika, 2 zarobljena i 7 ranjeno

U svim tim borbama ukupni gubitci neprijatelja su. što mrtvih i ranjenih, 233 (kao i zarobljenih).

Dobitak u oružju od neprijatelja: 1 teški mitraljez. 5 p. mitraljeza, 1 ručni bacač, 35—40 pušaka, 7—8 hiljada metaka, 100—120 bombi i ostale ratne spreme.

U ovom izvještaju naveli smo naše gubitke i gubitke neprijatelja od dana 4. 12. 1943 god. pa do 4.1. 1944 god.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. kom.
Maksim^s

(M. P.)

Komandant—major
Srdić"

BR. 44

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE
OD 8 JANUARA 1944 ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
O RAZBIJANJU ČETNIKA U KOKORINI'

STAB
X HERCEGOVAČKE BRIGADE
— XXIX. N.O.U. DIVIZIJE —

Pov. broj: 16
8. januara 1944. god.
u 24 sata
S. Brajčevići

ŠTABU XXIX N.O. UDARNE DIVIZIJE

Gdje bude

Primili smo vaše naređenje pov. broj: 1 od 1. januara 1944. g.²

Potvrđujemo prijem znakova raspoznavanja od 1. do 15 januara.

Prema naknadno prikupljenim podacima, poslije svršene borbe na Gacku 29/30. decembra 1942" g., neprijatelj je imao

^a Radoje Sekulić-Maksim
* Marko

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 12—7, k. 1144—1.

- Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje.
* U originalu pogrešno napisano. Treba: 1943.

znatne gubitke. Poginuo je komandant Gacka (njemački major, kome ne znamo ime), posada kod topova je čitava izranjavana od naše bacačke vatre, a ima i nekoliko poginulih Švaba. Također je poginuo komandir Miholjačke čete Veljko Govedarica, a ranjeno je pored ostalog broja četnika još sedam Govedarica. Ukupno dva kamiona mrtvih i ranjenih otpremljeno je za Nevesinje. Vaso Zirojević, poznati zlikovac, koji je bio ranjen u borbi sa našom II Brigadom, umro je i sahranjen u Gacku.

Po povratku naših kurira, odmah smo preduzeli sve da bi se snabdjeli sa municijom. Drug Peko Mastilović otišao je k Drini, a druga Miću Aleksića sa jednim odjeljenjem uputili smo prema Mratinju (koje je prišlo nama i pivskim partizanima predali jedan broj automatskog oružja i municije). Nijedan od njih još se nije vratio[^] ali ih očekujemo svakog časa i vjerujemo da će uspjeh biti dobar.

Također smo uputili za Pivu 5 naših težih ranjenika pored tri druga, za koje smo vam javili da smo [ih] uputili za Dubočke. Sa prvih 5 drugova upućena je i jedna bolničarka. Čim se ovi drugovi budu osjećali malo bolje, mi ćemo ih prihvatiti.

Drugu Mići smo naredili da sa sobom povede i sve druge koji su se nalazili u Pivi, a već su ozdravili.

Vi ste nas obavijestili da se kod Komande mjesta u Pivi nalazi neka hrana Divizije. Kako mi drugu Mići nijesmo mogli momentalno pored novca da dademo i žita za municiju, to smo ga ovlastili da uzme izvjesnu količinu od pomenute hrane, obzirom da smo uvijek u stanju nadoknaditi te količine. (Ovdje ne dolazi u obzir pirinač, makaroni i t. si. nego samo žito.)

3. januara izvršili smo pokret sa cijelom brigadom na prostoriju: Tarahin Do — Bodežište [D. i G.] — Brajčevići. Bila nam je namjera da ukočimo komunikaciju Gacko — Fojnica. Međutim, oko 19 časova istog dana saznajemo da, pored bandi koje su se nalazile na Rudoj Glavici, stigli su nevesinjski četnici u Kokorinu, Vrbovac i Jugoviće. Bilo nam je jasno, a što se docnije potvrdilo iz zaplijenjenih dokumenata, da neprijatelj — Švabe i četnici spremaju koncentričan napad na našu Brigadu. Odmah smo donijeli odluku da sa svim našim snagama lupimo na one njihove dijelove, koji su se najmanje nadali našem napadu. Izdali smo zapovijest⁴ da se neprijatelj opkoli i uništi u selu Kokorini, Vrbovcu i Jugovićima. Napad je izvršen u 4 sata izjutra, baš u ono vrijeme kada je i neprijatelj kretao da izvrši napad na nas. Poslije tročasovne borbe, neprijatelj je raspršen. Na samom bojištu prebrojali smo 32 mrtva, među kojima jedan Švabo. Ranjenih ima oko 50, od kojih priličan broj Švaba, koji su kroz Dubljeviće bježali krvavi, slomljenih

ruku i si. Među poginulim četnicima nalazi se Tasovac Đorđe, poručnik, komandant Fojničkog čet. bataljona, a u ovoj akciji bio je komandant lijeve kolone; dosta mrtvih ima iz s. Slivlja a ima nekoliko i iz Rudanovog bataljona. Među ranjenim nalazi se teže ranjen Glišo Guzina, komandant Površkog čet. bataljona, a ranije zamjenik komandanta korpusa (Milorada Popovića). Podatci o ranjenima također su provjereni. U Qvoj borbi je zaplijenjeno: čitava švapska komora pratećeg voda bacača, tj. dva teška bacača sa 118 komplet granata, 19 konja sa opremom (od kojih 9 mrtvih i ranjenih), 30 pušaka, nešto malo puščane municije, ćebadi, konzervi i drugih sitnica.

Dok su naš »1« i »4« [bataljon] ovako mlatili Švabe i četnike u Kokorini, bande u Jugovićima, osjetivši opasnost, pobjegle su glavom bez cbzira (jarkom — potokom između Dubljevića i Jugovića ka Fojnici), ne opalivši ni metka.

Dok smo mi ovako lupali po njihovoj lijevoj koloni, odnosno Prvoj nevesinjskoj brigadi, praćenoj sa 40 Švaba sa dva bacača, dotle su bande Perišića iz Gacka i Druga nevesinjska brigada od Rude Glavice pošle u pravcu Tarahin Dola i Bodežišta. U Tarahin Dolu su zapalili kuću zam. kom. »4« bataljona, druga Lazara Vujinovića i opljačkali čitavo selo. Naš »3« iz Gornjih Jugovića odmah je preduzeo napad, tako da su bande pobjegle iz Bodežišta i Tarahin Dola.

5. januara u 3 časa izjutra, i pored najveće mećave, izvršili smo pokret sa čitavom brigadom da bi razjurili i Drugu nevesinjsku brigadu, kao i gatačke bradonje stjerali Švabama na kazan. Na bande smo naišli samo u selu Brajčevićima, koje su, kad su osjetile naš »5«, ostavljajući ručak, pobjegle u pravcu Fojnica — Lukavica — Gacko.

Razbijena lijeva kolona bila je jaka 260 četnika sa 40 Švaba, dok je desna kolona, sačinjena od II Nevesinjske brigade, na čelu sa Blagotom Boškovićem i Četkom Petrovićem, bila jaka do 150 bradonja, ne računajući bande Perišića.

U svim ovim borbama mi nijesmo imali ni mrtvih ni ranjenih.

Naša Brigada sada se nalazi na prostoriji: Donje Bodežište — Brajčevići — Domrke — Ruda Glavica. Cilj nam je da rastjeramo bande koje se nalaze u Fojnici — Lukavici — Gradini, a da bi sa toga sektora ujedno pribavili i hrane za Brigadu.

Na ovoj prostoriji sačekaćemo i drugove koji su otišli po municiju.

Poslije razbijanja ove švapsko-četničke ofanzive, koja je bila sistematski pripremana (vidi se iz dokumenata koja vam prilažemo), a koja je bila i naprijed pripremljena propagandom (Milorad Popović u Gacku u nekom svom govoru bio je najavio), stanje na teritoriji Gatačkog sreza. Nevesinjske Površi kao

i Uloga (o čemu nas izvještava drug »Bugarin«)⁵ za nas je prilično povoljno. Četnicima će više biti teško vršenje mobilizacije, **kako** u Gatačkom srezu, tako i u jednom dijelu Nevesinjskog sreza.

Neprijateljske snage: Miholjača — Gacko nepromijenjene su, bande u Fojnici i Lukavici razjurićemo, mobilisanih u **Ulogu** i okolici nema; Švabe **su** napustile Ulog, nema ih ni u **Kalinoviku**, samo se neki Momčilović sa oko 80 **četnika** sa **Zagorja** nalazi oko Miljevine, vršeći teror i ubijanja. U Nevesinju ima 100—150 Švaba sa priličnim brojem četnika. Sem **ovih** neprijateljskih uporišta na teritoriji Gacka i Nevesinja izgleda da nema skoncentrisanih neprijateljskih snaga.

Na ovome sektoru snijeg pada već tri dana, tako da je komunikacija Gacko — Nevesinje, kao i komunikacija Plužine — Kalinovik prilično zatrpana i motorna vozila ne mogu ići bez prethodnog čišćenja. Garnizon Gacko održava vezu radio stanicom i avionom koji s vremena na vrijeme vidamo, a poneki put i aterira.

Po primanju vašeg posljednjeg naređenja, »Bugarina«, koji se nalazio kod Komande mjesta, odmah smo uputili prema Ulogu i Kalinoviku. On se povratio, donijevši nam podatke koje smo već iznijeli. Most kod Obija nije mogao da sruši ni zapali, pošto je napadao veliki snijeg. Obzirom da ova komunikacija usljed velikog snijega nije više upotrebljiva, a odlazak u tome pravcu naše brigade radi onesposobljavanja mostova mogao bi dovesti do podizanja glave četnicima, to smo mišljenja da taj pokret zasada ne vršimo.

Udarac koji su dobili četnici u Kokorini za njih je osjetan, ošamutio ih je i nijesu u mogućnosti da ga u narodu sakriju. Ovaj uspjeh želimo i politički i vojnički dalje da iskoristimo. U tom cilju prikupljamo što detaljnije podatke o snagama i rasporedu neprijatelja u Gacku, da bi izvršili ponovni napad. Komunikacija od Fojnice sada se može lako braniti, a sam napad mislimo izvršiti, tako da ga prethodno pripremimo sa masovnim obasipanjem grada sa minobacačkom vatrom iz pet teških bacača, a i malih bacača, ukoliko to bude potrebno. Napad ćemo vršiti tek kad steknemo ubjeđenje da Gacko možemo likvidirati.

Bez obzira na napad na Gacko i rezultat te borbe, naša je namjera da sa Brigadom čistimo teren i vršimo mobilizaciju u pravcu: Slivlje — Kolečko — Kifino Selo — sjeverno Nevesinjsko Polje. Ovo ćemo da činimo, ukoliko od vas ne dobijemo neku novu direktivu.

⁵ Petar Govedarica-Bugarin. Ubili ga četnici iz zasjede 21 septembra 1945 na komunikaciji Trnovo — Sarajevo.

Sa mobilizacijom ne ide najbolje. Do sada smo mobilisali deset boraca. Činimo sve da mobilisemo svakog sposobnog borca.

Prilažemo presudu Vojnog suda ove Brigade u vezi sa protjerivanjem porodica Miloša i Milutina Zirojevića, kao i paljenja kuće Miloševe, koji su se naročito istakli pri pljačkanju Tarahin Dola i paljenju kuće druga Lazara Vujinovića. Ovu odluku Prijeki sud donio je u saglasnosti sa drugovima na terenu. U ovakvoj situaciji smatramo da je bila neophodna ovakva oštrina, obzirom da su bande bivale sve drskije prema, kako simpatizerima, tako i prema kolebljivcima.

Dostavljamo: relaciju" za proteklih 15 dana, pronađena dokumenta kod ubijenih četnika, saopštenje ove Brigade, presudu Vojnog suda, potvrdu na primljeni novac. Duvan za koji javljate nijesmo primili, iako ga željno očekujemo.

Naš »2«, ako vam nije neophodno potreban, bilo bi dobro da nam uputite, jer bi u tom slučaju mogli lakše da vršimo i manevre, koje nam sada prilično otežava po ovako velikom snijegu komora i bolnica.

Kancelariskog materijala uopšte nemamo a ni pantljike za pisaću mašinu. Zato bi bilo dobro da nam ovoga uputite što više. Također nam uputite našeg harmonikaša Stipu zajedno sa harmonikom.

Naš radio je pokvaren i preduzeli smo njegovo popravljavanje kombinujući ga sa radiom koji se nalazi na terenu. Ukoliko će uspjeti, ne znamo. U svakom slučaju, pošto smo čitavo ovo vrijeme van spoljnih i unutrašnjih događaja, uputite nam sve radio vijesti sa kojima raspolazete.

Sve ove naše tražnje shvatite kao molbu a ne drukčije.

Razlog da vam ranije nijesmo poslali ovaj izvještaj je taj što sniježne mećave nijesu omogućavale duže kretanje.

Prilažemo vam traženi koferat. odnosno njegovu spoljnu stranu.

Vladimira Dučića, koji je bio na parilici Divizijske bolnice mi smo zadržali za brigadnog puškara. Mi bi molili da odobrite ovaj naš postupak pošto nam je isti neophodan u Brigadi. Ukoliko nam ga dodjeljujete, trebalo bi izvijestiti Upravu Divizijske bolnice da pronađe nekog drugog za parilicu pošto je to lakše pronaći nego puškara.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politkoma,
Slobodan Šakota

Načelnik štaba,
Mustafa Dizdarević

Komandant, j
Ljuhibratić

(M. P.)

PS:

Dok smo pisali ovaj izvještaj izviješteni smo od našeg »3« sa Rude Glavice da su Švabe i četnici sa 4 kamiona došli od Gacka u Nadiniće. Cestom se od Gacka vidjela i kolona pješadije. Naš »3« odmah je prešao u napad, kao i jedna četa »1« sa zadatkom da im presiječe put za Gacko. Naš »5« nalazio se u s. Domrke. Borba je počela oko 14 časova i vođena je do mraka kada su Švabe uspjele da se povuku za Gacko, dok je izvjestan broj četnika povukao se za Lukavicu i Gradinu. Neprijatelj je sigurno imao gubitaka, ali nam nijesu tačno poznati. Kod nas je poginuo komandir 3 čete »3« bataljona drug Krklješa Jovo, a 4 druga ranjena su, od kojih jedan teže u ruku. Borba je bila žilava, tako da je dolazilo i do hvatanja za guše. kojom prilikom je jedan četnik poginuo. Obzirom na nedostatak municije i ovdje kao i u Kokorini jačina naše vatre nije mogla u potpunosti da se izrazi.

Zaključujući po švapskim snagama kojih je u ovoj borbi bilo do 200, Gatački garnizon jak je, vjerujemo, do 300 Švaba.

Drum Gacko — Fojnica, kako su nas izvještavali da je zakrčen snijegom, danas smo se uvjerali da to nije tačno i da kamioni ipak mogu da idu.

Stigli su i kuriri od Zupo-pivskog bataljona, kao i Komande mjesta Zupe (Pivske). Izvještavaju nas da je 4. ovog mjeseca jedna švapsko-četnička kolona od oko 150 boraca pošla u pravcu Ravno — Krivi Do. Oni su ih dočekali. Sa jednim vođom i poslije kraće borbe neprijatelj se povukao za Gacko. Također nam javljaju da je od II Korpusa za našu Diviziju stiglo 880 kgr. pirinča, makarona i brašna. (Obzirom da je ta hrana potrebna u prvom redu za bolnicu, po istim kuririma naredili smo drugu Mići da ne uzima od nje ništa za municiju.) Ovome bataljonu naredili smo da se spusti i do Jasenika Lipnika.

Kod vas se nalaze tri druga iz našeg »1«: Aleksić Milorad, Salatić Božo i Radovanović Božo, koji su još dok smo bili u Ublima otišli kao pratnja kurira Divizije za III Brigadu. Također je u Divizijskoj bolnici ostao naš kurir Milorad Vujević. Ove drugove molimo vas da nam uputite zajedno sa našim kuririma.

(M. P.)

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE KRAJIŠKE BRIGADE DE-
SETE NOU DIVIZIJE OD 8 JANUARA 1944 ŠTABU ČETVR-
TE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU PAJICI —
KOCICI — VAGANAC¹**

ŠTAB
XIII. KRAJIŠKE BRIGADE
X. NOU DIVIZIJE
Br. si.
8-1-1944 g.
u 8.25 h

ŠTABU IV. DIVIZIJE V. KORPUSA

Mi se nalazimo na prostoru Pajići — Kočići — Vaganac. Ovamo smo stigli 6.1. o. g. prije podne.

Naređenje za pokret sa sektora Pavlovac — Bistrica — Jaškova Voda primili smo preko zamjenika komandanta² X. Divizije dne 5.1. o. g. kada smo i krenuli.

Po dolasku na ovaj sektor uhvatili smo vezu sa III. Proleterskom brigadom³ i Udarnim odredom.⁴ Štab III. Proleterske brigade prenio nam je depešu Štaba Korpusa,⁵ kojom nam se javlja da se stavimo pod komandu Štaba III. Proleterske brigade koji će komandovati operacijama za suzbijanje neprijateljskog prodora na ovom sektoru. Po naređenju koje smo primili od III. Proleterske brigade da naše snage postavimo zapadno od ceste Banja Luka — Sitnica odmah smo postupili.

Dne 7. o. mj. prije podne neprijatelj je prodro ka Sitnici i Čadavici kada su se, kako izgleda, i III. Proleterska i Udarni odred povukli bez da su nas obavjestili.⁶

Mi se sada nalazimo na istim položajima. Noćas smo bili spremili napad [na] neprijatelja koji se je bio smjestio u Bunarevima, ali je isti oko 23 časa krenuo naprijed prema Sitnici, tako da kada su naše jedinice stigle na prostor Bunareva, nisu našle tamo nikoga.

Neprijatelj se kreće samo cestom i to kamionima i tenkovima ne dajući si nikakova bočna osiguranja. Pješadije uopće nema (osim u kamionima).

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 15—1, k. 768 A.

² Nemanja Vlatković

³ i " O rasporedu ove brigade vidi dok. br. 103.

⁴ Vidi dok. br. 38.

⁵ Redakcija nije pronašla spomenutu depešu. Bliže o zadatku Brigade u to vrijeme vidi dok. br. 39.

Danas ćemo nastojati da dođemo u kontakt sa neprijateljem. Jedan bataljon ćemo baciti za njim, dok ćemo sa ostalim snagama postaviti zasjede neprijatelju na cesti između Kadine Vode i Bunareva.

Sada momentalno nemamo veze sa nikim. Uputili smo sekretara ovog štaba da uhvati vezu sa Štabom V. Korpusa ali od njega još nemamo odgovora.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za pol. komesara: **Miladin**⁷ Zamj. komandanta, kapetan. **Nikola Vračar**

Načelnik štaba, kapetan:
S." Komarica

(M. P.)

BR. 46

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE BIRCANSKE NOU BRIGADE OD 8 JANUARA 1944 ŠTABU TREĆEG KORPUSA NOVJ O PREBACIVANJU JEDINICA NA PROSTORIJU MILAN PLANINA — VERICI¹

**STAB
19 BIRCANSKE NOU BRIGADE**

Br. si.
8/1-44 g.
— Položaj —

ŠTABU III KORPUSA NOVJ

Položaj

U vezi pokreta naše brigade na određenu nam prostoriju.¹ izvještavamo:

- 1) Dijelovi 17 majevičke" i Romanijskog odreda krenuli su jutros u sastav [svojih jedinica].

¹ Vujošević
" Slavko

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2—10. k. 1112.

¹ Odnosi se na prostoriju s. Sokolovići (vidi dok. br. 34).
" Vidi dok. br. 7.

- 2] Ranija naša odluka o prikupljanju hrane iz Srebreničkog sreza izmijenjena je, pošto bi nas to zadržalo nekoliko dana, a jedan bataljon ne bi bio u mogućnosti izvršiti taj zadatak, dok bi ostavljanjem većih snaga onemogućili uspješnu akciju na neprijateljsko uporište u *Čaporima*. Radi toga donesena je odluka da cijela brigada izvrši *pokret* u toku današnjeg i sutrašnjeg dana na prostoriju Milan Planina — Verići i po prikupljenim *podacima* da izvršimo *napad na pomenuto uporište*, a zatim da se prebacimo na prostoriju Kusače — Džimrije i odatle na određenu nam prostoriju. U međuvremenu ćemo imati vezu sa divizijom⁴ i postupiti po primljenim direktivama.⁵ U vezi s tim. danas će se smjestiti dva (2) bataljona na prostoriju s. Grabovica, a sutra bi bataljon iz Vlasenice napustio grad i krenuo u istom pravcu.⁶ Posadu u Vlasenici neka organizuje K-da mjesta u zajednici sa Birčanskim odredom.
- 3) Radi mobilizacije i popune naše brigade ostaje polkomesar drug Rade, koji će taj posao obaviti u zajednici sa K-dom područja, kao i organizovanje prebacivanja soli za jedinice naše divizije.

Prednje se dostavlja s molbom za saglasnost.

S. F. — s. N.

(M. P.)

Politkomesar,
Rade Jakšić

K-dant,
Vojko Ilić

⁴ Odnosi se na Dvadeset sedmu NOU diviziju.

⁵ Vidi dok. br. 47.

⁶ Vidi dok. br. 206.

NAREĐENJE ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ OD 9 JANUARA 1944 ŠTABU DEVETNAESTE BIRCANSKE NOU BRIGADE ZA OSLOBOĐENJE KLADNJA I ZIVINICA«

STAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Str. pov. br.: 2/44.
9 januara 1944 god.
u 16,30 č.

ŠTABU XIX BIRCANSKE BRIGADE i ROMANIJ.
P. ODREDA

Položaj

Prema prikupljenim podacima, neprijateljski garnizon Tuzlu i ostala uporišta oko Tuzle drže dijelovi V i VIII domobranske pukovnije.¹ Pošto je neprijatelj preduzeo ofanzivne operacije prema našim snagama na sektoru centralne³ i zapadne Bosne,⁴ to smo donijeli odluku da sa našim snagama izvršimo napad na Tuzlu i okolna uporišta" kako bi na taj način olakšali položaj naših jedinica u centralnoj Bosni. Prema prednjem, za napad na Tuzlu dolazi u obzir i vaša XIX brigada i Romanijski partizanski odred.

Prema prednjem, vaša brigada sa Romanijskim partizanskim odredom obrazovaće jednu kolonu koja će imati slijedeći zadatak: da sa dosadašnjeg prostora izvrši pokret prema Kladnju i isti zauzme, ostavljajući u njemu jedan dio snaga kao posadu i kao vezu sa XXVII divizijom. Ova posadna jedi-

¹ Kapija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 34/1—2, k. 408.

Detaljnije o rasporedu ovih pukovnija vidi dok. br. 220.

² Njemačka komanda je smatrala da je u decembarskim operacijama u Sandžaku, istočnoj Bosni, Dalmaciji i srednjem dijelu Hrvatske postigla postavljene ciljeve. Sada je, u vezi s opštim planom zimskih dejstava 1943/44. trebalo ofanzivne operacije prenijeti najprije na srednju i zapadnu Bosnu, a zatim preko planinskog masiva Dinara u sjevernu Dalmaciju. Time je htjela potisnuti 1, 5 i 8 korpus iz te planinske oblasti koja je više od godinu dana imala operativno-strateškog ulogu u dejstvima NOVJ na glavne komunikacije u dolinama Save, Bosne, Vrbasa, Une i ka srednjem Jadranu. Opširnije o tome vidi ^Oslobodilački rat naroda Jugoslavije«, knj. 2 i dok. br. 48, 68, 193, 196, 198, 200 i 201 u ovoj knjizi.

³ Vidi dok. br. 64, 79, 155 i Operacijski dnevnik Sedamnaeste NOU divizije pod reg. br. 3—7, k. 982 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

nica održavaće istovremeno vezu i sa Vlasenicom, odnosno Malim Poljem.

Odmah po zauzeću Kladnja vaša kolona će produžiti dalje pravcem Kladanj — Zivinice sa zadatkom zauzeća Zivinica,⁶ gdje će dobiti novi zadatak za dalji napad na Tuzlu.⁷

Vaša brigada sa Romanijskim partizanskim odredom mora biti 14 o. mj. na prostoru Zivinice — Đurđevik — Gornja Višća.

Komandant⁸ Romanijskog partizanskog odreda ostaviće jednu svoju četu na prostoru Malo Polje sa zadatkom izviđanja i zatvaranja pravca Han Pijesak — Vlasenica. Ovoj četi staviti u zadatak da o svakoj pojavi neprijatelja hitno podnosi izvještaj preko Kladnja ili Vlasenice ovom štabu. Po zauzeću Kladnja doći će u ovaj štab komandant⁹ Birčanske brigade sa komandantom Romanijskog partizanskog odreda.

Našu namjeru za napad na Tuzlu držati u tajnosti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
otsutan

Načelnik štaba
ppukovnik

Komandant
general-major

(M. P.)

⁶ Vidi dok. br. 172.

^v Vidi dok. br. 64 i 79.

* Mitar Minić

⁸ Vojko Ilić

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 9
JANUARA 1944 ŠTABU PETE KOZARSKO-KRAJIŠKE BRI-
GADE JEDANAESTE NOU DIVIZIJE ZA NAPAD NA PRAV-
CU VITOVLJE — IMLJANI — PETROVO POLJE — ŠI-
PRAGE¹**

**STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE**

Br. Si.
9 januara 1944 g.
u 8,30 časova

ŠTABU V KOZARSKE BRIGADE i
potom dostaviti ŠTABU XI DIVIZIJE

1. Neprijatelj od pravca Banje Luke juče je stigao u Mrkonjić Grad.² Pretpostavlja se da će danas nastaviti prodor ka Jajcu.

Već treći dan neprijatelj iz doline Neretve otpočeo je napade na širem frontu glavnim pravcem ka Prozoru.³

Također je neprijatelj počeo sa pokretima ka dolini izvornog dela Vrbasa sa prostorije Fojnica — Kreševo.⁴ Na tom sektoru u toku jučerašnjeg dana izbio je na planinu Pogorelica.

2. — U vezi ovih novih momenata jedinice naše divizije u toku su preorijentacije ka sektorima i zadacima predviđenim planom Vrhovnog štaba za ovaj sektor.⁵ Naime, mi ćemo se postupno postavljati više severno, dejstvujući na povoljnom terenu vašeg ranijeg sektora.

3. — Prostorija Vitovlje — Koričani — Mudrike, koju smo predviđali za našu početnu bazu. sada se nalazi u neprijateljskim rukama.®

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2/1—9, k. 712 A.

² Odnosi se na Devedeset drugi njemački motorizovani puk. Vidi o tome Radnu kartu nepoznatog neprijateljskog oficira pod šifrom »Operacija Jajce« od 3 do 14 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 128).

³ i ⁴ Vjerovatno se odnosi na jedinice Trista šezdeset devete legionarske divizije (vidi dok. u prethodnom objašnjenju).

⁵ Redakcija nije pronašla spomenuti plan, ali raspored i dejstvo jedinica Prve proleterske divizije u januaru 1944 vide se u izvještaju Štab, divizije od 3 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/1-4, k. 712).

^f Odnosi se na dijelove Prve brdske i Sedme SS divizije Princ Eugen« (vidi dok. u objašnjenju br. 2).

U Travnik su u toku jučerašnjeg dana stigle jače neprijateljske snage i očekujemo neprijateljsku akciju sa to/ pravca.⁷

Sve ovo nužno nameće da se sto pre razbiju neprijateljske snage u dolini reke Ugra, te da se stvori početno ishodište za dalje dejstvo i naše i vaše divizije. (Vrhovni štab obavesti nas je da ste u tom smislu već dobili direktive,⁸ obzirom da djelujemo na istoj prostoriji.)

Potrebu najhitnije intervencije u dolini reke Ugra naročito nameće činjenica da se vrlo brzo razvija, nepovoljno za nas, situacija ka Jajcu i Turbetu, to jest činjenica da mi moramo blagovremeno udaljiti naše bolnice i ostale delove što severnije od komunikacije Jajce — Turbe — Travnik."

Zbog ovoga danas smo preduzeli sve potrebne mere da se zadrži neprijateljska grupa koja je izbila na prostoru Koriča — Vitovlje — Mudrike.¹⁰

Sutra, 10 o.m., u zoru preduzećemo napad na tu grupu opštim pravcem Gostilj — Mudrike — Koričani — Krušev Brdo.¹¹

Jednovremeno treba da vaša V Kozarska brigada sa svoje sadanje prostorije izvrši napad na neprijateljsku grupu u s.

U izvještaju Zagrebačke konjičke pukovnije za mjesec januar 1944 stoji da su 6 januara u Travnik ušle njemačke jedinice (vidi dok. pod reg. br. 12—24, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA). Vjerovatno se odnosi na jedinice Sedme SS divizije »Princ Eugen« koje su u to vrijeme djelovale na spomenutom sektoru (vidi o tome dok. u objašnjenju br. 2).

⁸ Vjerovatno se odnosi na naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 8 januara 1944 u kojem stoji: 1) Kao što sam vam rekao, trebalo se orijentisati u pravcu c. Bosne. Povežite se oko Vitovlja sa I divizijom koja je orijentisana u tom pravcu. Trebate organizovati jedan snažan napad protiv tih delova«. (Vidi dok. pod reg. br. 2—1. k. 15 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.)

* Odnosi se na prodor Nijemaca iz Travnika ka Turbetu. U izvještaju Zagrebačke konjičke pukovnije za mjesec januar 1944 stoji: »Je i dan vod I. konj. sklopa upućen je na k. 1030 radi osiguranja lijevog; boka njemačkih snaga, koje su nadirale prema Turbetu«. Vidi o tome; dok. pod reg. br. 1/2—24, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA. Isto-1 vrijeme je iz Banje Luke Devedeset drugi njemački motorizovani suk vršio prodor preko Mrkonjić Grada ka Jajcu (vidi dok. br. 49, objašnjenje br. 2).

¹ Opširnije o tome vidi dok. br. 50.

¹ U Operaciskom dnevniku Prve proleterske divizije o borbama toga dana stoji: »Do podne: I. prol. brigada izbila na prostor Meline; — Imljani, a XIII. prol. brigada na prostor G. Vitovlje — Vukovići.

I. prol. brigada u susretu iznenadila jedan neprijateljski bataljon, na putu od s. Milići ka s. Ponir. Bataljon razbijen, ubijeno 70 vojnika. Zaplenjeno nešto spremne i oružja.

Štab XI. divizije sa I. bataljonom XIII. prol. brigade izbio u s. Vukovići'. Vidi o tome dok. pod reg. br. 16 20—6, k. 712 A u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

Vitovlje,¹² opštim pravcem dejstva Vitovlje — Imljani — Potres — Petrovo Polje — Šiprage.

- Druga vaša brigada treba da dejstvuje ulevo od Vitovlja, bilo bočno prema neprijateljskoj grupi u Vitovlje — Koričani — Petrovo Polje, bilo na pravcu Skender Vakufa, ako i na tom pravcu ima neprijateljskih grupa.¹³ No dejstvo te brigade na pravcu Skender Vakufa bio bi manevar za borčno obezbeđenje glavne akcije na sektoru Vitovlje — Koričani — Petrovo Polje.

Naš rad mora da bude brz i uporan do potpunog razbijanja ove neprijateljske grupe i stvaranja mogućnosti za naš dalji rad.

Detalji o našem sadejstvu u ovoj akciji ne mogu se precizirati ali je ideja operacije i neophodnost brzog rada jasna. U toku operacija tražićemo vezu sa vama, što treba da rade i vaše desnokrilne jedinice u pogledu veze sa vama.

4. — Stab V Kozarske brigade treba po ovom naređenju da postupi ne čekajući naređenje i od svoje divizije. Po upoznavanju, ovo naređenje dostaviti Štabu XI Divizije, s tim da Stab brigade u njemu izvesti svoju diviziju o momentanoj situaciji i merama koje su preduzete.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
potpukovnik,
V. J »

¹² i Opširnije o tome vidi dok. br. 85 i 93.

¹⁴ Vaso Jovanović

ZAPOVIJEST ŠTABA TREĆE BRIGADE ŠESTE NOU DIVIZIJE OD 9 JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA SPREČAVANJE PRODORA NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA NA PRAVCU MEDNA — MLINIŠTA I ZA AKTIVNO DEJSTVO NA KOMUNIKACIJI ČAĐAVICA — MRKONJIC GRAD¹

**STAB III BRIGADE VI DIVIZIJE
I PROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. broj: 14/44
9/1. 1944**

**Z A P O V I J E S T
(Sekcija Jajce 1 : 100.000)**

Neprijateljska jača kolona krenula je iz Banje Luke u pravcu Jajca.² Neprijatelj je do sada uspio da zauzme Mrkonjić [Grad] i krenuo prema Jajcu. Ovaj pohod neprijatelja tumači se kao početak ofenzive na ovome sektoru.

Naša Brigada prebačena je usiljenim maršem na prostor Medna — Podrašnica.³ Zadatak naše Brigade je da spriječi eventualni prodor neprijatelja u pravcu Medna — Mliništa, i da aktivno djeluje na neprijateljskoj komunikaciji Mrkonjić — Čađavica.

Lijevo od nas, u Gracima i Orahovljanima, prema Sitnici, nalazi se XIII brigada.⁴ Desno od nas sa sjeveroistočne strane puta Mrkonjić — Čađavica, nalazi se III proleterska.⁵ Neki dje-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 5—6, k. 802.

² Odnosi se na Devedeset drugi motorizovani puk. O postupcima njegovih vojnika prema narodu u Bosni može samo unekoliko posvjedočiti optužba ustaških vlasti Njemačkom poslanstvu u Zagrebu, koja glasi:

»13. I. 44. Njemačkom poslanstvu — Zagreb

Ponašanje prema stanovništvu trupe mot. 92 prilikom nastupanja ka Jajcu politički vrlo nerazborito. Pljačka, odošćenje životnih namirnica i klanje stoke u neslućenim razmjerama. Razlog za ovo je nedovoljno obavješćenje trupa o pravilnom postupanju sa stanovništvom. Naša saradnja sa Srbima i četnicima teško poremećena. Vlada veliko ogorćenje stanovništva protiv naših trupa. Uslijed toga su borbeni uspjesi djelimično iluzorni.

Dokumenat se nalazi u mikroteci Istoriskog instituta JNA pod reg. br. Minhen 9 X 303 153 — X 303 159.

³ O rasporedu i dejstvu Brigade na ovoj prostoriji vidi dok. br. 104.

⁴ Odnosi se na Trinaestu krajišku NOU brigadu (vidi dok. br. 76).

⁵ O rasporedu Treće krajiške proleterske brigade vidi dok. br. 103.

lovi I brigade nalaze se na našem desnom krilu (Rustina Gradina), koji se povlače u pravcu Šipovljana. Na osnovu gore izloženog,

n a r e đ u j e m o :

1. — Predstražarski položaj obrazovaće se na liniji kota 766. jugozapadno od Krčevina i k. 992 (Rustina Gradina).

a) Glavni položaji na liniji kota Čenića Kosa (1181), kota 955, 855, 970, i bezimena kota sjeverno od kote 1160.

b) Prihvatni položaji: kota 1071, Tovarnica i kota 1160.

2. — Položaj se dijeli na desni i lijevi odsjek. Desni je zapadno od ceste kome pripada i cesta do kote 855, a od kote 855 cesta pripada lijevom odsjeku.

3. — Raspored snaga: u prvu borbenu liniju određuje se II i III bataljon, a u drugu borbenu liniju I i IV bataljon.

a) II bataljon zaposješće lijevi odsjek. III bataljon — desni **odsjek**. Oba bataljona aktivno će djelovati svaki na svom odsjeku na neprijateljsku komunikaciju Mrkonjić — Čađavica.

b) Pristupiti odmah izviđanju neprijatelja, a sa ostalim djelom snaga utvrđivanju položaja. Treba napraviti rovove u kojima se može ležati neprimjećeno. Organizovati plan vatre, sa prihvatnih položaja lijevog odsjeka moraju se tući sjeverne padine Zelenikovca.

c) I bataljon smjestiće se u najsjeverniji dio zasioka Ilići, s tim da u svako doba bude spreman zauzeti položaj, odnosno preći u protivnapad u pravcu Podrašnice. Izvidati put koji vodi od Tomića Brda za Mednu i na istom spriječiti eventualni prolaz neprijatelja. Organizovati prihvatni položaj na kotama iznad Ilića.

d) IV bataljon smjestiće se u rezervu na Zelenikovcu u kolibama kod Marićevih košara. Sto je rečeno za I bataljon — važi i za Vas u pravcu Mračaja, u pogledu izviđanja i organiziranja položaja. Kontrolisati sa patrolama Sibulje, sjeveroistočno od Mračaja. Odatle će se držati veza sa našom I brigadom⁶ i Štabom divizije. Posvetiti pažnju tome pravcu da Vas neprijateljska skijaška odjeljenja ne bi iznenadila. Organizovati prihvatne položaje na sjevernoj strani Zelenikovca. Na određeno mjesto postaviti se odmah.

e) Prateća četa za sada će postaviti protivkolni top na Previ'ji, s tim da je u svako doba spreman poći naprijed. Za bakaće odrediti položaj sa koga mogu tući čitav prostor sjeverno od Previjske (Ilića). Konje i sve nepotrebne stvari držati u Srijedi.

⁶ Odnosi se na Prvu ličku NOU brigadu (vidi dok. pod reg. br. 6—2, k. 797 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

f) Četa za vezu ostaće na istom mjestu, postaviće telefone kod svih bataljona, koje će vezati na čeličnu liniju i to I i IV bataljon kod Previjske, a II i III sjeverno od Luke. Za vezanje bataljona utrošiti po 1 kim. linije, a za IV jedan i pol. klin Prekontrolisati liniju do Mliništa preko koje uhvatiti vezu sa Korpusom. Štabove bataljona postavljati na mjesta pogodna za osmatranje i komandovanje, a ne u najljepše kuće.

4. — Ishrana: I bataljon hraniće se iz Ilića. II bataljon u Podrašnici — zaseok Potkraj. III bataljon: Mračaj. IV bataljon: Trnovo. Prateća četa: Srijeda. Četa za vezu i Sanitet iz ostalih djelova Medne. Ovog rasporeda treba se strogo pridržavati, a intendant brigade organizovaće prikupljanje hrane iz ostalih zaseoka Medne, Pečke, Potkrajja i pomoći ishranu jedinica. Ishrana se mora vršiti na kazanu, jedinice se ne smiju rasturati po kućama radi hrane. j]

5. — Brigadno sanitetsko previjalište organizovaće šef saniteta u sjeveroistočnom djelu Ilića kod stare ceste. Bolesne i ranjene odpremati odatle za Divizijsku bolnicu u Pecku.

6. — Brigadna komora sa nepotrebnim djelovima i potrebnim ljudstvom ostaće u D. Slatini, a intendant i potrebni djelovi preći će u Mednu, gdje će imati s nama telefonsku vezu preko Čete za vezu. Organizovati prikupljanje hrane iz svih okolnih sela i pomoći ishranu jedinicama. j]

7. — Znakovi raspoznavanja: 9-1- . . . Dugme — Doboj (Dušan), 10-1-44 Dem — Đakovo (Đuro).

8. — Napomena: Potrebno je stalno pratiti pokret neprijatelja i o tome izvještavati. Pripremati plan za akcije i slati predloge ovome Štabu. Ne zaboraviti nikada na aktivnost. Ostale brigade nanose svaki dan neprijatelju gubitke, a mi već poslije dužeg vremena može se reći da nismo ništa učinili. • Potrebno je da i mi što prije zadamo neprijatelju moguće udarce.

Položaje dobro procijeniti, organizovati i utvrditi, sve borce upoznati sa situacijom, kako bi odgovorili svom zadatku, ukoliko neprijatelj naiđe. Ovo uraditi što hitnije. Odstupanja nema bez naređenja, to treba shvatiti. Cestu isprekopavati i ako nema za to najpovoljnijih mjesta.

Ukoliko ima bolesnih boraca, predati ih Brigadnom sanitetu. Takođe nepotrebne stvari ne vući sa sobom već ih predati Brigadnoj komori.

Po zapovijesti postupiti 10 ov. mj. do 8 časova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

M.⁷ Basta

(M. P.)

Komandant, major,

M.⁸ Šijan

⁷ Milan

⁸ Milan

Dostavljeno: Štabovima bataljona 1—4, Komandi Cete za vezu, Komandi Prateće čete, intendantu Brigade i referentu Saniteta Brigade.

BR. 50

7APOVIJEST ŠTABA TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« OD 9 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RAZBIJANJE NEPRIJATELJA NA PROSTORU MELINE — VITOVlje — DUKATI I GONJENJE PREKO RIJEKE UGRA"

STAB
XIII PROL. BRIGADE
i RADE KONČAR.
9-1-1944

Z A P O V E S T

(Sekcija Travnik i Jajce 1 : 100.000)

Štabu I i IV, [Bataljona i Komandi] čete V Bataljona.-' Banjalučkom odredu i II Bataljonu I ProleTERSKE brigade.³

Neprijatelj u jačini od oko 2000 vojnika izvršio je napad iz pravca selo Koričani na naše položaje duž leve obale r. Ugar.¹

Njemu je uspelo da odbaci naše snage sa linije s. Meline — Vukovići — Vitovlje, na kojoj se liniji i sam postavio.

Zadatak naših snaga jeste da razbije neprijatelja, da ga prebaci preko reke Ugar i dalje da nastave gonjenje.⁵

Da bi u tome uspeli,

N A R E Đ U J E M O :

Naš IV Bataljon postaviti će se na liniji Mudrike — Šišava — Lužnica. Jednu četvu baciti će kod sela Zilići na kotu 1083 u cilju bočnog dejstva na neprijatelja [u] selu Dukati.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 3—1'1, k. 727.

* Ostali dio bataljona nalazio se na obezbjeđenju diviziske bolnice. Opširnije o tome vidi dok. br. 106.

¹ Bataljon je obezbjeđivao divizisku bolnicu Prve proleTERSKE divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 106. objašnjenje br. 3.

⁴ Vidi dok. br. 33, objašnjenje br. 2.

" O dejstvu jedinica u vezi s ovim zadatkom vidi dok. br. 88 i 134.

Po odbacivanju neprijatelja sa pomenutog položaja, krenuti će sa dve čete pojačan četom V Bataljona pravcem Zilići — Sažići — Baltić, odakle će dejstvovati u pravcu s. Koričani.

Sa jednom svojom četom zatvarati će pravce koji vode u s. Šišava — Lužnica.

2. — Četa V Bataljona i Travnički odred⁶ postaviti će se na liniji Postinje — Odžak — kota 1068, odakle će krenuti u napad na neprijatelja.
3. — II Bataljon' I Prolet, brigade postaviti će se levo od Banjalučkog odreda⁷ pa do sela Ponir, odakle će krenuti u napad i to: sa jednom četom preko sela Dol u pravcu Crkvice od sela Dukati. Sa druge dve čete izbiti će na zaseok Brdo, a odatle prema koti 1147 i zaseoku Dedići — Strana. Sa svojim levim krilom naslanjati će se na I Bataljon XIII Brigade.
4. — I Bataljon postaviti će se levo od II Bataljona I [Prol. J brigade dejstvujuću na pravcu Melići — Grlić — Ovčina.] Po razbijanju i odbacivanju neprijatelja sa svog pravca orijentisati će se svojim delovima prema selu Bojtočići, ukoliko se neprijatelj u istom bude nalazio. U protivnom, nastojati će da zbací neprijatelja preko sela Meline — Vukovići preko r. Ugar. Ukoliko na svom pravcu ne bi uspeo da odbaci neprijatelja, postaviti će se prema s. Lenđići sa zadatkom zatvaranja svih pravaca koji vode prema našoj Divizijskoj bolnici u s. Kruščica.⁸ Sve jedinice moraju u potpunosti sadejstvovati potpomažući se među sobom.
Naročitu pažnju obratiti na čuvanju i zaštićivanju svojih bokova. Bataljoni će krenuti u napad čim izbiju na svoje polazne položaje. Početak napada objaviti će se sa 3 crvene rakete i jednom belom.
5. — Borbeni znaci: Aleksa — avion. (Taj znak dati će II B. I Prol. brig.)
6. — Hirurška ekipa nalaziti će se u selu Gostilj, kao i Stab Brigade odakle će se pomerati napred prema selu Dol, s tim što će biti jedinice obaveštene kad se bude pomaknuo.
Posle objave početka napada bacači će dejstvovati na svim napadnim pravcima. Vođe bacačkih odeljenja nasto-

' i ' Redakcija nije pronašla dokumenta tih odreda na osnovu kojega bi se dala bliža objašnjenja o borbama koje su oni u to vrijeme vodili.

• Ona je već tada bila u pokretu ka s. Brvanci i dalje ka s. ObordJ Opširnije o tome vidi dok. br. 106.

jati će da prema potrebi skoncentrišu vatru na pravcima
gde je pešačkim jedinicama otežan napad.
7_ — Svaki bataljon uputiti će u Stab Brigade po dva svoja
kurira.
g — Izveštaje upućivati redovno i najhitnije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamenik politkomesara:

Horvatić Mato

Načelnik Štaba XIII P. B,

kapetan:

Miloš Vučković

Komandant:

Zeželj M.*

BR. 51

**NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 10 JANUARA
1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I DEJ-
STVO NA PROSTORIJI DOBRO POLJE, POPOVICI, MILO-
TINA, RODELJ I POPLATICE¹**

STAB

V NO UDARNE DIVIZIJE

I/ BOS. KORPUSA

Pov. br. 7/44

Dne 10. I. 1944 god.

u 24h

ŠTABU I., IV. i X. KRAJIŠKE NOU BRIGADE V-e DIVIZIJE

Položaj

Situacija: Na sektoru Podgrab — Prača neprijatelj je svakim danom sve aktivniji i I. brigada vodi svakodnevne borbe.* Do sada je neprijatelj slao u borbu jedan bataljon, sastavljen većinom od Nemaca. I danas su dva bataljona I. brigade vodila borbu. Neprijatelj je uspeo da zauzme Orahovicu i Krnju Jelu, ali je bio primoran da se predveče povuče prema Prači.

' **Milan**

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istotiskog instituta JNA pod reg. br. 5—1, k. 781 A.

' Vidi dok. br. 2, objašnjenje br. 2.

' i ' Vidi dok. br. 175 i 202.

Ovi neprijateljski napadi po našem mišljenju imaju za cilj da odbace naše snage što dalje od komunikacije. Verovatno je da neprijatelj zna (od dezertera) da treba naša IV. brigada da pređe istu komunikaciju i radi toga neprijatelj teži da potpuno zagospodari terenom oko ceste na sektoru Podgrab — Renovica i da na taj način pokuša da spreči prelazak našoj IV. brigadi.

Po našoj proceni, IV. brigada treba da pređe cestu kod Renovice između 14 i 16 ov. m.⁴ Bilo bi vrlo korisno za IV. brigadu da do tog vremena I. brigada drži dosadašnje položaje. No izgleda nam da to ne bi uspelo, odnosno da bi u daljim borbama imala osetne gubitke, a nije isključeno i da je neprijatelj primora na napuštanje sektora Orahovica — Bare. Radi toga, da jedinice I. brigade ne bi svakodnevno vodile dosta jalovu borbu a uz to imale i gubitke, odlučili smo da napustimo njen dosadašnji sektor i da izvršimo sledeći raspored jedinica sa zadatcima istih:

1. — X. krajiška NOU brigada sa dva bataljona preći će na sektor s. Dobro Polje — Varoš — Popovići.³ Ovi bataljoni imaju zadatak da ispitaju komunikaciju prema Trnovu i ukoliko neprijatelj odgoni drva iz šume i od pilane u Boljanovićima, da istoga potuku. Dalje, bataljoni treba da ispitaju jačinu četnika u Kalinoviku i da kontrolišu teren prema Trnovu. Druga dva bataljona brigade treba da pređu u s. Mrežica, zaselci Pribisalići, Bujakovina, sa zadatkom da očiste ovaj teren od četnika, kao i Miljevinu i da ispitaju jačinu četnika u Foči. Kasnije će bataljoni X. brigade imati zadatak da zauzmu Kalinovik.

Proleterski bataljon treba da ostane na dosadašnjem mestu, t.j. u selu Žešće, sa zadatkom osmatranja i osiguranja puteva od Ustikoline. Bataljon će potpadati pod komandu Štaba I. KNOU brigade, o čemu ga Stab X. brigade treba da izvesti, a Stab Proleterskog bataljona treba da uspostavi vezu sa Štabom I. KNOU brigade 12. ov. m. do 12 sati.

2. — I. krajiška NOU brigada preći će na sektor s. Milutina — Kolakovići — Ukšići — Podgrađe — Rodelj.⁶ Jedan bataljon treba obavezno da bude u s. Stojkovići — Rodelj radi osiguranja od Vrhprače i Kamenice. Sa jednim bataljonom, odnosno njegovim delovima, treba da kontroliše pravac od Orahovice i da sa pogodnog visa osmatra teren oko Orahovice.

Stab I. KNOU brigade treba da u toku narednih dana zna situaciju na liniji Orahovica — Bare, naime da li će neprijatelj zapošesti ova sela. Prema datoj situaciji i jačini neprijatelja,

³ Brigada je došla u sastav Divizije u s. Jabuka 31 januara 1944 s Prvom južnomoravskom brigadom. Opširnije o pokretu i dejstvu Brigade vidi Ratni dnevnik (sveska 2-ga) komandanta Pete NOU divizije Milutina Morače (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 2 I. k. 2015).

⁵ Vidi dok. br. 109.

ukoliko bi isti izašao u Orahovicu i Bare, poslati će najmanje dva bataljona, sa zadatkom da noću 14—15 ov. m. izvrše napad na neprijatelja u Orahovici i Barama, odnosno ukoliko ga ovde ne bude, da ostanu u ovim selima radi prihvata bataljona IV. KNOU brigade koji će sigurno ove ili iduće noći (15—16 ov. m.) prelaziti cestu. Ukoliko dođe do borbe na cesti, bataljoni bezuvjetno treba da pomognu bataljonima IV. brigade.

3. — Divizijska bolnica i ambulanta IV. KNOU brigade. M IV. bataljonom IV. KNOU brigade, smestiti će se u s. Mazline i okolne zaseoke, s tim da dve čete bataljona budu u zaselcima Podgrebak i Božanovići. kontrolišući pravac od Crne Rijeke. Ambulanta X. brigade treba da ide uz brigadu.

4. — Stab divizije nalaziti će se u s. Poplatići sa jednom četom II. bataljona I. KNOU brigade.

5. — X. brigada izvršiti će pokret 11. ov. m. u 11 časova, s tim što će bataljon u s. Rodelj zadržati dok ne bude smenjen. I. KNOU brigada izvršiti će pokret 11. ov. m. u 17 Časova, s tim što jedan bataljon treba da pošalje preko s. Kamenica za Rodelj. Ovaj bataljon može krenuti i 12. ov. m., ali sasvim rano da bi po danu išao kroz šumu. Divizijska bolnica i bataljon IV brigade izvršiti će pokret 12. ov. m. u 4 sata u jutru, s tim što 11. ov. m. mogu uputiti jednu četvu koja treba da pribavi smeštaj bolnici i ambulanti. Stab divizije krenuti će 11. ov. m. i u 18 časova biti će u s. Poplatići.

U slučaju da avioni budu aktivni, obustaviti pokret po danu i kretati se noću 11/12 ov. m.

6. — Stab X. KNOU brigade slati će nam izveštaje s jačim patrolama, a nikako s kuririma. Uopšte jedinicama naglasiti da ne odvajaju manje patrole po raznim službama jer na ovom terenu, naročito terenu X. brigade, ima četnika i patrole treba da se kreću obazrivo.

7. — Sto aktivnije i svakodnevno vršiti rad sa jedinicama, vojnički i politički.

8. — Sve grupe milicije i četnika bezuslovno razbijati : uništavati. Štabovi brigada inicijativno će slati jedinice na ove zadatke. Ukoliko se vrši koncentracija milicije u Trnovu, pod komandom Nemaca ili bez ove, Štab X. brigade treba odmah da to ispita i da ih napadne.

Jedinice X. KNOU brigade zarušiti će cestu Dobro Polje — Trnovo, ukoliko ista komunicira.

Šaljemo vam znake raspoznavanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

I.⁷ Materić

(M. P.)

Komandant, p. pukovnik

M.^s Morača

⁷ Ilija

* Milutin

NAREĐENJE ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 10 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA FORMIRANJE OPERATIVNIH GRUPA I ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORIJI DOBOJ — TUZLA — ZVORNIK¹

STAB
XVI NOU DIVIZIJE
Br.
10 januar 1944 g.

ŠTABU II BRIGADE

1. Neprijateljske snage* koje su vršile ofanzivu na istočnu Bosnu napadaju, sa više pravaca, na našu oslobođenu teritoriju u centralnoj Bosni³ i Krajini.⁴

U istočnoj Bosni ostale su neprijateljske snage isključivo po garnizonima. S obzirom na efektivne tih garnizona, za sada, ne mogu preduzeti neke ofanzivne akcije na naše snage na ovom području.

2. Jedinice NOV u istočnoj Bosni ovih dana pristupaju sistematskom čišćenju sektora, u cilju stvaranja kompaktne oslobođene teritorije, uništavajući živu snagu neprijatelja i na taj način aktivno pomažući naše snage koje brane centralnu Bosnu i Krajinu.

3. Budući da će jedinice naše divizije u ovim operacijama tijesno sadejstvovati sa jedinicama III korpusa, pod čijim se štabom operacije izvode,⁵ sve naše snage podijeljene su u tri operativne grupe:

a) I operativna grupa — II i III brigada, pod rukovodstvom političkog komesara i načelnika divizije — dejstvovaće ofanzivno na sektoru Tuzla — Doboj,⁶ u cilju obezbjeđenja narednih operacija.⁷

b) II operativna grupa — I i V brigada, pod rukovodstvom komandanta divizije — uzeće direktno učešće u narednim operacijama.⁸

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 2—1/6, k. 950.

² Vidi dok. br. 173, objašnjenje br. 9, 11 i 12.

* Vidi dok. br. 68, 88, 134, 180 i 182.

³ Odnosi se na Bosansku Krajinu (vidi dok. br. 8, 57, 83, 188 i 191).

⁴ Vidi dok. br. 56 i 64.

⁵ Vidi dok. br. 86.

⁶ i ¹¹ Misli se na operacije za oslobođenje Tuzle (vidi dok. br. 176).

⁷ Vidi dok. br. 135.

c) III operativna grupa — IV brigada, pod rukovodstvom Štaba brigade — dejstvovaće ofanzivno na liniji Caparde — Zvornik,⁹ u cilju obezbjeđenja narednih operacija.

Opštu zapovijest za operacije jedinice će dobiti naknadno.

4. I operativna grupa izvršiće, sa sadanje prostorije, pokret 11 ov. m.¹⁰ Pravac _pokreta i raspored jedinica grupa će dobiti naknadno od svoga rukovodstva.¹¹

II operativna grupa za sada ostaje na sadanjoj prostoriji, s time što će I brigada posjesti sektor II brigade, tj. postaviti se 11 ov. m. na prostoriju Vukosavci — Tobut, dok će V brigada t **ostati** na sektoru Koraj — Celić.

III operativna grupa — IV brigada — u toku 11 ov. m. **zadržaće** se na dosadanjoj prostoriji. IV brigada ima za zadatak da prihvati komoru u Trnovi, koja će se tamo organizovati u toku 11 ov. m., s time da tu komoru 12 ov. m. sprovede za Rakino Brdo. Radi toga je potrebno da IV br. uputi 11 ov. m. jednu jedinicu (najviše jednu četvu) za Trnovu, gdje će ta jedinica prihvatiti komoru i 12 ov. m., u zoru, poći iz Trnove, tako da dobije u vremenu da se u toku noći 12/13 ov. m. prebaci preko drumu Tuzla — Zvornik. Ta će komora prihvatiti naše ranjenike u Šekovićima i izvršiti pokret za Majevicu 1 i ov. m., tako da se prebaci preko drumu u toku noći H'1ö ov. m. Ukoliko to bude moguće, treba voditi kurs na tome da se ta komora povraća u toku noći 13/14 ov. m. (naime, ako ranjenici budu čekali na Rakinom Brdu, komora će tu ostaviti materijal i poslije kraćeg odmora krenuti nazad). Ta će komora, u pratnji jedne čete IV brigade, sprovesti ranjenike za s. Jablanicu (kod Mačkovca), odakle će se četa povratiti u sastav brigade (pravcem koji joj bude dao Štab brigade), a komora će poći u sastav nadležnih jedinica, radi čega će Štab V brigade ostaviti u Mačkovcu, počev od 14 ov. m. i nadalje, vezu gornjoj komori.

Po prebacivanju komore i njenom povratku IV brigada će izvršiti pokret sa sektora Prosjek — Kalesija prema Zvorniku sa zadatkom uništenja drumu Kalesija — Zvornik i likvidacije, po mogućnosti, neprijateljskog uporišta u Zvorniku. u cilju uništenja mosta na Drini. Budući da će veza između II i III operativne grupe biti otežana usljed terenske udaljenosti (ukoliko ne bude mogućnosti da se IV brigadi dodijeli radio-stanica), to će Štab IV brigade samoinicijativno izvršavati opšti

⁹ Opširnije o dejstvu te brigade na toj prostoriji vidi u njenom izvještaju od 23 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, rog br. 1—3, k. 969).

¹⁰ Vidi dok. br. 128, 129 i izvještaj Treće vojvodanske NO brigade od 23 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—1, k. 1243).

¹¹ Vidi zapovijest Štaba divizije od 11 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3—6, k. 950).

zadatak — onemogućiti neprijatelju, počev od 16 ov. m., da se iz Zvornika probije za Tuzlu. Taj zadatak bi se najradikalnije riješio likvidacijom Zvornika i rušenjem mosta, međutim ukoliko to ne bude moguće, IV brigada će izvršiti takav raspored (na sektoru Caparde — Zvornik), pošto će prethodno uništiti drum. kako bi neprijatelju spriječila, po svaku cijenu, prodor prema Tuzli. U tu svrhu Stab brigade će se povezati sa Birčanskim partizanskim odredom, staviti ga pod svoju komandu i izdati mu konkretno naređenje. Stab brigade će ostaviti na Prosjeku, u toku 13 ov. m. i nadalje, vezu preko koje ćemo poslati opštu zapovijest za operacije.¹⁴ Međutim, budući da će ta veza biti otežana, ova naredba ima važnost opšte zapovijesti (ukoliko ista ne bude stigla Štabu IV brigade).

Opšte operacije otpočeće 16 ov. m., po padu mraka, kada će I operativna grupa pristupiti likvidaciji uporišta Miričina, nastavljajući čišćenje prema Doboju, kada će II operativna grupa, sadejstvujući sa jedinicama Korpusa, pristupiti likvidaciji Tuzle," kada III operativna grupa treba, ukoliko za to bude mogućnosti, da likvidira neprijateljsko uporište u Zvorniku. U vezi sa opštim operacijama i zadacima, Stab IV brigade će izvršiti raspodjelu vremena i pokreta, tako da ne dođe blizu grada suviše prevremeno. u cilju postizanja iznenađenja.

5. Komandant divizije nalaziće se, počev od 11 ov. m., u s. G. Tobut, gdje je ranije bio Stab II brigade.

6. Opšte operacije i njihove datume štabovi brigada zadržaće u najvećoj tajnosti, tako da će biti štabovi brigada podvrgnuti najstrožijoj odgovornosti ukoliko neko drugi bude znao o tim operacijama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,

Načelnik, major,
Mil.¹⁴ Dukić

Komandant,
pukovnik,
D.¹⁵ Lekić

(M. P.)

Redakcija nije pronašla spomenutu zapovijest.
" Mileta Dukić. Poginuo septembra 1944 kod Valjeva kao načelnik Štaba Dvanaestog korpusa.
¹⁵ Danilo

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
o) 10 JANUARA 1944 ŠTABU DESETE BRIGADE ZA MO-
BILIZACIJU LJUDSTVA I ZA DEJSTVO NA SEKTORU
GACKA I GATAČKE POVRŠI¹**

**STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Broj 25
Dana 10.1.1944. u 24 č.
s. Poljice**

**ŠTABU X HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE
OVE DIVIZIJE**

Primljen je vaš izvještaj — Pov. br. od 16 o. mj. sa svim priložima.²

Akciju 4 o. mj., pa i 8 izveli ste pohvalno.³ Vrlo je bilo pametno riješenje što ste u borbi 4 o. mj. najprije odlučno napali vama najbliže, a od njihovih baza najudaljenije usamljeno lijevo krilo u Kokorini.

Dobro ste učinili što ste poslali Miču⁴ po municiju, a slažemo se da možete koristiti i našu hranu iz Pivskog Manastira ako je u pitanju municija.

Dobro ste učinili što ste ranjenike uputili u Pivski Manastir, to činite i nadalje. Hrana koja je tamo jednim dijelom je već iskorišćena, a od ostatka za vaše potrebe možete uzeti samo toliko da ranjenici koji su tamo budu obezbijedeni sa hranom i da se bar pirinča do pedesetak kila ostavi za potrebu diviziske bolnice.

Dobro ste učinili što se nijeste udaljili sa Površi⁵ ka Ulogu zbog rušenja mosta.

Slažemo se sa presudom Vojnog suda te brigade.

Duhan vam nijesmo poslali, te vam sada šaljemo 70 kg •duhana.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2—1/7, k. 1143.

² i ³ Vidi dok. br. 44.

⁴ Aleksić

* Odnosi se na Gatačku Površ.

Vaš 2 bataljon vam ne možemo još uputiti.
Vladimira Dučića možete zadržati.

Aleksić Milorad i Salatić Božo koje tražite dezertirali su.
Naredićemo Bilečkoj partizanskoj četi da ih sprovede.

Radovanović Božu vam upućujemo. Milorad Vujević još
treba da ostane u bolnici na previjanju. Cim ozdravi, uputi-
ćemo ga.

Šaljem vam i 60 cigaret-papira.

II Hercegovačka brigada nije imala akcija od Bileće..

III Hercegovačka brigada poslije uništenja njemačke ko-
lone na Mosku razbila je Trebinjsku četničku brigadu i gonila
do s. Staro Slano, a potom je likvidirala stanicu Jasenica-
Lug, a djelomično i stanicu Diklići.⁶ Ubijeno je (bez Moska) 24
ustaše, a zarobljen 51 domobran i 1 nadporučnik, jedan teški
bacač, 40 granata, 2 mitraljeza, 3 puškomitraljeza, 4 mašinke,
7.000 metaka i dosta sprema. Mobilisali su iz Brda i Ljubomira
25 boraca.

Sada se III Brigada nalazi u Vlahovićima i Vranjskoj — a
noćas prebaciće se na Trusinu Pl.

Jedinice Južnohercegovačkog odreda u dva maha razbile
su jače švapske kolone na Baranjama i Hrgudu i stjerali ih u
Štolac nagoneći ih da skaču niza stijene. Ubili su preko 20
Švaba, ranili više, zarobili 3 puškomitraljeza, 4.000 metaka i
druge sprema. Manjih uspješnih borbi imali su na Poplatu,
Sumi i Bobani. U formiranju je četa na Bobani, a u Sitnici
već broji 43 borca. Južni odred neprekidno povećava brojnj»
stanje, a sada je počeo i Sjeverni odred.

III Hercegovačka brigada dobila je naređenje da se za-
drži koji dan na Trusini PL, a potom da se prebaci na Džinovu
Mahalu i Selakoviće, gdje će ostati koji dan,⁷ pa ako su manje
snage u Nevesinju, onda će upasti u Udrežnje i Biograd, vršeći
pritisak na Nevesinje i Bišinu, a potom preko Zovog Dola i
Grabovice izbiće na prostor Bratač — Žalom radi mobilizacije
Nevesinja i Fojnice.

II Hercegovačka brigada nalazi se danas na prostoru Po-
ljice — »ćoravci«, a sutra u zoru idemo na prostor Meka
Gruda — Hodžići, odakle ćemo kroz dva do tri dana možda
krenuti i do Slata, ali ako bande iz Bileće i Vilusa krenu ka
Planoj i Koritima, II Brigada će morati da ih razbije i upada
u Bileću. Inače u Bileći i Vilusama nema Švaba, a malo ih je
i po drugim garnizonima u Hercegovini.

Ove željezničke stanice obezbjeđivali su dijelovi Šeste pješačke
divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 221.

⁷ Vidi dok. br. 90.

Težite što prije saznati kojoj diviziji pripadaju Švabe iz Gacka i Nevesinja.

NAREĐUJEMO:

Vi ćete i nadalje ostati na sektoru Gacka i Površi sa sadašnjim zadatcima. Ispoljavajte dejstvo prema situaciji i ka Kifinom Selu, Krekovima i Postoljanima, obraćajući naročitu pažnju na sprečavanje saobraćaja za Nevesinje.

Ako je u Gacku 300 Švaba, nećete ga napadati, već ih uništavajte van grada. U Gacko odmah upadajte ako ga Švabe napuste.

Vaše bavljenje na sadašnjoj prostoriji iskorišćavajte na učvršćivanje vaših jedinica, a naročito na mobilizaciju novih boraca. Sada vam je naročito olakšano poslije razbijanja nevesinjskih bandi i upada ostalih naših jedinica u Nevesinje.

Težite mobilisati i Borač. Po mogućstvu [neka] »Bugarin« sruši što prije most u Ulogu (pa makar mu i vi dali vod za ovu akciju).

Sve naše ranjenike iz Dubočke prebacili smo u Pivski Manastir, pa povedite računa da ih prihvatite kada ozdrave i one iz drugih brigada da uputite potom nama.

Pantljika za mašinu kod nas nemamo. Nadamo se [da ćemo] ih skoro dobiti, pa ćemo vam ih tada poslati.

Šaljemo vam nešto hartije, koferata nemamo.

Mi ćemo se kretati sa II Brigadom.

Održavajte vezu češće sa nama.

Forsirajte Toma Anđića da čim prije formira bataljon »Vule Skoko«, čiji je on komandant, da obiđe i Dulićku četu i podnosi redovno izvještaj Štabu Sjevernog odreda na Davidovićima.

Upad Rusa u Poljsku, skori slom 60 švapskih divizija od Rumunije do Dnjepra i inače situacija u svijetu nadamo se da će odvući švapske rezerve iz naše zemlje, a dejstvo III Brigade ka Nevesinju i vaša još koja uspjela akcija na tome sektoru prinudiće svakako bande i Švabe da napuste Gacko.

Ukoliko bi se sveo broj Švaba u Gacku na sasvim mali broj, ispitajte mogućnosti napada na Gacko (prvenstveno od Gračanice), pa nas hitno izvijestite da bi prebacili jednu brigadu na Bratač — Kolečko, a vas ojačali možda sa jednim bataljonom te da istovremeno napadnete Avtovac i Gacko.

Šaljemo vam druga Antu Matića iz Mostara koji želi da bude borac u toj brigadi. Član je SKOJ-a.¹

¹ Petar Govedarica

¹ Ova rečenica je dopisana mastilom, ćirilicom.

Kurire za V. S. i sa njima dva Banijca otpratite bar do blizu Glavatičeva i uputite ih na Mostarski bataljon. Dajte jaku pratnju.¹⁰

Prilog: bilteni i radio vijesti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant — p. pukovnik
Vlado Šlegrt

Načelnik štaba — p. pukovnik
Rade Hamović

P. S." 21 o. mj. navršava se 20 godina od Lenjinove smrti.* Komesar će organizovati proslavu po bataljonima. (Život i rad Lenjinov, njegov značaj za današnju borbu.) Proslavite i Liebknechta i Rožu Luxemburg.

I). I.«

»100 H«
Pov. br: 25
12-1-44 g.
— Vrba —

" Isto.

¹¹ Na originalu dopisano mastilom, ćirilicom.

" Dragiša Ivanović

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
10 JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA SMJE-
ŠTAJ U SELIMA MELINE, ZLOVARICI, VLATKOVICI, VI-
DOVIŠTE I IMLJANI¹

STAB I PROLETBRIGADE

1 10 januara 1944.
u 20 časova.

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1. — U vezi novodobivenog zadatka od Štaba divizije-
raspored i zadatak naših bataljona biće sledeći:

a) I i IV bataljon smestiće se u selu Meline, sa zadatkom
držanja jačih isturenih odeljenja na današnjim položajima.³
Pored navedenog I bataljon upućivaće jača odeljenja (do jedne
čete) na pravac Zubovići — Bojtočići — Brnjići. IV bataljon
će na isti način vršiti obezbeđenje na pravcu sela Lendići u
cilju obezbeđenja sa pravca Jajce i u cilju prikupljanja hrane
iz navedenih i okolnih sela.

b) VI bataljon smestiće se u selu Zlova'i'ći, sa zadatkom
obezbeđenja na pravcu Siprage. Ukoliko se ustanovi da u Sip-
ragama nema neprijatelja, Bataljon može izvesne delove upu-
ćivati i dalje ka Sipragama. Ti dublje istureni delovi imali bi
za zadatak ispitivanje situacije na pravcu Šiprage — Kotor

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Isto-
riskog instituta JNA pod reg. br. 4/1—1, k. 713.

³ Nije pronađen dokument — naređenje Štaba Prve proleTERSKE
divizije iz kojeg bi se vidio taj zadatak. Međutim, u Operaciskom dnevn-
niku Divizije o dejstvu Prve proleTERSKE brigade na dan 11 januara 1944
stoji: »I. prolet. brigada grupiše se na prostoru Meline — Imljani —
Zlovarići — Vlatkovići.

XIII. prolet. brigada na prostoru G. Vitovlje — Petrovo Polje
(Glavnine i nepokretni delovi ove brigade sevemo od r. Ugra).

I dalje nema veze sa diviziskom bolnicom, II. bataljonom I. pro-
let. brigade i V. bataljonom XIII. prolet. brigade, koji su prilikom
probijanja ostali južno od komunikacije Jajce — Travnik.

U toku dana obavešteni da se XII. slavonska i XIV. krajiška
brigada nalaze na prostoru Siprage — Kruševo Brdo — Tovarnica. De-
lovi I brigade u toku dana produžavaju sa uništenjem neprijateljskog
bataljona u r. Melići. Nepr. bataljon razbijen, ubijeno 100, ranjeno više.
Zaplenjeno 80 šinjela, 150 čebadi, 1 l. bacač, šarac, 2 revolvera i jedan
mašingever. U 12h neprijatelju stiglo pojačanje i mi smo se morali po-
vući. Naši gubici: 12 mrtvih i 7 ranjenih«. (Operaciski dnevnik se nalazi
u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 16/20—6, k. 712 A.)

¹ Vidi dok br. 88.

Varoš — Maslovare, a isturanjem tih delova bolje će se omogućiti, kako ishrana, tako i smeštaj bataljona.

c) Bataljon »Garibaldi« smestiće se u istočnom delu sela Vlatkovići, sa zadatkom obezbeđenja prema Skender Vakufu, i takođe spuštati patrole u sela jugoistočno od Vlatkovića, sa zadatkom ispitivanja situacije ka Kotor Varoši i prikupljanja hrane za Bataljon iz tih sela.

d) III bataljona smestiće se u selu Vidovište, sa zadatkom obezbeđenja svih neboraćkih delova naše Brigade.⁴

e) Brdska baterija, Protivkolska četa, Intendantura i Brigadni sanitet smestiće se na prostoriji sela Imljani. Politički komesari svih ovih jedinica u sporazumu sa političkim komesarom III bataljona izvršiće raspored kuća za smeštaj u selu Imljani.

f) Tehnička četa i jedan deo Štaba brigade takođe će se smestiti u selu Imljani u blizini žandarmerijske stanice.

2. — I i IV bataljon biće spremni da po potrebi, t. j. ukoliko bi se situacija izmenila sa pravca našeg dolaska, da u svakom momentu izvrše brzi pokret ka glavnini Brigade, dok III i VI i bataljon »Garibaldi« poslužili bi kao prihvatnica za izvlačenje I i IV bataljona.

Ukoliko bi se situacija izmenila u odnosu na čitavu našu Brigadu, t. j. ukoliko bi nastupili novi neprijateljski napadi, bilo sa severa ili juga, opšta orijentacija naše Brigade bila bi severoistok (Kruševo Brdo, Panići i planina Očauš). U takvoj situaciji dale bi se jasne direktive svima bataljonima.

3. — Susedne jedinice našoj Brigadi: a) Na prostoriji Petrova Polja u toku sutrašnjeg dana nalaziće se II bataljon⁵ XIII brigade, b) na liniji prema selu Koričani nalaze se delovi XI divizije⁶ i c) na liniji sela Brdo nalaze se 2 bataljona XIII krajiške brigade,⁷ sa zadatkom zatvaranja pravca Ponir — Gostilj i Brdo — Gostilj — Mudrike. Takođe je i jedan deo jedinica XI divizije orijentisan na zatvaranju pravca Mudrike — Gostilj.

4. — Sve jedinice, čiji će smeštaj biti na prostoriji severno od reke Ugra, izvršiće pokret 11 o. m. najkasnije u 3 sata posle pola noći.⁸

¹ Vjerovatno se odnosi na sanitetsko osoblje i teže ranjenike.

² Vidi dok. br. 134.

³ Na spomenutoj liniji u to vrijeme bila je Peta kozarsko-krajiška brigada i dijelovi Dvanaeste krajiške brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 85.

⁴ Vjerovatno je greška. Na toj liniji nalazili su se tada bataljoni Trinaeste proleterske brigade »Rade Končar« (vidi dok. br. 134), a Trinaesta krajiška NOU brigada dejstvovala je na komunikaciji Banja Luka — Mrkonjić Grad (vidi dok. br. 76).

⁵ Vidi dok. br. 88.

5. — U Brigadnoj intendanturi ima dovoljna količina jnesa, koju svi naši bataljoni i jedinice treba da uzmu večeras ili sutra. Pored ovoga sve naše jedinice snabdevaće se hranom sa terena na kome se nalaze.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

polit, komesar,
Korać⁹

(M. P.)

I
Komandant—potpukovnik,
B.¹⁰ Božović

BR. 55

ZAPOVIJEST ŠTABA DRUGE BRIGADE ŠESTE NOU DIVIZIJE OD 10 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA POKRET SA SEKTORA KUPRESA PREMA DRVARU¹

STAB

II. UD. BRIGADE VI DIVIZ.
I PROLETER. KORPUSA NOVJ
10. I. 1944 u 19 h.

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Jajce — Drvar 1 : 100.000 jugosl. izrade)

Prema naređenju Štaba I. proleterskog korpusa NOVJ od 9 januara 1944 god.² naša brigada imade da izvrši pokret sa ovoga sektora prema Drvaru.³

Na sektoru Glamoč nalaze se snage X⁴ divizije VIII. korpusa, a na sektoru Pecka nalazi se naša I. i III. brigada.⁵

¹ Dušan

¹⁰ Božo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2—8, k. 801.

* Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje.

¹ O rasporedu i dejstvu Brigade na sektoru Drvara vidi izvještaj Štaba Šeste NOU divizije od 10 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 6—2, k. 797).

* Vjerovatno omaška, umjesto IX. Opširnije o rasporedu i dejstvu ove divizije na spomenutom sektoru vidi tom V, knj. 23, dok. br. 135.

U vezi prednjeg,

n a r e đ u j e m o :

Prvi dan marša je 11 januara t. g. sa sektora Kupres Blagaj — Pribelja, gdje će se zanoćiti.

Red marševanja za ovaj dan je: IV. bataljon kao prethodnica, zatim brdska baterija, intendantura divizije, intendantura brigade, bolnica brigadna, rezervna stoka naše divizije i I. proleterske, II. bataljon, prateća četa, četa za vezu, straži štaba pa III. bataljon. Stab brigade kretaće se u istoj koloni.

Drugi dan marša 12 januara t. g. od Pribelja za Rore i okolna sela, gdje će se zanoćiti. Red maršovanja ovaj dan je: II bataljon kao prethodnica, I. bataljon, brdska baterija, prateća četa, četa za vezu i straža, intendantura divizije, bolnica, III. bataljon pa IV. bataljon. Stab brigade kretaće se u istoj koloni.

Treći dan marša 13 januara t. g. od Rora do Drvara, gdje će se zanoćiti. Red maršovanja ovaj dan je: I. bataljon kao prethodnica, III. bataljon, intendantura, brdska baterija, bolnica, prateća četa, četa za vezu i straža, IV. bataljon pa II. bataljon.

Štabovi jedinica i komande četa strogo će voditi računa o redu i disciplini za vrijeme marša. Također će preduzeti sve potrebne mjere da ne bude dezerterstva, pošto se primičemo bliže Lici.

Ishranu regulisati uvijek za dan unaprijed, tj. sitno blago ispeći, tako da bi borci za vrijeme puta imali hrane. Bolju stoku i jaču štediti jer je ista izdržljivija za marš, dok ovce i telad odmah prvih dana klata za ishranu.

Stab III. bataljona odrediće jedan vod ljudi sa dobrim vodnikom koji će biti odgovoran za gonjenje stoke i ishranu iste za vrijeme puta. Stoka se sada nalazi u selu Olovu, a imade je preko 100 komada. Sakupiti oko 20 ljudi u [se]lu koji će stoku goniti, dok ovaj vod da bude kao straža i nadzor.

Dežurni oficir u brigadi za prvi dan marša biće komandant I. bataljona, poručnik Tankosić Milan, za drugi dan marša komandant II. bataljona, poručnik drug Ugarković Dane i treći dan marša komandant III. bataljona, poručnik Sladić Duka. Dežurni oficiri biće odgovorni za red i disciplinu na maršu.

Polazak iz mjesta prenoćišta za prvi dan marša u 7 časova za sve jedinice. Za drugi dan marša prethodnica kreće u 7 h., dok ostale snage (glavnina) kreću u 8 časova i treći dan marša prethodnica kreće u 7 h., a glavnina u 8 h.

Znaci raspoznavanja vrede oni koji su već izdati jedinicama.

" Prije svakog pokreta dobro pregledati tovarnu stoku da je pravilno zasamarena i natovarena, a na prenočištima da se dobro hrani.

Konačari će se određivati sa mjesta prenočišta za unaprijed.

Štabovi bataljona i komande četa van sastava bataljona staraće se za prenos svojih drugova koji ne budu mogli ići, tj. da za iste usput nabavljaju konje. Isto tako i voditi računa da se oblagane tovari na konjima uz pripomoć seljačkih konja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR.

Damjanović⁶

(M. P.)

KOMANDANT, MAJOR,

Dotlić⁷

Dostavljeno: Štabu I., II., III., IV. bataljona, komandi čete za vezu, pratećoj četi i bolnici ove brigade, te brdskoj bateriji VI. divizije I. prolet. korpusa NOVJ.

BR. 56

NAREĐENJE ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ OD 11 JANUARA 1944 O STAVLJANJU PETNAESTE MAJEVIČKE I OSAMNAESTE HRVATSKE BRIGADE POD KOMANDU KOMANDANTA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE RADI NAPADA NA TUZLU¹

**STAB
VI KORPUSA NOVJ**

**Broj: si.
11 januara 1944 g.**

Komandantu XVI Vojvođanske divizije
pukovniku drugu Lekiću"

1.) Izdali smo našu današnju opštu zapovijest od 15 časova za napad na Tuzlu.³

Što se tiče učestvovanja XV Majevičke brigade u ovoj akciji, treba da imaš u vidu da će ona u tom napadu učestvo-

" Branko
' Dušan

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoričkog instituta JNA pod reg. br. 2/1—1, k. 408.

² Danilo

³ Zapovijest za napad na Tuzlu izdata je 12 januara (vidi dok. br. 64).

vati manje-više samostalno pravcem Lopare — Površnica — Gor. Tuzla — Simin Han — Tuzla.⁴ Prema tome ova brigada izvršiće pokret i podilaženje samoj Tuzli samostalno i stupiće pod tvoju komandu u toku samog, napada na Tuzlu. Time se želilo da se postigne jedinstvo komande sjeverne i istočne kolone (Majevička brigada zapravo je istočna kolona).

2.) I Brigada XVI Divizije, XVIII Hrvatska brigada i Tuzlanski NOP odred, ukoliko se sa njime bude na vrijeme uhvatila veza, napadaće, kao što je predviđeno u zapovijesti, na otsjeku čija je zona dejstva desno: Tisovac — Marići — Pranjkuša — bezimeni potok — R. uglja — Cg., lijevo: Dokanj — Donji Brđani — potok Soline do njegovog uliva u Jalu. Pretpostavlja se da će neprijateljska odbrana na ovom sektoru biti i najjača.

Na ovom sektoru prošli put napadala je VI Bosanska I II Krajiška brigada, i to VI Bos. brigada napadala je na dio ovoga sektora: Pranjkuša — bezimeni potok — R. uglja — Cg. — potok Tušanj, a II Krajiška brigada napadala je od potoka Tušnja do potoka Soline.¹

Neprijateljsko uporište Gradina, kao jedno od najvažnijih, kako smo to napomenuli u našoj zapovijesti, nalazi se između natpisa »Slani bnr« i slova »T« natpisa »Tuzla«.

3.) Sto se tiče Hrvatske 'brigade, ona je jačine od 200 boraca. Mi ćemo je blagovremeno uputiti na liniju polaznih položaja za sjevernu kolonu, tako da 16 o. mj. do 12 časova u podne bude u s. Breške, gdje će se staviti pod tvoju komandu.

4.) Majevičku brigadu mi ćemo uputiti na zadatak određenim pravcem, s tim da u toku napada na Tuzlu hvata vezu s tobom na liniji Brđani — Rasovac — Cerovi. U Rasovcu — Cerovi treba da očekuješ vezu, drugim riječima tu bi za vrijeme napada trebao da bude tvoj štab, gdje ću i ja doći kad otpočne napad.

5.) Ugovoren je sastanak sa štabovima Tuzlanskog i Posavskog NOP odreda u Mačkovcu za dan 14 o. mj. u 18 časova; na tom sastanku mi ćemo im izdati zadatak u duhu pomenute naše zapovijesti od danas od 15 časova. 16 o. mj. ujutru zorom ja ću krenuti iz Mačkovca starom cestom Tuzla — Brčko preko Velikih Njiva, Brešaka, Sabana za Rasovac — Cerovi, gdje ću uhvatiti vezu s tobom. U Rasovac — Cerovi ja ću stići 16 o. mj. do početka napada, tj. do 20 časova. Potrebno je da i ti budeš 14 o. mj. u 18 časova u Mačkovcu, da bi se precizirali zadaci odredima.

¹ i ⁰ Vidi dok. br. 176.

¹ Odnosi se na borbe vodene krajem septembra i početkom oktobra 1943, kada je i Tuzla bila oslobođena. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 18. dok. br. 1, 2, 4, 5, 6, 10 i 178.

r

Od sutra 12 o. mj. počecemo održavati redovnu radio-vezu sa Stefanom.

6.) Urgiraj da prva i treća operativna grupa⁸ tvoje divizije dobiju eksploziv za rušenje mosta na Miričini i kod Zvornika. U ovoj situaciji to je od naročite važnosti.

Sa ove prostorije (Zabrđe — Čađavica) mi ćemo krenuti na zadatak 14 o. m. zorom sa XVIII Hrvatskom brigadom do Mačkovca, a XV Majevičku brigadu u isto vrijeme uputićemo preko Lopara cestom ka Gor. Tuzli i dalje.

7.) Mi ćemo radio-vezom tražiti da se Birčanski odred **uputi** na zadatak zajedno sa vašom IV Brigadom. Upozori Štab IV brigade na blagovremeno odlaženje na zadatak prema Zvorniku. tj. čim se prebaci do Rakina Brda i preda transport, da odmah hitno krene na taj zadatak.

8.) Naredi da se za jedinice koje učestvuju u napadu na Tuzlu obezbijedi rezervna hrana za dva dana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

9.) Potvrdi prijem zapovijesti i obavijesti nas o tvom daljem pokretu.⁷

Za štab,
politički komesari
V.⁹ Popović

⁷ Ta rečenica je dopisana mastilom, latinicom.
⁸ Vladimir-Vlado

NAREĐENJE ŠTABA PETOG KORPUSA NOVJ OD 11 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I DEJSTVO NA KOMUNIKACIJAMA MRKONJIĆ GRAD — MLINIŠTA I ČAĐAVICA — KLJUČ

STAB
5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 6
Dne 11-1-1944 god.

ŠTABOVIMA: III. Kraj. (Proleterske)
III. Ličke i
XIII. Krajiške NOU brigade

Neprijateljska kolona² koja je bila prodrla u Jajce povraća se dijelovima nazad ka Mrkonjiću i Čađavici, a također neprijatelj drži svoje isturene dijelove od Banje Luke na komunikaciji Banja Luka — Sitnica. Pretpostavlja se da neprijatelj namjerava držati komunikaciju Banja Luka — Mrkonjić — Jajce za vrijeme dok je ofanziva³ na prostoriji centralne⁴ zapadne Bosne. Možda će neprijatelj pokušati nadirati komunikacijom Čađavica — Ključ.

Na sektoru Prijedor — Bos. Novi — Sanski Most — Piskavica naše snage⁴ djeluju ofanzivno na komunikacijama i neprijatelj još nije u stanju da popravi prugu Banja Luka — Prijedor — Bos. Novi.⁵

Na prostoriji [Bos.] Grahovo — Srb — Bihać neprijateljske snage su nepromijenjene i na toj prostoriji nije došlo do većih borbi.

U vezi gornje situacije, izvršite sljedeći raspored vaših snaga:

1) VI. Lička divizija dobila je poseban zadatak od V. S. i kretaće se sa prostorije na kojoj se nalazi.⁶ Prema tome i III.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4/1—1, k. 458 A.

³ Odnosi se na Devedeset drugi motorizovani puk (vidi objašnjenje br. 3 u dok. br. 38).

³ Vidi dok. br. 198, 199, 201, 203, 204, 206, 208, 210 i 212.

⁴ Vidi dok. br. 81, 83, 84 i 139.

⁶ Opširnije o tome vidi dok. br. 209 i bojnu relaciju Trinaestelovačke pukovnije u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2/2—40, k. 57.

⁷ i ⁸ Redakcija nije pronašla dokumenat iz kojeg bi se vidio spomenuti zadatak. Međutim, Šesta NOU divizija imala je sljedeći raspored: Treća brigada poslije borbe za Banju Luku prebačena je na

Lička brigada koja je bila privremeno pod komandom ovoga Štaba napustiće dosadašnje položaje (Podrašnicu, Grace, Mednu) i prema naređenju⁷ Štaba VI. Divizije kretaće se u određenom pravcu.⁸

2) III. Proleterska brigada" sa dva bataljona zamijeniće III. Ličku brigadu na zadatku zatvaranja pravca Mrkonjić — Mliništa i djelovanja na komunikaciji Mrkonjić — Čađavica. Ostale snage Brigade prebaciti na prostoriju Orahovljani — Treskovac — Dragoraj sa zadatkom zatvaranja pravca Ključ — Ribnik i odmora snaga na toj prostoriji. Brigadna bolnica nalazi se u Treskovcu.

3) XIII. Krajiška NOU brigada¹⁰ posjeće položaje sjeverno od komunikacije Čađavica — Ključ sa zadatkom zatvaranja pravca Čađavica — Ključ, a održavaće vezu desno sa III Proleterskom. Di-ugi dio snaga ove Brigade orijentisati sjevernije za djelovanje na komunikaciji Čađavica — Kadina Voda.

4) Udarni odred smjestiće se na prostoriju Previja — Kraguljevac — Đukići — Brda, gdje će ostati u rezervi i po dolasku III. Proleterske krajiške brigade biti upućen na novi zadatak.¹¹

5) II. Artiljeriski divizion nalaziće se na komunikaciji Čađavica — Ključ.

Nastojati da se neprijatelju nanesu što veći gubitci u pokretu iz dobro postavljenih zasjeda. Pravac Čađavica — Ključ dobro braniti.

.. komunikaciju Čađavica — Mliništa, a potom na sektor Mrkonjić Grada. Prva brigada početkom januara bila je u korpusnoj rezervi na sektoru Bugojna, odakle je prebačena na sektor Mrkonjić Grada, gdje 10 sredinom januara 1944 s Trećom brigadom vodila žestoke borbe protiv neprijateljskih snaga koje su prodirale preko Mliništa za Glamoč. Druga brigada je iz rejonu Kupresa 10 januara upućena na sektor Drvara. Opširnije o tome vidi dok. br. 22, 49, 56, 61, 104, 121, 144 i 166 a ovoj knjizi — izvještaj Šeste NOU divizije od 10 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 6—2, k. 797) i knjigu depeša Prve i proleterske divizije pod reg. br. 1—15, k. 706 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁷ Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje.

⁹ Po naređenju Štaba Petog korpusa od 13 januara 1944 Brigadi je izvršila pokret prema Prekaji, sem Četvrtog bataljona, koji je po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ ostao na prostoriji Gornjih Donjih Vrbljana. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 5 1—1. k. 458 A i 14/1—2, k. 714 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

¹⁰ Vidi dok. br. 76 i 77

¹¹ U vremenu od 14 do 28 januara 1944 Udami NOP odred bio je raspoređen na sljedećim prostorijama: Prvi bataljon u s. Petrovac — po zadatku Korpusa, a ostali bataljoni u Orahovljanima. Mednoj, Peckj. Strbine — Carevac, odakle su 23 januara prebačeni na sektor Mrkonjić Grada. Opširnije o njihovim dejstvima na tim prostorijama vidi dok. Pod reg. br. 6—12, k. 1627 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

Štab XIII. Krajiške NOU brigade uputiće znake raspoznavanja III. Proleterskoj krajiškoj brigadi.

Razmještaj snaga prema gornjem naređenju odmah izvršiti i po izvršenom izvijestiti ovaj Štab.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar. Načelnik, ppukovnik, Komandant, pukovnik, |
V.¹³ Stojnić Milorad" S.¹⁴ Rodić

(M. P.)

BR. 58

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
U JANUARA 1944 ŠTABOVIMA POTČINJENIH JEDINICA
ZA RASPORED I DEJSTVO NA SEKTORIMA IMLJANI —
VLATKOVICI I PETROVO POLJE — KRUŠEVO BRDO —
TRIFUNOVICI'**

**STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Br. si.**

11 januara 1944 g.
u 23 časa

ŠTABOVIMA:

I Proleterske brigade
XIII Proleterske brigade

Prema izveštajima štabova I i XIII Brigade od danas u 16 č.^d jedna neprijateljska kolona³ izbila je na prostoru G. Vitovlje. Predpostavljaju da je ta kolona manja i da joj je cilj izvući opkoljenu neprijateljsku grupu kod s. Melići.⁴ Predpo-

Velimir
¹³ **Mijatović**
" **Slavko**

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1/1, k. 712.

³ Vidi dok. br. 88 i 134.

³ i ' Odnosi se na dijelove Prve brdske divizije. Vidi o tome Radnu kartu nepoznatog neprijateljskog oficira pod šifrom »Operacija Jajce« (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 128).

stavljaju da je ova kolona došla pravcem Mudrike — Brdo — ka G. Vitovlju. Delovi ove dve brigade koji su bili južno od r. Ugar prebacili su se preko reke.

U vezi ovoga, a u smislu naših daljih namera i zadataka.

NAREĐUJEMO:

1. — Prva proleterska brigada postaviće se na sektoru Imljani — Zlovarići — Vlatfcovići — Radohova — Ćorkovići.⁵ Sa ove prostorije preduzeti izviđanje u pravcu Skender Vakufa Kotor Varoši — Vrbanje — Obodnika. U pravcu Sipraga povezati se sa tamošnjim jedinicama XI Divizije.⁶

Delovima potrebne jačine obezbediti prelaze Ugra na sektoru od Petrovog Polja (isključno), pa do s. Mramor — Priska. Izviđačka odeljenja upućivati pravcima: ka Orašcu, Meline — Dcbretići, Vukovići — Ponir i Gostilj i Imljani — Koričani.

*Hitno.*⁷ — Odmah proveriti jačinu i namere neprijateljske grupe koja se je danas pojavila u G. Vitovlje.

Na određenoj prostoriji ova brigada smestiće sve svoje delove i Korpusnu bateriju.

2. — XIII proleterska brigada postaviće se na sektoru Petrovo Polje — Tovarnica — Kruševo Brdo — Pilipovina — Trifunovići — Jankovići.⁸ Sa ove prostorije preduzeti izviđanja u pravcu Vlašić Planine, doline r. Bila ka s. [Gluha] Bukovica, **pravac** ka Zenici preko Vučje Planine, pravac ka Mladikovini **preko** s. Brić i s. Bjelobučje i pravce ka planini Očauš.

Sa dva bataljona obezbediti prelaze r. Ugar, postavljajući: **jedan** bataljon u Petrovo Polje, s tim da upućuje stalno jača izviđačka odeljenja pravcem Petrovo Polje — Runjevica — **Modro** Polje — Koričani, a jedan bataljon na prostoru Jova — Tovarnica — Lisina, s tim da upućuje stalno izviđačka odeljenja ka G. Koričanima, Šišavi i Mudrikama.

Ovaj raspored izvršiti odmah i bez obzira da li se na dodeljenom sektoru nalazi koja jedinica XI Divizije, pošto će te jedinice imati uskoro dalji pokret, ukoliko već nisu u pokretu.

3. — Štabovi obe brigade skrenuće pažnju na neophodnu potrebu punog obezbeđenja i izviđanja na sve strane. Narediti i prekontrolisati da sve jedinice u svakom momentu budu **potpuno** spremne za borbu i dejstvo u makoju stranu. Ne samo

⁵ Vidi dok. br. 66.

⁶ Vidi dok. br. 85 i 63.

⁷ Ova riječ dopisana je -u originalu mastilom, latinicom.

* Opširnije o dejstvu Brigade na spomenutoj prostoriji vidi dok. br. 134.

prtine, već i ceo prostor oko jedinica mora biti danonočno osmatran i obezbeđen skoro kružnim rasporedom patrola, osmatračnica i izviđačkih odeljenja.

4. — Štabovi brigada preduzeće sve mere za što brže prikupljanje podataka o neprijateljskim snagama, njihovom rasporedu i namerama, i to:

I Prolet. brigada ka Jajcu, Banjoj Luci, Skender Vakufu, Kotor Varoši, Vrbanji i Obodniku;

XIII Prolet. brigada prema Karauli, Turbetu, Travniku, Zenici, Mladikovini, Novom Seheru. Tesliću, Pribiniću i prema komunikaciji Zenica — Zavidovići — Doboj.

Štabovi brigada ispitaće mogućnosti našeg ofanzivnog dejstva ka ciljevima na toj prostoriji i predlagati, odnosno inicijativno preduzeti akcije.

5. — Naša divizija dejstvovaće između reka Bosne i Vrbasa od komunikacije Lašva — Travnik — Jajce do komunikacije Doboj — Teslić — Kotor Varoš — Banja Luka, podrazumevajući tu prvenstveno i dejstvo na ciljeve duž tih komunikacija.

Severno od nas pa do doline r. Sava dejstvovaće jedinice XI Divizije i XII Slavenska brigada, koje će posle najnužnijeg kratkog odmora krenuti na svoj sektor.

6. — U slučaju jačeg neprijateljskog dejstva sa više strana ka sadanjoj našoj prostoriji jedinice će izbegavati frontalnu borbu, sklanjati se u stranu i dejstvovati bočno i iz pozadine držeći se planinskog masiva u izvornom toku reka: Ugar, Vrbanja, Bila, Usora. Neprijateljskim pokušajima samo sa jedne strane ili manjim ispadima, pa i ako iz više pravaca, energično se suprotstavljati sa opštim ciljem uništenja izdvojenih i isturenih delova. No, s druge strane, potrebno je stalno pratiti neprijateljske pokrete i obavestavati se o neprijateljskim kolonama, kako ne bi ušli u naročito teške borbe za vreme dok se neprijateljske ofanzivne grupe nalaze još u obližnjim garnizonima. Međutim, tražiti mogućnost i iznenada izvoditi diverzantske akcije na komunikacije i neprijateljsku pozadinu. Za ovakve akcije upućivati lake jedinice na širokom sektoru i duboko u neprijateljsku pozadinu. Pored ostalog ovo će nam biti i najkorisniji način za obezbeđenje, snabdevanje oružjem, municijom, hranom, za učvršćenje morala kod boraca i za blagovremenu procenu momenta za šire ofanzivne operacije.

7. — Stab ove divizije i Stab XIII Brigade nalaze se u s. Petrovo Polje. Stab I Prolet. brigade nalazi se u s. Imljani, u zaseoku Vidovište.

8. — Sa nama, sa susednim jedinicama i štabovi jedinica među sobom održavati svakodnevno što češću vezu. Štabovi i komande susednih bataljona i četa da budu u stalnoj vezi i

obavezati ih na međusobno obavestavanje. U tom cilju svim štabovima i komandama javiti raspored njima susednih jedinica.

9. — Ako se ne može održati sastanak sa štabovima bataljona, onda im obavezno saopštiti strogo poverljivom pismenom direktivom raspored i zadatak svih jedinica naše divizije, metod rada i način dejstva. U slučaju da neka jedinica bude momentalno odvojena od svoje glavnine, moći će da pravilno radi i brzo se poveže ako zna naš opšti raspored, zadatke i način rada.

10. — Ovo direktno naređenje je strogo poverljivo, pa ga — kao i sva direktivna naređenja trajnije važnosti — posebno čuvati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

Načelnik, major.

Komandant,
potpukovnik,
Vaso Jovanović

BR. 59

NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 11 JANUARA 1944 ŠTABU TREĆE HERCEGOVAČKE
BRIGADE ZA POKRET I DEJSTVO NA PROSTORIJI DZINOVA MAHALA — SELAKOVICI — UDREZNJE — BIOGRAD'

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE

Broj sl.
Dana 11.1. 1944 u 15 č.
s. Blizna

ŠTABU III HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE
OVE DIVIZIJE

Primili smo vaš izvještaj — Pov. br. 72 od 9 o. mj.²

Primljen je i sav poslati materijal.

Naredićemo II Hercegovačkoj brigadi da vam po ovome vodu pošalje po mogućstvu 20 lakih granata za teški bacač i bar 50 osnovnih punjenja za laki bacač.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 7—1, k. 1144—1.

² Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 17—7, k. 1144—1.

Mi smo vam već naredili da uputite 10 boraca iz bataljona »Miro Popara« i zamjenika komandanta tog istog bataljona, te da bi to bilo jezgro za stvaranje novog bataljona na terenu. Po ovome postupite odmah.

Eventualno u ovih 10 boraca može ući i koji iz Dabra.

Južnom odredu smo naredili da nam pošalje traženo ljudstvo, pa ćemo vjerovatno i za vas nešto dodijeliti.

Konje koji su donijeli materijal zadržali smo.

Višestruko provjerite vijest o napuštanju Švaba i četnika iz Hercegovine, jer se iste vijesti uporno pronose i u Bileći i u Gacku. Ovo gledajte svakako ustanoviti i hitno nas izvijestiti, jer to može biti trik.³

Prema izvještaju⁴ Štaba Sjevernohercegovačkog partizan, odreda od 10 o.mj. iz Davidovića, a prema podacima bataljona »Nevesinjska puška« od 9. o. mj., u Nevesinju ima oko 250 Švaba i do 150 četnika. Do dvadesetak četnika u grupicama ima u Udrežnju, Lukavcu, Biogradu i Odžaku.

Po dvadesetak Švaba izgleda ima u Odžaku i Kifinom Selu.

Izvještavaju nas da se jedna četa bataljona »Nevesinjska puška« prebacila u Bišinu radi akcije na drum.

II Hercegovačka brigada stigla je danas na prostor Hodžići — Meka Gruda — Tucakov Do, gdje će još sutra ostati, a vjerovatno preksutra preći na prostoriju Davidovića.

Ovaj štab nalazi se sa II Hercegovačkom brigadom.

Juče smo dobili izvještaj⁵ od X Hercegovačke brigade koja je 4 o. mj. razbila dvije četničke nevesinjske brigade (svega 300 četnika), kao i Švabe. Ubijeno je i nađeno na bojnopolju 32 četnika, među kojima i nekoliko njihovih starijehina, a ranjeno preko 50. Zarobljeno je 2 teška bacača sa 118 komplet granata i cio prateći švapski vod sa 19 konja. Slijedećeg dana ponova su razjurili neprijatelja. Naši nijesu imali gubitaka. 8 o. mj. napali su na Švabe i četnike koji su iz Gacka pošli ka Fojnici, dobro ih potukli i natjerali u Gacko. O ovome još nemamo rezultata, samo znamo da je neprijatelj i natjeran u Gacko i da su naši imali 1 mrtvog i 4 ranjena.

X Hercegovačkoj brigadi smo naredili da ostane i dalje na sektoru Gacka, da vrši pritisak na grad i stalno napada komunikacije ka Nevesinju.

Vi postupite po našoj zapovijesti koju vam je predao — uputio drug Petar Milidragović, t. j. da za koji dan krenete na

³ U originalu dio rečenice: »jer to može biti trik dopisan je zelenim mastilom. ćirilicom.

⁴ Nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 20—TK. 1144—i.

prostor: Džinova Mahala — Selakovići, a onda po mogućstvu na Udrežnje, Biograd, pa i Bišinu vršeći pritisak na Nevesinje. a docnije preko s. Zovi Do i Grabovice ka s. Bratac — s. Žalom radi dejstva na komunikaciju Nevesinje — Fojnica.

Budite najuporniji u mobilizaciji i ne oslanjajte se mnogo na dobrovoljnost. Ko nije sa Švabama, treba da ide s nama. Čekanja više nema.

Vezu održavajte sa nama što češće preko s. Davidovići

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Načelnik štaba	Komandant
Dragiša Ivanović	p. pukovnik	p. pukovnik
	Rade Hamović	Vlado Šegrt

BR. 60

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 11 JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ZATVARANJE PRAVACA OD VUKOVICA I OD SEKTORA JEJIĆI — ZAPEČE¹

ŠTAB I PROLETBRIGADE

11 januara 1944.
u 19 časova.

**ŠTABOVIMA BATALJONA, KOMANDAMA JEDINICA
i BRDSKOJ ART. BATERIJI**

1. — Danas posle podne sve jedinice naše Brigade, kao i XIII brigade prešle su reku Ugar.² Razlog ovakvog brzog povlačenja bio je taj što je neprijatelj[skom] bataljonu, koji je bio potpuno opkoljen i ugrožen od naših jedinica, poslato sa pravca Gostilja pojačanje,³ koje je izbilo u bok naših jedinica, pa da bi se izbegle velike žrtve, naredili smo prebacivanje na desnu obalu Ugra.

Sa sadanje prostorijske težnja naše Divizije biće da što [bolje] osigura kao bazu prostorijsku oko Ugra,⁴ uglavnom teren

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 5/1, k. 713.

* Opširnije o tome vidi dok. br. 54, 88 i 134.

² Vidi dok. br. 58, objašnjenje br. 3 i 4.

³ Vidi dok. br 58.

Imljani, Petrovo Polje. Kruševo Brdo. Ovo uglavnom iz razloga da bi naše jedinice dobile malo vremena za odmor.

Za sada ne možemo proceniti situaciju da li će se neprijateljske snage, koje su izbile pravcem našeg dolaska na liniju cesta Travnik — Jajce,⁵ povratiti ponovo za nama, ali to u svakom slučaju moramo pretpostavljati. Sumnjamo da će neprijatelj ovo učiniti sa jačinom snaga koje su izbile na pomenutu liniju, a ukoliko bi se uputio manjim snagama, naš zadatak bio bi da ih razbijemo.

Ukoliko bi pak neprijatelj ponovo krenuo na naš pravac jačim snagama, mi bismo se i dalje pridržavali taktike ratovanja, koja Vam je u našim prošlim naređenjima⁶ objašnjena, a mi bi se postepeno povlačili ka istoku opštim pravcem: Imljani — Petrovo Polje — Vučja Planina, ka izvornom toku reke Usora.

Raspoz-ed i zadaci naših bataljona na sadašnjoj prostoriji biće sledeći:

a) III bataljon ostaće na sadanjoj prostoriji sa zadatkom zatvaranja pravca koji od sela Vukovići vode preko reke Ugar na kotu 658 i pravca koji od sela Meline vodi na kotu 545. Stab bataljona će nastojati da se glavnina njegovog bataljona nalazi što prikupljenija na ovim pravcima, kako bi na vreme zaposeli pomenute položaje i sprečili izlazak neprijatelja na ovaj pravac.

b) IV bataljon smestiće se u selu Imljani (zaseoci Rijeka — Vujnovići), sa zadatkom zatvaranja pravca prema selu Jajići — Zapeče. Takođe i IV bataljon nastojaće da glavninu bataljona drži što prikupljeniju, da bi mogao što uspešnije intervenisati na pomenutom pravcu.

c) VI bataljon i bataljon »Garibaldi« ostaće na dosadanjim prostorijama i sa dosadanjim zadacima.⁷

d) I bataljon smestiće se u selu Benići, gde se do sada nalazio naš Brigadni sanitet i biće direktna rezerva III i IV bataljonu.

e) Brigadni sanitet izvršiće odmah po prijemu ovog naređenja pokret i smestiti se u selu Zlovarići kod VI bataljona. VI bataljon davaće obezbeđenje Sanitetu.

f) Tehnička četa, Intendantura, Protivkolska četa i Brdska baterija ostaće na dosadanjim mestima.⁸

2. — Budnost, opreznost i spremnost za pokret kod svih jedinica mora biti veća nego ikada.

^o Vidi o tome dok. br. 68, 82, 204, 206 i 208.

^{\ T} i ' Vidi dok. br. 42 i 54.

3. — U poslednjim borbama, koje vodi naša Brigada, pokazali smo veliko požrtvovanje, izdržljivost i masovni heroizam. Prva proleterska brigada sačuvala je svoju slavnu tradiciju i dalje stoji na čelu naše Narodnooslobodilačke vojske, služeći kao primer upornosti i viteštvu.

U borbama kod Travnika naročito se istakao VI bataljon,¹ kome dajemo puno priznanje i zahvalnost.

U borbama kod Gostilja, kao i u borbi kod Melića I bataljon pokazao je neviđeno junaštvo i požrtvovanje,¹⁰ a naročito se istakao komandant bataljona Savo Mašković.¹¹ Svim borcima I bataljona, rukovodiocima i posebno Štabu bataljona dajemo punu zahvalnost i priznanje.

12

BR. 61

ZAPOVIJEST ŠTABA TREĆE BRIGADE ŠESTE NOU DIVIZIJE OD 11 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA PREBACIVANJE NA PROSTORIJU BERICI, GRABEŽ I CAREVAC¹

STAB III BRIGADE VI DIVIZIJE
I PROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
11/I. 1944 g.

Z A P O V I J E S T (Sekcija Jajce 1 : 100.000)

1. — 10 o. mj. neprijatelj od Jezera prodro je za Šipovo i Sokolac² te postoji opasnost da od tog pravca izbije na cestu Mliništa — Mrkonjić [Grad] i da prodre prema Mliništima. Snage I brigade brane nastupanje neprijatelja prema Gerzovu i Potkraju. Naša Brigada prebaciće se na prostor Berići —

¹⁰ i ¹⁰ Opširnije o tome vidi dok. br. 11 i 88.

¹¹ Narodni heroj. Poginuo 3 decembra 1944, u borbi na Sremskom frontu, kao komandant Osmе crnogorske NOU brigade (vidi tom I. knj. 10, dok. br. 129).

¹² Dokumentat je bez završetka.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 7—6, k. 802.

* Vidi dok. br. 203.

Grabež i Carevao,³ sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelja prema Mliništima. Na osnovu prednjeg,

n a r e đ u j e m o :

1. — Raspored snaga:

a) I bataljon držaće položaje na raskrsnici puteva Protići i Berići, sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelja od Sokolca dok se prebace ostale snage. Po dolasku III bataljona, I bataljon zauzeće položaje na liniji Grabeža, sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelja u pravcu glavnog druma i Podgorija.

b) III bataljon koji je jutros krenuo preko Zelenikovca u pravcu Jakovljevića zauzeće položaje na raskrsnici puteva kod opštine i Protića, sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelja prema Mliništima. Sa jednim djelom snaga zauzeti položaje zapadno od Carevca i Stevanića, sa zadatkom da brani prodor prema Antonićima i Mednoj. Patrole isturati u pravcu Trnova. Održavati vezu sa snagama I brigade.

c) IV bataljon krenuće za Beriće, gdje će se smjestiti u rezervu. Obrazovati položaje južno od ceste u Berićima, sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelja u slučaju da odbaci I i III bataljon.

d) II bataljon ostaje na prostoru Podrašnica, sa zadatkom da organizuje glavne položaje na liniji kote 1071. Pretstražu držati na koti 855 koja bi primila borbu u slučaju nailaska neprijatelja. Jaču patrolu odnosno objavnicu držati kod Cenića kose i održavati vezu sa snagama XIII brigade.⁴ Također izviđati neprijatelja prema Mrkonjiću i Čađavici, o čemu izvještavati redovno. Još u toku noći treba uputiti jaču patrolu u Mrkonjić da izvidi neprijatelja i pripuca. Stab bataljona može se smjestiti u Strbinu, gdje se sad nalazi Stab brigade.

e) Prateća četa smjestiće se u Čeniće. Top postaviti na raskrsnici puteva kod Protića, odnosno opštine. Protukolsku pušku dodjeliti I bataljonu.

2. — Sve jedinice pristupiće uništavanju puteva na dodjeljenim im sektorima. Položaj utvrditi i propisno organizovati.

3. — *Veza*: Četa za vezu uspostaviće telefonsku vezu sa Štabom brigade, jedan telefon ostaviti kod II bataljona. Sa III bataljonom uspostaviti telefonsku vezu. Četa će se smjestiti u Čeniće. Pored telefona redovno izvještavati sa kuririma.

³ O rasporedu i dejstvu Brigade na ovoj prostoriji vidi dok. br. 104.

⁴ Vjerovatno je veza održavana s Drugim bataljonom Trinaeste, krajiške NOU brigade, koji se tada nalazio na prostoriji Lisina — Babići. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 30/1—4, k. 458 A u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

4. — Brigadno sanitetsko previjalište organizovaće referent saniteta u Berićima.

5. — Štab brigade nalaziće se u Berićima. Iz Štrbine krenuće u 16 čas.

6. — Brigadna komora premjestiće se u D. Pecku. Sa istom će ostati i nepotrebni djelovi saniteta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
M.⁵ Basta

Komandant, major,
M.⁶ Šijan

(M. P.)

DOSTAVLJENO. Štabovima bataljona 1—4, Komandi Cete za vezu, Komandi Prateće čete, intendantu Brigade i referentu Saniteta Brigade.

BR. 62

ZAPOVIJEST ŠTABA TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONČAR« OD 11 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA SMJEŠTAJ NA PROSTORIJI PETROVO POLJE. KRUŠEVO BRDO I TRIFUNOVICI¹

**STAB XIII.
PROLETERSKE BRIGADE**
dana 11. I. 1944.

ŠTABU I., II., III., IV. i V.² PROLETERSKOG BATALJONA

Prema izveštaju Štaba Divizije — prema podacima koje je dobila od jedinica koje [su] se nalazile preko reke Ugar, neprijatelj je primećen u pravcu Mudrika i Brda ka Vitovlju. Usled toga što se predpostavlja da bi mogao neprijatelj krenuti u pravcu za nama, stoga će se odmah naše snage smestiti na sledeća mesta sa zadacima koji će niže biti navedeni.³

⁵ Milan
' Milan

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 4—1/1, k. 727.

² Peti bataljon je tada bio na obezbeđenju divizijske bolnice (vidi dok. br. 106) sem komandanta i jedne čete koji su ostali u sastavu svoje brigade (vidi dok. br. 75).

³ O izvršenju tih zadataka vidi dok. br. 134.

U vezi toga,

naređujemo:

1.) Naš I. proleterski bataljon smestiti će se u Petrovom Polju, t. j. kod bolnice gde se nalazi i sada. Zadatak toga bataljona jest da osigurava bolnicu i u slučaju kakova pokreta preuzima nošenje bolnice. Također treba da se čvrsto poveže sa snagama I. brigade koje se nalaze u Imljanima, Zlovarićima, Vlatkovićima, Radohovoj, Ćorkovićima. Upućivati prema njima stalno jače patrole, i preko njih stalno se obavještavati o situaciji na tom sektoru. Također treba da održava vezu sa ostalim snagama koje se nalaze u blizini.

2.) Naš II. bataljon i četa V. bataljona i Inžinjerska četa smestiti će se u sledeća sela: II. bataljon smestiti će se u Kruševom Brdu, Trifunovićima i Jankovićima, odakle će preduzeti izviđanje u pravcu Zenice, preko Vučje Planine, pravac ka Mladikovini preko s. Brić i s. Bjelobučje i pravac ka Očauš Planini. U ovom pravcu stalno treba upućivati jača odeljenja kao osiguranja, a preko obavještajne službe vašeg bataljona trebete ispitivati ovaj teren, tako da svako neprijateljsko kretanje u tom pravcu bude nama na vreme javljeno. Četa V. bataljona smestiti će se u selu Pilipovina koja će davati osiguranja u pravcu Vlašić Planine dolinom reke Bila ka s. Bukovica. Također ista četa treba preko obavještajne službe na ovom terenu ispitivati stanje. Inžinjerska četa smestiti će se sa II. bataljonom koja će davati stražarska mesta i neku patrolu koju naredi II. bataljon. Ista četa podpada pod komandu II. bataljona.

3.) Naš III. bataljon smestiti će se u selu Petrovo Polje gde je do sada bio II. bataljon, odakle će stalno upućivati jača osiguranja u pravcu Petrovo Polje — Runjevica — Modro Polje — Koričani. Također treba Štab Bataljona dobro organizovati obavještajnu službu na tom sektoru, tako da svako neprijateljsko kretanje u tom pravcu bude na vreme otkriveno.

4.) Naš IV. bataljon smestiti će se u selu Jove, Tovarnici i Lisini i stalno davati osiguranja u pravcu Koričani — Sišava i Mudrike. Također treba na tom pravcu dobro organizovati obavještajnu [službu], tako da na vreme budemo o svim promenama obavješteni. Ukoliko se u navedenom selu nalaze neke jedinice XI. divizije,⁴ bez obzira bataljon se mora smestiti jer će te jedinice preći na drugi sektor.

Štab Brigade nalazi se u Petrovom Polju. Sve jedinice trebaju u svako vreme biti spremne za borbu. Također jedinice se moraju dobro osigurati sa svih strana. Također trebaju stalno imati osmatračice.

' i ' O rasporedu jedinica Jedanaeste NOU divizije vidi dok. br. 85.

Sve prikupljene podatke trebaju bataljoni svaku večer dostavljati Štabu Brigade. Također trebaju štabovi bataljona na svojim pravcima ispitivati mogućnost našeg ofenzivnog dejstva i stavljati predloge Štabu Brigade.

Naša divizija dejstvovati će između r. Bosne i Vrbasa od komunikacije Lašva — Travnik — Jajce do komunikacije Travnik — Doboj — Teslić — Kotor Varoš — Banja Luka" podrazumevajući tu prvenstveno i dejstvo na ciljeve duž tih komunikacija. Severno od nas dejstvovati će XI. divizija i XII. slavonska brigada."

U slučaju neprijateljskog dejstva sa više strana ka sadašnjoj našoj prostoriji, jedinice će izbegavati frontalnu borbu, sklanjati se u stranu i dejstvovati bočno i iz pozadine držeći se planinskog masiva u izvornom toku reka Ugar, Vrbanja, Bila i Usora. Neprijateljskim pokušajima sa jedne strane ili manjim ispadima, pa i ako u više pravaca, energično se suprotstaviti sa opštim ciljem uništenja odvojenih i isturenih delova. Sa druge strane potrebno je stalno pratiti kretanje neprijatelja.

Snage I. brigade nalaze se na sektoru Imljani — Zlovarići — Vlatkovići — Radohova — Corkovići.⁷ Sa ove prostorije oni će izviđati i kontrolisati pravce Skender Vakuf, Kotor Varoš, Vrbanja, Obodnik i u pravcu Sapruga povezati se sa snagama XI. divizije.

Sve jedinice trebaju se čvrsto povezati između sebe. Ovo naređenje treba dobro protumačiti. Ovo je strogo poverljivo i prema tome treba paziti da se ne desi slučaj da se naređenje izgubi ili da dođe u ruke neprijatelja. Neko od Štaba doći će do vas da se porazgovori.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar
Božo Spaček-

Komandant

Vidi dok. br. 68.

⁷ Vidi dok. br. 88.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESNAESTE MUSLIMANSKE BRIGADE
ŠEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE OD 11 JANUARA 1944
ŠTABU TREĆEG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU JEDI-
NICA 1 SITUACIJI U DOLINI SPREGE'**

ŠTAB
XVI N.O.U. BRIGADE
U. 1. 1944.

ŠTABU III KORPUSA N.O.V.J.

Gačići

9. ov. mj. poslali smo vam po kuriru izvještaj, na koji nismo dobili do sada odgovor.²

Prema naređenju³ Štaba divizije naša brigada smjestila se na prostoriji Zaseoci — Gračanica — Zloselo — Svojat — Tupkovići. Isti dan, 8. ov. mj., ustaške bande (zeleni kadar) u toku čitavog dana napadale su na sve naše položaje,⁴ gdje su ih s uspjehom odbijale naše jedinice.⁵ Jači napad, sa više kolona, u jačini od 250—300 boraca, izvršen je na naš II bataljon u Svojatu. Uz sadejstvo našeg III bataljona, nakon dvočasovne borbe, neprijatelj je otstupio, ostavivši 8 mrtvih. Takođe su izvršeni napadi i na ostale naše položaje, tako da su naši bataljoni morali u toku čitavog dana da se s njima prepuckavaju. Mi smo imali u toku tih borbi jednog ranjenog.

Pošto su bataljoni ostali sa vrlo malo municije, a kojom ne bi mogli primiti ni slabiju borbu, Štab brigade je odlučio da se brigada povuče sa te prostorije i smjestila se na prostoriju Zepinići — Javor — Markovići — Marjanovići — Vasiljevići — Mićići — Dukići. To pomjeranje izvršeno je isti dan u toku noći. Štab brigade nalazi se u Mićićima.

Ustaške bande su na sektoru Spreče prilično brojne i naoružane, a pri napadima drske. Stalno uznemiruju bataljone, tako da nema mogućnosti za odmor ovako maloj brigadi kao što je naša. Sektor je širok, tako da naša brigada sa ovakvim snagama nije u stanju kontrolisati ga i s uspjehom progoniti neprijatelja. Inače, moral i borbenost tih bandi je ispod svake kritike i naši borci su u ovim borbama pokazali se vrlo bor-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 1/3, k. 1112.

³ i ³ Redakcija nije pronašla izvještaj i naređenje.

* Opširnije o tome vidi dok. br. 220.

⁵ Riječi: »naše jedinice« napisane su mastilom, latinicom.

beni i razbijali jače neprijateljske snage. S obzirom na teške ekonomske uslove u Birču, gdje se nalaze naše jedinice, kao i centralna bolnica, potrebno bi bilo zaposjesti Spreču sa malo jačim snagama, kako bi se neprijatelj protjerao a hrana evakuisala. Problem ishrane naše bolnice koja se iz dana u dan povećava, kao i ostalih jedinica iz dana u dan je sve ozbiljniji.

Uz nas se nalazi i Ozrenski odred, koji broji ukupno 70. Njihovo naoružanje je vrlo slabo, puškomitraljez nema više od jednog rafala municije. Nužno bi bilo potrebno, *ukoliko se može nabaviti municije, da nam se odmah pošalje*, kako bi ponovo zaposjeli Gračanicu i evakuisali hranu.

Napadali su nas uz poklič »živio Hitler« i psovkom. Mi smo im preko civila uputili poziv da se vraćaju kućama i da ćemo na svaki njihov napad odgovoriti paljenjem kuća. Na toj prostoriji zapaljeno je poslije svakog napada po 5 kuća, ukupno 20.

Prema ubijenim ustašama, može se zaključiti da je gotovo čitava Spreča mobilisana u njihove redove... Inače, stoku su pretjerali preko Spreče. Ukoliko je VI brigada⁶ već stigla mi prostoriju Paprača — Rakino Brdo, zgodno bi bilo, ako to odgovara opštem planu, da zajednički očistimo dolinu Spreče. Mi sami možemo voditi borbu sa tim bandama ali ne bi imali mogućnosti za odmor i sređivanje brigade.

Sta ima novo na Majevidici?

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: V. d. načelnika — major: Zamj. komandanta:
Begić⁷ **Stanko⁸** **M.* Batričević**

(M. P.)

P. S.

U zamjenu za drugaricu Mahić,¹⁰ koju ste nam poslali kao sanitarku, uputili smo drugaricu Sernu Paočić, bataljonsku sanitarku, u Birčanski odred.

Odnosi se na Šestu istočnobosansku NOU brigadu.

⁶ Muhidin

⁷ Ervin Saleberger-Stanko

⁸ Mirko

¹⁰ Ešrefa

ZAPOVIJEST ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ OD 12 JANUARA 1944 ŠTABOVIMA ŠESNAESTE I SEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE ZA NAPAD NA TUZLU¹

STAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Str. pov. br.: 3/44.
12.1. 1944.

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Tuzla — Kladanj razmjera 1 : 100.000)

U duhu novostvorene situacije i neuspjeha neprijateljske ofanzive² na istočnu Bosnu, jedinice III korpusa NOV Jugoslavije dobile su zadatak da napadnu i zauzmu neprijateljski garnizon Tuzlu sa okolnim uporištima.³ U napadu će učestvovati XVI vojvođanska i XVII bosanska divizija sa Trebavskim, Tuzlanskim, Ozrenskim i Romanijskim partizanskim odredom.

Značaj zauzeća Tuzle od neocjenjive je važnosti u vojno-političkom pogledu, jer zauzećem Tuzle omogućava se manevar naših snaga prema dolini rijeke Bosne u cilju olakšanja položaja naših snaga u centralnoj⁴ i zapadnoj Bosni⁵ na koje neprijatelj vrši ofanzivu. Istovremeno omogućava se mobilizacija za popunu naših jedinica i olakšava ekonomski položaj istih.

Situacija: Prema prikupljenim podacima, u Tuzli i na pravcu Tuzla — Doboj garnizoniraju dijelovi V i VIII domobranske pukovnije u jačini od oko 2.000 vojnika.⁶ Jedinice ovih pukovnija razmještene su u Tuzli, Lukavcu i Gračanici sa manjim posadama na željezničkoj pruzi Tuzla — Doboj. Borbenost ovih jedinica nije na visini, moral slab i postoji vjero-

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 37/1—2, k. 408

• Vidi dok. br. 35, objašnjenje br. 6.

* O borbama za Tuzlu vidi dok. br. 176 i izvještaje Štaba Trećeg korpusa od 6 i 8 marta 1944. Dokumenta se nalaze u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1/1—3, k. 408 i 54—1/7, k. 408 A.

⁴ Odnosi se na snage Prvog proletarskog korpusa i Jedanaeste NOU divizije. Vidi o tome dok. br. 68 i izvještaj Šeste ličke NOU divizije od 10 februara 1944 (dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 6—2, k. 797.

⁵ U zapadnoj Bosni dejstvovala su snage Petog korpusa NOVJ i dio snaga Prvog proletarskog i Osmog korpusa. Opširnije o tome vidi dok. br. 22, 26, 57, 83, 103 i 104 i tom V, knj. 23, dok. br. 56.

⁶ Bliže o tome vidi dok. br. 220.

vatnoća predavanja većim dijelovima. Naoružanje ovih pukov-
nija sastoji se iz većeg broja automatskog oruđa, nekoliko bacača
i 5—7 topova sa većom količinom razne municije. Sve nje-
mačke snage⁷ koje su garnizonirale u Tuzli prebačene su u
pravcu Doboja, izuzev malih neznatnih dijelova.

Utvrđenja oko Tuzle ne predstavljaju naročite prepreke,
jer su ova utvrđenja svojevremeno nakon prvog zauzeća Tuzle⁸
rušena od naših snaga. Spoljnu odbranu Tuzle ojačava dio
ustaških snaga, na broju oko 200, koji se nalaze na prostoru
Zivinice — Dubrave — Vukovije, no čiji je moral na vrlo ni-
skom stupnju.

Prema najnovijim podacima koje je dobio ovaj Stab,
neprijateljsku posadu u Zvorniku čini legija, koja je brojno
slaba i pasivna.

U cilju izvršenja gornjeg zadatka

NAREĐUJEMO:

- 1.) Sjevero-istočna kolona:
komandant puk. Lekić.⁹
Sastav: jedna brigada
XVI div. i dvije brigade
XVII div. sa Tuzlan. p.
odredom.
Svega 3 brigade.

- 1.) Napada sa dvije brigade (jed-
nom vojvođanskom i XVIII hr-
vatskom) i Tuzlanskim parti-
zanskim odredom unaprijed u-
govorenim pravcem, obuhvata-
jući sva neprijateljska uporišta
sjeverno od Tuzle, računajući
zapadno Moluhe, a istočno Gra-
dina, sve zaključno. Sa jednom
brigadom (XV majevička) kao
istočnom potkolonom napada
sa prostora Simin Han, lijevo
i desno od drumu Simin Han
—Tuzla, na zapadni dio varoši
Tuzle, sa zadatkom osvajanja
svih uporišta na pomenutim
pravcima i zauzimanja sjeve-
roistočnog dijela varoši.
Vezu održavati desno i lijevo
sa susjednim jedinicama.

⁷ Vjerovatno se odnosi na dijelove 187 rezervne divizije.

⁸ Vidi tom IV, knj. 18, dok. br. 1, 2, 4, 5, 6 i 178.

⁹ Danilo

2.) Južna kolona:
Komandant puk. Mandić.¹⁰
Sastav: dvije brigade
XVII div. i jedna
brigada XXVII div.
Svega 3 brigade.

2.) Napada opštim pravcem napada: Parselo — Ilinčica — Tuzla sa zadatkom osvajanja svih uporišta južno od Tuzle i zauzeća zapad, i južnog dijela grada Tuzle. Zona širenja istočno: Parselo — Orašje — željeznička stanica u varoši, zapadno: drum Zivinice — Bukinje. Pored ovog glavnog zadatka ova kolona ima razbiti i protjerati neprijateljske ustaške grupe sa prostora Zivinice — Parselo — Dubrave — Vukovije. Ovu prostoriju posješće Južnomoravska brigada¹¹ koja će služiti kao obezbjeđenje protiv ispada ovih ustaških grupa i kao obezbjeđenje hirurškoj ekipi. Osmatrati i zatvarati pravac Ribnica — Poljice — Lukavac, odnosno Tuzla od eventualne pojave neprijatelja sa tog pravca. Vežu održavati desno i lijevo sa susjednim jedinicama.
- Pod komandu južne kolone stavlja se Ozrenski partizanski odred.

3.) Obezbjeđenje: Dvije brigade XVI divizije sa Trebavskim partizanskim odredom imaju zadatak da zatvore i čvrsto brane pravac Doboj — Tuzla,¹² da napadnu i zauzmu neprijateljska uporišta Gračanicu i željezničku stanicu Miričinu, poruše most kod Miričine i ruše drum. željezničku prugu na pravcu Doboj — Tuzla, onemogućavajući na taj način intervenciju neprijateljske motorizacije. Ukoliko situacija bude dozvolila, orijentisati dio snaga prema Lukavcu. Prekinuti tele-

Gligorije-Gligo

¹¹ Vidi dok. br. 173.

¹³ Vidi dok. br. 86.

fonsku liniju. Sa jednom brigadom iste divizije postaviti se na prostoru Caparde — Zvornik sa zadatkom zatvaranja i rušenja drumu Zvornik — Caparde.

Romanijski partizanski odred postaviće se na prostoriji Lupoglavo (Tarevo) — s. Matijevići, a sa jednim bataljonom kod Stupara sa zadatkom zatvaranja pravca Kladanj — Zivinice i sprečavanja svake intervencije neprijatelja sa te strane. Ukoliko situacija bude dozvoljavala, ovaj odred može biti upotrijebljen za napad na sektoru Tuzle, o čemu će Štab odreda dobiti blagovremeno naređenje.

4.) Sanitetska služba: Hirurška ekipa južne kolone biće u s. Parselo, a mjesto hirurške ekipe sjeverne kolone odrediće komandant iste kolone. Obezbjedeće hirurških ekipa regulisaće komandant kolona. Prebacivanje ranjenika kao i način regulisati u sporazumu sa sanitetom.

5.) Veza: Veza sa štabom sjeverne kolone biće radio-putem po ugovorenom ključu. Obavezno javljanje počev od 16-og ovog mjeseca od 20 časova poslije svakog sata, a veza sa južnom kolonom biće putem kurira. Štab Romanijskog partizanskog odreda ukoliko ostane na određenoj prostoriji bezuslovno će održavati najtješnju vezu sa Štabom korpusa.

6.) Odbrana od motorizacije: Svi štabovi jedinica izdaće detaljna uputstva za rušenje puteva, pruga i stvaranje barikada na onim pravcima odakle se može pojaviti neprijateljska motorizacija, istim uputstvom predvidjeti upotrebu protivtenkovskih topova i pušaka. Ne izgubiti iz vida da prepreke moraju biti i vatrom branjene (zasjede).

7.) Početak napada biće 16-og ovog mjeseca u 20 časova, kada će sva teška oruđa obiju kolona otvoriti vatru na uporišta sjeverno i južno od Tuzle. Pad pojedinih uporišta jedinice će obilježavati paljenjem vatri.

8.) Znaci raspoznavanja biće za 16 ovog mjeseca: Soko — stijena, za 17 ovog mjeseca: Mitar — munja. Borbeni ugovoreni znaci za 16 ovog mjeseca biće: Olovo, za 17 ovog mjeseca: čekić.

Napad mora biti brz i energičan, svaki otpor brzo ugušiti, a ukoliko napad ne bude završen noću 16 na 17, isti će se produžiti tokom dana. Starješine će povesti naročito računa o racionalnoj potrošnji municije.

Štab korpusa kretaće se na pravcu južne kolone, gdje nam izvještaje slati. Sve jedinice koje učestvuju u napadu na Tuzlu povećće računa da prilikom zauzeća javnih zgrada i ustanova, magacina i slagališta postave straže, jer će se sva zaplijenjena sprema podijeliti srazmjerno jedinicama. Ovu podjelu izvršiće načelnik intendature ovog korpusa drug kapetan Đoko Ivanović.

9.) Po zauzeću Tuzle kao posadna jedinica ostaće VI bosanska brigada do prikupljanja Tuzlanskog partizanskog odreda koji će primiti ovu ulogu na sebe. Raspored ostalih jedinica po zauzeću Tuzle biće sljedeći: XVII divizija, bez VI bosanske brigade, sa Ozrenskim partizanskim odredom odmah se orijentiše i vrši pokret prema Ozrenu — Doboju¹³ sa zadatkom uništenja četnika na Ozrenu, rušenja pruge i ofanzivnih akcija prema Doboju. Dvije brigade¹⁴ XVI divizije sa Trebavskim partizanskim odredom pokreću se na prostoru Trebave sa zadatkom uništenja trebavskih četnika i ofanzivnih akcija prema Doboju. Brigada¹⁵ XVI divizije koja učestvuje u napadu na Tuzlu odmah se orijentiše i kreće ka Zvorniku sa zadatkom izvidanja ovog uporišta u cilju likvidacije istog. Brigade XVI divizije koje su orijentisane prema Zvorniku usputno će likvidirati četničke i ustaške grupe na prostoru Požarnica — Prnjavor — Međaši — Osmaci.

Birčanska brigada¹⁶ sa Romanijskim partizanskim odredom, ukoliko ovaj bude operisao na sektoru Tuzle, prikupiće se u Zivinice, odakle će poslije izvršene pripreme izvršiti pokret preko Kladnja u sastav svoje divizije, likvidirajući Kladanj ako to situacija laude dozvoljavala. XVIII hrvatska brigada po padu Tuzle prebaciće se na teren Posavine sa zadatkom mobilizacije za popunu brigade. Tuzlanski partizanski odred zadržaće se na sektoru Tuzla — Zivinice sa zadatkom obezbjeđenja grada, vršenja mobilizacije i unutrašnje službe. Štabovi divizija povešće naročito računa o popuni i učvršćenju odreda koji se nalaze na operativnom području dotične divizije. Štabovi Svih jedinica energično i brzo će pristupiti izvršenju pokreta određenim pravcima zbog opšte situacije i aktivnosti na pomenutim područjima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
otsutan

Načelnik štaba,
pukovnik:
Vukotić¹⁷

Komandant,
Generalmajor:
Košta¹⁸

(M. P.)

¹¹ O rasporedu Sedamnaeste NOU divizije vidi njen Operacijski dnevnik u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 3—7, k. 982.

¹⁴ Vidi dok. br. 176.

¹¹ Vidi dok. br. 52 i 135.

¹¹ Vidi dok. br. 172.

¹⁷ Jovo

¹⁸ Nad

**NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 12 JANUARA
1944 ŠTABU DESETE KRAJIŠKE BRIGADE ZA RASPORED
I OBEZBJEĐENJE JEDINICA OD PRAVCA TRNOVA, KALI-
NOVIKA I ZAKMURA PRI NAPADU NA FOČU¹**

STAB
V. NO UDARNE DIVIZIJE
I* BOS. KORPUSA
Pov. br. 9/44
Dne 12. I. 1944 god.
u 17 h.

ŠTABU X. KRAJIŠKE BRIGADE

Položaj

I. Po najnovijim prikupljenim podacima, na liniji Stambulčić — Sjetlina — Podgrab — Prača nalazi se jedan njemački bataljon, jedna satnija ustaša i nešto domobrana. U Bistrici, Stjeni i Vrelu Prače nalazi se 300 ustaša, koji čuvaju vodovod.³ U Višegradu je njemačka posada nepoznate jačine. Njemci popravljaju prugu i od Višegrada i od Stambulčića. U Goraždu po ovim podacima nalazi se samo milicija. U Čajniču se nalazi glavna četnička komanda, vjerovatno za Sandžak, i tu četnici vrše koncentraciju i mobilizaciju. U Foči oko 200 četnika.

II. Da bi smo obezbjedili širi prostor našoj diviziji i povezivanje sa snagama II. [Udarnog] korpusa, odlučili smo da zauzmemo Foču⁴ i da na taj način obezbjedimo mostobran prema Čajniču, a eventualno i prema Šćepan [Polju].

Napad na Foču izvršiće 2 bataljona I. krajiške brigade i Proleterski bataljon. Napad će se izvesti noću 12 na 13 ili najkasnije u zoru 13-og ov. mj., tako da će dva bataljona gumenim čamcima preći Drinu i napasti četnike sa desne strane rijeke. Jedan bataljon sa jednom četom tuče Foču sa njene obale teškim oružjem, dok će dvije čete imati zadatak da zauzmu i osiguraju most na Brodu.

Po zauzimanju Foče izvršiće se obezbjeđenje grada prema Čajniču, a ukoliko ne bude ispravan most na Brodu, preduzeće

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 4—1, k. 781 A.

² Vidi dok. br. 2, objašnjenje br. 2.

³ Vjerovatno se odnosi na dijelove Prvog stajaćeg zdruga (vidi dok. br. 207).

⁴ Vidi dok. br. 69.

se pravljenje kerepa" za prebacivanje ostalih potrebnih snaga i eventualno bolnica.

III. Jedan bataljon I. brigade ostao je na sektoru s. Milotina — Bogovići. On ima zadatak da izvrši prihvata bataljona IV. brigade.

IV. Radi približavanja Foči sa 'bolnicom i brigadnim ambulancama danas smo se pomjerali u sela Kolun — Strganci — Pobiranovići — Mehmedovići. Ukoliko uspije napad na Foču sa ovim ustanovama, 13. ov. mj. izvršićemo dalji pokret prema Brodu i Foči.

Vaš III. bataljon koji je bio u selu Rodelj povukli smo i naredili mu da dođe u toku noći 12/13. ov. mj. u sastav brigade gdje ste mu vi odredili.

V. Radi potpunijeg izvršenja ovog zadatka — zauzimanja i držanja Foče — vaša brigada imaće zadatak da obezbijedi međuprostor od Trnova, Kalinovika i Zakmura. Vaše jedinice treba da obezbijede slobodan prolaz bataljonima IV. brigade u pravcu Trnova, ukoliko bi neprijatelj iz Trnova pokušao da krene prema nama a eventualno i od Kalinovika. Obezbjedenje od Kalinovika i Zakmura prema Foči moramo izvršiti radi eventualnog napada četnika sa te strane.

U tom cilju odmah izvršite slijedeći raspored vaših jedinica:

a) Dva bataljona treba da budu na sektoru Dobro Polje — Varoš — Pribisalići. Ovi bataljoni imaju zadatak da ispituju Trnovo i da se suprotstave neprijateljskom nadiranju od pravca Trnova prema Dobrom Polju i Mazlini. Ob. služba treba da koristi Tomu Među radi podataka u Trnovu. Dobro da se ispituje i Crna Rijeka i da se zaruši cesta ispred Boljanovića. Uglavnom ova dva bataljona imaju isti zadatak kao i po ranijoj naredbi i njega štabovi treba najozbiljnije da shvate.

b) Druga dva bataljona treba odmah da uputite na sektor Miljevina — Poljice. Ovi bataljoni imaju zadatak da vrše obezbjedenje u pravcu Kalinovika. Po zauzimanju Foče jedan od ovih bataljona moraće preći odmah u s. Zakmur radi obezbjedenja sa tog pravca.

Štab brigade sa ambulantom treba da pređe u Miljevinu (G. Budanj ili neki drugi zaselak u blizini), kako bi sa nama mogli imati brzu vezu, koja će nam sada naročito trebati.

VI. Štab divizije 13-og ov. mj. do 9 časova nalaziće se u s. Strganci, a po dobijenom izvještaju o borbi u Foči pomjerićemo se u Brod ili Foču.

Vaši kuriri treba da stignu do nas sutra u 9 časova sa potvrdom prijema ovog naređenja i sa vašim izvještajem o

⁸ Prevozno sredstvo za ljude i =toku na rijekama.

izvršenom rasporedu bataljona, kao i o najnovijim podacima o Trnovu i Kalinoviku.

Vašu ob. službu, izviđanje i obezbjeđenje datih pravaca morate što solidnije i vojnički organizovati da bi na vrijeme mogli preduzeti potrebne mjere. U smislu datog zadatka vaši bataljoni ne smiju imati defanzivan karakter, nego treba da napadaju grupe četnika — milicije i da se suprotstave i eventualno manjim njemačkim snagama.

Po vašim kuririma koji će sutra doći do nas (u 9 časova) javićemo vam o rezultatu borbe u Foči, čim otuda dobijemo izvještaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
I.* Materić

Komandant, podpukovnik
Mil.⁷ Morača

(M. P.)

BR. 66

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
12 JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA OBE-
ZBJEĐENJE PRAVCA VELIKE VODE, JEJICI, ZAPEČE, KO-
TOR VAROŠ I SKENDER VAKUF¹**

STAB I PROLETBRIGADE

12 januara 1944.
u 13 časova.

ŠTABOVIMA BATALJONA I KOMANDAMA JEDINICA

1. — Danas smo od Štaba Divizije dobili detaljne zadatke i direktive² za dalji rad naše Brigade sa sadanje prostorije, pa u vezi toga

' Ilija
' Milutin

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 6/1—1, k. 713.

² Vjerovatno su ti zadaci preneseni usmeno, jer je pismeno naređenje Stab izdao sutradan, tj. 13 januara 1944. Opširnije o tome vidi dok. br. 68.

NAREĐUJEMO:

a) I bataljon sa sadanje prostorije zadatak obezbeđenja vršiće po sinoćnom našem naređenju,³ s tim što će obratiti pažnju i na pravac koji vodi od Velikih Voda preko kote 1089 ka selu Dukati. Pored obezbeđenja koje će držati na navedenim pravcima sa desne obale Ugra, bataljon će upućivati izviđačke patrole pravcem Vukovići — D. Imljani — Gostilj.

b) III bataljon ostaće na dosadanjoj prostoriji, sa zadatakom po našem naređenju od 11 o. m. u 19 časova,⁴ s tim što će obratiti pažnju i na pravcu sela Jejići. Pored redovnog zadatka obezbeđenja i zatvaranja prelaza preko Ugra, III bataljon upućivaće izviđačke patrole pravcem s. Meline — G. Vitovlje i dalje ka Poniru.

c) IV bataljon sa sadanje prostorije zatvaraće pravac selo Zapeče — D. Orašac. Pored zadatka zatvaranja tih prelaza preko Ugra, IV bataljon upućivaće izviđačke patrole pravcem s. Zasavica — Dobretići — Lendići.

Izviđačke patrole i obezbeđenja IV bataljon će davati i na pravcu Skender Vakufa (pravcem Kobilja — Oglavak (k. 1120) — Borak — Skender Vakuf).

d) VI bataljon sa dve čete smestiće se u selu Demići, čiji će zadatak biti povezivanje sa jedinicama XI divizije⁵ na pravcu Siprage — Maslovare, izviđanje na pravcu Kotor Varoši i prikupljanje podataka o neprijateljskim snagama i njihovom rasporedu na tome pravcu.

Ostale dve čete VI bataljona zadržaće [se] i dalje u selu Zlovarići, sa zadatakom obezbeđenja Brigadnog saniteta i izviđanja ka selu Corkovići.

e) Bataljon »Garibaldi« sa sadanje prostorije vršiće što dublja izviđanja i obezbeđenja ka Skender Vakufu pravcem Vlatkovići — Đukarići — Skender Vakuf i upućivaće patrole na pravcu Grabovica.

f) Brdska baterija, Protivkolska četa, Intendantura, Tehnička četa i Brigadni sanitet ostaće na sadanjim prostorijama.

2. — Zadatak izviđačkih patrola svih bataljona na pravcima koje smo gore naveli je: a) da na vreme otkrivaju eventualne neprijateljske pokrete što dublje ispred naših odbrambenih položaja i da na vreme obaveštavaju o tim pokretima i b) da prikupljaju podatke o jačini neprijateljskih garnizona i to patrole IV bataljona za Skender Vakuf i Jajce; patrole I i

* Najverovatnije se odnosi na naređenje spomenuto u sljedećem odjeljku pod »b«.

³ Vidi dok. br. 60.

⁶ Vidi dok. br. 85.

III bataljona za Karaulu i Turbe i patrole VI bataljona za neprijateljski garnizon u Kotor Varoši.

Jačina ovih patrola neka bude najviše do jedne desetine, koje će se određenim pravcima vešto provlačiti i prikupljati podatke od seljaka.

3. — XIII proleterska brigada biće na prostorijsi Petrovo Polje — Tovarnica — Kruševo Brdo — Pilipovina — Trifunovići — Jankovići." Sa ove prostorijsi XIII brigada preduzimaće izviđanje u pravcu Vlašić Planine — doline reke Bila ka selu Bukovica, pravac ka Zenici preko Vučje Planine, pravac ka Mladikovini i pravac ka Očauš planini. Dva bataljona XIII brigade koji se nalaze na Petrovom Polju stalno će upućivati izviđačka odeljenja pravcem Petrovo Polje — Runjevica — Modro Polje — Koričani i pravcem Jove — Tovarnica — Lisina.

4. — Štabovi bataljona obavestiće komande svojih jedinica, koje se nalaze na položajima, o mestima gde drže susedne jedinice položaje i sve ove jedinice moraju biti stalno međusobno povezane i jedna drugu obavestavati o novostima sa svojih sektora. Jedinice I bataljona održavaće stalnu vezu sa jedinicama XIII brigade na pravcu Petrovo Polje.

5. — Naša Divizija dejstvovaće između reka Bosne i Vrbasa od komunikacije Lašva — Travnik — Jajce do komunikacije Doboj — Teslić — Kotor Varoš — Banja Luka. Severno od naše Divizije pa do reke Save dejstvovaće XI divizija.⁷

6. — U slučaju jačeg neprijateljskog dejstva sa više strana ka sadanjoj našoj prostorijsi, izbegavaće se teške frontalne borbe, sklanjati se u stranu i dejstvovati bočno i iz zadine, držeći se planinskog masiva u izvornom toku reka Ugra i Vrbanje. Neprijateljskim pokušajima samo sa jedne strane ili manjim ispadima energično se suprotstaviti sa ciljem uništenja. No, s druge strane, potrebno je stalno pratiti neprijateljske pokrete i obavestavati se o neprijateljskim kolonama, kako ne bi ušli u naročito teške borbe za vreme dok se neprijateljske ofanzivne grupe nalaze još u obližnjim garnizonima.

7. — Usled toga što nismo bili u mogućnosti održati sastanak sa štabovima bataljona radi upoznavanja sa direktivama rada i sa rasporedom jedinica naše Divizije, mi smo to učinili ovim direktivnim pismom. Mislimo da će sadržina istog biti dovoljno jasna svim štabovima bataljona, pa i ukoliko bi se desilo da neka jedinica bude momentalno odvojena od glavnine Brigade, da će se moći snaći da pravilno radi i da se brzo poveže sa glavninom.

⁷ Opširnije o rasporedu i zadacima ove brigade vidi dok. br. 75.

⁷ Opširnije o dejstvu Jedanaeste divizije u to vrijeme vidi dok. br. 85 i 161.

8. — Obaveštajnu službu treba aktivirati više nego ikada, pa zato obaveštajnim oficirima vaših bataljona odredite konkretne zadatke i pružajte im svu moguću pomoć.

9. — O svim novostima štabovi bataljona izveštavaće redovno ovaj Štab.

10. — Snabdevanje naših jedinica sa hranom vršiće se sa prostorije na kojoj su smešteni, kao i iz sela do kojih mogu dopreti patrolama.

Intendanti bataljona izvešće intendanta Brigade o mogućnosti snabdevanja na svom terenu.

11. — Ovo pismo treba smatrati kao strogo poverljivo i ne dozvoliti da padne neprijatelju u ruke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar.
D.⁸ Korać

Komandant—potpukovnik,
B.⁹ Božović

P. S. Ukoliko koji od štabova bataljona ili komanda jedinica imaju više od jedne sekcije Zenica i Prnjavor, molimo da nam ih odmah dostavite. Uzmite u obzir da ima štabova bataljona koji nemaju ni jednog primerka navedenih sekcija.

' Dušan
" Božo

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE
OD 12. JANUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU
DIVIZIJE O PREBACIVANJU JEDINICA NA PROSTORIJU
VRBA — ČEMERNO — IZGORI I O SITUACIJI NA PO-
DRUČJU GACKA¹**

**ŠTAB
X HERCEGOVAČKE BRIGADE
XXIX. NO UDARNE DIVIZIJE**
Pov. broj: 24
12. januara 1944. god.
u sati
s. Vrba

ŠTABU XXIX. NO UDARNE DIVIZIJE

Gdje bude

Primili smo vaše naređenje broj 25 od 10. I. 1944. god.-
Sa prostorije: Ruda Glavica — Bodežište — Brajčevići
noću 8/9. I. prebacili smo se na prostor: Jugovići — Krivodol
— Kokorina.³ Švabe su tukle naše položaje topovima od Foj-
nice (koji se noću povlače za Gacko), naročito položaje oko
Krivodola, dok su četničke bande sa druge strane rijeke Za-
lomske tukle mitraljeskom vatrom naše položaje. Ovo je ote-
žavalo naše spuštanje na sam drum.

Radi mobilizacije Izgora i kraćeg odmora bataljona pre-
bacili smo se 12. o. mj. u noći na prostoriju: Vrba — Čemerno
— Izgori.⁴ Nadamo se da ćemo ovdje prikupiti nešto municije,
iako sa tim ide teško. Naš glavni magacin municije jeste i
ostaju Švabe. Nadamo se da ćemo iz toga magacina uskoro
izuzeti potrebne količine.

Miće se povratio iz Mratinja. Nešto naročito nije uspio.

Do sada smo mobilisali do 20 boraca. Nešto je mobilisao
i bataljon »Vule Skoko«.

Naše dalje namjere biće u duhu vaših naređenja.

Dobro bi bilo da se dijelovi III Brigade što prije pojave
na prostoru: Bratač — Žalom, jer bi na taj način u potpunosti
ukočili saobraćaj: Nevesinje — Gacko i direktno ugrozili gar-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 6—3, k. 1148—1.

^a Vidi dok. br. 53.

³ i ⁴ Detaljnije o tome vidi zapovijesti Brigade od 8 i 11. januara 1944. (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 5—1, i 7¹, k. 1148—1).

nizon u Gacku.⁵ Time bi onemogućili snabdijevanje tog garnizona hranom a što bi dovelo i do lakše njegove likvidacije.

Mi ćemo izdati naređenje bataljonu »Nevesinjska puška« da se prebaci na ovaj sektor, a bilo bi dobro da i vi to učinite, tim prije što vjerujemo da imate sa tim bataljonom lakšu vezu.

Molili bi vas, ukoliko postoje za to mogućnosti, da preko Duličke čete šaljete nam što češće radio vijesti, jer radio aparat do sada još nijesmo bili u mogućnosti da opravimo.

Šaljemo vam poštu koju smo preko Komande mjesta iz Pive primili za vas.

SMET FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za politkoma, Načelnik štaba, Komandant,
Mustafa Dizdarević N.⁶ Ljubibratić

PS:

Potvrđujemo prijem 60 komada cigaret-papira, sanitetskog materijala, hartije, kao i 50 kg. duvana, koji će nam Dulička četa prebaciti u toku noći.

¹ O rasporedu i dejstvu Treće brigade vidi dok. br. 90.
' Nikola

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
13 JANUARA 1944 ŠTABOVIMA POTCLNJENIH JEDINICA
ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORIJI IZMEĐU RI-
JEKA BOSNE I VRBASA I KOMUNIKACIJA JAJCE —
TRAVNIK — ZENICA I BANJA LUKA — TESLLC — DOBOJ'

ŠTAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE

Br. si.
13 januara 1944 g.
u 10 č.

Š T A B O V I M A :

I ProleTERSke brigade
XIII ProleTERSke brigade i
Komandi Korpusne baterije
Podaci I Gorska divizija² dejstvovala je: Doboj — Te-
o neprijatelju slič — Šiprage — dolina Ugra — ka komunika-
ciji Travnik — Jajce.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Isto-
riskog instituta JNA pod reg. br. 3/1—1, k. 712 A.

² U izvještaju kotarske oblasti Maglaj od 4 januara 1944 o Prvoj
brdskoj diviziji kaže se: »6) Dne 26. XII. 43 stigla je u Maglaj 1. Gorska
njemačka divizija (odnosno jedan dio) sa svojim zapovjednikom gen-
ralleutnantom v. Stettner-om. Tegleća stoka (konji i mazge) nastanile
su se po obližnjim selima, a motorizovane trupe ostale su u Maglaju.
Usljed vrlo velikog broja te vojske zaposjednute su sve privatne kuće
u Maglaju, te se je građanstvo moralo stisnuti kako je moglo i znalo.
Vojska je došla potpuno umorna i blatna sa bojišta od istočne strane.
Cim se je vojska razmilila po selima počele su dolaziti pritužbe o oti-
manju blaga, ljudske i stočne hrane, te sam energično posredovao
preko ovdašnjeg dosadašnjeg mjestnog zapovjedništva u svakom slu-
čaju. a mjestno zapovjedništvo činilo je sve, što je moglo, da se tome
stane na put. Međutim, razumljivo, da su mnogi od te vojske, kako i
samo mjestno zapovjedništvo kaže, podivljali tokom borbi na terenu i
teško je sve to obuzdati... Najnezgodnije u toj stvari je to, da one
osobe od strane vojske, koje uzimaju na svoju ruku stoku ili pojedine
stvari, ne daju nikakve potvrde u većini slučajeva, a često je teško
ustanoviti pojedinu jedinicu, dok se glavno zapovjedništvo zna.

7/ Dne 1-1-1944 posjetila je jedna deputacija građana na čelu sa
kot. predstojnikom u 10 sati (po unapred ustanovljenom satu) zapo-
vjednika 1. Gorske njemačke divizije generala g. v. Stettnera te mu
čestitala Novu Godinu... Na pitanje g. generala o odnosima između
ustaša i četnika, rekao je, da je negdje uspjelo uspostaviti i dobre od-

Jedna pukovnija divizije »Princ Eugen« i motorizovana Romelova grupa stigle su do 9 o. m. u Travnik.³

Motorizovana kolona koja je od pravca Banje Luke ušla u Mrkonjić Grad i Jajce imala je 30 tenkova i 300 vozila.⁴

Iz doline Rame prema Prozoru dejstvovala je »Vražja« divizija u jačini oko 2.500 vojnika.⁵

O daljnim pokretima ovih jedinica nemamo podataka. Predpostavljamo da je neprijatelj potpuno ovladao dolinom reke Vrbas.

U dosadanjim operacijama na oslobođenoj teritoriji primećeno je da se neprijatelj ne zadržava po terenu, da ne ostavlja posade u manjim mestima i duž sporednih komunikacija (pr.: Siprage, Maslovare, Klupe). Međutim, neprijatelj je uporan i bezobziran u postizanju dobijenog dnevnog cilja.

Jučerašnje zadržavanje neprijatelja na prostoru Vitovlje — Meline — Vukovići može

nose između njih kao i između muslimana i četnika (u Albaniji i dalje prema sjeveru)...

Imam utisak, da će ova vojska krenuti iz Maglaja prema zapadu odn. prema Tesliću i dalje Banjoj Luci, vojnička je tajna, pa je teško nešto doznati. Danas i sutra — kako se čuje odlazi pomalo vojska, ali istodobno dolazi druga, vjerovatno na prolazu, a od iste divizije izgleda (brdski lovci Gorske divizije)«. Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 18/21—1, k. 202.

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 183 i izvještaj Zagrebačke konjičke pukovnije od 9 februara 1944 u kojem, pored ostalog, stoji i ovo: »Ovog dana stigle su u Travnik jedinice njemačke vojske.

7. *siječanj*: upućeni podhvatni vodovi radi razviđanja zejnlišta ispred i iza postava. Dodira sa neprijateljem nije bilo.

Jedan vod I. konj. sklopa upućen je na k. 1030 radi osiguranja lijevog boka njemačkih snaga, koje su nadirale prema Turbetu.

8. *siječanj*: razviđanje ispred i iza postava. Jedinice njemačke vojske, koje su se prikupile u Travniku, kreću prema Turbetu.

9. *siječanj*: vrši se razviđanje ispred postava i osiguranje pruge.

Jedinice njemačke vojske napreduju u svom poduhvatu oko Travnika.

10. *siječanj*: Upućena je jedna kombinovana podhvatna sat iz svih sklopova ove pukovnije i upućena u s. Rastovo sa zadatkom održavanja veze između njemačkih kolona, koje napreduju duž ceste Rankovići — Rastovo — G. Vakuf...« (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/2—24, k. 57).

⁴ Odnosi se na Devedeset drugi motorizovani puk. Opširnije o borbama toga puka protiv Treće ličke brigade na cesti Čadavica — Mrkonjić Grad vidi dok. br. 49 i 104.

⁵ Odnosi se na Trista šezdeset devetu legionarsku diviziju.

se tumačiti kao pomoć za izvlačenje ranije opkoljene neprijateljske grupe kod s. Melići.

Juče je dobijen neproveren podatak da se neprijatelj nalazi u s. Blatnica, s. Bjelobučje i s. Brić.

Susedne jedinice: Na terenu centralne Bosne djeluju jedinice XI Divizije (V, XII i XIV Brigada), XII Slavonska brigada i Banjalučki odred. Sve ove jedinice u pokretu su ka Župi (Kotor Varoš — Crni Vrh — Jošavka — Snjegotina — Prnjavor). Ove jedinice, dakle, djelovale su severno od komunikacije Banja Luka — Kotor Varoš — Teslić — Doboj."

Naš zadatak:

a) — Postaviti se na planinski masiv između Bosne i Vrbasa na prostoru između komunikacije Jajce — Travnik — Zenica i komunikacije Banja Luka — Kotor Varoš — Teslić — Doboj, djelujući sa ovog prostora prema obema ovim komunikacijama i ka komunikaciji i železničkoj pruzi u dolini r. Bosna i r. Lašva.⁷

b) — U slučaju da neprijatelj poduzme ponovno ofanzivne operacije sa više pravaca i jačim snagama, jedinice ne držati frontalno povezane, izbegavati uporne borbe sa čelom neprijateljskih grupa. Odnosno, jedinice postaviti na širem sektoru, tako da budu sposobne za što dublje izviđanje i obezbeđenje i za manevarsko dejstvo na pojedine izložene neprijateljske delove i ostavljene manje posade.

c) — Sto pre ispitati mogućnosti i odmah preduzeti ofanzivne operacije za ponovno ovladavanje terenom centralne Bosne i dolinom Vrbasa. Prvenstveno zbog olakšanja pritiska sadanje neprijateljske ofanzive na zapadnu Bosnu, a i zbog stvaranja povoljnijih baza za smeštaj, ishranu i rad i stvaranje ishodišta za šire ofanzivne operacije.

d) — U Svakoj situaciji izvoditi iznenadne diverzantske akcije prema komunikacijama i dubljoj neprijateljskoj pozadini. Ovo će ujedno

⁹ Opširnije o tome vidi dok. br. 85.

⁷ O dejstvu jedinica na toj prostoriji vidi izvještaj Štaba divizije od 3 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 1/1—4, k. 712).

•biti najbolji način izviđanja, kako za iznalaženje novih ciljeva, tako i za bezbednost naših delova.

e) — Prostoriju oko r. Ugar što duže obezbediti kao privremenu bazu. Prostoriju Petrovog Polja osigurati i zbog specijalne potrebe.

Za izvršenje gornjih zadataka dajemo sledeće direktivno

n a r e đ e n j e :

1. — Zapadno od linije i zaključno sa linijom Maslovare — Maljeva — Siprage — Zlovarići — Imljani — Vitovlje — Karaula Gora — Komar — D. Vakuf dejstvovaće I Prolet. brigada,⁸ istočno od ove linije dejstvovaće XIII Prolet. brigada*

2. — U cilju bolje povezanosti između svih jedinica ove divizije dajemo početni raspored po sledećem:

ZA I PROLETERSKU BRIGADU:

— *dva bataljona*, Korpusnu bateriju, Brigadnu bolnicu i ostale nepokretne delove postaviti na prostoru Imljani — Zlovarići — Vlatkovići. Zadatak boračkih delova je izviđanje terena između Ugra i komunikacije Jajce — Karaula i potpuno obezbeđenje u sve strane. Ova prostorija za sada služi kao baza I Prolet. brigade;

— *jedan bataljon* na prostoru Skender Vakuf — Orahovo — Vrbanjci, sa zadatkom izviđanja i dejstva prema Kotor Varoši, Javoranima i Banjoj Luci;

— *jedan bataljon* na prostoru Siprage — Maljeva — Grabovica; ovaj bataljon biće rezerva na komunikaciji Kotor Varoš — Obodnik — Maslovare;

— *jedan bataljon* na prostoru Obodnik — Maslovare, sa zadatkom rušenja i zatvaranja komunikacije i prema Kotor Varoši i prema Tesliću. Ovaj bataljon organizovaće svakodnevnu vezu za XI Divizijom preko Uzlomca.

— *Stab brigade* u s. Siprage. Na sadanjoj bazi Brigade ostaviti jednog člana štaba.

ZA XIII PROLETERSKU BRIGADU:

— *dva bataljona* na prostoru Petrovo Polje — Koričani — Tovarnica — Jove — Kruševo Brdo. Na prostoriji Petrovog Polja ostaviti Brigadnu bolnicu¹⁰ i ostale neboračke delove. Ova prostorija biće privremena baza Brigade. Zadatak ove

" Vidi dok. br. 88.

• Vidi dok. br. 134.

Vidi dok. br. 75

grupe je izviđanje terena prema Gostilju — Karauli, Vlašić planini — Turbetu — Travniku i niz dolinu r. Bila, s tim što će se obezbediti u svim pravcima;

— *jedan bataljon* na prostoru Vučja Planina — Bjelobučje — Brić — Platnica — Mladikovina, sa zadatkom izviđanja i izvođenja diverzantskih akcija u pravcu Zenice, Zepča i niz dolinu r. V. Usora;

— *jedan bataljon* na prostoru Očauš — Buletić — Pribinić — Klupe, sa zadatkom izviđanja i dejstva prema Tesliću;

— *Štab brigade* ostaće na sektoru Petrovog Polja, s tim što jednog člana štaba delegirati sa jedinicama koje idu istočno.

3. — Ovakav raspored je privremen a postavljen sa ciljem ispitivanja najpovoljnijih ciljeva za dejstvo. S druge strane, predviđen tako da se obezbedi sadanja privremena baza pojedinih brigada. Dakle, treba imati u vidu da ovakav raspored neće ostati duže i da će ga sami štabovi brigada inicijativno menjati grupišući potreban broj snaga prema ciljevima koje će što pre iznaći.

4. — Imati u vidu da veza, iako vrlo teška na ovom terenu, mora stalno funkcionisati kako sa predpostavljenim i podčinjenim komandama tako i sa svim susednim jedinicama. Radi ovoga mora se ceo raspored saopštiti svim komandama objašnjavajući im i zadatke pojedinih jedinica kako bi znale tražiti vezu sa susedima i kad su oni u pokretu. Veza se mora održavati sa jačim odeljenjima jer su četničke grupe na ovom terenu dosta aktivne.

5. — Stalnu vezu sa jedinicama XI Divizije održavaće: I Prolet. brigada preko bataljona iz Maslovara, a XIII Prolet. brigada preko bataljona koji dejstvuje na prostorijsu Očauš — Pribinić — Klupe.

Obavezati sve jedinice da hitno dostavljaju sve prikupljene podatke i obaveštenja predpostavljenim štabovima i susednim jedinicama, kako bi se ovi znali orijentisati i dejstvovati.

6. — Oba štaba brigada najhitnije će uhvatiti kontakt sa neprijateljskim grupama južno od Ugra, a potom prateći i proveravajući situaciju preko komunikacije Jajce — Travnik i dalje ka dolini Vrbasa.

7. — Štab XIII Prolet. brigade odmah će u toku ovog dana postaviti, odnosno uspostaviti već postojeću telefonsku liniju koja ide od Šipraga preko Petrovog Polja za Končane. Štab I Prolet. brigade postaviće telefon u Šipragama i produžiti liniju dalje pravcem Mitrovića kuća — Obodnik — Maslovar. Štab XIII Prolet. brigade postaviće telefon kod svoga štaba u Petrovom Polju, a po potrebi i kod svojih delova u

Koričanima. Od krajnjih telefonskih stanica izolovati daljnju vezu ako ona postoji, — odrediti lice koje će ovo prekontrolisati.

Štab ove divizije biće sa jednim od štabova brigada. Za sada je kod Štaba XIII Prolet. brigade.

8. — Štab I Prolet. brigade nastojaće da, ako se ikako može, svoju jedinicu u s. Imljani poveže telefonom za već postojeću liniju kod Petrovog Polja.

9. — Preduzeti sve mere za zaštitu od zaraznih bolesti: šišanje, parenje, ribanje prostorija smeštaja, obavezno izolovanje ukućana i njihovih stvari i dr. Ove mere su nužne i neophodne obzirom na opasnost koju za nas predstavlja ovaj endemični teren.

10. — Raspored po ovom naređenju odpočeti 14 o. m. uzoru.

11. — Prijem ovog naređenja potvrditi dostavljajući jednovremeno izveštaj o sadanjoj situaciji, prikupljenim obavještenjima, — i naročito detaljno, o situaciji južno od Ugra. Napominjemo da na tom pravcu izviđački delovi moraju biti u stalnom kontaktu sa neprijateljem prateći situaciju na tom pravcu kako bi što pre mogli doneti pravilnu procenu u kom pravcu je usmerena daljnja aktivnost neprijateljske ofanzivne grupe sa linije Travnik — Jajce.

12. — Ovo naređenje, kao i sva direktivna naređenja, ne držati po arhivama već da ih čuva određeno lice iz štaba. Ovo saopštiti i nižim štabovima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Vlado Šćekić

Načelnik, major,
Moma Đurić

Komandant,
Vaso Jovanović

(M. P.)

NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 13 JANU-
ARA 1944 ŠTABU DESETE KRAJIŠKE BRIGADE ZA RA-
ZBIJANJE ČETNIKA NA SEKTORU KALINOVICA¹

ŠTAB
V NO UDARNE DIVIZIJE
I« BOS. KORPUSA
Pov. br. 10/44
Dne 13.1. 1944 god.

ŠTABU X. KRAJIŠKE NOU BRIGADE V-e DIVIZIJE

Položaj

1.) I. KNOU brigada zauzela je Foču.³ Nešto četnika pru-
žilo je kratak otpor i pobjeglo. U samoj Foči postoji žičani
prelaz, ali dosta slab, pa ga moramo osposobiti za komore.
Na Brodu je voda odnela most.

Po dobivenim podacima, ali još neproverenim, naših
snaga ima u Ščepan Polju i Čelebiću.⁴ U Čajniču ima izvestan
broj četnika, nema neke veće koncentracije. U Pljevljima
manji nemački garnizon. Nemci povremeno saobraćaju sa Go-
raždom, gde se izgleda nalazi jedna nemačka četa.

2.) Privremeni raspored naših snaga je sledeći: jedan ba-
taljon I. KNOU brigade ima zadatak da kontroliše cestu od
Goražda, da poruši mostove i propuste,⁵ a Proleterski bataljon
nalaziti će se sa istim zadatkom — osiguranje od Goražda, sa
desne obale Drine. Dva bataljona I. KNOU brigade osigurati
će Foču od pravca Čajniča.

Divizijsku bolnicu i ambulantu IV. KNOU brigade pre-
baciti ćemo 14. ov. m. preko reke i smestiti ih negde u blizini
grada.

II. bataljon I. KNOU ibrigade ostati će do 16. ov. m. na
sektoru Bogovići — Orahovica i ukoliko do tog vremena IV.
KNOU brigada ne pređe Praču, bataljon će doći u sastav bri-
gade. IV. brigada do ovog vremena treba svakako da stigne.⁶

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Isto-
riskog instituta JNA pod reg. br. 9—1, k. 781 A.

² Vidi dok. br. 2, objašnjenje br. 2.

³ Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 10—1, k. 781 A u Arhivu
Istoriskog instituta JNA.

⁴ Odnosi se na jedinice Druge proleterske divizije (vidi tom I,
knj. 16, dok. br. 123).

⁵ Drugi bataljon imao je zadatak da obezbijedi prelaz preko ceste
Četvrtoj krajiškoj NOU brigadi koja je sa sobom nosila ranjenike.
Opširnije o tome vidi dokumenat u objašnjenju br. 3.

⁶ Vidi dok. br. 51, objašnjenje br. 4.

3.) Vi treba da što bolje razbijete četnike na sektoru oko Kalinovika, te da napadnete i sam Kalinovic ako za to postoje uslovi.⁷ Ovo vam dajemo da inicijativno činite. Samo podvlačimo da tu bandu treba razbijati i uništavati na svakom mest* gde se god pojavi. Zbog toga ćete imati čitavu brigadu u celini, samo morate održavati svakodnevnu vezu sa nama, jer za sada najosetljiviji nam je pravac od Goražda, odakle bi mogli Nemci da nam ugroze prelaz na Foči. U tom slučaju moraćemo i vašu brigadu da prebacimo preko Foče.

Od 14. ov. m. vaša tri bataljona treba da budu na sektoru Miljevina — Rataj — Poljice, za akcije prema Kalinovicu. Jedan vaš bataljon treba da ostane u Mrežici, koji će da kontroliše pravac od Trnova. Treba apsolutno da znamo da li će dolaziti neke nemačke snage u Trnovo (radi nas ili zbog organizacije milicije).

Iz Mrežice i okolnih sela treba da prikupljate hranu, jer u Miljevini slabo ćete što naći.

4.) Kad dođe IV. KNOU brigada, videti ćemo prema situaciji gde ćemo je postaviti. Svakako ćemo nastojati da se što duže zadržimo na sektoru Jabuka — Trnovo — Kalinovic — Foča — Cajniče i da ovde potpuno razbijemo četničke bande. Računamo da Nemci nemaju momentalno raspoloživih snaga i da nisu zainteresovani za sektor Foča — Kalinovic.

5.) Kalinovički i ostali četnici iz ove okoline lako se razbijaju, te tako treba i shvatiti i izvođenje operacija protiv njih. Treba ih samo oštro napasti.

6.) Vaš štab treba da bude u nekom zaseoku Miljevine, da biste bili što bliže nas. Mi ćemo 14. o. m. do 8 časova preći u Foču.

7.) Potvrdite prijem ovog naređenja. Javite rezultat borbe i sve što znate o Kalinovicu i Trnovu.

8.) V. Š.⁸ nam javlja da su naši zauzeli Srebrenicu i Vlasenicu.⁹ Nemci su prodrli u Bugojno, Jajce i Mrkonjić Grad.^{1*}

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
I." Materić

Komandant, p. pukovnik:
Mil.⁵ Morača

(M. P.)

⁷ Vidi dok. br. 109.

⁸ Vrhovni štab NOV i POJ

⁹ Vidi dok. br. 202.

Vidi dok. br. 203.

¹ Ilija

¹² Milutin

**NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 13 JANUARA
J944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA PREBACIVANJE U
FOČU¹**

**STAB
V NO UDARNE DIVIZIJE
I¹ BOS. KORPUSA**

Br. si.
Dne 13.1. 1944 god.
u 20,20 h

Upravi divizijske bolnice, Štabu III. bataljona
I. KNOU brigade i zameniku politkoma IV. krajiške
NOU brigade

Položaj

Naši su zauzeli Foču. U samoj Foči, kad se ide cestom od Kalinovika, postoji žičani prelaz samo za pešake. Naši će danas i u toku noći pokušati da ga osposobe i za prelaz konja. Pošto se most prilično ugiba kada se prelazi preko njega, mora se ići u velikom otstojanju, odnosno jedan po jedan vojnik. Da bi smo omogućili normalan prelaz bolnice, preko mosta, ambulanta i komora, vršimo sledeći raspored pokreta:

1.) Štab divizije, sa jednom četom III. bataljona I. KNOU brigade, krenuti će iz Strganaca 14. ov. m. u 3 sata rano i preći preko mosta do 8 časova izjutra.

2.) Štab III. bataljona I. KNOU brigade sa svojom jednom četom, brigadnom ambulantom i komorama izvršiti će pokret 14. ov. m. u 2 sata izjutra i izvršiti prelaz preko mosta između 8 i 10,30 časova.

3.) Štab IV. bataljona IV. KNOU brigade sa jednom svojom četom, sa jednom četom III. bataljona I. KNOU brigade i divizijskom bolnicom izvršiti će pokret 14. ov. m. u 5 časova izjutra i izvršiti prelaz preko mosta od 10,30 do 14 časova.

4.) Ambulanta IV. KNOU brigade sa jednom četom i intendantom krenuti će 14. ov. m. u 10 časova i izvršiti prelaz preko mosta od 15 časova pa nadalje.

Svi gore rečeni pokreti moraju se izvršiti u tačno predviđeno vreme da ne bi bilo zastoja i gomilanja kod mosta.

U Foči dati će se raspored gornjim jedinicama za njihov smeštaj.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 7—1, k. 781 A.

² Vidi dok. br. 2, objašnjenje br. 2.

Pravac pokreta je za Stab III. bataljona I. KNOU brigade: Gradac — Malo Marevo — Veliko Marevo — Golijevići — Mednice — cesta, i cestom za Foču.

Pravac pokreta za divizijsku bolnicu: Strganci — Gradac i dalje istim putem.

Pravac pokreta za IV. brigadu također preko Gradca.

Svaka kolona treba da ima potrebne prethodnice za osiguranje. Radi informacija, dva bataljona X. KNOU brigade nalaziti će se 14. ov. m. na sektoru s. Miljevina,³ radi obezbeđenja od Kalinovika.

Uz put kretati bez ikakove gužve i galame.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

I.⁴ Materie

(M. P.)

Komandanđ, p. pukovnik

Mil.⁵ Morača

BR. 71

**NAREĐENJE ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE OD 13
JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPO-
RED I DEJSTVO NA PROSTORIJI GRABOVICA, MASLO-
VARE, OCAUŠ, PRIBINIC I G. ŠIPRAGE¹**

ŠTAB

XI NOU DIVIZIJE

OP — str. pov. broj: 2/44

13 januara 1944 god.

Položaj

13,30 č.

**ŠTABOVIMA V, XII i XIV NOU BRIGADE i
ŠTABU XII SLAVONSKE NOU BRIGADE**

Položaj

Našu naredbu OP — str. pov. broj: 1/44, od 12 januara t. g.,² dopunjujemo: Snage I proletherske divizije NOVJ-e dej-

³ Vidi dok. br. 69.

⁴ Ilija

⁵ Milutin

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 5/1, k. 866.

² Vidi dok. pod reg. br. 4/1, k. 866 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

stvovaće na prostoriji južno od komunikacije Doboj — Teslić — Kotor Varoš — Banja Luka,³ a sada je raspoređena i između r. Vrbanje i Ugra.⁴ Prema obavještenjima Štaba I proleTERSKE divizije NOVJ-e, izbila je jedna neprijateljska kolona⁵ u s. G. Vitovlje, a prema podacima Štaba XII slavonske NOU brigade, u Kotor Varošu se nalazi pomješana garnizonska posada Njemaca i domobrana, sa dva tenka, dok su ostali garnizoni nepoznati. Komunikacija Kotor Varoš — Teslić ponovo je zarušena u [pl.] Borja. U vezi daljnjih zadataka naše divizije,

NAREĐUJEMO:

I.

XII KNOU brigada: Smjestiće se na prostoriju Bokani — G. Orahovo — Grabovica — Borak,⁶ sa zadatkom izviđanja pravca Kotor Varoš — Obodnik, Kotor Varoš — Skender Vakuf — Meline, Banja Luka — Kotor Varoš, prikupljanje podataka o stanju neprijateljskih garnizona — Banja Luka, Kotor Varoš, Jajce, održavanje veze sa snagama I proleTERSKE divizije NOVJ-e na pravcu Vlatkovića.

Snage BPO-a⁷ uključiti kao IV bataljon u sastav brigade, dok snage MPO-a⁸ i Skender. četetu rasformirati i uključiti u sastav brigada, po četama.

Vežu održavati sa Štabom divizije i sa snagama XIV NOU brigade na prostoriji Obodnik — Garići — Maslovare, na pravcu Obodnika.

V KNOU brigada: Smjestiće se na prostoriju Očauš — Buletić, sa zadatkom patroliranja i izviđanja pravca prema Tesliću, Mladikovini i Blatnici.⁹ (I bataljon u D. Grabovicu.)

Snage PPO-a¹⁰ uključiti kao V bataljon u sastav brigade, a snage TTPO-a¹¹

⁸ i ' O rasporedu i dejstvu Prve proleTERSKE divizije vidi dok. br. 68, 82, 88 i 134.

⁵ Odnosi se na dijelove Prve brdske divizije (vidi dok. br. 68).

• Vidi dok. pod reg. br. 11—3/1, k. 876 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁷ Banjalučki partizanski odred

⁸ Motajički partizanski odred

" i ¹⁸ Vidi dok. br. 85.

¹⁰ Pmjavorski partizanski odred

¹¹ Tešanjско-teslički partizanski odred

i partizan, stražu u Klupama rasformirati i uključiti u čete.

XIV NOU brigada: Smjestiće se na prostoriju Obodnik — Garići — Maslovare, sa zadatkom ispitivanja sektora Jošavka — Prnjavor.¹²

Područni bataljon Komande Prnjavorskog područja uključiti kao IV bataljon u sastav brigade, a snage DDPO-a¹³ rasformirati i uključiti u čete.

XII slavonska NOU brigada:

Ostaće na istom rasporedu,¹⁴ prema naredbi OP — str. pov. broj: 1/44, od 12 ovog mj. t. g.,¹⁵ održavajući veze sa XIV NOU brigadom na pravcu Lipije — Garići i sa V KNOU brigadom na pravcu Pribinić — Buletić. Vršiće daljnja izviđanja sektora Cečava — Prnjavor i prikupljanja informacija o stanju neprijateljskih garnizona Derventa, Doboj i Teslić.

II.

Divizijska bolnica:

Za vršioca dužnosti saniteta divizije postavlja se

Dr. **Danica Perović**, san. kapetan.

Za upravnika div. bolnice postavlja se drug poručnik

Radulović Nikola, bivši zamjenik koman. IV bataljona u V KNOU brigadi.

Za politkomesara bolnice postavlja se drug **Drago Cudić**, vršilac dužnosti polit. komesara BPO-a.

Svi navedeni drugovi imaju se nezostavno danas javiti u Štab divizije, gdje će dobiti daljnja naređenja za rad.

U zaštitnicu divizijske bolnice uzeće se svi drugovi partizani koji su došli sa drugom Radulovićem iz Kozare, a iz V KNOUB-e.

Dobojsko-derventske partizanski odred

¹⁴ Vidi dok. br. 132.

¹⁶ U spomenutom naređenju stoji: »XII slavonska NOU brigada izvršiće pokret preko Maslovare do Klupa i smjestiti se na prostoriji Klupe — Pribinić. Isturiti jače patrole prema Tesliću, Cečavi, Očaušu i Liplju, sa zadatkom ispitivanja neprijatelja. Ispitati i dostaviti Štabu divizije stanje neprijatelj, garnizona u Tesliću«. (Vidi dok. pod reg. br. 4/1, k. 866 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.)

U divizijsku bolnicu (Petrovo Polje) upućivaće brig. saniteti, pod odgovornošću štabova brigada, samo one drugove ranjenike koji se u transportu služe nosilima. Svi ostali ostaću u brigadnim ambulantomama, koje će po potrebi obilaziti hirurzi.

Dr. Sprem,¹⁶ san. poručnik, postavlja se za liječnika — hirurga u V KNOU brigadi.

...¹⁷ upućuje se u XII KNOU brigadu.

Ostale ranjene iz privremene div. bolnice (G. Siprage) povući odmah u brigadne ambulante, što će štabovi brigada izvršiti.

III.

Da bi se što prije saznale namjere neprijatelja, kao i jakosi i raspored ofanzivnih grupa i garnizonskih snaga, kao i da bi se izbjegla sva iznenađenja od ponovnih napada drugih ofanzivnih grupa, sve naše jedinice preduzeće slijedeće:

a) Puno obezbjeđenje i izviđanje na svim pravcima mogućih neprijateljskih prodora.

b) Sređivanje jedinica i reorganizaciju izvršiti što hitnije, da bi jedinice u svakom momentu mogle stupiti u borbu.

c) Vezu održavati sa susjednim jedinicama i međusobno se izvještavati.

d) Ispitati mogućnost akcija na komunikaciji Kotor Varoš — Banja Luka (XII KNOU brigada), i na komunikaciji Banja Luka — Prnjavor — Derвента (XIV SBNOU i XII slavonska NOU brigada), i na komunikaciji Prnjavor — Teslić — Doboј (V KNOU brigada).

e) U slučaju ponovnog nailaska jačih ofanzivnih neprijateljskih grupa, sa istom taktikom brzog prodora, sa ciljem nabacivanja naših snaga u обруč, naše jedinice izbjegavaće frontalnu borbu, sklanjati se u stranu, zabacivati se za leđa, sa osnovnim ciljem sačuvati ljudstvo i napadati bočno i sa leđa neprijateljske kolone, nastojeći se držati masiva Borja — Očauš — Trogir — Vlašić — Dnolučka Planina — Ranča — Cemernica Pl. Brigade u svom manevrisanju nastojaće da se održe u cjelini, a po potrebi mogu i bataljoni samostalno manevrisati, s tim da štabovi bataljona se upoznaju sa opštim rasporedom divizije i prostorijom prikupljanja (Koričani — Bjelobuče — Očauš).

Ova orijentacija važi do daljnjeg naređenja po prikupljenim informacijama o neprijatelju.

¹⁶ Tugomir

¹⁷ I u originalu su tačkice.

Ishranu jedinica vršiti na dobrovoljnoj bazi, a ako je to nemoguće, onda rekvizicijom uz pravilnu rekvizicionu priznaticu.

Stab divizije nalaziće se kod Mirkovića (Siprage).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Načelnik štaba, major. Komandant, ppukovnik,
B.¹⁸ Duričić **M"** **Šoša^{2B}**

BR. 72

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE OD
13 JANUARA 1944 ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE
O SITUACIJI U SJEVERNOM DIJELU SREDNJE BOSNE¹**

ŠTAB

XI NOU DIVIZIJE

Broj: službeno
13 januara 1944 god.
Položaj

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ

Položaj

Primili smo Vaš dopis od 12 januara t. g. u 10 i 30 časova.² Mi ćemo u toku 14 ovog mj. izbiti sa dijelovima naše divizije na i preko komunikacije Teslić — Kotor Varoš, na liniju Buletić — Liplje.³

XII KNOU brigadu orijentisali smo za sada južno od komunikacije Maslovare — Kotor Varoš — Banja Luka, radi kontrolisanja tih pravaca i organizacionog sređivanja pomenute brigade. Ona će sadejstvovati sa Vašom I [Proleterskom] brigadom na ispitivanju i kontrolisanju doline Ugra i pravcem prema Jajcu.⁴

¹⁸ Blažo

" Mirko Pekić

²⁰ Narodni heroj Josip Mažar-Šoša

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 2/3, k. 866.

² i ¹¹ Redakcija nije pronašla spomenute dopise.

⁸ i ⁴ Vidi dok. br. 85.

Mi ćemo se o daljem pokretu naših jedinica međusobna izvještavati i uglavnom pridržavati naših zajedničkih zaključaka, tako da Vi aktivnost Vaših jedinica usmjerite uglavnom prema dolini r. Bosne, u pravcu Zepča. Maglaja, Novog Sehera, Teslića i Doboja.⁵

Naše je mišljenje, ukoliko bi ofanzivne grupe koje su prošle prema Jajcu, produžile pokret prema [Donjem] Vakufu. Bugojnu ili prema [Bos.] Krajini, da bi izvjesni dijelovi Vaših jedinica trebali se spuštati prema Jajcu i Travniku, radi kontrole tih pravaca, kao i mogućnosti vršenja akcija na tim pravcima.

Od ofanzivnih grupa koje su učestvovala u ofanzivi na centralnu Bosnu za sada su nam poznati pokreti snaga:

Prve planinske njemačke divizije," koja je nadirala od Doboja prema Jajcu; Prve konjičke kozačke divizije/ koja je nadirala od Dervente prema Prnjavoru i Banjoj Luci, sa snagama IV lovačkog domob. zdruga⁸ i dijelovima motorizovane divizije,⁹ koja se kretala od Teslića ka Banjoj Luci i od Banja Luke ka Maslovarama.

Ostale podatke, čim prikupimo, poslaćemo.

Benzina momentalno nemamo, ali mislimo da ćemo moći nešto nabaviti kod XII Slavonske brigade i čim nabavimo, poslaćemo Vam.

Isto tako sekcije: Prnjavor, Derventa imamo po jedan primjerak, dok ćemo zatražiti od Štaba XII KNOU brigade koja se nalazi na prostoriji Skender Vakufa, što i Vi možete preko I Proleterske kojoj je bliže, jer je ista brigada nešto sekcija imala, ako joj nisu u ofanzivi propale.

Šaljemo Vam u prilogu našu zapovijest,¹⁰ radi uvida u raspored i zadatke naših jedinica.

Ovaj čas smo dobili i Vašu zapovijest od 13 ovog mj. t. g. za Vaše jedinice, kao i Vaš dopis." U našoj zapovijesti vidjećete da smo mi preduzeli hitne mjere da naše jedinice osposobimo za pokret i izbacimo na prostoriju sjeverno od komunikacije Kotor Varoš — Teslić, shodno našim zajedničkim razgovorima.

⁵ O rasporedu Prve proleterske divizije vidi dok. br. 68 i njen izvještaj od 3 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/1-4, k. 712).

⁶ Vidi Radnu kartu nepoznatog neprijateljskog oficira pod šifrom »Operacija Jajce« (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 128).

⁷ i ⁸ Opširnije o tome vidi dok. br. 220.

* Vjerovatno se odnosi na dijelove Sto osamdeset sedme rez. divizije, jer je ona u to vrijeme djelovala na prostoriji Teslića i prema Prnjavoru. Na pravcu Banja Luka — Kotor Varoš — Maslovar, djelovao je Devetsto prvi motorizovani školski puk (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 128).

¹⁰ Vjerovatno se odnosi na navedeno od 13 januara "(vidi dok. br. 71).

Radi uspostavljanja što tješnje veze sa Vama, mi smo još jutros uputili naš vod za vezu da osposobi Jiniju Siprage — Petrovo Polje, a pošto smo ostali sa malim brojem telefona, Vi ćete uključiti svoje telefone na Petrovo Polje i Koričane, tako da bi se iskoristila već ranije postavljena stalna linija, a i sa našim pokretom naprijed mi ćemo liniju produžavati do Maslovara i dalje.

Radi uspostavljanja radiotelegrafske veze, mi ćemo sutra uputiti u Vaš štab našeg radiotelegrafistu i oficira za šifru, da bi osposobili jednu manju zarobljenu radio stanicu za vezu sa Vašim štabom i uredili plan veze i šifru. Imamo jednu englesku stanicu, ali poluispravnu, nedostaje joj taster, slušalice i neki drugi manji dijelovi, te ako bi Vaša radio stanica imala rezervne dijelove, molimo Vas da bi nam iste pozajmili, da bi osposobili istu stanicu za vezu sa V. S.,¹² 5 korpusom i sa Vama.

Vi nam ne javljate ništa da li je koja Vaša stanica pronašla i uzela našu zagubljenu radio stanicu oko Karaule, kada je konj. koji je nosio radio stanicu, poginuo od minobacačke granate.

Iz naše zapovjesti vidjećete da mi namjeravamo našu divizijsku bolnicu smjestiti na Petrovom Polju, koje je određeno kao Vaša baza. Mi smo se odlučili na gornje iz razloga što ćemo u div. bolnicu smještati samo one ranjenike koji se transportuju nosilima i iste bi u slučaju ugroženosti prenijeli u naš podzemni magacin. Za neposrednu zaštitu i brigu o ishrani pomenute bolnice staraćemo se mi, dok bi na Vas pala dužnost da obavjestite upravu bolnice o eventualnoj ugroženosti sa pravaca Travnika i Jajca.

Naše su jedinice još sinoć napustile Koričane i Tovarnicu.

Izvjestite nas o situaciji na sektoru Vitovlja, pošto imamo nekih stvari tamo sakrivenih i trebali bi poslati po njih.

Ako prve pošiljke ste već ugovorili, urgirajte kod V. Š. za jednu radio stanicu za našu potrebu.

Mi ćemo se sa štabom nalaziti u kući Mirkovića, na cesti Siprage — Obodnik.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Blažo Đuričić

Komandant—ppukovnik:
ŠošaTM

¹² Vrhovni štab NOV i POJ

¹³ Josip Mažar-Soša

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE ŠTABU SJEVERNOHERCEGOVACKOG NOP ODREDA O NAREDBI VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 13 JANUARA 1944 ZA PROMJENU NAZIVA BRIGADA¹

ŠTAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Broj 32
Dana 13/1 1944 u 14 č.
s. Blizna

ŠTABU SJEVERNOHERCEG. PART. ODREDA

Vrhovni štab N.O.V. i P.O.J. u svojoj depeši preko radija — Broj 10 od 13 o. mj. naredio je da brigade ove divizije od sada nose brojeve X, XI i XII Udarne brigada.

U vezi toga

NAREĐUJEMO:

1. — Dosadašnja X Hercegovačka N.O.U. Brigada ove divizije nosiće naziv: X Udarne brigada N.O.V. Jugoslavije.
2. — Dosadašnja II Hercegovačka I.O.U. Brigada ove divizije nosiće naziv: XI Udarne brigada N.O.V. Jugoslavije.
3. — Dosadašnja III Hercegovačka N.O.U. Brigada ove divizije nosiće naziv: XII Udarne brigada N.O.V. Jugoslavije.

Prednje se dostavlja svima jedinicama ove divizije na znanje i postupak prema prednjem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant—p.pukovnik
Vlado Šegrt

Načelnik štaba—p.pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

DOSTAVLJENO SVIMA JEDINICAMA OVE DIVIZIJE.

P. S.² Naziv hercegovačka ostaje i dalje kod brigada.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 1/10, k. 1143 A.

² Na originalu dopisano mastilom. ćirilicom.

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
ČETVORTE NOU DIVIZIJE O NAPADU NA BANJU LUKU I
O AKCIJAMA NA ŽELJ. PRUZI OMARSKA — PISKAVICA
U VREMENU OD 25 DECEMBRA 1943 DO 10 JANUARA 1944
GODINE¹

STAB
VI KRAJIŠKE NOU BRIGADE

Pov. broj 9/44
Dana 13.1. 1944 god.

15-to dnevni operacijski
izvještaj dostavlja

ŠTABU IV DIVIZIJE V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Jedinice ove brigade u vremenu od 25 decembra 1943 god do 10 januara 1944 god. imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

29. XII. 1943 g. I. bataljon naše brigade sa jednom četom u toku noći vršio je kidanje željezničke pruge između Prijedora i Kozarca. Pruga je prekinuta na 5 mjesta i prevrnute i pobacate šinje na prostoru oko 200 metara.

IV. bataljon sa sve tri čete vršio je u toku noći kidanje željezničke pruge Omarska — Piskavica. Porušeno je 150—200 met. pruge i nekoliko šinja bačeno u vodu. Jedinice nijesu imale gubitaka jer neprijatelj nije reagirao.

1. I. 1944 g. Po zapovjesti Štaba IV divizije naša brigada učestvovala je u akciji na Banju Luku, i to sa tri bataljona [napadala] sjeveroistočni dio grada, a jedan bataljon čistio je neprijateljsko uporište Petrićevac i rudnik Rakovačke Bare.* Dana 31. XII. 1943 god. snage ove brigade su se koncentrisale na prostorijsi sela Slavičke i krenule istoga dana u 10 sati prije podne na određeni joj zadatak. Za vrijeme marša u selu Jašikova Voda napala nas je neprijateljska avijacija, bombardovala i mitraljirala cestu kojom

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 25—1, k. 768 A.

= Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 164.

smo išli i na taj način omela nam pokret, tako da smo imali zadocnjenje za akciju za 1'j sat. Imali smo' jednog druga ranjena.

Bataljoni su stigli na polazne položaje sa zadatkom klinovanja, ali pošto je neprijatelj bio obavješten od četničke bande za našu akciju, bataljoni nijesu uspјeli da se probiju i borba je otpočela na samoj periferiji grada. Poslije polaćasovne borbe naše snage su uspјele da potisnu neprijatelja sa njegovih pretstražnih položaja, i otpočela je žestoka borba na glavnoj odbranbenoj liniji (Kraljev drum). Na ovoj liniji vodila se vrlo žestoka i krvava borba. Tu su bile koncentrisane jače neprijateljske snage potpomognute tenkovima i bornim kolima koristeći tvrde zgrade kao što je fabrika duvana, preparandija a u neposrednoj blizini nalazila se i njemačka bolnica koju je neprijatelj (Njemci) očajnički branio. Naše snage su vršile nekoliko uzastopnih juriša, a neprijatelj je odgovarao kontrajurišima.¹ Uslijed slabih veza, kao i slabijeg pritiska ostalih naših snaga naši bataljoni su bili prisiljeni na ostepanje i bez naređenja, i u samu zoru poslije četvorosatne borbe povukli su se na prostoriju sela Motike gdje su se cijelog dana odmarale i sređivale. Istog dana naša brigada dobila je naređenje od Štaba IV divizije da ponovo napadne na isto uporište sa istim zadatkom i to sa tri bataljona a jedan bataljon je upućen sa zadatkom na sektor Gradina — Busnovi.

Napad je otpočeo u 22 časa i naše snage su ponovo uspјele da se probiju do istih položaja, tj. zgrada koje su držale prošlu noć. Borba je bila vrlo žilava. Neprijatelj je davao jak otpor i borba se vodila cijelu noć i sutra 2. I. do 13 časova. U toku noći naši su vršili dva uzastopna juriša, uspјeli su da pobačaju bombe i neprijatelja potisnu iz rovova, ali je neprijatelj koristio gore pomenute zgrade i koristeći tenkove odbijao naše juriše. Dana 2.1. poslije podne neprijatelju je stiglo pojačanje od Gradiške.¹ navodno 150 motornih vozila sa 23 tenka razne veličine. Neprijatelj je odmah ubacivao u borbu

* Vidi dok. br. 193 i 195.

¹ Vidi dok. br. 9, objašnjenje br. 4.

pristigle rezerve, a naročito jak pritisak uperio je na snage XIII brigade gdje je jedna četa, uslijed gubitka komandira, kao i većeg broja boraca, bila prisiljena da odstupi. Odstupanje⁵ snaga XIII brigade, nedostatak municije i jak neprijateljski pritisak, a postojala je opasnost da nas neprijatelj otsiječe. prisililo je naše snage da se povuku.

2.1. 1944 g.

Naša tri bataljona vodila su borbu sa neprijateljem u Banjoj Luci sve do 13 časova kada su dolaskom pojačanja neprijatelju bili prisiljeni na povlačenje. Snage su se povukle u selo Motike i borci su smješteni po kućama na odmaranje.

U oba ova napada na neprijateljski garnizon Banju Luku naše jedinice imale su slijedeće gubitke: 21 mrtav, 53 ranjena i 2 nestala. Neprijateljski gubici: 160 mrtvih i više ranjenih za koje se zna i zarobljenih 141 neprijateljski vojnik i oficir." Zaplijenjeno je 4 šarca, 44 karabina, 1 protukolski top, 1 teški bacač, 3 strojnice, 16 pištolja, izvjesna količina municije i ostale ratne spremlje i sanitetskog materijala. Tom prilikom spaljena su tri kamiona, uništen je rudnik Rakovačke Bare sa svim postrojenjima i bunkerima i 4 zgrade u centru grada zapaljane.

6.1. 1944 g.

Snage našeg IV bataljona sa sve tri čete vršile su kidanje pruge Omarska — Piskavica. Kidanje je vršeno u noći. Neprijatelj nije reagirao. Pokidano je 500 metara pruge, porušeno 30 telefonskih stubova, pokidana žica i polupane čaše.

7—10. I. 1944

Snage ove brigade bile su na određenim položajima i vojska se odmarala i sa borcima je rađeno vojnički i politički.

Jedinica je u toku 15 dana imala slijedeće:

1) Gubici: a) *vlastiti*: 1 oficir, 3 podoficira, 5 političkih rukovodilaca i
12 boraca *poginulih*
1 oficir, 12 podoficira, 3 polit, rukov.
1 37 boraca *ranjenih*
2 borca *nestalih*

Opširnije o tome vidi dok. br. 31.
Bliže o tome vidi dok. br. 196 i 199

U oba ova napada na neprijateljski garnizon Banja Luka naša jedinica imale su sledeće gubitke: 21 mrtva, 53 ranjena i 2 nestala. Neprijateljski gubici 160 mrtvih i više ranjenih za koje se zna i zarobljenih 141 neprijateljskih vojnika i oficira. Zaplijenjeno je 4 sarca, 44 karabina, 1 protukolski top, 1 teški bacač, 3 strojnice, 16 pištolja izvesna količina municije i ostale ratne sprema i sanitetski materijal. Tom prilikom spaljena su tri kamiona, uništen je rudnik Rakovačk Bare sa svim postrojenjima i bunkerima i 4 zgrade u centru grada zapaljene.

6. I. 1944 g. Snage našeg IV bataljona sa sve tri čete vršile su kidanje pruge Čmorska - Piskavica. Kidanje je vršeno u noći. Neprijatelj nije reagirao. Pokidano je 500 metara pruge, porušeno 30 telefonskih stubova, pokidana žica i polupane čaše.

7-10. I. 1944. Snage ove brigade bile su na odredjenim položajima i vojaka se odmarala i sa borcima je radjeno vojnički i politički.

Jedinica je u toku 15 dana imala sledeće:

1/GUBITCI:

a/vlastiti: 1 oficir, 3 podoficira, 5 političkih rukovodilaca i 12 boraca poginulih
 1 oficir, 12 podoficira, 3 politrakov. ranjenih
 1 37 boraca nestalih
 2 borca mrtvih
 b/neprijati: 160 vojnika i oficira zarobljeno
 20 oficira i podoficira, 121 vojnika

2/PLIJEN:

a/oružje: 4 sarca, 44 karabina, 1 protukolski top, 1 teški mitraljez, 3 strojnice, 16 pištolja.
 b/municija: 2000 puščani metaka i oko 20 ručnih bombi

3/NARUČITO:

Uništena su tri neprijateljska kamiona oko 3 km. željezničke pruge. 30 telefonskih stubova i telefonske žice uništ.

Cart fašizmu v Sloboda narodu!

Politkomesar:

Stavki

Komandant major:

Kleser

ШТАБ
 V. ДИВИЗИОНЕ С. КОРПУСА
 Н. О. В. Ј.
 Штаб
 Бр. _____
 ДНЕ _____ 1944 г.

- b) neprijat.: 160 vojnika i oficira *mrtvih*
 20 oficira i podoficira. 121
 vojnik *zarobljen*
- 2) Plijen:** a) *oružje:* 4 šarca, 44 karabina, 1 protukolski top, 1 teški bacač, 3 strojnice, 16 pištolja
 b) *municija:* 2000 puščanih metaka i oko 20 ručnih bombi
- 3) Naročito:** Uništena su tri neprijateljska kamiona, oko 3 km. željezničke pruge. 30 telefonskih stubova i telefonske žice uništ.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomešar:
Ratko⁷

(M. P.)

Komandant, major:
 Roca*

BR. 75

NAREĐENJE ŠTABA TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE »RADE KONCAR« OD 13 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA SMJEŠTAJ I DEJSTVO NA PROSTORIJI PETROVO POLJE, KRUSEVO BRDO, BJF.LOBUC.IE I OCAUS¹

STAB
 XNI PROLETERSKE BRIGADE
 »RADE KONCAR«
 Dana 13. januara 1944 •
 Broj •
 Pisano u 2 h 50 min.

ŠTABU I, II, III, IV i V* BATALJONA XIII PROLETERSKE BRIGADE -RADE KONCAR

T Podaci o neprijatelju:

8
 Na osnovi navedenog, a za izvršenje gornjih zadataka^ izdajemo slijedeće

⁷ Novaković
⁸ Uroš Bogunović-Roca

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u. Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 5—1/1, k. 727.

² Vidi objašnjenje br. 2 u dok. br. 62.

³ Dio naređenja o opštoj situaciji redakcija je izostavila jer je objavljen u naređenju Prve proleTERSKE divizije (vidi dok. br. 68).

⁴ O izvršenju tih zadataka vidi dok. br. 68 i 134.

NAREĐENJE:

1. I Bataljon smjestiće se na prostorijsi s. Petrovo Polje kao zaštita bolnice sa dvije čete i četom pratećih oružja, dok će svoju treću četvu upotrijebiti na zatvaranju i kontroliranju pravca koji vodi iz s. Vitovlje. Jedno jače istureno izviđačko odjeljenje postaviće na koti 949, tj. na putu koji vodi iz s. Dukati preko mosta na r. Ugar i dalje ka Koričanima. Održavaće čvrstu vezu sa jedinicama I Prolet, brigade na prostorijsi s. Imljani,⁵ kao i sa dijelovima IV Bataljona na pravcu Tovarnica — Kruševo Brdo. Ova četa smjestiće se u selu D. Koričani.

2. IV Bataljon smjestiće se na prostorijsi Tovarnica — Jove — Kruševo Brdo.⁰ Zadatak bataljona jeste zatvaranje i kontrolisanje pravaca koji vode iz pravca Gostilja preko s. Mudrike i dalje prema Tovarnici i Petrovom Polju, kao i pravaca koji vode od Vlašić Planine preko šumske željezničke pruge ka Tovarnici i Petrovom Polju. Zatvaranje i kontrolisanje navedenih pravaca vršiće sa 2 čete koje će se smjestiti u selu Tovarnici, dok će ostale dijelove bataljona smjestiti na teritoriji s. Kruševo Brdo. Odatle će upućivati jača izviđačka odjeljenja na pravac Vlašić Planina preko Ljute Grede, (trigon. tačka 1740) i na pravac ka selu Dub ili preko Vukovih Poljana na pravac G. Višnjevo, dok će drugo izviđačko odjeljenje upućivati preko s. Pilipovina — Prelivode, preko šumske pruge i izvornim dijelom rječice Bila prema selu Gluha Bukovica.

Imati u vidu da se u selu Gluha Bukovica nalazi muslimanska milicija u jačini od 120 ljudi. Ista je naoružana puškama. Ista se nije dosada pokazala kao nama naklonjena, a također nije učestvovala ni u borbama protivu nas. Svim izviđačkim odjeljenjima predočiti budnost i opreznost prilikom izvođenja postavljenih zadataka. Stab Bataljona nastojaće da održava čvrstu vezu sa susjednim jedinicama, i to sa I Bataljonom u Petrovom Polju i sa II Bataljonom na pravcu Vučja Planina — Bjelobučje — Brič.

3. II bataljon smjestiće se na prostorijsi s. Bjelobučje, odakle će otpočeti sa prikupljanjem podataka na pravcu Zenica — Žepče, kao i na pravcu Mladikovina i niz dolinu r. Vel. Usora. Na navedene pravce upućivati će jača izviđačka odjeljenja u cilju prikupljanja podataka. Kretanje tih odjeljenja mora se izvoditi u najvećoj tajnosti i neopaženo. Da bi u tome uspjeli, odjeljenja trebaju koristiti prikriiveni i šumom pokriveni teren.

O rasporedu i dejstvu Prve proleTERSke brigade vidi dok. br. 88 i dok. pod reg. br. 4 1—2 1, k. 713 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.
• Bataljon je narednog dana dobio novi zadatak (vidi dok. br. 134).

Za vrijeme prikupljanja podataka obezbjeđivati se na pravcu Vučja Planina, postavljajući jače odjeljenje kod koliba na Golubu (kota 1350) i manje izviđačke dijelove na pravcu Vučja Glava (trig. tačka 1350) i prema s. Jezera. Sjeverno od s. Bjelobučje, kod koliba na Bjelobučju (trig. tačka 1127), također držati svoje predstražarske dijelove, a patrole preko kote 1001 (Baturovac) ka putu koji vodi dolinom rječice Ziraje. Organizovaće svestranu obavještajnu službu na svim određenim pravcima, kao i u svim susjednim selima, i to tako da nijedan poduhvat, uperen protivu vas. ne bi bio otkriven i na vrijeme spriječen.

Održavati čvrstu međusobnu vezu sa susjednim bataljonima. Po prikupljanju svih podataka o neprijatelju izvještavati najhitnije ovaj Štab, kako bi se mogli upotrijebiti u cilju izvođenja diverzantskih akcija na najpovoljnijim mjestima i pravcima duž komunikacije Zenica — Zepče ili u sadejstvu III Bataljona na pravcu Teslić. Sa bataljonom će se kretati Inžinjerska četa Stabk Brigade.

4. III Bataljon smjestiće se na prostoriji s. Očauš, odakle će upućivati odjeljenja u jačini od najmanje jedne čete na pravac Buletić — Pribinić — Klupe (sekcija Prnjavor) sa zadatkom izviđanja i prikupljanja podataka i dejstva prema Tesliću. Na tom pravcu bataljon će dejstvovati oštro i energično iz zasjeda koje će postavljati na komunikaciji Teslić — Kotor Varoš, kao i na svaku neprijateljsku jedinicu koja bi se pojavila na pravcu njegovog kretanja. Imati u vidu, a s obzirom da je zadatak bataljona samostalan i da je bataljon odvojen od svoje brigade, a da se nalazi na jednom još neispitanom i nepoznatom terenu, da treba preduzeti sve mjere opreznosti i poduzimati potpuna obezbjeđenja na mjestu svog smještaja, kao i na svim pravcima svog kretanja. Voditi računa da se na pravcu svog dejstva nalaze četničke grupe (zeleni kadar) koje bi mogle, ukoliko bi osjetile slabost kod naših jedinica, iste uznemiravati i napadati.

Kao pojačanje bataljona biće četa V Bataljona. s kojima se nalazi komandant V Bataljona sa kojim najuže šarađivati

Bataljon će održavati čvrstu vezu sa Štabom brigade, kao i sa dijelovima XI Divizije⁷ koji se nalaze na pravcima navedenim u ovom naređenju.

5. Štab Brigade i Brigadni sanitet nalaziće se na prostoriji Petrovo Polje, gdje će se i svi izvještaji najhitnije dostavljati.

6. Štabovi bataljona oko prikupljanja podataka o neprijatelju, njegovim namjerama i kretanju poduzeće sve mjere

Na prostoriji s. Očauš nalazila se je tada Peta kozarsko-krajiška brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 85 i 161.

kako bi podaci bili što tačniji, a rad obavještajnih organa potpuniji. Ovo imati u vidu, jer sa tačnim podacima i blagovremenim obavještavanjem neprijatelj će biti tučen na svakom mjestu koje za nas bude najpodesnije.

7. Poduzeti sve mjere oko što bržeg stupanja u kontakt s neprijateljem južno od rijeke Ugar, a potom pratiti i provjeravati situaciju preko komunikacije Jajce — Travnik i dalje ka dolini Vrbasa.

8. Prilikom upućivanja izvještaja udaljeni bataljoni koriste jača odjeljenja, koja se u svakom slučaju mogu suprotstaviti neprijatelju. Ni u kom slučaju ne upućivati kurira ili grupu od dva do tri borca. Sa grupom uvijek upućivati jedno puškomitraljesko odjeljenje.

9. Ukoliko bi neprijatelj prodro na ma kom pravcu našeg rasporeda, štabovi i jedinice najhitnije će se povezivati sa jedinicama najbližim po svom rasporedu ili sa jedinicama na pravcima koji nisu napadnuti.

10. Sa Štabom II Bataljona ići će zamjenik komandanta Brigade, drug Rapo Marko.

11. Ovo naređenje, kao i sva direktivna naređenja jesu trajne vrijednosti i treba ih držati lice određeno od strane Štaba.

12. Jedinice će krenuti na novi raspored 14 o. mj. najkasnije do 6 sati i 30 min.

13. S obzirom na situaciju i na nove planove i zadatke i na ofanzivno dejstvo naših jedinica, ovaj se raspored može mijenjati prema stvarnim potrebama, koje budu uslovljavali novi momenti i potrebe

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar:
Božo Spaček

Načelnik Štaba,
kapetan:
Miloš Vučković

Komandant:
Zeželj M*

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE KRAJIŠKE BRIGADI
ŠTABU DESETE NOU DIVIZIJE O BORBAMA ZA BANJU
LUKU I NA KOMUNIKACIJI BANJA LUKA — ČAĐAVICA
U VREMENU OD 28 DECEMBRA 1943 DO 13 JANUARA 1944
GODINE'**

STAB
XIII. KRAJIŠ. NOU BRIGADE
X. NOU DIVIZIJE
Pov. br. 9/44
13-1-1944 g.

15-dnevni operativni
izvještaj dostavlja.

ŠTABU X. DIVIZIJE V. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Jedinice ove brigade u vremenu od 28. XII. 1943 god. do 13.1. 1944 god. imale su sljedeći dodir sa neprijateljem:

28. XII. 1943 god., 29. XII. i 30. XII. 1943 god. snage ove brigade bile su na odmaranju na prostoru Gomjenica — Melina — Vilusi.

31. XII. 1943 god. snage ove brigade krenule su prema Banjoj Luci. U pokretu 6 neprijateljskih aviona bombardovali su i mitraljirali IV. bataljon. Tom prilikom imali smo 2 mrtva i 6 ranjenih. U 22.15 sati snage ove brigade prešle su u direktni napad na Banju Luku.² Brzim naletom I., II. i III. bataljon likvidirali su manja neprijateljska uporišta na periferiji grada i prodrli u centar do hotela »Bosne«, Željezničke stanice i Sokolane. Pred zoru bataljoni su se povukli iz grada.

1. I. 1944 god. Tokom dana jedinice su se odmarale u selu Pavlovcu, dok su na večer u 20 časova ponovno prešli u napad na grad.

2.1. 1944 god. Tokom dana naše jedinice vodile su ulične borbe u gradu. Oko 15 časova uslijed pristizanja pomoći neprijatelju³ u Banju Luku i uslijed odstupanja VI. brigade⁴ naše snage odstupile su sa jednim bataljonom III. proleterske brigade na obližnja brda van grada. Po dolasku na ista, postrojivši

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2/3, k. 854.

² Vidi dok. br. 193 i 194.

³ Odnosi se na Devetsto prvu školsku pukovnicu i Treću bojnu Trista osamdeset treće pukovnije (vidi dok. pod reg. br. 25/2, k. 60 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

* Vidi dok. br. 74.

se, brigada je ponovno prešla u napad u grad i ubrzo je bez gubitaka stigla na položaj u gradu sa kojeg je odstupila. U 23 časa jedinice ove brigade po naređenju Štaba IV. divizije odstupile su iz grada.⁵

U borbama u Banjoj Luci naša brigada izbacila je oko 450 do 500 neprijateljskih vojnika iz stroja i to: 160 do 200 mrtvih, 122 zarobljena i veći broj ranjenih.⁶ Naši gubici: 37 mrtvih, 96 ranjenih, 9 nestalih (od ranjenih 75% lakše).⁷ Zaplijenjeno je 9 šaraca, 1 »brno« p.mit., 10 šmajsera, 17 pištolja, 1 sanduk ručnih bombi, 15 hiljada metaka i ostale ratne sprema. Pušaka je zaplijenjeno veći broj koje su na licu mjesta naši borci zamjenjivali budući da su bile nove.

3.1. 1944 god. Snage naše brigade odmarale su se na prostoru Koprivnjak, Bistrica, Jašikova Voda.

4.1. 1944 god. Odmor na istom prostoru.

5.1. 1944 god. Pokret i smještaj na prostoru Pervana.

6.1. 1944 god. Pokret i smještaj jedinica na prostoru Sokolovo — Grčka Gradina.

7. I. 1944 god. Odmor na istom prostoru.

8.1. 1944 god. Bataljoni na istom prostoru. Na večer pripremljen napad na neprijateljsku kolonu⁸ koja je od pravca Banje Luke stigla i zaustavila se u s. Bunarevima. ali isti nije uspio budući da je neprijatelj krenuo prema Mrkonjiću prije napada.

9.1. 1944 god. 3 bataljona pomjerali su se na prostor Dolovi — Orahovljani, cilj: zatvaranje pravca [za Ključ], dok je 1. bataljon ostao na prostoru Okruglica — Babići.

10.1. 1944 god. I. bataljon iz zasjede na Okruglici dočekao je 18 kamiona i 5 tenkova koji su se kretali od Banje Luke ka Čađavici. Uslijed brzog dolaska pojačanja napadnutom neprijatelju naše snage su se povukle. Neprijateljski gubici nepoznati. Mi bez gubitaka. Na položajima ostalih bataljona bez promjena. Po naređenju⁹ Štaba V. korpusa IV. bataljon krenuo je na večer da izvrši demonstrativni napad i ispita stanje u Mrkonjiću.

11.1. 1944 god. Na zasjedu I. bataljona na Okruglici naišla je neprijateljska kolona od 10 kamiona i nekoliko tenkova. 1 kamion koji je naišao na našu nagaznu minu uništen je.

Vidi dok. br. 13 i 83.

⁶ O neprijateljskim gubicima vidi dok. br. 196 i 199.

⁷ Prema izvještaju od 5 januara, gubici su nešto manji (vidi dok. br. 31).

⁸ Odnosi se na dijelove Devedeset drugog motorizovanog puka. Vidi o tome Radnu kartu nepoznatog neprijateljskog oficira pod šifrom »Operacija Jajce« (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 128).

⁹ Nije pronađeno.

U borbi je ubijeno 25 neprijateljskih vojnika i 1 oficir. Nepoznat broj ih je ranjen. Jače oštećena su još 2 kamiona. Zaplijenjeno je 1 karabin, 1 šmajser, oko 1.000 kom. metaka, 5 pari cipela. Uslijed brzog dolaska pomoći napadnutom neprijatelju; naše snage morale su odstupiti ne pokupivši sav ratni plijen i ne uništivši potpuno sve kamione. Naši gubici bili su: 2 mrtva

II. i III. bataljon jednovremeno su napali neprijateljsku kolonu od 20 kamiona i 6 tenkova na Čađavici. 2 kamiona i 1 tenk od te kolone naišli su na naše nagazne mine koje su ih jače oštetile. U borbi ubijeno je 10 do 15 neprijateljskih vojnika. Naši gubici: 1 lakše ranjen. Uslijed dolaska pomoći napadnutom neprijatelju naše snage su odstupile ne zaplijenivši od ratnog materijala ništa.

12.1. 1944 god. Bataljoni se na istim položajima odmaraju.

13.1. 1944 god. 1 neprijateljski kamion naišao je na našu nagaznu minu kod Čađavice koja ga je jače oštetila, nakon čega je sam neprijatelj istoga zapalio. Tom prilikom nekoliko neprijateljskih vojnika je ranjeno.

Na položajima ostalih bataljona bez promjena.

Jedinica je u toku 15 dana imala sljedeće:

- 1) Gubici: a) *Vlastiti*: 2 oficira, 5 podoficira, 1 politkomesai čete, 2 politička delegata, 31 borac — *poginulo*: 10 podoficira, 2 politkomesara četa, 2 zamj. politkomesara četa, 82 borca — *ranjeno* i 9 boraca *nestalo*.
Neprijateljski: 4 do 5 oficira, nepoznat broj podoficira, 230 do 250 boraca — *poginulo* i 5 podoficira, 117 boraca — *zarobljeno*.
- 2) Plijen: a) *Oružje*: 15 pušaka (veći broj pušaka borci su zamijenili uzimajući nove a bacajući svoje stare). 10 šaraca, 1 p.mit. »brno«, 11 strojnica, 17 pištolja, b) *Municija*: 20.000 puščanih metaka, 1.000 metaka za strojnice, 1 sanduk bombi. (Primjedba: Broj utrošene municije mnogo je veći od zaplijenjene)."
- 3) *Naročito*: 2 neprijateljska tenka su potpuno uništena (zapaljena),
1 neprijateljski tenk jače oštećen (uništen),
2 neprijateljska tenka oštećena.

¹⁰ Dio rečenice: »je veći od zaplijenjene« dopisan je mastilom. latinicom.

2 kamiona potpuno uništena,
4 kamiona oštećena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Zamj. politkomesara: Načelnik štaba, Komandant, major:
Miladin Vujošević kapetan: Milan N. Zorić
S.¹¹ Komarica

(M. P.)

BR. 77

**NAREĐENJE ŠTABA TRINAESTE KRAJIŠKE BRIGADE DE-
SETE NOU DIVIZIJE OD 13 JANUARA 1944 ŠTABOVIMA
TREĆEG BATALJONA I UDARNOG ODREDA DA SMIJENE
JEDINICE TREĆE PROLETERSKE (KRAJIŠKE) BRIGADE
NA SEKTORU PODRAŠNICE'**

**STAB
XIII. KRAJIŠ. NOU BRIGADE
X. NOU DIVIZIJE**

Br. si.
13-1-1944 g.
u 23 h

**ŠTABU III. BATALJONA OVE BRIGADE,
ŠTABU UDARNOG ODREDA**

Po naređenju² Štaba V. Korpusa jedan bataljon naše brigade i jedan bataljon Udarnog odreda treba odmah da krenu na sektor Podrašnice i da zatvore cestu Rogolje — Mliništa (tj. da smjene snage III. ProleTERSke brigade koja se je do sada nalazila na tom sektoru i koja sada kreće na novi zadatak).¹ Zadatak ovih dvaju bataljona je da zauzimanjem zgodnih položaja za odbranu zatvore pravac Rogolje — Mliništa,⁴ da istu cestu prekopaju itd. U vezi toga

¹¹ Slavko

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—3, k. 1281.

² Nije pronađeno.

³ Brigada je bila upućena ka Drvaru. Opširnije o njenom rasporedu i dejstvu vidi izvještaj od 9 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 14/1—2, k. 714).

⁴ Vidi dok. br. 104 i 121.

n a r e đ u j e m o

III. Bataljon ove brigade krenuće odmah po primitku ovoga naređenja i pravcem preko Orahovljana još tokom sutrašnjeg prijepodneva stići će u Podrašnicu gdje će se smjestiti. Isti bataljon srešće se u Orahovljanima sa bataljonom Udarnog odreda i zajedno sa istim produžiti put za Podrašnici . (Bataljoni se trebaju sresti u Orahovljanima dne 14. I. u 4 sata u jutro.)

Udarni odred uputiće jedan bataljon koji će zajedno sa III. Bataljonom ove brigade zatvarati pravac Rogolje i Mliništa. Isti bataljon mora da krene pravovremeno, tako da se sa III Bataljonom ove brigade sastane dne 14.1. o. g. u 4 sata u jutro u Orahovljanima.

Napominje se štabovima bataljona da na pomenutom sektoru koordiniraju rad i da o svim promjenama redovno obavještavaju svoje štabove.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:
si. odsutan

Z. komandanta, kapetan,
Nikola Vračar

Načelnik štaba, kapetan:
S.⁵ Komarica

(M. P.)

P. S.^o Ekipa neka prenoći tamo i sutra rano dođe u IV Bataljon.

Slavko

Na originalu ova rečenica dopisana je mastilom, latinicom.

PREGLED AKCIJA JEDINICA PETOG KORPUSA NOVJ U
VREMENU OD 6 DO 14 JANUARA 1944 GODINE'

A K C I J E
jedinica 5. Korpusa NOV Jugoslavije

Između 6 i 10.1. snage Bihaćkog bataljona² porušile su prugu Bihać — [Bos.] Krupa na prostoru Grmuše kod tunela Obrovac i između Ostrošca i Pokoja u dužini od 1.100 metara. Sine su bačene u Unu. Saobraćaj obustavljen.

Između 8/9.1. snage Kozarskog NOP odreda pokidale su prugu između Brezičana i D. Dragotinje u dužini od 1.600 metara i telefonsku liniju u dužini od 2.000 metara.³

Između 9/10.1. jedinice XI. Krajiške NOU brigade napale su i likvidirale jako neprijateljsko uporište Gugunova Glavica. Svi su bunkereri spaljeni. Ubijeno je 6 neprijateljskih vojnika, među njima i jedan satnik i vodnik a zarobljeno 5 domobrana.⁴

11.1. — I. Bataljon XIII. Krajiške NOU brigade napao je na cesti Bunarevi — Sitnica neprijateljsku motorizovanu kolonu, koja se kretala prema Mrkonjiću.⁵ Uništena su 2 kamiona i oštećen 1 tenk. Ubijeno je 30 Njemaca i 1 njemački oficir. Zaplijenjeno je: 1 strojnica, nešto pušaka i druge spreme.

Istog dana II. Bataljon XIII. Krajiške NOU brigade postavio je nagazne mine na cesti Čađavica — Mrkonjić, na koje je naišla ista kolona i tom prilikom oštećena su dva tenka i uništena 2 kamiona.

12. I. — II. i III. Bataljon XIII. Krajiške NOU brigade izvršili su napad na neprijateljsku kolonu, koja je išla prema Mrkonjiću.⁸ Ubijeno je i ranjeno oko 15 njemačkih vojnika.

Istog dana Bihaćki bataljon iz zasjede na cesti Srb — Bihać napao je neprijateljsku motorizovanu kolonu.⁷ Spaljeno je 5 kamiona. Zaplijenjeno 15 pušaka, 1 puškomitraljez i druge spreme. Zarobljeno 9 legionara i jedan Njeinac. Ubijeno je 35 Njemaca i ranjeno mnogo više. Naše jedinice nisu imale gubitaka.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 13⁶¹—i, k. 458 A.

² i ' Opširnije o akcijama toga bataljona vidi izvještaj Drvarskog NOP odreda od 16 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/1—2, k. 1628).

³ Vidi izvještaj Kozarskog NOP odreda od 9 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 18—1, k. 768 A).

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 89.

⁶ i ⁹ Vidi dok. br. 76.

13/14.1. — II. bataljon XIII. Krajiške NOU brigade sa nagaznim minama uništio je dva neprijateljska kamiona, koji su prevozili ratni materijal i namirnice.

11. I. jedinice Podgrmečkog NOP odreda razrušile su želj. prugu između Blatne i Rudiea u dužini od 1.000 metara.⁸

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14-1-1944

UREDNIŠTVU »GLASA«

Prednje vam se dostavlja za štampu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sef kancelarije, major.
J. P.⁹

BR. 79

**ZAPOVIJEST ŠTABA SEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE OD
14 JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD
NA TUZLU¹**

ŠTAB
XVII BOSANSKE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Str. pov. br. 1/44
14-1-1944 g.

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Tuzla — Kladanj — Derventa razmjera 1 : 100.000)

U duhu novostvorene situacije i neuspjeha neprijateljske ofanzive na istočnu Bosnu,[®] kao i opšteg naređenja našeg vrhovnog komandante maršala druga Tita: »Da sve jedinice koje

* O rasporedu i dejstvu Podgrmečkog NOP odreda vidi njegov izvještaj od 28 januara 1944 za period od 11 do 25 januara (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3—5, k. 1630).

* Jovo Pajić

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—1, k. 982.

⁵ Vidi dok. br. 35, objašnjenje br. 6.

nisu momentane» obuhvaćene neprijateljskom ofanzivom predu odmah u ofanzivu protiv neprijatelja«, Stab III korpusa N.O.V. Jugoslavije izdao je naredenje jedinicama XVI i XVII divizije, kao i mjesnim partizanskim odredima da napadnu i likvidiraju neprijateljski garnizon Tuzlu, sa okolnim uporištima.

2) Južna kolona pod komandom niže potpisanog u sastavu: dvije brigade XVII divizije (VI bosanska N.O.U. brigada i XVI muslimanska N.O.U. brigada), jedna brigada XXVII divizije (XIX birčanska N.O.U. brigada) i Ozrenski N.O.P. odred, koji napadaju garnizon Tuzlu opštim pravcem napada: Parselo — Ilinčica — Tuzla sa zadatkom osvajanja svih uporišta južno od Tuzle i zauzeća zapadnog i južnog dijela varoši. Zona širenja istočno Orašje — željeznička stanica u varoši, zaključno drum Zivinice — Bukinje.

U vezi gore izloženog

NAREĐUJEM :

1) Lijeva kolona:

Komandant: major Miloš Zekić.

Sastav: VI bosanska N.O.U. brigada i Ozrenski N.O.P. odred.

1) Napada opštim pravcem Bašigovci — Zivinice — Sprečki Han — Pasci — Katolička Dubrava — Husina — Kuzići — Kreka — Tuzla (Zapadni Logor i zapadni dio grada).⁴ Zona širenja lijevo drum Zivinice — Bukinje, a desno vežući se sa lijevom krilom srednje kolone, čvrsto držeći vezu sa srednjom kolonom i po potrebi sadejstvovati pri likvidaciji Crvenog Brda.

Most na rijeci Jali između Bukinje i Kreke odmah porušiti i postaviti sigurnu zaštitu u pravcu Lukavca i Zivinica.

U nastupu ka glavnom cilju energično uništavati zeleni kadar.

³ i ' Redakcija je izostavila dio teksta iz zapovijesti, jer je isti objavljen u zapovijesti Trećeg korpusa NOV.J od 12 januara 1944 (vidi dok. br. 64).

⁴ i ° Vidi dok. br. 173.

2) Srednja kolona:

Komandant: drug Vojko Ilić.

Sastav: XIX birčanska N.O.U. brigada.

2) Napada opštim pravcem Lukavica — Zivinice — Sprečki Han — Buban — Parselo — Crveno Brdo — Tuzla.⁵ Zona širenja lijevo vežući se sa lijevom kolonom, a desno sa desnom kolonom preko Ilinčice.

U nastupu ka glavnom cilju sadejstvovati sa desnom kolonom u čišćenju sela Dubrave od zelenog kadra.

3) Desna kolona:

Komandant: drug Salem Cerić.

Sastav: XVI muslimanska N.O.U. brigada.

3) Napada opštim pravcem Krivača — Jeginov Lug — Vukovije — Dubrave — Vidakovići — Orašje — Ilinčica — Tuzla (željeznička stanica i most preko Jale),⁸ zauzimajući istočni dio grada. Zona širenja lijevo održavajući čvrstu vezu sa srednjom kolonom, a desno Vršani — Obešenjak — željeznička stanica, hvatajući vezu sa jedinicama XV majevičke N.O.U. brigade, koja nadire u grad lijevo i desno od druma Simin Han — Tuzla.⁷

4) Južnomoravska N.O.U. brigada:

Komandant: drug Miloš Manojlović.

4) Postaviće se 16 o.mj. najdalje do 20 časova na prostoru Dubrave — Parselo i služiti kao opšta rezerva ujedno obezbjeđivati hiruršku ekipu u selu Parselo.

Vidi dok. br. 172.

Vidi dok. br. 176.

5) Romanijski N.O.P. odred:
Komandant: kapetan Mitar
Minić.

5) Postaviće se na prostoriju selo Matijevići — Lupoglavo (Tarevo), a sa jednim bataljonom kod Stupara sa zadatkom zatvaranja pravca Kladanj — Zivinice i sprečavanja svake intervencije neprijatelja sa te strane. Ukoliko situacija bude dozvoljavala, ovaj odred može biti upotrijebljen za napad na sektoru Tuzle, o čemu će Štab odreda dobiti blagovremeno naređenje. Štab Romanijskog N.O.P. odreda, ukoliko ostane na određenoj prostoriji, bezuslovno će održavati najtješnju vezu sa Štabom korpusa, koji će se kretati u pravcu južne kolone.

s

OPŠTE NAPOMENE

a) *Napad*: Mora biti forz, drzak i uništavajući. Početak napada biće 16 o. mj. tačno u 20 časova, a u 19 č. će naša art." i sva teška oružja sve tri kolone otvoriti vatru na neprijateljska uporišta. Pad pojedinih uporišta (Markovište, Crveno Brdo, Ilinčica) jedinice će obilježavati paljenjem vatri. Težiti da grad padne prve noći, ukoliko isti ne bude likvidiran, produžuje se dalje tokom dana, ne povlačeći se sa zauzetih položaja i blokova kuća nego prodirati stalno prema centru grada u svim pravcima.

b) *Odbrana od motorizacije*: Štabovi kolona, kao i štabovi svih jedinica izdaće detaljna uputstva za rušenje puteva, pruga i stvaranje barikada na onim pravcima odakle se može pojaviti neprijateljska motorizacija. kao i dati uputstva i predvidjeti upotrebu protivkolskih pušaka. Na preprekama postaviti zasjede i štabovi jedinica da češće puta kontrolišu da li su zasjede na svojim mjestima, kako bi se izbjeglo bespotrebno iznenađenje od slučajnog prodora neprijateljske motorizacije.

* U originalu dio rečenice: »u 19 č. naša art.« dopisan je crvenom olovkom, latinicom.

c) *Evakuacija zarobljenika*: Zarobljenike evakuisati u kućama ispod Ilinčice, vodeći strogo računa da budu odvojeno oficiri, podoficiri i vojnici, ne dozvoliti njihovo međusobno miješanje i razgovor prije nego budu saslušani.

d) *Sanitetska služba*: Hirurška ekipa nalaziće se u selu Parselo, a njeno obezbjeđenje regulisaće komandant južne napadne kolone. Ranjenike kojima je potrebna hirurška intervencija najhitnije upućivati u Parselo. Prebacivanje ranjenika, kao i način regulisati u sporazumu sa brigadnim sanitetom.

e) *Veza*: Veza sa ovim štabom da bude što brža i što češća, kako bi se blagovremeno mogle donositi potrebne odluke i izdavati potrebna naređenja.

f) *Red u gradu*: Sve jedinice koje učestvuju u napadu na Tuzlu povešće strogo računa da prilikom zauzeća javnih zgrada i ustanova, magacina i slagališta postave straže, jer će se sva zaplijenjena sprema podijeliti srazmjerno po jedinicama. Za svaki nered u ovom pogledu biće odgovorni pretpostavljeni starješine.

g) *Zadaci poslije likvidacije garnizona*: Po zauzeću Tuzle, kao posadna jedinica ostaće VI bosanska brigada do daljeg naređenja.

XV majevička N.O.U. brigada i Ozrenski N.O.P. odred odmah po likvidaciji garnizona izvršiće pokret: Tuzla — Bukinje — Puračić — Milino Selo — Devetak i smjestiti se na prostoriju Puračić — Milino Selo — Devetak, s tim što će Ozrenski N.O.P. odred smjestiti se u Sižje i Krtovu. XV majevička N.O.U. brigada i Ozrenski N.O.P. odred na gore pomenutoj prostoriji sačekaće dalje naređenje.

XVI muslimanska N.O.U. brigada odmah po likvidaciji garnizona Tuzle izvršiće pokret i smjestiti se na prostoriju Poljice — Turija, kontrolišući pravac prema Ribnici i sačekati dalje naređenje na toj prostoriji.

XVIII hrvatska N.O.U. brigada po padu Tuzle prebaciće se na teren Posavine (Spionica — Hrgovi — Bijela — Srnice — Tramošnica i dalje po katoličkim selima) sa zadatkom mobilizacije za popunu brigade.

XIX birčanska N.O.U. brigada i Romanijski N.O.P. odred, ukoliko ovaj bude učestvovao u napadu na Tuzlu, prikupiće se u Zivinice, odakle će poslije izvršene pripreme izvršiti pokret preko Kladnja u sastav svoje divizije, likvidirajući Kladanj. ako to situacija bude dozvoljavala.

h) *Znaci raspoznavanja*: Biće za 16 o. mj. Soko — Stijena, za 17 o. mj. Mitar — Munja. Borbeni ugovoreni znaci za 16 o. mj. biće *Olovo*, a za 17 o. mj. *Čekić*.

i) Stab divizije 15 o. mj. biće u selu Svojat, a 16 o. mj. u 20 časova u Parselu i pomjerati se prema situaciji u pravcu Uinčice i Tuzle.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant—pukovnik
(M. P.) **Gligo Mandić**

DOSTAVLJENO:

Štabu III korpusa N.O. vojske, Štabu VI, XVI, XIX.
i I južnomoravske brigade, štabovima Romanijskog
i Ozrenskog N.O.P. odreda.

BR. 80

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 14 JANUARA 1944 ŠTABOVIMA JEDANAESTE I DVA-
NAESTE BRIGADE ZA RASPORED I DEJSTVO NA PRO-
STORIJI VRBICA — KOVAČI — TEPURE I DULICI — GA-
LEŠINE'**

**STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE**

' Broj 120

Dana 14. I, 1944 u 8 č.
s. Poljice

»300«'

U borbi koja je vođena sa Švabama od 10 do 13 o. mj. ubijeno je 116 Švaba, a ranjeno mnogo više.³ Zarobljeno je 5 šaraca i prilično municije i druge spremne. XI brigada imala je 9 mrtvih i 7—8 ranjenih, XII brigada imala je jednog ranjenog, a Sjeverni odred imao je 4 ranjena.

U ovoj borbi sve jedinice zalagale su se i potpuno izvršavale svoje zadatke, što je za svaku pohvalu. U ovome su prednjačile jedinice XI brigade.

Prema najnovijim podacima, u Gacku i dalje ka Neve-
sinju ima nekoliko švapskih bataljona i jedna do dvije baterije

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 3—7, k. 1143.

² Sifrovani naziv za Dvanaestu hercegovačku NO brigadu

³ Vidi dok. br. 79.

topova sa više konja. U Stocu i Ljubinji nemamo novijih podataka. Švabe koje su došle u Bileću ne znamo da li su produžile i dalje.

VI crnogorska brigada bila je 8 o. mj. na prostoru sela: Trešnjevo — Kuside.⁴

Od X brigade nemamo još izvještaja, niti znamo tačno gdje se nalazi.

Pošto postoji mogućnost ponovnog prolaza Švaba od Gacka ka Bileći, kojom prilikom će vjerovatno iz Bileće vršiti bande i Švabe jači ispad radi prihvata, to

NAREĐUJEMO:

1. — XI HERCEGOVAČKA N.O.U. BRIGADA:

Glavninu vaše brigade, a na slučaj nužde i cijelu, upotrijebite za zatvaranje pravca od Bileće ka Planoj, a biti oprezan i na pravac od Dabra — Plane. Prema ovome najzgodnije bi bilo da jedan bataljon držite u Vrbici, jedan u Pogledalima, jedan u Kovačima, a jedan u Tepurama, s tim da ga po potrebi možete angažovati i ka Bileći.

Šaljemo vam protivkolsku pušku sa 50 metaka. Pri upotrebi iste pridržavati se strogo uputa.

Javite nam odmah da li se slažete da za komandanta vašeg 4 bataljona postavimo druga Maksima Bulata. Imenovani bi mogao biti dobar komandan: bataljona....

Za potrebe diviziske bolnice i pravljenje nosila uputićete joj 5—6 šatorskih krila, a po mogućstvu i više.

Drugu Janku Bjelici bi trebale jedne cipele, pa ako je moguće — uputite mu ih u Turuntaš.

2. — XII HERCEGOVAČKA N.O.U. BRIGADA:

«

Ostaće i dalje na prostoru Dulići — Danići — Galešine radi zatvaranja pravca od Gacka ka Kobiljoj Glavi. Vodite računa da držite stalnu vezu sa vašim bataljonom u Njivicama koji bi trebao neprijatelja dočekati od pravca Kita—Kobilja Glava, a vi sa glavninom udarite u neprijateljska leđa, pa i lijevi bok. Ukoliko Švabe krenu, vjerovatno vodiče konje, pa i topove, pa stoga ledni udar svakako primijeniti, upuštajući ih u vaš obuhvatni raspored. Na slučaj da

⁴ Vidi tom III, knj. 7, dok. br, 7.

se počnu provlačiti preko Brestice, ojačajte vaš 4 bataljon sa bar još jednim i udarite ih sa leđa, nas izvijestite da bi i XI bar jednim bataljonom dočekala ih prije Plane. Jedan puškomitraljez nam odmah uputite (za Sjeverni odred), a i ratnu službu koju bi vam docnije vratili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkomesar	Načel. štaba—p.pukov.	P.pukovnik
Dragiša Ivanović	Rade Hamović	

BR. 81

IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA NA KOMUNIKACIJAMA PRIJEDOR — BOS. NOVI U VREMENU OD 31 DECEMBRA 1943 DO 14 JANUARA 1944 GODINE'

STAB
VIII. KR. NOU BRIGADE
— 4. NOU DIVIZIJE —
Str. pov. br. 4/44
..... 194 ... g.

15-todnevni operacijski izvještaj.

ŠTABU IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Ova brigada je u vremenu od 31. XII. 1943 god. do 14. I. 1944 imala dodir sa neprijateljem i to:

1.1. 1944 god. Noću između 31. XII i 1.1. 1944 god. rušena je pruga Prijedor — [Bos.] Novi preko puta Vitsovaca.* Srušeno je oko 500 metara pruge. Sutradan 1.1. na istom mjestu postavljena je zasjeda radi ometanja popravka. Neprijatelj je naišao na zasjedu i ubijena su dva a ranjena 3 neprijateljska vojnika.

¹ Original, pisan na mažini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 26—1. k. 768 A.

* Vidi dok. br. 209.

- 2.1. 1944 god. Noću 1/2 ov. mj. nastavljeno je rušenje pruge i srušeno je 7—800 metara. 2.1. 44 postavljena je na istom mjestu zasjeda. Za popravak pruge krenula je jedna neprijateljska satnija ali je ista vraćena uz gubitke od 3 ranjena.
- 3.1. 1944 god. Noću 2/3 ov. mj. nastavljeno je rušenje pruge i srušeno oko 400 metara. 3 ov. mj. postavljena je zasjeda, neprijatelj nije naišao.
4. I. 1944 god. Neprijatelj je krenuo za popravak srušene pruge. Naša zasjeda ih je dočekala i vratila natrag. Ubijena su 4 a ranjena 3 neprijateljska vojnika.
5. I. 1944 god. Neprijatelj je krenuo u jačini od 3 tenka i 12 kamiona s vojskom na popravak pruge. Preciznom vatrom iz teškog bacača pogoden je jedan kamion, koji se je zapalio i izgorio. Neprijatelj je pobjegao prema Novom; gubitci neprijatelja: 10 mrtvih i 14 ranjenih.
6. I. 1944 god. Neprijatelj je krenuo na popravak pruge. Naša zasjeda ga je dočekala i vratila. Gubitci neprijatelja: 3 mrtva i 7 ranjenih.
- 7.1. 1944 god. Na zasjedu je naišla jedna neprijateljska patrola na mjestu gdje je pruga porušena. Gubitci neprijatelja: jedan mrtav i dva ranjena.
- 8.1. 1944 god. Nismo imali bliskog dodira sa neprijateljem.
- 9.1.1944 god. Neprijatelj³ je krenuo od Prijedora pravcem Biščani — Cikote — Radomirovac. Jednovremeno se prebacio preko Sane u Dragotinju i napao sa leđa položaje našeg I. bataljona na Cikotama. Jednovremeno je neprijatelj krenuo od Novog prema Blagaju — Vitasovci — Trgovište. Kolonu koja se je kretala od Prijedora dočekao je naš I. bataljon i jedna četa III. bataljona. Borba se je vodila cijeli dan, pa je neprijatelj po noći otstupio u Prijedor. Kolonu⁴ koja je kretala iz [Bos.] Novog dočekale su dvije čete III. bataljona i nakon borbe od 6 sati neprijatelj je vraćen ka Blagaju odakle je otišao za Novi. Gubitci su neprijatelja: 15 mrtvih i 25 ranjenih.

³ Odnosi se na jedinice Trista osamdeset trećeg pješadiskog puka. Opširnije o tome vidi dok. br. 209.

10.1. 1944 god. Nismo imali bliskog dodira sa neprijateljem.

11. I. 1944 god. Nismo imali bliskog dodira sa neprijateljem.

12.1. 1944 god. Neprijatelj⁵ je u jačini jedne bojne krenuo od Novoga preko Blagaja prema Vitasovcima. Dočekan od snaga našeg III. bataljona neprijatelj se je povratio. Gubitci neprijatelja: nepoznati.

13.1. 1944 god. Neprijatelj je krenuo sa jednom bojnom iz Novog prema Vitasovcima. III. bataljon je primio borbu i neprijatelj je povraćen. Gubitci neprijatelja: nepoznati.

Brigada je u toku zadnjih 15 dana imala:

- 1) Gubitci: a) vlastiti: 3 mrtva (jedna drugarica) i 5 ranjenih — sve borci,
b) neprijateljski: 35 mrtvih i 57 ranjenih.
- 2) Plijen: Plijena nismo imali, razlog je taj što je u većini slučajeva između nas i neprijatelja bila r. Sana.
- 3) Naročito: Uništeno: 1 neprijateljski kamion (spaljen) i 2 kilometra pruge.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
Rade*

Načelnik, major
Fiko⁷

Komandant, major
Milančić*

(M. P.)

* Bašić

† Teufik Pletilić-Fiko

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
15 JANUARA 1944 ŠTABOVIMA POTtINJENIH JEDINICA
ZA RASPORED I DEJSTVO NA PROSTORIJI JUŽNO OD
RIJEKE UGRA I NA KOMUNIKACIJI TRAVNIK — ZENICA
— ZEPCE — DOBOJ¹

ŠTAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE
Broj 385
15 januara 1944.

ŠTABOVIMA: I PROLETERSKE BRIGADE i
XIII PROLETERSKE BRIGADE

I.— Dobili smo dva neprovjerena obavještenja da je neprijatelj napustio Jajce.² Iako se ne može pokloniti puna vjera ovim obavještenjima koja potiču od neprovjerenih ljudi, ipak pretpostavljamo mogućnost da je, ili da će, neprijatelj napustiti Jajce. Svakako, neprijateljska ofanzivna grupa neće se rasporediti kao garnizonske posade po pojedinim osvojenim mjestima. S druge strane, neprijatelj nema pri ruci ili ima samo male snage nesigurnih domobranskih jedinica koje bi ostavio kao posadu po zauzetim mjestima. U svakom slučaju izgleda da su se već stvorili ili će se vrlo brzo stvoriti uslovi da ponovo uđemo ili zauzmemo napuštene gradove.

Radi ovoga potrebno je da u stopu pratimo neprijateljsku ofanzivnu grupu,³ ulazimo u napuštena mjesta i da razbijamo domobranske i milicionerske posade ako one budu ostavljene po tim mjestima, ne dozvoljavajući im da se organizuju.

Zbog ovoga riješili smo da uputimo, za sada manje snage, južno od Ugra i dalje prema Travniku, Jajcu, Donjem Vakufu i Bugojnu.

I Proleterska brigada uputiće dva svoja bataljona na prostoriju južno od Ugra i sa nje provjeriti situaciju na komunikaciji Karaula — Jajce i južno od te komunikacije ka dolini Vrbasa i u gradovima Jajcu i Donjem Vakufu.⁴ Ova dva bataljona da u početku, dok ne provjere situaciju, svoje prodiranje

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 2/1—1, k. 712.

² Vidi dok. br. 208 i 210.

³ Odnosi se na dijelove njemačke Prve brdske divizije i Devedeset drugog motorizovanog puka (vidi objašnjenje 2 u dok. br. 48).

⁴ Vidi dok. br. 87 i 120.

ka jugu vrše dubinskim rasporedom bataljona, a potom prema potrebi i stvarnom stanju na terenu. Sve podatke najhitnije dostavljati imajući u vidu da je za nas naročito važno da blagovremeno uočimo momenat za naše šire ofanzivne operacije u dolini Vrbasa.

XIII Proleterska brigada uputiće jedan svbj bataljon pravcem Mudrike — Karaula⁵ i sa te prostorije provjeriti situaciju na komunikaciji Travnik — Turbe — Komar i dalje u pravcu Zjemet — Bugojno. Na prostoriji Komar — Zjemet — Bugojno tražiti vezu sa jedinicama X Divizije."

XIII Brigada također će stalno sa po jednim bataljonom, a po potrebi i sa više, djelovati na komunikaciju Travnik — Lašva — Zenica — Zepče — Doboj i na prostoriju oko Zepča, Novog Šehera, Tešnja i Teslića.

Sto prije provjeriti sadanji podatak da se na terenu Mladikovine i Blatnice nalazi neka domobranska jedinica, pa predvidjeti i izvršiti njeno uništenje.

Za izvršenje ovih akcija XIII Proleterska brigada može mijenjati i kombinovati sadanji raspored bataljona prema izabratim ciljevima.

II.— Bolnice I i XIII Brigade smjestiti odmah u bolničke barake kod Petrovog Polja. Brigadne bolnice funkcionisaće odvojeno, dok će zaštitu obiju bolnica primiti XIII Proleterska brigada koja će u neposrednoj blizini bolnice uvijek držati po jedan svoj bataljon. U slučaju pokreta I Proleterske brigade na ofanzivne zadatke ka dolini Vrbasa, ona će povesti sa sobom sve svoje lakše bolesnike i ranjenike. Za sada, dok je još u ovakom rasporedu, I Proleterska brigada staraće se o ishrani svoje bolnice, a u slučaju pokreta ka Vrbasu, teški ranjenici i bolesnici I Brigade koji ostaju u Petrovom Polju biće na snabdijevanju kod XIII Proleterske brigade.

III.— Nastojati da se ljudstvo dobro hrani pošto na ovom terenu za to ima dovoljno mogućnosti. Preduzeli smo mjere da naša divizijska intendantura do maksimuma pomogne u ishrani bolnica. Nadamo se da ćemo uskoro imati mogućnosti za prilično obskrbljavanje boraca sa odjećom i obućom.

IV. — Za sada narediti jedinicama da prekinu sa utroškom municije 7.9 mm te za akcije organizovati upotrebu oružja drugog kalibra.

V.— Za stalno funkcionisanje telefonskih veza staraće se:
I Proleterska brigada na liniji Maslovare — Šiprage, a
XIII Proleterska brigada na liniji Petrovo Polje — Šiprage.

Vidi dok. br. 134.

^c Vidi dok. br. 130 i 140.

XIII Proleterska brigada uspostaviće vezu sa Končanima, a po mogućstvu produžiti je i do s. Karaula, ili bar do Gostilja.

VI. — Ponovno naglašavamo da je na ovom terenu potrebno za veze sa jedinicama slati jače patrole, naročito na planinskom terenu istočno od linije r. Vrbanja — r. Bila.

VII.— Prilog: znaci raspoznavanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Vlado Ščekić

Načelnik Štaba,
Moma Durić

Komandant,
Vaso Jovanović

(M. P.)

BR. 83

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE NOU DIVIZIJE ŠTABU PETOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA U BANJOJ LUCI, BOS. GRADIŠKI I NA PODRUČJU BOSANSKE KRAJINE U VREMENU OD 26 DECEMBRA 1943 DO 10 JANUARA 1944 GODINE¹

STAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. br. 7/44
Dne 15.1. 1944 god.

ŠTABU 5. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Operacijski izvještaj za
vrijeme od 26. XII. do
10.1. 1944 dostavlja se.

P o l o ž a j

28. XII. 1943. Neprijatelj je krenuo uz Sanu iz s. Vitasovaca ka Volaru.² Naš I. bataljon XIII. brigade prihvatio je odmah borbu i ista se je produžila preko cijeloga dana. I. bataljon uspio je dva puta zbaciti neprijatelja sa položaja. Pristigla je još jedna četa IV. bataljona i napala neprijatelja s leđa. Neprijatelj je stjeran u Kasapov Do.³

¹ Prepis originala, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 28—11, k. 768 A.

² i ³ Opširnije o tome vidi dok. br. 191.

* Na karti 1:100.000 ovo mjesto nije pronađeno.

Neprijatelj je imao u tim borbama: oko 50 neprijateljskih vojnika i oficira ostalo je na terenu gdje se je borba vodila. Prema iskazu jednog ranjenog neprijateljskog vojnika, koji je u našim rukama, neprijatelj je imao ranjenih samo oficira 21. Prema iskazu civila neprijatelj je samo prilikom prelaska preko Sane žalio se da je imao oko 250 izbačenih iz stroja.

29. XII. 1943. U jutro, rano, neprijatelj je krenuo prema Cikatama gdje je dočekan od snaga IV. bataljona VIII. brigade u zasjedi i pušten na 30—40 metara.⁴ Neprijatelj je krenuo i sa tenkovima. Odbijen je uz žrtve od oko 80 neprijateljskih vojnika. Neprijatelj je pod zaštitom tenkova i artiljerije odvuкао svoje mrtve i ranjene. Ovom prilikom oštećena su 2 (dva) neprijateljska kamiona.

Zaplijenjeno je: 1 teški bacač, 1 radio stanica, 1 bacač bez nišanskih sprava i postolja, 2 puškomitraljeza, 1 šarac, dosta pušaka, i oko 100 šinjela, 10 konja, 1 telefonski aparat, 3 tromblonske puške sa izvjesnim brojem bombi. Naši gubitci su sljedeći: 7 mrtvih, 19 ranjenih, od kojih je 7 teže ranjeno. Neprijatelj se je ogorčeno borio i koristio je tenkove i artiljeriju. Pobjeđen je u toj bitci. U ovoj akciji naročito se istakao I. bataljon VIII. brigade koji je podnio najveći teret ove borbe. Naročitu pohvalu zaslužuje komandant I. bataljona kapetan Sajo Grbić, i I. četa IV. bataljona pod komandom kapetana druga Uroša Vujanovića.

Ovom pobjedom VIII. brigada je proslavila godišnjicu svoga osnutka.

Dijelovi snaga VI. brigade kidali su prugu Prijedor — Banja Luka. Pokidali su oko pola kilometra. Borbe nije bilo.

28. XII. 1943. I. bataljon Podgrmečkog odreda vodio je borbu sa neprijateljem u s. Gudavcu i to sa 200 ustaša koji su pošli u pljačku.⁵ Neprijatelj je imao 5 mrtvih i neutvrđen broj ranjenih. Naši gubitci: ništa.

⁴ i ⁵ Opširnije o dejstvu Odreda u to vrijeme vidi njegov izvještaj od 13 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 22—1/1, k. 768 A).

30. XII. 1943. Bez promjena.
31. XII. 1943. Pokreti jedinica i zauzimanje položaja u vezi akcije na Banju Luku. Za akciju na Banju Luku dobila je ova grupa kojom je komandovao Štab IV. divizije u sastav III. ličku brigadu [i] VIII.® krajišku brigadu. VIII. brigada je preuzela kontrolu sektora koji je držala VI. brigada. Podgrmečki odred je također pomjeren udesno. Snage određene da učestvuju u akciji na Banju Luku bile su: VI. brigada, III. lička brigada, XIII. krajiška brigada, Sanski odred i I. artiljerijski divizion.⁷ U vezi akcije na Banju Luku napadana je i St. Gradiška. Tu akciju imala je da izvrši XI. brigada, [Gradiško]-lijevčanski odred i trebao je jedan bataljon VIII. brigade, ali isti nije stigao jer zbog borbi koje su vođene 28. i 29. nije [se] mogao prebaciti. Sanski N.O.P. Odred čistio je sela: Kmećani, Melina. Bronzani Majdan, Pervan, Goleši, Berkovići, Bistrica, Brankovac, Prnjavor sve do Pavlovca.⁸ Tom prilikom ubijeno je 6 četnika, među kojima čuveni zlikovac Mušić Mirko. Zaplijenjeno je 4 puške i 2 pištolja. Istoga dana neprijateljska avijacija primjetila je naše kolone koje su bile u pokretu prema Banjoj Luci i bombardovala je nas. Tom prilikom poginula su 2 druga iz XIII. brigade, 8 ranjeno iz XIII. brigade i jedan iz VI. brigade. Uslijed neprijateljskog bombardovanja naše snage došle su do polaznih položaja sa zakašnjenjem od 1 do 2 sata.

AKCIJA NA BANJU LUKU

- noću Zadatak naše grupe (I. grupe) bio je:⁹
31. XII. a) Napasti i likvidirati sva neprijateljska uporišta u sjevernom dijelu grada, koji zatvara potok Crkvina i rijeka Vrbas, neprijateljsku
- 1.1. 44.

* Vjerovatno omaška. Treba: XIII. U sastavu ove grupe bila je i VI krajiška brigada.

⁷ Petog korpusa NOVJ

" U izvještaju Odreda od 14 januara 1944 stoji da je ubijeno 10 a zarobljeno 5 četnika. Poslije ove akcije Odred se prebacio u rejon Piskavice, gdje je porušio oko 3 km želj. pruge. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 8—5, k. 1628 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

• Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 164.

posadu na aerodromu Zalužani. Demonstrativno napasti neprijateljsku posadu u Ivanjskoj i postaviti obezbjeđenje sa tog pravca. Glavne napade uperiti na neprijateljske objekte u centru grada, razvijajući borbu iznutra ka spoljnim uporištima,

b) Po likvidaciji . . .

Zadatak je proučen, održano je savjetovanje komandnog kadra i izdata je zapovjest kako se u prilogu dostavlja.

Prema izdatoj zapovjesti jedinice su pošle na izvršenje svojih zadataka. Veoma važan momenat iznenađenja, od koga je uveliko zavisila mogućnost izvršenja zadatka po zapovjesti: glavne napade uperiti na neprijateljska uporišta u centru grada, razvijajući borbu iznutra ka spoljnim uporištima — nije postignut. Neprijatelj je bio od četnika obavješten i očekivao je napad.

Napad je počeo sa zakašnjenjem. Snage VI. brigade otpočele su napad, t. j. borbu na samoj periferiji grada i uspjele su da potisnu neprijatelja sa prvih položaja. Neprijatelj se povukao na glavnu odbranbenu liniju Kraljev drum, gdje je iz tvrdih zgrada pomognut tenkovima dao jak i žilav otpor. Naše snage poslije četvorosatne borbe povukle su se u selo Motike.¹⁰ Snage 13. brigade otjerale su također neprijatelja sa periferije i stigle na želj. stanicu, Higijenski zavod i Sokolanu¹¹ — pred zoru morale su se i one povući.¹² Snage III. ličke brigade stigle su do aerodroma ali ga nisu uspjele likvidirati jer je isti bio ograđen žicom, a neprijatelj je raketloma osvjetljavao brisani prostor te se nije moglo i bilo lako privući žici. Aerodrom je blokiran. Snage Sanskog odreda pokidale su oko stanice Piskavice tri kilometra želj. pruge i telefonske linije i demonstrativno su napale na stanicu Ivanjska.¹³ Artiljerija je

¹⁰ Vidi dok. br. 74 i 193.

¹¹ Vidi dok. br. 194.

¹² Opširnije o tome vidi dok. br. 31.

¹³ i " U bojnoj relaciji Sedme lovačke pukovnije za mjesec januar od 7 februara 1944 o ovoj akciji stoji: »a, I. bojna sa stožernim dielovima ove pukovnije imala je okršaje sa banditima značajnijeg

djelovala pred zoru zaštitno.¹⁴ Tukla je iz dva topa 75 mm, iz kojih je izbačeno 40 granata. Pogotci su bili dobri.

- 1.1. 1944. Jedinice su se odmarale. Održava se blokada aerodroma.
- noću
1/2.1. Ponovo se napada sa svim snagama, naše jedinice ubrzo su opet zauzele položaje od dan ranije ali je neprijatelj davao žilav otpor i borba se vodila cijelu noć. Tvrde zgrade i tenkovi omogućavali su neprijatelju da se brani. Osvojen je rudnik Rakovačke Bare i uništena sva postrojenja. Osvojena je Bolnica i Sokolana. U borbi su učestvovali protukolski topovi i top I. art. divizionu 52 mm koji je uništio 2 tenka i nekoliko zgrada. Borci su bombama i flašama uspjeli da unište 3 tenka i 3 kamiona. U toku najžešćih borbi kada je neprijatelj već bio gotovo savladan stigla je neprijatelju jaka pomoć od oko 20 tenkova i 150 motornih vozila.¹⁵ Tenkovi su odmah stupili u dejstvo i sa očitom namjerom da zađu našim snagama za leđa i da im presjeku otstupnicu. Uslijed toga naše snage počele su otstupati. Snage XIII. brigade pred večer ponovo su prodrle u grad i borile se do 23 sata kada su se i posljednji dijelovi naših snaga povukli iz grada. Žestoke borbe vodila [je] III. lička brigada koja je napadala ponovo aerodrom, kao i neprijateljska uporišta za koje se nije ni znalo a to su Bukovica, D. Dragočaj. Nekoliko bunkera je zapaljeno ali se aerodrom kojeg su branili tenkovi nije mogao zauzeti. Pošto je neprijatelju stiglo pojačanje i s obzirom na cijelu situaciju, izdali smo narednja¹⁸ jedinicama da prestanu sa borbom u gradu i

posljedica i to: Prilikom razvidanja duž pruge Ivanjska — Piskavica jedna polusat. I. bojne bila je u izviđačkom vlaku kod Piskavice, pošto je taj vlak prethodno miniran, napadnuta od jače grupe bandita i tom zgodom polusat je razbijen uz osjetne gubitke, bilo zarobljavanjem, bilo da je izvjestan broj domobrana pao u borbi«. (Vidi dok. pod reg. br. 2 2—33, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.)

U izvještaju Sanskog NOP odreda od 14 januara 1944 govori se nešto opširnije o akcijama koje su izvedene u vremenu napada na Banju Luku (vidi dok. br. 8—5, k. 1628 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

¹⁴ Vidi dok. br. 26.

" Vidi objašnjenje bil\ 2 i 4 u dok. br. 9.

" Vidi dok. br. 13.

da krenu na nove položaje. U međuvremenu primili smo i naređenje¹⁷ Štaba Korpusa po kojem smo i postupili i dali jedinicama određene im pravce i zadatke. U akciji na Banju Luku zarobljeno je neprijateljskih vojnika 264. ubijeno je oko 382, i veliki broj ranjen.

Plijen: šaraca 13 komada, šmajsera 13 komada, pištolja 33, ručnih bombi jedan sanduk, karabina 44, protukolski top 1, teški bacač 1, konja i kola 3, goveda 28. i ostale sitne spreme.

Naši gubitci: poginulo 57 drugova, ranjeno 159, nestalo 25 drugova. Od oružja izgubljeno: jedan protukolski top 52 mm, 4 protukolska topa 37 mm, 1 teški mitraljez, karabina 14, puškomitraljeza 1. Uništeno: tri neprijateljska kamiona, 5—6 tenkova, 6 km želj. pruge. 2 skretnice, 1 most i telefonske linije.

AKCIJE NA BOS. GRADIŠKU"

Raspored snaga izvršen je. Napad su vršile snage XI. brigade, a Gradiško-lijevčanski odred bio je u zaštiti od [Nove] Topole.¹⁹ Svi bataljoni su uspjeli prodrijeti u grad, ali žicom ograđene tvrde kuće koje se nalaze oko mosta su spriječile da se nije mogao most srušiti. Neprijatelj je dobio pojačanje i naše snage morale su ostepiti.

Od neprijateljske kolone²⁰ koja je pošla u pomoć Gradiški spaljena su 4 kamiona. Neprija-

¹⁷ Vidi dok. br. 8.

¹⁸ Vidi dok. br. 89.

¹⁹ U izvještaju Odreda od 4 januara 1944 o ovom napadu kaže se: »... Naše snage skupa sa topom stigle su na određeno mjesto na vrijeme, zauzet je položaj i tom prilikom borba je počela. Prilikom početka borbe neprijatelj je krenuo iz Topole i plus švapske kuće, odakle je davan otpor na naše snage, kojima smo mi iz zasjede nanosili gubitke i vratili ga nazad. Neprijatelj je pokušavao drugi i treći put da navaljuje i da izvrši prodor i sva tri puta bio je odbačen uz gubitke. Tom prilikom snage od VIII. KNOU brigade nisu stigle u sastav naših snaga niti ih je bilo ikako, a isto sa druge strane nije se mogla veza uhvatiti ni sa snagama IV. bataljona XI. KNOU brigade, kome je bilo u zadatku da se spoji sa našim snagama po svom izvršenom zadatku na Gradišku. Tom prilikom i svanulo je, te je neprijatelj otpočeo da ugrožava naše snage, a naročito je prijetila opasnost navedenom topu. Mi smo i dalje pružali otpor, dok se veza uhvatila sa snagama IV. bataljona. od kojih smo bili obavješteni da se povlače od samoga gradac. Vidi o tome dok. pod reg. br. 23—1, k. 768 A u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

²⁰ Vidi dok. br. 193.

telj je napao jedan bataljon XI. brigade između Grede i Kijevaca — ubio 9 drugova i 8 ranio, dok u borbama oko samog grada bilo je 2 mrtva i 52 ranjena. U svim tim borbama zarobljeno je 90 neprijateljskih vojnika, 92 puške, 5 puškomitraljeza, 1 laki bacač, 1 laki mitraljez, 1 teški mitraljez i ubijeno oko 70 neprijateljskih vojnika i mnogo više ranjeno. Mi smo imali 11 poginulih drugova i 61 ranjenog. Izgubili smo 2 puškomitraljeza, 1 mali bacač i 5 pušaka.

1. I. 44. I. bataljon Podgrmečkog odreda i diverzantska grupa tog odreda potrgali prugu Bos. Novi — Bos. Krupa u dužini od 2 km, kao i telefonsku liniju na istoj dužini.²¹ Dijelovi snaga VIII. brigade rušili su prugu Prijedor — Bos. Novi.²² Srušeno je oko pola km. Postavljena je zasjeda neprijatelju koji je pošao da opravlja prugu. Ubijena su i ranjena 3 neprijateljska vojnika.
- 2.1. Nastavljeno je rušenje pruge Bos. Novi — Prijedor i postavljena zasjeda. Pruga je porušena u dužini od 800 m. Pošla je jedna satnija na popravak ali je od zasjede odbijena. Bila su tri ranjena neprijateljska vojnika. Neprijatelj je nadirao u pravcu od Rujiške ali je odbijen od odredskih snaga. Naši su imali 2 druga poginula i to zbog njihove neopreznosti. Neprijateljski gubitci nisu nam poznati.
- 3.1. I. bataljon Podgrmečkog odreda vodio je borbu sa dvije neprijateljske bojne koje su pošle od Rudica i Blatne u pravcu oslobođene teritorije.²³ Neprijatelj je odbijen i imao je 15 mrtvih i 25 ranjenih; naši gubitci: jedan mrtav i jedan ranjen. Snage VIII. brigade nastavljaju rušenje pruge Prijedor — Bos. Novi. Porušeno je 400 metara. Postavljena je i zasjeda ali neprijatelj nije naišao. Neprijatelj je sa oklopnim vozom u tri navrata pokušao da opravi prugu Banja Luka — Prijedor i odbijen od snaga Sanskog odreda.²⁴ U borbi neprijatelj je imao 10 mrtvih i ranjenih vojnika.

4. I. Neprijatelj je uspio još za mraka da se probije za Ivanjsku. U borbi sa Sanskim odredom neprijatelj je imao nekoliko mrtvih i ranjenih; naša dva druga lakše ranjena. Neprijatelj je krenuo na opravku pruge Prijedor — Bos. Novi. Zaseda VIII. biigade dočekala ih je i ubila 4 a ranila 3 neprijateljska vojnika. Snage Podgrmečkog odreda srušile su 15 m pruge Bos. Krupa — Bos. Novi.
5. I. Neprijatelj je krenuo u jačini 3 tenka i 12 kamiona da popravlja prugu Bos. Novi — Prijedor.²⁵ Dočekan je minobacačkom vatrom naših snaga i pogoden je i zapaljen 1 kamion. Ostali su zatim pobjegli. Imali su 10 mrtvih i 14 ranjenih vojnika.
6. I. Snage IV. bataljona VI. brigade kidale su prugu Banja Luka — Prijedor i pokidale oko 500 metara. Neprijatelj nije reagirao. Pokidana je i telefonska mreža. Neprijatelj ponovo pokušava da popravi prugu Prijedor — Bos. Novi — odbijen je. Imao je 3 mrtva i 7 ranjenih.
7. I. 44. Na zasjedu na pruži koju je postavila jedna jedinica VIII. brigade naišao je neprijatelj i imao 1 mrtvog i dva ranjena.
9. I. 1944. Neprijatelj je krenuo iz Prijedora, Biščana, Cikota, Radomirovca, jednovremeno prebacio se preko Sane u Dragotinju i napao s leđa snage I. bataljona VIII. brigade. Druga neprijateljska kolona išla je prema Vitasovcima. Borba se vodila cijeli dan i neprijatelj se je morao povući. Imao je 15 mrtvih i 25 ranjenih vojnika. Otpočele su borbe sa neprijateljem koji je nadirao na teren Kozare o čemu ćemo naknadno detaljno izvjestiti.
10. I. 1944. Jedna desetina Podgrmečkog odreda vodila je u Pučeniku borbu sa nadmoćnijim neprijateljem. Neprijatelj je odbijen, imao je 1 mrtvog i tri ranjena. Naši bez gubitaka. U toku ovih petnajest dana imali smo:
- 1) Gubitci: a) Vlastiti: 90 mrtvih i 251 ranjen drug, 25 nestalih.

- b) Neprijateljskih oficira, podoficira i vojnika
652 poginulo
Neprijateljskih oficira, podoficira i vojnika
904 ranjeno
Neprijateljskih oficira, podoficira i vojnika
354 zarobljeno
[Svega] 1910^{2K}
- 2) Plijen: a) Zaplijenjeno je: teških bacača 3, radio stanica 1, puškomitraljeza 20, šinjela 100, konja 16, telefona 1, tromblonska puška 1, pušaka 183, pištolja 35, strojnica 13, ručnih bombi 1 sanduk, protukolski top 37 mm sa zapre-gom, goveda 28, laki mitraljez 1.
- b) Izgubljeno je: protukolski top 52 mm, 4 protukolska topa 37 mm (3 su XIII. brigade i 1 VI [brigade], teški mitraljez 1, pušaka 14, puškomitraljeza 3, mali bacač 1. Municije je utrošeno dosta. Tačan broj nije ustanovljen.
- 3) Naročito: Pokidano je i onesposobljeno 11 km želj. pruge i gotovo isto toliko telefonske linije. Uništeno je 2 skretnice i jedan most (10 m). Uništeno je 4 kamiona i 6 tenkova.

Podatke o borbama u Kozari dostavićemo zasebnim izvještajem.²⁷

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar službeno odsutan	Zamjenik komandanta p. pukovnik	Komandant p. pukovnik Petar, ²⁸ v. r.
---------------------------------------	------------------------------------	--

(M. P.)

²⁹Da je prepis veran svome originalu tvrdi i overava

Za šefa operativnog oteka
kapetan
Miloš Kosobašić

" Vidi dok. br. 196 i 199.

" Vidi dok. br. 84.

^M Vojnović

" Na originalu dopisano mastilom, ćiriLcoim.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVIRTE NOU DIVIZIJE OD 15 JANU-
ARA 1944 ŠTABU PETOG KORPUSA NOVJ O PRODORU
NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA KOZARU¹**

**STAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA**

N. O. V. J.
Br. 48
Dne 15. I. 1944 g.

ŠTABU 5. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Neprijatelj⁴ je otpočeo nadiranje na oslobođenu teritoriju Kozare. Desetog o. mj. neprijatelj je sa snagama od preko 2.000 razne mješane vojske krenuo iz Bos. Gradiške i prodor u Gor. Podgradce. 11 o. mj. zauzeo je Miloševo Brdo, Sovjak i Jablanicu. Za vrijeme te borbe pred njima se nalazio [Gradiško-]lijevčanski odred⁵ i on ih je uspio zadržati toliko, da je bol-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 16/1—4, k. 458 A.

² Odnosi se na jedinice Prve kozačke divizije. Opširnije o tome vidi dok. br. 188.

³ U izvještaju Odreda od 17 januara 1944 o tome stoji:

»Na 8-I-1944. započeo je neprijatelj sa svojom ofanzivom na terenu Kozare sa strane B. Gradiške. Isti dan neprijatelj je zauzeo odnosno zaposjeo selo Vrbašku. Otposlata su patrole sa naše strane te su ustanovile da se radi o Njemcima i Čerkezima koji su imali i teškog oružja. Otposlata je odmah jedna naša četa koja je imala u zadatak da brani prilaz vojnoj Kozarskoj bolnici. Drugi dan neprijatelj je došao do Trebovljana gdje je i zanoćio. To je bilo na 9-I-1944. 10 o. mj. naše snage su sa kontranapadom vratile neprijatelja u Vrbašku, odakle je on, dobivši pojačanje, ponovo zauzeo Trebovljane. Taj dan, neprijatelj je imao više mrtvih i ranjenih, dočim naši gubitci su iznosili 4 ranjena druga. Jedanaestog - I - neprijatelj nastavlja sa prodorom. Naše snage se bore i brane prilaz bolnici. Kroz cijeli dan vode se borbe i predveče neprijateljske patrole dolaze do bolnice, koja je bila već prije upaljena od naših snaga. U toj borbi neprijatelj je uspio u brzom naletu sa konjicom da nam otme teški mitraljez. Istoga su borci onespobili. U tom naletu poginula je jedna drugarica. U noći između 11 i 12 o. mj. naše snage su se prebacile za Vojskovu gdje su se koncentrisale i ponovo zauzele položaj prema neprijatelju, te ujutro napale neprijatelja. Na sektoru Druge čete nanešeni su neprijatelju veći gubitci u ljudstvu, kao i u konjima ... Istoga časa Prva je četa primila borbu i uspjela nanijeti neprijatelju više gubitaka u ljudstvu i konjima. Ista se morala povući uslijed nadmoćnosti neprijatelja. Predveče naše snage su se koncentrisale, te su prebačene neprijatelju za leđa, te sada kontrolišu isti teren, te imaju u vidu istu bolnicu. Po naredenju Jedanaeste

nica na vrijeme evakuisana. Jedanaestog o.mj. neprijatelj je krenuo od Ivanjske sa snagama nepoznate jačine i zauzeo od Veričke škole preko Lisine i 12 o. mj. spojio se sa snagama iz Podgradaca na Lisini.⁴ Prema nepouzdanim vijestima neprijatelj je krenuo iz Orahove u pravcu Vojskove.

Snage XI. [krajiške] brigade,⁵ Kozarskog⁶ i Liječanskog odreda vode borbu uspješno. Da bi olakšali gore pomenutim snagama orijentisali smo dio snaga VI.⁷ i VIII. [krajiške] brigade⁸ u leđa i bokove neprijatelju.

Jedan član štaba ove divizije otišao je u tom pravcu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Boško Šiljegović

CM. P.

Komandant
p. pukovnik,
Petar"

KNOU brigade, šaljem patrolu u pravcu Dubice i Orahove, Gradiške i Liječana Polja«. Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2/1—17, k. 1626.

⁴ Vidi dok. br. 208, 209, 210 i 211.

⁵ Vidi dok. br. 89 i izvještaj ove brigade od 12 januara 1944. Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 24—1. k. 768 A.

⁶ Odred je u to vrijeme izvodio akcije na želj. pruzi Prijedor — Bos. Novi i na prostoru Kozare. Opširnije o ovome vidi dok. pod reg. br. 1—3, k. 1625 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁷ Vidi dok. br. 139.

* O rasporedu Brigade vidi dok. pod reg. br. 33—1/1, k. 768 A i 16/1—4, k. 458 A u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁸ Vojnović

**IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE ŠTABU
PETOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA ZA BANJU LUKU I
U SREDNJOJ BOSNI U VREMENU OD 1 DO 15 JANUARA
1944 GODINE'**

**STAB
XI DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE**
Op. str. pov. broj: 14/44
15 januara 1944 god.
Položaj

**15-dnevni operacijski izvještaj,
za vrijeme od 1—15 januara
1944 g., dostavlja.**

**ŠTABU 5 KORPUSA NARODNOOSLOBODILACKE
VOJSKE JUGOSLAVIJE**

P o l o ž a j

Jedinice ove divizije u vremenu od 1—15 januara 1944 god. imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

1 januara 1944 — Po zapovijesti Štaba 5 korpusa NOV Jugoslavije,² snage ove divizije, 31 decembra 1943 god., u 22 časa, otpočele su akciju na ustaško-njemački garnizon u Banjoj Luci. (Plan i zadatak ove divizije, u akciji na Banju Luku, vidi se iz priložene zapovijesti³ Štaba ove divizije op. str. pov. broj: 30/43 od V decembra 1943 i dodatak zapovijesti⁵ op. str. pov. broj: 31/43.)

Snage V KNOU brigade Tačno u 22 časa I bataljon ove brigade, pojačan sa dvije čete II bataljona, napao je nepri-

Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 11'4, k. 866.

¹ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 137.

¹ i ⁵ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 149 i 154.

* Vjerovatno omaška. Treba: 27.

" Detaljnije o borbama Pete kozarsko-krajiške brigade vidi dok. br. 93 u ovoj knjizi i izvještaj Brigade od 20 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 42/2, k. 870).

jateljsko uporište — Trapiste. Uporište je branilo 200—250 neprijateljskih vojnika, uglavnom Njemaca, popunjeni sa nešto ustaša i SS-ovaca.⁷ Jednim naglim prodorom kroz kapiju zida od manastira, a i preko samog zida, naše jedinice uspjele su u prvom naletu da potisnu iz prvih jako prirodno utvrđenih kuća neprijatelja i da ih zauzmu. Poslije ovoga prodora neprijatelj se još više pribira i borba sada postaje žilava i uporna. Neprijatelj brani svaku kuću, koje su po svom sastavu i samom smještaju vrlo povoljne za odbranu. Neke kuće spojene su sa velikim i dobro pravilnim podzemnim hodnicima, zvanim katakombe, tako da su se u izvjesnim momentima vodile borbe i po samim hodnicima ispod zemlje. Naši borci odlučno su riješili da se neprijatelj mora protjerati. Borba se vodi po sobama i kućama, svom žestinom cijelu noć, kada ipak pod jakim pritiskom naših puškomintraljezaca, bombaških skupina, benzinskih flaša, malih bacača i topa »Pito« neprijatelj je morao da kapitulira. Najžilavija bitka vođena je u samim Trapistima za parni mlin, gdje se je neprijatelj organizovao i davao najjači otpor. Na juriš naši borci uletjeli su u samu zgradu i sa benzinskim flašama i minama likvidirali i zapalili zgradu. Jednom dijelu neprijatelja uspjelo je da se kroz prozor prebaci i da prebjegne preko mosta. U samom gradu Trapistima spaljena je zgrada, parni mlin i električna centrala, a neprijatelj je takođe svjetlećim metcima, odnosno zapaljivim, zapalio dvije zgrade. Borba se nastavlja za mostobran. U toku noći dok je vođena borba za sam mostan Trapista neprijatelj je organizovao odbranu mostobrana, zaposjednuvši sve tvrde kuće i robove na lijevoj obali Vrbasa, dovukavši i dva tenka kao pojačanje. Svi naši pokušaji, a kojih je bilo ma-

^T O neprijateljskim snagama koje su branile Banju Luku vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 137, objašnjenje br. 3 i 5.

sa, da prodremo preko mosta — propali su. Borci su bili spremni, a to su i činili, da učine sve. Cio ovaj dan vođene su borbe za mostobran i sa tenkovima. Protiv-tenkovske puške, koje su gađale na otstojanju od 50 metara, imale su odlične pogodke po svim dijelovima tenka, ali ipak nisu bili uništeni. Vršeni su juriši preko mosta pod zaštitom automatskog oružja, gdje je jednoj četi uspjelo da pod kišom neprijateljskih zrna preleti most, sa kojom se nalazio i komandant brigade, major drug Ranko,⁸ ali je neprijatelj ipak uspio pomoću tenkova da ih baci nazad. Sve čamce, koji su se nalazili u blizini Trapista, neprijatelj je bio uništio. Pomoću splavova koje smo bili napravili imali smo namjeru da izvršimo desant preko Vrbasa, ali je bilo bezuspješno.

IV bataljon iste brigade imao je u zadatku da se još u toku noći preko kompe⁹ na komsomolama prebaci preko Vrbasa, sa zadatkom prodiranja i osvajanja parne pilane i prodiranja prema Logoru na Vrbasu i centru grada. Samo prebacivanje nije izvršeno u toku noći, iako su postojale mogućnosti, zahvajući neinicijativnosti rukovodilaca. Pred samu zoru ipak se je uspjelo sa dvije čete prebaciti na lijevu obalu Vrbasa i to pod samom vatrom neprijatelja, jer je isti bio, vjerovatno, u toku noći obavješten o našim namjerama. Čete koje su se prebacile, a već je bio dan, energično su nastupale prema pilani, gdje su za vrlo kratko vrijeme uspjele da očiste pilanu. Daljnje nastupanje prema Logoru bilo je nemoguće. U samoj pilani ubijeno je oko 40 neprijateljskih vojnika i oficira. Na tom dijelu grada Banje Luke u borbi su se nalazile svega dvije čete. Neprijatelj je napravio protunapad iz samog Logora, potpomognut jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom, i naše su snage morale se povući i prebaciti se

Narodn heroj Ranko Šipka
Skela za prevoz ljudstva preko rijeke

na desnu obalu Vrbasa. Jedna četa za ovo vrijeme vodila je borbu sa tzv. 3 četničkom brigadom,¹⁰ koja je preko Vrbanje napala s leđa. Borci ove čete odbili su ovu brigadu, nanijevši gubitke od 5 mrtvih. U toku noći pokušavalo se je pomoću gumenih čamaca prebaciti na lijevu obalu Vrbasa, ali čamci su bili neispravni te su potonuli. Partizani koji su se nalazili u čamcima uspjeli su da se spasu, dok je jedan civil potonuo — utopio se.

III bataljon ove brigade vršio je napad na neprijateljsko uporište Vrbanju — Čelinac. U samoj Vrbanji neprijatelja nije bilo i u momentu kada su naše snage bile u gradu, četnička banda na čelu sa kapetanom Mitranovićem, delegatom iz vrhovne komande Draže Mihailovića, uputila je svoje kurire da ispituju Vrbanju.¹¹ Naši borci su ih pohvatali i prisilili ih da viču ostale, koji su ostali u šumi više Vrbanje, da dođu u Vrbanju, da tamo nema partizana, odnosno da nema nikoga. Za to vrijeme naši su im postavili zasjedu, pustili ih unutra i za vrlo kratko vrijeme pobili cio štab, kurire i pratnju — svega skupa 30 mrtvih i jedan zarobljen. Izgleda, ali nije provjereno, da su dva pobjegla, među kojima je Trivunčić,¹² komandant Banjalučke brigade. Među poginulim nalazi se kapetan Mitranović i sudski islednik, kapetan, Ilija Jevtić. Zaplijenjeno je 15 pušaka, 20 bombi, 1 pištolj, 20 pari cipela, 12 pari odijela i jedna radio stanica (engleskog tipa). Naši su bili bez gubitaka.

¹⁰ Vjerovatno se odnosi na Ljubičku brigadu (vidi dok. pod reg. br. BH-V-11785 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

¹¹ U izvještaju Četvrte hrvatske lovačke brigade, u vezi s borbama za odbranu Banje Luke u vremenu od 31 decembra 1943 do 2 januara 1944, o učešću četnika kaže se:

»6. Izvjestan broj četnika je došao u Banju Luku, uzeo učešća u odbrani Logora i omogućio zauzimanje Karanovca i oštupanja, odnosno držao put za Banju Luku. Osim ovoga četnici su redovno dostavljali izvještaje o kretanju neprijatelja«. (Vidi film pod reg. br. Minhen 5/1261—1262 u mikroteci Istoriskog instituta JNA).
" Mitar

Snage XII KNOU brigade, u noći između 31. decembra i 1. januara, likvidirale su neprijateljsko uporište G. Seher i uspostavile mostobran na Vrbasu u G. Seheru.¹¹ Neprijatelj koji se je nalazio u Karanovcu uspio je da pomoću četnika pobjegne ispred naših snaga. Borci ove brigade zarobili su u G. Seheru 8 neprijateljskih vojnika, među kojima je i jedan oficir, a zaplijenili 6 karabina, 1 strojnicu i 1 p.mitraljez. Jedan dio snaga ove brigade likvidirao je policijsku karaulu kod mosta i uspostavio mostobran na Vrbasu. U ovoj borbi ubijeno je 7 feldžandarma i na ulici dva Njemca, od kojih je bio jedan oficir. Zaplijenjeno je 35 karabina, 1 ruska strojnica, 4000 metaka, 50 bombi i ostale vojne spreme. Iz ostalih uporišta neprijatelj se zbio u Trg. akademiju i odatle je dao žilav otpor. Neprijatelj je cijeli dan navaljivao motorizacijom na most, sa ciljem da odbaci naše snage koje su držale u blokadi neprijatelja u Trg. akademiji, te da izvuče svoj ugroženi garnizon ili da ga pojaga. Ali, obzirom što je mostobran bio čvrsto držan u našim rukama i što je neprijatelj imao dosta gubitaka na mostu prilikom protivnapada, to je neprijateljski garnizon u Trg. akademiji, vidjevši da mu nema pomoći, na naš poziv da se predaju, jer ćemo ih uništiti artiljerijom, predao se je sa 89 vojnika i 4 oficira, kao i 10 raznih službenika, dok ih je 5 ubijeno prilikom borbe. Zaplijenjeno je: 110 pušaka, 8 pištolja, 5.000

* U izvještaju Sedme lovačke pukovnije od 24. februara 1944. stoji:

»e) III. bojna na postavama u Banjoj Luci (G. Seher) bila je napadnuta nadmoćnim snagama bandita dne 31./1. siječnja 1944. g. i iste noći bojna je bila razbijena uz gubitke u ljudstvu i tvorivu više od 50%, kojom zgodom je pao i sam zapovjednik bojne. Bojna se nije mogla održati obzirom da je te večeri bio masovni napadaj na grad Banju Luku.

Do 4. siječnja t.g. oko 50% ljudstva bojne prikupilo se je u Banjoj Luci i bojna je ponovo zauzela postave oko Banje Luke i nije više imala sukobe sa banditima«.

Vidi o tome dok. pod reg. br. 22—33, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

puščanih metaka, 250 ručnih bombi, 7 radio stanica, više telefonskog materijala i druge ratne spreme. Naši gubitci su: 2 mrtva i 8 ranjenih drugova, od kojih su 3 teže". Neprijatelj koji je vršio protivnapad na mostobran imao je 30 mrtvih vojnika i oficira.

Drugi dio snaga ove brigade vodio je ovog dana borbu sa neprijateljem koji se je nalazio na lijevoj strani Rebrovačkog mosta. Naši su pravili nekoliko juriša, da bi uništili ili protjerali neprijatelja, ali je bilo bezuspješno, jer je neprijatelj bio utvrđen i davao je žestok otpor. U ovoj borbi zarobljena su 3 neprijateljska vojnika, među kojima se je nalazio jedan podoficir. Sa ovim je završeno čišćenje neprijatelja u gradu sa desne obale Vrbasa.

*Snage XIV NOU brigade*¹⁴ vodile su borbu sa neprijateljem na s. Krčmarice i oko s. Šušnjari. Ubijeno je 7 neprijateljskih vojnika, dok ih je toliko zarobljeno, među ubijenim je i jedan njemački oficir. Takođe je zarobljen komandant bataljona »Petar Pecija« Drago Durić, kome je Draža dao čin majora. Naši gubitci: jedan mrtav i 4 ranjena. Zaplijenjen je jedan t.mitraljez, jedna strojnica i dosta drugog ratnog materijala.

2 januara 1944 — *I i II bataljon V KNOU brigade* pokušali su da se prebace preko mosta na Vrbasu, ali bez uspjeha, jer neprijatelj otvara paklenu vatru i onemogućava našim dobrovoljcima da se prebace preko mosta. III bataljon iste brigade držao je zasjedu prema Čelincu.

Snage XII KNOU brigade držale su blokadu nad neprijateljem u Kaštelu i vodile uličnu borbu sa neprijateljskom pješadijom i motorizacijom, koje su navaljivale sa jakim snagama na naše jedinice. *Jedan dio snaga XIV NOU brigade* (II

¹⁴ Nedostaju dokumenta ove brigade za period od 1 do 15 januara 1944.

bataljon) vršio je napad u zajednici sa snagama V KNOU brigade na most na Vrbasu. III bataljon vršio je napad na Klačnicu, ali akcija nije uspjela.¹⁵ Neprijatelj je bio jako utvrđen i davao je žestok otpor. Drugi dio snaga ove brigade (I bataljon) koji je vodio borbu sa neprijateljem oko Rebrovačkog mosta zarobio je 10 domobrana, 3 legionera i 2 četnika. Naši gubitci: 3 mrtva i 8 ranjenih drugova.

3 januara 1944 — Po naređenju Štaba 5 korpusa,¹⁶ jedinice ove divizije povukle su se iz grada Banje Luke, jer su neprijatelju stigla pojačanja od Prijedora¹⁷ i B. Gradiške.¹⁸ Povlačenje je izvršeno u 3 sata i to: V KNOU brigada povukla se je na s. Mehovci, XII KNOU brigada: Popovac — Podbrđe, XIV NOU brigada: Boškovići — Hrvačani. Ovog dana neprijatelj je otpočeo ofanzivu na terenu c.[entralne] Bosne i to iz Dervente,¹⁹ Doboja,²⁰ Teslica,²¹ Tešnja.²²

" Klačnicu je branila Druga bojna Sedme lovačke pukovnije. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 2/2—33, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

" Vidi dok. br. 8.

¹⁷ U izvještaju Trinaeste lovačke pukovnije od 9 februara 1944 kaže se: »... Bataljon 374. njemačko-hrvatske pukovnije nije mogao produžiti za Banju LUKU nego se je vratio u Prijedor, te je tek 2.1. mogao produžiti pješke za Banju Luku. Bojna je dobila nalog¹ za pokret za Banju Luku i isti je na večer opozvan[^].

Bataljon nije mogao odmah izvršiti pokret zbog porušene želj. pruge. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 2/2—40, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA. Međutim, kao pojačanje snagama u Banjoj Luci upućen je Treći bataljon Trista osamdeset treće pukovnije iz Prijedora. On je u Banju Luku stigao 2 januara 1944 u 22.00 časa (vidi dok. pod reg. br. 25/2, k. 60 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

¹⁶ Pošto je pomoću obavještajne službe otkrio namjere Štaba Petog korpusa za napad na Banju Luku, neprijatelj je preduzeo potrebne mjere za odbranu grada. Svojom avijacijom pratio je koncentraciju jedinica Petog korpusa i napadao kolone koje su prilazile gradu. Usto je Štab Druge oklopne armije, na zahtjev Štaba Petnaestog brdskog korpusa, naredio Devetsto prvom motorizovanom puku, koji se nalazio u istočnoj Bosni, da svoje raspoložive dijelove hitno uputi preko Slavenskog Broda i Nove Gradiške ka Banjoj Luci (vidi dok. br. 193 u ovoj knjizi, dok. pod reg. br. 25/2, k. 60 u Arhivu Istoriskog instituta JNA i »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2).

" Opširnije o tome vidi dok. br. 196 i 220.

²¹ i " Vidi dok. br. 198, 199 i 201. Tim pravcima nastupali su dijelovi Prve brdske divizije i Sto osamdeset sedme rezervne divizije.

Neprijatelj se je kretao sa 9 kolona u tri pravca i to jednim: kolonom iz Dervente prema Prnjavoru, drugim: prema Cečavi, a trećim: prema Klupama. Pošto je neprijatelj bio nadmoćniji, nije mu se moglo nigdje dati jačeg otpora.

4 januara 1944

Jedan dio snaga V KNOU brigade bio je na položaju Podbrđa, dok je drugi dio (I bataljon) pratio ranjenike do Maslovara, a odatle je krenuo za Klupe, kao pomoć našim snagama koje su vodile borbu — koji je nastupao od Teslića prema Klupama.²³

Snage XII KNOU brigade bile su na položajima Mehovci — Memići — Popovac. *Jedinice XIV NOU brigade* nalazile su se na prostoriji Boškovići — Hrvaćani — Cetojevići. Ovog dana neprijatelj je ušao u Prnjavor.²⁴

5 januara 1944 —

Snage V KNOU brigade — I bataljon došao je u sukob sa neprijateljem na pl. Borja. Pošto je neprijatelj bio brojčano nadmoćniji, naši su se povukli u pravcu divizijske bolnice na Borcima, gdje su se nalazile i ostale snage ove brigade. U ovoj borbi borci I bataljona ubili su 25 neprijateljskih vojnika, dok ih je veći broj ranjeno. Naši gubitci: 7 mrtvih i 8 ranjenih, od kojih su 2 teže.

Snage XII KNOU brigade nalazile su se na prostoriji Svinjari — Zabrđe, sa zadatkom zatvaranja tog pravca od neprijateljskog prodora iz Banje Luke za Kotor Varoš.²⁵ Ovog dana oko 15 časova neprijatelj je sa jačim snagama, od oko 50 tenkova i oklopnih kola, i oko 100 kamiona, prodro iz Čelinca za Kotor Varoš. Uspjelo se blagovremeno obavjestiti stanovništvo u Kotor Varoši za evakuaciju. Ovim neprijateljskim prodorom I bataljon ove brigade je bio otsječen na desnoj

²³ Vidi dok. br. 93.

²⁴ Vidi dok. br. 220.

²⁵ Ovim pravcem nastupali su dijelovi Devetsto prve školske pukovnije.

strani od komunikacije Banja Luka — Kotor Varoš, na koju je stranu prešao i II bataljon iste brigade, obilazeći sa desne strane Kotor Varoš, prebacujući se preko s. Vrbanjaca i Večića. Prilikom ulaska neprijateljskih tenkova u Kotor Varoš poginula su dva druga iz intendanture ove brigade.

III bataljon XIV NOU brigade izviđajući teren oko Prnjavora sukobio se je sa jednom neprijateljskom kolonom koja je kretala se u pravcu Cera i (Turske) Mraviće. Borba je bila kraća i naši su se povukli. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 3 ranjena vojnika. Naši su imali 2 mrtva i 3 ranjena druga. Druga jedna kolona koja se je kretala na ovom pravcu otsjekla je jedan vod jedne čete III bataljona (14 boraca naoružanih), koji su se rasuli. Snage ovog bataljona povukle su se u Vršane i ponovo primile borbu sa neprijateljem. Borba je bila kraća i naši su se Dovukli prema Braneškoj crkvi.

- 6 januara 1944 — *Snage V KNOU brigade* nalazile su se na prostoriji oko komunikacije Kotor Varoš — Siprage, ujedno je vršena zaštita bolnice i pomaganje evakuacije. Ovdje je bilo borbe sa neprijateljem.
Jedan dio snaga XIV NOU brigade vodio je borbu sa neprijateljem u s. Kovačevići. Uslijed neopreznosti drugova jedna četa imala je 12 mrtvih i nestalih drugova. Izgubljen je jedan p.mitraljez. Neprijateljski gubitci: 18 mrtvih (zakopani u Obodniku) oko 20 ranjenih.
- 7 januara 1944 — *V KNOU brigada* vršila je evakuaciju divizijske bolnice.
XII KNOU brigada nalazila se je na prostoriji Orahovo — Viševice, sa zadatkom zatvaranja pravca od Kotor Varoši prema Skender Vakufu.
- 8 januara 1944 — *Snage V KNOU brigade* nalazile su se na liniji Dukati — Vitovlje — Ponir. Na liniji Ugra primita je borba sa neprijateljem

koji je nadirao sa mnogo kolona (oko 25 satnija). Naš I bataljon primio je borbu sa neprijateljem koji je nastupao sa Meline. II bataljon ove brigade pustio je neprijatelja da se spusti na Ugarski most i izvršio je juriš na neprijatelja. U tom momentu jedan bataljon proleTERSKE brigade,²⁶ koji je bio na desnom krilu i jedna četa III bataljona ove brigade, koja se nalaizila na lijevom krilu, povukli su se pred neprijateljskom kolonom bez borbe, tako da je ovaj bataljon došao u kliješta neprijateljska između dvije kolone. Zahvaljujući što je već bila noć, borci ovog bataljona uspjeli su se povući, ali se odcjepila jedna četa od 56 boraca, koja se povukla u pravcu Jajca. Ovaj dio snaga ovog bataljona je takođe bio otsječen od glavnine snaga. Poginuo je jedan drug, dok je 8 drugova nestalo u borbi.

Jedinice XII KNOU brigade vodile su borbu sa neprijateljskom kolonom koja je nadirala preko Večića u pravcu s. Zivnice. Jačina ove kolone bila je 800—1000 vojnika. Naši su postavili zasjedu; kod s. Ježića i borba je vođena oko 2 sata. Neprijatelj je imao 52 mrtva i veći broj ranjenih vojnika i oficira. Na tom dijelu sektora neprijatelj je bio malo zadržan, ali uslijed nastupanja neprijatelja u tri kolone koje su nadirale preko Orahova i Golog Brda, sa ciljem ugrožavanja našeg desnog boka i otsjecanja otstupnice preko r. Ugra, naši su se morali hitno da povuku, kako bi se što prije prebacili preko Ugra u sastav ostalih snaga ove divizije, koje su se nalazile na liniji Vitovlje — Koričani. Jedan dio snaga ove brigade uspio se blagovremeno prebaciti preko mosta na Ugru, dok je drugi dio snaga (III bataljon) bio iscrpljen vodeći cijeli dan borbu sa neprijateljem i zbog dugog puta nije se mogao na vrijeme prebaciti preko Ugra. jer je neprijatelj već bio zaposjeo

most na Ugru i tako je bio otsječen od glavnine. Borci ovog bataljona u svom povlačenju od Skender Vakufa ka Ugru ubili su 5 Njemaca i ranili 7. Pri zauzimanju mostobrana na rijeci Ugru, neprijatelj je ugrozio zadnje dijelove snaga XII KNOU brigade, koji su se već prebacili preko mosta i tom prilikom poginula su dva druga i dva ranjena. Pošto je jedna jača neprijateljska kolona stalno nastupala za našim jedinicama, prateći našu snagu u samu stopu, kojoj se nije moglo dati jačeg otpora, jer je neprijatelj bio kud i kamo nadmoćniji, bila nam je namjera da se bacimo neprijatelju za leđa preko s. Vitovlje i tako da se spojimo sa snagama V KNOU brigade. Pri pokretu iz s. Kuprešani za s. Vitovlje, dočekala nas je jedna neprijateljska kolona, koja je nastupala za našom div. bolnicom. I bataljon ove brigade primio je borbu. Borba je bila žestoka i trajala je 1 sat, tj. sve dok je naša divizijska bolnica prošla u određenom pravcu za Jajce. U ovoj borbi neprijatelj je imao 35 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. III bataljon ove brigade u sukobu sa jednom neprijateljskom kolonom kod Ugra imao je 12 mrtvih i 10 ranjenih drugova. Izgubljen je jedan teški i dva puškomitraljeza, na osnovu pretrpjelih gubitaka. Neprijatelj je imao 7 mrtvih i toliko ranjenih.

9 januara 1944 — *Jedan dio snaga V KNOU brigade* nalazio se je u Hamandžićima i Komorovima. dok sa drugim dijelom snaga nije bilo veze (II i IV bataljon).

Jedinice XII KNOU brigade prebacile su se preko komunikacije Travnik — Jajce uslijed nadiranja neprijateljskih kolona od Gostilja i pl. Vlašić.

Snaga XIV NOU brigade kretale su se preko Očauša za Kovačeviče i Jankoviće, sa zadatkom da napadnu neprijatelja u s. Cudnići, ukoliko ga tamo bude. Do borbe nije došlo, pošto nije bilo neprijatelja.

- 10 januara 1944 *Snage I i III bataljona V KNOU brigade, sa štabom brigade, izvršile su prodor neprijateljskog obruča u zajednici sa snagama XII KNOU brigade preko Gostilja i izbile na liniju Koričani — Dedići. Prilikom vršenja proboja imali smo 3 mrtva druga.*
Jedinice XIV NOU brigade bile su na prostoriji Kovačevići — Palivuk — Jan-kovići.
- 11 januara 1944 *Jedinice V KNOU brigade kontrolisale su sektor na liniji Petrovo Polje — Koričani — Imljani.*
XII KNOU brigada nalazila se je na prostoriji s. G. Koričani.
- 12 januara 1944 *I i II bataljon V KNOU brigade nalazili su se na liniji Mirkovići — Kruševo Brdo, dok je III bataljon [bio] u Šipragama. Snage XII KNOU brigade na odmaranju u Koričanima, Vlatkovićima i Stopanima. XIV NOU brigada vrši pokrete na prostoriju Maslovare — Borci, sa zadatkom zatvaranja tog pravca od Kotor Varoši.*
- 13 januara 1944 — *Snage V KNOU brigade nalazile su se na liniji Garići — Kruševo Brdo — Mirkovići.*
XII KNOU brigada na prostoriji Koričani — Vlatkovići — Stopani.
XIV NOU brigada kontroliše sektor Uz-lomac — Garići — Zičići.
- 14 januara 1944 — *Jedinice V KNOU brigade izvršile su pokret na liniju Očauš — Garići — Bebe — Klupe — Soline.*
II bataljon XII KNOU brigade imao je sukob sa četnicima na Borcima. Ubijeno je i ranjeno 10 četnika, među kojima se nalazio komandir čet. čete Kutić Dorđe.
- 15 januara 1944 — *Jedinice ove divizije na istim položajima. Snage XII slavonske NOU brigade ušle su u Kotor Varoš. Borbe nije bilo, jer se neprijatelj povukao u Banju Luku. Jedinice ove divizije imale su u toku ovih 15 dana slijedeće:*

1. Gubitci: 'a) *vlastiti*: 113 poginulih vojnika i podoficira, ranjenih 165, a nestalih u borbi 220 vojnika,
b) *neprijat*: 237 poginulih vojnika i oficira, ranjeno 162, a zarobljeno 145 vojnika i 4 oficira.
Napomena: Broj dezertera nije uračunat u vlastite gubitke.
2. Plijen: a) *oružje*: 1 p.mitraljez, jedan šarac, 1 t.mitraljez, 2 strojnice, 9 pištolja i 167 karabina.
b) *municija*: 20.000 metaka, 320 komada bombi.
c) *materijal*: 8 radio stanica, 3 pisaće mašine, dosta odijela, cipela, telefonskog kabla, itd.
d) *razno*: Uništena je jedna električna centrala u Banjoj Luci, jedan Darni mlin, 1000 l. benzina zapaljeno.

XII KNOU brigada za vrijeme ofanzive izgubila je arhivu, kao i svu komoru. Stab divizije izgubio je dvije radio stanice.

Napomena: Ovi podatci su približno tačni.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR,

KOMANDANT — POTPUKOVNIK.

ZAPOVIJEST ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 15
JANUARA 1944 DRUGOJ I TREĆOJ BRIGADI ZA LIKVI-
DACIJU MIRICINE I GRAČANICE¹

STAB
XVI NOU DIVIZIJE
Br. Si.
15 januara 1944.

Z A P O V I J E S T
Sekcija: Tuzla — Derventa 1 : 100.000

Odlukom² Štaba III korpusa NOV, jedinice ovoga Korpusa i naše XVI NOU divizije imaju zadatak da noću 16 ov. mjeseca napadnu i likvidiraju neprijateljsko uporište Tuzlu.

. Podaci o neprijatelju: ..³

Na osnovu prednjeg Štab III korpusa naredio je slijedeće:
..⁴

- 4). Zapadno obezbjeđenje: Komandant major drug Mileta Đukić. Sastav: II i III brigada XVI divizije. Zadatak: da likvidira neprijateljska uporišta na liniji Miričina — Gračanica, rušenje komunikacija, ceste i pruge, mosta na Miričini i drugih mostova na ovom sektoru, kao i telefonske linije, a potom da po svaku cijenu zatvori pravac Doboj — Tuzla⁵ i razbije svako neprijateljsko pojačanje koje bi od Doboja kretalo ka Tuzli. Naročito se napominje važnost ovoga zadatka i aktivno izvršenje istog.

Za izvršenje prednjeg zadatka, postavljenog našoj grupi.

N A R E Đ U J E M O :

- 1). II brigada sa svoja dva bataljona⁶ u toku današnjeg dana prebaciće se na prostoriju Seona — Cage, odakle će 16 ov. mjeseca blagovremeno izvršiti pokret, sa zadatkom likvidacije Miričine i rušenja drumova i želj. pruge Miričina —

¹ Original, pisan na mašini, latinicom nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4—1'6. k. 950.

² Vidi dok. br. 56 i 64.

* i ⁴ Redakcija je izostavila dijelove teksta koji su objavljeni u dok. br. 64.

⁵ Vidi dok. br. 176.

" U akciji su učestvovali Prvi i Treći bataljon. Opširnije o tome vidi zapovijest Druge vojvodanske brigade od 15 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1'3. k. 966).

Gračanica. Ova dva bataljona odmah će pristupiti detaljnom rušenju pruge u prvom redu na desnoj obali rijeke Spreče, tj. od Miričine nekoliko stotina metara u pravcu Dobošnice, pa potom u pravcu Gračanice. Ispitati mogućnosti prelaska na lijevu obalu rijeke Spreče u pravcu Bos. Petrovog Sela radi likvidacije istog i rušenja pruge na toj strani. Glavni i osnovni zadatak ova dva bataljona jeste rušenje mosta na Miričini i uništenje željezničke stanice. Ova dva bataljona treba da budu budni i oprezni od pravca Tuzle, jer postoje mogućnosti da će se neprijatelj iz Tuzle probijati u pravcu Doboja, pa je zadatak ovih bataljona da istog sačekaju i unište, obavještavajući o tome hitno ostale jedinice koje će napadati Gračanicu. Pored toga biti obazriv i obezbijediti se prilikom rušenja ceste i pruge od zelenog kadra. Kod mosta na Miričini nalazi [se] jedan betonski bunker koji je tvrdo građen i kojega nije lako likvidirati, zato upotrijebiti protivkolski top sa bližeg otstojanja i tući puškarnice. Oko samog bunkera ostaviti male snage da se ne bi trpjeli gubici i pozivati posadu bunkera na predaju.

Ostala dva bataljona⁷ II brigade prebaciće se u toku današnjeg dana na prostoriju Vranovići (zaselak Murati, Hodžići i Guljami). Sa ove prostorije ova dva bataljona 16. ov. mjeseca izvršiće blagovremeno pokret pravcem Borike (kota 504) — Donja Piskavica — Pašalići (kota 373) na cesti — Gračanica — Sokol — Lendiei — kota 332 do raskrsnice puteva na rijeci Spreči kod kote 156. Zadatak ova dva bataljona jeste u prvom redu da onemoguće neprijatelju pokret radi pojačanja u pravcu Gračanice i Tuzle, kao i rušenje ceste Gračanica — Doboje. Ova dva bataljona ponijeće sa sobom i nagazne mine koje svakako upotrijebiti. Obratiti pažnju i osigurati se od ceste koja vodi od Bušletića za Gračanicu, kao i od eventualnog čarkanja četnika ili zelenog kadra od pravca Trebave. Radi pravilnog i brzog izvršenja zadatka jednom bataljonu dati zadatak: osiguranje položaja iz svih pravaca a drugom bataljonu — rušenje ceste i mostova. Za tu svrhu još odmah se postarati radi nabavke dovoljne količine alata i materijala za rušenje.

- 2). III brigada u toku današnjeg dana prebaciće se sa dosadašnje prostorije⁸ na prostoriju Orahovica — Čekanići. U toku sutrašnjeg dana ova brigada blagovremeno će izvršiti

⁷ Drugi i Četvrti bataljon

* Vjerovatno se odnosi na prostoriju Cage — Seona — Šehmari. Opširnije o tome vidi naredjenja Štaba Šesnaeste NOU divizije od 10 i 11 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—6 i 3—6, k. 950).

pokret i sa dva svoja bataljona napasti Gračanicu" ukoliko bude bilo u njoj neprijatelja. V svoj bataljon orijentisati kao zaštitu u pravcu Sokola a jedan svoj bataljon ostaviti u rezervi u kućama — sjeverni dio Lohinja, istočno od kote 446. U slučaju da u Gračanici ne bude nekog jačeg otpora i grad se brzo likvidira, onda odmah uputiti jedan svoj bataljon koji će zajedno sa V bataljonom likvidirati zelenokadrovske bande u Sokolu. Ukoliko se razvije jača borba u Gračanici, upotrijebiće se i rezervni bataljon.

Štab III brigade po likvidaciji Gračanice takođe će baciti što veći dio svojih snaga radi rušenja ceste u pravcu Miričine. No prethodno ispitati mogućnosti likvidacije Karanovca, kojem takođe pristupiti ukoliko budu uslovi za to.

Postoji mogućnost da se u Karanovcu nalaze dvojica borna kola, u kom cilju postaviti protivkolske puške i nagazne mine na prelazu od Gračanice za Karanovac.

- 3). Štabovi naših brigada vidjeli su iz naređenja Štaba III korpusa važnost našeg zadatka. I u slučaju neke jače neprijateljske intervencije u pravcu Tuzle naše jedinice postavice se na prihvatnim položajima, tj. na položajima Piskavica — kota 446. kosom do ceste Doboj — Tuzla, a glavni odbranbeni položaj biće na Kotilju (kota 518) — Ratiš, tj. položaji iznad Miričine, koje brigade imaju držati po svaku cijenu, ne dozvoljavajući neprijatelju prodor u pravcu Tuzle. Prilikom zauzimanja položaja III brigada nalaziće se na desnom krilu, tj. zauzimajući položaj sjeverno i sjeverozapadno od II brigade. Riječi »držanje položaja« ne znače postaviti se na jedno mjesto, pa ne vršiti zgodne zaobilazne manevre u cilju razbijanja neprijatelja zabacujući mu se na bok i leđa.

Naglašavamo svim našim jedinicama, a naročito rukovodiocima, na odlučnost u sprovođenju ovoga zadatka, upornost i brzinu izvođenja istih, kao i budnost u svakom pogledu.

- 4). Ranjenike III brigade i dva bataljona II brigade koji se nalaze na osiguranju ceste u pravcu Doboja evakuisati u sjeverni dio sela Lokanj, istočno od kote 446, koje će obezbjeđivati bataljon III brigade koji se nalazi u rezervi. Dva bataljona II brigade koji će napadati Miričinu prikupljaće svoje ranjenike u toku akcije i po završetku akcije uputiti ih u pratnji jedne čete preko Caga za Srebrenik. Takođe i ranjenici iz III brigade i dva bataljona II brigade uputiće se po završenoj akciji u pratnji jedne jedinice za Srebrenik.

Hirurška ekipa i trijažna stanica nalaziće se na mjestu koje je određeno za evakuaciju ranjenika III brigade.

- 5). Štab III brigade organizovaće evakuaciju stvari i ratnog plijena iz Gračanice takođe u pravcu evakuacije ranjenika.

Podjelu plijena izvršiće član intendanture ovoga štaba u zajednici sa komesarom III brigade i jednim članom Štaba II brigade.

- 6). Za vrijeme akcije mi ćemo se nalaziti kod rezervnog bataljona. kota 446. gdje redovno održavati vezu sa nama.
- 7). Napominjemo da će pokreti svih naših jedinica biti kroz mjesta zelenog kadra i zato jednovremeno vršiti i čišćenje, i ukoliko budu naše jedinice iz nekog sela napadnute, primjenjivati najstrožije kazne, paleći kuće iz kojih je otvarana vatra na naše jedinice.
- 8). Odjeljenja za vezu i kuriri da budu sa jačom pratnjom i automatskim oruđem.
- 9). Sve zarobljenike »provoditi u naš štab.
- 10). Po likvidaciji Gračanice mi ćemo se pokrenuti sa rezervnim bataljonom III brigade prema Miričini, o čemu ćemo na licu mjesta obavijestiti naše štabove brigada.

- 11). Ugovoreni znaci:

16 ov. mjeseca: Soko — Stijena,

17 ov. mjeseca: Mitar — Munja.

Borbeni znaci:

16 ov. mjeseca: Olovo,

17 ov. mjeseca: Čekić.

- 12). Kako će protivkolski top II brigade ostati na Miričini, to će Štab brigade protivkolske puške dodijeliti bataljonima u pravcu Doboja. Takođe i bacač dodijeliti ovim bataljonima.

- 13). Štabovi brigada u ovu akciju treba da unesu sve svoje znanje i odlučnost, kao i da predvide sve moguće eventualnosti i da na iste mogu odmah reagovati, ne dozvoljavajući ni najmanje iznenađenje ni sa koje strane.

- 14). Štabovi brigada uputiće nam u toku sutrašnjeg dana po jedan primjerak svojih izdatih zapovijesti¹⁰ bataljonima.

Naročitu pažnju posvetiti uzajamnom održavanju veze između svih dijelova i jedinica na cijelom našem sektoru, tako da svaka jedinica bude tačno upoznata sa cjelokupnom situacijom na cjelokupnom sektoru.

¹⁰ Vidi dok. pod reg. br. 2 3, k. 966 (zapovijest Druge brigade) u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

Vjerujemo da će naše jedinice u potpunosti izvršiti ovaj postavljeni im zadatak, na čelu sa svojim štabovima brigada. Mi smo u to ubijedeni i potpuno vjerujemo.

Upoznajte svoje jedinice sa opštim zadacima i ofanzivnim akcijama kako naše divizije tako i našeg III korpusa.

- 15). Ukoliko bi bilo nešto nejasno u pogledu akcije i zadatka, tražite objašnjenje. Našim štabovima brigada dozvoljava se puna inicijativa u pogledu izvršenja zadatka — likvidacija i uništenje neprijatelja. U borbi biti nemilosrdan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik, major,
Mil. Đukić

Politički komesar,

BR. 87

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD
15 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA
POKRET I RASPORED NA PROSTORIJI BISTRICA — DORIBABA,
LENDICI I ZA OBEZB. TEĐENJE OD JAJCA¹**

STAB I PROLETBRIGADE
15 januara 1944.
Br.

ŠTABU III BATALJONA I ŠTABU BATALJONA
»GARIBALDI«

1. — Sutra, 16 o.m., u 8 sati izvršite pokret pravcem Vidovište — Meline — Bojtočići — Lendići — Doribaba.

III bataljon će se zadržati na prostoriji Doribaba — Bistrica, a bataljon »Garibaldi« u selu Lendići.²

Zadatak oba bataljona je obezbeđenje na pravcu Jajce i prikupljanje podataka o neprijateljskom garnizonu u Jajcu.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 1/1—1/I, k. 713.

² i * O rasporedu i dejstvu tih bataljona vidi dok. br. 120.

2. — U toku sutrašnjeg dana stići će kod Vas zamenik komandanta drug Jagoš³ i on će Vam davati nove zadatke i direktive za rad.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Korać⁵

Komandant — potpukovnik,
B.⁶ Božović

BR. 88

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA PRVE PROLETERSKE BRIGADE ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA NA SEKTORIMA TRAVNIK I GOSTILJ — MELICI U VREMENU OD 1 DO 15 JANUARA 1944 GODINE¹

Komandant brigade podnosi
izvještaj o akcijama za vrijeme
od 1—15 januara 1944 god.

ŠTABU I PROLET. DIVIZIJE

(Izvještaj o akcijama)

Sektor Travnik

1) U međuvremenu od 1—7 januara 1944 god. naša brigada nalazila se na položajima: Bačvice — Pulac — Zlokići — Đakovići — Isakovići — Kasapovići, a jedan bataljon bio je u s. Goleš kao brigadna rezerva.

Zadatak brigade bio je zatvaranje pravaca prema Travniku.²

³ Zarić
³ Dušan
⁸ Božo

¹ Original, pisan plavim mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—1—2/1, k. 713.

² U naredenju Štaba brigade od 2 januara 1944, pored ostalog, stoji: »1. U slučaju da neprijatelj otpočne sa ofanzivom u pravcu naših položaja, svi bataljoni će nastojati da im ovo energičnim dejstvom onemoguće.

Nepoznato nam je kojim pravcem će se neprijatelj uputiti svojom glavninom, pa prema tome ne možemo odrediti ni konkretne zadatke svakom bataljonu posebno. Pretpostavljamo, ipak, da će se neprijatelj glavnom uputiti cestom Travnik — Turbe, dok će pobočnice upućivati u pravcu naših položaja. U tom slučaju zadatak bataljona naše

U navedenom međuvremenu neprijatelj³ je manjim snagama (najviše 50—70 vojnika) svakodnevno vršio napade na pravcu položaja naših bataljona, nastojeći da iznenadnim napadima nanese što više gubitaka.

Neprijateljski pokušaji nijedan put nijesu uspjeli usljed velike budnosti i opreznosti naših jedinica i u većini slučajeva naše jedinice su iznenadile neprijatelja.

U svim tim borbama neprijatelj je imao najmanje 15—20 izbačenih iz stroja.

Naši gubici bili su 2 ranjena. Plijena nije bilo.

2) 7-1-1944 god. neprijatelj jačim snagama — oko 1000 vojnika vrši napad iz Travnika pravcima: Travnik — Ovčarevo — Paklarevo;⁴ Travnik — Pirota — Kokošari — Miširića Brdo i Travnik — s. Zlokići.³ Glavnina nepr. snaga bila je upućena pravcem ka Paklarevu (položaji XIII brigade).⁸ Neprijatelj je sa napadom počeo oko 1 h posle pola noći, a zadatak mu je bio osvajanje Turbeta.

Oko 4 h u jutro nepr. je uspjelo da u s. Zlokići iznenadi jednu četvu bat. »Garibaldi« i jednu četvu IV bat. i da ih istjera iz s. Zlokići.

Nakon toga ove dvije čete brzo su [se] snašle i prešle u protivnapad te ponovo ovladale s. Zlokići i okolnim položajima.

Na tom sektoru neprijatelj je imao 8 mrtvih i 12 ranjenih. Naši gubici bili su 2 mrtva i 1 ranjen.

Istovremeno neprijatelj je nadirao i na pravcu našeg VI bat., ali je na liniji Miširića Brdo — s. Vidoševići zadržan od našeg VI bat. Oko 7 h u jutro naš VI bat. je na tim položajima prešao u kontranapad i odbio neprijatelja ka Travniku. Na bojištu je ostalo 6 mrtvih nepr. vojnika.

U međuvremenu dok su naši bataljoni vodili borbu na pomenutim položajima, glavnina neprijateljskih snaga uspjela je da potisne dijelove XIII brigade sa linije: Jankovići — Ovčarevo — Paklarevo do s. Daći.

Oko 8 h naredili smo našem VI bat. da posjedne položaje Gradina i istočno od Gradine duž ceste i da udari u bok i s leđa nepr. glavnini koja je potiskivala dijelove XIII brigade.

brigade bio bi brza likvidacija neprijateljskih pobočnica i zatim sa celom Brigadom izvršiti udar na neprijateljsku glavninu uz sadejstvo sa XIII proleterskom brigadom«. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 1/1—1, k. 713 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁸ Odnosi se na dijelove Zagrebačke konjičke pukovnije koja je tada bila u Travniku. U to vrijeme ona je skoro svakog dana upućivala jake izviđačke grupe u razne pravce oko Travnika koje su dolazile u sukob sa dijelovima naših jedinica. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 12—24, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁴ i ^c Vidi dok. br. 68, objašnjenje br. 3.

⁷ i ¹⁰ Odnosi se na Trinaestu proletersku brigadu »Rade Končar«. Opširnije o njenim dejstvima u to vrijeme vidi dok. br. 134.

U vremenu 'kada je i XIII brigada preduzela kontrana- pad, naš VI bat. udario je u bok i pozadinu nepr. snaga. Kod neprijatelja je nastala zabuna i poslije vrlo slabog otpora povu- kao se za Travnik ostavljajući na bojnopolju oko 150 mrtvih. Svi poginuli ostali su na sektoru XIII brigade.⁷

U ovoj borbi zaplijenili smo oko 2.000 metaka i 3 tovarna konja.

Istovremeno kada su VI bat. i bataljoni XIII brigade vodili borbu, našem I bat. naredili smo te je niz Vilenicu vršio pritisak ka Travniku i on je došao u neposrednu blizinu spolj- nih utvrđenja odbrane grada Travnika.

Ocjena: Međusobna saradnja, kako između bataljona naše bri- gade, tako i između dijelova naše brigade i XIII brigade bila je kao u rijetko kojoj akciji do sada.

Ovakvu saradnju omogućila je u prvom redu brza veza (telefonska), jer su svi bataljoni na položajima bili povezani telefonom sa Štabom brigade, a brigada sa Štabom XIII bri- gade. Na taj način dolazilo se brzo do obavještenja o nepr. pokretima i brzo su se davali zadaci bataljonima.

Zahvaljujući tako brzom vezi, snalažljivosti bataljona i odlučnosti u borbi, nanijeti su neprijatelju tako veliki gubici.

Sektor Gostilj — Melići

8-1-944 dobili smo naređenje⁸ da sa glavninom brigade pređemo na prostoriju Dželilovac — Karaula, a dva bataljona ostavili smo na položajima Pulac — Bačvice.

Usljed dužine marša 9 ov. mj. u jutro na prostoriju Ka- raule došao je samo naš I bat. Ovoga dana neprijatelj⁹ je bio ovladao [sa] s. Vitovlje — Ponir i nadirao ka s. Gostilj. Oko 9h nepr. je izbio u s. Gostilj. Tu se nalazio jedan bataljon XIII brigade¹⁰ i jedna četa našeg I bat. Nakon kraće borbe, a pod snažnim neprijateljskim nadiranjem, naše jedinice sa Go- stilja počele su se povlačiti.

U tom vremenu naredili smo našem I bat. da posljedne položaj Smet sa zadatkom da što duže zadrži neprijateljsko nadiranje i omogući izvlačenje naših jedinica. Sa tih položaja naš I bat. prešao je u kontra-juriš i uspio da ukoči brzo nadi- ranje neprijatelja, a zatim se postepeno povlačio ka s. Kara- ula i na taj način umnogome omogućio izvlačenje jedinica XIII brigade, koje su se takoreći bez otpora povlačile.

Rad i držanje svih boraca I bat. na čelu sa njegovim komandantom Savom Maškovićem, koji se za cijelo vrijeme

³ i ¹¹ Redakcija nije pronašla spomenuta naređenja.

⁷ Vidi dok. br. 58, objašnjenje br. 3 i 4.

nalazio u streljačkom stroju i zajedno sa svojim borcima jurio, za svaku je pohvalu.

Nijednog borca u tome okršaju nije bilo koji je napustio položaj, a da za to ne dobije naređenje.

Naši gubici u toj borbi bili su 4 mrtva i 10 ranjenih i 3 nestala druga.

Neprijateljski gubici bili su najmanje 50 izbačenih iz stroja.

9-1-1944 god. uveče dobili smo naređenje¹¹ da se probijemo pravcem: s. Gradina — Crni Vrh — Karaula Gora — s. Božikovac — Ponir — Vitovlje.

Na izvršenje ovog zadatka pošli smo 9-I-t.g. u 24 h. Uz put nijesmo imali borbe.

10-1- kada smo došli na prostoriju s. Vitovlje oko 8 h, naše izviđačke patrole primjetile su jednu nepr. kolonu koja se od s. Meline kretala preko s. Melići. To je bio jedan bataljon iz I gorske divizije,¹² koji je bio rezerva puka, koji je dan ranije izbio preko Gostilja u Karaulu.

Odmah smo naredili našem I i IV bat. da zaposjednu južno i sjeverozapadno od k. 1147 i da napadnu neprijatelja, koji se kretao preko s. Melići.

Borba je počela oko 9 h. Zauzimanje položaja od strane naših jedinica neprijatelj nije primjetio i vatra je na njega otvorena iznenada. Vatru je naš IV bat. otvorio i suviše rano te je to onemogućilo i bilo glavni uzrok da se neprijatelj ne razbije i uništi još u toku istog dana, već se borba produžila i u toku noći i sutradan.

11 ov. mj. oko 12 h kada smo bili pristupili uništenju posljednje dvije grupe ovoga razbijenog bataljona, usljed toga što su jedinice XIII brigade napustile položaje s. Brdo — s. Ponir,¹³ neprijatelju je došlo sa pravca Mudrike pojačanje koje je izbilo u bok naših jedinica, te smo se morali povlačiti.

Naši gubici u ovoj borbi bili su: 12 mrtvih i 7 ranjenih. *Ocjena:* U borbama kod s. Melići napravili smo grešku što smo u momentu kada smo primjetili neprijatelja potcijenili njegovu jačinu i mislili da je to neprijateljska komora i da ćemo se lako sa njima obračunati.

Tek kada smo od prvog zarobljenika doznali o jačini te kolone, pristupili smo ozbiljnijem planu razbijanja neprijatelja.

U borbama kod s. Melići neprijateljski bataljon bio je potpuno razbijen.

Po našem objektivnom mišljenju na bojištu je bilo oko 100 mrtvih nepr. vojnika i veći broj ranjenih.

¹² Netačan naziv. Treba: Prva brdska divizija.

U izvještaju Trinaeste proleterske brigade to je drukčije prikazano. Opširnije o tome vidi dok. br. 134.

Plijen: oko 80 šinjela, oko 150 čebadi, 1 »Šarac«, 2 revolve-
vera, 1 laki bacač i 1 mašingevera. 6.000 kom. metaka i ubi-
jeno i zaplijenjeno oko 35 konja i ostale spreme.

Izdržljivost i borbenost i pored teških marševa, slabe
ishrane i hladnoće bili su na primjernoj visini.

O držanju i borbenosti naše brigade u posljednjim akci-
jama dostavio vam je drug politkom poseban izvještaj.¹⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
B." Božović

BR. 89

**IZVJEŠTAJ JEDANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
ČETVORTE NOU DIVIZIJE O NAPADU NA BOSAN. GRADI-
ŠKU I O AKCIJAMA NA KOMUNIKACIJAMA BANJA LU-
KA — BOS. NOVI U VREMENU OD 26 DECEMBRA 1943:
DO 14 JANUARA 1944 GODINE¹**

**•STAB
XI. KRAJIS. NO UDARNE
BRIGADE
Str. pov. br. 12/44
15. I. 1944 g.**

15-dnevni operacijski
izvještaj dostavlja. —

ŠTABU IV. NOU DIVIZIJE

Jedinice ove brigade u vremenu od 26. XII. 1943. god. do
14. I. 1944. god. imale su sljedeći dodir sa neprijateljem:

26. XII. 1943. — I. bataljon na odmaranju u selu Kuljanima
i kontrola terena prema neprijateljskom
uporištu Bos. Novom. II. bataljon — dio
snaga istog bataljona bilo je u zasjedi na

¹⁴ Vidi dok. br. 102.
" Božo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Isto-
riskog instituta JNA pod reg. br. 3/4, k. 776 A.

pruzi Ivanjska — Piskavica i dočekaó jednu neprijateljsku patrolu u jačini od 40 vojnika, koji su išli pred oklopnim vozom radi čišćenja pruge.² Naši su se povukli nakon kraće borbe usljed dolaska oklopnog voza. Neprijatelj je imao neznatne gubitke. Ostale snage II. bataljona imale su borbenu obuku. III. bataljon na odmaranju u selu Dragotinji. IV. bataljon u selu Vel. Zuljevici i kontrola terena prema neprijateljskim uporištima: Dobrljinu, Ravnicama, Blagaju i Petkovcu.

27. XII. 1943. — I. bataljon na odmaranju i kontrolisanju terena prema neprijateljskom uporištu Bos. Novom. II. bataljon imao je borbenu obuku i nastavu gađanja, a poslije podne bataljonska konferencija. III. bataljon na odmaranju i kontrolisanju terena prema neprijateljskim uporištima. Jedna četa IV. bataljona bila je u zasjedi na pruzi Prijedor — Bos. Novi kod Martin Brda kuda je naišao neprijatelj u jačini od 150 vojnika.³ Na neprijatelja je otvorena žestoka vatra ali usljed nadmoćnosti četa se je morala povući, nanijevši neprijatelju oko 15 mrtvih i ranjenih. Četa nije imala nikakvih gubitaka. Ostale snage bataljona na odmaranju.
28. XII. 1943. — I. bataljon izvršio je pokret u selo Sovjak. II. bataljon izvršio je pokret u Gornje Podgradce. III. bataljon izvršio je pokret u selo Međuvođe. IV. bataljon izvršio je pokret u selo Koturovo.
29. XII. 1943. — I. bataljon na odmaranju u selu Sovjaku. II. bataljon na odmaranju u Gor. Podgradcima. III. bataljon izvršio je pokret iz sela Međuvođa u selo Miloševo Brdo. IV. bataljon izvršio je pokret u Gornje Podgradce.
30. XII. 1943. — I. bataljon imao je čišćenje oružja i odmaranje. II. bataljon prerađivao je uputstva za noćne napade i ulične borbe. III. bataljon

" Vjerovatno se odnosi na dijelove Sedme lovačke pukovnije koji su u to vrijeme obezbjeđivali želj. prugu Banja Luka — Kozarac (vidi dok. br. 15/1—34, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

" Vidi dok. br. 209.

Lmao je čišćenje oružja i odmaranje. IV. bataljon imao je čišćenje oružja i odmaranje.

31. XII. 1943. — Brigada u pokretu prema Bos. Gradiškoj. Prema naređenju Štaba IV. NOU divizije' brigada ima da likvidira neprijateljsko uporište Bos. Gradišku. Akcija je počela u 20 časova. Raspored snaga bio je sljedeći: I. bataljon nastupao je na sektoru sa zapadne strane niz rijeku Savu, II. bataljon cestom Bos. Dubica — Bos. Gradiška, IV. bataljon cestom Bos. Gradiška — Banja Luka, a III. bataljon sa istočne strane uz rijeku Savu. Borba se produžila na 1. I. 1944. god.
1. I. 1944. — Svi bataljoni su uspjeli prodrijeti u grad,^s ali žicom ograđene tvrde kuće, koje se nalaze u blizini mosta, bile su prepreke da bataljoni nisu mogli srušiti most na Savi, a oko 6 sati neprijatelj je dobio pojačanje iz St. Gradiške.® Gradiško-lijevčanski NOP odred, koji je vršio demonstrativni napad na Topolu,⁷ odstupio je već u 8 sati ujutro, tako da smo jedan dio snaga morali odvojiti prema Topoli, a u 15 časova neprijatelj⁸ je iz Banje Luke sa 20 kamiona pošao prema Bos. Gradiškoj. Naš II. i IV. bataljon sačekao ga je i spalio prva četiri kamiona, a ostali su se vratili nazad. U 18 časova snage su se povukle, jer se neprijatelj u Bos. Gradiškoj ojačao i nije bilo izgleda na uspjeh u akciji. U ovoj akciji naši gubici su 2 mrtva i 53 ranjena druga. Istoga dana likvidirano je neprijateljsko uporište 15. kilometar. Posada koja se sačinjavala od 1 oficira i 30 domobrana predala se.
2. I. 1944. — Brigada se povukla na sektor Greda — Jazovac — Mašići s namjerom da se krenemo u pravcu Klačnica i da presječemo neprijatelju prodor, za Banju Luku, ali je neprijatelj toga dana krenuo iz Bos. Gradiške preko Kolonije Dubrave i napao II. bataljon između Grede i Kijevaca. Neprijatelj je bio

⁴ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 137.

⁵, ' i ' Vidi dok. br. 193.

¹ Vidi objašnjenje br. 19 u dok. br. &3.

praćen sa 9 tenkova. 7 tenkova nastupalo je od Kolonije Dubrave a 2 tenka preko Lužana. Tom bataljonu nanio je žrtve od 9 mrtvih i 8 ranjenih drugova. Poslije toga krenuo je u pravcu ostalih bataljona i bili smo prisiljeni da se povučemo u selo Grabavce.

U ovim akcijama neprijatelj je imao oko 70 mrtvih i mnogo više ranjenih. Zarobljeno je 90 neprijateljskih vojnika, zaplijenjene 92 puške, 5 puškomitraljeza, 1 laki mitraljez i 1 teški mitraljez.

Brigada u pokretu prema Jablanici, Sovjaku, Gor. Podgradcima i Miloševu Brdu.

Brigada na odmaranju. Održana konferencija i savjetovanje sa članovima štabova bataljona i Komande Tehničke čete.

Brigada na odmaranju.

I. bataljon na odmaranju i radi jedinačnu obuku. II. bataljon održao je bataljonsku konferenciju, dok je ostalo vrijeme provedeno u odmaranju. III. bataljon imao je čišćenje i pranje vojnika. IV. bataljon bio je na odmaranju i izvršio poravnavanje i reorganizaciju bataljona u oružju i ljudstvu.

I. bataljon izvršio je pokret u selo D. Dragotinju. II. bataljon izvršio je pokret u selo Babiće. III. bataljon izvršio je pokret u selo Prusce. IV. bataljon izvršio je pokret u selo Babiće.

I. bataljon na odmaranju u selu Dragotinji. II. bataljon na odmaranju u selu Babićima. III. bataljon na odmaranju u selu Pruscima. IV. bataljon na odmaranju u selu Babićima.

I. bataljon izvršio je zasjedu na pruzi kod D. Dragotinje i sačekao neprijatelja, stupivši u borbu i nanijevši mu 22 mrtva. Isti bataljon imao je 1 mrtvog druga. Četa II. bataljona bila u zasjedi prema neprijateljskom uporištu Ivanjskoj. III. bataljon u zasjedi na pruzi Prijedor — Bos. Novi. IV. bataljon izvršio je akciju na neprijateljsko uporište

Gugunovu Glavicu.⁹ Neprijatelj se je u početku akcije, koja je počela u 23 časa, povukao u Ivanjsku. Neprijatelj je imao 6 mrtvih vojnika. 5 zarobljenih. Zaplijenjeno je 9 pušaka, 1 strojnica, 4.500 metaka, 5 konja. 2 kožna sedla, 3 želj. samara, 10 bombi, 3 čebeta, 4 šatorska krila, 1 kazan. Spaljeni su svi bunkereri. Kod nas nije bilo gubitaka.

10. I. 1944. — I. i III. bataljon izvršili su akciju na neprijateljsko uporište D. Dragotinju.¹⁰ Pošto je neprijatelj bio jako utvrđen, akcija nije uspjela. Broj ranjenih i mrtvih kod neprijatelja je nepoznat. I. bataljon imao je jednog poginulog druga. II. i IV. bataljon na odmaranju.
11. I. 1944. — I. bataljon imao je sukob sa neprijateljem koji je pokušao da se probije iz Brezičana. Neprijatelj je protjeran. Neprijateljski gubici su nepoznati. Bataljon je imao 1 poginulog i 6 ranjenih drugova. II. i IV. bataljon bili su na položaju na Maslinom Bairu i Bešića Poljani. III. bataljon bio je na položaju kod Dragotinje na brdu Luplir."
12. I. 1944. — I. i III. bataljon bili su na odmaranju. II. bataljon bio je na položaju Bešića Poljane, gdje je došao u sukob sa predhodnicom neprijateljske kolone, koja se kretala visom Kozare preko Mrakovice. Neprijatelj je imao oko 5 mrtvih i ranjenih vojnika. IV. bataljon bio je na položaju na Maslinom Bairu.
13. I. 1944. — I. i III. bataljon u pokretu prema Maslinom Bairu. II. i IV. bataljon na položaju na Maslinom Bairu.
14. I. 1944. — Brigada u pokretu prema Koturovu i Vojskovi u proganjanju neprijateljske kolone koja se je kretala od Gor. Podgradaca preko Jablanice. Vojskove, Koturova i dalje.¹¹

\ " i " Vidi dok. br. 209.

" Brigada je vodila borbu s jedinicama Prve kozačke divizije koje su prodirale od Bos. Gradiške i Klačnice ka Kozari. Opširnije o tome vidi izvještaj Brigade od 15 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 2—4, k. 776) i dok. br. 84 i 188 u ovoj knjizi.

15. I. 1944. — Brigada u pokretu u raznim pravcima u proganjanju neprijatelja.

Jedinica je u toku 21 dana imala sljedeće:

- 1) Gubici: a) *vlastiti*: 6 podoficira. 8 boraca *poenu-
mulo*.
 b) neprijatelj.: 106 boraca — *poginulo*.
 1 oficir, 94 borca *zarobljeno*.
- 2) Plijen: a) *oružja*: 101 puška, 5 p.mitralj., 1 laki
 mitr., 1 teški mitralj., 1 stroj-
 nica, 5 konja, 2 kožna sedla, 3
 želj. samara, 10 bombi. 3 ćebe-
 ta, 4 šat. krila, 1 kazan.
 b) *municija*: 4.500 metaka puščanih.
- 3) Naročito: Uništena su 4 neprijateljska kamiona i spa-
 ljeni bunkereri oko Bos. Gradiške i Guguno-
 ve Glavice.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Mil.^{1*} Vrhovac

Komandant, ppukovnik:
M.^u Šiljegović

(M. P.)

**M Milan
Mili***

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA U VREMENU OD 1 DO 15 JANUARA 1944 GODINE'

**STAB
III¹. BRIGADE XXIX. U. DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE**

Pov. br. 79
15 januara 1944 g.—
selo Džinova Mahala, u čas.

ŠTABU XXIX. U. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Dostavlja vam se relacija o operacijama i radu III. brigade te divizije u vremenu od 1 do 15 januara 1944 g.

Opća direktiva za rad ove brigade u označenom vremenu bila je:

Prebaciti se na prostoriju južne Hercegovine radi mobilizacije i razbijanja četničkih 'bandi. Izvršiti napad na posade na željezničkoj pruzi između Zavale i Huma. te porušiti samu željezničku prugu. Nakon ovoga produžiti preko Vlahovića, Dabra i Trusine ka Nevesinju na koje vršiti pritisak, odnosno izvršiti napad na eventualne neprijateljske kolone na drumu Mostar — Nevesinje. Nakon ovoga prebaciti se na prostoriju Slato — Drežanj, odakle vršiti napade na saobraćaj: Nevesinje — Gacko.

1. — OBOSTRANA SITUACIJA:

a.) Kod neprijatelja:

Prema prikupljenim podacima putem izviđačkih odjeljenja i obavještajne službe, neprijateljska snaga bila je: u Stoću 200 Švaba* i 80 četnika; u Nevesinju 200 Švaba, 150 četnika, 1 protuavionski i 2 brdska topa; u Trebinju 300 Švaba⁴ i 200 četnika. Kod željezničke stanice od Hutova do Trebinja bile su posade ustaške, domobranske ili fašističke u jačini od 50 do 100 sa bacačima i teškim automatskim oruđem. U Ljubinju nije bilo niko-

¹ Kopija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—6. k. 1151—1.

* Odnosi se na Dvanaestu udarnu brigadu NOVJ (vidi dok. br. 73).

³ i ⁴ Vidi dok. br. 221.

ga. Četnici su imali po svojim selima mještanske četice. Oko 200 četnika prikupljalo se na prostoriji Suma — Brda. Četnici Stolačkog sreza bili su većim dijelom u Stocu, kao i četnici Nevesinjskog sreza u Nevesinju.

Okupatorske snage bile su dobro naoružane sa dosta municije i uvijek osim bacača njihove samostalne jedinice imale su bar po 1 top. Međutim se svakodnevno sve više uočava opadanje morala i borbenosti kod švapskih vojnika. Ustaško-domobranske jedinice naoružane su srednje i uvijek sa dosta municije. Moral im je nikakav, ukoliko se ne radi o Hercegovcima, koji su u stanju pružiti još uvijek žilav otpor.

Kod četnika je općenito borbenost nikakva. Strašenjem i silom mobilisani naoružani su puškama, po kojim puškomitraljezom, a nađe se i po koji bacač. Okupator ih naoružava talijanskim puškama i municijom. Neprijateljska obavještajna služba je dobro organizovana pomoću četnički nastrojenih seljaka, a pojedine četničke jedinice van gradova vezane su sa gradom telefonskom linijom.

Drum Trebinje — Ljubinje — Stolac ne radi se, a djelimično je i za promet onespobljen. Drum Stolac — Nevesinje onespobljen je za saobraćaj. Drumom Mostar — Nevesinje okupator redovno saobraća.

b.) *Kod nas:*

IX.⁵ naša brigada bila je na prostoriji »ćoravci« — Crkvice, a zatim se prebacila na prostoriju Hodžići — Davidovići — Rioca.⁶

X. hercegovačka brigada bila je na prostoriji Gacko — Površ i nekoliko puta je napadala samo Gacko.⁷ Na Gatačkoj Površi nekoliko puta je uspješno tukla švapsko-četničko-ustaške kolone. Ova brigada raspolagala je sa 4 bataljona sa prosječno po 8 automatskih oruđa na bataljon, a osim toga i po jedan bacač. Sa municijom smo stajali vrlo dobro.

U originalu pogrešno napisano. Treba: XI.

Vidi dok. br. 6, 36 i 99.

O njenom rasporedu vidi dok. br. 24. 67 i 94.

Moral boraca bio je visok. Borbenost ta-
kođe, a disciplina zadovoljavajuća. Kod mla-
đih bataljona primijetilo se da nemaju još do-
voljno iskustva u zauzimanju utvrda. U zad-
nje vrijeme dezertstvo je svedeno na mini-
mum, štaviše uspjelo se oko 30 boraca mobi-
lisati.

Ishrana jedndca je sa terena, većinom
konfiskacijom od izdajničkih porodica i bila je
dobra i obilna.

Vrijeme — kao elementarna pojava —
većim dijelom sunčano i suho.

c.) *Kod susjeda:*

Prisustvo jedinica Južnoherc. partiz. od-
reda na prostoriji j. Hercegovine uveliko ome-
ta rad četničkih bandita.⁸ Partiz. bataljon
>Savo Belović« krstari pretežno na prostoriji
Hrguda i oko Stoca. Da bi se na prostoriji
Hrgud — Dabar moglo više raditi na razbi-
janju četničkog uticaja, tu bi bile potrebne
jače naše snage, odnosno duže bavljenje koje
brigade. Duže odsustvo naših jačih snaga u
Srezu nevesinjskom negativno je uticalo na
pozitivan razvoj političkih prilika, tako da se
omogućilo bandama da se mobilišu i koncen-
trišu oko i u Nevesinju. Poraz koji su doži-
vjele ove bande 8 o.m. kod Gacka, kao i isto-
dobno naše nastupanje prema Nevesinju iz-
gleda da su potpuno zbunili i demoralisali ove
bande, te se rasiplju.

d.) *Vojno-politička situacija:*

Iako mase sve više uviđaju ispravnost
naše borbe i četničku izdaju, ipak u dosada
neopredijeljenim krajevima još nije došlo do
opredijeljenja. Ovo radi straha od okupatora
(što je djelo četničkih laži), kao i radi neobavi-
ještenosti. Dužim bavljenjem naših jačih sna-
ga na takvim prostorijama stanje bi se uveliko
promijenilo u našu korist.

* Odred je na toj prostoriji vršio mobilizaciju ljudstva a izveo je i
vteci broj akcija. Opširnije o tome vidi izvještaj Odreda od 1, 5, 26 i 27
januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 9—7, 19—7, 8—8
i 9—8, k. 1144—1).

2. — TOK RADA I AKCIJA:

1 januar o.g.

Sa prostorije Ljubomir — Sćenica brigada je izvršila pokret na prostoriju Brda (s Vlasače i s. Zagora). U sam sumrak prije dolaska u novi kantonman (s. Vlasače) naš »3« [bataljon] je naišao na 200 bandita pod komandom Milojevića. Iako je susret bio slučajan, naš »3« je preduzeo inicijativu i u kratkoj borbi razbio bande, natjeravši ih u neredu u bjekstvo prema Trebinju. U vezi sa ovim bandama naš »4« je u s. Zagora naišao na jednu grupicu četnika, kojom prilikom je jedan bandit ubijen a pet zarobljeno.

2 januar o.g.

Brigada na predašnjoj prostoriji. U 23 sata sa našim »1« i »2« izvršili smo ispad na željez. prugu i napali domobranske posade u Jasenica-Lugu i Diklićima."

3 januar o.g.

Navedene posade pružile su otpor, ali je naš »2« u dvočasovnoj borbi skršio otpor neprijatelja na želj. stanici Jasenica-Lug, cijelu posadu zarobio sa svim ratnim materijalom, a želj. stanicu i školu zapalio. Naš »1« na želj. stanici Diklići naišao je na žešći otpor. Pošto je likvidirao sve bunkere, domobrani su se zabarikadirali u samu želj. stanicu, odakle su se očajnički branili. Radi kratkoće vremena i pomanjkanja teškog oružja, ova posada nije potpuno likvidirana, ali su neprijatelju nanjeni veliki gubitci u mrtvim, ranjenim i zarobljenim. Rezultat ovih napada bio je: 20 mrtvih i mnogo više ranjenih domobrana, 52 zarobljena (1 oficir). Zaplijenjeno: 38 pušaka. 4 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza »Švarcloze« (1 bez postolja), 1 teški bacač sa 40 mina. 4 mašinke, 2 dogleda, 7000 metaka i mnogo druge vojničke spreme.

Mi smo imali 2 mrtva i 4 ranjena.

4 januar o.g.

Sa prostorije Brda brigada se prebacila na prostoriju Ljubinja (s. Kruševica. Kraj-

' Opširnije o tome vidi dok. br. 221.

polje, Vođeni, Gradac), nismo naišli na otpor. Svi borci iz navedenih sela pobjegli su pri našem nailasku.

5 januar o.g.

Brigada na logorovanju na pređašnjoj prostoriji. Uхватili smo vezu sa Južnoherc. partiz. odredom. Naročitih događaja nije bilo.

6 januar o.g.

Brigada na' istoj prostoriji, bez naročitih događaja.

7 januar o.g.

U 8 sati, sa pređašnje, brigada izvršila pokret na prostoriju s. Kapavica — Čeprsti — Eankovci. U nastupanju naišli smo na raštrkane grupice bandita. 2 su ubijena, 3 zarobljena, a zaplijenjene su 3 puške. 1 puškomitraljez i 300 metaka.

8 januar o.g.

U 16 sati brigada je izvršila pokret na prostoriju Ubosko — Vlahovići. Borbe nije bilo.

9 januar o.g.

Brigada na istoj prostoriji. Naš »2«, koji je bio u s. Ubosko, prebacili smo u s. Ljubomišlje. Toga dana stiglo je u Stolac pojačanje nepoznatog broja neprijateljskih vojnika.

10 januar o.g.

U 7 sati, sa ranije, brigada je izvršila pokret na prostoriju Dabar — Trusina [Pl.]. Naš »1« i »3« na Trusini naišli su na manji otpor bandi, koji su protjerani u pravcu Džinove Mahale. Mi smo imali 1 lakše ranjenog.

11 januar o.g.

Naš »4« i »2« koji su se sa Štabom brigade nalazili u Dabru prebacili smo na Trusinu (s. Pičević i Košuta). Borbe nije bilo. Nesretnim slučajem teško je ranjen 1 drug iz našeg »3«

12 januar o.g.

Brigada je na ranijoj prostoriji. Borbe nije bilo. Toga dana izvršili smo na svečan način zakletvu našeg »1« i »2«.

Prema prikupljenim podacima, bande u jačini njih oko 100, skoncentrisale su se na prostoriji s. Džinova Mahala — Lastavica.

13 januar o.g.

U 1 sat brigada krenula u napad na bande na prostoriji s. Džinova Mahala — Selakovići — Kosovača — Lastavica. Bande nisu dale nikakav otpor i pobjegle su u pravcu s. Odžak. Zarobili smo jednog četnika. Brigada se smjestila u s. Džinova Mahala, Selakovićima. Kosovači i Lastavici.

14 januar o.g.

U 2 sata izvršili smo napad na četnike i Švabe koji su se nalazili na prostoriji s. Odžak — Baibja Glava. Iste noći ušao je pod našu komandu partiz. bataljon »Nevesinjska puška«. Isti smo uputili na drum Nevesinje — Mostar, sa zadatkom da kod Cetnje Poljane drži zasjedu i napadne prolazeću švapsku kolonu. Pojačali smo ga sa jednom desetinom iz našeg »1«. Munjevitim naletom našeg »2« i »3« očišćen je sav prostor od r. Kolješka do Nevesinja. Osim oko 100 četnika u s. Odžak nalazilo se i 20-ak Švaba. Ubijen je 1 Švaba a vjerovatno ih je ibilo i ranjenih. Zaplijenjeno je: 1 mali bacač, 6 pušaka, 1000 kom. raznih metaka i mnogo druge vojničke spreme. Mi nismo imali gubitaka. U 7 sati bataljoni su se povukli na svoje ranije položaje. U 8 sati čula se borba u pravcu položaja »Nevesinjske puške«. O toku borbe još nemamo podataka. Nešto kasnije stigla je u Nevesinje jedna švapska kolona sa desetak kamiona iz Mostara.

15 januar o.g.

U 4 sata, sa ranije, brigada je izvršila pokret na prostoriju s. Udbina. Bataljoni su se smjestili u s. Podkula, Ceribašićima, Ključanima, Rogačama i Kljenu. Nismo naišli na otpor.

3. — RJEŠENJE:

Na ovaj način brigada je izvršila svoje zadatke u potpunosti. Neprijateljima su naneseni osjetljivi gubici, četničkim bandama one-

mogućili smo ikakav rad na terenu, razbijajući ih ili utjerujući u gradove i time narod jače vezali za našu borbu. Da se blagovremeno znalo za pokrete bandi, mogli smo im [nanijeti] i veće gubitke, a naročito dana 1. I. u Brdima. Uspješno smo razbili bande na Trusini [Pl.] i Džinovoj Mahali i Odžaku i time izvršili pritisak na samo Nevesinje, tako da je okupator bio prisiljen u isto odmah poslati pojačanje.

4. — GUBITCI:

a.) *Kod neprijatelja:*

Poginulo 3 četnika, 1 Švaba i 24 Paveličeva domobrana. Ranjeno ih je mnogo više.

Zarobljeno 9 četnika i 52 domobrana (1 oficir).

b.) *Kod nas:*

2 mrtva i 6 ranjenih.

c.) *Zaplijenjeno:*

46 pušaka, 5 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza »Svarcloze« (1 bez postolja), 1 teški bacač sa 40 mina, 4 mašinke, 2 dogleda, 8300 metaka, 1 mali bacač i mnogo druge vojničke spreme.

9 — ZAKLJUČAK:

Sve jedinice i borci pokazali su se disciplinovani, borbeni i trudili su se da izvrše dodijeljene zadatke. Naročito se dobro pokazao »3 bataljon.

Vojni rukovodioci zadovoljili su. Naročito se istakao Stab »3« bataljona.

Smatramo da su svi bataljoni izvršili dodijeljene im zadatke.

6. — IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODILACA:

a.) Četničkih: N. Milojević, komandant Trebinjske brigade, Petar Samardžić, Blagota Bošković, Vaso Gutić, Vlado Sipovac, Nikola Drapić, Mitar Sakota.

b.) Okupatorskih: nepoznati.

c.) Ustaških: Niko Baća, nadporučnik 14 domobr. pukovnije.

7. — IMENA NAŠIH RUKOVODILACA:

Stab brigade: komandant — Danilo Komnenović, zamj. komandanta — Milinko Okiljević, načelnik štaba — Tomaić Franjo, pol. komesar — Đoko Novosel, zam. pol. komesara — Franc Novak.

b.) Stab »1« bataljona: komandant — Omer Mrgan, zamj. komandanta — Spaso Belović, komesar — Drago Skerović, zamj. pol. komesara — Milan Milićević.

c.) Stab »2« bataljona: komandant — Milorad Kujačić, zamj. komandanta — Milan Ristić, pol. komesar — Čedo Mijović, zamj. pol. komesara — Branko Popadić.

d.) Stab »3« bataljona: komandant — Ljubo Miljanović, zamj. komandanta — Gašo Čečur, pol. komesar — Mirko Kolaković, zamj. pol. komesara — Ignjatović Rade.

e.) Stab »4« bataljona: komandant — Vojo Vujović, zamj. komandanta — Krsto Prodan, pol. komesar — Risto Vojčić, zamj. pol. komesara — Aleksić Marko.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar: Načelnik štaba: Komandant

(M. P.)

Prilog: naše zapovijesti.

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 16 JANUARA 1944 ŠTABU DVANAESTE BRIGADE ZA
MOBILIZACIJU LJUDSTVA I DEJSTVO NA PROSTORIJI
ZOVI DO — LUKAVAC — ŽALOM — BRATAC**

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V JUGOSLAVIJE
Broj 43
Dana 16-1-1944 u 9 č.
s. Kremenji Do

**ŠTABU XII HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE OVE
DIVIZIJE**

Primljen je vaš izvještaj — Pov. br. 2 od 15 o.mj. sa svim priložima.²

U našem naređenju — Pov. 24 od 9 o. mj.⁵ naredili smo da na prostoru Džinove Mahale ostanete koji dan, odatle po mogućstvu vršiti pritisak ka Nevesinju i Bišini, pa tek onda da idete ka Zovom Dolu. Umjesto da ste ostali i 3—4 dana na prostoru Udrežnja i Bišine ili bar Džinove Mahale, pa čak i sa cijelom brigadom u zezjedi na Bišini, vi već predviđate i pokret ka Drežnju i Slatu. Ovo je nepravilno iz više razloga:

Prije svega nije izvršen osnovni zadatak — ozbiljan pritisak na Nevesinje nije izvršen. Ozbiljno nije ugrožena komunikacija za snabdijevanje Nevesinja. Kratkim bavljenjem ne možete čak ni vremenski mobilisati, nemate vremena za materijalno kažnjavanje izdajnika, nemate vremena ni prilike za rad ni u brigadi ni u narodu. Uz to sve bez naročite potrebe bataljoni se zamaraju, a u očima naroda brigada dobija i suviše leteći izgled. Najbolji tereni za mobilizaciju u Nevesinjskom srezu jesu Biograd, Udrežnje, Zovi Do, Lukavac i Bezdeđe, a Drežanj i Slatu slabo.

Napominjeno vam da su Sjeverni odred samo za 4 dana na prostoru Davidovići — »ćoravci« i XI Hercegovačka brigada mobilisali oko 70 boraca iako su ovo tereni isti kao [i] ti [oko] Nevesinja. X Hercegovačka brigada mobilisala je ta-

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 14—1, k. 1144—1.

² Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—3, k. 1151—1.

³ Vidi dok. pod reg. br. 1—7. k. 1143 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

kođer više desetina Gaćana, a vi ste se zadovoljili ne samo sa mobilizacijom nekoliko boraca, već kažete da ćete biti i još oprezniji.

X Hercegovačka brigada je na sektoru Gacka na kome se nalaze oko 200 Švaba i 300 četnika.⁴ XI Hercegovačka brigada je sa nama na prostoru Meka Gruda — Hodžići i kontroliše teren do Fatnice, Bileće i Velimlja. Ukoliko vas zateče ovo naređenje na prostoru Zovi Do — Lukavac, ostanite na tome sektoru još bar 2 dana, pa onda se prebacite preko Slata na prostor Žalom — Bratač, gdje trebate također ostati bar 2 dana, a po mogućstvu odakle bi trebali uhvatiti vezu sa X Brigadom. Ukoliko ne bi dobili od nas novih direktiva, sa sektora Bratača, trebali bi opet preći na prostor Zovog Doľa.⁵ Na prostoru Bratača budite budni na vaš bok od Lukavice.⁸

Vezu sa nama održavajte stalno. Stab Sjevernog odreda ima sa nama neprekidnu vezu.

Bataljon »Nevesinjska puška« stavite pod komandu Odreda, a pri tome im prenesite naše naređenje da se za ovo vrijeme dok ste vi u Brataču oni bave i kontrolišu Udrežnje — Biograd i napadaju saobraćaj u Bišini, *ne gubeći nikad iz vida neprekidnu i najuporniju mobilizaciju.*

Vi pak posvetite najveću pažnju mobilizaciji, ne oslanjajte se na dobrovoljnost, već sve sposobne borce (sem drugova sa terena) uvršćujte u vaše redove. Sada vam je povoljnija situacija nego ikad do sada da izvršite punu mobilizaciju terena Blagoja Radovanovića (Zovi Do, Donji Lukavac — Bezdeđe).⁷

Komandant bataljona »Nevesinjska puška« je drug Čedo Vuković, do sada u svakom pogledu dobar komandant, pa nas interesuju vaše konstatacije da nijeste mogli 3 dana s njima uhvatiti vezu . . . Prije 3 dana izvijestili ste nas sa Trusine da ste se odmah povezali sa ovim bataljonom, te nam stoga izložite detaljnije o čemu smatrate da su nedostaci u tome bataljonu.

Da li vam je ispravan radio aparat, a ako nije, šta mu nedostaje, odnosno šta sve imate od pribora za njega?

Akciju na Odžak ste izveli uspješno, a naročito likvidac. BI. Radovanovića/

⁴ Vidi dok. br. 44, 67 i 94.

⁵ Sljedeća rečenica dopisana je u originalu mastilom, ćirilicom.

⁶ O rasporedu i dejstvu Brigade vidi njen izvještaj od 8 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—2, k. 1148—II).

⁷ Odnosi se na prostor koji su držali četnici, čiji je komandant bio Radovanović (vidi dok. br. 119 i dok. pod reg. br. 6—7, k. 1143 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

⁸ Dio rečenice: »a naročito likvidac. BI. Radovanovića« dopisan je mastilom, ćirilicom.

Uputite druga Milana Vukoja sa prvim kuririma u ovaj štab. To je brat Nikole Vukoja, k-dira čete iz XI Brigade, koji je poginuo u Bileći. Imenovani će vjerovatno biti upućen Sjevernohercegovačkom partizanskom odredu.

Dostavljaju vam se znakovi raspoznavanja za sljedećih 15 dana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Komandant — p.pukovnik
Dragiša Ivanović	Vlado Šegrt
Načelnik štaba — p.pukovnik	
Rade Hamović	

BR. 92

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE O RASPOREDU I DEJ-
STVU JEDINICA OD I DO 15 JANUARA 1944 GODINE'

STAB
II. KNOU BRIGADE
16. januara 1944.

ŠTABU XXVII. NOU DIVIZIJE

Prema postojećem naređenju, podnosimo izvod iz Operacijskog dnevnika za proteklih 15 dana:

1. januara 1944.: Brigada izvršila pokret na prostoriju i to:

1. bat.: Bjelosavići, II. bat.: Četojevići (sa div. bolnicom), III. bat.: Sudići, IV. bat.: Rakova Noga — sa brig. bolnicom. Štab brigade: Rakova Noga. Tal. bat.: Medojevići.

Bez događaja.

2. januara 1944.: Brigada na istoj prostoriji. Od neprijateljskog aviona poginuo jedan vojnik Tal. bat. u Medojevićima.

3. januara 1944.: Brigada na istoj prostoriji. Patrolama ustanovljeno da se jača četnička grupa nalazi u s. Okruglica.

Iz Tal. bat. nestali 1 oficir i 3 vojnika.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—5, k. 987.

4. januara 1944.: Brigada izvršila pokret na prostoriju i to:

I. bat. sa brig. bolnicom i Štabom brigade: Sabanci, II. bat.: Ivančici, III. bat.: Hadžići, IV. bat.: Zlotege — Krčevine i Tal. bat.: Sudići — Vrutci.

I. bat. u s. Sabanci zarobio 1 četnika i zaplijenio 5 pušaka.

5. januara 1944.: Brigada na istoj prostorijski:

Jedna četa III. bat. pri rekviziciji hrane u s. Kunosići imala borbu sa jačom četničkom grupom (oko 60 sa 1 teškim i 3 p.mitralj.). Napadnuta od četnika bočno od pravca Okruglice i Sršljenaca, četa se povukla.

Vlastiti gubitci: 4 mrtva i 3 ranjena.

Nepr. gubitci: 8 mrtvih i nepoznat broj ranjenih.

Tal. bat. imao kraće puškaranje sa manjom četničkom grupom. Imao 1 ranjenog.

6. januara 1944.: Brigada na istoj prostorijski, bez događaja.

7. januara 1944.: Brigada na istoj prostorijski, bez događaja.

8. januara 1944.: Izvršen pokret na prostorijski:

I. bat. za Krčevine, gdje je privremeno stavljen pod komandu XVII. majevičke brigade.

II. bat. sa Štabom brig. i brig. bolnicom u s. Brgule.

III. bat. u s. Višnjici.

IV. bat. u s. Budoželje.

Tal. bat. u s. Daštansko.

Pokret izvršen u cilju koncentriranja za napad na Vareš.²

U Brgulama četnici iz zasjede ubili 2 druga iz II. bataljona.

U blizini s. Brgula četnici napali na začelje Tal. bat. i ubili 2 i ranili 3 Talijana.

U blizini s. Budoželje IV. bat. protjerao prema Brezi jednu nepr. patrolu od 30 vojnika. Gubitaka nije bilo.

9. januara 1944.: Ovoga dana do svanuća III. bat. pomaknut u s. Diknići, II. bat. sa jednom četom u Višnjice, sa jednom četom i brig. bolnicom u s. Daštansko, a sa jednom četom i Štabom brigade u Pržice. Tal. bat. pomaknut u s. Tisovci.

III. bat. po dolasku u Dikniće napadnut od jače nje-mačko-ustaške patrole od pravca Vareša. Neprijatelj protjeran.

Nepr. gubitci: 1 mrtav i 1 ranjen. Naši bez gubitaka.

III. bat. vršio izviđanje radi napada na Vareš.

IV. bat. ovoga dana vodio borbu sa jednom neprijateljskom kolonom, koja je došla oklopnim vlakom iz Breze do Pajtov Hana. Poslije jednosatne borbe neprijatelj protjeran.

Nepr. gubitci: 7 mrtvih i 3 ranjena (poginula osim toga 2 civila, a 1 žena ranjena).

Plijen: 1 puška i 3 ručne bombe.

Naši bez gubitaka.

Izdata naša zapovijest za napad na Vareš.¹ U napadu učestvuju III. bat., napadajući od Zabrežja, pravcem sjever—jug i Tal. bat. sa jednom četom II. bat., napadajući Kralupe i Vareš Majdan, pravcem jug—sjever. Četa II. bat. ima zadatak da poruši prugu kod Vareš Majdana, a IV. bat. da poruši prugu i drum između Pajtov Hana i Dobravine. Napad ima otpočeti u 10 sati u več.

Napad je izveden tačno po planu. Manja grupa milicionera i ustaša raspršila se poslije kraćeg otpora. Oko ponoći počelo se sa izvlačenjem plijena iz Vareša.⁴

Gubitaka nije bilo.

10. januara 1944.: Raspored brigade ovoga dana:

III. bat. u Varešu, sa jednom četom u Diknićima. Tal. bat. u Stupnom Dolu. II. bat. na prostoriji Daštansko — Pržići. IV. bat.: Budoželje. I. bat. na prostoriji Blaža — Zalja, u sastavu brigade. Štab brigade: Pržići.

IV. bat., koji je u toku prošle noći porušio želj. prugu u dužini od 150 m., protjerao je dva neprijateljska oklopna vlaka, koji su imali namjeru da poprave prugu.

Pri pretresu s. Budoželje, IV. bat. pronašao:

18.000 pušanih metaka, 2 mitraljeza »Hočkis« (jedan bez postolja). 1 brdski top 65 mm bez zatvarača, 6 pušaka, 1 pištolj i 5 kg ulja za oružje.

11. januara 1944.: Brigada u istom rasporedu, osim Talijanskog bataljona, koji je pomaknut u s. Tisovci, a s jednom četom u s. Daštansko.

IV. bez gubitaka protjerao nepr. oklopni voz. koji je dolazio do Pajtov Hana.

12. januara 1944.: Brigada u istom rasporedu.

IV. bat. ovoga dana odbio nepr. oklopni vlak. koji je dolazio do Pajtov Hana.

13. januara 1944.:

Raspored brigade isti. s tim što je I. bat. pomaknut na prostoriju s. Gorančići.

* Redakcija nije pronašla spomenutu zapovijest.

Tal. bat. razoružan u s. Tisovci, sa jednom četom u Daštanskom.

Rano u jutro neprijatelj je napao položaje IV. bat. sa tri pravca: prugom Breza — Pajtov Han, prema s. Striževo i preko Budoželjske šume. Jačina nepr. oko 300 vojnika, sa dosta automatskog oružja, 1 bacačem i 1 tromblonom. Borba je vođena od 07,00 do 11.00 sati. Neprijatelj je tučen i protjeran.

Nepr. gubitci: 16 mrtvih (po pričanju mještana iz Breze) i veći broj ranjenih.

Plijen: 4 tovarna konja, 24 mine za bacač, cijev od bacača bez postolja, nišanske sprave za bacač, 2000 puščanih metaka, 60 tromblonskih bombi i 30 ručnih bombi.

Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 5 ranjenih.

Neprijatelj je bio sastava: Nijemci, ustaše i milicionen — s. Budoželje. Od ovih posljednjih 2 su poginula i konfiskovana im imovina, a kuća jednog od njih spaljena.

Po slučaju Tal. bat. vodi se istraga.

14. januara 1944.: I. bat. smijenio IV. bat. na položajima kod Budoželja, a IV. bat. pomaknut na prostoriju: Karići — Gorjančiči — Brdo.

Ostali na ranijim mjestima.

Oko 11.00 sati neprijatelj napao I. bat. na zasjedi u blizini Pajtov Hana. Pri napadu sadejstvovao i 1 nepr. avion. Neprijatelj oko 13.30 sati uspio ovladati položajem u blizini želj. pruge. Jačina neprijatelja oko 1 bataljon sa dosta automatskog oružja, 1 teški i 2 laka bacača.

Nepr. gubitci: 8 mrtvih i 12 ranjenih.

Vlastiti gubitci: 3 mrtva i 3 ranjena.

15. januara 1944.: Naše jedinice napustile Vareš. Raspored brigade ovoga dana:

III. bat.: Daštansko. II. bat. sa brig. bolnicom: Brgule, a jedna četa ovoga bataljona sa Štabom brig. u s. Višnjici. I. bat.: s Blaža, a IV. bat. na ranijem mjestu.

Po slučaju Tal. bataljona, od strane Štaba divizije, donijeta odluka da se rasformira, a ljudstvo podijeli na pojedine jedinice divizije.

Zaključak:

Ukupni nepr. gubitci:

Nijemci:

poginulih: 32

ranjenih: 16 (sigurno utvrđeno, vjerojatno više)

Četnici:

zarobljeno: 1

poginulo: 8

strijeljeno: 1

Milicioneri:
poginulo: 2

Plijen:

konja tovarnih: 4
bacača mina: 24
cijev od bacača: 1
nišanske sprave za bacač: 1
trombl. bombi: 60
ruč. bombi: 33
pušč. municije: 20.000 (dvadeset hiljada) metaka
mitraljeza »Hočkis« (1 bez postolja): 2
brdski top 65 mm, bez zatvarača: 1
ulja za oružje: 5 kg.
pištolja: 1
pušaka: 12

Vlastiti gubitci:

poginulo: 12
ranjeno: 11
nestalo: 2 (sa puškama)

Izglubljeno:

konja: 1
pušaka: 1

Talijanski gubitci:

poginula: 3
ranjena: 4
nestala: 4 (od njih 1 oficir)

Dezertiralo 7 drugova.

Dobrovoljno u naše redove stupila 3 druga i 1 drugarica.

Jedan strijeljan zbog pripremanja bjekstva veće grupe.

II. bat. održao dvije, a ostali bataljoni po jednu konferenciju sa komandama četa. Stab brigade, zbog rasturenosti jedinica, nije održao ni jednu konferenciju sa štabovima bataljona.

Poslije zauzeća Vareša, stanje ishrane i stanje odjeće i obuće popravilo se je za jedno kraće vrijeme.

Zdravstveno stanje se pogoršava zbog hladnog vremena.

Svi ostali podatci bez promjene od prošlog izvještaja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom:

Komandant, major:

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KOZARSKO-KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE O POVLAČENJU JE-
DINICA IZ BANJE LUKE U PRAVCU KOTOR VAROŠA I O
BORBAMA ZA ODBRANU RANJENIKA U VREMENU OD
2 DO 16 JANUARA 1944 GODINE'

ŠTAB
V KK NOU BRIGADE
Br. služ.
16 jan. 44 g.

Izvještaj o borbama
naše brigade za
vrijeme ofanzive

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

P o l o ž a j

Po naređenju² Štaba XI NOU divizije jedinice naše bri-
gade dana 2 januara 1944 god. izvršile su povlačenje iz grada
Banje Luke u pravcu Debeljaci — Presnače.³ Toga dana pred
samu noć kada su jedinice bile u pokretu prema Kotor Varošu
od artiljerije koja je tukla iz Vrbanje iz tenkova i brdskih
topova imali smo dva ranjena i jednog teže ranjenog koji je
docnije podlegao. U momentu našega pokreta prema Kotor
Varošu, kao i za cijelo vrijeme akcije na Banju Luku, nepri-
jatelj iz garnizona Teslić, Doboj, Derventa vršio je pokrete u
našu oslobođenu teritoriju.⁴ Jedna neprijateljska kolona nadi-
rala je pravcem Teslić — Pribinić — Borja, a dvije bočno od
ove komunikacije. U momentu kada su naše jedinice dobile
naređenje za pokret prema pl. Borja u cilju zadržavanja i

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Isto-
riskog instituta JNA pod reg. br. 4/2, k. 870.

² Ovo naređenje nije pronađeno, ali postoji naređenje Štaba Pe-
tog korpusa NOVJ prema kojem je izvršeno povlačenje svih jedinica
koje su učestvovala u napadu na Banju Luku. Opširnije o tome vidi
dok. br. 8.

³ Vidi dok. br. 85 u ovoj knjizi i izvještaj Pete kozarsko-krajiške
brigade od 20 januara, gdje su obuhvaćena njena dejstva u vremenu
od 1 do 14 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 43/2,
k. 870). Ovaj izvještaj nije objavljen zbog istovjetnosti podataka s iz-
vještajem Jedanaeste divizije.

* Vidi dok. br. 198, 199 i 201. Odnosi se na dijelove Prve brdske
i Sto osamdeset sedme divizije.

razbijanja neprijatelja, Stab naše brigade nije imao nikakvih podataka o snagama neprijatelja, o sastavu trupa, kao i karakteru neprijateljskoga prodora. Ono što smo znali pokazalo se je docnije kao netačno, tj. da je neprijatelj koji nastupa mješovit, sa vrlo malim snagama. Zadatak kojeg smo dobili od Štaba divizije,⁵ a kao glavni bio je da naša brigada štiti divizisku bolnicu, članove AVNOJ-a i ostale članove ant.^B organizacija koji su se u tome momentu nalazili na tome sektoru. Jedna od najvećih grešaka u ovoj ofanzivi, koja se je ispoljila u ovom momentu kod Štaba brigade, bila je ta što Stab naše brigade nije procjenio neprijateljski upad kao ofanzivu jačeg stila, što je precjenio borbenu i fizičko stanje svojih jedinica i iz tih razloga insistirao stalno na bitke sa neprijateljem, tako da su nam za vrijeme neprijateljskog pritiska na naše jedinice bili odsjecani pojedini bataljoni i čete. Ljudstvo naših jedinica bilo je masovno pripremljeno i upoznato sa VI ofanzivom, što je dalo svoga vidnoga odraza u akciji na Banju Luku, ali nas je sviju iznenadio munjevit upad neprijatelja na teren centralne Bosne, taktika ratovanja neprijatelja, udarnost i vještina neprijatelja, tako da nam i vremenske mogućnosti nisu dozvolile da borce i rukovodioce pripremimo i upoznamo sa svim eventualnostima, koje se dešavaju za vrijeme ovakvih momenata.

Neprijatelj je nastupao prema našoj brigadi sa oko 25 satnija, sa mnogo kolona — prilično dugim, brzim prodornim klinovima, obilaznim manevrima, iskorištavajući sve moguće potoke i visove, dobro naoružane, u dobroj fizičkoj kondiciji. Trupe su bile čisti Njemci, među kojima su se nalazili i manji skijaški odredi, — znači bila je netačna tvrdnja da neprijatelj nastupa sa manjim snagama, da su trupe sastavljene od domobrana, Čerkeza i četnika i da im je cilj odterećenje Banje Luke.

U momentu kada su naše jedinice primile bitku sa neprijateljem na pl. Borja neprijatelj je već bio zauzeo sve dominantne visove na Solinama, Klupama itd. i nastupao sa vrlo jakim snagama prema s. Maslovare. Naše jedinice uslijed mnogobrojnih i višednevnih borbi za Banju Luku, kao i slabe ishrane i napornog maršovanja, bile su u prilično iscrpljenom stanju. Ipak naš I bataljon dao je neprijatelju žilav otpor a docnije i IV, nanijevši mu osjetne gubitke u mrtvim i ranjenim. Toga dana borba je trajala cijeli dan u pl. Borja. Neprijatelj je imao oko 100 izbačenih iz stroja. Naši gubitci: 8 mrtvih, 15 ranjenih, kojom prilikom je odsječen i jedan vod I bataljona koji se je poslije ofanzive vratio u svoj bataljon.

⁵ Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje.
" Antifašističkih

U momentu kada smo dobili naređenje da štitimo bolnicu, ista nije bila sposobna da vrši brze pokrete, kao ni to da skloništa uopšte nisu bila pripremita za prijem teže ranjenih drugova.

U više momenata kada pod drugim okolnostima ne bi primali borbu sa neprijateljem, u ovakvoj situaciji mi smo to morali da činimo, jer se je pred naš štab postavilo pitanje spasiti oko 260 ranjenika i bolesnika naše divizije, među kojima je bilo 36 sa nosilima, oko 130 na konjima, plus 130 ranjenih i bolesnih drugova [Prve] proleterske divizije koji su se nalazili na Petrovom Polju. Osim ovog pred nas se je postavilo pitanje očuvanja naših pozadinsko-vojničkih vlasti i priličnog broja civila koji su se povlačili pred neprijateljem. U ovome momentu Štab naše brigade je uočio da se tu ne radi o slučajnom upadu neprijatelja u našu teritoriju nego da je neprijatelj ozbiljan i jak sa ozbiljnim namjerama sa pravcem na našu glavninu (Proleterske divizije, Jajce) i kao glavni zadatak postavilo se je evakuisanje što hitnije sve bolnice u pravcu preko Jajca na slobodnu teritoriju. Drugoga izlaza nije bilo. Skrovišta nisu uopšte bila pripremita. Svako manevrisanje sa bolnicom značilo je upropastiti iste. Bili smo svjesni da je ovaj postupak, odnosno rješenje u svome principu nepravilno, ali u ovakvoj situaciji drugoga rješenja nije bilo.

Organizacija oko transportovanja bolnice, kao i briga onih ljudi koji su bili odgovorni za ovaj posao bila je nikakva, tako da se je borba morala voditi za evakuaciju ranjenika iz Boraca, zatim iz Šipraga i na koncu sa Petrovog Polja, kada je situacija bila dostigla svoju kulminaciju.

Štab naše brigade, štabovi bataljona i brigadna komora morali su upotrijebiti svoje konje za prenos ranjenika, a čitave čete koristili smo za nošenje ranjenika. Ljekarski aparat nije se snašao. Komanda područja nije zadovoljila.

Najkritičnija situacija za naše ranjenike bila je na Petrovom Polju, kada je neprijatelj sa jednom iznenadnom kolonom prodro na oko 500 metara blizu same bolnice. U tome momentu u bolnici se je nalazilo još 80 ranjenika. Zahvaljujući visokoj svjesti boraca i rukovodilaca I bataljona, neprijatelju nije uspjelo da prodre u našu bolnicu.

Bolnicu smo evakuisali iz sela Vitovlja, organizovanu sa dovoljno osiguranja. Postavili smo upravu bolnice, a organizacija bila je u ešalonima, a svaki ešalon je imao odgovornoga druga. Iz naše brigade kao pratnja otišao je jedan izvjestan broj boraca, a skupa svega kao pratnja i zaštita otišlo je oko 300 boraca iz naše divizije.

Naš IV bataljon odcjepljen je u selu Stopanu. Razlog odcjepljenja jest taj što u ovome momentu Štab naše brigade

nije bio načisto koliko neprijateljskih kolona nastupa prema nama i sa kojih sve pravaca, ali ipak isti bataljon je dobio potrebna uputstva šta da radi u slučaju odcjepljenja od glavnine. Razlog što je bataljon pretrpio velike gubitke u mrtvim i ranjenim je taj što je bataljon (mislimo na Štab bataljona) već kada je dobio od druga komandanta upute šta da radi u slučaju odcjepljenja trebao samostalno raditi, imati više samoinicijative i u vezi sa ofanzivom maksimum biti budan i oprezan, izbjegavati bitke, u logoru i u maršu dobro se obezbjeđivati a ne kao što su oni učinili da su za vrijeme logorovanja uputili par neozbiljnih i manjih patrola nedaleko od samoga logora, tako da su neprijateljske kolone mogle nesmetano doći u blizinu samoga logora i pripremiti se za uništenje istoga. Već i kada se je desila ovakva situacija, Štab bataljona nije pokazao dovoljno odlučnosti i elastičnosti za izvlačenje bataljona iz takve situacije, jer su i komandant i komesar toga momenta pošli na čelu bataljona i prvo pucanje ih je obezglavilo da su i oni sami skrenuli u jarak, umjesto da sa dvije čete koje je imao tu na raspoloženju primi borbu na njih i stupi u borbu sa neprijateljem, kako bi spasao ostalu četu i komoru koji su se nalazile u jarku. Neprijatelju je data mogućnost da organizovano napada na tu jedinicu i da je uništava s boka, s čela i s leđa. Ljudstvo koje je bilo na začelju kolone potpuno se je izgubilo i bilo prisiljeno da spasava svak sebe. Od komandnog kadra u ovoj borbi nije poginuo niko, sem što je ranjen jedan zamj. komandira i jedan zamj. komesara čete. Poginuo je sekretar štaba, referent saniteta, intendant i njegov zamjenik, vođa bacačkoga odjeljena sa jednim vodnikom. Ukupan broj izbačenih iz stroja u ovoj situaciji je preko 60 boraca, tj. 35 mrtvih — tu spadaju i teže ranjeni koje je neprijatelj pobio pošto nisu mogli biti izvučeni i 25 lakše ranjenih koji su spaseni.

Poslije evakuacije Jajca izvršili smo povlačenje naših jedinica na liniju Ugra, gdje smo odlučili da neprijatelju dademo otpora. Desno od nas bili su proleteriški bataljoni⁷ a lijevo XII brigada⁸ i Štab divizije s kojim nismo imali vezu.

Na liniji Ugra primili smo borbu sa neprijateljem. Neprijatelj je silazio na Ugar sa mnogo kolona. Naš I bataljon primio je borbu sa neprijateljem koji je nastupao sa Meline.® II bataljon pustio je neprijatelja da siđe na Ugarski most, kada

⁷ Odnosi se na bataljone Prve i Trinaeste proleteriške brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 88 i 134.

⁸ O rasporedu ove brigade u vremenu 1 do 15 januara vidi njen izvještaj od 4 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 4/2, k. 870).

⁶ Vidi dok. br. 202 i 204.

je izvršio juriš na neprijatelja. U tome momentu Proleterski bataljon koji je bio desno od našeg II bataljona i jedna četa našeg III bataljona koja je bila lijevo od našeg II bataljona povukli su se pred neprijateljskom kolonom bez borbe, tako da je ovaj bataljon došao u kliješta između dvije kolone. Zahvaljujući noći, uspjelo je bataljonu da izvuče svoje žive snage iz kliješta neprijateljskih i da bude odsječen od brigade, s tim što se je u tome momentu i od samoga bataljona odcepila jedna četa (oko 56 boraca) sa kojom još danas nemamo vezu. Po svim izvještajima koji nam stižu, ista je otišla prema Jajcu, jer je i dobila orijentaciju u tome pravcu.

Poslije borbe na Vitovlju neprijatelj nas je potisnuo i naša orijentacija bila je ka Jajcu iz razloga tog što smo smatrali da je tamo Stab divizije [i] XII brigada, što smo znali da se u Jajcu nalazi V.S.,¹⁰ AVNOJ itd., gdje smo se u selu Loluci¹¹ sastali sa XII brigadom. Zajednički sa načelnikom¹² Štaba divizije razmatrajući situaciju donijeli smo odluku da izvršimo prebacivanje neprijatelju iza leđa i to pravcem preko Gostilja. Iste večeri nismo se mogli prebaciti s obzirom što smo osvanuli u selu Božikovcu. Istoga dana neprijatelj je potisnuo i proleterske bataljone i u toku noći skupa sa proleterskim brigadama izvršili smo probijanje neprijateljskog obruča preko Božikovca, Ponira, Vitovlja za Koričane. Proboj je bio od strane jedinica naše brigade slabo organizovan. U samome proboju imali smo 3 mrtva, 5 ranjenih drugova.

Glavni zadatak koji je dobila naša brigada — odbrana i spasavanje bolnice, iako pod vrlo teškim uslovima, naša brigada je u potpunosti izvršila. Izvršenje ovoga zadatka, kao i za vrijeme cijele ofanzive naš I bataljon pokazao se najčvršći, kao i rukovodstvo najzrelije. Ima najviše zasluga za spasavanje divizijske bolnice.

Iz ove ofanzive naša brigada izišla je prilično oštećena.

Brigada je imala velik broj izbačenih iz stroja, kao i nestalih i odcjepljenih. tako da danas u brigadi postavlja se velik broj ozbiljnih i hitnih problema, kao i masu ostalih pitanja koje brigada ima najhitnije da riješi. Da bi se mogla izvršiti analiza brigade, učvrstiti jedinice vojnički i politički, srediti i osposobiti organizaciono naše jedinice, potrebno je da brigada, odnosno sve jedinice naše brigade budu što povezanije sa Štabom brigade, tj. na što bližem okupu, popraćene sa jednim izvjesnim odmorom, dobrom ishranom kako bi se svima vojno-političkim rukovodiocima omogućilo da rade.

¹⁰ Vrhovni štab NOV i POJ

¹¹ Vjerovatno: Dnoluka

¹² Mirko Pekić

S obzirom da naša brigada uživa na terenu centralne Bosne vrlo lijep ugled, kao i na terenu Lijevča Polja i da u našoj brigadi postoji V bataljon¹³ sa terena Crnog Vrha i okoline, molimo drugarski štab da ove momente ima u vidu radi popune naših jedinica.

Za vrijeme ofanzive imali smo izvjestan broj premrzlih drugova koje sada liječimo u bolnici.

Kod boraca osjeća se premorenost, prilična potišternost zbog gubitka. U ofanzivi mnogi naši rukovodioci niži pa i viši pokazali su izvjesne slabosti, nedostatke, neelastičnost, neumješnost u rukovođenju sa jedinicom, kolebljivost, tako da će u izvjesnim pojedinim slučajevima Stab brigade vršiti reorganizaciju svojih jedinica, kao i rukovodećeg kadra.

Dostavljamo vam podatke o gubitcima za vrijeme ofanzive, kao i brojno stanje naše brigade sada na licu.

Brojno stanje naše brigade na licu mjesta bez ranjenika koji su pošli sa diviziskom bolnicom i bez pratnje koja ju je otpratila jeste:

1008 — ovo je brojno stanje sa V bataljonom koji je nama dodijeljen.

Naša brigada imala je u ovoj ofanzivi:

61 mrtvog

83 ranjena

120 nestalih

Izgubljeno je 18 puškomitraljeza i jedan veliki bacač.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar.
Niko¹⁴

Za komandanta — major,
Rade"

U brojci nestalih nalazi se i četa odcjepljena, za koju mi vjerujemo da će se vratiti skupa sa puškomitraljezima.

" U izvještaju od 20 januara 1944 o ovom bataljonu stoji: »U sastav naše brigade naredbom štaba divizije uključuje se u našu brigadu Prnjavorski partizanski odred kao V bataljon«.

Vidi o tome dok. pod reg. br. 42/2, k. 870 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

* Jurinčić

¹⁴ Narodni heroj Rade Kondić. Poginuo, kao komandant Pete kozarsko-krajiške brigade. 30 avgusta 1944 kod Manjače.

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE NOU
BRIGADE OD 16 JANUARA 1944 ŠTABU DVANAESTE
HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE O PREBACIVANJU JE-
DINICA NA SEKTOR SLIVLJE — KOLEŠKO I O NARED-
NIM ZADACIMA¹**

STAB
X. HERCEGOVAČKE BRIGADE
— XXIX. NO UDARNE DIVIZIJE —
Pov. broj: 30
16. januara 1944. god.
u sati
s. Gornje Kolečko

Hitno.

ŠTABU III.² HERCEGOVAČKE NO UDARNE BRIGADE

Gdje bude

Poslije uspješnog razbijanja švapsko-četničkih bandi na prostorijsi sela: Kokorina — Jugovići,³ naša Brigada, poslije dvodnevnog odmora, prebacila se na sektor: s. Slivlje — Kolečko, gdje se i sada nalazimo.⁴

Po prikupljenim podacima sa raznih strana, saznali smo da ste posljednjih dana vodili uspješne borbe oko Nevesinja, kao i da ste bili ovladali sa s. Odžak, odakle ste se navodno prije dva dana povukli. Saznali smo tako isto da je neka partizanska jedinica vodila borbu sa bandama kod s. Kljuni, pa se priča da bi to mogao biti Mostarski bataljon.⁵ Ovo nismo mogli provjeriti.

Sa ove prostorijsi u toku sjutrašnjeg dana imamo namjeru da porušimo drum na prostoru: Fojnica — Plužine. Ovo rušenje mislimo izvršiti potpuno, tako da potpuno paralizujemo svaki saobraćaj drumom: Gacko — Nevesinje. Po izvr-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 11—1, k. 1148—1.

⁵ Trinaestog januara 1944 Brigada je preimenovana u Dvanaestu NO udarnu brigadu (vidi dok. br. 73).

* Vidi dok. br. 44.

⁴ U zapovijesti Desete brigade od 14 januara 1944 stoji:

»Naša brigada, poslije dva dana odmora, prebaciće se na prostorijsi: Kokorina — Glavice — Krivi Do — Slivlje, sa zadatkom sprečavanja svakog saobraćaja drumom: Gacko — Nevesinje i obratno«. A u zapovijesti od 15 januara 1944 stoji: »Sjutra rano izjutra očistićemo od banda, ukoliko ih ima, sektor Kolečka«. Dokumenta se nalaze u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 8/1 i 9/1, k. 1148—1.

⁵ O rasporedu i dejstvu ovog bataljona vidi dok. br. 105.

šenju rušenja namjeravamo izvršiti pokret pravcem: Kifino Selo — Krekovi — Postoljani. Ovo nam je stavljeno u zadatak zapoviješću Divizije — Pov. broj: 25 od 10. januara t.g.⁸

Napad na Kifino Selo izvršićemo sutra uveče, 17/18. o.mj.,⁷ pa bi radi uspješnijeg ishoda ove akcije bilo zgodno da vaša Brigada sutra naveče ovlada sa s. Bratac i da na tom prostoru vrši pritisak na neprijatelja.⁸ Vaše prisustvo na spomenutoj prostoriji bilo bi potrebno i radi tješnje veze naših brigada, pošto bi kasnije — ukoliko bi bili povoljni uslovi za to — zajednički izvršili napad na Nevesinje.

Ukoliko ne bi mogli sutra izvršiti ovo što predlažemo, onda nas po ovim kuririma odmah izvjestite, kao i o vašim daljim namjerama.

Javite nam tačno situaciju u varoši Nevesinju, tj. postoji li mogućnost da ga zajednički napadnemo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,

Načelnik štaba,
Mus. R. Dizdarević

Komandant,
N.* Ljubibratić

° Vidi dok. br. 53.

† Vidi dok. br. 98.

* O rasporedu i dejstvu Treće brigade vidi dok. br. 171.

† Nikola

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE KRAJIŠKE BRIGADE DE-
SETE NOU DIVIZIJE OD 16 JANUARA 1944 ŠTABU ČE-
TVRTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA NA KOMUNIKACIJI
BANJA LUKA — MRKONJIC GRAD¹**

STAB
XIII. KRAJIS. NOU BRIGADE
X. NOU DIVIZIJE
Br. si.
16-1-1944 g.

ŠTABU IV. DIVIZIJE²

Primili smo vaš dopis od 12. o.mj.³

Naša brigada nalazi se na sektoru Babici — Okruglica — Do-
lovi — Orahovljani. Neprijatelj svakodnevno prolazi sa većim
dijelom kamiona i tenkova preko Čađavice za Mrkonjić [Grad]
i Mliništa, a također i obratno od Mrkonjića za Banju Luku.⁴
Do sada smo nekoliko puta imali sukob sa neprijateljem kod
Čađavice i Okruglice. Ukupno smo uništili 8 kamiona i 2 tenka
koji su naišli na naše nagazne mine. Ubijeno je ukupno 70
neprijateljskih vojnika, dok ih je nepoznat broj ranjen. Mi
ćemo nastojati da na ovoj komunikaciji nanesimo što veće
gubitke neprijatelju.⁵

Zmijanski odred⁶ nalazi se u Bosančićima i isti održava vezu
sa Sanskim odredom.⁷ Budući da Zmijanski odred momentalno

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 5—4, k. 1281.

³ Trinaesta NOU brigada bila je pridodata kao pojačanje Četvrtoj NOU diviziji za napad na Banju Luku, ali je i docnije, za izvjesno vrijeme, primala od nje naređenja i podnosila joj izvještaje (vidi dok. br. 83 i tom IV, knj. 20, dok. br. 162 i 164).

" Nije pronađen.

* Odnosi se na dijelove Devedeset drugog motorizovanog puka (vidi objašnjenje br. 8 u dok. br. 76).

' U originalu riječ? »neprijatelju« — dopisana je mastilom, latinicom.

" Odred je 28 januara bio na prostorijski Mrkonjić Grad — D. Ratkovo. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 31/1—4, k. 458 A u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁷ Sanski odred je u to vrijeme zatvarao pravac Sanski Most — Banja Luka. Opširnije o tome vidi njegov petnaestodnevni izvještaj od 10 do 26 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA reg. br. 19—5, k. 1628).

potpada pod našu komandu, to ćemo preko istoga održavati vezu sa vama i obavještavati vas o svim promjenama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Zamj. pol. komesara: Načelnik, kapetan: Komandant, major:
Miladin Vujošević S.⁸ Komarica Milan N. Zorić

(M. P.)

BR. 96

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA PETOG KORPUSA NOVJ OD 17
JANUARA 1944 ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O SITU-
ACIJI U ISTOČNOJ I ZAPADNOJ BOSNI'**

STAB
5. KORPUSA NOV
JUGOSLAVIJE
Pov. br. 28
Dne 17.1.1944 g.

ŠTABU IV. DIVIZIJE

Primili smo vaš dopis broj 48, od 15.1.1944.² Isto tako primili smo dva šinjela. Operativni izvještaj od 25. XII. do 15. I. 1944 još nismo dobili.³

Na ostalim sektorima su slijedeće promjene:

Neprijateljska kolona iz Mrkonjića prodire preko Mliništa za Glamoč.⁴ Prema noćasnjem izvještaju, 50 kamiona i 10 tenkova iz Mrkonjića vratilo se u Banju Luku. Jedinice XIII. Krajiške NOU brigade na komunikaciji Čadavica — Banja Luka sa nagaznim minama oštetile su od 11—14. o.mj. 3 tenka i uništile 6 kamiona.⁵

" Slavko

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 15/2—4. k. 458 A.

⁵ Vidi dok. br. 84.

¹ Vidi dok. br. 83.

* Opširnije o tome vidi dok. br. 49. 61. 104. 208. 210, 211, i 212.

⁶ Detaljnije o tome vidi dok. br. 95.

Skijaški dijelovi Alpinske divizije,^B koji su ranije bili u centralnoj Bosni, prodrli su preko Bugojna i Jajca na Janj, a odatle u Pribelju i Glamoč. Jedinice I. Korpusa na tome pravcu vode borbu.⁷ Svi su izgledi da se neprijatelj žuri na jug i prolazi samo komunikacijama. Izvještaji iz centralne Bosne također govore o tome. U centralnoj Bosni naši su ponovo zauzeli Kotor Varoš⁸ i nadiru prema Prnjavoru.⁹

Bihaćki bataljon iz zasjede na cesti Srb — Bihać napao je neprijateljsku motorizovanu kolonu.¹⁰ Spaljeno je 5 kamiona. Zaplijenjeno je 15 pušaka, 1 p.mitraljez i druge spremne. Zarobljeno je 9 legionara i 1 Nijemac. Ubijeno je 35 Nijemaca i ranjeno mnogo više. Naše jedinice nisu imale gubitaka.

Jedinice VII. Krajiške NOU brigade odbile su neprijateljsku kolonu koja je nadirala od Konjica preko Rame za Prozor.¹¹ Tom prilikom neprijatelj je pretrpio velike gubitke.

Šaljite nam redovno izvještaje o svima promjenama na vašem sektoru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Načelnik, p.pukovnik,
Milorad¹⁴

• Odnosi se na Prvu brdsku diviziju. Opširnije o njoj vidi dok. br. 35, objašnjenje br. 14 i 26.

⁷ Odnosi se na Prvi proleterski korpus. Vidi o njegovim borbama još i dok. br. 88. 120 i 134.

• Vidi dok. br. 85.

• Vidi dok. br. 133.

¹⁰ Opširnije o tome vidi izvještaj Drvarskog NOP odreda za period od 28 decembra 1943 do 13 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 1—2, k. 1628).

¹¹ Opširnije o tome vidi dok. br. 130.

" Mijatović

NAREĐENJE ŠTABA PETE KOZARSKO-KRAJIŠKE NOU
BRIGADE OD 17 JANUARA 1941 ŠTABOVIMA TREĆEG I
ČETVRTOG BATALJONA ZA RASPORED I DEJSTVO NA
PROSTORIJI PRIBINIČ — BULETIĆ — UKRNJICA¹

ŠTAB
V KK NOU BRIGADE
Br. str. pov. 8
17 jani. 44 g.

ŠTABU III i IV BATALJONA

P o l o ž a j

U vezi daljeg boravka na ovome sektoru², ispitivanja neprijateljskih garnizona i spuštanja prema Zupi naših jedinica.³

III bataljon ostaće na liniji Pribinić — Buletić, sa zadatkom da zaruši sve mostove od Klupa pa do Buletića, od Buletića pa do Boraca sve propuste i mostove zakrčiti oborenim stablima. naslagati hrpe kamenja, tako da bi kretanje motornim vozilima na ovoj dužini bilo usporeno.

IV bataljon sutra u 9 sati postrojiće bataljon kod Štaba bataljona, gdje će se održati jedna bataljonska konferencija na koju će doći komesar brigade i održati istu. Poslije konferencije bataljon će krenuti iz Pribinića preko Rankovića — Osivice za Ukrnjicu, sa zadatkom čišćenja ovih sela od četničkih bandi, kao i domobrana (milicije) koji se nalaze kod kuća i ispitivanja neprijateljskih garnizona Teslić — Jelah — Dobož, kao i komunikacije Dobož — Derventa. U pokretu za Ukrnjicu bataljon treba da se osigura sa predhodnicom, pobočnicama i zaštitnicom. Sve ove patrole da imaju pravilno odstojanje od glavnine i tako neće doći do

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 3/1, k. 870.

² Vidi dok. br. 161.

• O rasporedu i dejstvu Pete kozarsko-krajiške brigade u vremenu od 15 do 31 januara vidi njen izvještaj od 3 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 45/2, k. 870).

nikakvoga iznenađenja. Po stizanju u Ukrnjicu, bataljon će se smjestiti u istome selu sa dobrim osiguranjem a odmah poslati vezu za Cečavu, gdje se nalazi naš II i V bataljon, brigadna ambulanta, kao i Stab brigade. Sa ovim bataljonom ići će i zamjenik komandanta brigade.

Pošto je neprijatelj prošao ovim selima i vršio razne zločine, svi bataljoni, a naročito komesari, dužni su da prikupljaju podatke o zločinima, pljački, koje je neprijatelj nanio narodu kroz sela kroz koja je prolazio, navodeći tačno imena ljudi, žena i djece, sela koja su opljačkana, silovana, internirana itd. Te podatke po prikupljanju odmah dostaviti Štabu brigade.

Pojačati politički rad u selima sa narodom preko konferencija, prela, sastanaka, o neprijateljskoj ofanzivi, o zločinima, o ulozi četnika u ovoj ofanzivi⁴ i vršiti dobrovoljno mobilizaciju novih boraca, kao i prikupljanje starih boraca koji su odsječeni ili otcjepljeni od naših jedinica za vrijeme borbe. Borce prikupljati bez obzira iz koje je jedinice bio do sada, pa po sastanku sa njihovim jedinicama upućivati ih u svoje jedinice. Na ovome terenu baš se nalazio Tesličko-tešanjski odred i većina njegovih boraca nalazi se kod kuća, a taj odred pripao je našoj brigadi i te sve borce treba prikupiti u naše jedinice. Stav prema borcima koji su bili odsječeni ili dezertirali uslijed straha u sadašnjoj neprijateljskoj ofanzivi, a koji se kriju kod svojih kuća, treba da bude obazriv i mnogo blaži nego što je to bio slučaj prije ofanzive. Treba ih na vješt politički način (ubjedljiv) pozvati da se vrate u sastav svojih jedinica, a kod njihovih kuća i u njihovim selima pronijeti da su oni bili odsječeni, zalutali. Te drugove patrolama kupiti, ukoliko se ne odazovu pozivu, kao i prikupljati njihovo oružje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar.
Niko*

Zamjenik komandanta, major,
Rade*

⁴ Vidi dok. br. 85, objašnjenje br 11.

" Jurinčić

* Narodni heroj Rade Kondić

ZAPOVIJEST ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 17 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA LIKVIDACIJU NEPRIJATELJSKE POSADE U KIFINOM SELU¹

STAB
X. HERCEGOVAČKE BRIGADE
NOV JUGOSLAVIJE
Pov. broj: 34
17. januara 1944. god.
u 14.15 sati
s. Gornje Kolečko

Strogo povjerljivo

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Gacko — Nevesinje 1: 100000)

Naša je Brigada u toku današnjeg dana uspješno izvršila postavljene zadatke.² Porušili smo tri mosta, napravili smo nekoliko barikada, oborili oko 20 telegraf-štangi itd. Ima tri dana da saobraćaj: Nevesinje — Gacko ne radi. Kod Ribaljtega, četnici su držali stražu na mostu. Naš »3« [bataljon] ih je brzo razjurio i jednog bandita zarobio. Tom prilikom zaplijenjene su 4 puške i 200 italijanskih puščanih metaka.

Po primljenim podacima, u Gacku je stanje nepromijenjeno, a također i u Nevesinju. U Kifinom Selu ima oko 30 Švaba i nešto četnika.

III. Brigada (XII. Hercegovačka brigada) nalazi se na sektoru Odžak — Grabovica.

U toku noći naša će Brigada da likvidira neprijateljsku posadu u Kifinom Selu, a potom da se prebaci na sektor: Postoljani — Gornja Bijenja (gornji dio Nevesinjskog Polja).³

U vezi gornjeg

N A R E Đ U J E M O :

- 1.) — »1« da bude spreman za pokret tačno u 21 čas; vrijeme polaska usmeno će narediti ovaj Stab. Pravac kretanja: s. Gaj, odakle će odvojiti jednu četvu da izbije

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 12—1, k. 1148—1.

² Detaljnije o tome vidi zapovijest od 16 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 10—1, k. 1148—1).

* Zbog pojačanja posade i blagovremenog posjedanja utvrđenih položaja, neprijatelj je u žilavoj borbi uspio odbiti napade Brigade i zadržati selo u svojim rukama. Detaljnije o ovoj borbi vidi izvještaj Desete hercegovačke brigade od 8 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—2, k. 1148—11).

na Plužine, a sa druge dvije spustiće se na drum kod Vjetrača i povezati se sa svojom četom na raskrsnici drumova: Nevesinje — Gacko; Nevesinje — Ulog, a zatim u najvećoj *tišini i velikom otstojanjn* preduzima napad na neprijateljski logor u Kifinom Selu. Vjerovatno da neprijatelj drži stražu na prvoj glavici s ovu stranu Kifinog Sela, pa nastojte da se što bliže privučete, a zatim drskim naletom projuriti što brže kroz selo. Zabraniti svaki izlaz, postavljajući zasjedu na drum ka Nevesinju, a zatim pretresti hitno selo u cilju pronalaska municije i vojničke spremne. Po likvidaciji sela ispalite dvije rakete ma koje boje (najbolje bijele) u pravcu Nevesinja. Potom ostajete u selu sve do prolaza čitave Brigade, gdje ćete biti obaviješteni, a zatim produžujete preko s. Krekovi za Postoljane, gdje ćete se smjestiti, obezbjeđujući se sa zasjedama od s. Krekovi, šaljući duboke patrole preko Lučice ka Pantovoj Bari — Premilovači, a jednu izvidnicu na Gradac (k. 1039) sa dvogledom da vam osmatra čitavo Nevesinjsko Polje.

- 2.) — »3« kreće pozadi »1« (o čemu ćete biti usmeno izviješteni) pravcem: Gornje Kolečko — Gaj — Vjetrača, pa drumom do blizu Kifinovog Sela, gdje sačekati dok se likvidira isto, a zatim produžuje preko s. Krekovi — Mijatovci za Gornju Bijenju, gdje ćete se smjestiti. Obezbjeđenje postaviti na Kuk (k. 1041), kao i od Crvanj Pl. Na svome nastupanju od drumma idite oprezno, ispitujući pojedina sela sve do pomenutog vašeg logora. Mjesto ostavite za smještaj Bolnice.
- 3.) — »4« kreće tačno u 18 časova danas iz sadašnjeg logora za selo Gornje Kolečko, gdje će se javiti ovome Štabu, pa produžuje pozadi »3« opštim pravcem do sela Krekovi, odakle skreće lijevo preko sela Postoljani za Donju Bijenju, gdje će se smjestiti u najzapadnije kuće, do sela Humčani, postavljajući obezbjeđenja od Humčana i Pridvorci — Sopilji.
- 4.) — »5« kreće u 18 časova danas iz sadašnjeg logora odmah pozadi »4« zajedno sa Bolnicom i Intendanturom općim pravcem i smješta se u Donju Bijenju kod džamije, ostavljajući mjesto za Stab Brigade, a Bolnicu sa jednom desetinom ispod Donje Bijenje za Gornju Bijenju, gdje će joj »3« ostaviti mjesto. Vi se obezbjeđujete sa patrolama od Polja.⁴

* Odnosi se na Nevesinjsko Polje.

- 5.) — Stab Brigade kreće sa »3«, gdje će kod Kifinog Sela sačekati »5« i sa istim produžiti u Donju Bijenju.
- 6.) — Bolnica i Intendantura kreće sa »5« i smješta se u Gornju Bijenju.
- 7.) — Doveče da bude najviša tišina, bez pušenja. Konjovoci da budu uza svoje konje i ne smije se desiti da se veza prekine. Po stizanju u logore tražite za municijom, kao i ostalom vojničkom spremom preko mještana. Nastojte saznati, ko je vodio borbu oko Kljuna i gdje se ta jedinica sada nalazi. Sve sposobne muškarce mobilišite. O svim promjenama hitno nas izvještavajte.
- 8.) Znaci raspoznavanja i borbeni znaci po ključu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Čedo Kapor

Načelnik štaba,
Mus. R. Dizdarević

Komandant,
N.⁵ Ljubibratić

(M. P.)

BR. 99

IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 17 JANUARA 1944 ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA PODRUČJU BILF.CE I OKO NEVESINJA¹

**ŠTAB
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
- Br. si.
17 januara 1944 g.
selo G. Meka Gruda**

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Izveštavamo vas da na našem sektoru nema naročitih novosti. Borce koje ste nam poslali uputili smo ih u »2« f-bataljon].

⁵ Nikola

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 34—7, k. 1144—T.

U toku današnjega dana uputili smo jednu četvu da izvrši mobilizaciju u Fatnici, Divinu, s. Padene i Njeganovićima. Još se nije vratila. Četa koja je juče bila na zasedi kod s. Bijela Rudina izveštava da neprijatelj iz Bileće nije vršio nikakve pokrete u toku jučerašnjega dana.

Vežu sa četom »Vlado Tomanović« nemamo, a poslali smo joj naređenje da uhvati i dovede vam ona dva begunca. Obavešteni smo da je četa otišla u Simijovo da uhvati vežu sa Sitničkom četom.²

Stanje četnika u Bileći ostalo je nepromenjeno. Sinoć smo dobili podatke od jedne žene, koja je došla iz Bileće, da su Nemci napustili grad i otišli u Trebinje. Ove vesti su potvrđene. Četnici nisu preduzimali nikakve pokrete u toku jučerašnjega dana.

Od pravca Stolca i Gacka nije bilo neprijateljskih pokreta. U Nevesinju se nalaze četnici i Nemci. Naša XII brigada nalaza se na prostoriji Gornji Drežanj — Slato,³ a odred »Nevesinjska puška« u Drežnju.

Na dan 14 januara o.g., pored Mostara, bombardirano je i Nevesinje. Broj žrtava nije poznat.

U zaseoku Klenak, opštine Zovi Do, poginuo je zlikovac Radovanović Blagoje. Izgleda da ga je ubio jedan četnik. Tako isto ubijen je četnički zlikovac Stajić Trifko, koji je ubijen u svađi proizašloj iz kartanja. Četnici u bližoj okolini Nevesinja iz dana u dan pljačkaju volove.

Naši bataljoni na smeštajnim prostorijama i bližoj okolini vrše mobilizaciju, traže oružje i municiju, izviđaju u određenim pravcima i naše put. Ako bude nekih novosti, izvestićemo vas

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar.	Načelnik,	V. d. komandanta.
Spiro Srzentić	Drago Đukanović	Srećko Reić

P. S.⁴ Baš sada smo dobili podatke od jednog seljaka iz s. Milovići, koji je došao iz Bileće danas u 16 časova, da u Bileći ima jedan nemački bataljon i da je smešten u Logoru. Setaju po gradu i putem za Logor i kupuju od seljaka duvan, ali im neće da prodaju jer plaćaju markama.

Kamiona u Bileći nema. U gradu je komandant Kisić, a pored njega u gradu su Spiro Babić, Kovač i drugi. Prema ovome nije tačno da su Nemci napustili grad *već se u njemu nalaze* Četnici u gradu pijanče a često se svađaju.

² Ova rečenica u originalu dopisana je mastilom, latinicom.

³ O rasporedu Dvanaeste brigade vidi dok. br. 90 i 171.

⁴ Sljedeći tekst u originalu dopisan je mastilom, latinicom

Drug Božo Vukoje nas je sada obavestio da je dobio podatke da se pojedine grupice četnika prebacuju na sitnički teren i govore da idu svojim kućama. Izveštava nas da je Božo Kokiz sa p.mitraljezom dezertirao — pobjegao. Vukoji, koji su pre neki dan pobjegli u Bileću. dolazili su sinoć kućama i poterali stoku u Bileću.

BR. 100

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 18 JANUARA 1944 ZAMJENIKU KOMANDANTA PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA OBEZBJEDENJE BOLNICE PRI PRELAZU VRBASA I ZA DEJSTVO NA PODRUČJU JAJCA'

STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE

Br. službeno
18 januara 1944 god.

ZAMENIKU KOMANDANTA- I PROLETERSKE BRIGADE

1. — Štab XIII Proleterske brigade obavestio nas je da ste poslali izveštaj da se u Jajcu, Donjem Vakufu i Bugojnu nalaze naše jedinice. Štab XIII Proleterske brigade iz toga izveštaja nije mogao zaključiti da li ste Vi taj podatak proverili ili ste i Vi dobili o tome samo neproverene podatke.

Očekujemo da nam najhitnije dostavite proverene sigurne podatke o situaciji u dolini Vrbasa.¹⁵

2. — II Bataljon Vaše brigade, V Bataljon XIII Proleterske brigade⁴ i Diviziska bolnica⁵ treba da pređu Vrbas i da dođu u naš sastav. Uputili smo Tehničku četvu I Proleterske brigade da za njih pripremi i osigura prelazak Vrbasa između

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4 1—1, k. 712 A.

² Jagoš Zarić

³ Vidi dok. br. 120.

⁴ Ova dva bataljona povlačila su se s diviziskom bolnicom preko Vrbasa, Janja i Glamočkog Polja do Drvara, odakle su se početkom februara vratili u srednju Bosnu, u sastav svojih brigada (vidi dok. br. 106 i 134 i izvještaj Prve proleterske brigade od 19 februara 1944 u Arhivu Istoriskog instituta JNA, reg. br. 4'1—2/1, k. 713).

⁵ U originalu dio rečenice: »i Diviziska bolnica dopisan je maštilom, latinicom.

s. Barevo i s. Bešpelj. Sa Tehničkom četom odmah se povežite, pa ako je Jajce slobodno i ako se ne može obezbediti prelazak kod s. Bešpelj, neka bataljon i bolnica pređu Vrbas kod Jajca. U svakom slučaju za bataljone i bolnicu mora ostati veza na ranije predviđenom mestu prelaza kod Barevo — Bešpelj.

II Bataljon Vaše brigade zadržite kod Vas, a Divizisku bolnicu sa V Bataljonom XIII Proleterske brigade uputite za Petrovo Polje. Diviziska bolnica neka dođe u samo Petrovo Polje, a V Bataljon XIII Brigade neka se zadrži u s. G. i D. Koričani.

3. — Ako se u Jajcu, D. Vakufu i Bugojnu nalaze naši delovi iz ma koje divizije, ili ako se ta mesta već nalaze pod našom kontrolom, — Vi se sa svim bataljonima koji su Vam stavljeni pod komandu, zadržite na prostoru Jajce — Doribaba — Kruščica — Krezluk.

U slučaju da u Jajcu, D. Vakufu i Bugojnu nema ni neprijatelja ni bilo kojih naših delova, Vi u ta mesta uputite samo manje posade, a glavninu postavite na prostoru između Travnika i Vrbasa, u visini Komara.

4. — Kod s. Karaula nalazi se jedan bataljon XIII [Proleterske] brigade.

Na prostoru Zjamet — G. Vakuf — Prozor — Solakova Kula treba da budu jedinice X Divizije.⁶ Nastojte da se sa njima povežete i međusobno obavestite o situaciji.

5. — Ispitajte situaciju prema Mrkonjić Gradu. Ako je Jajce slobodno, a ugroženo od četničkih bandi, u tom slučaju oko Jajca ostavite jedinice dovoljne za obezbeđenje samog grada.

6. — O svemu nas obaveštavajte.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOM,

NAČELNIK ŠTABA,
major,
Moma Durić

KOMANDANT,
V. J.⁷

⁶ Opširnije o dejstvu tih jedinica vidi dok. br. 130.
⁷ Vaso Jovanović

NAREĐENJE ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 18
JANUARA 1944 ŠTABU DRUGE BRIGADE ZA PREBACI-
VANJE JEDNOG DIJELA SNAGA NA LIJEVU OBALU
SPRECE RADI RUŠENJA MOSTA I PRUGE¹

STAB
XVI NOU DIVIZIJE
Br. si.
18 januara 1944.

ŠTABU II VOJVOĐANSKE NOU BRIGADE

1). Primili smo vaš izvještaj² od 18 ov. mjeseca, pisan u 10 čas.,
i na isti vam odgovaramo:

a). U toku današnjeg dana pripremite sve potrebno za prebacivanje jednog bataljona na lijevu obalu Spreče³ u cilju likvidacije bunkera i željezničkog mosta na Miričini. Sa ovim bataljonom treba da sadejstvuje i još jedan bataljon sa desne obale Spreče. Imajte u vidu da ispod Miričine, jedno 500 metara pravo od Gnojnice, postoji preko Spreče i gaz gdje se može rijeka prelaziti u svako doba kada nisu poplave. Za ovo se raspitajte kod nekog boljeg seljaka. Ovo će se izvesti ukoliko situacija u toku današnjeg dana ne bude promijenjena u korist neprijatelja, u tom slučaju ćemo vas obavijestiti. Ispitajte mogućnosti prebacivanja i više od jednog bataljona, kako bi se pored likvidacije tih bandi u bunkerima jednovremeno i razrušila pruga u pravcu [Bos.] Petrovog Sela. U ovom slučaju jedinice koje će se prebaciti preko treba da budu vrlo budne i oprezne sa potrebnim osiguranjima, jer u Petrovom Selu i okolini nalaze se četničke bande.

Oklopni voz iz Miričine jutros je otišao u pravcu Karanovca.⁴

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 5—6, k. 950.

² Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2—6, k. 966.

* U naređenju Štaba Šesnaeste NOU divizije od 19 januara 1944 stoji: »...U toku prošle noći I bataljon II brigade prebacio se na lijevu obalu rijeke Spreče, porušio prugu u pravcu Petrovog Sela na dužini od 1.200 metara, napao blindirane vozove i bunke na Miričini. Borci ovog bataljona divno su se držali..(Vidi dok. pod reg. br. 7—1/6, k. 950 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.)

⁴ i ⁷ Vidi dok. br. 212.

Svakako, treba voditi računa da se željeznička pruga potpuno uništi.

Skrenite pažnju ljudstvu da bude vrlo obazrivo prilikom nastupanja i prilaza bunkerima, da vam se ne desi slučaj gubljenja boraca kao u toku jučerašnjeg dana, što je na svaku osudu.

Ukoliko ne likvidiramo Miričinu, ne srušimo most na istoj, zadatak nismo izvršili.

b). Naznačili smo vam i u noćasnjem pismu da se svina sredstvima i sa svim snagama pristupili rušenju pruge i ceste, a sada još i podvlačimo.

c). Prilikom rušenja pruge, treba voditi računa da se unište i postrojenja, tj. skretnice, kočnice itd.

d). U toku noći uputite jednu četvu do željezničke stanice Dobošnica, koja će uništiti postrojenja i prugu na istoj.

2). U sinoćnjem našem naređenju⁵ nije stajalo da je neprijatelj pošao od Doboja preko Karanovca u pravcu Tuzle, već da je u Karanovac stiglo izvjesno pojačanje,⁶ a da se od Doboja čula neka mitraljeska paljba i vidjelo paljenje raketa. Pa u tom cilju jedinice da budu budne i spremne za borbu.

3). III brigada trebala je u toku prošle noći da likvidira Karanovac, ali obzirom da su se na željezničkoj stanici u Karanovcu nalazila dva oklopna voza⁷ i da je stiglo izvjesno pojačanje, to su od zadatka i odustali, a što smo im mi i ostavili da sami procijene mogućnost i donesu zaključak.

Od III brigade do ovog časa nismo dobili nikakvog izvještaja, pa prema tome, izgleda, da nema nekih naročitih promjena. Uglavnom III brigada je spremna da se dobro potuče.

4). Ukoliko saznate neke novosti ili se desi promjena u samoj Miričini, odmah nas izvijestite. Vjerovatno je da ćete vi preko veze sa odredima u pravcu Lukavca saznati šta je sa Tuzlom.* Mi smo jutros uputili kurira za druga Španca,⁹ ali će on stići vjerovatno tek sutra ujutru.

5). Eksploziv koji imate treba upotrijebiti za rušenje mosta na Miričini (znamo da je malo ali će se bar isti oštetiti).

6). Mi nemamo radioaparatus, pa ne znamo ni šta se dešava u svijetu, zato nas obavijestite ako ima kakvih promjena kako na našim frontovima tako i na Istočnom frontu.

7). U toku dana nemojte vršiti prebacivanje na lijevu obalu Spreče, već izvršite sve pripreme za to, pa ukoliko se situ-

⁵ Redakcija nije pronašla naređenje.

" Vidi dok. br. 220.

" Vidi dok. br. 176

" Danilo Lekić

acija ne promijeni, to ćete izvršiti u toku noći, tj. padom mraka. Zašto ne koristite protivkolski top za oklopni voz?

Ukoliko nišandžija protivkolskog topa nije siguran da može pogoditi puškarnicu bunkera, onda nemojte ni trošiti granate džabe, već ih čuvajte za oklopni voz i ostalo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik, major,
Mil." Đukić

(M. P.)

Politički komesar,

BR. 102

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA PRVE PROLETER-SKE BRIGADE OD 18 JANUARA 1944 ŠTABU PRVE PROLETER-SKE DIVIZIJE O ZALAGANJU JEDINICA I POJEDINACA U BORBAMA¹

ŠTABU I PROLET. DIVIZIJE

U poslednjim borbama koje je vodila naša brigada borbenost, heroizam i požrtvovanje koje su pokazali naši borci su takvi da ih se ne bi moglo u dve reči prikazati.

Po mom mišljenju, upravo našoj konstataciji, borbeni nivo i masovni heroizam brigade sada je bolji nego ikada a u najmanju ruku jednak je onome kada je brigada pre godinu i po dana bila u punom naponu. Taj masovni heroizam je zaista masovan da prosto ne bi mogao da izdvojim pojedince koji su se istakli, i pohvaljivati njih značilo bi greh prema ostalim. Da su svi imali puškomitraljeze, svaki od njih bi ubio i više neprijateljskih vojnika.

Na konferenciji komandnog kadra I bataljona konstatovano je da u bataljonu nije bilo nijednog jedinog borca koji nije izvršio postavljeni zadatak. »Oni koji su poslali u patrole ili za vezu u potpunosti su izvršili svoje zadatke. Oni koji su bili na osmatračnicama izvršili su zadatak. Oni koji su na položajima morali dostaviti hranu četama dovijali su se kroz kišu kuršuma i stizali su sa hranom na položaje« — to su bili izveštaji komandira i komesara I bataljona.

Mileta

¹ Original, pisan zelenim mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1 1—4, k. 712 A.

Ostali bataljoni ne zaostaju za gornjim primerima, ali svi nisu mogli doći do izražaja. Zaista, potrebni su ovakvi momenti i situacija pa da bi brigadu mogao da vidim u pravoj vrednosti. U teškim situacijama, u napornim marševima i zimi otkriva se puna vrednost brigade, otkriva se snaga koju ranije nisi video, ili bar nisi verovao da postoji.

Zaista maršovati dan i noć i sutradan voditi žestoku borbu i vršiti juriše, gladan i umoran, nije sasvim normalna pojava.

U poslednjim borbama naročito se istakao I bataljon kao celina. Za ovo, velike zasluge ima komandant bataljona Savo Mašković, kao i ceo štab bataljona.

U borbama ispod Gostilja jedna četa I bataljona štitila je ostupnicu bataljona XIII brigade, -' upravo omogućila im izvlačenje* Neprijatelj je izvršio juriš dok je ta četa istovremeno izvršila protivjuriš i potpuno se izmešala sa neprijateljem. Jedino oružje i na jednoj i na drugoj strani bile su ručne bombe. Nije bilo nijednog borca koji je izostao ili pobjegao. Neprijatelj je ostavio veliki broj mrtvih i njegov prvi nalet bio je razbijen, ali u nedostatku municije i bombi četa se morala povući. Na čelu čete bio je komandant Savo Mašković sa zam. polit, komesara bat. Komnenom.³ Savo je tom prilikom ubio iz »Mašingevera« 2 Nemca na otstojanju na 7—10 metara (nišandžiju i pomoćnika na »Šarcu«),

U borbama kod s. Meline u početku jedna četa a zatim ceo bataljon odlično su dejstvovali i zahvaljujući njihovom dejstvu neprijatelj je pretrpeo velike gubitke.

2) Svi borci su se istakli ali treba podvući komandira II čete Jura Odaka koji je poginuo u ovoj borbi. U svim ranijim akcijama on je bio revnostan bombaš koji je — ne dozvoljavajući nikome da pođe sa njim, — sam likvidirao bunkere privlačeći se do samog otvora i ubacujući bombe unutra. Ovoga puta on je kao vođa bombaša pošao da likvidira jednu kuću u kojoj se neprijatelj zabarikadirao i davao žestok otpor. Prilikom bacanja bombi kroz prozor kuće bio je pogođen. Za njega nije bilo prepreka i bunkera koje on nije mogao likvidirati.

3) Drugi koji takođe zaslužuje da se istakne bio je Miljan Cogurić. U ranijim akcijama bio je neustrašiv i slušajući glas njegove »Brede« borci su dobijali novu snagu i samopouzdanje za borbu. U poslednjoj borbi on je dejstvovao sa »Bredom« donde dok se neprijatelj nije raspršio, a onda mu se ona učinila spora, a njegovo dejstvo neefikasno gađajući jednog po jednog. Uzeo je puškomitraljez i pošao da goni neprijatelja. Uvukao se

* Odnosi se na Trinaestu proletersku brigadu »Rade Končar« (vidi dok. br. 88 i 134).

³ Narodni heroj Komnen Zugić. Umro maja 1946 kao potpukovnik

među njih, neprijatelj mu je bio i spreda i pozadi njega ali on se na to nije osvrtao, već je puštajući na blisko otstojanje kosio neprijatelja. Ubivši 12, nišanio je 13-og, ali ga je neprijatelj sa leđa ranio u oko. Iako obliiven krvlju, u polusvesti on je dohvatio puškomitraljez i vratio se u četvrtu. Pre toga je iz »Brede« ubio sigurno 5—6 ali on to ne računa. Sada se on nalazi u sanitetu i izvađeno mu je jedno oko. Sjajno se drži.

4) IV bataljon se takođe dobro pokazao u ovoj akciji, poginuo je jedan komandir čete koji je sam pošao da likvidira neprijateljsku grupu od 30 vojnika. Zove se Rakić.⁴ Nismo još dobili podatke od II bataljona te vam ne možemo navesti pojedine primere.

III bataljon koji je bio još u pokretu, a borba ga je zatekla između Ponira i D. Vitovlja,⁵ samoinicijativno je sa dve čete napao neprijatelja sa čela i naneo mu osetne gubitke. Pohvalu zaslužuje komandant bataljona Ljubiša Veselinović zbog snalažljivosti i odlučnosti.

5) Kod VI bataljona istakli su se takođe drugovi iz jednoga voda koji je učestvovao u borbi. Nišandžija na »Šarcu« Cedo Novaković privukavši se blizu neprijatelja ubio je 4 Nemaca i više ranio. Taj vod na čelu sa vodnikom Miloradom Cirićem ubio je 10—12 neprijateljskih vojnika i 15 najmanje ranio.

6) Ovakvih primera ima više, ali nam nisu svi još poznati, možda i karakterističnijih nego što su ovi. U svakom slučaju imajući ovakve borce i rukovodioce možemo sa sigurnošću tvrditi da smo sposobni na izvršenje svih zadataka bez obzira kakvi oni bili.

Ovo bi bio u najkraćim potezima prikaz nekoliko momenta i nekoliko ljudi iz borbe. Mada je dosta napisano, ali ono nije moglo jasno da prikaže ni te momente, ni ljude.

Izvinut ćeš Vlado,[®] što sam ovoliko odužio, ali računam kad meni nije bilo dosadno da pišem neće ni tebi biti teško da izvučeš najpotrebnije za eventualnu pohvalu.

18/1. 1944 god.

Drug. pozdrav,
polit, komesar,
Dule⁷

⁴ U originalu, na drugoj strani, lijevo od glavnog teksta, dopisano: »Milivoje«. Vjerovatno se Rakić zvao Milivoje.

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 88.

⁶ Šćekić

⁷ Dušan Korać

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE PROLETERSKE (KRAJIŠKE*
BRIGADE ŠTABU PRVOG PROLETERSKOG KORPUSA O
BORBAMA ZA BANJU LUKU I NA KOMUNIKACIJI BANJA
LUKA — ČAĐAVICA — MRKONJIĆ GRAD — JAJCE U
VREMENU OD 31 DECEMBRA 1943 DO 11 JANUARA 1944
GODINE¹**

**STAB
III PROLETERSKE BRIGADE**

18-1-1944 g.
Broj: 1./44 god.

ŠTABU I PROLETERSKOG KORPUSA

Poslije borbi kod Šujice² naša brigada izvršila je pokret prema Travniku gdje je smjenila³ I ličku brigadu. Na tim položajima smo ostali svega dva dana. Na tim položajima neprijatelj je pravio ispad i naš V bataljon ih je razbio. Što je zapaženo — ubijena su tri neprijateljska vojnika i nekoliko ranjeno, koje su odnijeli. Mi smo imali jednog ranjenog.

Pošto smo dobili naređenje za pokret prema Čađavici, izvršili smo pokret 29 prošlog mjeseca.

31-XII-1943 godine smo krenuli od Čađavice i Sitnice prema Banjoj Luci. Neprijateljsko vazduhoplovstvo bilo je vrlo aktivno, koje nas je pratilo cijelog puta do Banje Luke. Naš IV bataljon je oštetiio jedan avion (pikavac) koji je produžio prema Banjoj Luci i srušio se na Banjalučkom polju pošto mu je otpalo jedno krilo. Posada aviona od tri člana je izginula. Za ovo smo obaviješteni od građana Banje Luke, a sami smo osmotrili avion kada je padoo. U toku pokreta prema Banjoj Luci imali smo 5 drugova ranjenih i 2 mrtva.⁴ Ovi su gubitci naneseni od aviona.

31-XII-1943 godine u 23.30 časova stigli smo do spoljnih odbrana grada.⁵ Naše snage su bile podijeljene u dvije napadne kolone.⁶ Jedna kolona napadala je Gornji Šeher jednim dijelom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 12/2, k. 714.

² i " Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 176.

³ U izvještaju Brigade od 20 januara 1944 navedeni su sljedeći gubici: 4 ranjena i jedan poginuo borac (vidi dok. pod reg. br. 13¹—2, k. 714 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

⁴ Zbog lošeg vremena i mećave toga dana, kao i zbog dejstva neprijateljske avijacije, Brigada je zakasnila s napadom koji je bio predviđen za 22.00 časa. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 137 i izvještaj Brigade od 5 januara 1944 u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 11/1—4, k. 458.

⁵ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 174 i 175.

dok je glavnina snaga prodirala u grad niz Vrbas i duž komunikacije Gornji Šeher — Banja Luka. Druga kolona napadala je niz potok Crkvina sa zapadne strane, čisteći predgrađa Lauš i Cifluk.

U prvom naletu naše jedinice su probile spoljne odbrane grada i u roku od jednog sata borbe sektor kojega smo napadali bio je ispresijecan sa našim bataljonima i očišćena predgrađa Gornji Šeher i Lauš. Borba se produžila sa najvećom žestinom cijelu noć i čišćeni su blokovi kuća jedni za drugima. U samu zoru jedinice IV divizije — na našem lijevom krilu — povukle su se,⁷ bez da su obavijestile nas. Na ovaj način bilo je ugroženo naše lijevo krilo, kojega su tenkovi izbacili iz grada i nakon jednog sata borbe naše snage su — lijevo krilo — ponovo ušle u grad. Preko cijelog dana 1 ov. mj. naši bataljoni su vodili borbu u gradu. Svaki sat vršeni su tenkovski napadi od strane neprijatelja na naše položaje. Zahvaljujući hladnokrvnosti i vještini boraca naše brigade i smjelosti i požrtvovanju protivkolske baterije V korpusa, svi protivnapadi neprijatelja su propali. Istoga dana uveče jedinice IV divizije ponovo su napale i ušle u grad sa svoga pravca i tako omogućile nama dalje nastupanje. Preko noći između 1 i 2 ov. mj. jedinice našeg I bataljona likvidirale su jaka uporišta u gradu — Crnu kuću i Gradsku vijećnicu.⁸ —

2 ov. mj. naša brigada je očistila dio grada koji je napadala izuzev tvrđave »Kaštel« — koji je blokiran — i tako produženo nastupanje kroz grad. Tri naša bataljona su bačena na zapadni dio grada da čiste blokove ispred IV divizije.⁹ Uz pomoć naše brdske baterije — koja je vrlo uspješno dejstvovala sa 200 metara — likvidirana je Državna bolnica, Higijenski zavod i Sokolski dom — sve na sektoru IV divizije. U Sokolskom domu su bile vrlo jake neprijateljske snage (oko 700) koje su takoreći uništene od naše artiljerije a potom bombaša i unakrsnom vatom automatskih oruđa. Od ove grupe neprijateljskih snaga oko 200 ih je uspjelo izbjeći u redove XIII krajiške brigade, te su zarobljeni.¹⁰

Pošto je neprijatelju stiglo pojačanje od Gradiške,¹¹ Štab V korpusa je donio odluku¹¹ da naše jedinice napuste grad i mi smo se povukli 3-1-1944 godine u 4 časa ujutru.

⁷ i " Opširnije o dejstvu Četvrte divizije prilikom napada na Banju Luku vidi dok. br. 83.

⁸ Vidi dok. br. 194 i 196.

⁹ Opširnije o tome vidi dok. br. 76.

¹⁰ Odnosi se na Devetsto prvu školsku pukovnicu i Treću bojnu Trista osamdeset treće pukovnije (vidi dok. pod reg. br. 25 2. k. 60 u Arhivu Istoriskog instituta JNA i dok. br. 196 u ovoj knjizi).

¹¹ Vidi dok. br. 8.

U ovim borbama, što je sigurno utvrđeno, naša brigada je ubila oko 450 neprijateljskih vojnika i oficira, zarobila 370 vojnika i 30 oficira". Iz Crne kuće oslobođeno je 207 robijaša,¹⁴ dok broj ranjenih neprijateljskih vojnika nije nam poznat. Zaplijenjena je velika količina ratne spreme — pušaka i razne vrste druge spreme — koja je evakuisana od strane komisije V korpusa, dok smo municiju uzimali za popunu jedinica.

3 ov. mj. ujutru naši bataljoni su se povukli na liniju Han Kola — Krupa na Vrbasu gdje su predanili. Toga dana naš III bataljon je bio napadnut od neprijateljske avijacije. Dejstvom pješadiskog oružja oboren je jedan tromotorni bombarder, koji je u visini izgorio. Od njegove posade samo jedan član je uspio da se spasi sa padobranom i pobjegne preko polja u Banju Luku. Avion se srušio u Vrbas.

Sljedećeg dana naše jedinice su povučene na liniju Han Sladojević — Kadina Voda.¹⁵ Toga dana neprijateljska motorizovana kolona¹⁶ je kretala od Banje Luke u pravcu Kadine Vode. Naš III bataljon koji je bio na položajima kod Kadine Vode nije mogao zadržati neprijateljske tenkove, koji su našli nespemne borbe VI italijanskog bataljona te su ih tenkovi rastjerali. Ovdje je ranjeno 20 Italijana i nekoliko njihovih rukovodioca, a izgleda zarobljeno oko 10.

6 ov. mj. naše jedinice su povučene i posjele dubinske položaje na liniji Kadina Voda — Sitnica. Toga dana neprijatelj je nadirao prema našim položajima. Drugi naš bataljon je vodio borbu sa neprijateljem, i ubio oko 10 neprijateljskih vojnika.

7 ov. mj. neprijatelju su stigla jaka pojačanja — oko 400 motornih vozila, te je uspio da prođe do Čadavice.¹⁷ Ovoga dana vođena je dosta jaka borba sa neprijateljem. Naš III bataljon oštetio je 3 a spalio jedan neprijateljski kamion.

8 ov. mj. I i II bataljon uništili su dva a onesposobili 4 neprijateljska kamiona na liniji Čadavica — Rogolje.

9 ov. mj. pošto je neprijatelj prodro u Mrkonjić [Grad] i prema Jajcu,¹⁸ prebačena su tri naša bataljona na liniju Mrkonjić Grad — Jajce, koji su napadali neprijatelja na toj komunikaciji. Borba je vođena u nekoliko mahova, ali nisu zabilježeni značajniji uspjesi.

11 ov. mj. prema naredjenju¹⁹ koje nam je prenijela VI divizija, izvršili smo prebacivanje bataljona od Magaljdola i Tri-

¹³ Vidi dok. br. 196 i 199.

¹⁴ Vidi dok. br. 194.

¹⁷ Na ovoj liniji Brigada je ostala 4 i 5 januara. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 11/I—4, k. 458 i 13/1—2, k. 714 u Arhivu Istarskog instituta JNA.

¹⁵, " i ¹⁸ Odnosi se na Devedeset drugi motorizovani puk (vidi objašnjenje br. 2 u dok. br. 48 i dok. br. 201).

" Nije pronađeno.

jebova na prostoriju Ribnik, odakle smo poslije preko Potoka krenuli za Prekaju i Drvar.¹⁰

U svim ovim borbama poginulo je 26 drugova i 60 ranjeno,²¹ od kojih oko 20 teže.

U borbama kod Banje Luke na samoj periferiji ubijeno je pored napomenute cifre 12 četnika sa četničkim komandantom bataljona Ostom Zrnićem, a zarobljeno 15, koji su predati Štabu V korpusa. Također je uništen jedan tenk od našeg protivkolskog topa.

Prilikom borbi od Han Kola do Mrkonjića ubijeno je oko 30 neprijateljskih vojnika ukupno, koji su se nalazili na uništenim i oštećenim kamionima.

U Banjoj Luci je spaljena Crna kuća (kazneni zavod), kao i Gradska vijećnica koja je na taj način likvidirana. U Gradskoj vijećnici je izgorila jedna satnija neprijateljskih vojnika koji nisu mogli izbjeći, a neki su pokušavali bjekstvo te su bili poubijani. Ova je cifra uračunata u ubijene neprijateljske vojnike.

POJEDINOSTI O AKCIJI NA BANJU LUKU

I bataljon: likvidirao je Crnu kuću i Gradsku vijećnicu. Borba oko Vijećnice bila je naročito žestoka. Pošto se pušćanom i mitraljeskom vatrom nije moglo ništa učiniti, privučeni su na sto metara protivkolski topovi, koji su sa 12 metaka izbušili zgradu. Poslije toga su napadali bombaši sa bombama i benzinskim flašama, i uspjeli zapaliti zgradu. Borac II čete, Marko Đačić, uspio je za to vrijeme da se probije u pozadinu neprijatelja i da u blizini Gradske vijećnice zapali jednu drvnicu, što je kod neprijatelja stvorilo demoralizaciju.

Vodnik II voda I čete, Dušan Rokvić, na bliskom otstojanju sa 4 metka ubio je 3 neprijateljska vojnika i jednog ranio, a zarobio dvojicu.

Luka Veselinović, borac II čete, došao je do vrata hotela «Palas» i bajonetom probo njemačkog stražara.

Anton Santinon i Pancir Blaž iako sami ranjeni izvukli su za vrijeme borbe jednog ranjenog druga iz prve borbene linije.

²⁰ U izvještaju Brigade od 20 januara 1944 kaže se: »12-1-1944 bataljoni ove brigade prebacili su se na prostoriju Ribnik — Rastoka, gdje su ostali do 13 ov. mj. ujutru, a odatle izvršen je pokret preko s. Potoci za Prekaju i Drvar, gdje su se nalazili do 15 ov. mj.« (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 13/1—2, k. 714.)

²¹ U izvještaju Brigade od 20 januara 1944 gubici su nešto veći (27 poginulih i 68 ranjenih). Ali pošto u njemu ima više grešaka, te može biti da su i ovi podaci netačni (vidi dok. pod reg. br. 13/1—2 k. 714 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

II bataljon: mitraljezac Zivljević Mihajlo ubio je 10 i ranio 5 neprijateljskih vojnika.

Mitraljesci Runić Milan i Karajković Salih ubili su 10 neprijateljskih vojnika i prisilili jedno neprijateljsko odjelje²²...

III bataljon: dva voda III čete sa komandiroom Aleksom Kosanovićem uspjeli su da u toku noći prodru u prizemlje jedne kuće. Na prvom spratu nalazio se neprijatelj. Tako ih je zatekao dan. Naš protivkolac iz neposredne blizine tukao je neprijatelja, dok je neprijateljski protivkolac tukao naše u prizemlju. Vodovi su bili blokirani i bili su prisiljeni na povlačenje. Borci su izvršili juriš bombama na neprijateljski protivkolac, pobili njegovu posadu i uspjeli da se izvuku uz gubitke 2 mrtva i 2 ranjena.

7V bataljon: prilikom likvidacije bunkera na Laušu vodnik Milica Ciganović (desetar) na čelu svoje desetine zarobila je i razoružala 17 domobrana.

U toku drugog dana borbe u gradu bataljon je likvidirao Sokolski dom u kome je bilo oko 700 neprijateljskih vojnika. U toku noći jedinice IV i V bataljona vršile su nekoliko puta napad na Sokolski dom, ali bez uspjeha. Oko 9 sati izjutra privukli su brdski top na 100 metara od zgrade. Topovskom vatrom neprijatelj je stjeran u prizemlje i odatle pokušao da bježi. Duro Banjac, vršilac dužnosti komandira čete, Medić Đuro, vodnik, Ivica Iljanić, desetar, Bosa Grahovac, četna bolničarka, Savka Grujičić, vodna bolničarka i komandant bataljona Milan Cup²³ priletjeli su kući i pobacali bombe među neprijateljske vojnike. Tom prilikom poginula je Savka Grujičić i Bosa Grahovac teško ranjena. Pošto su ih izvukli, Ivica Iljanić ponovo je pokupio bombe i pobacao među neprijatelja pri čemu je teže ranjen. Neprijatelj je u paničnom strahu počeo da bježi iz Sokolskog doma, ali je dočekan vatrom naših automatskih oruđa. Pošto je bijeg u grad bio nemogućan, bježao je prema XIII Krajiškoj brigadi, gdje je uglavnom pohvatan. U samoj Sokolani neprijatelj je imao oko 500 mrtvih i ranjenih. U tom momentu stiglo je neprijatelju pojačanje, koje je onemogućilo proširenje postignutih uspjeha.

Vodnik Boško Atlagić (I četa) sa 12 metaka ubio je 4 neprijateljska vojnika a ranio 3.

V bataljon: poručnik Miljuš Stevo, komandir III čete prvog dana napada ubio je 16 Njemaca. U toku sljedeće noći njegova četa, pošto je likvidirala bolnicu, vršila je napad na Sokolski dom. U toku borbe ranjen je zamjenik komesara iste

" Tako je, nedovršeno, u originalu.

" Narodni heroj. Poginuo juna 1944, na Zec Planini, kao zamjenik komandanta Sedme krajiške NOU brigade.

čete. Dok je preduzimao mjere da se ranjeni zamj. komesara izvuče, poručnik Miljuš je poginuo u neposrednoj blizini Sokolane. Drug Miljuš se je istakao u svim borbama od početka ustanka pa do danas. U svim akcijama bio je prvi kao bombaš i svojim junaštvom zadivljavao je sve druge jedinice u kojoj se nalazio, te je i ovoga puta bio na čelu svoje čete gdje je pao.

Cijelo vrijeme akcije na Banju Luku svi borci pokazali su kako u borbi tako i u izvlačenju ranjenika beskrajnu požrtvovanost i smjelost, a rukovodioci od desetara pa navise izvanredne sposobnosti u komandovanju sa svojim jedinicama više nego ikada do sada.

Gore navedeni pojedinačni slučajevi tek se malo razlikuju od borbe jedinica na Banjoj Luci i herojstva koje su pokazale jedinice cijele brigade.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
otsutan

Komandant—major,
VI.²⁴ M. Bajić

BR. 104

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE BRIGADE ŠTABU ŠESTE NOU
DIVIZIJE O BORBAMA OKO GORNJE I DONJE PECKE U
VREMENU OD 13 DO 17 JANUARA 1944 GODINE¹

**ŠTAB III BRIGADE VI DIVIZIJE
I PROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA**

N.O.V. JUGOSLAVIJE

Op. broj: 20/44

18/1. 1944 g.

Operativni izvještaj br. 2 za
borbu od 13—17T.44 sa Njem-
cima oko Gornje i Donje Pecke.—

ŠTABU VI DIVIZIJE

Po naređenju toga Štaba, u vezi prodora neprijatelja za Šipovo,² naša Brigada, koja je bila koncentrisana na prostoru

" Vlado

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoričkog instituta JNA pod reg. br. 6—1/7, k. 802.

² Vidi dok. br. 203.

Medna — Podrašnica,³ 11. ov. mj. prebacila se je na prostor Beriće — Špirići i Pecka,⁴ sa zadatkom da brani pravac prema Mlinišcima od neprijateljskog prodora. Po dolasku na pomenuti prostor, bataljoni su raspoređeni i to: I u Grabež, II u Beriće, III u Jakovljeviće i IV bataljon u Beriće. Četa za vezu i Prateća četa u Čeniće, komora u D. Pecku, Štab brigade u Beriće.

Odmah se pristupilo uništavanju ceste i organizaciji položaja.

PODACI O NEPRIJATELJU:

Dana 12. ov. mj. naše patrole, koje su slate za vezu sa XIII⁵ i III kr. brigadom,⁶ izvjestile su o koncentraciji neprijatelja na prostoru Podrašnica — Štrbina,⁷ gdje je ijtj opravljao cestu. Povodom toga preduzete su mjere opreznosti i pristupilo se je održavanju kontakta sa neprijateljem.

RASPORED SNAGA:

U cilju izvršenja dobivenih zadataka, napravljen je slijedeći raspored snaga: I bataljon organizovao je položaje prema Šipovu, sa zadatkom da spriječi prodor neprijatelja na glavnu cestu i da štiti ostale snage bočno. III bataljon postavljen je na pretstraži sjevero-istočno od Carevca, sa zadatkom da održava kontakt sa neprijateljem, da primi borbu sa neprijateljem kod Carevca, a predhodno da ometa opravku puta. Pored toga da štiti od eventualnog napada neprijateljske pješadije od Trnova. U slučaju da bude odbačen sa komunikacije, da djeluje bočno sa istočne strane puta. II bataljon postavljen je na Gradini, sa zadatkom da organizuje glavni položaj za odbranu i da na istom primi borbu. IV bataljon smješten je u rezervu u zapadni dio Beriće. Protukolni top pridodat je II bataljonu. Osmatračnica Štaba brigade bila je na Gradini. Sa I i II bataljonom uspostavljena je telefonska veza.

TOK BORBE:

13. ov. mj. neprijatelj u toku dana produžio je opravku puta. Pretstraže III bataljona ometale su tu opravku. Došlo je do jačeg sukoba kod Carevca,⁸ toga dana bila je magla, neprijateljske pobočnice zašle su sa istočne strane puta i došlo je do

³ Opširnije o rasporedu Brigade vidi dok. br. 49.

⁴ Vidi dok. br. 61.

Odnosi se na Trinaestu krajišku NOU brigadu. O njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 76 i 95.

⁵ Odnosi se na Treću proletersku (krajišku) brigadu (vidi dok. br. 103).

⁶ Vidi dok. br. 208.

⁷ Vidi dok. br. 210.

sukoba sa bočnim osiguranjem III bataljona. Poslije kraće borbe Bataljon je bio odbačen sa položaja, kojom prilikom neprijatelj je imao 5 mrtvih, dok na našoj strani nije bilo gubitaka. Pretstraže II bataljona došle su u kontakt sa neprijateljem, a III bataljon prebacio se je za Pecku i smješten u brigadnu rezervu kod škole, s tim što je jednom četom zatvarao pravac: staru cestu, južno od Vasića. U toku noći na položajima kod Carevca eksplodirale su dvije nagazne mine, koje su bile postavljene na putu. Oštećen je teški tenk, koji je cijelu noć popravljan i vjerovatno još neko motorno vozilo.

Neprijatelj je u toku noći došao sa jakom motorizovanom kolonom od oko 150 motornih vozila, među kojima veći broj tenkova i blindiranih automobila. Ista kolona raspolagala je sa minobacačima i brdskim topovima. Tenkovi su također bili naoružani sa protukolnim topovima i automatskim topićima. Očekivao se napad neprijatelja na naše glavne položaje. Toga dana neprijatelj se povukao iz Šipova, te je stvoren slijedeći plan za odbranu našeg položaja:

II bataljon da frontalno dočeka neprijatelja na Gradini i da primi sa njim borbu. Protukolni top postavljen je na cesti ispred prekopa. Kada neprijatelj bude angažovan u borbi sa II bataljonom, I bataljon prikupljen kod Grabeža trebao je udariti bočno neprijatelja, dok bi III bataljon također udario bočno sa zapadne strane. Minobacači postavljeni istočno od Vasića trebali su pomoći napad.

14. ov. mj. ujutro sve snage bile su na određenim položajima. Stab II bataljona sa rezervnom četom nalazio se u kućama južno od okuke kod općine, i nije na vrijeme postavio se na određeno mjesto. Neprijatelj je primjetio kretanje i počeo gađati iz artiljerije, tako da je nanio gubitke rezervnoj četi i poginuo je zamjenik* komandanta. U to doba naišla je neprijateljska pješadija u jačini od oko 200 vojnika i tenkovi, te su odpočeli napad na Gradinu. Snage II bataljona prihvatile su borbu na određenim položajima. Neprijatelj je tukao artiljerijom i bacačima, zalazio tenkovima, te je tukao iz mitraljeza i iz automatskih topića. U to vrijeme I bataljon prešao je u protunapad sa jednom četom, koja je uspjela da se približi na blisko otstojanje neprijatelju (do same ceste), te iznenadno napala neprijateljske kamione i jednu grupu skijaša, koji su se odmarali u jednoj dolini bez osiguranja. Tom prilikom 2. četa I bataljona otvorila je iznenadnu paljbu iz sedam automatskih oruđa i većeg broja pušaka, tako da je kod neprijatelja nastala panika i bježanje. Vatra je prenesena na autokolonu i

* Nikola Dragosavac

Iako se razvila žestoka borba. Neprijatelj je tukao iz tenkova. Neprijatelj je preduzeo obilaženje na desno krilo čete, te tako pomoću tenkova i sa padina Stankovog Vrha koji je bio zauzeo ugrozio je četu koja je vršila napad, tako da je ista morala da se povlači. Ostale snage I bataljona sa jednim djelom bile su u rezervi, a sa jednim su pomagale napad na desnom krilu II bataljona. Rezerva je ubačena za omogućavanje povlačenja 2. čete. II bataljon također je vršio protunapade i uspio potisnuti neprijatelja sa padina Stankovog Vrha. U toku borbe protukolni top, kad je vidio povlačenje rezervne čete II bataljona, povukao se je sa svoga položaja, te mu je naređeno da se postavi kod Vasića i da tuče neprijateljsku motorizovanu kolonu koja je bila zakrčila sav put. Tako je iz topa i iz bacača pogodeno nekoliko neprijateljskih motornih vozila. Neprijatelj je naglo reagirao artilerijom, ali posada topa i bacača sklanjala se za litice i kad prestane neprijateljska vatra, ponovo je gađala, tako da čitav dan neprijatelj nije mogao da ih učutka. III bataljon vršio je pritisak sa zapadne strane, ali nije mogao preduzeti odsudan napad, pošto je neprijatelj sa tenkovima bio raspoređen na okukama ceste i tako nije dozvoljavao prilaz. Toga dana borba je trajala do 15 čas. i neprijatelj je odbijen. Nije uspio zauzeti Gradinu. IV bataljon koji je bio postavljen na osiguranje prema Mednoj i Marčeta napao je na začelje neprijateljske kolone sjeverno od Carevca. Tom prilikom protjerao je neprijateljske zaštitnice, nanijevši im gubitke do 6 izbačenih iz stroja, tako je neprijateljska kolona bila blokirana. U toku borbe pomenutog dana neprijatelj je pretrpio gubitke od oko 80 mrtvih, kako tvrde starešine i borci koji su napadali i branili na pomenutim položajima. Također su mu naneseni gubici i od teških oruđa. Pored toga neprijatelj je imao veći broj ranjenih i oštećena 3—4 motorna vozila. Plijen se nije mogao izvući. Na našoj strani toga dana I bataljon imao je 9 mrtvih i 10 ranjenih drugova, II bataljon 6 mrtvih, 9 ranjenih i 2 nestala. Izgubljena su dva puškomitraljeza i jedno postolje od teškog mitraljeza.

U to doba neprijatelj je bio opkoljen i izgledi za uništenje bili su povoljni. U tom duhu i raspoređene su snage ove Brigade. U toku noći neprijatelj je dobio pojačanje od Podrašnice u jačini od 150—200 motornih vozila, te je od Štaba divizije dobilo naređenje da se snage ove Brigade prebace na zapadnu stranu ceste.

15 ov. mj. ujutro snage ove Brigade bile su raspoređene na liniji Marčete — Novakovići — Vasići — G. Pecka. Kod Vasića protukolni top i bacači bili su postavljeni sa namjerom da tuku neprijateljsku motorizaciju prilikom pokreta kroz Beriće.

U 8 sati neprijatelj je preuzeo napade sa pješadijom u jačini do 500 vojnika na naše položaje kod Vasića.¹⁰ Napad je potpomognut sa jednim avionom, artilerijom i bacačima i uz pomoć tenkova. Tako je uspio odbaciti naše snage sa položaja od Vasića, a njegovo daljnje nadiranje obustavljeno je. Istovremeno četnici su napadali preko Medne i bacili se na naše lijevo krilo. Toga dana neprijatelj je pretrpio manje gubitke (5 mrtvih). Na našoj strani od artilerije poginula su 4 druga i 13 ranjenih.

16 ov. mj. neprijatelj nije bio aktivan na našim položajima. Poslije podne oko 15 čas. jedna grupa neprijateljskih vojnika izišla je preko Cenića i zanoćila u selu južno od slova G. (Gornja Pecka). Neprijatelja smo napali sa jednom četom, koja je tada bila na raspoloženju. Tom prilikom ubijeno je 5 neprijateljskih vojnika, 10 zarobljeno. Zarobljen je jedan radio-prijemnik, 6 pušaka, 13 mula sa samarima, 15 rančeva, čebadi, šat. krila, ostale ratne spreme i 1000 mauzer metaka. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

17 ov. mj. na položajima Zdrnje — Čojderi nalazio se naš III bataljon, dok su dva bataljona bila u Vrbljanima, a II bataljon prebačen za Jasenove Potoke. Oko 7.30 čas. neprijatelj sa snagama do 500 vojnika¹¹ napao je naše položaje sa pravca Novakovići — Vasići — Zdrnje i kota 646. Bataljon koji je bio u Jasenovim Potocima, pošto se povratio, zaposjeo je položaje Babina Glava.¹² Neprijatelj je uspio odbaciti naše snage i doći do Donje Pecke. te je isti zaustavljen na liniji Babina Glava i Hodžina Glava. Zatim se prešlo u protunapad i neprijatelj je vraćen na svoje položaje. Prilikom borbi 17 ov. mj. neprijateljski gubici iznose do 10 izbačenih iz stroja, dok na našoj strani bilo je 2 mrtva i 5 ranjenih.

Pored gore iznijetih borbi vršena su dva manja napada na neprijateljske koncentracije, kojom prilikom je ubijeno nekoliko neprijateljskih vojnika. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

REZULTAT BORBE:

Neprijateljska kolona zadržana je 4 dana do Gradine. Neprijatelju su naneseni gubici od 105 mrtvih i veći broj ranjenih. Oštećen je jedan teški tenk i 4—6 motornih vozila. Zarobljeno je 10 vojnika. 6 pušaka, 13 mula, nešto municije i drugog ratnog materijala.

Sopstveni gubici: 21 mrtav. 2 nestala i 36 ranjenih. Izgubljena dva puškomitraljeza.

Vidi dok. br. 211 i 212.

Vidi dok. 214, 215 i 217.

Vjerovatno se odnosi na Babine Gr.

gubitke /5 mrtvih/. Na našoj strani od artiljerije poginula su 4 druga i 13 ranjenih.

16 ov.nj. neprijatelj nije bio aktivan na našim položajima. Poslije podne oko 15 čas. jedna grupa neprijateljskih vojnika izašla je preko Čenića i zanočila u selu južno od slova G./Goraja Pecka. Neprijatelja smo napali sa jednom četom, koja je tada bila na raspoloženju. Tom prilikom ubijeno je 5 neprijateljskih vojnika, lo zarobljeno. Zarobljen je jedan radio-prijemnik, 6 pušaka, 13 mula sa samarima, 15 ranjeva, čebadi, kat. krila, ostale ratne sprege i 1000 mauter metaka. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

17 ov.nj. na položajima Ždraje - Čojdari, nalazio se naš III. bataljon, dok su dva bataljona bila u Vrbljanima, a II bataljon prebačen na Jasenovce Potok. Oko 7.30 čas. neprijatelj sa snagama do 500 vojnika napao je naše položaje sa pravcem Novakovići - Vasići - Ždraje i kota 646. Bataljon koji je bio u Jasenovim Potocima, pošto se povratio, sasosjao je položaje Bobina Glava. Neprijatelj je uspio odbaciti naše snage i doći do Donje Pecke, te je isti zastavljen na liniji Bobina Glava i Adšina Glava. Zatim se prešlo u protinapad i neprijatelj je vraćen na svoje položaje. Prilikom borbi 17 ov.nj. neprijateljski gubitci iznose do 10 isbačenih iz stroja, dok na našoj strani bilo je 2 mrtva i 5 ranjenih.

Pored gore iznetih borbi vršena su dva manja napada na neprijateljske koncentracije, kojim prilikom je ubijeno nekoliko neprijateljskih vojnika. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

REZULTAT BORBE:

Neprijateljska kolona sadrži je 4 dana do Gradina. Neprijatelju su naneti gubitci od 105 mrtvih i veći broj ranjenih. Otkriven je jedan tenki tenk i 4-6 motornih vozila. Zarobljeno je 10 vojnika, 6 pušaka, 13 mula, nešto municije i drugog ratnog materijala.

Sopstveni gubitci: 21 mrtav, 2 nestala i 36 ranjenih. Izgubljeni dva puško-mitraljeza.

Utrošak municije: 12799 mauter, 1707 talijanske, i 642 sa "Breda", Bombi 38, mina sa mala minobacača talijanske 38, sa bacača 81 mm. 22, granata sa protokolni top 20, naganai mina 2, -

KRITIČKI OSVRT:

Akcija je vođena po planu. Bilo je nepotrebnih žrtava. Slaba organizacija položaja kod čete i satkih bataljona. Položaji su otkriveni.

U vreme ovih akcija istakla se 2. četa I bataljona, koja je uspjela napadom upala u neprijateljsku koncentraciju i nanijela neprijatelju dosta velike gubitke.

Kao pojedinci istakli su potporučnik Gađi Laco komandir 2. čete I. bataljona, istakao se je u pravilnom rukovodstvu sa svojom četom i sa odlučnošću i hrabrošću. Vodnik Jurasović Dane ispravno je rukovodio svojim vodom i u najtežoj situaciji dobro se je snalasio. Vodnik Vukelja Iso, pokazuje veliku hrabrost u borbi. Desetar Dimić Milan pravilno je rukovodio sa svojom desetinom. Delegat Rašić Nikola i ako teže ranjen još je tukao iz svog puško-mitraljeza i vikao: "i ako sam ranjen još ću da vam se svetim". Borac Škorić Filip nišandžija na "šerou" uništio je sa svojim "šarcom" više neprijateljskih vojnika i u mnogome pomogao povišenju čete koja je bila u opasnosti. Ovi gore pomenuti su iz I. bataljona.

Također se je usorno držala 2. četa II bataljona, gdje je vršila nekoliko usastopskih povratnih napada. Komandir čete čete potporučnik Marko Novaković pravilno je rukovodio sa svojom četom i pokazao je veliku hrabrost.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

M. G. Čučina

Komandant,

major,

M. G. Čučina

Šifra: 6-2/7

602

Utrošak municije:^{1^} 12.799 mauzer, 2707 talijanske i 1542 za »Bredu«. Bombi 38, mina za male minobacače talijanske 38, za bacače 81 mm. 22, granata za protukolni top 20, nagaznih mina 2.

KRITIČKI OSVRT:

Akcija je vođena po planu. Bilo je nepotrebnih žrtava. Slaba organizacija položaja kod četa i nekih bataljona. Položaji su otkriveni.

Za vrijeme ovih akcija istakla se 2. četa I bataljona, koja je smjelim napadom upala u neprijateljsku koncentraciju i nanijela neprijatelju dosta velike gubitke. Kao pojedinci istakli su se: poručnik Gaić Lazo, komandir 2. čete I bataljona, istakao se je u pravilnom rukovodstvu sa svojom četom i sa odlučnošću i hrabrošću. Vodnik Jurasović Dane ispravno je rukovodio svojim vodom i u najtežoj situaciji dobro se je snalazio. Vodnik Vukelja Iso pokazao je veliku hrabrost u borbi. Desetar Dimić Milan pravilno je rukovodio sa svojom desetinom. Delegat Rašić Nikola, iako teže ranjen, još je tukao iz svog puškomitraljeza i vikao: »iako sam ranjen, još ću da vam se svetim«. Borac Skorić Filip, nišandžija na »Šarcu«, uništio je sa svojim »Šarcem« više neprijateljskih vojnika i umnogome pomagao povlačenje čete koja je bila u opasnosti. Svi gore pomenuti su iz I bataljona.

Također se je uporno držala 2. četa II bataljona, gdje je vršila nekoliko uzastopnih povratih napada. Komandir iste čete potporučnik Marko Novaković pravilno je rukovodio sa svojom četom i pokazao je veliku hrabrost.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar.
M.¹⁴ Basta

Komandant,
major,
M.¹⁵ Sijan

(M. P.)

¹³ U originalu su sve brojke u ovom odeljku ispisane crnim mastilom.

¹⁴ Milan

¹⁵ Milan

IZVJEŠTAJ MOSTARSKOG BATALJONA OD 18 JANUARA
1944 ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O SITU-
ACIJI NA PODRUČJU MOSTARA I O AKCIJAMA NA ŽE-
LJEZNIČKOJ PRUZI KONJIC — BRADINA¹

STAB
MOSTARSKOG BATALJONA
Položaj, 18 I 1944 g.

ŠTABU XXIX DIVIZIJE

Izveštavamo vas sljedeće:

1.) Stanje kod nas na terenu je takovo da je situacija potpuno sazrela za mobilizaciju ali koju je moguće izvršiti samo sa većim snagama, pošto u nama ne vide još vojničku silu koja bi ih bila u stanju da bar donekle zaštititi za slučaj napada okupatora. Zatim muslimani se ne dadu mobilisati bez Srba koje je nama nemoguće mobilisati, sa čime je drug Uglješa² potpuno upoznat! Obzirom na gornje, predlažemo vam da odmah pošaljete jedan vaš bataljon koji će izvršiti mobilizaciju Srba svrstavši ih u svoj sastav ili da formiraju novi bataljon ili odred. Drugovi važnost ovoga terena mislimo da vam ne treba naglašavati.

2.) Obavješteni smo da pojedine vaše jedinice imaju vrlo malu količinu municije koju bi također na ovome terenu mogli da dobijete. Mi vam šaljem ova za mašinke 200 kom. metaka.

3.) Ukoliko drug Uglješa ne misli ovako, pošaljite druga Mičevića³ ovamo po prvim kuririma.

4.) Izveštavamo vas o jednoj našoj uspješnijoj akciji na pruzi kojom je prilikom uništeno 3 kom. zupčanica, lokomotiva, 12 vagona, 1 tenk. 1 haubica čiju smo posadu zarobili, 12 konja i ostalog ratnog materijala.⁴ Zatim je izvršeno više napada na utvrđene tačke duž pruge Bradina — Konjic.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 45—7, k. 1144.

² Danilović

* Stevo Mičević

³ U bojnoj relaciji Trećeg zbornog područja za januar 1944 stoji: »7 sječnja: partizani napali između Brđana i Podorašca teretni vlak. isti opljačkali, odveli želj. osoblje i vlak pustili niz miniranu prugu, koji se survao«. (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1'2—3, k. 57.) U dokumentu je prikazano nekoliko akcija partizana na želj. pruzi Rama — Bradina.

5.) Molimo vas ako je ikako moguće da pošaljete skupa sa drugom Stevom druga Maksima Kujundžića.⁵
Drugarski vas pozdravljamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom
Cemalović⁶

(M. P.)

V. d. komandanta
Pintul⁷

BR. 106

**IZVEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA BOLNICE PRVE
PROLETERSKE DIVIZIJE ŠTABU DIVIZIJE O POKRETU
BOLNICE OD KORICANA DO DRVARA OD 7 DO 19 JANU-
ARA 1944 GODINE¹**

Izveštaj o izvršenom pokretu od
Koričana do Drvara u vremenu
od 7-1-1944 god. do 19-1-44 god.

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

U vremenu neprijateljskog nadiranja od pravca Teslić — Maslovare — Šiprage — Petrovo Polje,² bolnica I Proleterske divizije nalazila se na Petrovom Polju, odnosno u selu Gornji Koričani. Za ovaj neprijateljski prodor saznao sam 6-1-44 god., t.j. na Badnji dan. Odmah sam pisao po vojniku privatno pismo preko zamenika pol. komesara bolnice da obavesti Štab divizije, za koje ne znam da li je dobiveno. U zaštiti bolnice došao je na Badnji dan u veče V Bataljon 13 Proleterske brigade i to nepotpun, sa 2V2 čete od 120 drugova.³ Prilikom približa-

⁵ Narodni heroj. Poginuo u jesen 1944 kod Nevesinja, kao komandant Omladinskog bataljona Dvadeset devete NOU divizije.

⁶ Enver

⁷ Narodni heroj Ahmet Pintul. Poginuo aprila 1944 u zasjedi između Bradine i Konjica.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 2/1—4, k. 712 A.

² Vidi dok. br. 58, objašnjenje br. 3 i 4.

³ Do 6 januara 1944 Drugi bataljon Prve proleterske brigade neposredno je obezbjeđivao divizijsku bolnicu. Toga dana, po naređenju Štaba divizije, sačekao je neprijateljske snage i spriječio im prodor preko Kruševog Brda ka bolnici. Potom je nastavio put, vodeći teške borbe kao zaštitnica bolnice sve do s. Oborci (sjeverno od D. Vakufa),

vanja neprijatelja bolnici, bataljon je dao naređenje [za] povlačenje bolnice u pravcu sela Vitovlje u 12^{1/2} h [7-I-]⁴ i bolnica ga je odmah izvršila. U Vitovlju je bolnica stigla u 8 h u večer i odmorila do 8^{1/2} h u jutro. Za to vreme bolnica je kuhala 2 puta noću. U jutro je bolnica izvršila pokret u 8^{1/2} h [8-1]. po naređenju Štaba 13 Proleterske brigade, do sela Kruščice, gde da se smesti. Kada smo stigli u selu Kruščicu, usled nove situacije koju nije predviđala ni 13 Brigada, kao ni sami mi, nije bilo mogućnosti da se odmorimo, kao ni da se kuha. Neprijatelj je već bio ugrozio put Skender Vakuf — Jajce, kao i od Jezera, odakle je tukao i artiljerijom. Iz Kruščice sam poslao kurira za Jajce, misleći da će se moći povezati sa nekim od odgovornih drugova iz saniteta ili pak Štaba divizije, ali kada se isti vratio, podnio mi je izveštaj da u Jajcu nema naših jedinica već da je Jajce evakuisano. Tako sada smo ostali bez ikakve veze sa i jednom našom jedinicom iz I Divizije od koje bi tražili dalje obaveštenje za pokret. Zato smo morali samoinicijativno da određujemo pravac pokreta. Te je uprava bolnice u dogovoru sa Štabom V Bataljona donela odluku da krene pravcem levo od Jajca, to jest Karaula — Oborci. Ovamo je nas rukovodilo i to što smo mislili da se na ovom sektoru moramo povezati sa jedinicama iz I Prol. divizije, jer smo znali da su se pre 1—2 dana nalazile na tom sektoru. Pošto je neprijatelj bio blizu i to sa naše desne strane, kao i od pozadi, resili smo da krenemo sa bolnicom odmah. To smo i učinili, putovali smo cele noći do 3 h [9-I-] u jutro, kada smo stigli u selo Brvanci na 3 h daleko od Karaule. Odatle smo poslali odmah tri kurira u pravcu Karaule radi veze sa našim jedinicama ali se isti nisu ni sutradan vratili. Tako smo mi izvršili oko 10 h [9-1] pre podne pokret za Košice, gde smo stigli u 1 h i pre nego je obrok bio dobro skuhan u neposrednoj blizini nas čula se neprijateljska vatra. Odlučili smo odmah krenuti, t.j. oko 4^{1/2} h [9-1] u pravcu Oboraca, gde smo stigli oko 12 h. Iz Oboraka smo odmah uputili kurire u D. Vakuf, gde smo se informisali da se delovi I Proleterske [divizije] nalaze sa one strane Vlašić Planine u pravcu centralne Bosne. Pravac kretanja za njima bio je nemoguć jer se neprijatelj već kretao u

odakle je produžio pokret s istim zadatkom do Drvara, gdje je sustigao bolnicu. Peti bataljon Trinaeste proleterske brigade, koji je bio preuzeo obezbjeđenje bolnice i Komanda čete diviziske bolnice nisu znali da za njima ide Drugi bataljon kao zaštitnica, te su neprestano izmicali ispred njega. Opširnije o tome vidi dok. br. 33, 50 i 134 u ovoj knjizi i knjigu depeša Prve proleterske divizije pod reg. br. 1—15, k. 706 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁴ Datumi u uglastim zagrada uzeti su iz Ratnog dnevnika pukovnika Spasoja Vojinovića, koji je tada bio komesar Petog bataljona Trinaeste proleterske brigade.

pravcu Karaule, te smo doneli odluku da se krene ka D. Vakuf — Bugojno, što smo posle obeda, t.j. 4 h [10-1] po[sle] pola noći i učinili. U 7/8 stigli smo preko mosta na Vrbasu ispod Kopčića i smestili se u Kopčiće kod Bugojna, gde smo spremili obrok hrane. U D. Vakufu smo razgovarali sa članovima Komande područja i O. K.⁵ i oni su nam predložili pravac pokreta Slatina — Janj, što smo i učinili. U 2 h po podne kolonom smo krenuli u pravcu Slatine, gde smo stigli u 10 h pre pola noći i odmorili bolnicu u paviljonima bolnice 10 Divizije do 11Vžh a onda krenuli za Janjski Vagan. U Vagan smo stigli oko 7 h [11-I-] pre podne, gde smo spremili obrok za bolnicu a odmah pri dolasku poslali kurire za Štab Janjskog odreda, koji su se vratili sa izveštajem da se neprijatelj kreće u pravcu nas i da se nalazi na 2Vāh od nas. U 5 h po podne izvršili smo pokret u pravcu Blagaj — Pribeljci — cesta Glamoč — Mliništa — Vagan kod Glamoča. Ovaj smo marš vršili celu noć i ceo dan do 8 h [12-1], kada smo stigli u Vagan. U Vagnu smo uhvatili prvi put telefonski vezu sa Štabom I Prol. korpusa, kao i sa 8 Korpusom koji je bio u Vagnu. Ove noći smo zgotovili dva obroka a sutradan oko 9 h [13-1] pre podne krenuli smo za Rora, gde smo se zadržali 2 dana i dve noći. Ljudstvo je bilo prilično nahranjeno i odmoreno, imali smo vezu sa I Prol. korp. i sa Sanit. otkom pri V. S.⁶, kao i sa referentom⁷ saniteta I Prol. korpusa. Iz Rora smo krenuli [15-I-] za Crni Vrh po naređenju ref. korpusa, gde smo se zadržali samo jednu noć, a sutradan u 11 h dobili smo naređenje od I Korpusa, preko delegata Mire Mitrović, da teže odpremimo za Drvar. To smo uradili a posle toga u 10 h i sa ostalim delom bolnice krenuli smo za Prekaju. U Prekaji smo se zadržali od 3 h po ponoći do 11 h pre podne, kada smo dobili naređenje od ref. korpusa da se krenemo u sastav ostalog dela bolnice za Drvar, selo Prnjavor. U Prnjavor smo stigli 17-1-44, gde smo se prilično odmorili. Za ovo vreme u Drvaru primili smo mnogo ranjenika i bolesnika. Za vreme ovog dugačkog i napornog puta bez odmora i po vrlo dubokom snegu moral bolnice bio je na prilično zavidnoj visini, izuzev nekoliko novih boraca koji su bili izgubili poverenje da će se bolnica izvući i da ćemo uhvatiti ikad vezu sa našim jedinicama. Kod pojedinaca se osećala neizdržljivost i gundanje od gladi. Na ovom putu 7—17-1.44 god. umrla su tri druga. Nestala je jedna drugarica bolničarka u Oborcima. Ova je tražena ali izgleda da su se bili nabili po seljačkim kućama. Zaprla je oko 10 starijih i iznemoglih konja. Sanitetski i ostali materijal je sačuvan. 2 nosila su ostala u selu Vagan (janjski) po

^a Okružni komitet
^{*} Vrhovni štab NOV i POJ
⁷ Voja Đukanović

predlogu Štaba Janjskog odreda i još nekih drugova sa terena kod bolnice 10 Divizije. Ovi su drugovi bili jako slabi, mogli su ići samo na nosilima, kao od Koričana do Janja, ali da bi se rasteretila bolnica za brzi pokret i da ne bi pala u škripac, ovo je rešeno odlukom svih partijaca bolnice. Verovatno je da su zdravo ostali. Napominjem da je ovaj marš bio vrlo težak i dugačak a smatram da nije do-istog moralo doći da su odgovorni drugovi po pitanju saniteta na vreme povelu računa. Zato po predlogu drugova partijaca molim za objašnjenje da se vidi ko je krivac za nedobiveno naređenje i pravac pokreta.

Politkom — poručnik
Vuk.* Vlahović

BR. 107

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE NOU DIVIZIJE OD 19 JANU-
ARA 1944 ŠTABU PETOG KORPUSA NOVJ O SITUACIJI
U ZAPADNOJ BOSNI¹

STAB
IV. DIVIZIJE 5. KORPUSA
N.O.V.J.

Pov. br. 13
Dne 19.1. 1944 g.

ŠTABU 5. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Položaj

Na sektoru koji drže snage ove divizije stanje je slijedeće: Na sektoru Kozare neprijateljska ofanziva je razbijena i neprijatelj je vraćen u svoje garnizone.² Vezu sa snagama na pomenutom sektoru imamo, ali iscrpne izvještaje još nismo dobili iz razloga što je nekoliko grupa kurira nestalo i vraćeno jer je neprijatelj držao jaku blokadu na liniji Banja Luka — Prijedor — Bos. Novi. Uglavnom iz najnovijih podataka ustanovili smo da je neprijatelj odstupio pod jačim pritiskom naših snaga, koji

" Vukadin

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 20/1—4, k. 458 A.

² Vidi dok. br. 188.

je vrlo niskog borbenog morala i ne smije se kretati van cesta i odvojeno od oklopnih jedinica. Ranjenici su spaseni, kao i narod na pravcima gdje je neprijatelj uspio prodrijeti, jedino što je neprijatelj uspio zarobiti vrlo mali broj žena i djece i popaliti manji broj kuća. Na ostalim sektorima neprijatelj nije uspio nigdje prodrijeti na oslobođenu teritoriju.

Radi lakšeg vŕđenja borbe i oslobodavanja dijelova snaga ove divizije, koje su već duže vremena na istim sektorima, minirali smo i onesposobili ceste: Banja Luka — Sanski Most, Prijedor — Sanski Most, Prijedor — Ljubija — Stari Majdan, [Bos.] Krupa — Budimlić Japra, Krupa — Jasenica. Krupa — [Bosan.] Petrovac i naredili smo Bihaćkom bataljonu da prekopa cestu Bihać — Petrovac. Pruga Banja Luka — Prijedor — Bos. Novi neprekidno je izbačena iz saobraćaja kao i ceste na ovome pravcu, jedino što s vremena na vrijeme neprijatelj sa jačim snagama vrši pokrete između pomenutih garnizona.

Namjeravamo prebaciti aktivnost dijela snaga ove divizije³ na liniju Bos. Novi — Bihać da bi omogućili veću akciju na neprijateljski garnizon, jer ovakvim rasporedom naših snaga neprijatelj je jako oprezan u garnizonima ispred naših snaga i raspolaže sa dosta velikim snagama i oklopnim jedinicama u pomenutim garnizonima,⁴ te su nam na ovaj način neke jedinice postale neaktivne.

Potrebno bi bilo da nam se dodijeli još izvjesna količina eksploziva za rušenje neprijateljskih vozova i većih objekata, kao i nagaznih mina, isto tako i jugoslovenske municije dok mi zarobimo jer smo u akciji na Banjoj Luci⁵ potrošili veću količinu municije.

Molimo vas da nas obavijestite o kretanju neprijatelja i borbi na ostalim sektorima da bi sa svojim snagama mogli parirati i vršiti ispomaganje ostalih snaga.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	Zamj. komandanta	Komandant
Boško Šiljegović	p.pukovnik Vojo ⁶	p.pukovnik Petar ⁷

(M. P.)

³ Vidi dok. br. 215 u ovoj knjizi i izvještaj Četvrte NOU divizije od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 33—11, k. 768 A).

* O rasporedu neprijateljskih snaga vidi dok. br. 188. 205 i 209. Vidi dok. br. 83.

⁶ Todorović

⁷ Vojnović

**NAREĐENJE ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
19 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RA-
SPORED I ČIŠĆENJE PROSTORIJE SOKOLOVIĆA OD ČET-
NIKA¹**

**STAB
II. KNOU BRIGADE**

O. broj: 7
19.1. 1944 g.

Štabovima I., III. i IV. bataljona, brigadnoj bolnici, bri-
gadnoj intendanturi i divizijskoj bolnici

Situacija: Naša brigada će večeras preći cestu i rasporediti se na prostorijski s. Sokolovići.² Da bi naš odnos prema narodu ovoga kraja bio pravilan, potrebno je da svi naši štabovi, komande i borci budu upoznati sa situacijom i raspoloženjem naroda.

1) Narod prostorijske na koju se smještamo je dijelom prijateljski raspoložen, izuzev izrazito četničkih sela. U partizanska sela spadaju: Kram, Mrkalji, Podomar, Geruša, Ladovići, Miletci, Madžari, Selišta, Grlac, Klečkovac, Mičivode, Mandra, Jasike i Vjetrenik . . .

2) Sela na Glasincu su u ovoj neprijateljskoj ofanzivi spaljena,³ a narod ovih sela koja su partizanska naselio se u Sokoloviće zajedno sa hranom i stokom. Zato štabovi i intendanti trebaju strogo paziti da se od ovih familija čiji se sinovi bore u Romanijskom odredu ne oduzima ništa od hrane i stoke nego čak ako bude mogućnosti da im se i pomogne. S ovim upoznati sve intendante, komande i borce.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA por. reg. br. 3—1, k. 987.

² i ⁵ Vidi izvještaj Štaba brigade od 5 februara 1944 za period od 16 do 31 januara (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 2—5, k. 987).

³ U izvještaju Trećeg korpusa NOVJ od 8 marta 1944 o tome stoji:
»Okupatorske zvjeri su ovog puta vršile strašna zvjerstva nad nezaštićenim narodom i po srpskim i po muslimanskim selima. Da bi vam slika njihovih zlodjela bila jasnija, navodimo neke primjere:

U Glasinačkoj opštini od 32 sela ostala su poslije VI ofanzive 2 nepotpuna sela. U Boračkoj opštini, Rogatički srez, od 17 sela ostalo je 5. U Rogatičkoj opštini od oko 10 sela ostala 2. U Dubskoj opštini, Rogatički srez, od 26 sela ostala je samo po neka kuća. U Bračanskoj opštini od 20 sela ostalo je 5. U Knežinskoj opštini, Vlasinački srez, od 20 sela ostalo 3. U Sekovičkoj opštini spalili su oko 60 kuća«. Vidi o tome dok. pod reg. br. 54—1/7, k. 408 A u Arhivu Istoriskog instituta JNA kao i tom IV, knj. 20, dok. br. 223.

3) Politički komesari će po dolasku u sela sazvati konferencije i pozivati četnike da se vrate i predaju oi-užje našim jedinicama, inače će se preduzeti stroge mjere. Naš doiazak na tu prostoriju treba da dokaže da je naša vojska izišla iz VI. ofanzive kao pobjednik, t.j. da ni ovoga puta neprijatelj nije uspio da nas uništi iako je pošao sa velikim snagama. Tako tumačiti narodu na konferencijama.

4) Podaci o neprijatelju: Sokolac: 3—400 ustaša,⁴ Košutica: oko 100—150 ustaša i Njemaca skijaša. Na prostoriji Vraneši — Grbići prikupljeno oko 200 četnika mještana.

Zadatak naše brigade jest da sa divizijskom bolnicom i Štabom divizije prede cestu Han Pijesak — Sokolac na otsjeku od Han Hanića do Žljebova i da se potom smjesti na prostoriju Mandra — Lisičjak — Klečkovac — Vraneši — Pločnik — Barnik — Grbići — Točionik.

Radi uspješnog prelaza ceste i rastjerivanja četničkih bandi,⁵

n a r e đ u j e m o :

1) III. bataljon: sa brigadnom bolnicom polazi danas 19. o. mj. u 15 sati pravcem: Kruševci — Vrabci — Preljubovići — Rančići — Zljebovi — Podomar — Mandra — Lisičjak — Pločnik. U Pločniku smjestiti brigadnu bolnicu. U selu Barnik smjestiće se divizijska bolnica. III. bataljon smjestiće se na prostoriji sela Pločnik i Barnik, tako da uspješno obezbjeđuje svojim rasporedom obje bolnice, naročito od pravca [pl.] Devetak.

Ispred III. bataljona kretaće se od sela Vrabci IV. bataljon sa divizijskom bolnicom, prema tome taj će bataljon preći cestu pozadi IV. bataljona. Pri prelazu ceste kod Žljebova svaki bataljon obezbijediće se zasebnim zasjedama kako prema sjeveru tako i prema jugu od mjesta prelaza, s tim da jače osiguranje bude prema Košutici.

2) IV. bataljon sa divizijskom bolnicom polazi danas 19. o. mj. u 16 i 30 sati pravcem: Vrabci — Preljubovići — Vrančići — Zljebovi — Podomar — Mandra — Lisičjak.

Sa jednom četom smjestiće se (kao i svom komorom) na prostoriji Mandra — Lisičjak. Sa ovom četom ostaće privremeno i divizijska bolnica. Sa ostale dvije čete krenuti odmah radi pretresa sela i hvatanja četnika i to: sa jednom četom pretresti sela Klečkovac i Vraneši, a sa jednom četom sela Pločnik

* Odnosi se na dijelove Prvog stajaćeg djelatnog zdruha. Opširnije o tome vidi opštu bojnu relaciju Trećeg zbornog područja za januar 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/2, k. 57). O tome vidi još i dok. br. 207.

i Barnik. Po izvršenom pretresu ove dvije čete vratiće se i smjestiti na prostoriji Mandra — Lisičjak.

Pretres pomenutih sela treba shvatiti da se brzinom i iznenađenjem pohvataju četničke bande i spomenuta sela od njih očiste radi smještanja u njima naših jedinica.

Zadatak bataljona na prostoriji Mandra — Lisičjak: obezbjeđenje od pravca [pl.] Kopito, Žljebova i Devetaka.

Pri prelazu ceste kod Žljebova osigurati se zasjedama sjeverno i južno od mjesta prelaza, s tim da jače osiguranje bude prema Košutici.

3) I. bataljon polazi danas 19. o.mj. u 16 i 30 sati pravcem: Donje Babine — Kuti — Mačkovac — Dikići i dalje iznad Sokolovića ivicom Devetaka do sela Grbići. Po dolasku pred selo Grbići, isto brzo opkoliti i pretresti u cilju hvatanja četničkih bandi. Pri pokretu prema Grbićima ostaviti jače osiguranje iznad sela Barnik i Pločnik, koje će imati zadatak da spriječi eventualno bježanje četnika kada IV. bataljon bude spomenuta sela pretresao.

Da bi se postiglo iznenađenje, bataljon se mora od Mičivoda kretati ispod samog Devetaka, t.j. njegovom ivicom i ne smije prolaziti kroz sela.

Po pretresu sela Grbići bataljon će se u istom smjestiti sa zadatkom obezbjeđenja od pravca Kalimanića, Devetaka i Rađevića.

Pri prelazu ceste kod Mačkovca osigurati se zasjedom sjeverno od mjesta prelaza.

Pri prolazu kroz selo Kuti nastojati pohvatati tamošnju miliciju i prikupljati podatke o neprijatelju na prostoriji kroz koju bataljon ima prolaziti.

4) Divizijska bolnica polazi u isto vrijeme i istim pravcem sa IV. bataljonom do sela Mandra.

Na pola sata, pošto IV. bataljon iz sela Mandra ode na pretres određenih mu sela, divizijska bolnica u pratnji svoje bolničke čete, a zajedno sa našim III. bataljonom, krenuće u selo Barnik, gdje će se smjestiti.

5) Brigadna bolnica polazi u isto vrijeme i istim pravcem sa našim III. bataljonom i smješta se na prostoriji sela Pločnik.

6) Stab brigade, brigadna intendantura i Stab divizije kretaće se za III. bataljonom i brigadnom bolnicom. Štab brigade i brigadna intendantura smjestiće se na prostoriji sela Grlac.

Napomene:

1) XVII. majevička brigada prelaziće cestu na otkjenu Košutica — Vidrići i nastojaće likvidirati neprijateljsko upori-

šte kod Košutice." Po prelasku ceste smjestiće se na prostori
Dolovi — Vjetrenik — Jasike — Bereg.

2) Za pretstojeći pokret pronaći sigurne vodiče, a pri po-
kretu mora vladati savršeni red, čvrsta veza, veliki oprez, naro-
čito zbog podatka da se u blizini ceste oko Košutice nalaze ne-
prijateljski skijaši, koji nose bijele ogrtače, vrlo su pokretljivi
i zbog toga mogu prirediti neugodno iznenađenje.

3) Znaci raspoznavanja redovni. Borbeni znaci: Staljin —
Tito.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar: Načelnik—kanetan: Komandant—major:
 Idriz⁷ Kolundžić⁸ Stanić"

(M. P.)

BR. 109

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
PETE NOU DIVIZIJE O BORBAMA S ČETNICIMA NA PRO-
STORIJI OKO KALINOVKA U VREMENU OD 13 DO 19 JA-
NUARA 1944 GODINE¹

STAB

X KRAJ. N.O.U. BRIGADE

Pov. br. 10/44
19/1 1944 g u 12 h
— Položaj —

ŠTABU V-e NOU DIVIZIJE

Položaj

Vaš dopis² smo primili. Izvještavamo vas o borbama sa
četnicima počevši od 13 pa do 15 i 16 ov. mj. U svim tim bor-
bama četnici su imali 21 mrtvog, kojima su nađeni lješevi, 25

" O rasporedu i dejstvu ove brigade vidi izvještaj Dvadeset
sedme NOU divizije od 5 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA,
reg. br. 5/1—7, k. 1111).

⁷ Čejvan

" Anton

" Dragutin-Dragan

Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Isto-
riskog instituta JNA pod reg. br. 3—4. k. 789 A.

" Vidi dok. br. 69.

ranjenih i 7 zarobljenih. Kod mrtvih je zarobljeno i oružje, među kojima i 1 p. mitraljez. Bande se nije moglo više uništiti, pošto je prostor koji su čistile naše jedinice bio vrlo velik, a četnici su bili rasijani i kada su naše jedinice nastupale i presijecale ih u klinovima, oni su panično bježali u raznim pravcima, davajući manji otpor, tako da je četnička glavnina pobjegla u pravcu Uloga, a manja grupa za Zelengoru; Sarajevska brigada rasprsnula se na sve strane, tako da je većina pobjegla svojim kućama. Bilo je mjesta gdje su četnici iznenađeni i gdje su ostavili svoje ranice i šubare i kao poznavaoči terena uspjeli su da pobjegnu uz manje gubitke. Bilo je grešaka i kod naših rukovodilaca, neodlučnosti i nedovoljne smjelosti, dok borci su se pokazali dobri.

Saznali smo da se nalazi jedna grupica četnika u s. Trebičina (sekcija Gacko). Uputili smo 1 četu noću 18—19-og, sa zadatkom da ih razbije, nije nam poznato šta je četa uspjela. O tome će vas upoznati načelnik štaba. 18 ov. mj. pojavila se jedna grupa četnika (od oko 300) koja se kretala od pravca s. Romani — Kalinovik i kod samog Kalinovika sukobila se sa našim III bataljonom pred samu noć. Izgleda da se III bataljon slabo snašao, te smo izdali naređenje III i IV bataljonu da ih razbiju i gone sve do sela Romani sa munjevitom brzinom. U toku noći 18 i 19-og čula se borba, ali nam rezultat nije poznat, a vjerovatno da su ih naši protjerali.

Naša brigada dosta je prilično razvučena, te smo riješili dok se završi sa evakuacijom četničke imovine, da povučemo jedinice sa sektora Kalinovika, na sektor Miljevine, s tim što će se 2 bataljona nalaziti u s. Poljice a 2 u Miljevini. I na taj način omogućićemo odmor vojsci, kao i vojno-politički rad u jedinicama, tako da bi nakon kraćeg odmora mogli pročistiti od četnika sektor Zakmura, a s druge strane moramo imati brigadu više na okupu, pošto se četničke grupice po noći privlače i pripucavaju na naše manje jedinice, na taj način ćemo izbjeci nepotrebno zamaranje jedinica.

Dosada smo konfiskovali samo od četnika, s tim što smo pravili razliku između četničkih glavešina, aktivnih i nasilno mobilisanih, tako da od familija koje nemaju u četnicima iz svojih kuća nismo ništa uzimali. Izdali smo naređenje štabovima bataljona da komandantima četničkim zapale kuće uz objašnjenje narodu.

Podatci o neprijatelju sa kojima raspolazemo: 18 ov. mj. došao je 1 kamion sa 20 Njemaca do Uloga, a zatim se povratio u Nevesinje.

Nevesinje: u Nevesinju nalazi se oko 600 Njemaca, dok u Kifinom Selu nalazi se predstraža od 150 Njemaca sa jednom

haubicom i 2 bacača. Isto u Nevesinju nalazi se oko 40 četnika Hercegovaca koji su pobjegli ispred partizana iz Zovin Dola. To mjesto je između Nevesinja i Stoca. Izgleda da se u Zovin Dolu nalaze dijelovi X-e¹ hercegovačke divizije.⁴

Od Gacka nemamo tačnih podataka, sem da se nalazi u Gacku oko 800 Njemaca i četnika.⁵

Trnovo: nema nikakvih promjena.

Sto se tiče čišćenja komunikacije od snijega, to je bio trik četnički, sa kojim su se služili, kako bi mogli što više mobilisati, tako da su na sektoru Kalinovika mobilisali sve što je sposobno da nosi oružje.

U dosadašnjim borbama sa četnicima imali smo svega 2 ranjena.

Naredili smo intendantu naše brigade da što više stoke i žita uputi intendantu divizije, dok variva slabo se može naći.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Maksim⁶

Komandant—major,
Srdić⁷

(M. P.)

[®] U originalu pogrešno napisano. Treba : XXIX.
¹ O rasporedu Dvadeset devete NOU divizije vidi dok. br. 80, 91 i 119.
⁵ Vidi dok. br. 171.
⁶ Radoje Sekulić-Maksim
⁷ Marko

NAREĐENJE ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 20 JANUARA 1944 ŠTABOVIMA DRUGE I TREĆE BRIGADE ZA PREBACIVANJE JEDNOG DIJELA SNAGA U SMOLUCU I NA RATIŠ¹

STAB
XVI NOU DIVIZIJE
Br. si.

20 januara 1944 g.

Nemojte da bude duga procedura izdavanja zapovijesti!-

ŠTABU II I III BRIGADE

1). Ovog momenta primili smo izvještaj od komandanta III bataljona III brigade druga Kovača,³ kojega je obavijestio obavještajac II bataljona III brigade a koji je bio upućen radi ispitivanja Rapatnice i Srebrenika, da se u Rapatnici nalazi prethodnica V lov. pukovnije od 400 vojnika.⁴ Odakle je došla ova vojska ne naznačuje.

Sudeći po ovome, vjerovatno je da se probijaju iz Tuzle u pravcu Gračanice i Doboja.

Naređujemo:

a) II brigada sa svoja dva bataljona koji se nalaze na Kotilju najhitnije će — usiljenim maršem — krenuti preko brda Ratiša (kota 596) — kota 552 — kota 575 — Smoluča,³ gdje se zadržati, tj. dijelom orijentisati u pravcu Caga i Ljenobuda a dijelom u pravcu Prav. Tinje i ceste Tuzla — Srebrenik. Druga dva bataljona ove brigade zadržaće se na položajima Miričine[®] i držati položaje po svaku cijenu, tj. do posljednjeg čovjeka. Bataljoni koji će izvršiti pokret do Smoluće uputiće jednu četvu u pravcu Lukavca, koja će iznad samog Lukavca i Musi. Bistarca posjesti položaje, tj. prikupljati podatke o neprijatelju, njegovom kretanju i služiti kao zasjeda radi nedozvoljavanja neprijateljskog prolaza cestom Tuzla — Doboju. Takođe grupa bataljona ove brigade koja se nalazi u Miričini uputiće u istom pravcu takođe jednu svoju četvu sa istim zadatkom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 8-6. k. 950.

² Na originalu dopisano crnim mastilom, ćirilicom.

³ Milan Korica-Kovač

⁴ U dok. br. 220 raspored neprijateljskih jedinica prikazan je drukčije.

⁵ Vidi dok. br. 128.

2). III brigada odmah po prijemu ovog naređenja usiljenim maršern uputiće najbliži svoj bataljon u pravcu Seone — kota 500 i 332 između Caga i Seone.⁷ Zadatak ovog bataljona jeste da se orijentiše u pravcu Rapatnice i Ljenobuda, ispita pravac kretanja neprijatelja i, u slučaju da neprijatelj pokuša od tog pravca napad, da ga sačeka i ni po koju cijenu da mu ne dozvoli probijanje i napad našim jedinicama sa leđa. Ostale bataljone hitno povući u pravcu Ratiša preko kote 596—552. i ukoliko situacija bude takva, onda će bataljoni II i III brigade izvršiti napad na neprijatelja u pravcu Tinje i Prav. Lukavca.

3). III brigada obezbijediće odmah Kotilj, kako bi mogli njeni bataljoni izvršiti pravilan pokret u označenom pravcu.

Ukoliko je tačno da se neprijatelj iz Tuzle izvlači pravcem Rapatnice, vjerovatno je da će izvršiti i napad na naše jedinice, u kom slučaju bi imali borbu sa nekoliko strana. Zato Puračić i Lukavac moraju se obezbijediti po svaku cijenu.

Pokreti naših jedinica treba da budu vojnički bez ikakvog uzrujavanja ili ma čega drugog.

Glavno je to da naše jedinice ne čekaju da im neprijatelj dođe na domet puščane vatre pa da saznaju neke podatke o zelenom kadru, samo da im prođe vrijeme, već organizovati ob.[avještajnu] i izviđačku službu u svim pravcima kuda neprijatelj može naići a koji su osjetljivi za nas.

Komore ćemo odmah prebaciti u Kruševice.

Prema saznanju ova vojska nije iz Tuzle, već se probila preko Sokola, Babunovića za Rapatnicu i dalje vjerovatno u pravcu Tuzle.

Dužnost je naših jedinica, obzirom na ovo obavještenje, da se postave tako da ne dozvole neki bočni ili leđni napad na naše jedinice i, sa druge strane, ukoliko je moguće, da im osujete prolaz u pravcu Tuzle.

Štabovi brigada držaće svoje jedinice u rukama i konkretne stvari na terenu rješavati samoinicijativno.

Pokrete izvršiti najhitnije, tj. usiljenim maršem, i na mjestima određenim postaviti se po svaku cijenu prije zore.

Mi ćemo se krenuti u pravcu Ratiša.

Jedan član Štaba II brigade sa jednim vodom najhitnije da dođe u ovaj štab u selo Mehići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik, major.
Mil.^s Dukić

Politički komesar.

(M. P.)

⁷ Vidi dok. br. 129.

* Mileta

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA DESETE NOU DIVIZIJE OD 21. JANUARA 1944. ŠTABU PETOG KORPUSA NOVJ O BORBI KOD ŠTRBINE¹

ŠTABU V KORPUSA N.O.V.J.

Položaj

20. ovog meseca vođena je čitav dan borba na Štrbini.¹ Neprijatelj² je nadirao (oko 150 vozila) od Mliništa prema Štrbini. Borba je vođena skoro čitav dan, neprijatelj je imao oko 40 mrtvih. Pred samu noć neprijatelj se je povukao sa Štrbine natrag i zanoćio na Carevcu. Jutros rano počeo je da se kreće prema Mliništim, još do sada neki se delovi nalaze u Carevcu. Drugi bataljon XIII brigade nalazi se u Lisicama od danas.⁴ Izdato je naređenje Štabu bataljona da pristupi što boljem rušenju ceste na Štrbini. U toku dana izvršiću prebacivanje odreda.⁵

Uхватili smo vezu sa četom V Kozarske brigade.⁶ Čim stignem na sektor jajački, bićete opširno izvešteni.

Juče na Štrbini vodili su borbu 2 bat.[aljona] Ličke⁷ i 1 bat. Udarnog odreda, koji je imao 1 mrtvog."

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

21-1-44

Zamj. komandanta,
p. pukovnik
Nemanja⁹

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 25/1—4, k. 458 A.

² i ⁷ Vidi dok. br. 121.

³ Vjerovatno se odnosi na dijelove Devedeset drugog motorizovanog puka (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945c. knj. 2).

⁴ Bliže o tome vidi izvještaj Štaba Drugog bataljona od 22. januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 301—4, k. 458 A).

⁵ Vjerovatno se odnosi na Udarni odred Petog korpusa NOVJ, jer su 23. januara 1944 njegovi Drugi i Treći bataljon prebačeni u Gerzovo i Baraće. Opširnije o dejstvu Odreda vidi dok. pod reg. br. 6—12. k. 1627 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁶ O rasporedu i dejstvu Pete kozarske NOU brigade vidi dok. br. 161.

* Udarni odred se tada nalazio na prostoriji Podrašnice. Opširnije o njegovom dejstvu vidi dok. br. 21/1—4, k. 458 A u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

" Vlatković

NAREĐENJE ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 21 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED NA SEKTORU TREBAVA — POSAVINA I U SREMU¹

ŠTAB
XVI NOU DIVIZIJE

Br. si.

21 januar, u 23 č.

ŠTABU II BRIGADE

1. Poslije četvorodnevnih upornih bojeva za Tuzlu- naše jedinice su se povukle sa osvojenih položaja.

Analizu³ bojeva za Tuzlu, kao i onih na sektoru Doboj — Tuzla — Zvornik donijećemo kasnije.

Ovom prilikom odajemo priznanje i pohvalu našim borcima, koji su svojim životima i krvlju lomili neprijateljske bedeme na Tuzli,⁴ onima koji su istom tom cijenom spriječili neprijatelja da proдре od Doboja⁵ u pomoć napadnutom neprijateljskom garnizonu u Tuzli. Na požrtvovanosti i herojstvu naših boraca, na silnoj upornosti izvršavanja postavljenog zadatka, novom poletu i silnom borbenom razmahu naših jedinica, svakim danom sve jasnije se uklesuju u pobjednički stub narodno-oslobodilačke vojske imena vojvođanskih jedinica.

2. Po naređenju Štaba III korpusa NOVJ⁶ naša divizija dobila je zadatak da očisti Trebavu i Posavinu od četnika i zelenog kadra, da ukoči neprijateljski saobraćaj na sektoru Tuzla — Doboj, da razbije eventualne ispade neprijatelja iz Brčkog u pravcu Majevice i da likvidira izvjesna neprijateljska uporišta u Sremu.

Jedinice XVII divizije dobile su zadatak da očiste od četnika i zelenog kadra sektor Tuzla — Zvornik.⁷

3. U vezi postavljenog zadatka naša divizija će izvršiti sljedeći raspored:

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoričkog instituta JNA pod reg. br. 9—6, k. 950.

² Vidi dok. br. 211, 212, 214, 215, 217 i 220.

³ Vidi dok. br. 176.

• Vidi dok. br. 135.

Vidi dok. br. 128 i 129.

⁶ Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje.

⁷ Vidi dok. br. 173.

a) II, III i V brigada operisaće na sektoru Trebava — Posavina,"

b) I brigada operisaće na sektoru Brčko" i

c) IV brigada izvršiće postavljene zadatke u Sremu.¹⁰

4. I brigada će izvršiti pokret sa sektora Humci — Navioći 23 ov.m. na sektor Zovik — Maoča," sa ranije postavljenim zadacima. Po dolasku na tu prostoriju štab brigade će se povezati sa štabom divizije u s. Bijela.

IV brigada će izvršiti pokret sa sektora Vukosavci — Tobut za s. Zabrđe, gdje će sačekati dolazak politkoma divizije od koga će dobiti dalja naređenja.

III brigada će izvršiti pokret sa sadanje prostorije u toku 22 ov.m. na sektor Kerep — Jelovče Selo, odakle će se povezati sa našim jedinicama¹ u Gradačcu u cilju dobijanja podataka o razvoju borbi na Gradačcu. Ukoliko tamošnje partizanske snage nisu razbile četničke bande koje su izvršile napad na Gradačac, III brigada će intervenisati svim svojim snagama u cilju razbijanja i uništenja tih bandi, poslije čega bi izvršila pokret na sektor Avramovina — Porebrice.¹¹ Ukoliko intervencija III brigade ne bude potrebna na Gradačac, III brigada će se postaviti na sektor Avramovina — Porebrice, sa zadatkom sređivanja i odmora jedinica i sadejstva sa jedinicama V brigade u sprečavanju eventualnog prodora neprijatelja iz Brčkog prema Srnicama.

II brigada će izvršiti pokret sa sadanje prostorije u toku 22 ov.m. na sektor Spionice,¹⁴ sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravca Gračanica — Srnice i Spionica — Tuzla. Na tom sektoru pristupiti sređivanju i odmoru jedinica.

V brigada će izvršiti pokret sa sadanje prostorije za s. Bijelu¹⁵ u toku 22 ov.m. sa zadatkom kontrole pravca Brčko — Srnice, sprečavajući neprijatelju eventualan pokušaj prodora tim pravcem. Vrijeme boravka na tom sektoru V brigada će takođe koristiti za sređivanje i odmor svojih jedinica. V brigada

i ¹ Opširnije o tome vidi u analizi operacija Šesnaeste NOU divizije za februar 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 5—3. k. 951).

Vidi izvještaj te brigade od 27 februara 1944 za period od 1 do 15 februara (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 7—4. k. 964).

" Detaljnije o prebacivanju i dejstvu te brigade u Sremu vidi u njenom izvještaju od 23 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 1—3, k. 969).

" Vidi dok. br. 141.

Vidi dok. br. 129.

Vidi izvještaj Treće brigade od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 3—1, k. 1243).

" Detaljnije o rasporedu na tom sektoru vidi u zapovijesti i izvještaju Štaba Druge brigade od 22 i 23 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 3—6 i 4—6. k. 966).

će održavati kontakt sa II brigadom u cilju potpomaganja II brigade u slučaju potrebe.

Stab divizije nalaziće se u s. Bijela.

Trijažna stanica nalaziće se pri II brigadi.

5. Sve jedinice na svojim sektorima pristupiće temeljitom uništavanju drumova, podnoseći izvještaje o mjestu i načinu uništenja.

6. Štabovi II i III brigade uputiće odmah po prijemu ovog naređenja svoje intendante u Stab V brigade u s. Crveno Brdo za prijem sljedovanja iz intendanture divizije. Sa intendantima uputiti potreban broj ljudstva i najmanje po 10 konja (jedinice će osim prehranbenih produkata primiti i izvjesne količine veša, sapuna, čarapa itd.).

7. Stab III brigade će odmah po prijemu ovog naređenja uputiti svoj V bataljon za s. Crveno Brdo, odakle će izvršiti pokret za s. Humci, gdje će se preko Štaba I brigade povezati sa politkomom ove divizije. Ukoliko bataljon ne uhvati vezu sa I brigadom, izvršiće pokret za s. Zabrđe, pravcem Vakuf — Vukosavci — Zabrđe, povezujući se na tom pravcu sa Štabom XVII divizije i preko ovog sa politkomom III korpusa,¹ kome se taj bataljon stavlja na raspoloženje.

8. Stab II brigade će zadržati protivkolski top do daljeg naređenja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,

Načelnik,
major
Mil.¹⁷ Đukić

Komandant,
pukovnik
Đ.^{1*} Lčkić

(M. P.)

π **Politički komesar je bio Vladimir Popović.**
Mileta
Danilo

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE
ŠTABU TREĆEG KORPUSA NOVJ O RADU I AKCIJAMA
JEDINICA OD 2 DO 21 JANUARA 1944 GODINE¹**

STAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
21. 1. 1944.
Pov. br. 32.

ŠTABU III. KORPUSA NOVJ

Položaj

Podnosimo izvještaj o radu i akcijama naše divizije u vremenu od pogibije politkomesara 2. januara 1944. god. pa sve do danas.

Preko radiograma V. Divizije 2. januara uputili smo depešu preko Vrhovnog štaba za vezu u kojoj smo javili o akcijama i toku 6. neprijateljske ofanzive² na istočnu Bosnu, kao i o gubitku naše radiostanice.³ Romanijski P. Odred uputili smo na prostoriju Malo Polje — Šekovići sa zadatkom hvatanja veze sa vama i sa XIX. Birčanskom brigadom. Preko odreda smo vam poslali iscrpan izvještaj o radu i akcijama naše divizije za sve vrijeme za koje nismo imali veze sa vama. Do danas nismo uspjeli uspostaviti vezu.

U vremenu od pogibije politkomesara,⁴ naša divizija sa II. Krajiškom brigadom i XVII. Maievičkom brigadom bila je raspoređena na prostoriji Nišići — Šabanci, orijentisana prema Varešu i Brezi.

Na ovoj prostoriji poslije kratkog odmora preduzeli smo akciju na Vareš.⁵ Ovu akciju 9/10. ov.mj. izvela je II. Krajiška brigada. Neprijatelj, ustaše i milicija izvukli su se. Zaplijenjena je veća količina hrane, đona, kaiša i 15000 metaka mauzer, kao i druge sitne spremne. Poslije likvidacije Vareša II. Krajiška brigada orijentisana prema Brezi⁶ vodila je u nekoliko mahova borbu sa Njemcima. U tim borbama neprijatelji je imao oko 32 mrtva i veći broj ranjenih. Zaplijenjen je jedan ba-

¹ Original, nišan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA nod res., br. 3/2. k. 1111.

² Vidi dok. br. 35, objašnjenje br. 6.

³ Vidi dok. br. 34 i 114.

⁴ Narodni heroji Goranin Pavle-Ilija

⁵ Vidi dok. br. 201 i 203.

⁶ Vidi dok. br. 92.

čač, 24 bacačke mine, nekoliko pušaka i izvjesna količina municije. Naši gubitci bili su 6 mrtvih i 8 ranjenih. Neprijatelj je ovom prilikom htio da odbaci naše snage od Breze. Međutim u dva maha naše jedinice su odbijale neprijatelja prema tsrezi, zadajući mu osjetne gubitke. XVII. Majevička brigada za to vrijeme uspješno je razgonila razbijene četničke bande na prostori Nišići — Okruglica — Kunosići.

Akcija na Vareš, obzirom da je uspješno izvedena bez ikakvih gubitaka po nas, bila je povoljna jer smo došli do prilično velikog pljena u hrani i obući. Ovo je važno radi toga što su naše jedinice poslije ofanzive bile jako ogladnjele -i obosile a teren na kome smo se zadržavali bio je vrlo oskudan sa hranom.

Akciju na Brezu nismo preduzimali iz razloga što su bile jače neprijateljske snage (vražjaci⁷ i kombinovane ustaško-domobranske snage). Jačina 1000 — 1500. Pored toga okolni garnizoni kao što je Visoko i Kiseljak bili su također puni neprijateljske vojske.

U prošlom izvještaju⁸ iznjeli smo vam stanje jedinica ove divizije koje su bile u sastavu iste za vrijeme ofanzive.

II. Krajiška brigada i za vrijeme neprijateljske ofanzive, kao i sada u vojničkom i političkom pogledu stoji na visini.

XVII. Majevička brigada iz neprijateljske ofanzive izašla je vrlo oslabljena. Postavljanjem Dušana Egića, zamjenika komandanta II. Krajiške brigade, za vršioca dužnosti komandanta, kao i još nekih drugih rukovodilaca po bataljonima stanje ove brigade počelo je da se popravlja, ali još uvijek ovoj brigadi nedostaje borbenost i udarnost. Da bi se ubrzao proces njenog osposobljavanja kako u vojnom tako i u političkom pogledu, potrebno je što hitnije izvršiti popunu iste u ljudstvu, kao i vojno-političkom kadru sa Majevice. Neophodno je potrebno što hitnije uputiti 2. bataljon ove brigade, koji se je nalazio do sada kod vas, u sastavu iste.

Romanijski P. Odred, kako smo vam javili u prošlom izvještaju, za vrijeme neprijateljske ofanzive imao je priličan broj dezertera. Odred sada broji oko 317 boraca. Pojava dezertertva kod preostalih boraca Romanijskog odreda ne predstavlja neki naročiti problem, obzirom na to da su ovi borci koji su ostali stari borci, vjerni i odani, a i radi toga što se odred sada nalazi na svom području. Odred bi, po našem mišljenju, mogao prerasti u brigadu potpunom ljudstva sa drugih terena a naročito bi korisno bilo popuniti ga sa većim brojem radnika. Odred se za vrijeme ofanzive u borbenom pogledu dobro držao.

⁷ Odnosi se na pripadnike Trista šezdeset devete legionarske divizije.

XIX. Birčanska brigada: sa ovom brigadom za vrijeme neprijateljske ofanzive nismo imali veze, te prema tome ne znamo kakvo je stanje te jedinice. Naše je mišljenje da bi tu brigadu trebalo što hitnije uputiti u sastav divizije.

Italijanski bataljon: ovaj bataljon bio je u sastavu II. Krajiške brigade. Za vrijeme akcije na Vareš ovaj bataljon trebao je zajedno sa jedinicama II. Krajiške brigade da vrši akciju . . .

Oružje i municiju ovoga bataljona razdjelili smo po našim jedinicama."

Pošto je naša divizija za vrijeme protekle neprijateljske ofanzive vodila u nekoliko mahova žestoke borbe sa neprijateljem, naša divizijska bolnica, kao i brigadne bolnice dobile su veliki broj ranjenika. Naše manevarsko područje (Romanija — Jahorina — Zvijezda) je za sve vrijeme bilo nepovoljno radi toga što ovo područje oskudjeva mnogo sa hranom a glavnina sela ovog područja je spaljena." Uslovi za našu bolnicu prema tome su vrlo teški, iz ovih razloga proces ozdravljenja naših ranjenika je dugotrajan i iziskiva povoljnije uslove. povoljniju hranu i veći odmor.

Obzirom na to da naša divizija ima u svom sastavu samo jednu udarnu jedinicu, a ostale jedinice vrlo mlade, sav teret u pogledu naše bolnice, kao i u izvršavanju zadataka ove divizije pada na našu II. Krajišku brigadu. Iz ovoga razloga mi smatramo da bi trebalo:

a) našu divizijsku bolnicu, čiji broj ranjenika iznosi oko 80 teških ranjenika, trebalo bi negdje smjestiti na sigurnoj teritoriji bilo u Sekovićima ili na Majevidi. Pitanje naše bolnice je vrlo važan problem za našu diviziju i treba ga najhitnije riješiti.

b) Da bi divizija mogla s uspjehom izvršiti sve zadatke, a da bi sve izvršila, mora imati najmanje dvije udarne jedinice. Radi toga potrebno je što hitnije uputiti u sastav ove divizije Birčansku brigadu, čiji dolazak u sastav divizije je neophodan ne samo radi udarnosti naše divizije kao cjeline, nego i radi pravilnog i brzog rješavanja svih problema koji postoje u toj jedinici, a koji se ne mogu riješiti dok se ova jedinica nalazi odvojena od divizije.

c) Pitanje naše XVII. Majevičke brigade je isto tako jedan važan problem. Da bi se ovaj brzo riješio, potrebno je sve za-

* Odnosi se na Italijanski bataljon, koji je rasformiran 12 januara 1944 zbog svojeg nesnalaženja (kao samostalna jedinica) u uslovima pod kojima je tada ratovala NO vojska. Njegovi borci su raspoređeni po jedinicama Dvadeset sedme divizije. Nešto kasnije oni su raspoređeni u italijanske brigade, koje su bile pod komandom Štaba Trećeg korpusa NOVJ.

Detaljnije o tome vidi dok. br. 108, objašnjenje br. 3.

ostale djelove ove brigade¹¹ koji se nalaze kod vas, a i koji su svojevrijedno otišli na Majevicu, uputiti u sastav ove brigade. Također je potrebno popuniti ovu brigadu sa vojno-političkim kadrom, kao i novim ljudstvom sa Majevice i Posavine . . .

Naročito se osjeća potreba popune političkim rukovodionicima za ovu brigadu.

Na sastanku u Sokolcu sa vama zaključeno je da će ova brigada dobiti zamjenika komandanta brigade Voju Crnogorca, sada komandanta bataljona XV. Majevičke brigade XVII. Divizije, i intendanta iz Pratećeg bataljona Štaba III. Korpusa za intendanta brigade.

Efektivno brojno stanje ove brigade iznosi oko 330 boraca sem bataljona koji se nalazi kod vas.

U noći 19/20. ov.mj. jedinice naše divizije prebacile su se na istočnu stranu drumu Sokolac — Vlasenica, na prostoriju Sokolovići — Glasinac. Na ovoj prostoriji zadržaćemo se sve dotle dok ne uhvatimo vezu sa vama i ne dobijemo dalje direktive. Naše djelovanje biće ispoljeno na drumu Sokolac — Rogatica i Sokolac — Romanija — Žljebovi. Drum Sarajevo — Sokolac — Rogatica neprijatelj drži sa raspoređenim manjim neprijateljskim snagama (ustaše, manji broj Njemaca).¹² Neprijatelj koristi drum za saobraćaj. Ukoliko budu povoljni uslovi za likvidaciju Sokolca i Rogatice, pristupi ćemo likvidaciji.¹³

V. Divizija sa svoje dvije brigade nalazi se na prostoriji oko Foče, Ustikoline, Zagorja.¹⁴ IV. Brigada ove divizije nalazi se u Sokolovićima i kreneće u pravcu svojih glavnina.

Četa koju ste uputili za vezu napia sa svom poštom za nas bila je dočeka od strane četničkih bandi Borka Radovića kod s. Mangurići. Tom prilikom četa je razjurenjena, ubijeno 5 naših drugova, 7 zarobljeno. U četničke ruke pala je sva pošta, koju su četnici predali Njemcima u Sokolcu.

Romanijski P. Odred koji je također bio upućen na prostoriju Malo Polje — Sekovići još se nije vratio na prostoriju Sokolovića — kako mu je to bilo naređeno čim uhvati vezu sa vama.

Upućujemo našeg obavještajnog oficira¹⁵ u cilju hvatanja veze sa vama, koji će vam upotpuniti ovaj izvještaj.

¹¹ Odnosi se na Drugi bataljon i dijelove Prvog i Trećeg bataljona. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 16/1—5, k. 407 u Arhivu Istoriskog instituta JNA i dok. br. 21 u ovoj knjizi.

¹² Odnosi se na Prvi stajaći djelatni zdrug. Opširnije o tome vidi opštu bojnu relaciju Trećeg zbornog područja za januar 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 12—3, k. 57).

¹³ Napad na Rogaticu izvršen je 14 februara. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Sedamnaeste NOU divizije od 4 marta 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 6/1—7, k. 1111).

¹⁴ O rasporedu jedinica ove divizije vidi dok. br. 175.

¹⁵ Zvonko Grakalić (vidi dok. br. 136).

Upućujemo vam 15-dnevne izvještaje od 1. decembra pa do 15. januara, s tim što XIX. Birčansku i Romanijski odred nismo unijeli u izvještaj jer su bili udaljeni od nas.^{1B}

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba.

Komandant, major,
Kosorić Pero

BR. 114

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE
ŠTABU TREĆEG KORPUSA NOVJ O BORBAMA U ISTOČ-
NOJ BOSNI OD 15 DECEMBRA 1943 DO 15 JANUARA 1944
GODINE¹**

**ŠTAB
XXVII. NOU DIVIZIJE**
21. I. 1944.
Pov. br. 33

Izvod iz operacijskog
dnevnika od 15. XII. 1943.
do 15. I. 1944. god.

ŠTABU III. KORPUSA NOVJ

Položaj

Dostavljamo izvod iz operacijskog dnevnika od 15. XII. 1943. do 15. I. 1944 god. za jedinice koje su se nalazile u sastavu naše divizije.

1) *II. Krajiška brigada*: 16., 17. i 18. XII. u pokretu sa prostorijske Zupovi — Jabuka na prostorijsku Nišići radi napada na Brezu.² Napad na Brezu otpočeo 18. decembra u 22.45 časova sa dva bataljona te brigade i Italijanskim bataljonom, dok je 1. bat. bio u zasjedi iznad Podlugova. U napadu je učestvovao Romanijski P. Odred. Borba je vođena do zore. Sve jedinice su upale u grad, zauzele centralu i rudarska postrojenja ali usljed nepovezanosti jedinica i slabe veze morale su se u zoru povući.

¹⁰ Vidi dok. br. 114.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 2/2, k. 1111.

* Vidi dok. br. 5.

Ovo su učinili bez naređenja Štaba brigade. Jačina neprijatelja u Brezi bila je oko 1000 Njemaca pripadnika »Vražje« divizije, sa dva topa, 5 bacača.³

Neprijateljski gubitci: 20 mrtvih tačno ustanovljeno, vjerovatno i više, veći broj ranjenih, 24 zarobljena, od toga 8 Njemaca. Zarobljena 2 laka mitraljeza, 7 pušaka i 11 konja. Naši gubitci: 8 mrtvih, od toga 2 Italijana, 15 ranjenih, od toga 7 Italijana, 2 nestala.

IV. bat. stigao je u sastav svoje brigade, on je zaostao prilikom probijanja kod Han Pijeska.⁴

U toku 19. i 20. [dec.] neprijatelj je bio aktivan iz Breze, kao i iz vazduha. Svi napadi iz Breze bili su odbijeni.

21. dec. brigada je izvršila pokret na prostorijsku Kraljeva Sutjeska — Poljani — Kračiči. Toga dana neprijatelj je žestoko bombardovao naše kolone, od čega smo imali 4 ranjena. 7 konja ubijeno i 3 konja ranjena.

22. i 23. dec. usljed neprijateljskog nadiranja od pravca Olova i od pravca Breze koncentracija brigade na prostorijski Rtanj — Kopjari — Borovica.

24. dec. dva bataljona brigade upućena na Borovičke Njive, gdje su se sukobili sa neprijateljem i odbacili ga. Zahvaljujući ovom napadu, jedinice V. Divizije⁵ i jedinice naše divizije mogle su da izvrše uspješan manevar u cilju probijanja neprijateljskog obruča. Neprijatelj je imao 15 mrtvih i veći broj ranjenih, a naši gubitci: 9 mrtvih i 12 ranjenih. Ostale jedinice brigade toga dana izvršile su pokret preko Mehorića na Sošicu i zanočile u dolini potoka Lužnice.

25. dec. koncentracija brigade na Ravnoj Planini — Romanovac. Brigada određena u prethodnici divizije sa opštim pravcem prema istoku: Jelaške — Vijaka. Oko 15 časova prethodnica brigade sukobila se u susretnoj borbi sa djelovima neprijateljske divizije⁶ »Princ Eugen«. Borba je odmah primljena i u borbu su postepeno angažovani svi bataljoni. Jačina neprijatelja: jedan bataljon i Stab puka »Princ Eugen«,⁷ sa kojima smo imali direktan sudar, a sem toga još dvije jače kolone koje su imale zadatak opkoljavanja. Poslije tročasovne žestoke borbe neprijatelj je potpuno razbijen i brigada je krenula po kompasu, pošto vodiča nije bilo.

³ Odnosi se na pripadnike Trista šezdeset devete legionarske divizije.

⁴ Vidi dok. br. 21.

⁵ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 181.

⁶ Sedme SS

⁷ Opširnije o tome vidi dok. br. 179 i tom IV. knj. 20. dok. br. 211

Za vrijeme pokreta u pravcu s. Jelaške susretnuta je neprijateljska kolona sa dva brdska topa 75 mm i potrebnim brojem komore i ljudstva. Kolona je potpuno razbijena i uništena. Topovi su onesposobljeni. Pljen nije iskorišćen zbog kratkoće vremena.

26. dec. prilikom ulaska u s. Jelaške uhvaćeno je 12 njemačkih vojnika sa komorom. Pokret 25/26. dec. bio je neobično naporan i težak, pod borбом i po vrlo teškom terenu, zbog čega je izgubljena cijev protivkolskog topa, koja se survala u provaliju i nešto teže komore.

Neprijateljski gubitci u borbama 25. i 26.: 80 Njemaca sigurno ubijeno, mnogo veći broj ranjeno. Zarobljeno 3 šarca, 3 prsna mitraljeza, 7 pištolja, dosta razne opreme, municije i pušaka, tovarnih konja i uništena dva topa sa potpunom opremom. Zarobljeno je i 13 Njemaca.

27. dec. brigada je krenula na prostoriju Očevlje. Prilikom ulaska u s. Očevlje napadnuta je njemačka komora od 150 Njemaca i 60 konja. Borba je vođena oko 3 sata. Neprijateljski gubitci: 15 mrtvih. Pljen: 60 konja sa materijalom, 2 puškomitraljeza i 10 pušaka.

Gubitci brigade u toku 25., 26. i 27.: 18 mrtvih, 36 ranjenih i 8 nestalih.

28., 29. i 30. dec. brigada na prostoriji Nišići u cilju odmora.

Zaključak:

Ukupni neprijateljski gubitci: 128 ubijeno — sigurno utvrđeno, mnogo veći broj ranjeno, 37 zarobljeno.

Pljen: 2 topa 75 mm uništena, 2 laka mitraljeza, 5 puškomitraljeza, 3 prsna mitraljeza, oko 100 konja, pušaka, municije, razne opreme itd.

Naši vlastiti gubitci: 37 mrtvih, 67 ranjenih, 14 nestalih. Dezertiralo 18 drugova. Izgubljen protivkolski top, nešto baćke municije i komore. Brdski top 65 mm zabaziran.

1. januara 1944. brigada izvršila pokret na prostoriju Cetojevići — Sudići — Rakova Noga — Nišići, gdje je ostala radi odmora do 8. januara.

5. januara jedna četa vodila je jaču borbu sa jednom četničkom grupom.

9. januara pokret na prostoriji Budoželje — Vareš, i ulazak u Vareš.⁸ Manje mjestimične borbe na otcjeku Breza — Vareš. Ustaše i milicija uglavnom se izvukli iz Vareša.

10., 11., 12., 13. i 14. januara brigada na istoj prostoriji. Svakodnevne borbe sa neprijateljem koji napada od pravca

" i ' Vidi dok. br. 201 i 203.

Breze. U tim borbama poginulo je 32 Njemca, ranjenih 16 (sigurno utvrđeno). Zarobljeno je prilično municije i ostale spreme.

Zaključak:

Neprijateljski gubitci: poginulo 43, ranjeno mnogo više, zarobljen 1. Pljen: konja tovarnih 4, bacačkih mina 24, cjev od bacača 1, nišanska sprava 1, tromblonskih bombi 60, ručnih 33, puščane municije 20 000 metaka, dva mitraljeza bez postolja, brdski top 65 mm bez zatvarača, pušaka i razne spreme. U Varešu je nađena prilična količina hrane i spreme između ostalog: žita, brašna oko 1 vagon, 2 vagona karbita, 118 pari čizama, štofova, odjela itd. i oko 300 000 kuna.

Vlastiti gubitci: 15 poginulo, 15 ranjeno, nestalo 6, dezertiralo 7.

Dobrovoljno u naše redove stupila 3 druga i 1 drugarica. Jedan drug strijeljan presudom Ratnog vojnog suda.

2) *XVII. Majevička brigadu*: 16., 17. i 18. XII. u pokretu sa prostorijske Drapnića na prostorijsku Vareša.

19. XII. brigada poslije manjeg otpora zauzima Vareš.¹⁸ U Varešu je nađeno dosta pljena u oružju i hrani.

20., 21. i 22. brigada se zadržavala u Varešu i okolini Vareša u cilju evakuacije hrane, opreme i ostalog.

23. XII. brigada u Borovici. Neprijatelj preko cjelog dana vrši žestoko bombardovanje iz vazduha. Gubitci: 4 mrtva i 1 ranjen, između njih je 1 zamjenik komandanta bataljona.

24. XII. pokret preko Ravnog Javorja — Sošice do potoka Lužnice.

25. [XII.] koncentracija brigade na Ravnoj Planini — Romanovcu. Za vrijeme borbe koju je vodila II. Krajiška brigada neprijatelj uspijeva da sa manjom grupom napadne na naše djelove koji su bili kao zaštita divizijskoj bolnici. Borba je trajala od 16—20 časova. U toj borbi ranjen je komandant brigade Veljko Lukić.¹¹ Za vrijeme napada odvojile su se glavnine našeg 1. i 3. bataljona, koje su došle u sastav brigade tek 29. XII. Glavnine ovih bataljona prilikom samostalnog probijanja pretrpjele su osjetne gubitke. Tako je poginuo komandant 1. bat. drug Gico i politkomesar 3. bat. Kokan-Jovo Kokanović. Glavnine ovih bataljona prilikom probijanja imale su 10 mrtvih, 15 ranjenih i 95 nestalih. Od nestalih odvojila se jedna grupa od oko 60 sa zamjenikom politkomesara I. bat. Vukašinom i otišla za Majevicu.

Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20. dok. br. 92 i 183.

¹¹ Narodni heroj Veljko Lukić-Kurjak. Kao ranjenik nalazio se na području Bijeljine, gdje su ga uproljeće 1944 opkolili četnici i ubili.

Stab brigade sa bolnicom, intendanturom, pratećom četom i djelovima bataljona bio se je odvojio od glavnine bataljona i probijao se zajedno sa ostalim jedinicama divizije.¹²

27., 28. i 29. [XII.] u pokretu na prostoriju Nišići — Kri-
vajevići.

30. i 31. [XII.] sređivanje brigade na istoj prostoriji.
Zaključak:

Neprijateljski gubitci: 10 mrtvih, 25 zarobljenih, nepoznat broj ranjenih; zarobljeno: 2 mitraljeza, laki bacač, 2 teška bacača, 50 m brašna, 18 m šećera, 1200 kg pekmeza, oko 40 m kukuruza, 24 para cipela i oko 13 000 metaka.

Vlastiti gubitci: 16 mrtvih, 16 ranjenih, 95 nestalih. od toga oko 60 otišlo u pravcu Majevice.

Izgubljeno: 7 mitraljeza, 2 pikavca, 88 pušaka, nešto ba-
eačkih mina i granata za pk. top.

Za vrijeme proboja izgubljeno ili ranjeno 22 tovarna
konja.

Od 1. I. do 8. I. jedinice u sređivanju na prostoriji Ce-
tojevići — Vladojevići.

Od 9. do 15. I. jedinice brigade na prostoriji Toljenak —
Hadžići — Muisići. Ovo vrijeme iskorišćeno za reorganizaciju
brigade, naoružanje, vojni i politički rad. Brigada je primila
4 puškomitraljeza, 85 pušaka, 174 bombe. Za ovo vrijeme vo-
đene su manje akcije protiv četničkih grupica, zarobljena su 3
četnika sa tri puške, a ubijena tri i nekoliko ranjeno.

Naši gubitci: 1 mrtav.

3) *Romanijski P. Odred*: od 15. XII. do 2. I. je bio u sastavu
divizije. Učestvovao je u napadu na Brezu, gdje su se borci
vrlo dobro držali. Likvidirao je sva uporišta kod željezničke sta-
nice u Brezi, ali zbog nepovezanosti i slabe veze otstupio je. ne
znajući situaciju kod ostalih jedinica.

Oko Vareša i Borovice je 24. i 25. [XII.] vodio žestoke
borbe sa djelovima divizije »Princ Eugen«. Zahvaljujući njemu
kao i bataljonima II. Krajiške brigade jedinice ove divizije i V.
Divizije mogle su uspješno da izvedu manevar u cilju probi-
janja na Ravnoj Planini.

2. I. upućen je na Malo Polje sa zadatkom hvatanja veze
sa Štabom III. Korpusa.

4) *XIX. Birčanska brigada*: za cjelo ovo vrijeme nalazila se je
na prostoriji Sekovići¹³ i nismo imali veze sa njom.

¹² Zbog slabosti koje su se ispoljile u Sedamnaestoj majevičkoj
brigadi, bile su preduzete odgovarajuće mjere i o tome je poslat izvje-
štaj Štabu Trećeg korpusa (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br.
8'1—7, 8'2—7, 8'3—7 i 2/1—7, k. 408 A).

" Vidi dok. br. 7 i 46.

Opšti zaključak u vremenu od 15. decembra [1943] do 15. januara 1944.:

Neprijateljski gubitci: ubijeno 210 (sigurno utvrđeno),
ranjeno mnogo više,
zarobljeno 66.

Naši gubitci: poginulo 77 drugova,
ranjeno 113 drugova,
nestalo 145 drugova, od toga oko 60 — 70 samovoljno otišlo za Majevicu. Zarobljena je hirurška ekipa i radio ekipa divizije — ukupno 30 drugova i drugarica sa dvije neispravne radio stanice i šiframa, i cjelokupnim hirurškim instrumentima i jjekovima. Nije se moglo ustanoviti da li je neprijatelju pao u ruke vođa radio ekipe drug Milenko Stanišić, ali se pretpostavlja da je zarobljen.¹⁴

Pljen: 3 topa 75 mm uništena.

9 puškomitraljeza,
4 prsna mitraljeza,
oko 100 tovarnih konja,
oko 40 000 puščanih metaka,
4 bacača,
pušaka, razne opreme itd.

Sem toga zarobljeno je oko 4 vagona razne hrane, 2 vagona karbita.¹⁵ preko 150 pari obuće, 50 odjela, štofova, đona i raznih drugih potreba.

Uništeno je oko 300 m želj. pruge.¹⁸

Zahvaljujući velikom pljenu u Varešu prilikom prvog i drugog ulaska, jedinice ove divizije uglavnom u cjelom ovom periodu nisu gladovale, već su se naprotiv prilično snabdjele kako u hrani tako i u odjeći. Naravno da je hrana već utrošena a i odjeća i obuća je prilično pohabana.

Gubitak hirurške ekipe i radio ekipe može se tumačiti panikom, koja je zavladała među drugovima a i slabim držanjem Italijanskog bataljona, koji nosi priličnu odgovornost za paniku koja je nastala a nije bilo osnova za ovu, jer je opšta situacija bila povoljna po nas. Ovi djelovi nalazili su se u sredini kolone ispred div. bolnice. Div. bolnica je, međutim, prošla kompletna bez gubitaka a tako isto i komore brigada. Ovaj slučaj nas uči da u buduće u ovakve djelove postavljamo starije i iskusnije borce koji će se moći snaći u svakoj situaciji.

" Uspio je da se spase i dode kod Štaba Trećeg korpusa (vidi dok. br. 34).

¹⁵ U originalu dio rečenice »2 vagona karbita« napisan je plavim mastilom, latinicom.

Isto — cijela rečenica.

U ovom periodu od našeg oružja izgubljeno je:

1 protivkolski top (cjev koja se je survala niz stijene i postala neupotrebljiva),
7 puškomitraljeza,
2 pikavca,
88 pušaka,
oko 40 tovarnih konja.

Top 65 mm zabaziran je kod s. Vukanovići, pošto se nije mogao nositi, a jedan pk. top zabaziran je na Glasincu i on će se uzeti i dati II. Krajiškoj brigadi. Sem toga izgubljeno je prilično bacačke municije, telefonskog materijala, sanitetskog materijala. Ovi gubitci bili su iz razloga što je pokret vršen na neobično teškom terenu gdje su se ljudi vrlo teško kretali.

U ovom periodu imali smo i gubitaka u komandnom kadru:

2. januara od bombardovanja u s. Zunovi poginuo je politkomesar ove divizije drug Pavle Goranin-Ilija¹⁷ i potpukovnik Ante Vidaković. Poginuo je komandant 1 bat. XVII. Majevičke brigade drug Gico, politkomesar 3. bat. XVII. Majevičke brigade drug Kokan, zamjenik komandanta 3 bat. XVII. Majevičke brigade i još nekoliko odgovornih drugova.

Poslije pogibije politkomesara ove divizije Štab divizije održao je tri sastanka sa odgovornim političkim¹⁸ drugovima na kojima su se pretresli rad i zadatci naše divizije. Sem toga održato je nekoliko sastanaka sa štabovima brigada.

Neprijateljska ofanziva je prema svemu ovom nanijela prilične gubitke našim jedinicama, naročito XVII. Majevičkoj brigadi, što se može tumačiti priličnim nesnalaženjem vojno-političkog rukovodstva brigade, mladosti i nesrednosti brigade. Postavljanjem v.d. komandanta majora Dušana Egića stanje u brigadi se osjetno popravlja i brigada ima uslova da se razvije i podigne na stepen ostalih naših brigada.

II. Krajiška brigada, koja je uglavnom snosila teret ove ofanzive i u njoj se odlično pokazala, izašla je iz ove ofanzive kompletna, bez jačih potresa.

Zdravstveno stanje zbog velikih hladnoća prilično se pogoršava. Tome je i uzrok prilično slabo stanje u odjeći i obući. Broj ranjenika u div. bolnici iznosi oko 80, u bolnici II. Krajiške oko 60, a u bolnici XVII. Majevičke oko 20. Epidemije tifusa nema.

Ishrana do sada prilična.

¹⁷ Narodni heroj

¹⁸ U originalu: »odgovornim političkim« napisano je mastilom. latinicom.

Disciplina i moral sa manjim izuzetcima dobri. Potresa je bilo kod XVII. Majevičke brigade, ali se stanje osjetno popravlja.

Odnos vojske prema narodu uglavnom dobar, iako je bilo istupa koji se energično suzbijaju.

Prosvjetni i kulturni rad nije bio na visini zbog stalnih pokreta i borbi. Kulturna ekipa kod Štaba ove divizije dala je u ovom periodu dve priredbe za XVII. Majevičku brigadu i dve priredbe u gradu Varešu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štabi.
Petovar^{1*}

Komandant, major,
Kosorić Pero

BR. 115

ZAPOVIJEST ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 21 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA PREBACIVANJE NA PROSTORIJU GAREVA, DOBRELJI I KAZANCI¹

STAB
X. HERCEGOVAČKE BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Pov. broj: 38
21. januara 1944. g.
u — sati
s. Vrba

Strogo povjerljivo.

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Gacko 1 : 100000)

Prema do sada dobivenim podacima, stanje u neprijateljskom garnizonu Gacko je nepromijenjeno. U duhu opšte direktive naše Divizije⁸ — čišćenje terena Gacka od neprijatelj-

"" Rudi

Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 15—1, k. 1148—I.

³ U izvještaju Desete hercegovačke NOU brigade od 8 februara 1944 o tome kaže se: »Opća direktiva XXIX. N.O.U. Divizije bila je: čišćenje Gatačko-nevesinjske Površi od četničkih bandi, sprečavanje mo-

skih bandi — u toku noćasne noći, naša brigada izvršice prebacivanje i blokiranje sela: Gareva, Dobrelji, Kazanci (Gornji i Donji), uključivši i Papovinu.⁵ Postoji mogućnost da se bandit Perišić nalazi u selu Kazanci, te ovaj zadatak shvatiti najozbiljnije i sprovesti ga u najvećoj tajnosti.

Bataljon »Vule Skoko« od 17 sati pa nadalje nalaziće se u selu Jasenik, gdje će »3« i »5« dobiti podjednak broj dobrih poznavaoaca terena, odakle će krenuti na dalji zadatak.

Naša XI. brigada nalazi se sa Štabom Divizije na prostoru Hodžići — Davidovići.⁴ XII. brigada nalazi se na prostoru: Drežanj — Grabovica pa do Odžaka.⁵

U vezi gornjeg

NAREĐUJEMO:

- 1.) — »3« kreće iz sadašnjeg logora bez komore tačno u 17 sati pravcem: Platice — Jasenik — Lipnik pa iznad Samobora i Gareva preko Oblog Brda, spuštajući se na Kamenjače, pa kosama južno od Kazanaca, spuštajući se do Papovine, hvatajući vezu na Kladenj Glavi sa »5«. Na taj način »3« ima da zatvori svaki pravac kojim bi bande pokušale bježati, kada osjete naš »5« sa sjeverne strane sela. Na ovim položajima ostaje do svanuća, kada pomoću patrola držeći sve dominantne položaje vrše pretres svih zgrada, tražeći bandite a i municiju, oružje, kao i drugu vojničku spremu. Po izvršenom zadatku, »3« će se smjestiti u selo Vratkovići sa dvije čete, a jednu će četetu uputiti u Stare Duliće, koja će služiti kao osiguranje bolnice. Obezbjedite se od pravca Carade. Nastojte uhvatiti vezu sa Golijskim partizanskim bataljonom.
- 2.) — »5« kreće iz sadašnjeg logora bez komore tačno u 17 sati istim pravcem kao i »3« do Oblog Brda. oda-

bilizacije neprijatelju, te sprečavanje saobraćaja drumom: Gacko — Nevesinje.

Pored navedenog, brigadi je stavljeno u zadatak i čišćenje Vranjske kotline od bandi, kao i napad na neprijateljske posade na željezničkoj pruzi: Mostar — Dubrovnik, te mobilizacija boraca sa prostora Ljubinskog i Trebinjskog sreza«. (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—2, k. 1148—II.)

¹ Do prebacivanja na novu prostoriju Brigada se nalazila na sektoru: Vrba — Čemerno — Platice — Dramešina. Detaljnije o tome vidi zapovijest Brigade od 19 januara i izvještaj od 8 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 15—2 i 1—2, k. 1148—I).

* Opširnije o tome vidi izvještaj Jedanaeste hercegovačke brigade od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3/6, k. 1143 A).

¹ Vidi dok. br. 171.

kle, spuštajući se do Jarčišta, obuhvata sve čuke iznad Kazanaca, hvatajući vezu sa »3« na Klade-
noj Glavici. Na tim položajima ostaje do svanuća,
držeći sve dominantne položaje i pušta odjeljenja
za pretres svih zgrada u cilju hvatanja bandita i
pronalaženja vojničke spreme. Po završenoj akciji,
smješta se u selo Kazanci, obezbjeđujući se logor-
ski. Nastojte uhvatiti vezu sa Pivskim partizan-
skim bataljonom.

- 3.) — »4« kreće iz sadašnjeg logora u 17 sati pravcem: Če-
merno — Vrba — Dramešina — Jasenik — Lipnik
— Samobor — Velika Gareva, koju će prethodno
opkoliti, detaljno pretresti u cilju hvatanja četnič-
kih bandita i pronalaska municije i spreme, a po-
tom se smjestiti, obezbjeđujući se od Samobora,
Lipnika, Avtovca, sprečavajući svaki neprijateljs-
ki pokret od tih pravaca.
- 4.) — »1« kreće iz sadašnjeg logora tačno u 19 sati pravcem:
Vrba — Dramešina — Platica, gdje prihvata ko-
more »3« i »5«, odakle produžuje za Jasenik —
Lipnik — Samobor, pa putem ispod Gareva, opko-
ljavajući selo Dobrelji sa dvije čete, držeći sve
dominantnije položaje, a u svanuće spustiti odje-
ljenja za pretres i hvatanje bandita. Jedna četa sa
bolnicom, intendanturom kao i komorom »3« pro-
dužuje za Stare Duliće, gdje se smješta bolnica,
brigadna intendantura, kao i ta četa, dok je ne
smijeni četa »3« bataljona, kada će se ova četa
povratiti u sastav svog bataljona u selu Dobrelji.
Bataljon će se obezbijediti od Stepena i Zborne
Gomile, a jednu izvidnicu sa dvogledom *držati ?* **I**
Gatu, koja će osmatrati čitavo polje od Avtovca.
Održavajte vezu sa »4« i uzajamno se potpomozite.
- 5.) — Ovaj Stab kreće sa »1« a smjestiće se U *selo Kazanci*,
gdje i sv(j) izvještaje slati.
- 6.) — Bolnica i brigadna intendantura kreću od Vrbe sa 1«
bataljonom i smještaju se u selo Stari Dulići, gdje
će za obezbjeđenje imati četnu »1« bataljona do
dolaska čete »3« bataljona.
- 7.) — Prilikom opkoljavanja, kao i pretresa **budite budni i**
i energični i svaki pokušaj bjekstva bandita spri-
ječite likvidacijom.

8.) — Kada svršite sa hvatanjem bandita, **intendanti da pristupe rekviziciji odnosno konfiskaciji** prema naknadno primljenim direktivama. Ljudstvo **da se dobro nahrani.**

9.) — Znaci raspoznavanja po ključu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Cedo Kapor

Načelnik štaba,
Mus. R. Dizdarević

Za komandanta.
Peko Bogdan

(M. P.)

Dostavljeno: »1«, »3«, »4«, »5«, bolnici
i brigadnoj intendanturi.

—000—

PS. Radio London, u svojoj emisiji u 13 i 15, javlja da su naši ponovo zauzeli **Jajce** (po peti put),⁶ kao i Prozor,⁷ a da se ulične borbe vode u Tuzli.⁸ Isto tako oslobođena je Kreka i Zivinice (važni rudarski centri).⁹ Ovoga momenta izvještava nas N.O.P. Mostarski bataljon o jednoj njegovoj uspješnoj akciji na pruzi Mostar — Sarajevo, gdje je uništio **tri** zupčane lokomotive, 12 vagona, 1 tenk, 1 haubicu sa velikim brojem granata i 12 konja. Sva posada ove haubice zarobljena je. Zatim su izvršili niz uspješnih napada na utvrđene tačke duž pruge: Bradina — Konjic.

• Vidi dok. br. 120.

¹ Na sektoru oko Prozora u to vrijeme dejstvovala je Dest-ta NOU di-rizija (vidi dok. br. 140).

⁷ Vidi dok. br. 56, 64. 176 i 220.

⁹ Vidi dok. br. 174

NAREĐENJE ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 21. JANUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA DA OČISTE OD ČETNIKA SEKTORE LIPOVAC — KARANOVAC I LJUBACEVO — BOČAC¹

STAB XII. KNOU BRIGADE

Str. pov. op. br. 144
21. januara 1944. god.
P o l o ž a j

štabu I., II., III. i IV. bataljona i
brigadnoj ambulanti ove brigade

„

Položaj

Kako se četnička banda Drenovića⁴ i Laze Tešanovića skoncentrisala na sektoru Karanovac — Cemernica, Karanovac — Lipovac, sa štabom u Karanovcu,³ a banda raspoređena na gore navedenim položajima i kako se poslije posljednje okupatorske ofanzive na našu slobodnu teritoriju banda okuražila, misleći da je okupator uništio ono što se ne može uništiti, uništio naše jedinice, te u tome pravcu i šire svoju četničku propagandu da su oni gospodari pojedinih sektora i da tu više Narodno-oslobodilačka vojska neće doći, to je ovaj štab donio odluku da protjera četničku bandu.⁴

U vezi gore navedenog, jedinice ove brigade, koje imaju da izvrše čišćenje sektora: Lipovac, Javorani, Vagani, Radići, Kostići, Šolaje, Mokri Lug, Bočac, Agino Selo, Krmine. Ljubacevo i Karanovac, dijele se u tri grupe i to:

ZADATAK:

I. GRUPA:
Jedinice II. bataljona. Na dan 23.1.1944. god. izvršiće pokret pravcem: Lipovac — Popovac, zahvatajući lijevim krilom Mehovce, gurajući

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4/1, k. 876.

* Uroš Drenović, četnički komandant u Bosanskoj Krajini. Poginuo 1944. godine.

* Odnosi se na jedinice Srednjobosanskog četničkog korpusa, čiji je komandant bio Lazar Tešanović (vidi dok. pod reg. br. BH-V-1178S u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 131 u ovoj knjizi i izvještaj Brigade od 4. februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 13/4, k. 866).

četničku bandu u pravcu sela Bastahi — Karanovac. Od linije Mehovci — Bastahi uputiti svoju jednu jaču četvu da se neprijetno provuče između Ponira i sela Bastahi do sela Jagare, gdje će se izvjesno vrijeme zakonspirisati, čekati nadiranje dole navedenih naših jedinica i ukoliko četnička banda bude bježala u Karanovac, bilo za Rebrovac ili za Gornji Seher ka Banjoj Luci, na pogodnom mjestu postaviti joj efikasnu zasjedu, pripustiti je i onda otvoriti baražnu vatru i uništiti je. Voditi računa o bjekstvu pomenute bande, jer će se u istoj nalaziti i Lazo Tešanović i Drenović. Ostale jedinice koje se budu nalazile na liniji Bastahi, Mehovci imaju za zadatak da hvataju vezu sa jedinicama IV. bataljona i da sa istima sistematski stežu obruč oko uporišta Karanovac.

II. GRUPA:

Jedinice IV. bataljona. Na dan 22. I. 1944. god. izvršiće pokret pravcem: Sokoline — Viševice, Radići — Vagani i tu zanočiti. Na dan 23. ovog mjeseca nastaviti pokret pravcem: Javorani, Mehovci, Ljubačevo, sa zadatkom na cijelom svom pravcu pokreta rastjerivati i uništavati četničke bande. Na liniji Mehovci — Ljubačevo hvatati vezu u desno sa jedinicama II. bataljona, a u lijevo sa jedinicama III. bataljona, zahvatajući pravac: Karanovac — Javorani i stezati obruč u zajednici sa preostalim jedinicama ove brigade oko neprijateljskog uporišta Karanovac; ni u kom slučaju ne dozvoliti da se neprijatelj zabaci našim jedinicama za leđa na tome pravcu.

III. GRUPA:

Jedinice III. bataljona. Na dan 22. I. »1944. godine izvršiće pokret pravcem: Solaje, Mokri Lug, Baljvine, Bočac, Agino Selo. Pokret podesiti tako, da se 22. I. t.g. stigne u Agino Selo na večeru. Na dan 23. ovog mjeseca nastaviti sa pokretom pravcem: Krmine. pretresajući i Krupu na Vrbasu, Ljubačevo u

pravcu Karanovca, sa zadatkom čišćenja ovih pomenutih sela od četničkih bandi i gurati ih ispred sebe u pravcu Karanovca, tako da bi ih u Karanovcu uz pripomoć ostalih naših pomenutih jedinica tjerali u Karanovac i uglavnom završili sa zadatkom, t.j. likvidacijom Karanovca. Vezu u desno održavati sa jedinicama IV. bataljona.

Stab I. bataljona na dan 23. ovog mjeseca u jutro prebacite svoje dvije čete na sektor Lipovac, sa zadatkom da drže zasjedu do Lipovca, na komunikaciji Čelinac — Kotor Varoš ili ukoliko bi četnička banda nailazila od Celinca Muslimanskog ili Pravoslavnog, kao i da dočekuju četničku bandu koja bi se provukla kroz naprijed navedeni obruč naših jedinica i bježala u pravcu Lipovca. Jednu četvu ostaviti na položaju prema Opsječkom. Čete koje se budu nalazile na Lipovcu imaju da održavaju vezu sa jedinicama II. bataljona, i ukoliko bude bila potrebna pomoć — pojačanje, poslati im.

Stab brigade i brigadna ambulanta nalaziće se gdje se i sada nalaze, Stab I. bataljona neka održava stalnu i čvrstu vezu sa Štabom brigade.

Skreće se pažnja drugarskim štabovima bataljona, koji imaju za zadatak da progone četničku bandu, da prilikom nailaska na otpor bande ne progone bandu streljačkim strojem, već snažnim klinovitim prodorima i manjim kolonama i naglim upadom u pojedine njihove baze i bacanjem manjih kolona na njihova krila i udaranjem u bokove, za njih znači strah i trepet, i na taj način ratovanja s njima mogu se nanijeti veliki gubitci. Naše ljudstvo čuvati od ranjenih i mrtvih, jer je ambulanta daleko ostala. Nepotrebne gubitke izbjegavati, a nepotrebni gubitci trpe se samo onda ako se vojnički jedinice ne kreću.

Štabovi bataljona između sebe održavaće vezu pomoću paljenja vatri kužnih sijena, četničkih kuća, odakle se daje otpor, i signalnim raketama.

Komandant brigade nalaziće se u Štabu II. bataljona, a politički komesar' brigade u Štabu III. bataljona.

Stab III. i IV. bataljona na liniji Ljubačevo — Mehovci — Memići, da pošalju vezu komandantu brigade u Stab II. bataljona.

Stab III. bataljona da odmah po prijemu ovog naređenja uputi svoj minobacač sa minama II. bataljonu, odakle će pome-

Milutin Vujović

nuti minobacač pomagati jedinice II. i IV. bataljona, kao i likvidaciju uporišta Karanovac.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
otsutan

Komandant, major,
Mećava*

P. S. Šalje vam se po jedan primjerak spiska četnika sa sektora na kojem će operisati vaše jedinice.

Mećava

BR. 117

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
22 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA DEJ-
STVO U CENTRALNOM DIJELU SREDNJE BOSNE¹**

**ŠTAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE**
Broj 386
22 januara 1944
u 15 časova

Podaci

o neprijatelju: Komunikacijom Travnik — Donji Vakuf — Bugojno — Livno već nekoliko dana prolaze neprijateljske, uglavnom, motorizovane kolone.⁴ U Turbetu se nalaze prolazne snage, obično sa po nekoliko manjih tenkova, 5—6 tona. Između Turbeta i Donjeg Vakufa neprijatelj ne drži nikakve posade.

U Jajcu se nalaze naši delovi.³ Između Turbeta i Jajca nema neprijatelja.

' Petar

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 5/1—1, k. 712 A.

* Odnosi se na dijelove Sedme SS divizije >Princ Eugen< (vidi dok. br. 186 i 187).

³ Odnosi se na dijelove Prve proleTERSke brigade koji su se nalazili neposredno oko Jajca (vidi dok. br. 120).

U Mrkonjić Gradu i Podrašnici nalaze se četnici.⁴ Moguće je da u Mrkonjić Gradu ima i nešto Nemaca. U Čađavici, navodno, nalaze se Čerkezi.

Neprijateljska motorizovana kolona, koja je bila na Mliništima, vratila se ka Glamoču. Nemamo podataka sa pravca Sebešić — Gornji Vakuf. Prozor su zauzele jedinice X Divizije.⁵ Po jednom podatku, veće neprijateljske snage, najviše pešadija, idu cestom od Zepča ka Sarajevu. Po drugom, pak, podatku i te kolone i druge snage iz Sarajeva prolaze preko Travnika. Oba ta obaveštenja slažu se utoliko da je glavni cilj neprijateljskog pokreta ka moru.

U Tesliću neprijateljske snage su smanjene na 600, uglavnom domobrana i delova Domdo bojne." XI Divizija namerava likvidirati ovaj garnizon.⁷ U toj operaciji verovatno će učestvovati naša Korpusna baterija i dva bataljona XIII Brigade, koji se sada nalaze u dolini r. V. Usora.⁸

Od kurira koji dolaze sa Prnjavorskog sektora dobijeno je usmeno obaveštenje da su jedinice XI Divizije zauzele Prnjavor,⁹ ubile 400, a zarobile 200 Čerkeza i zaplenile dosta municije i drugog materijala. Pretpostavljamo da je ovo obaveštenje tačno, detalji su možda preuveličani.

⁴ Vidi dok. br. 166.

" U dokumentima Desete divizije za januar 1944 god. ovaj podatak nije potvrđen (vidi dok. br. 130 i 140).

* Riječ je o dijelovima Četvrte i Šeste lovačke pukovnije. Opširnije o tome vidi dok. br. 220.

⁷ Pripreme za likvidaciju Teslica i napada na Tešanj, Doboju, Usoru, Jelah i Rudanku bile su u toku. U tom cilju je Stab Jedanaeste NOU divizije izdao potčinjenim jedinicama 24 januara 1944 zapovijest, prema kojoj je Trinaesta proleterska brigada dijelom snaga imala napasti Tešanj. (Opširnije o tome vidi dok. br. 7/1 i 3/3, k. 866 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.) Međutim, zbog pristiglog pojačanja garnizona Teslić i Tešanj, od ove namjere se odustalo (vidi dok. br. 161 i 220). Pošto štabovi Dvanaeste slavonske i Trinaste proleterske brigade nisu znali za izmjenu plana Štaba divizije, napali su noću 26/27 januara Teslić i Tešanj sa po dva bataljona, ali je u međuvremenu stiglo naređenje, te je obustavljena borba i jedinice su se povukle. Opširnije o tome vidi dok. br. 168 u ovoj knjizi i izvještaj Trinaeste proleterske brigade od 2 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 18—1/2, k. 727).

* Opširnije o tome vidi dok. br. 161, 215 i 220.

**Zadatak
divizije:**

Naš zadatak ostaje onaj koji je iznet u direktivnom naređenju od 13. ov.mj.¹⁰
U vezi sa potrebom pojačanja našeg izviđanja i dejstva ka dolini Vrbasa, a i obzirom na pretstojeći dolazak dva bataljona i bolnice,¹¹

n a r e đ u j e m o :

1. **I Proleterska brigada** preduzeće dejstvo ka dolini Vrbasa i na komunikaciju Travnik — Turbe — Donji Vakuf.¹²

Na ovom zadatku dejstvovaće sa svoja tri bataljona, dok će dva bataljona zadržati kao rezervu severno od Ugra na prostoru Imljani — Siprage — Grabovica. Svoj II Bataljon, kad stigne, zadržati, također kao rezervu u s. Vitovlje.

Jedan bataljon u toku sutrašnjeg dana uputi na prostor Odžak — Gostilj — Karaula, gde će smeniti tamošnji bataljon XIII Brigade, preuzimajući zadatak dejstva na komunikaciju Travnik — Turbe — Donji Vakuf. Manjim pokretnim delovima iz zaseda stalno dejstvovati na neprijateljske kolone, koje tim pravcem saobraćaju.

Grupa od dva bataljona, koja je na sektoru oko Jajca, i dalje će ostati tamo, s tim što će na levoj obali Vrbasa držati samo boračke manje delove. Ova grupa prema Mrkonjić Gradu da poruši mostove i pogodna mesta na cesti. U tom pravcu mora imati stalno obezbeđenje, računajući i na mogućnost kakve neprijateljske intervencije sa toga pravca, možda i motornim vozilima. Isti postupak organizovati i na pravcu Jajce — Donji Vakuf. Takođe ova grupa mora držati svoju glavninu raspoređenu na prostoru Bulići — Kruščica — Krezluk, kako zbog veze sa svojom brigadom, tako i zbog potrebe sopstvenog obezbeđenja od pravca Travnik — Turbe — Jajce. Ova grupa mora svakodnevno pratiti situaciju kako na pravcu Turbe — Jajce, tako i na pravcu ka Gostilju i Vitovlju i time omogućiti svoje dejstvo u bok neprijateljskih snaga koje bi dejstvovale ka Ugru, t.j. ka opštoj bazi naše Divizije.

¹⁰ Vidi dok. br. 68.

¹¹ Odnosi se na Drugi bataljon Prve proleterske i Peti bataljon Trinaeste proleterske brigade i divizisku bolnicu (osoblje bolnice i lakši ranjenici) koji su se vraćali iz Drvara. Opširnije o tome vidi dok. br. 100, 106 i 166 i knjigu depeša Štaba Prve proleterske divizije u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—15, 706.

¹² Opširnije o rasporedu i dejstvu njenih jedinica vidi izvještaj komandanta brigade od 2 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3/1—2/1, k. 713).

Tehnička četa ove Brigade i dalje će ostati na prostoru Bešpelj, omogućavajući prelaz našoj Bolnici i bataljonima ako se oni upute tim pravcem.

Protivkolska četa ostaće i dalje na sektoru Gostilj — Karaula, a Korpusna baterija u s. Vlatkovići.

2. — **XIII Proleterska brigada** ostaće na dosadanjem zadatku, s tim što će svoj IV Bataljon — čim bude smenjen — postaviti na prostoru Mudrike — Šišava sa zadatkom izviđanja i obezbeđenja od Vlašić Planine ka: Devečani, Paklare'o, Bukovica, Dub.

Dva bataljona ove Brigade koji se nalaze u dolini V. Usora na prostoru Očauš — Bjelobučje — Mladikovina — Blatnica i dalje će ostati na tom terenu. Moguće je da će ova dva bataljona učestvovati u operaciji na Teslić. Ovo će se blagovremeno narediti.

V Bataljon XIII Brigade, kad stigne, postaviti na prostoru Koričana.

3. — Sve sanitetske ustanove ostaće na dosadanjim mestima.

Divizijska bolnica, kad dođe, smestiće se u barake kod Petrovog Polja. Tada će se iz brigadnih bolnica prevesti u Divizijsku bolnicu svi teži bolesnici i ranjenici, pa će se tako olakšane brigadne bolnice izdvojiti pri brigadama.

4. — Ishrana sa terena.

I Proleterska brigada organizovaće snabdevanje svojih jedinica iz doline r. Vrbanja.

XIII Proleterska brigada potpomoći će ishranu svojih bataljona sa sektora r. V. Usora.

Divizijska intendantura organizovaće prikupljanje rezervi iz Zupe (ka Prnjavoru).

Sa ovim Štabom održavati vezu na dosadanjem pravcu. Sve jedinice koje su na prostoru Ugra, pa i one koje su prema Vrbasu, koristiće za hitne izveštaje najbliže telefonske stanice na liniji Koričani — Petrovo Polje — Šiprage.

5. — Sve jedinice da razviju obaveštajnu službu i izviđačku delatnost sa svojim patrolama i daljim izviđačkim odeljenjima. Sa svim susednim jedinicama održavati vezu i međusobno se obaveštavati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NAROŔU!

Politkom,
Vlado Šćekić

Načelnik,
major,
Moma Đurić

Komandant,
p. pukovnik,
Vaso Jovanović

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE OD
22 JANUARA 1944 ŠTABOVIMA DRUGE KRAJIŠKE I SE-
DAMNAESTE MAJEVIČKE BRIGADE ZA RASPORED NA
PROSTORIJI SOKOLOVIĆI — ŠENKOVICI»**

**ŠTAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
22. I. 1944.**

**ŠTABU II. KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU XVII. MAJEVIČKE BRIGADE**

Situacija: Sokolac: jedna bojna ustaša² sa nekoliko puškomitraljeza, tri teška mitraljeza, 2 laka i 2 teška bacača, 6 kamiona i 2 mala tenka.

Podromanija: 50 — 100 ustaša.

Crvena Stijena — Čavčevo Polje: 2 satnije ustaša.³

Rogatica: 3—400 ustaša⁴ i milicije sa nešto Njemaca — Bosanaca i 8—10 kamiona.

Goražde: 200—300 milicije i ustaša i 200—300 Njemaca, sa jednom četom četnika.

Prača: 200—250 Njemaca i milicije.

Pale: ustaški združ.⁵

XVII. Majevička brigada je 21. ov. mj. napala na ustašku posadu na Đedovcima i Kuli." Jačina ustaša oko 160. Ustaše su pobjegle prema Sokolcu. Zarobljeno: 1 laki bacač sa 66 mina, 10 pušaka, municije, čebadi i 12 tovarnih konja.

Raspored naših jedinica:

1) II. Krajiška brigada: ostaje na dosadašnjoj prostoriji,⁷ s tim što će bataljon iz s. Dolova pomjeriti na prostoriju Berreg — Jasike. Taj bataljon obezbjeđivaće meljavu žita u mlinovima kod Berega a isto tako prikupljati hranu iz Zakoma, Rakitnice i Kalimanića. 23. ov. mj. brigada će uputiti oko 2 čete boraca prema Džimrijama sa komorom radi prikupljanja hrane.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4—1, k. 987.

* i " Odnosi se na dijelove Prvog stajaćeg djelatnog zdruza (vidi dok. pod reg. br. 1/2—3, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

¹ Odnosi se na Prvi stajaći djelatni združ. Vidi o tome njegovu bojnu relaciju za mjesec januar od 4 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/2—9, k. 57).

⁷ Odnosi se na prostoriju s. Sokolovići (vidi izvještaj Brigade od 5 februara 1944). Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2—2, k. 987.

Prije toga treba prikupiti podatke o magacinima hrane, ovo raditi u vezi sa intendantom divizije.⁸ Brigada će se snabdjeti sa prostorije Zakomo — Kalimanići i Džimrije — Brestovača.

2) XVII. Majevička brigada: ostaje na prostoriji Senkovići, sa zadatkom ometanja saobraćaja na drumu Sokolac — Rogatica i napada na ustaše, ukoliko su se ove povratile na Đedovce.⁹ Snabdjevače se sa prostorije Dobrašina — Grivci — Rabar, kao i sela sa južne strane druma.

3) Stab divizije ostaje na istom mjestu.

Pošto div. bolnica prilično oskudjeva sa hranom, jedinice će prema svojim mogućnostima slati hranu bolnici sa svoje prostorije snabdjevanja.

II.

Ljekari u div. bolnici nemaju jahaćih konja, tako da moraju izdržavati sve napore u pokretima a poslije toga vršiti svoju ljekarsku dužnost. Isto tako i ljekari po brigadama nemaju jahaćih konja. Naređujemo da II. Krajiška i XVII. Majevička brigada upute u div. bolnicu po 2 jahaća konja sa sedlima, a ljekare u svojim jedinicama obavezno da snabdiju sa jahaćim konjima.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,
Petovar¹⁰

Komandant, major,
Kosorić Pero

(M. P.)

* Veso Radojčić

* Bliže o rasporedu i dejstvu jedinica u to vrijeme vidi izvještaj Štaba Dvadeset sedme NOU divizije od 5 februara 1944. Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 5/1—7, k. 1111 i biće objavljen u tomu IV, knj. 22.

¹⁰ Rudi

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 22 JANUARA 1944 ŠTABU DESETE BRIGADE DA UPUTI
TREĆI (DALMATINSKI) BATALJON U SASTAV DIVIZIJE'**

**STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE**

Broj 65
Dana 22/1 1944 u 12 č.
s. Kreneni Do

P. s.² Kurir Vujević je ozdravio,
privremeno će biti kurir kod
Oblasnog.³

**ŠTABU X HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE OVE
DIVIZIJE**

Upućujemo vam vaš 2 bataljon. Do sada smo ga ojačali sa preko 25 boraca iz južne Hercegovine. Za ovo vrijeme nije vodio borbe, a inače u potpunosti je izvršavao sve zadatke.

Odmah po prijemu ovoga naređenja uputićete vaš 3 bataljon (dalmatinski) da se javi nama. Ovaj bataljon izlazi iz sastava te brigade i biće upućen na sektor južno od Popova Polja radi mobilizacije i dejstva na komunikacije u navedenom prostoru od Neretve do Boke Kotorske. Ovaj bataljon stajaće neposredno pod komandom ovoga štaba.

Najzgodnije ga je uputiti preko Dulića da nam se javi, a ako vi ocijenite da je zgodnije preko Slata, možete to učiniti. Njegov teški bacač ako vam je potreban možete zadržati za vašu brigadu.

Mostarski bataljon stavljen je pod operativnu komandu ove divizije.⁴

Naša XII hercegovačka brigada 14 o.mj. razbila je Švabe i četnike na Odžaku, zauzela isti, Babju Glavu i došla do Miljevca, kojom prilikom Su i Amerikanci bacili nekoliko bombi na Nevesinje.⁵ Zarobljen je 1 bacač, nešto municije i dosta sprema. Mogli su zauzeti i Nevesinje, a to nijesu učinili samo

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 17—1, k. 1148—I.

² Na originalu dopisano mastilom, ćirilicom.

³ Vjerovatno se odnosi na Oblasni komitet za Hercegovinu.

• Vidi dok. br. 105.

⁵ i ° Opširnije o tome vidi dok. br. 90.

zbog neodlučnosti. Ubijen je i četnički komandant Blagoje Radovanović." Poslije toga ova brigada izlazila je i u Drežanj, mislili smo je baciti na Bratač, ali zadaci koji su pred nas postavljeni u vezi sa dolaskom jedne crnogorske brigade⁷ ka Grahovu i čišćenja Lastve uticali su da smo je morali povući ka sektoru Nevesinje.

XI Hercegovačka N.O.U. Brigada od Bileće nije imala značajnih akcija, odmorila se je i popunila municijom. Mobilisala je oko 50 novih boraca.

Mobilizacija u južnoj [Hercegovini], a sada i na sektoru Nevesinja ide osjetno na bolje. Bataljon »Nevesinjska puška« mobilisao je preko 30 boraca i sada broji oko 70, a mobilisan je i formiran novi bataljon »Miro Popara« sa oko 70 boraca. Mobilisana je i formirana Sitnička četa sa oko 40 boraca.⁸

Četnika u Bileći ima 700 sa stotinjak Švaba, a sada ispoljavaju aktivnost ka prostoru Bileća — Ljubinja — Brda u zajednici sa Švabama. Govori se o dolasku i prolazu preko Hercegovine neke švapske divizije, najvjerovatnije »Vražje«, koja bi išla za istočnu Bosnu.⁸ Na ovo morate biti budni.

Vi ostajete i dalje na sadašnjem sektoru sa dosadašnjim zadatkom.¹⁰ Na slučaj veće ofanzive na vas da se ne možete tu održati, onda se možete odbaciti ka Obiju — Bjelemiću — Borcima, uhvatite vezu sa Mostarskim bataljonom, razbijte tamo četnike i odmah se ponova vratite na sadašnji sektor.

Štab korpusa¹¹ javlja da će naša divizija biti orijentirana jugu.¹³

V krajiška divizija prije desetak dana bila je uzela Foču,¹⁴ pa ako je još tamo, uhvatite vezu s njom.

Šaljemo vam 1.000 metaka 7/9 mm koje vam upućuje XII brigada.

Već odavno nemamo vezu sa vama, pa je potrebno da nas češće izvještavate.

⁷ Odnosi se na Šestu crnogorsku brigadu (vidi tom III, knj. 7, dok. br. 7 i 19).

⁸ Kasnije Sitnički bataljon (vidi dok. pod reg. br. 5—7, k. 1143 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

⁹ Odnosi se na Trista šezdeset devetu legionarsku diviziju. U izjavi komandira radio-čete ove divizije stoji: »Marta 1944 divizija je premeštena na prostoriju Mostara i s time joj je dodeljen obalski odsek od Slana do Grude. Divizisko komandno mesto posle privremenog zadržavanja u Mostaru prebačeno je stalno u Blagaj". (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 24/4—II, k. 74.)

¹⁰ Vidi dok. br. 53.

¹¹ Odnosi se na Štab Drugog udarnog korpusa NOVJ.

¹² U originalu ta rečenica dopisana je mastilom, ćirilicom.

¹³ Vidi dok. br. 65 i 70.

Mi ćemo ovo nekoliko dana biti u s. Poljice, a dalje najvjerovatnije do Velimlja. Veze sa nama neka idu preko s. Dulići ili Štaba Sjevernohercegovačkog odreda u s. Davidovići.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit, komesar
Dragiša Ivanović

Komandant, p. pukovnik
Vlado Šegrt

Načelnik štaba, p. pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

BR. 120

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 22 JANUARA 1944 ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE I ŠTABOVIMA PRVE I TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE O SITUACIJI NA SEKTORIMA D. VAKUF, JAJCE I MRKONJIĆ GRAD¹

STAB I PROLETBRIGADE=
22-1-1944 god.
u 24 časa, Divičani

ŠTABOVIMA: PRVE PROLETDIVIZIJE
PRVE PROLETBRIGADE
XIII PROLETBRIGADE

Situacija:

Juče 21 o.m. uputili smo sa vozom jednu desetinu III bataljona u pravcu D. Vakufa da ispita neprijateljske snage u Vakufu i Bugojnu, kao i njihove namere. 22 o.m. ova desetina stigla do samog Vakufa u 10 časova izjutra i zatekla neprijatelja koji kreće od Vakufa ka Jajcu. Desetina je iz voza na neprijatelja u samom Vakufu otvorila vatru, ali neprijateljski

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2/1—2/1, k. 713.

² Zamjenik komandanta Prve proleterske brigade s dva bataljona (Treći i »Garibaldi«) izvodio je akcije u Vrbaskoj dolini, dok je Štab brigade sa ostalim jedinicama bio na sektoru Travnika. Opširnije o tome vidi dok. br. 82, 37 i 120 u ovoj knjizi i izvještaj Prve proleterske divizije od 3 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/1—4. k. 712).

tenkovi koji su već bili u pokretu jurili su da bi presjekli voz i isti uništili. Voz se odmah vratio nazad boreći se istovremeno sa tenkovima, i uspio da umakne.

Tačno u 13 sati prethodnica neprijateljskih tenkova stigla je na most više fabrike³ koji je bio potpuno porušen. U 14 časova stigli su 6 tenkova do mosta i veći broj kamiona sa vojskom. Jedna četa bataljona »Garibaldi« nalazila se sa teškom »Bredom« na k. 568 iznad s. Skela, sa zadatkom da štiti pravac od Vakufa i samu rijeku, t.j. prelaz na mostu i njegovu opravku. No, prilikom pojave tenkova, oni su otvorili vatru na neprijatelja. Neprijatelj je momentalno sa njima prihvatio borbu i ranio im jednog komandira, našto su se ovi uplašili i napustili položaj, tako da je neprijatelj za kraće vreme poseo k. 568 i omogućio prelaz njihovoj pešadiji na levu obalu r. Vrbasa prema s. Cusine. Mi smo sa delovima III bataljona prihvatili borbu i omogućili svim delovima koji su bili u Carevom Polju, i u izviđanju prema Mrkonjiću, da se prebace preko grada na desnu obalu r. Vrbasa.

Neprijatelju su ispred noći pristizala pojačanja u motorizaciji i pešadiji, ali neprijatelj do noći nije uopšte uspeo da uđe u grad, jer smo svaki njegov pokušaj odbili.

Prema prikupljenim podacima iz okoline Vakufa ove neprijateljske [snage] stigle su 21 o.m. sa svom motorizacijom iz Livna za D. Vakuf.⁴ Na Komaru se nalazi izvestan broj neprijateljskih snaga. Saobraćaj: Travnik — D. Vakuf uvek cirkuliše, nastavljaju sa podizanjem pruge na tom sektoru. Prošlih dana pa sve do 21 o.m. prolazile su neprijateljske snage od Travnika za Bugojno i dalje.⁵

Prema naređenju⁶ koje smo dobili od Štaba divizije i od Štaba brigade, dva bataljona naše i XIII brigade sa diviziskom bolnicom treba da stignu najdalje do 19 o.m. uveče u s. Barevo i da se prebace na desnu obalu r. Vrbasa, za koju je svrhu bila poslata i naša tehnička četa.⁷ No, pošto smo se mi nalazili u Jajcu, nismo preduzimali pravljenje mosta, nego odmah uputili jedan vod u s. Barevo da tamo sačeka te jedinice. Taj vod se tamo još uvek nalazi i svakodnevno šalje vezu nama; bataljoni i bolnica ni dosada nisu stigli. Taj vod koji je čekao bataljone i bolnicu mi ćemo lako prebaciti na desnu obalu r. Vrbasa. Još

¹ Odnosi se na most na rijeci Vrbasu, južno od Jajca.

² Redakcija nije ustanovila na koje se neprijateljske snage odnosi. Vidi dok. br. 211, 212 i 215.

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 100.

⁴ U Operaciskom dnevniku Prve proleterske divizije stoji: »18.1. ... Tehnička četa I prolet. brigade upućena je za Bešpelj za pravljenje mosta za prelaz preko Vrbasa Diviziske bolnice i dva bataljona«. (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 16 20—6, k. 712 A.)

danas iz Jajca smo mu poslali vezu da se prebaci preko Vrbasa za D. Bešpelj, a takođe smo mu i sa ove strane uputili jedan vod u susret.

Mi smo mišljenja za bolnicu i ona dva bataljona, s obzirom da su se četnici nalazili u Mrkonjiću,⁸ i korpusu⁹ nije bila jasna situacija ko se nalazi u Jajcu, te su promenili odluku o njihovom dolasku, jer bi od određenog vremena pa do danas stigli.. Mi ćemo i sledećih dana kontrolisati označeni prelaz u slučaju njihovog dolaska.

Jedan vod smo 21 o.m. bili poslali u pravcu Mrkonjića, koji je išao do blizu samog Mrkonjića i izviđao taj sektor. U toku samog izviđanja zarobili su 4 (četiri) četnika i jednog konja sa sedlom. Četnika u samom Mrkonjiću nema nego su u okolnim selima, mnogo se plaše od našeg napada, te su uvek spremni za bekstvo ako ih napadnemo. Četničke su snage na tom sektoru od 150—200 vojnika, sa njima je i Tešanović.¹⁰ Prema izveštajima oni su u tim krajevima vršili strahovite pljačke i nasilja, kao i silovanja.

Sa ova dva bataljona sada smo se postavili na prostoriji s. Divičani — Lupnica — Podlipci — Lendići, teren kontrolišemo prema Jajcu i r. Vrbasu. Večeras se nalaze naše patrole na samoj periferiji grada.¹¹ Izviđanje takođe vršimo i u pravcu Krezluka i šumskom prugom u pravcu Gostilja. Vezu ćemo održavati sa jedinicama XIII brigade¹² na sektoru Gostilj — Mudrike.

Prema pričanju jednog pozadinskog radnika iz Jajca, a koji se pre neki dan nalazio oko Glamoča, kaže da je video ona dva naša bataljona i divizisku bolnicu [u] tri sata severoistočno od Glamoča u s. Pribelja, i da su nekuđ krenuli u pravcu Drvara.¹³

Patrola po kojoj smo vam poslali drugi izveštaj¹⁴ još se kod nas nije vratila, niti smo dobili vaš odgovor.

Danas se čula neka borba u pravcu Turbeta, rezultat nam nije poznat. Takođe se danas čula borba u pravcu Glamoča i Livna (artiljeriska paljba).

Mi ćemo sa ovog terena moći da izviđamo sektor Jajce i u pravcu D. Vakufa, te ukoliko nisu pošle naše jedinice na ovaj sektor, mislim da za ovaj zadatak koji mi sada možemo da vršimo da su dovoljna ova dva bataljona. No, ukoliko su već pošli

⁸ Mrkonjić Grad

⁹ Odnosi se na Prvi proleterski korpus.

¹⁰ Lazar Tešanović. Poginuo 1946 u borbi s organima narodne vlasti.

¹¹ i ¹⁵ Odnosi se na Jajce.

Odnosi se na Trinaestu proletersku brigadu »Rade KonCar«.

¹² Vidi dok. br. 106.

¹³ Redakcija nije pronašla spomenuti izvještaj.

naši bataljoni, trebao bi se neki prebaciti na sektor s. Krezluk, odakle bi mogao izviđati ka D. Vakufu i izvoditi akcije.

Ukoliko bude nekih promena na ovom sektoru za kratko vreme, odmah ćemo vas izvestiti. *Vratite nam ovu vezu odmah i ostalo što je potrebno.*

Sada smo baš dobili izveštaj iz grada da je ova kolona sami Njemci i da nastavljaju sa popravkom mosta, ali da još ni pešadija nije išla u grad.¹⁵

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Divičani 22-1-1944 god.
u 24 časa

Za štab brigade
kapetan, J.¹⁵ Žarić

P. S.¹⁷ Prema večerašnjem izveštaju, ova kolona ima 10—15 tenkova i nekoliko topova sa kojima su danas dejstvovali.

BR. 121

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE BRIGADE OD 22 JANUARA 1944
ŠTABU ŠESTE NOU DIVIZIJE O BORBI KOD CAREVCA I
ŠTRBINE¹

**ŠTAB III BRIGADE VI DIVIZIJE
I PROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. broj 24/44.
22/1. 1944 g.**

Operativni izvještaj za dan
20/1. 1944. br. 3

ŠTABU VI DIVIZIJE

PODACI O NEPRIJATELJU:

Dana 19 ov.mj. jedna neprijateljska motorizovana kolona u jačini, do 120 motornih vozila, među kojima izvjestan broj tenkova, stigla je iz Mliništa do sela Berići.²

¹⁰ Jagoš

¹⁷ Na originalu dopisano mastilom, ćirilicom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 4—2, k. 797.

* Vidi dok. br. 212, 215, 217 u ovoj knjizi i tom V. knj. 23, dok. br. 135.

ZADATAK NASE BRIGADE:

U toku 19 ov.mj. dobilo je telefonsko naređenje od Štaba divizije da snage naše Brigade postavite neprijatelju zasjedu i tako da ga tuku bočno i frontalno. Docnije je to naređenje dopunjeno i naređeno je da snage naše Brigade pojačane sa Drvarskim odredom spriječe prodor neprijatelja prema Podrašnici, osiguravajući se od Mrkonjić Grada.¹ Na osnovat prednjeg poslani su na položaj bataljoni koji su bili najbliži i to IV kod Ilića, i III kod Carevca. Pošto neprijatelj 19 ov.mj. nije kretao dalje, ovaj Stab napravio je sljedeći

RASPORED SNAGA:

Drvarski odred postaviti na osiguranje prema Mračaju (Podrašnici). Sa dva bataljona postaviti zasjedu na liniji kota 1071, zapadno od Strbina do sjevernog djela Ilića. Sa jednim djelom osigurati se prema Podrašnici na koti 1071. Sa jednim bataljonom postaviti zasjedu na Carevcu. Jedan bataljon držati u rezervi zapadno od Milekića i Carevca.

TOK BORBE:

20 ov.mj. ujutro jedinice su zaposjele dodjeljene položaje, dok je I bataljon zadocnio jedan sat. U 7 sati ujutro neprijatelj u jačini od 50 motornih vozila, među kojima 5—6 tenkova, prošao je kroz Carevac i došao na Previju, južno od Strbine. U to vrijeme jedna neprijateljska kolona došla je od Podrašnice, i sukobila se sa IV bataljonom. Snage IV bataljona dočekale su ovu kolonu na bliskom otstojanju i nanijele joj dosta velike gubitke. U prvom nailasku neprijatelja Drvarski odred bio je odbačen sa položaja, a snage I bataljona, koji je bio određen na lijevo krilo IV bataljona, zadocnile su da postavite osiguranje prema Podrašnici. Tako je neprijatelj uspio zauzeti dominirajuće kote na lijevom krilu i sa istih ugrozio lijevo krilo IV bataljona. Usljed toga IV bataljon bio je prisiljen povlačiti četvu sa lijevog krila, kojom prilikom je u odstupanju imala velike gubitke. Tada je već i I bataljon zauzeo položaje na lijevom krilu IV bataljona, t.j. na Sjenokosu. Neprijatelj je nekoliko puta sa pješadijom, potpomognut sa artiljerijom i minobacačima, pokušavao zbaciti naše snage sa položaja, ali je pri tome pretrpio gubitke. Uspio je na izvjesnim mjestima odbaciti naše snage, te se je spojila kolona, koja je išla od Pod-

¹ O rasporedu i dejstvu Drvarskog NOP odreda vidi njegove izvještaje od 16 januara i 1 februara 1944. Ali u njima se ne govori o dejstvu Odreda na prostoriji Podrašnice i Mračaja i u njihovoj bližoj okolini (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—2, k. 1628).

rašnice. Borba na tome sektoru trajala je 5—6 sati. Poslije spajanja neprijatelj se je vratio prema Carevcu pojačan sa 50—60 motorn.h vozila.

Prilikom povratka kolone sa Strbine, ista je dočeka kod Carevca od snaga III bataljona i ustavljena. Tada je neprijatelj razvio pješadiju i zauzeo bezimenu kotu sjeverno od Carevca. Pomoću artilerije i minobacača odbacio je snage III bataljona, kojom prilikom je pretrpio gubitke od 2 mrtva i 3 ranjena. U to vrijeme dok se neprijatelj borio sa III bataljonom, II bataljon nalazio se zapadno od Miletića i naređeno mu je da odatle napadne neprijatelja sa jakom vatrom, a po mogućstvu i da izvrši juriš. U očekivanju napada sa strane II bataljona neprijateljska kolona je prošla, II bataljon nije izvršio zadatak i propustio je najpovoljniji momenat gdje je mogao tući neprijatelja. Za ovaj propust Stab bataljona je uzet na odgovornost i ostavlja se Štabu divizije da ga kazni.

ISHOD BORBE:

U toku ovih borbi neprijatelj je imao do 40 mrtvih i toliko ranjenih. Najveće gubitke nanio mu je IV bataljon. Računa se da je oštećeno i neko motorno vozilo, pošto je protivkolski top dejstvovao sa sjeverne⁴ strane od sela Ilići, a vukli su jedno dva kamiona sa lancima pri povlačenju. Zapljeno nije ništa. Na našoj strani bilo je 7 mrtvih, jedan nestao i 17 ranjenih. Izgubljena su tri puškomitraljeza i 2 puške. Utrošeno je: 3.460 mauzer metaka, 985 talijanskih metaka, 790 metaka za »Breda«, 20 bombi.

KRITIČKI OSVRT:

Zbog zadoenjenja I bataljona, IV bataljon pretrpio je veće gubitke i merao je napustiti jedan dio položaja. Zbog slabe kontrole Štaba bataljona, II bataljon nije izvršio svoj zadatak.

U ovoj borbi istakli su se kao cjelina IV bataljon, čije su čete (2. i 3.) nanijele dosta velike gubitke neprijatelju odbijajući njegova tri protivnapada. Kao pojedinci istakli su se i to: vodnik Canković Nikola, koji je sa bombama svojih boraca odbio napad neprijatelja, delegat Basta Dušan kao i puškomitraljezac dobro se je pokazao štiteći četvu u otstupanju, partizan Dukić Dušan pokazao se je hrabar sa svojim puškomitraljezom, Mirković Ilija — koji je teže ranjen kroz prsa — iznio je u najvećoj vatri svoj puškomitraljez, Ugarković Marko, koji je ranjen kroz vilicu i iznio svoj sanduk municije za puškomitra-

⁴ Zbog oštećenosti kraja ovog odjeljka na originalu sve riječi koje se nalaze s desne strane svakog reda dopisane su sa jednim do četiri slova crnom olovkom, latinicom.

ljez, desetar Lavrnić Petar hrabro se držao u borbi i dobro rukovodio sa svojom desetinom, Orlović Jovo, koji je iz svog puškomitraljeza ubio 8 neprijateljskih vojnika, Basta Ilija, koji je sa bombom ubio tri neprijateljska vojnika, nakon čega je ranjen. Svi navedeni drugovi su iz IV bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
M.⁵ Basta

Komandant, major,
M.⁸ Sijan

BR. 122

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE KRAJIŠKE BRIGADE OD 22
JANUARA 1944 ŠTABU PETE NOU DIVIZIJE O BORBAMA
S ČETNICIMA NA PROSTORIJI KALINOVIK — SUVO
POLJE¹**

**STAB
X KRAJ. N.O.U. BRIGADE**

Pov. br. 12
22/1 1944 g.
Položaj

ŠTABU V-e NOU DIVIZIJE

Položaj

Vaš dopis pisan 21 u 13.30 h.,² kao i dopis od 21 u 14. h.³ smo primili.

Što se tiče čišćenja terena Zakmur — Ljubina, mišljenja smo da ako bi htjeli što više uništiti bande, s obzirom na prostor, trebale bi jake naše snage da bi zatvorile sve staze Zelenogore i Sutjeske i obuhvatile Curevo, što iziskuje više vremena a i zbog samog snijega to je nemoguće. A s druge strane, na tom terenu nema nekih jačih koncentracija četnika, te smo riješili da pročistimo teren Zakmur — Ljubina sa manjim našim jedinicama i to: sa 3 naše čete i četom I-e KNOU brigade. Plan⁴

⁵ **Milan**
• **Milan**

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 4—4, k. 789 A.

³, ' i ' Redakcija nije pronašla ta dokumenta.

za čišćenje toga terena vam šaljem, s tim da se uruči četi I-e KNOU brigade, kako bi se znala ravnati. Za sada je važnije obratiti pažnju na Zlatiborski korpus koji se nalazi po vašem dopisu: s. Kreća i Ilovača, kao i [na] terenu Jabuke, s obzirom da se banda koju su razbile naše jedinice [na prostoru] Dobro Polje — Kalinovik prebacila (pobjegla) svojim kućama, što je vjerovatno da će oni zajednički djelovati sa Zlatiborskim korpusom. Pošto bi ovu bandu razbili, važno bi bilo pročistiti i teren Trnovo, s obzirom da su četnici i milicija se povezali i zajednički saraduju. Razbijanje četnika i milicije kod Trnova bilo bi od političkog značaja.

Da bi uspjeli razbiti Zlatiborski korpus i dalje kontrolisati pravac Prača — Renovica, mišljenja smo da se prebaci jedan bataljon I-e KNOU brigade na prostor s. Osija — Građišići — Prisoje, taj bataljon mogao bi zatvarati pomenuti pravac, a po dolasku njegovom zajednički sa djelovima naše brigade mogli bi razbiti Zlatiborski korpus, a zatim bi bataljon I-e KNOU brigade mogao se povratiti na isti prostor Osija — Prisoje, što bi omogućilo našoj brigadi daljnje čišćenje, razbijanje četnika i milicije: Trnovo — Dobro Polje.

Izveštavamo vas o borbama sa četnicima na prostoru Kalinovik — Suvo Polje. Na dan 18 ov.mj. Momčilović je prikupio od 3—350 četnika u selu Romani, i sa istim snagama krenuo je da bi povratio Kalinovik i okolna sela. U noći 18—19 naš III i IV bataljon ovu grupu su razbili, nekoliko ranili i 1 zarobili. Četnici su se povukli za selo Romani, zatim u noći 19—20 sa 3 bataljona nastavili smo čišćenje s. Romani — Obalj — Suvo Polje. U selu Romani četnici su bili potpuno iznenađeni, gdje se nalazio i sam Momčilović, tako da je uspio pobjeći na 2—3 minuta i to greškom jedne čete. Pošto su četnici bili potpuno iznenađeni, rasprsnuli su se i bježali bez da su davali ikakav otpor. Tom prilikom zarobljena su 3 četnika, od kojih jedan iz zaštite Momčilovića. Isto tako zarobljena su 2 p. mitraljeza, od kojih je 1 »Šarac«. U borbama od 18 do 20 ov.mj. četnici su imali 5 mrtvih, 11 ranjenih i 4 zarobljena. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Podatci o neprijatelju:

Trnovo: U Trnovu milicija zajedno sa četnicima, čiji broj nije nam poznat, ali četnika je manje i to Sarajevske brigade, koji kontrolišu i Dobro Polje.

s. Romani: Poslije našeg povratka, u s. Romani došao je jedan bataljon I-e Nevesinjske četničke brigade u jačini 4 čete, a čete broje po 20 vojnika. Mi smo se povratili sa sektora Kalinovik 21 ov.mj. i istoga [dana] stigli na sektor Poljice — Miljevina, s tim što se 2 bataljona nalaze u s. Poljice, sa zadatkom kontrole Kalinovika, a jedan bataljon [u] Donjem i Gornjem

NAREĐENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 23 JANUARA
1944 ŠTABU DESETE KRAJIŠKE BRIGADE DA OBEZBI-
JEDI ČETVRTOJ KRAJIŠKOJ BRIGADI PRELAZ PREKO
KOMUNIKACIJE SARAJEVO — ROGATICA¹

23/1-44

ŠTABU X. KRAJIŠKE NOU BRIGADE V-e DIVIZIJE

Položaj

Od Vrhovnog štaba primili smo obaveštenje danas, 23. ov. m., o sledećem: Naša IV. brigada sa Južnomoravskom brigadom² nalazi se u Glasincu (kraj oko Sokolca), i dobila je naređenje da sa Juž. mor. brigadom dođe u naš sastav.³

Iz prednjih razloga, uputiti ćete vaša dva bataljona da sutra krenu oko 12 časova pravcem: Miljevina — Budanj — Klobučari — V. Marevo — M. Marevo — Javornice — Gradac — Bilježi — Radeljevići — Poredak — Boškovići — Šahbašići — Mehmedovići. U poslednjim selima, koja su navedena, bataljoni mogu prenoćiti. Dalji pokret izvršiti će 25. ov.m. u jutru pravcem: Mehmedovići — kota 753 — kota 934 — s. Žešće — Previla — Milotina — G. Bogovići. U Gornjim Bogovićima bataljoni se mogu malo odmoriti i potrebno je da prikupe podatke o neprijateljskim snagama.

Po dosadašnjim podacima, neprijatelj drži Gornje Bare — [zaselak] Bare — Orahovica — Srednje. Neprijateljske patrole dolaze do Bogovića.

Pri pokretu treba biti oprezan, sa pravilnim vojničkim rasporedom i izviđanjem terena ispred sebe, da ne bi bili iznenađeni, tj. da neprijatelj ne bi postavio zasedu.

Zadatak ovih bataljona jeste da ispitaju snage neprijatelja i da napadnu tačku, tj. na deo neprijateljskog položaja gde ima najviše uslova za uspeh.

Ukoliko bi pri svome pokretu do položaja koje su odlučili napasti čuli borbu na kom drugom sektoru, dužni su da promene pravac kretanja i da dejstvuju prema mestu gde se vodi borba, jer to bi mogla biti samo naša IV. brigada, znači — istoj bi morali ukazati pomoć.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Is'oriskog instituta JNA pod reg. br. 12—1. k. 781 A.

² Prvom

³ Vidi dok. br. 51, objašnjenje br. 4.

Bataljoni napad treba da izvrše noću 25/26. ov.m.

Ukoliko na položajima Bare — Orahovica — Srednje nema nikoga, treba pokrete izvršiti prema Orahovici i dejstvovati ka onom sektoru gde se bude čula borba, tj. gde prelazi naša IV. brigada.

Posle izvršene akcije, prema oceni situacije, bataljoni se mogu povući do s. Milotina, sa jačim osiguranjem prema s. Bogovići i u toku noći patroliranjem i osluškivanjem moći će primetiti da li se te noći (26/27 ov.m.) vodi borba na Pračanskoj pruzi, što bi značilo da prelazi IV. brigada i bataljoni bi odmah morali izvršiti pokret u pravcu borbe i napadom na neprijatelja pomoći prelazak naše IV. brigade. Ukoliko i ove noći IV. brigada ne bi prešla, bataljoni bi 27. ov. m. u jutru iz Milotine izvršili pokret i došli u sastav brigade.

Ukoliko bi na putu do s. Milotina saznali da je IV. brigada već prešla i da se nalazi sa ove strane ceste i pruge, bataljoni su dužni da pošalju vezu IV. brigadi i da saopšte istoj da krene za Foču.

Ukoliko bi u toku noći 25/26. ov.m. ili 26/27. ov.m. IV. brigada prelazila cestu, pored pomoći koju će vaši bataljoni ukazati napadom na neprijatelja, dužni su i uspostaviti vezu sa IV. brigadom, te istoj saopštiti da krene za Foču. Na sektor Ilovača — Kreća i ka Goraždu uputili smo jedan bataljon I. KNOU brigade, a ne 2 kako je ranije bilo predviđeno.⁴ Isti bataljon ima zadatak razbijanja zlatiborskih četnika, te ukoliko ne bude u Goraždu regularne neprijateljske vojske, da izvrši iznenadni napad radi rušenja mosta u Goraždu.

Kako je napred rečeno, ukoliko je IV. brigada već prešla, nije potrebno da vaši bataljoni vrše napad na neprijatelja, već samo da sa istom uspostave vezu i da potom dođu u sastav brigade

Uz borbeni pozdrav.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
I.⁵ Materie

Komandant, pukovnik:
Mil.⁸ Morača

¹ Vidi dok. br. 145 i 175.

⁵ Ilija

⁸ Milutin

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE BRIGADE ŠESTE NOU DIVIZIJE OD 23 JANUARA 1944 ŠTABU PRVOG PROLETERSKOG KORPUSA O RASPOREDU I DISLOKACIJI NEPRIJATELJSKIH JEDINICA NA KOMUNIKACIJI SRB — NEBLJUSI¹

STAB
II. UD. BRIGADE VI DIVIZ.
I. PROLET. KORPUSA NOVJ
23 januara 1944 g.

Podatke o neprijatelju na liniji Srb — Nebljusi dostavlja.—

ŠTABU I. PROLET. KORPUSA NOVJ
(za Ob. c.)

Drenovača: 120 ustaša i domobrana. Naoružanje nepoznato.

Nebljusi: 100 legionara i 100 domobrana, naoružani sa 3 topa brdska, 4 teška mitraljeza, ostalo puške. Oko samog sela ozidano od kamena 10 bunkera. Komanda im se nalazi u biv. žandarm. stanici.

Kruži:² 50 legionara, naoružani sa 3 teš. bacača i jednim teš. mitraljezom, ostalo puške.

Mamac: 50 legionara, naoružani sa 2 teš. bacača, 4 »šarca«, a ostalo puške, utvrđeni sa suvozdnim bunkerima i rovovima. U svim ovim garnizonima komandno osoblje je njemačko.

Opačić Dolina: 70 četnika, naoružani sa 2 bacača i jednim teškim mitraljezom, 3 puškomitraljeza, a ostalo puške. Isti služe kao vodiči u okolna sela radi pljačke.

Donji Lapac: Nalazi se jedna bojna legionara i jedna bojna domobrana, 130 četnika, naoružani sa 2 haubice, 10 teš. mitraljeza, 4 tenka manje tonaže, 10 kamiona i 40 konja. Komandno osoblje Njemci. Utvrđeni sa južne strane postavili su nagazne mine oko samog mjesta do groblja. Tvrde kuće koriste za odbranu.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 28—8. k. 801.

² Odnosi se na s. Kruge.

Divjakova Glavica: 100 legionara i 100 domobrana, naoružani sa 2 topa brdska, 3 teš. bacača, 4 teš. mitraljeza, 9 »šaraca«, ostalo puške. Komandno osoblje Njemci. Utvrđuju se svakodnevno sa suvozidnim bunkerima i kopanjem rovova.

Dobro S^{elo}: 120 domobrana i ustaša, naoružani sa 6 teš. mitraljeza, 3 teš. bacača i nekoliko »šaraca«, ostalo puške. Utvrđeni sa 2 zidana bunkera zapadno više škole. Teš. mitraljez postavljen na crkvi. Svako jutro u svanuće 15 domobrana iz ovog garnizona kontrolišu telefonsku liniju i komunikaciju u pravcu Doljana. Komandno osoblje Njemci.

Doljani: Nalazi se 120 legionara, ustaša i domobrana smještenih u crkvi i popovom stanu. Oko same crkve utvrđeni su sa zidanim bunkerima i koriste zid oko crkve, ograđeni sa jednim redom žice. U crkvi i spavaju. Naoružani sa 2 topa — haubice, 2 teš. bacača, jednim protivavionskim mitraljezom, nekoliko »šaraca«, 50 domobrana smještenih u samom centru u biv. žandarm. stanici, gdje su prokopali oko iste rovove; naročita utvrđenja nemaju.

Na jugoistočnoj padini Ivanjovače (k. 773) prema Dabinoj Strani nalazi se 100 legionara, naoružani sa 8 »šaraca«, 3 mala bacača. Ovo je 7 satnija IV. bojne 373 »Tigar« divizije. Utvrđeni su sa rovovima.

Brotnja: 20 četnika i 10 legionara, naoružani sa jednim brdskim topom, jednim »šarcem«, ostalo puške. Isti spavaju po kućama seljačkim.

Donja Suvaja: 40 četnika, naoružani sa 2 p. mitraljeza. Smješteni su u kući Mile Puače i Paje Bogunovića. Telefon im je u kući Perice Bogunovića gdje im je i magacin sa tri voza ratne spreme, 2 kante petroleuma, 1 kanta ulja, ostalo municija.

Srb: Nalazi se 40 četnika i 150 domobrana. Naoružani sa 3 p. mitraljeza, jednim brdskim topom, 2 laka bacača. Oko crkve kopaju rovove i pletu jedan red žice. Zapadno od Srba na Subotinu Brdu imade 1 top i tu se utvrđuju kopajući rovove i pletu jedan red žice.

Kupirovo, Kunovac: Imade do 300 domobrana, legije i ustaša. Stalno mjesto ne može im se utvrditi, pošto manevrišu prema Srbu i Otriću. U Kunovcu čuvaju saveznički avion koji je nedavno pao. Istog su minirali.

Naziv ovih jedinica kao i imena komandnog osoblja ne može se ustanoviti, što nastojimo na svaki način i ovo saznati. Ove podatke prikupili smo preko pozadinskih organizacija i ličnim izviđanjem.

Na ovoj liniji neprijatelj češće vrši saobraćaj, ali nema nekih krupnijih koncentracija.

Moral kod neprijatelja je općenito slab.—

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Voj. ob. oficir, poručnik, Komandant, major,
Damjanović* Orlović Dotlić⁴

P. S/' Prema najnovijim podacima, neprijatelj je oko svih garnizona postavio nagazne mine.

BK. 125

**IZVJEŠTAJ JEDANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE OD
23 JANUARA 1944 ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVI-
ZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU BILECE'**

**STAB
XI HERCEGOVAČKE U. BRIGADE**

Br.: si.
23 januara 1944 god.
u 14 časova
sele Granica

ŠTABU XXIX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Izveštavamo vas da u toku jučerašnjega dana i danas do 14 časova nije bilo naročitih promena na terenu na kome se nalazi naša brigada.²

U toku jučerašnjega dana četnici su izašli na Tuhor — Vodena Gradina, a pored toga drže jača obezbeđenja na Mantokitu i Vidri. Posle podne 22 o.m. pokušali su pokret ka našim položajima, ali su odmah odbijeni i naterani na povlačenje. Prema dobijenim podacima, imali su 3 teže ranjena. Juče su

³ Branko

* Dušan

^c Na originalu dopisano crvenim mastilom, latinicom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 44—7, k. 1144—1.

² O rasporedu i dejstvu Brigade u drugoj polovini januara vidi njen izvještaj od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 3 6, k. 1143 A).

artiljerijom gađali naše položaje ali bez uspeha. Gubitaka nismo imali. Nekoliko bacačkih bombi smo bacili na Bileću i na mesta gde su se četnici grupisali. Brojno stanje četnika, kao i naoružanje ostalo je nepromenjeno u Bileći. Priča se da im je nestalo hrane i da im Nemci daju hranu, ali im to nije dovoljno. U toku noći 22/23 o.m. i do sada nisu preduzimali nikakve akcije ni pokrete ka našim položajima.

Dobili smo podatke da su 21 o.m. izlazili na Baljke i da su tom prilikom popalili izvestan broj lisnika i stogova sena, a pored toga dobro su opljačkali Baljke i terorisali stanovništvo. Teško su isprebijali 8 osoba — naših simpatizera.

Od pravca Dabra i Simijova nema nikakvih pokreta neprijatelja.

Dobili smo podatke od partizanske čete »Vlado Tomanović« da su se ljubinjski i štolački četnici sastali sa Sitničkim bataljonom 22 o.m. u selu Žrvanj i da su tu zanoćili. Baš sada smo dobili nepotvrđene podatke da imaju nameru da izvrše pokret pravcem Krtinje — Sćenica — Brani Do — Mirilovići i dalje za Bileću, da se sjedine sa ostalim četnicima u gradu.

Krtinjska četnička četa nalazi se u s. Krtinje i 21 o.m. sastajala se sa četnicima iz Ljubinja i Stoca.

Ceta partizanska »Vlado Tomanović« nalazi se na prostoru Zvijerina — Krstača i sa njome imamo neprekidnu vezu. Sad nas je izvestila da su četnici u Zrvnju zapalili kuću Rista Radića i da je vođa svih ovih četničkih bandi Mitar Sakota.

Četnici iz Bileće rasturili su po okolnim selima veliki propagandni materijal u kome govore o dolasku srbijanskih četnika (Nedićevih) i o našim neuspesima prilikom napada na Bileću." U proglasima govore narodu da će i u Hercegovinu doći četnici đenerala — izdajnika Nedića.⁴

Od pravca Nevesinja i Gacka nemamo podataka.

Na s. Mosko se nalazi oko 150 četnika sa Nemcima. Detaljnijih podataka nemamo, jer se vod, koji je išao na Pijavice i Brani Do, još nije vratio. Kada se vrati, dostavićemo vam izveštaj o neprijatelju u Zavodu i Parežu.

Na sadanjoj smeštajnoj prostoriji otežano je sa ishranom stoke — konja, a naročito gde je smešten naš »4« [bataljon], pošlo nema sena.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab — načelnik.
Drago Dukanović

(M. P.)

³ Vidi tom IV. knj. 20, dok. br. 158, 166, 167, 177 i 187.

⁴ Vjerovatno se odnosi na »Srpsku državnu stražu«.

ZAPOVIJEST ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE OD 24 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PODRUČJU GACKA, BILECE, LJUBINJA I LASTVE¹

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Broj 76
Dana 24.1. 1944. u 12 č.
selo: Poljice

Br. 22

Sutra na večer uputite u ovaj štab ljudstvo sa nekoliko konja da primi 1 teš. bacač [i] mine.²

ŠTABU XI HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE OVE
DIVIZIJE

ZAPOVIJEST

(Sekcija Gacko — Nevesinje — Dubrovnik — Trebinje
1 : 100.000)

U Gacku ima oko 300 Švaba sa nekoliko, topova, oko 300 četnika i nešto ustaša. Švabe su u Gacku redovno, a bande drže i Avtovac, Miholjaču, Nadiniće, Lukavicu, Fojnicu, a u Kifinom Selu ima sem četnika i dvadesetak Švaba. U Bileći ima oko 600 četnika, 100 Švaba, pa i do 150, jedan top i nekoliko bacača, a izgleda i na Mosku da ima nešto četnika sa Švabama. Baćović³ je u Gornjem Vrbnu sa pratnjom od oko 100 brađonja. Obaviješteni smo bili nepotvrđeno da je nešto četnika Zavodskog bataljona iz Bileće preko Zagore otišlo za Krtinje, gdje su se spojili sa ljubinjanskim bandama, a kamo su izašli i četnici iz Stoca, te da su svi ovi četnici se bili prikupili u Kapavici, Krtinju, Kruševici. Izgleda da je ovo tačno, ali da nema s njima Švaba. Na pruži Hum — Ravno, na svim stanicama ima manjih domobranskih posada, a na nekim stanicama i Švaba. Most na Trebišnici do sada nije bio čuvan ni u Starom Slanu ni u Dobromanima.

VI Crnogorska brigada je na prostoru Nikšića i ide ka Vilusama i Grahovu.⁴ Jedinice našeg Sjevernohercegovačkog

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 7—1/7, k. 1143.

- Na originalu dopisano mastilom, ćirilicom.

® Petar Baćević, komandant četničkog korpusa u Hercegovini. Pogledao početkom 1945 prilikom otstupanja četnika iz Bosne.

² Opširnije o rasporedu i dejstvu te brigade vidi njen izvještaj od 8 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 13—9, k. 1144—1).

partizanskog odreda biće na prostoru Slatu — Zovi Do,⁵ a po inogučstvu i ka Brataču. Jedinice Južnohercegovačkog partizanskog odreda kontrolisaće Hrgud — Suvović, pritiskivati Stolac od Poplata, a sa jednim dijelom težiće napasti bande oko Ljubinja ili ako pođu Popovom [Polju]."

Naša X Hercegovačka N.O.U. Brigada nalazi se danas u s. Dulići,⁷ XI Hercegovačka N.O.U. Brigada na prostoru: Granica — Bodenik,⁸ a XII Hercegovačka N.O.U. Brigada na prostoru: Vrbica — Kovači.⁹ Sitnička partiz. četa je u Zvijerini i Krstači, a ovaj štab u selu Poljice.

Pošto moramo u vezi naređenja¹⁰ Korpusa pomoći VI Crnogorskoj brigadi u razbijanju bandi oko Grahova i Vilusa i upasti u Lastvu, a da bi pri tome i razbili bande oko Ljubinja, likvidirajući domobrane na pruzi gdje bi došli i do municije, srušili prugu, pojačali mobilizaciju i uz put uhvatili Bačevića, vezujući ipak pri tome gatačke bande, to će X i XII Hercegovačka N.O.U. Brigada kao manevarske grupe da — X Hercegovačka N.O.U. Brigada razbije bande oko Ljubinja, maršujući usiljeno na njih, odbacivši se od XI Hercegovačke N.O.U. Brigade, pa potom napada prugu i vraća se preko Moska da likvidira Bačevića. upadne u Lastvu, rušeći tu sve mostove i tu se odmori, hvatajući vezu sa nama, a XII Hercegovačka N.O.U. Brigada manevriše na sektoru Gacka, ugrožavajući komunikaciju Gacko — Nevesinje i vežuci za sebe nevesinjske bande. Za ovo vrijeme XI Hercegovačka N.O.U. Brigada ostaje na sektoru Bileće kao diviziska rezerva i veže Bilećki garnizon za sebe.

³ U izvještaju Sjevernohercegovačkog NOP odreda od 5 februara 1944 stoji: »Četničke bande drže položaj Vilenjak — Bukovica — Kulinje — Budisavlje, Sopot i Knežak. Jedna grupa četnika od 50 boraca, pod komandom novog komandanta I. četničkog bataljona. Vojina Ivkovića, koji je došao namjesto Blagoja Radovanovića, prešao je u sela Zovi Do. Džinova Mahala gdje je pokušao da vrši mobilizaciju. Noću između 1 i 2 ov. mj. bataljon »Nevesinjska puška napao ih je i nakon kraće borbe naši borci uspjeli su da bande rastjeraju, tom prilikom zarobili su jednog četnika, jednu pušku i 200 komada metaka. Razbijene bande pobjegle su u pravcu Odžaka i Nevesinja«. Dokumentat se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 42—8. k. 1144—I.

O rasporedu Južnohercegovačkog NOP odreda vidi njegov izvještaj od 27 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 8—8. k. 1144—1).

⁷ Detaljnije o rasporedu i dejstvu Brigade u to vrijeme vidi njen izvještaj od 8 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 1—2. k. 1148—11).

⁸ Vidi dok. br. 125.

" Opširnije o njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 171.

"" Redakcija nije pronašla to naređenje.

NAREĐUJEMO:

X HERCEGOVAČKA N.O.U. BRIGADA

Krenuće sutra prije svanuća 25 o.mj. preko prostora Kobilje Glave i sutra će zanoćiti na prostoru: Selišta — Plana — Pađeni — Njeganovići.

Vaš 3 bataljon ostaje pod vašom komandom do akcije na prugu, kada ćete ga odvojiti iz vašeg sastava i uputiti na prostor Bobana da dalje djeluje prema zadacima koje će danas dobiti od ovoga štaba. Sutra do podne uputite preko nas naređenje za vaš 3 bataljon gdje treba da vam sutra zanoći. Ako ste ga uputili danas, on će večeras noćiti u selu Biteljica.

Sa ove prostorije težite, a prema situaciji odmah, slijedećeg dana preko prostora Zvijerine napasti, opkoliti i uništiti bande oko Zrvnja — Kruševica — Ljubinja, pa čim njih razbijete, krenite na prostor: Zagora — Begović Kula, prikupite podatke i napadnite prugu na najzgodnijim mjestima od Poljica do Taleže a onda se ponova izbacite na prostor Begović Kule, odakle poslije najkraćeg odmora napadnite Vrbno. težeći likvidirati Bačevića, a onda ispitujući dobro situaciju ka Parežu, Grančarevu i Lastvi, porušite mostove u Lastvi i Pareži i pređite na prostor Lastva — Klobuk, gdje se možete odmoriti do hvatanja veze sa nama, izviđajući dublje ka Zupcima, Vilusama i Počekovićima.

Naročito je važno da prije prelaza druma kod Moska ispitajte dobro stanje ne samo u Vrbnu već i na prelazima Trebišnice, pošto prostor od Branog Dola do Lastve mora se proći noću a nikako ne smijete zadani između Moska i Trebišnice.

Prije udara na Bačevića i Vrbno pošaljite nam vezu, pa ako u vremenu vašeg prelaska u Lastvu ne bude crnogorske brigade oko Grahova ili Vilusa, onda bi mi rokirali XI Hercegovačku brigadu ka Pilatovicima te da se iz Lastve oslonite na njih.

Kada udarite na prugu, u toj akciji angažujte i 3 bataljon, a onda ga oslobodite da ide na svoj zadatak.

Sa tom brigadom ide i komandant divizije. Sutra uputite vezu u selo Poljice po komandantu divizije.

XI HERCEGOVAČKA N.O.U. BRIGADA

Ostaje na sadašnjem sektoru i sa dosadašnjim zadacima 25 i 26 o.mj. Dublje izviđajte fka] Ljubo-

miru i Branom Dolu, kao i Bileći. Na slučaj napada bandi iz Bileće na XII Hercegovačku N.O.U. Brigadu, vi jednim dijelom snaga udarite im u leđa.

26 o.mj. u sumrak otpočnite pokret i prebacite se na prostor: Vrbica — Pogledalo — Kovači, držeći Vardar i Kokot i dublje izviđajući i postavljajući zasjede ka Baljciima, Vučjem Dolu i na Planik. Mjesta zasjeda noću mijenjajte i ne dozvolite pljačku naših sela. Stab brigade da bude u Kovačima. Ukoliko krenu jače bande iz Bileće, držati Vardar i Kokot, pa kad vam rezerva stigne na Bratogoš ili Bogdašiće, onda obuhvatno uz dejstvo u pozadini preći odlučno u kontranapad.

Svakog dana slati nama izvještaje.

Budite oštri i prema ženama špijunima.

XII HERCEGOVAČKA N.O.U. BRIGADA

25 o.mj. noću prebacite vaš jedan bataljon da se smjesti u selu Njivice, a dijelom i u s. Slivice, koji će biti i dalje pod vašom komandom, a o neprijateljskim pokretima izvještavati i nas. Ovaj bataljon da drži zasjede na Kiti i Hercegovoj Gradini, izviđajući ka Stepenu i Koritima i da svakodnevno drži vezu sa Duličkom četom.

Sa ostalim vašim snagama u toku 25 i 26 o.mj. ostaćete i dalje na prostoru Pogledalo — Vrbica — Kovači sa dosadašnjim zadatkom. Na slučaj ispada iz Bileće, rezervom intervenišite preko Bratogoša, a XI Brigada će vas pomoći preko Zaušja ili Bijeje Rudine. Na slučaj napada neprijatelja na XI Brigadu, vi je pomozite napadom u leđa neprijatelju jednim dijelom snaga, a sa drugim pritiskujte Bileću.

26 o.mj. u sumrak otpočete pokret i u jednom maršu prebacićete se na prostor Dakići — Kazanci, tu se možete odmoriti jedan dan, a onda prema situaciji preći ćete na Površ sa zadatkom da napadate saobraćaj Gacko — Nevesinje i Nevesinje — Ulog. A ako se smanji neprijateljska posada u Gacku, odmah Gacko uzeti, rokirajući potom snage ka Kifinom Selu. Bande će na vas sigurno vršiti ispade iz Gacka i sa komunikacije ka Nevesinju, pa budite budni i odmah ih napadajte. Pošto je sektor Površi ekonomski iscrpljen, a i da bi lakše manevrisali na slučaj potrebe, možete sa prostora Kolečka da se prebacite Zalomu no s tim da odmah i brzo krenete preko Slata — Rioca ka Stepenu da bi ponova izbili na svoj sektor.

Dok ne krenete iz Dulića, svakog dana slati nama izvještaj. Sektor Gacko oskudijeva sa municijom, pa čak i neprijatelj, te još sada obratite veliku pažnju na štednju municije. Pokušavajte preko Peka Mastilovića i sličnih kupovati municiju za koju se može dati i zlato. Za ovo kao i radio aparat šaljemo vam tri zlatne funte.

Kada odete na sektor, težite uspostaviti vezu sa Mostarskim bataljonom¹¹ čije patrole dolaze i do Glavatičeva, kao i sa V Krajiškom divizijom koja je sada u Kalinoviku.¹²

Na sektoru Gacka ako budete imali težih ranjenika smjestite ih na sigurno mjesto u našim selima (Izgori, Stabna, Golija) ili u Pivskom Manastiru kod Komande mjesta.

4. — OVAJ STAB I DIVIZISKA BOLNICA:

Ostaju u selu Poljice do 29 o.mj., a dalje prema situaciji sa XI Hercegovačkom N.O.U. Brigadom. Gdje smo mi — uvijek će znati Stab Sjevernog odreda iz Davidovića i Dulićka partiz. četa.

5. — Naročitu pažnju obratite na mobilizaciju u duhu zaključaka donesenih na posijednim savjetovanjima i postavljenim direktivama. U cilju sprečavanja eventualnog dezerterstva pojedinih kolebljivaca, angažujte sve rukovodioce i borce koji to mogu spriječiti. Uglavnom situacija je takva da postoje uslovi za mobilizaciju, pa ćete nastojati da se brojno stanje svih brigada što brže poveća. Sve ovo raditi sa znanjem političkih radnika na terenu, a ako je potrebno, pomoći im u pojedinim mjestima da isprave svoje gledište na to pitanje, jer u pojedinim mjestima politički radnici labavo shvataju pitanje mobilizacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar	KomanHant — p.pukovnik
Dragiša Ivanović	Vlado Šegrt
Načelnik štaba — p.pukovnik	
Rade Hamović	

(M. P.)

Dostavljeno: Štabovima X. XI i XII Brigade

ii Vidi dok. br. 105.
Vidi dok. br. 69 i 175.

BR. 127

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 24 JANUARA 1944 ŠTABOVIMA JUŽNOHERCEGOVA-
ČKOG I SJEVERNOHERCEGOVACKOG NOP ODREDA ZA
RAZBIJANJE ČETNIKA OKO LJUBINJA I STOCA I ZA
KONTROLISANJE TERENA KA BRATACU I ZOVOM DOLU'**

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Broj 77
Dana 24. I. 1944 u 12 č.
selo Poljice

**ŠTABU JUŽNOG I SJEVERNOHERCEGOVACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA**

Stolački četnici su izašli u Ljubinje, a tamo je došlo i nešto bande iz Bileće i izgleda da se nalaze oko Zrvnja, Kruševice i Kapavice.

Usljed ovoga sutra hitno upućujemo X hercegovačku N.O.U. brigadu-' koja [je] došla od Gacka da ih razbije, pa neka [ih i] Južnohercegovački part. odred pritisne,³ ako ne može da ih razbije ova brigada, težite uhvatiti vezu sa X herc. brigadom, koja će inače odmah ići dalje na svoje zadatke ka istočnom dijelu Hercegovine. Južnoherceg. partiz. odred da stalno ruši Suvović i kontroliše Hrgud i vrši pritisak na Stolac od Poplata. Ispitujte stanje u Stocu, što prije utvrdite tačnost verzija o nailasku nekakvih švapskih snaga preko Stoca i hitno izvijestite.

U ovome mjesecu na sektor Bobana doći će naš Dalmatinski bataljon,⁴ on će kontrolisati teren od Neretve do Boke, a južno od linije Hutovo — Popovo Polje — Trebinje, pa neka Južni odred sa njim drži vezu i po potrebi koordinira dejstvo a naročito na piuzi Popovo [Polje]. Ukoliko postoji neka organizovana jedinica na Bobanu, ili Orjenski bataljon, saodštite im da se stavljaju pod komandu ovoga 3 bataljona.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 8—7, k. 1143.

² Vidi dok. br. 126.

³ O rasporedu i dejstvu Južnohercegovačkog NOP odreda vidi njegov izvještaj od 27 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 8—8, k. 1144—1).

⁴ Odnosi se na Treći (dalmatinski) bataljon, koji je bio u sastavu Desete hercegovačke NOU brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 119.

Stab Sjevernohercegovačkog partizanskog odreda neka kontroliše i dalje teren ka Zalomu i feataču, Zovom Dolu, a povremeno kontrolisati Udrežnje i Biograd, praveći zasjede i napadajući saobraćaj u Bišini.⁵

Izvijestite nas šta je sa Milutinom Brstinom.

Za rukovodioce za koje ste tražili riješićemo danas.

Održavajte češće vezu sa nama.

Ovih nekoliko dana bićemo u selu Poljice.

Naša jedna brigada" kroz dva dana kreće preko Dulića ka Gacku i ostaće duže na Površi, a po potrebi kontrolisaće i Žalom.

Na sektoru »ćoravci« — Vrbica ostaje naša XI hercegovačka N.O.U. Brigada i dalje.

Stab Sjevernohercegovačkog partiz. odreda neka odmah priloženo pismo uputi noćas za Južni herc. part. odred.⁷ Isto tako izvijestite druga »Crnog«,⁸ koji je negdje na Davidovićima, da će naša X brigada u toku sutrašnjeg dana doći na prostor Pađeni — Plana — Njeganovići i da prekosutra produžuje preko Zvijerine ka Ljubinju i Sumi, pa ako želi poći sa njom — da zna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Komandant — p.pukovnik
Vlado Šegrt

Načelnik štaba — p.pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

⁵ O rasporedu toga odreda vidi njegov izvještaj od 26 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 4—8, k. 1144—1).

Odnosi se na Dvanaestu hercegovačku brigadu. Opširnije o tome vidi dok. br. 126.

⁷ Odred je u to vrijeme djelovao na prostoriji Stolac — Dabarsko Polje, a dijelom snaga vršio pritisak ka Trebinju. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 6—7, k. 1143 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁸ Narodni heroj Vaso Miskin-Crni. Umro 8 jula 1945 u Sarajevu.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE BRIGADE ŠTABU ŠESNAESTE
NOU DIVIZIJE O BORBAMA OKO MIRICINE I GRACANICE
OD 16 DO 20 JANUARA 1944 GODINE'**

STAB
II. VOJVODANSKE BRIGADE
24 januara 1944 god.

ŠTABU XVI. NOU DIVIZIJE

U sklopu opšteg zadatka — napada na Tuzlu,- jedinice ove brigade zajedno sa III. brigadom obrazovale su zapadno obezbeđenje (od pravca Doboja) jedinicama koje su napadale neprijateljsko uporište **Tuzlu**.*

Naša brigada dobila je zadatak da sa svoja dva bataljona likvidira neprijateljsko uporište Miričinu (most preko Spreče, železničku stanicu Miričina), razruši prugu i cestu u pravcu Gračanice i Dobošnice. ispita mogućnost prelaza na levu obalu reke Spreče u cilju likvidacije Bosanskog Petrovog Sela, a sa druga dva bataljona, postavljajući se ispred Gračanice na liniji drum Dobj — Gračanica (k. 156) — Lendići — Đurići, u prvom redu onemoenči neprijatelju pokret radi pojačanja u pravcu Gračanice i Tuzle, kao i da porubi cestu Gračanica — Dobj.

Obzirom na ove zadatke, naša brigada se podelila na dve operativne grupe:

I. grupa (I. i IH. bataljon) dobila je zadatak da poruši most na Miričini i uništi željezničku stanicu Miričina.⁴

Zeleznički most na Miričini branjen je sa dva bunkera (betonska i pokrivena): jedan od njih se nalazi uz most s desne strane reke Spreče, drugi uz most s leve strane reke Spreče kao i jednim oklopnim vozom,⁵ koji se za svo vreme napada nalazio između ta dva bunkera na samom mestu. Bunkeru su ograđeni žicom, tako da se most nalazi u krugu od bodljikave žice, a prilazi samom bunkeru su minirani.

III. bataljon ove grupe dobio je zadatak da likvidira bunkere i most, a I. bataljon je imao zadatak da likvidira stanicu,

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 7—6, k. 966.

³ Vidi dok. br. 64.

³ Vidi dok. br. 86.

¹ i " O borbama oko tih objekata vidi dok. br. 214.

⁶ Vidi dok. br. 212.

a potom da se orijentiše ka Tuzli — u zasedu jednim delom, a drugim delom da pristupi rušenju ceste i pruge ka Tuzli.

1. — Za napad na bunkere i most III. bataljon je koristio svega jednu ojačanu četvu, jer angažovanje jačih snaga, usled uskosti terena, uslovljavalo bi veliki broj gubitaka na brisanom i uskom terenu pred bunkerom i mostom. Sa drugom četom Stab III. bataljona je pristupio rušenju i barikadiranju ceste Gračanica — Miričina, na prostoru sela Kamenice, dok mu je treća četa bila u rezervi. Napad je otpočeo 16 o.m. u 20.30 časova. Posle žešće borbe podišle su bunkeru (onome uz most s desne strane reke Spreče) do same žice, ne mogavši ju savladati usled mina koje su na njoj visile. Efikasnost bombaša bila je gotovo nikakva, jer se betonskom bunkeru, pokrivenom zidovima debelim oko 70 cm., bombama nije moglo naškoditi.

Stab III. bataljona uz pomoć Štaba brigade napustio je frontalno napadanje bunkera, izdajući naredenje da se dovuče protivkolski top i uz njegovu pomoć likvidira bunker. Oko 24 časa protivkolski top privukli smo bunkeru na oko 80 m. i uz pomoć belih raketla uzet je bunker na nišan. Od više izbačenih pancirnih zrna svega su dva pogodila bunker, s tim što nisu uspela da ga probuše. Posle ovoga smo prestali sa direktnim napadima na bunker i rešili da ga držimo pod vatrenom kontrolom, tim pre što se sam napad izvodio polovično. Naime, napadan je samo bunker s desne strane reke Spreče, dok se onaj s leve strane uopšte nije napadao, kao i oklopni voz na samom mostu, iz razloga toga što se Spreča te noći nije mogla savladati — prevoznih sredstava u blizini uopšte nije bilo, a gazna tačke nije bila.

I. bataljon na stanici nije naišao na neprijatelja, koji je ispred nas pobjegao. Telefonski i telegrafski uređaji na stanici su odmah bili uništeni i bataljon je pristupio rušenju i barikadiranju ceste Miričina — Tuzla u visini Berkovičkog puta, kao i rušenju propusta na cesti od Miričine pošav Dobošnici. Ujedno sa rušenjem ceste, bataljon je otpočeo sa rušenjem pruge nekoliko stotina metara od železničke stanice Miričina pošav Dobošnici.

2. — 17 o.m. tokom dana bunker i oklopni voz na mostu su kontrolisani od strane puškomitraljeskih odeljenja čete, koja je napadala. Oko 10 časova istoga dana neprijatelj je u jačini od oko 80 ustaša izvršio prepad na naša puškomitraljeska odeljenja, koja su kontrolisala bunker. U borbi na bliskom odstojanju neprijatelj je pretrpeo veće gubitke, ali je uspeo da zaobiđe naše borbe s levog krila. Našim drugovima je nestalo municije, puškomitraljezi su ostali sa po 3—4 metka i isti su se morali povlačiti pod teškim okolnostima.® Tom prilikom poginulo je 5 boraca, a jedan puškomitraljez, koji se nalazio odvojen na de-

snom krilu, pao je neprijatelju u ruke, pošto mu je nišandžija poginuo, a niKoga mje bilo u blizini da oruđe prinvati. Ostale čete III. bataljona, kao i I. bataljon tokom celoga dana rušili su i barikadirali cestu i prugu, svaki na svome sektoru, uz pomoć mobilisanih seljaka. Ovoga dana neprijatelj nije pokazivao nikakve aktivnosti. U veće istoga dana, pošto smo pregledali prilaze bunkeru i mogućnosti likvidacije istog, pristupili smo ponovnom napadu na bunker i most s desne obale reke Spreče, uz pomoć protivkolca. I ovaj napad ostao je bezuspešan kao i prošli. Tokom ove noći bombašima je uspelo da se podvuku ka onom delu bunkera, gde su se nalazila gvozdена vrata za ulaz unutra, ali se bunker ni ovoga puta nije mogao likvidirati. Ove noći smo porušili prugu s desne strane reke Spreče, par stotina metara od bunkera prema stanici i uputili naše minersko odeljenje da se s jednim obezbeđenjem kod sela Kamenice prebaci na levu obalu reke Spreče i razruši prugu u visini k. 172, u cilju izolacije oklopnog voza na mostu i pokušaja da sutrašnjim kombinovanim napadom i s jedne i s druge strane Spreče likvidiramo bunkere i voz.

3. — 18 o.m. tokom dana smo stalno kontrolisali bunkere i most, dok su ostali delovi radili na rušenju i barikadiranju ceste i pruge. Istoga dana pripremili smo jedan čamac i organizovali prebacivanje našeg I. bataljona s leve strane reke Spreče, sa zadatkom da od pravca Ilijina Brda napadne bunkere i oklopni voz, koji se većim svojim delom nalazio s leve strane reke Spreče.⁷ Prebacivanje celog bataljona sa jednim jedinim čamcem izvedeno je za nepun sat. Četničke bande ometale su prebacivanje pripuckavanjem sa obližnjih kosa, ali su ih pret hodnice I. bataljona lako razjurile. Napad ovo veče smo izveli kombinovano: I. bataljon sa jednom i pol četom napadao je direktno voz i bunker, sa drugom četom se obezbedio na Ilijinom Brdu (trig. 294), a preostali vod je uputio da u visini k. 172 poruši prugu i na taj način izoluje dva oklopna voza (drugi je u sumrak stigao do prvoga na mostu).

Na bunker sa desne obale reke Spreče napadala je jedna četa IV. bataljona, od dve koje smo uzeli iz II. grupe, i da bi pojačali zasedu ka Tuzli (jedna četa IV. bataljona).

I ovaj napad nije uspeo. Bunkerima ograđenim žicom, osiguranim minama, solidno građenim, potpomognutim sa dva oklopna voza, nije se moglo naškoditi.

4. — 19 o.m. tokom dopodneva na sektoru I. i III. bataljona vladalo je zatišje. Dve čete IV. bataljona upućene su u sastav bataljona. Oko 14 časova zelenokadrovske bande sa

⁷ O organizaciji napada vidi naređenje Štaba brigade od 18 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3—3, k. 966).

sektora Gnojnice otpočele su sa pripucavanjem na našu zasedu ka Tuzli. Dve čete III. bataljona su ih proterale, ubivši 10-ak zelenokadrovaca i popalivši 15-ak kuća u Berkovici.

Noću 19/20 o.m. bunker i voz na mostu su samo kontrolisani puškomitraljeskim odeljenjima. Iste noći smo porušili most na pruzi Miričina — Dobošnica (od Miričine prvi pošav Dobošnici).

5. — 20 o.m. oko 9 časova u jutru neprijatelj je od pravca Gračanice preduzeo napad na položaje našeg I. bataljona (kosa Durakovići — Omerbašići), sa težištem napada na našem desnom krilu.⁸ Pritisak na naše desno krilo neprijatelj je izvodio od pravca Kotilja i Basića. Pritisak je bio jak i pojačavan uzastopnim napadima, našto su čete našeg I. bataljona odgovarale protivnapadima i samo zahvaljujući tome uspeo je naš I. bataljon da se zadrži na tim položajima. Napadima neprijatelja prethodila je vrlo jaka i precizna artiljerijska vatra, koja je I. bataljonu nanela dosta gubitaka. Za svo vreme borbe na sektoru Durakovići — Omerbašići naš III. bataljon se sa svojim desnim krilom naslanjao na naš I. bataljon i držao položaje: žel. stanica Miričina — k. 232 — kosa ka Durakovićima, nije imao borbe. III. bataljon je svu svoju pažnju obratio na zatvaranje ceste.

Neprijatelj, osetivši odlučan otpor na sektoru I. bataljona, pristupio je likvidaciji položaja na drugi način.

Osetivši slab otpor na položaju Ratiš, neprijatelj prenosi težište napada na položaj Ratiš (trig. 596), potiskuje naš II. bataljon ka k. 552 i na taj način ugrožava položaje I. i III. bataljona. U ovoj situaciji naš I. i III. bataljon su se rokirali na položaj — berkovički put, obezbeđivši se u pravcu Ratiša.

Na ovim položajima nas zatiče naređenje načelnika⁹ Štaba divizije o prebacivanju naše brigade na sektor Podorašja.

II. grupa (II. i IV. bataljon) dobila je zadatak da se postavi na liniju drum Gračanica — Doboj — s. Lendići — Đurići u cilju onemogućavanja neprijatelju pokreta radi pojačanja i intervencije u pravcu Gračanice i Tuzle, kao i rušenje ceste Gračanica — Doboj.

1. — Ova grupa 16 o.m. blagovremeno je izvršila pokret u cilju izvršenja dobivenog zadatka sa prostorije sela Vranovića, pravcem: Piskavica — Pašalić preko Gračanice,¹⁰ obzirom da su dobiveni podaci da u Gračanici nema uopšte neprijatelja, a da bi ljudstvo što manje zamarali, vodeći ga noću preko teško prolaznih gudura i dolina, dovodeći čak u pitanje blagovremeno postavljanje na određenu liniju, obzirom da je pokretljivost noću (koje su tada bile potpuno tamne) vrlo mala.

⁸ Opširnije o tome vidi dok. br. 220.

⁹ Mileta Đukić

¹⁰ Vidi dok. br. 212.

Pa iako su dobiveni podaci da neprijatelj nema u Gračanici, prolaz naših jedinica izveden je vojnički, time što smo jednu četvu bataljona bacili levom ivicom grada, drugu četvu desnom ivicom, a treća četa nastupala je preko samoga centra grada. Na neprijatelja se nije naišlo i ova grupa, bez ikakvog zadržavanja, za najkraće vreme, prošla je kroz grad i uputila se na izvršenje dodeljenog zadatka.

II. bataljon sa radnom grupom (sastavljenom od civila) pristupio je odmah rušenju ceste i pravljenju barikada i prepreka na drumu Tuzla — Doboj u cilju onemogućenja prolaza motorizovanih jedinica samim drumom, dok je IV. bataljon postavljen na položaj k. 156 — Lendići — s. Đurići sa zadatkom obezbeđenja II. bataljona, koji je vršio barikadiranje i rušenje ceste, kao i onemogućenje prolaza neprijatelja u cilju intervencije napadnutim garnizonima Gračanici i Tuzli.

Za svo vreme dok je II. bataljon sa radnom grupom rušio cestu, pravio barikade i prepreke na istoj, neprijatelj sa železničke stanice Karanovac tukao je cestu minobacačkom i mitraljeskom vatrom sa oklopnog voza. I pored žestoke vatre, II. bataljon nastavljao je radove na cesti, težeći da prepreke i barikade budu gotove do svanuća. U tome se i uspelo.

Po završenim radovima na drumu Gračanica — Doboj bataljon je postavljen na položaje iznad same ceste, vezivajući svoje desno krilo sa IV. bataljonom.

2. — Oko 10 časova 17 o.m. neprijatelj u jačini od jedne desetine pošao je od žel. stanice Karanovac ka mostu na raskrsnici puteva kod k. 156, koja je sačekana na blisko odstojanje od desetine našeg II. bataljona, koja je kontrolisala isti most, ubila 5 neprijateljskih vojnika, dok su ostali uspeli da pobjegnu.

Oko 13 časova 17 o.m. II. grupa po naređenju Štaba divizije prebačena je na sektor Makovci — Kotilj — Turkovići u cilju vezivanja ove grupe sa I. grupom ove brigade sa zadatkom postavljanja zasede na sektoru Makovci — Kotilj — Kamenica.

3. — U toku 18 o.m. kod ove grupe nije bilo nikakvih značajnijih promena, pošto neprijatelj nije intervenisao u pravcu napadnutog garnizona.

4. — 19 o.m. oko 10 časova neprijatelj je pokušao prodor cestom ka Tuzli, dok je težište manevra bilo na njegovom krajnjem levom krilu, tj. na sektoru III. brigade. Na našem sektoru naročito jak pritisak je vršio jednom kolonom cestom ka Kamenici, gde je odbijen uz krvave gubitke (14 mrtvih na mestu), a drugom kolonom ka Kotilju, koja je takode uz gubitke po neprijatelja odbijena. Za celo ovo vreme dok je neprijatelj pokušavao izvršiti prodor ka Tuzli i izbaciti naše jedinice sa zaposednutih položaja, tukao je položaje naših bataljona žestokom

artiljerijskom vatrom iz nekoliko topova, koje je dovukao čak do Bajića Hana. I pored žestoke artiljerijske vatre, borci II. bataljona nisu se sa položaja pomakli niti stope, već su za svo vreme budno kontrolisali pokrete neprijatelja i čekali da neprijatelj priđe blizu i da na istog iz neposredne blizine otvore vatru. Na borce ovoga bataljona nije uticalo ni to što je ovaj bataljon toga dana imao oko 10 ranjenih (od artiljerijskih zrna).

Pošto je pokušaj neprijatelja da prodre ka Tuzli potpuno slomljen i neprijatelj uz teške gubitke odbačen, II. bataljon napada na neprijateljske artiljerijske položaje kod Bajića Hana, ali se neprijatelj blagovremeno izvukao i pobjegao u Gračanicu.

5. — 20 o.m. po naređenju Štaba divizije" II. grupa rano u jutru prebačena je na novi sektor, postavljajući se sa jednim bataljonom na Alatinu krčevinu sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravaca od Seone i od Lukavca, dok je jedan bataljon postavljen na Ratišu sa zadatkom prihvata I. grupe, koja je držala položaje na kosama ispod Ratiša sve do Miričine, u slučaju da ista bude pod jačim neprijateljskim pritiskom prisiljena da se povlači, a ujedno i sa zadatkom aktivnog dejstva i izvođenja manevra i udara u neprijateljski bok i pozadinu, koji nadire za I. grupom naše brigade.

Oko 15 časova jedna neprijateljska kolona¹² nastupala je preko Kotilja ka Ratišu. Situacija je bila prilično nejasna. Od neprijateljske kolone, koja je nastupala ka Ratišu, pretpostavljalo se u prvo vreme da je neki bataljon III. brigade, koji je istoga dana trebao da drži položaj na Kotilju ili da su to neki delovi I. bataljona, koji se trebao vezati sa jedinicama, koje su se nalazile na Kotilju. Tek u poslednjem momentu ustanovljeno je da je to neprijatelj, a ne naše jedinice. Odmah je na neprijatelja otvorena žestoka puščana i mitraljeska vatra, ali je neprijatelj, iako pretrpevši osetne gubitke, silovito nadirao napred ka vrhu Ratiša. Četi II. bataljona, koja je branila te položaje, ponestalo je municije i ista bude prisiljena od neprijatelja da se povuče na jednu kosu unazad nekoliko stotina metara. Prikupivši nešto puščane municije od teškog mitraljeza, koja je predana puškomitraljescima II. bataljona, izvršena je kratka i slaba (obzirom na mali broj municije) priprema juriša a odmah zatim sledio je juriš uz pripomoć dveju četa IV. bataljona.

Juriš je, iako nepotpomognut vatrom, već uglavnom izvođen udarom i pokretom, u potpunosti uspeo, zbacivši neprijatelja sa položaja, koje je prije nekoliko minuta uspeo da zauzme i da ih zaposedne. Naše čete bacile su se odmah u protezivanje i gonjenje neprijatelja, koji je u neredu otstupao preko

¹¹ Vidi dok. br. 110.

¹⁵ Vidi dok. br. 215.

sela Nukića i Durakovića ka cesti Doboj — Tuzla, ostavivši neke delove svoje komore (sanitetski materijal) da padnu nama u ruke.

Po proterivanju neprijatelja, a prema naređenju Štaba divizije 20 o.m. po padu mraka, naše jedinice krenule su pravcem ka Podorašju.

Tokom ovih akcija jedinice naše brigade u pogledu izdržljivosti, upornosti i borbenosti učinile su jedan znatan korak napred. Izražena upornost naših bataljona manifestovana je u defanzivnim bojevima, koje nam je neprijatelj nametnuo, obzirom na njegovu brojnu i tehničku nadmoćnost, što još jasnije pokazuje spremnost i rešenost naših boraca na izvršavanje postavljenih im zadataka.

S druge strane, pokazali su se i izvesni nedostatci, koji su potekli uglavnom od rukovodstva — štabova bataljona:

— nedovoljno angažovanje i učestvovanje štabova bataljona u akciji i izvršavanju postavljenih zadataka,

— nedostatak samoinicijative, kao i potpunog završavanja već u pola gotove akcije.

U svim ovim borbama naša brigada imala je 22 mrtva i 41 ranjenog druga.

Zarobljeno je 21 puška, 425 metaka, 3 pištolja, 6 čebadi i 2 sanduka sanitetskog materijala.

Sanitetska služba dobro je funkcionisala.

Veza unutar brigade bila je dobra, dok sa Štabom divizije nije bila uvek baš najbolja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Politkomesar:
U." Ostojić

V. d. načelnika:
Rebula¹⁴

Komandant:
Radoslav Jović

(M. P.)

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE VOJVOĐANSKE BRIGADE ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O BORBAMA OKO GRAČANICE OD 15 DO 22 JANUARA 1944 GODINE'

STAB
III. VOJVOĐ. BRIGADE

24. januara 1944.

Izvještaj o posljednjim akcijama brigade.

ŠTABU XVI N.O.U. DIVIZIJE

• Od 15. o.m. naša brigada je učestvovala u borbi za likvidiranje Gračanice,² i u borbama istočno od Gračanice 18. i 19. o.m., zadržavajući neprijatelja pri njegovoj težnji da se probije prema Tuzli u pomoć svojim jedinicama, koje su mu tamo bile opkoljene.³

Po zapovijesti divizije, naša brigada je dobila zadatak da likvidira Gračanicu⁴ i da u zajednici sa II. brigadom onemogući pomoć neprijateljskom garnizonu u Tuzli iz Doboja.⁵

Jedinice naše brigade su 16. o.m. u 15 časova počele podilaženje određenim polaznim položajima za napad na Gračanicu. Kako su jedinice bile raspoređene i njihovi napadni pravci, vidi se iz zapovjesti® ove brigade za napad na Gračanicu, a ta je zapovjest vama poslata na uvid.

Naši bataljoni su ušli u Gračanicu bez otpora, jer je neprijatelj pobjegao. Prvi je uletio u grad naš III. bataljon.

Odmah po dolasku II. bataljona u Gračanicu, III. bataljon je isturen na položaj zapadno od Gračanice k. 156 — k. 332 — s. Lendići, smjenivši jedan bataljon II. brigade.

17. o.m. ujutro naše jedinice su bile raspoređene:

I. bataljon u divizijskoj rezervi u G. Lohinji;

III. bataljon zapadno od Gračanice k. 156 — k. 332 — s. Lendići;

II. bataljon na Straževcu (k. 336) — s. Pribava, a jedna njegova četa u Gračanici kao posada i za evakuaciju plijena, sa još jednom četom I. bataljona;

Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 2—1. k. 1243.

² Vidi dok. br. 212.

³ Vidi dok. br. 214, 215 i 217.

⁴ Vidi dok. br. 86.

Opširnije o tome vidi dok. br. 128.

Redakcija nije pronašla spomenutu zapovijest.

V. bataljon ostaje i dalje na osiguranju sjeverno od s. Pašalića i štiti pravac od Sokola

U toku 17 o.m. fašisti su sarno po malo pripucavali iz Karanovca a naše jedinice su rušile želj. prugu počevši od Spreče i porušile oko 1.000 m. pruge u dužinu.

18. I. oko 9,30 časova neprijatelj počinje napad na naš III. bataljon i to u nekoliko kolona, i naši ga borci l-azbijaju i uspješno zadržavaju sve do podne, kada se III. bataljon postepeno povlači na već predviđeni položaj Stražba — Vepar.⁷ Tada neprijatelj počinje sve jačom vatrom bacača i topova tući položaje našega II. bataljona na Straževcu, a jednom svojom kolonom sastavljenom od domobrana i mnogo zelenog kadra nastoji zaobići naše desno krilo. U ovome cilju neprijatelj je upotrebio i zeleni kadar iz Sokola koji pokušava da napadne naše jedinice sa leđa.

Vještim manevrom V. i III. bataljona svaki pokušaj zaobilaska je odmah u začetku odbijen i spriječen.

Pošto je neprijatelju zadao mnogo gubitaka, natjerao ga je da se sav razvije i da stane, II. bataljon, uslijed vrlo jake minobacačke i topovske vatre, da bi smanjio gubitke, povlači se na položaje zapadno od D. Lohinje, a III. bataljon prima i dalje borbu i štiti njegovo povlačenje. U tome već pada i mrak. a zatim se III. bataljon povlači u G. Lohinju.

U toku noći jedinice brigade se prebacuju i to:

V. bataljon u s. Cekaniće, II. u D. Orahovicu, III. u Huskiće, a I. bataljon sa jednom četom u Avdiće, a dvije čete u G. Orahovicu.

Već u 7 časova ujutro naše predstraže otkrivaju kretanje neprijatelja u pet naporednih kolona, koje su se kretale prema Čekanićima, Huskićima, Avdićima i Mehambašićima.*

Rano se ispoljava jak neprijateljski pritisak na I. bataljon, koji je u sredini našega rasporeda. Ovdje neprijatelj vrši tri puta juriš, a borci I. bataljona odbijaju vatrom i kontra-jurišem.

Kada je neprijatelj vidio da je I. bataljon čeličan, mijenja težište napadaja na naše desno krilo, na III. i V. bataljon. Ali i ovdje ih dočekuje vatra i uragansko juriš — hura! našeg III. bataljona. Od tada slabi neprijateljski napad. III. bataljon upućuje jednu svoju četvu koja ima zadatak da udari neprijatelja u leđa.

Ova četa zalazi duboko neprijatelju za leđa i primorava neprijatelja da se naglo povuče ispred III. bataljona, što se odmah osjeća i pred I. bataljonom. jer neprijatelj počinje da

i * Opširnije o tome vidi dok. br. 220.

bježi, a borci ga gone vatrom i trkom. Noć prekida borbu, u kojoj je neprijatelj imao vrlo visoke gubitke, što se kasnije ustanovilo po mnogim tragovima krvi, nekoliko ostavljenih leševa, zatim po onima koje je neprijatelj zakopao na položaju, kao i po tome što je upotrebio mnogo kamiona i kola za vuču mrtvih i ranjenih.

Razbijenog i rastrojenog neprijatelja brigada noću i dalje goni. Izdana je zapovjest bataljonima da pređu u kontranapad u 20 časova. Ali uslijed velike pomrčine i teškoće kretanja napad na neprijatelja počinje tek oko 23 časa, kada jedinice polaze u napad sa zadatkom da ponovo zauzmu Gračanicu.

I. bataljon oko 2 časa 20. o.m. podilazi pod Bajrak (br.) i dobiva mitraljesku i puščanu vatru. Rukovodioci i borci su pribrani i jednim gromkim juriš — hura!, Živio drug Tito! za čas se nalaze na vrhu brda, na kome se prije nekoliko minuta nalazio štab puka (stožer VI. pukovnije). Tu je ubijen jedan podoficir u njemačkoj uniformi, zaplijenjeno nekoliko pušaka, municije oko 2.500, nekoliko kalemova tel. poljskog kabla, nekoliko odjela, konzervi i šlemova.

Pukovnik Asim Tanović, nekoliko oficira i vojnika razbjegli su se kud koji, a naši bataljoni su pošli i dalje goneći ih kroz noć.

II. bataljon kod G. Lohinje zarobljava 13 domobrana i to baš iz Štaba VI. pukovnije, koji su pobjegli ispred I. bataljona.

III. bataljon i V. dolaze čak zapadno od Gračаницe do iza sela Pašalići, ali nigdje ne nailaze na otpor neprijatelja, već samo na tragove krvi njegovih ranjenika.

Usljed nejasne situacije kod s. Rapatnice i Ljenobuda," dobili smo naređenje da odustanemo od akcije na Gračanicu i bataljoni se vraćaju oko 17 časova i u s. Cage i Seonu.¹⁾

21. I. 1944. brigada se prebacuje na prostoriju Zahirovići — Like — Straža, a I. bataljon u D. Srebrenik, odakle 22. o.m. u 1 čas ide u Gradačac u pomoć jednom bataljonu Posavskog odreda, koji je napadnut od četnika u Gradačcu.

22. o.m. brigada se prebacuje na prostoriju Kerep — Jelovče Selo.

I. bataljon, pri svome prolazu kroz Prav. Srnice za Gradačac, nailazi na manje grupice četnika koje brzo rastjeruje, a jednoga sa oružjem zarobljava.

U ovoj borbi mi smo imali: 11 mrtvih i 37 ranjenih drugova.

Neprijatelj je imao: 131 mrtvog, 106 ranjenih i 38 zarobljenih.

Među mrtvim od 131 bilo je 12 zelenokadrovaca, a među zarobljenicima 14 domobrana¹¹ i jedan četnik, a ostalo zelenokadrovci.

U ovim borbama smo zapljениli 3.500 puščanih metaka, 40 pušaka, jedan puškomitraljez i jedan teški mitraljez, 4 pištolja, 21 bombu, 8 km. poljskog telef. kabla i jednu telefonsku centralu.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za štab
V. d. načelnika
Kovačević¹⁴

BR. 130

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU DESETE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA NA PROSTORIJI IZMEĐU IZVORNOG DIJELA R. VRBASA I RAME I VUKOVSKOG POLJA U VREMENU OD 15 DO 24 JANUARA 1944 GODINE¹

ŠTAB
VII. KRAJIŠKE NOU BRIGADE

Str. pov. br. 22/44.

24. januara 1944.

U 12 č.

Dostavlja se operacijski izvještaj od 15. do 24. januara 1944.

ŠTABU X. DIVIZIJE NOVJ

15. I. 1944. Brigada se nalazila na prostoriji Makljen — s. Sajina — Jaklića staje — s. Zahum, s tim što se je I. bataljon sa načelnikom brigade kapetanom Prodanovićem nalazio na prostoriji s. Vukovsko. Sa

¹¹ Preostali dio rečenice dopisan je plavim mastilom, latinicom

¹² Hasan

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 3'3. k. 854.

naznačene prostorije brigada je imala zadatak da zatvori pravac od Prozora, Solakove Kule i G. Vakufa i da spriječi dalje neprijateljsko nadiranje u pravcu oslobođene teritorije. Usljed jače neprijateljske navale sa pomenutog pravca,² kao i to da je neprijatelj sa pravca Bugojna i Kupresa nadirao u pravcu naših jedinica,³ i ovladao Vukovskim, težeći da se spoji sa svojim snagama koje su nadirale sa pravca s. Sovići — Rama⁴ preko Prozora, Solakove Kule i G. Vakufa, brigada se je povukla sa pomenutog sektora u pravcu s. Zvirnjača — s. Kozo. Jedan bataljon sa glomaznim dijelovima u isto vrijeme bio je prebačen na prostoriju Zlopolje. Istoga dana naš IV. bataljon, koji se prebacio na prostoriju Kozo, dočekao je jaču neprijateljsku kolonu koja se kretala od Prozora prema s. Ravnom. U isto vrijeme jedna neprijateljska kolona kretala se od G. Vakufa preko Jaklića staja i s. Zahuma. U međuvremenu borbe između našeg bataljona i pomenute neprijateljske kolone stigla je i neprijateljska kolona od Jaklića staja u s. Zahum, odakle su obadvije neprijateljske kolone koncentrisale vatru na naš bataljon i prisilile ga da se povuče. Neprijateljske kolone produžile su u s. Ravno, gdje su zanoćile. Ovoga dana naše jedinice zanoćile su na prostoriji Kozo — s. Zvirnjača — Zlopolje.

16.1. 1944. Naš I. i III. bataljon koji su prenoćili u s. Zvirnjača dobili su zapovijest da se pod zaštitom noći izvuku na prostoriju Sundelj — Karlič — Mrkodol i da zatvore pravac od Ravnog i s. Zvirnjača. Istoga dana izjutra, rano, jedna jača neprijateljska kolona krenula je od Sovića preko Proslapske Pl. i izbila na prostoriju Kozo,⁵ gdje se nalazio naš IV. bataljon i dijelovi Ramskog odreda. Ove obadvije jedinice povukle su se bez otpora u pravcu Mrkodol — Osojnica. Neprijatelj sa prostorije Kozo krenuo je u tri kolone posebnim pravcima preko Dašnika, Bukve i Mrkodola u pravcu Zvirnjače. U s. Zvirnjača došlo je do sukoba između neprija-

² Vidi dok. br. 210, 211 i 212.

³ Vidi dok. br. 185 i 186.

⁵ i " Na toj prostoriji su tada dejstvovali dijelovi Drugog gorskog zdruga. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 1/2—16, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

teljskih dijelova koji su se kretali navedenim pravcem i između našeg III. bataljona, koji se nije prema dobivenom naređenju na vrijeme izvukao na određenu prostoriju. Isti bataljon u ovom sukobu imao je dva mrtva, dok su neprijateljski gubitci bili veći. Prostorija Zlopolje — Sundelj — Mrkodol — Osojnica nudila je vrlo slabe mogućnosti za zadržavanje i opstanak brigade na istoj usljed slabih stanova, kao i jake zime koja je otežavala opstanak i svaki rad.

17. I. 1944. Sa brigadom izvršili smo pokret sa prostorije Zlopolje i prebacili se na prostoriju s. Lipa — s. Kongora, težeći da se u pomenutim selima snabdijemo sa hranom, kao i da prikupimo nešto odjeće i obuće za borce, kao i da po mogućnosti izvodimo akcije sa te prostorije. Na naznačenoj prostoriji nismo izvodili nikakvih akcija sem prikupljanja hrane i odječne spreme od stanovništva koje je inače do kraja neprijateljski raspoloženo prema nama.
18. I. 1944. Sa brigadom izvršili smo pokret sa pomenute prostorije i prebacili se na prostoriju Rakitno, gdje smo bili obavješteni da se nalazi veći broj milicije, kao i žandari i financi koji su imali svoju posadu u s. Potklečanima. Po dolasku na pomenutu prostoriju milicija, žandari i financi, koji su se nalazili u selima doline Rakitnog, uz manji otpor, raspršili su se i pobjegli u pravcu Posušja. Tj ovoj akciji sa milicijom i žandarmima zaplijenili smo dva sanduka talijanske puščane municije, jedan sanduk jugoslovenske i jedan sanduk talijanskih minobacačkih mina od malog bacača. Na pomenutoj prostoriji zadržali smo se 18. i 19. o.mj., s tim što smo 19. o.mj. sa I. i II. bataljonom vršili akciju, odnosno demonstrativni napad na s. Mesihovinu, gdje su se nalazile jače neprijateljske snage, kao i akciju na okolna sela u kojima se nalazila milicija, te smo na taj način prikupili priličnu količinu odječne i obuće spreme i popravili stanje u našoj brigadi po tom pitanju.
20. I. 1944. Sa brigadom izvršili smo pokret sa prostorije Rakitnog i prebacili se na prostoriju Dugo Polje — s. Sovići. Uz put smo nailazili na manje grupe neprijateljske milicije koja je pripucavala i bje-

žala. Na prostoriji s. Sovići — Dugo Polje zadržali smo se 21. i 22. o.mj.

22. I. 1944. Jedna neprijateljska izviđačka grupa, sastavljena od Njemaca i manjeg dijela milicije (svega skupa jačine 2 satnije), koja se kretala od Širokog Brijega preko Rakitnog i Dugog Polja, napala je naše jedinice koje su se nalazile na prostoriji Dugo Polje — s. Risovac — zaseok Ponor. Neprijatelj je napao na naše dijelove izjutra oko 8 časova, gdje je postigao prilično iznenađenje nad našim jedinicama. Naše jedinice izvršile su protivnapad i razbile neprijatelja koji je otstupio u pravcu Rakitnog. U ovoj akciji naše jedinice zarobile su 4 njemačka vojnika, ubile 8 i ranile više neprijateljskih vojnika. Zaplijenjeno je 1 šarac, 3 puškomitraljeza »zbrojovke«, izvjesna količina municije, 12 pušaka i 9 komada minobacačkih granata od srednjeg bacača. Naši gubitci: 1 mrtav i 2 ranjena. Istoga dana neprijatelj sa snagama oko dvije satnije izišao je iz Jablanice u s. Doljane.® Naš III. i IV. bataljon, koji su se nalazili u s. Sovićima, predložili su izvođenje akcije na neprijatelja u s. Doljanima. Mi smo isti predlog usvojili, bataljoni su vršili akciju, ali se neprijatelj zabarikadirao u crkvu, popovu kuću, kao i u ostale zidane i tvrde kuće koje su se nalazile u pomenutom selu, te je akcija ostala bez uspjeha. Naši gubitci: 1 mrtav, 3 ranjena, od kojih jedna drugarica podlegla od težih rana.
23. I. 1944. Sa brigadom prebacili smo se i postavili se na prostoriju s. D. Višnjani — s. Maglice — s. Orašac — s. Zilići — s. Filipović. Istoga dana održali smo konferenciju štabova bataljona sa Štabom ove brigade u s. Maglicama.
24. I. 1944. Izdali smo zapovjest našim jedinicama da se prebacimo i postavimo na prostoriju Jaklića staje — s. Lapsunj — s. Gmići — s. Nauković. sa težnjom da se sa te prostorije upoznamo поближе sa situacijom na sektoru G. Vakuf — Bugojno — Travnik — Rama — Konjic i t.d. kako bi mogli preduzeti dalji rad.⁷

⁷ Dio rečenice: kako bi mogli preduzeti dalji rad dopisan je . mastilom. latinicom.

Za navedeno vrijeme naših operacija imali smo ukupno 6 mrtvih i 4 ranjena. Od sprema i oružja nismo ništa izgubili.

Neprijateljski gubitci: 4 zarobljena, 8 mrtvih ostavljenih na bojnopolju i oko 30 ranjenih neprijateljskih vojnika (Njemaca).

Zaplijenjeno je: 1 šarac, 3 puškomitraljeza »zbrojovke«, 15 pušaka (pješačkih). 2 sanduka talijanske puščane municije, oko 2000 jugoslovenske puščane municije, nešto bacačkih granata i 12 pari njemačke uniforme — zajedno sa cipelama i ostalom sitnijom spremom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar.	Načelnik, kapetan, Nik. ^s Prodanović	Komandant, major. Bosnić®
--------------------	--	------------------------------

(M. P.)

' Nikola
* Milan

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE OD
24 JANUARA 1944 ŠTABU JEDANAESTE NOU DIVIZIJE
O PROTJERIVANJU ČETNIKA SA PROSTORIJE CEMER-
NICA — LIPOVAC I IZ UPORIŠTA KARANOVCA'

STAB XII KNOU BRIGADE

Br. službeno
24 januara 1944 g.

ŠTABU XI NOU DIVIZIJE

Položaj

Primljeno je naređenje² za pokret naših dvaju bataljona. Ujedno izvještavamo da su jedinice ove Brigade izvršile protjerivanje četničke bande sa sektora Cemernica — Lipovac i uporišta Karanovac,³ i to sa tri bataljona: II, III i IV. Akcija je uspjela. Ubijeno je nekoliko četnika i jedan zarobljen. Uporište Karanovac likvidirano je, s tim što je sva banda prebjegla preko mosta na Vrbasu. Zaplijenjen jedan njemački automobil koji je nešto službeno pošao u Karanovac, zapravo koji je vozio Drenovića, tri oficira i još nekoliko četnika koji su uspjeli greškom jedne čete da pobjegnu. Auto je zapaljen.

Neprijatelj je danas reagirao, došao je sa tri tenka u Karanovac i otvarao vatru prema nama. Mi smo se već bili povukli. Naši bez gubitaka.

Na ostalim dijelovima našeg sektora stanje je nepromijenjeno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. politkomesara,
Vranić¹

Komandant—major.
Mećava*

P. S.^{fi}

Anodnu bateriju nismo dobili.

M

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 23/3, k. 876.

² Pokret je vršen u vezi s pripremama za napad na Teslić i Doboj. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 23/3, k. 876 u Arhivu Istoriškog instituta JNA.

* Vidi dok. br. 116

¹ Mirko

¹ Petar

² Na originalu dopisano crnim mastilom. latinicom.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE BRIGADE DVANAESTE
NOU DIVIZIJE OD 24 JANUARA 1944 ŠTABU ŠESTOG KOR-
PUSA NOVJ O AKCIJAMA NA KOMUNIKACIJI DERVENTA
— PRNJAVOR"**

**STAB XII. UDAR. BRIGADE
XII. DIVIZIJE II³. KORPUSA NOV
HRVATSKE
O. broj 258/44
Dne 24.1. 1944**

Predmet: Operativni izvještaj o
akciji na Banju Luku i Bos. Gra-
dišku dostavlja

ŠTABU VI. KORPUSA NOV I PO JUGOSLAVIJE

Položaj

Po naređenju Štaba XI. NOU Divizije od 27. XII. 1943, str. pov. broj 30/1943, jedinice naše brigade imale su zatvoriti pravac Derventa — Prnjavor na liniji Trstenci — Smrtići — Palačkovci. Akcija na Banju Luku imala je početi 31. XII. 1943 u 23 časa.⁴ Do tog vremena jedinice naše brigade izašle su na određeni položaj i izvršile sabotazu na cestama Bos. Dubočac — Srbac i Derventa — Prnjavor.

Naš I. bataljon imao je zadatak da zaposjedne raskrsnicu cesta Derventa — Prnjavor u selu Smrtićima, kod kote 205. Zadatak ovog bataljona bio je da sa jednim djelom svojih snaga bude na samoj cesti, dok drugi dio snaga ovog bataljona imao je zadatak kontrolisati Ukrinu, do sela Palačkovaca, s tim da spriječi eventualno prebacivanje neprijatelja preko Ukrene. Glavnina snaga ovog bataljona nalazila se na koti 205 (Bogosavac).

1 i 2 januara 1944 g., dok se je vodila borba u Banjoj Luci, neprijatelj iz Dervente nije nadirao na položaje ovog bataljona, već 3 januara u jutro oko 10 časova naišla je kolona

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 1/3, k. 893.

³ Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ od 5 oktobra 1943 Korpus je preimenovan u Šesti korpus NOVJ (vidi tom II, knj. 1, Bilten za oktobar 1943).

³ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 149.

¹ Početak napada bio je predviđen u 22.00 časa (vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 137).

Čerkeza⁵ u jačini od oko 200 sa 15 automobila, 30 kola i 1 tenkom. Snage, ovog bataljona, koje su se nalazile na cesti, pustile su neprijatelja u neposrednu blizinu i u prvom plotunu izvršile juriš i potučeno je 10 Čerkeza, dok su se ostali dali u bjekstvo nazad, prema Derventi.

U toj borbi naši borci hvatali su Čerkeze žive koji se nisu dali razoružati, već su davali otpor, te su ubijeni.

U tim borbama naročito se istakao komandir II. čete ovog bataljona drug Nikola Brković, koji je u progonu neprijatelja uhvatio dvojicu koji se nisu dali razoružati, već su navalili na njega, a on ih je obadvojicu pobio iz pištolja. Isti drug zaslužuje odlikovanje za svoju hrabrost.

U ovoj borbi također su se istakli svojom hrabrošću i poginuli vodnik drug Vujasimović Joso i delegat drugarica Radulović Jovanka, koji su u jurišu za neprijateljem poginuli herojskom smrću.

U toj borbi zaplijenjeno je: 8 karabina i nešto vojničke spreme. Uništena su 1 neprijateljska kola sa konjima.

4.1. 1944 neprijatelj je pokušao iz Detlaka da se prebaci preko Ukrene, između Palačkovaca i Donjih Smrtića, te je III. četa ovog bataljona svojom vatrom prisilila neprijatelja na povlačenje. Ostale snage ovog bataljona bile su zaposjele položaj kod kote 199 (Palačkovačko Brdo), pošto je neprijatelj izbacio naš III. bataljon sa položaja i prodro u selo Smrtiće. Te dvije čete vodile su borbu cio dan do 15 i pol časova po podne. Ovdje je neprijatelj bio zaustavljen i natjeran u nizinu, ali pošto je neprijatelj već ušao u Prnjavor" preko Glogovca, Štab brigade izdao je naređenje⁷ za povlačenje svih jedinica i zaoblazanje Prnjavora, te hvatanje masiva Črni Vrh — Ljubić.

5. I. 1944 u jutro u 6 časova ovaj bataljon imao je zadatak zaposjesti Gradinu pored ceste Prnjavor — Banja Luka kod sela Galjipovaca. Oko 8 časova neprijatelj iz Prnjavora nastupao je u pravcu zapada u više kolona, te je jedna kolona naišla na ovaj bataljon koji ju je odbio i potukao nekoliko Čerkeza i zaplijenio 3 puške. Međutim, već su neprijateljske kolone uspjele zaći u međuprostore između I. i II. bataljona, kao i sa druge strane, sa namjerom opkoljavanja naših bataljona. I. bataljon je bio prisiljen odstupiti u pravcu zapada, te je pod borbom odstupio, da izbjegne opkoljavanje, u selo Dubravu, gdje se je sastao sa snagama našeg III. bataljona.

U svim ovim borbama ovaj bataljon imao je 2 mrtva, 3 lakše ranjena i 1 je nestao.

**Opširnije o tome vidi dok. br. 188. 196 i 198.
Vidi dok. br. 220.**

* Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje.

*

U borbama je utrošeno 6.000 metaka.
Zaplijenjeno je 11 karabina i 1500 metaka.
Neprijateljski gubitci su: oko 20 mrtvih i veći broj ranjenih.

III. BATALJON

Ovaj bataljon imao je zadatak postaviti osiguranje također prema Derventi, na Dubočkom Brdu (kota 195), te u pravcu kote 293^s (Cigansko Brdo). Glavnina ovog bataljona nalazila se na položaju između te dvije kote. Zadatak ovog bataljona bio je: u slučaju borbe, I. bataljona sa neprijateljem da zađe neprijatelju iza leđa iznad sela Miškovaca, te tako neprijatelja da tuče sa leđa. Međutim, neprijatelj je bio obaviješten o našim položajima od četnika i istovremeno je podišao III. bataljonu kada i I. bataljonu, te su se na položaju III. bataljona kroz cio dan do kasno u noć do li časova na večer vodile krvave borbe. Naši borci su odbili 10-ak juriša Čerkeza na naše položaje.

Potučeno je mnogo bandita, ali uslijed stalnih napada ovaj bataljon nije uspio doći do neprijateljskih mrtvih vojnika. Neprijatelj je na položaj ovog bataljona skoncentrisao jednu bateriju artiljerije i jednu bateriju bacača. Unatoč jakih napada i jake artiljerijske vatre neprijatelj nije uspio do li časova na večer izbaciti naš bataljon sa položaja. Tek u li sati neprijatelj je izvršio jedanaesti juriš iskoristivši noć i tako je potisnuo naš bataljon sa tog položaja. Neprijatelj u toku cijelog dana i noći najviše je napadao na I. četu ovog bataljona, kojoj je komandir poručnik Vujnić Milutin-Nebojša, koji se sam istakao, te obilazio položaj, dizao moral borcima i davao borcima upute. Također se u toj borbi istakao puškomitraljezac Marelj Dušan i puškomitraljezac drug Moslavac Ivan, kome je dva puta neprijateljsko zrno rascijepilo šanžer na p.mitraljezu. Također se istakao nišandžija kod teškog mitraljeza drug Zarković Petar. Ova četa na svom položaju potukla je oko 30 neprijateljskih vojnika.

Ostale dvije čete ovog bataljona također su imale borbu i manevrisale su, tako da su razbijale neprijatelju bokove koji su htjeli zaobići položaje I. čete. Na ovaj bataljon napadalo je oko 700 — 800 neprijateljskih vojnika (Čerkeza).

Po naredenju Štaba divizije⁹ ovaj naš bataljon trebao je da dođe 4 o.mj. oko 6 časova u jutro u Prnjavor za odbranu samog Prnjavora, pošto je neprijatelj od Teslića nadirao sa jačim snagama prema Prnjavoru.¹⁰ Ali bataljon je bio premoren borbom, te je ispred Prnjavora u selu Štivoru napravio odmor

Vjerovatno omaška. Treba: 255.

⁹ Vidi dok. br. 15.

¹⁰ Odnosi se na dijelove Sto osamdeset sedme rezervne divizije.

gdje su borci odmarali do 10 sati prije podne, te tada su došli u Prnjavor i zaposjeli položaj pored potoka Vijake na cesti Prnjavor — Jelah, kod Mačkovca. Neprijatelj je naišao na ovaj bataljon oko 3 sata poslije podne cestom od Glogovca, naši su otvorili vatru i neprijatelja natjerali u bjekstvo, dok druge neprijateljske kolone su prešle potok Vijaku kod Miladinovićeovog Brda i zašle jednim djelom snaga našem I. i II. bataljonu s leđa koji su se borili na Palačkovačkom Brdu i kod Palačkovaca, a ostale snage ušle su u Prnjavor. Tada se III. bataljon povukao bez gubitaka u pravcu sela Mraviće, za selo Vijačani.

5.1. 1944 III. bataljon je zaposjeo položaje iznad Vijačana na planini Ljubicu (kota 543) i jednim djelom snaga dolinu Ukline, nedaleko od Pivaševića, sa zadatkom da zaštiti prolaz bolnice, komande područja, komande mjesta i narodnu vlast koja se povlačila s nama zajedno. Zatim se povukao u Gornju Šnjegotinu, dok bolnica, komanda područja i sva ostala pozadina smjestila se u Omerbegovu Šnjegotinu.

6.1. 1944 ovaj bataljon bio je napadnut rano u jutro u Gornjoj Šnjegotini od jedne kolone Nijemaca koja se spustila sa planine Čavke na Gornju Šnjegotinu, te se bataljon povukao u pravcu Karača, gdje je naišao na četnike i s njima se tukao. U ovoj borbi sa četnicima jedna desetina ovog bataljona sa komandrom bila je odcijepljena, te pošto ne poznaje teren krenula je u pravcu Maslovara, te je u selu Liplju uhvatila vezu sa našim IV. bataljonom u selu Kovačevićima. U toj borbi četnici su uspjeli uhvatiti naše dvije drugarice koje nisu mogle po snijegu trčati. Toga dana bataljon je ostao u Srednjoj Šnjegotini, gdje su se skoncentrisala naša tri bataljona.

U ovim borbama bataljon je imao 4 mrtva, 9 ranjenih i 3 nestala druga.

U svim ovim borbama ovaj bataljon utrošio je 3.200 metaka.

Izgubio je 3 puške.

Zaplijenjeno nije ništa.

U borbi je potučeno oko 50 neprijateljskih vojnika (Čerkeza).

II. BATALJON

Ovaj bataljon prema usmenom sporazumu sa zamjenikom komandanta¹¹ XI. divizije imao je zaposjesti položaj na Pasjoj Pravdi (k. 332) i kotu 349 (Visoka Obala), sa zadatkom da istura patrole na Gavranić (k. 330), gdje će hvatati vezu sa jedinicama III. bataljona.

2. I. 1944 četnička banda Vlade Vinčića koja se nalazila u Smrtićima zaposjela je vis Gavranić (k. 330), iskopala rovove

¹¹ Đurin Pređojević

1 utvrdila se, te jedinice II. i III. bataljona koje su se nalazile u neposrednoj blizini tog visa bile su napadane od četnika. Komandant II. bataljona odvojio je jednu četvu, sa zadatkom da likvidira četnike na koti 330. Ta četa je napadala četnike 2 sata, izvršila juriš, ubila je 6 četnika i 3 ranila, dok je na našoj strani poginuo 1 vodnik. Četnici su protjerani u selo Smrtiče. Tada je ta četa ostala na tom položaju.

3. I. 1944 kada je otpočela borba kod I. i III. bataljona, Čerkezi su pokušali manevrom da zaobidu i III. bataljon te su na koti 330 naišli na četvu II. bataljona koja je ubila jednog čerkeskog oficira i jednog konja. Čerkezi su se povukli nazad i taj bataljon na tom položaju više nije imao borbe.

4. I. 1944 u jutro povučen je taj bataljon sa tog položaja na položaj Palačkovačko Brdo (Smrekvik). Istog dana vodio je borbu sa Čerkezima na tim položajima do 3 sata po podne stalno odbijajući neprijateljske napade i vršeći protivnapade.

U toj borbi potučeno je oko 20 neprijateljskih vojnika, zatim se bataljon povukao u pravcu Šibovske, odakle je produžio put preko Ilove za selo Rakovac, gdje je bataljon prenoćio. Ujutro oko 7 časova naišao je neprijatelj iz Prnjavora, gdje se je također vodila borba, i ovaj bataljon se kretao u pravcu Gradine, prema položajima I. bataljona. Međutim, neprijatelj je već zaposjeo položaje I. bataljona i bataljon je krenuo u pravcu zapada do sela Lišnje, te je prešao cestu i došao do I. bataljona u selu Dubravu. Ovaj bataljon se od ceste do Dubrave povlačio bez borbe, jer je sa sobom imao brigadno previjalište, te su borci morali nositi neke naše ranjenike.

Ovaj bataljon u svim ovim borbama imao je 5 mrtvih, 2 ranjena i 2 nestala druga.

Neprijateljski gubitci su: 25 Čerkeza i 6 četnika mrtvih, a ranjenih neutvrđeno.

Izgubljeno oružje: 1 šmajser i 3 puške.

Zaplijenjeno od oružja nije ništa.

Utrošeno je 1700 metaka.

IV. BATALJON

Ovaj bataljon imao je zadatak sa jednom četom zaposjesti položaj sjeverno od Prnjavora u selu Mačinom Brdu, a sa dvije čete da se smjesti u selu Lišnju, sa zadatkom da spriječi upad četnika u Prnjavor. Ovaj bataljon je bio na položaju od 3. I. 1944, te je 4. I. 1944 u jutro bio upućen u Gornju Šnjegotinu, sa zadatkom da obezbijedi prolaz naših jedinica prema masivima Uzloc — Borja (po naređenju zamjenika komandanta XI. NOU Divizije). Bataljon je istoga dana stigao do Karača, gdje je prenoćio i ujutro dobio je naređenje da krene u pravcu Žiškovića Njiva i da napadne kolonu koja se spuštala sa planine

Ljubica prema ostalim snagama naše brigade. Međutim, istoga jutra opkolili su ih četnici i otvorili vatru na njih. Oni su izvršili juriš i stjerali četnike sa jednoga visa, te odatle pružili otpor četnicima. Toga dana stalno su četnici pripuckavali za njima i nisu mogli da se probiju do Ziškovića Njiva od četnika, već su okrenuli preko planine Uzlomec za Maslovare. Došli su do sela Grujića te su uhvatili sa nekim djelovima iz V. kozarske brigade¹² vezu i tamo saznali da se Štab divizije nalazi u Kotor Varošu i da oni očekuju dolazak naših snaga sa ovog sektora. Istoga dana bataljon se povratio nazad, prema Srednjoj Šnjegotini i u zaseoku Kovačevićima je stao.

6.1. 1944 do istog bataljona došla je jedna desetina iz III. bataljona koja im je saopštila da su naše snage tu u neposrednoj blizini i da su oni izgubili vezu uslijed napada Nijemaca na njih. Tako se taj bataljon smjestio u to selo i postavio obezbjeđenje od jedne čete na vis Prdeljicu (k. 1018). Poslije podne oko 15 sati naišla je jedna kolona Nijemaca potokom Bistrica od Gornje Šnjegotine, vođeni od četnika i napali su naš IV. bataljon iz jarka. Tukli su sa dva teška bacača brzom paljbom po selu, tako da su unijeli paniku u bataljon i da sve snage koje su bile u selu nisu mogle izaći iz sela, već su se neki razbježali po okolnim jarcima, a naročito komordžije ovog bataljona koji su skoro gotovo svi do jednog stradali, jer su se razbježali i nisu znali put, te su se pogubili i četnici su ih poslije borbe pohvatili. Bataljon je izašao na vis Prdeljicu, te je sačekao Nijemce na samom visu i vodio borbu sa njima do 7 časova na večer.

U toj borbi potučeno je 18 Nijemaca, među njima i jedan oficir.

U borbi se naročito istakao poručnik drug Drago Manojlović, komandir III. čete ovog bataljona, koji je sa svojom četom zadao odlučan udarac i protjerao Nijemce nazad, do sela Kovačevića. Tada je bataljon napustio ovaj sektor i prešao je sa Uzlomeca na planinu Borju, gdje je uhvatio vezu sa ostalim snagama raznih brigada i odreda koje su također bile odcijepljene.

Ovaj bataljon u borbama sa četnicima i Nijemcima imao je 20 mrtvih, 11 ranjenih i 18 nestalih drugova.

Izgubili su: 1 puškomitraljez i 15 karabina, svu komoru i 3600 komada metaka sa mitraljeskim konjima. Utrošeno je 2500 metaka.

Oštećen je: 1 p.mitraljez od teške mine.

Zaplijenjeno: nije ništa.

¹¹ O rasporedu i dejstvu Pete kozarsko-krajiške brigade vidi dok.

Ubijeno je: 20 Nijemaca i 1 četnik. Broj ranjenika nije utvrđen.

REZULTAT AKCIJE

U toku ovih 6 dana, t.j. akcije na Banju Luku i neprijateljske akcije na naš oslobođeni teritorij i našeg probijanja, gubitci naše brigade jesu:

Poginuo je 31 drug, 25 ranjeno, 24 nestalo. Osim toga jedna desetina iz III. bataljona koja je pratila naše ranjenike za bolnicu otišla je sa Centralnom bolnicom u Krajinu,¹³ tako da je pitanje njenog povratka u našu brigadu nepoznato.

Gubitci neprijatelja koji su utvrđeni od strane naših jedinica jesu: 135 mrtvih Čerkeza i Nijemaca, 7 četnika.

Utrošeno je: 13.400 metaka, a zarobljeno je 1500 metaka.

Od oružja i municije je izgubljeno: 1 p.mitraljez, 22 puške, od toga sa mrtvima je ostalo svega 6 pušaka, dok ostalo oružje nalazi se kod izgubljenih drugova. Također je izgubljeno 3600 komada metaka sa mitraljeskim konjima iz IV. bataljona.

Za vrijeme ovih borbi štabovi II. i III. bataljona su potpuno zadovoljili. Snalaze se i dosta dobro manevrišu sa jedinicama. U ta dva bataljona također su i niži rukovodioci zadovoljili, naročito u III. bataljonu koji je pretrpio najjaču vatru i održao svoj položaj do kasno u noć.

Štab I. bataljon nije zadovoljio. Primjećuje se kod tog štaba neka ljenost, a naročito kod komesara koji vrlo slabo obilazi položaj i uvijek po obilasku članova Štaba brigade može ga se naći u Štabu bataljona gdje spava.

Štab IV. bataljona snosi prilično veliku odgovornost za izbacivanje tolikog broja drugova iz stroja, jer su se aljkavo odnosili prema naređenju koje su dobili. Bilo im je naređeno da hvataju vezu sa našim snagama u Vijačanima, međutim oni to nisu učinili, već kad su uhvatili vezu sa nekim djelovima koji su izgubili vezu sa svojom glavninom, onda su se na svoju ruku orijentisali prema Maslovarama i Kotor Varošu. Također kad su primili naređenje od nas da napadnu snage na Žiškovića Njivama, premda su znali da se naše snage kreću iz tog pravca, oni su okrenuli na drugu stranu ne izvršivši ni jedno naređenje. Do sada je taj Štab bataljona potpuno zadovoljavao. Na održanom savjetovanju sa štabovima bataljona ovaj štab bataljona priznaje svoju grešku i navodi da su se oni kao štab potpuno izgubili u onim planinama i da su ih četnici svojim stalnim pripuckavanjem zbunili.

Borbe koje su vodili I., II. i III. bataljon su bile potpuno u redu i s njima se dobro rukovodilo, dok sa IV. bataljonom koji

je bio za cijelo vrijeme ove akcije prilično udaljen od Štaba brigade, a nije bio niti kontrolisan, oni su napravili grešku u rukovođenju.

Teren na kojem se nalazio IV. bataljon jest potpuno četnički, te se na tom terenu nije mogla razviti nikakva informativna služba, jer od naroda se nije ništa moglo saznati pošto su to četnička sela, a niti su oni dobro poznavali taj sektor, niti teren.

STEČENA ISKUSTVA

U borbi sa Čerkezima koji su vrlo brzo pokretni i obično nadiru sa manjim snagama od 50—60 konjanika u više kolona, te kad se jedinica upusti s njima u borbu, ostale njihove snage odmah zaobilaze bokove na daleko i zalaze ili s boka ili s leđa našim jedinicama, te tako sprečavaju uništenje njihove jedinice koja se upustila u borbu. Uvidili smo da je potrebno sa njima sa desetinama ili vodovima zaposjedati pojedine visove i to na vrlo širokom frontu, pošto su oni vrlo brzo pokretni te lako manevrišu.

Također smo uvidili da naši štabovi bataljona kada se odvoje od ostalih snaga naše brigade osjećaju se usamljeni na ovom sektoru kao što je bio slučaj sa IV. bataljonom te je uslijed toga i stradao.

U ovim borbama poginuo je zamjenik komandanta II. bataljona kapetan drug Milinović Stojan, koji nije izvučen već ga je neprijatelj našao mrtvoga. Nije iznesen zato pošto je isti ostao sa zaštitnicom i neprijatelj ih je stjerao sa visa, te je u povlačenju drug poginuo i ostao.

Također je poginuo zamjenik politkomesara IV. bataljona drug Ivan Pavleković, koji je bio ranjen kroz obadva koljena i borci su ga nosili, te je on izvadio pištolj i ubio se sam pošto su Nijemci napadali, borci ga nisu mogli dalje nositi već su ga ostavili te je poslije protjerivanja Nijemaca pokopan na planini Uzlomcu, kod kote 1018 [Prdeljica],

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NAJRODU!

Zam. politkomesara:	Načelnik štaba.	Komandant, major:
P. ¹⁴ Car	poručnik:	J." Antolović
	Mile Puškarić	

(M. P.)

' Petar
Josip

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE BRIGADE DVANAESTE
NOU DIVIZIJE OD 24 JANUARA 1944 ŠTABU ŠESTOG KOR-
PUSA NOVJ O BORBAMA ZA OSLOBOĐENJE PRNJAVORA¹**

**STAB XII. UDAR. BRIGADE
XII. DIVIZIJE II*. KORPUSA NOV
HRVATSKE
O. broj 7/1944
Dne 24.1. 1944**

Predmet: Izvještaj o akciji na
neprijateljsko uporište Prnjavor
dostavlja.

ŠTABU VI. KORPUSA NOV I PO JUGOSLAVIJE

Položaj

Prema usmenom naređenju zamjenika komandanta" XI. NOU divizije i prema usmenom sporazumu sa XIV. NOU brigadom, jedinice naše brigade i XIV. brigade trebale su da izvrše napad 19.1. 1944 u 24 časa.

Zadatak naše brigade je bio sa dva bataljona napasti uporište sa istočne, jugoistočne i južne strane, dok dva bataljona su bili raspoređeni na osiguranju pored rijeke Ukrine, u Ukrinjskom Lugu, te dalje preko ceste Derventa — Prnjavor do sela Palačkovaca.

Zadatak XIV. brigade bio je sa dva bataljona napasti sa sjeverozapadne strane, dok jedan bataljon postaviti za osiguranje na Palačkovačkom Brdu. Jedinice XIV. brigade otpočele su sa napadom u 24 časa, dok naši bataljoni koji su trebali da napadaju — jedan je zakasnio jedan sat, a drugi je zakasnio dva sata, radi velike udaljenosti od uporišta.

I. BATALJON

Imao je zadatak napasti uporište sa južne strane i to: sa svojim lijevim krilom da bude na cesti Prnjavor — Banja Luka, a sa desnim krilom da dopre do ceste Prnjavor — Vučijak. Na tom međuprostoru bataljon je imao likvidirati uporište kod bolnice koja se nalazi u samoj sredini grada i uporište kod

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2/3, k. 893.

- Vidi objašnjenje br. 2 u dok. br 132.

* Đurin Predojević

džamije koja se nalazi na cesti od Prnjavora prema Banjoj Luci. Ovaj bataljon radi velike udaljenosti nije mogao stići na vrijeme, već je zakasnio jedan sat te je otpočeo sa napadom u 1 sat poslije pola noći. Bataljon u svom nastupanju naišao je na neprijateljske patrole i vanjska osiguranja, te je otpočeo borbu izvan grada sa neprijateljem.⁴ Nakon kraće borbe neprijatelj se povukao u rovove oko bolnice i oko džamije te do same zore vodila se borba oko tih rovova, ali bez uspjeha, jer naši borci nisu bili tačno upoznati sa samim rasporedom neprijateljskih snaga na pojedinim mjestima. Ujutro u 7 časova bataljonu je izdato naređenje da svoj položaj ustupi II. bataljonu, te da sa svojim snagama ode na Palačkovačko Brdo i da pojača osiguranje prema Derventi. Međutim, kada su borci II. bataljona preuzimali položaj I. bataljona, neprijatelj je primjetio to pregrupisavanje i vidio da se u gradu nalaze slabije snage i počeo vršiti protivnapade, te je komandant brigade odlučio da se bataljon uputi sa dvije čete u zasjedu, dok jedna četa ostaje sa našim II. bataljonom. Za to vrijeme neprijatelj je sve žešće napadao i počeo da zaobilazi naše lijevo krilo kod džamije s namjerom da zađe našim snagama sa leđa, te smo to predusreli i neprijatelja povratili nazad u sam centar grada. Tada smo saznali da su se jedinice XIV. brigade povukle sa svojih položaja u selo Mraviću, bez da su obavjestile naše jedinice, tako da su se u uporištu nalazile naše male snage prema neprijatelju koji je bio mnogo nadmoćniji. Tada smo odlučili povratiti naš I. bataljon ponovo nazad, u uporište i hvatati vezu sa jedinicama XIV. brigade preko zamjenika komandanta divizije. I. bataljon se povratio na svoj položaj i rokirao se više u lijevo, tako da je neprijatelj bio u poluobručju od našeg I. i II. bataljona. Kroz cio dan vodila se prilično žestoka borba, neprijatelj je vršio napade, ali borci ovog bataljona su ih prilično pomlatili. Na večer oko 7 časova trebao je da otpočne napad svih jedinica na uporište da se neprijatelj sabije na što uži prostor. Naš I. bataljon je izvršio svoj zadatak. Otpočeo je sa napadom i protjerao neprijatelja od džamije do katoličke crkve, tako da su naše jedinice držale dvije trećine grada, a neprijatelj se nalazio u jednoj trećini grada. Kroz cijelu noć do pred zoru bilo je prilično zatišje, mitinziralo se i pregovaralo se sa neprijateljem koji se ponašao vrlo drsko. U samu zoru jedna četa I. bataljona na juriš zauzela je jednu zgradu, tako da je neprijatelj bio gotovo ispresijecan od naših snaga na tri djela. Na tom položaju bataljon je ostao dok jedinice II. bataljona nisu uspjele likvidirati zgradu u ulici koja ide od orkve prema Vučijaku, t.j. bivšu komandu mjesta u Prnjavoru. Tada je nastalo bježanje bande

⁴ Vidi o tome dok. br. 215, 217 i 220.

1 ovaj bataljon je sa jednom i pol četom nastavio sa progonom bande do u blizinu naših zasjeda, stalno ih prateći vatrom i razbijajući ih.

U ovim borbama ovaj bataljon zarobio je 2 oficira i 12 neprijateljskih vojnika.

Ubijeno je 20 neprijateljskih vojnika.

Zaplijenjeno je: 1 p.mitraljez, 1 laki njemački mitraljez, 2 šmajsera, 21 puška i 4 pištolja (marke Vis).

Gubitci ovog bataljona su: 4 mrtva i 5 ranjenih drugova. Među mrtvima je i zamjenik komandira I. čete drug Duro Grujić, a među ranjenima je komandir I. čete drug Pavković Mirko.

U ovoj borbi naročito se istakao komandir II. čete drug Nikola Brković (Hasan). Isti drug je služio primjerom svojim borcima sa hrabrošću i upornošću. Isti drug se također isticao u borbama koje je ovaj bataljon imao za vrijeme akcije na Banju Luku.

U borbi je istrošeno 2200 komada metaka i 20 bombi.

II. BATALJON

Ovaj bataljon imao je zadatak napasti uporište sa istočne strane i to: sa svojim desnim krilom da izađe na raskršće kod katoličke crkve, a sa lijevim krilom da se kreće cestom Prnjavor — Vučijak, te da likvidira rovove koji se nalaze kod pravoslavne crkve, nedaleko od kote 182. Ovaj bataljon otpočeo je sa napadom u 2 sata poslije pola noći. Zakasnio je radi velike udaljenosti i slabih vodiča koje gotovo bataljon nije ni imao. U kratkom sukobu sa neprijateljem kod pravoslavne crkve, neprijatelj se povlačio cestom u pravcu katoličke crkve, dok desno krilo ovog bataljona nije moglo izaći na raskršće kod katoličke crkve, radi velikog brisanog prostora, a i neprijatelj je već zaposjeo samo raskršće i tukao položaje desnog krila ovog bataljona. Do pred samu zoru ovaj bataljon je čistio ulicu do same komande mjesta i stegao neprijatelja u zgradi iz koje je neprijatelj davao žestok otpor, a kada je svanulo, počeo je da vrši protivnapade koje su borci ovog bataljona sve odbili. Ovaj bataljon ujutro oko 8 časova je smjenjivao borce I. bataljona i ujedno vodio borbu dok se nije povratio naš I. bataljon na svoj prvobitni položaj. Kroz cio dan i noć bile su prilično žestoke borbe, jer neprijatelj je nastojao pod svaku cijenu ostati u uporištu. U toku noći su se zabarikadirali u komandi mjesta, tako da bez teškog oružja i bez detaljnog ispitivanja same zgrade nismo mogli ništa napraviti. U jutro, kad je svanulo, dana 21 o.mj., nakon čega je ispitana zgrada, poduzet je napad na zgradu koji je i uspio, pošto se neprijatelj nije mogao iznutra braniti od svojih barikada. U toj zgradi nastala [je] panika i

neprijatelj je rušio barikade sa prozora, skakao van i bježao u drugu susjednu zgradu. U toj zgradi uhvaćen je jedan živ i jedan ubijen neprijateljski vojnik. Odmah se produžilo sa napadom na drugu zgradu. Neprijatelj nije dao otpor već je utekao u treću zgradu, gdje se sakrilo u podrumu i na tavanu oko 50 neprijateljskih vojnika. Iz te zgrade neprijatelj je dao prilično žestok otpor, bacivši bombe i držao je vatru iz mitraljeza i šmajsera. Međutim, naši borci izvršili su juriš, došli pod samu zgradu i bacali bombe u podrum i na sprat i uskakali u prizemlje. Neprijatelj je uspio sa nekolicinom pobjeći iz zgrade, dok su ostali prisiljeni na predaju.

U toj zgradi zarobljeno je 40 neprijateljskih vojnika i 1 oficir.

Ostale snage ovog bataljona produžile su sa progonom neprijatelja iz ostalih zgrada koji je zgrade napuštao i bježao u pravcu sela Babanovaca. Naši borci su ih stizali i ubijali i dalje progonili do u pravcu naše zasjede.

Ovaj bataljon u ovim borbama imao je 8 mrtvih i 9 ranjenih boraca. Među ranjenima je i poručnik drug Aleksa Srdić, komandir II. čete.

Ovaj bataljon zarobio je 45 neprijateljskih vojnika i 1 oficira.

Gubitci neprijatelja su: oko 15 neprijateljskih vojnika, dok je veći broj ranjen.

Zaplijenjeno je: 4 njemačka laka mitraljeza sa postojljima i nišanskim spravama, 1 p.mitraljez, 3 šmajsera, 6 pištolja (marke Vis), 40 pušaka i mnogo ostale spremne, kao i sanitetskog materijala.

U ovoj borbi utrošeno je 3100 metaka i 25 komada bombi.

Ovom bataljonu bio je dodjeljen naš teški bacač koji je izbacio 3 mine od 3 i pol kile i 3 mine od 6 kg.

III. BATALJON

Ovaj bataljon imao je zadatak postaviti osiguranje od sela Palačkovaca, preko ceste, pored Ukrine do Jovetićevog mlina, s tim da prekopa cestu i da je onesposobi za promet. Ovaj bataljon izašao je na položaj u 6 časova u jutro i odmah počeo sa sabotazom ceste koju je vršio gotovo kroz cio dan. Istoga dana neprijatelj nije pokušao naići od Dervente u pomoć napadnutoj posadi u Prnjavoru.

21. I. 1944 oko 10 časova naišla je jedna bojna koturaša sa dva—tri tenka. Išla je između nove i stare ceste Prnjavor — Derventa/' Tu su četa III. bataljona i IV. bataljon XIV. brigade

" Vidi bojnu relaciju Koturaške bojne od 6 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 1/1—26. k. 60).

primili borbu sa neprijateljem i u prvih 10 minuta uspjeli su odbaciti neprijatelja u pravcu odakle je nastupao. Istovremeno dok su ove jedinice vodile borbu sa neprijateljem koji je pošao u intervenciju, neprijatelj koji se probio iz uporišta vodio je borbu sa ostalim snagama III. bataljona i IV. bataljona, i našim snagama koje su ga progonile, te je neprijatelj bio za bačen ovim jedinicama za leđa i uspio se kroz njih probiti u pravcu neprijatelja koji je nastupao. Četa ovog bataljona zaplijenila je 1 laki njemački mitraljez i potukla je oko 5 neprijateljskih vojnika. Ostale snage ovog bataljona u borbi sa bandom koja se probila iz uporišta zaplijenile su 3 njemačka laka mitraljeza, 16 pušaka, 3 pištolja (Vis). 2 šmajsera i 2400 metaka.

Zarobila je oko 20 neprijateljskih vojnika.

Potukli su oko 15 neprijateljskih vojnika. Tačan broj se ne može utvrditi, pošto su zajedno sa snagama IV. bataljona zarobljavali i vodili borbu.

Gubitaka ovaj bataljon nije imao.

U borbi je potrošeno 500 metaka.

IV. BATALJON

Ovaj bataljon imao je zadatak postaviti osiguranje prema selu Pojezni, pored Ukryne u Ukrinjskom Lugu. Ovaj bataljon je također izašao na položaj u 6 časova ujutro te istoga dana nije imao borbe. Tek 21 o.mj., kada se banda iz uporišta probijala, naišla je sa jednim djelom svojih snaga na ovaj bataljon koji je bandu sačekao i napola već razbijenu počeo progoniti u pravcu položaja III. bataljona.

U toj borbi je zarobio 35 neprijateljskih vojnika.

Gubitci neprijatelja su: oko 20 neprijateljskih vojnika.

U toj borbi zaplijenjeno je: 8 lakih njemačkih mitraljeza i 20 pušaka, 6 šmajsera i 4 pištolja (Vis).

Gubitci ovog bataljona su: 1 lakše ranjen.

Istovremeno se tu nalazila pionirska četa koja je također sudjelovala u progonu neprijatelja, te su iz te čete 2 druga ranjena i jedan je umro na putu za bolnicu.

REZULTAT AKCIJE

U ovoj akciji jedinice naše brigade zarobile su: 109 neprijateljskih vojnika.

Potučeno je 70 neprijateljskih vojnika, dok ih je veći broj ranjeno. Na bojnopolju ostalo je 16 ranjenih neprijateljskih vojnika, koje smo potovarili u kola i odpremili sa propratnicom u Derventu. Ujedno smo im stavili ponudu, ukoliko su spremni s nama pregovarati o razmjeni zarobljenika, pošto kako čujemo nalazi se nekoliko naših drugova koji su izgubljeni i uhvaćeni po četnicima i predani u Derventu.

Zaplijenjeno je: 17 lakih njemačkih mitraljeza (šaraca), 2 puškomitraljeza, 13 šmajsera, 17 pištolja (Vis), 97 pušaka i 30000 metaka. Pored toga zaplijenjeno je: 20 konja sa ormama, 7 kola, 3 sanduka sanitetskog materijala i raznih lijekova i prilično ostale vojničke spreme.

Naši gubitci su: 13 mrtvih i 16 ranjenih drugova. Broj mrtvih je prilično velik i to uslijed toga što u ovoj akciji nije učestvovao naš referent saniteta, te je 6 drugova umrlo radi nepružanja prave ljeakarske pomoći.

U ovoj borbi utrošeno je oko 6500 metaka, 45 bombi, 3 teške i 3 lake mine za bacač.

Oštećenog oružja imamo 1 teški mitraljez, dok izgubljenog oružja nemamo.

PRIPREMA I TOK AKCIJE

Sama akcija nije pripremljena gotovo nikako. Nije se imalo vremena sa naše strane. Naše jedinice su došle iz Gornje i Srednje Snjegotine u selo Sarince gdje je pripremljena večera, a u međuvremenu je naš Stab brigade sastao se sa Štabom XIV. brigade i zamjenikom komandanta i načelnikom⁸ Štaba XI. divizije koji su dali predlog da se akcija izvrši, jer se cijeno da se u uporištu nalazi jedna okrnjena neprijateljska bojna, sa najviše od 300 do 400 boraca. Iz samog uporišta niti iz okoline nisu se mogli dobiti nikakvi podatci o snagama neprijatelja i o njegovom utvrđivanju. Po sporazumu akcija je trebala da počne u li časova, ali naknadno smo se sporazumjeli da akcija počne tačno u 24 časa. I tu su pogriješili naši štabovi, pošto smo pogrešno procjenili vrijeme dolaska naših jedinica i mogućnost njihovog napada u određeno vrijeme. Stoga su bataljoni i zakasnili u akciju.

Jedinice XIV. brigade napale su sa zakašnjenjem od 5 minuta. Iznenadile su neprijatelja, ali pošto je neprijatelj uvidio da su to slabije snage, uspio je protjerati jedinice XIV. brigade iz uporišta jer se na njih okomio svim svojim snagama.

Po dolasku naših jedinica u uporište situacija se odmah promjenila i neprijatelj je počeo da se povlači u jake i tvrde zgrade. Međutim, jedinice XIV. brigade su se ujutro povukle, tako da su naši bataljoni ostali sami unutra.

Veza između jedinica naših i XIV. brigade bila je jedno vrijeme na nekim tačkama, ali se kasnije nije mogla uhvatiti, pošto su napustili uporište. Veza između našeg i njihovog štaba uopšte nije postojala, niti smo znali gdje se oni nalaze, a niti oni gdje se mi nalazimo. Sa jednim djelom Štaba divizije imali smo vezu i oni su imali jedno vrijeme vezu sa Štabom XIV. ali

nakon povlačenja njihova se veza prekinula, tako da su jedinice XIV. brigade tek 20 o.m.j. kasno na večer došle ponovo u uporište i otpočele borbu na svom sektoru. Za vrijeme toga dana naš II. bataljon je izdržao žestoke neprijateljske napade, odbijao ih i nanosio neprijatelju gubitke.

U ovoj akciji bitku su odlučile jedinice II. bataljona koje su uspjele protjerati bandu iz jako utvrđene zgrade i nastavile velikom brzinom progoniti ga iz zgrade u zgradu i napokon ga progoniti u pravcu naše zasjele.

Štabovi bataljona II., III. i IV. su potpuno zadovoljili u akciji. Neprestano su obilazili položaje, kontrolisali i izdavali na licu mjesta naređenja, dok Štab I. bataljona nekako se birokratizirao. Ne zalaze često među borce i ne kontrolišu rad svojih jedinica. To se naročito primjećuje kod komesara bataljona i kod zamjenika komandanta, dok sam komandant bataljona mnogo se žrtvuje i daje od sebe koliko god može.

Neprijateljske snage u uporištu Prnjavor

U Prnjavoru se nalazila I. bojna IV. lovačke pukovnije⁷ tzv. branioci Višegrada. Brojno stanje bojne je 660 ljudi, pored toga bilo je 20 Nijemaca, 15 ustaša i nekoliko četnika.

Usljed ove borbe snage koje su se nalazile u Prnjavoru jesu prepolovljene.

Od zarobljenih domobrana koje smo mi zarobili u našoj brigadi će ostati oko 50 boraca, većinom Slavonci. Od zarobljenih strijeljano je 9 vojnika i to bivše ustaše koje su naši borci prepoznali iz svojih sela. Isti su i priznali svoje grijehе, ali su se sada nalazili u domobranstvu kako bi sakrili ono što su počinili. Ostali domobrani još uvijek se nalaze ovdje u Prnjavoru. Nešto Bosanaca otići će u bosanske jedinice, dok ostali stariji vjerovatno će biti pušteni kući.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zam. politkomesara:	Načelnik štaba,	Komandant, major:
P.⁸ Car	poručnik:	J.® Antolović
	Mile Puškarić	

(M. P.)

O neprijateljskim snagama u Prnjavoru vidi dok. br. 220.

" Petar

*** Josip**

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRINAESTE PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR« ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE
O DEJSTVU JEDINICA NA PROSTORIJI CENTRALNOG DI-
JELA SREDNJE BOSNE U VREMENU OD 1 DO 15 JANU-
ARA 1944 GODINE'**

STAB
XIII. PROLETERSKE BRIGADE
»RADE KONCAR-
Broj 71
24.1. 1944 godine

Predmet: op. izvještaj

ŠTABU I. PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ

Dostavljamo Vam petnaestodnevni operativni izvještaj u vremenu od 1. I. do 15. I. 1944 godine.

Naša Brigada nalazila se na zatvaranju komunikacije Travnik — Jajce, kao i na položaju prema Travniku. Raspored jedinica bio je sljedeći:

I. bataljon nalazio se u s. Đaci i Škulje, sa zadatkom izbacivanja patrola za svoje sopstveno obezbjeđenje na kotu 988 i održavao je vezu sa snagama koje drže položaj prema Travniku. Isti bataljon bio je kao rezerva snagama koje su se nalazile na položaju.

II. bataljon nalazio se na sektoru Jajce na osiguranju samoga grada.²

III. bataljon držao je položaj prema Travniku i to: Paklarevo, Radića Brdo, Ovčarevo, Dubrava, Injići i kota Kik (1494), kao i trig. tačka 1768 (Devečani). Zadatak mu je bio kontrolisanje svih pravaca od Travnika kojim bi mogao neprijatelj da naiđe.

IV. bataljon nalazio se u selima Dželilovac i Vlajsovići na odmaranju i osiguranju Brigadne ambulante i Hirurške ekipe koji su se nalazili u Karauli. Isto tako bataljon je izbacivao osiguranje na brdo Begov Konak (kota 1560).

V. bataljon držao je položaj Mudrike — Šišava — Lužnica, koji je održavao vezu sa IV. bataljonom na Begovu Konaku i sa

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 17—1'2, k. 727.

* Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 192.

III. bataljonom na Devečanima, kao i II. bataljonom I. proleterske brigade koji je osiguravao Divizijsku bolnicu u Petrovom Polju.³

Inžinjerska četa nalazila se u selu Varošluk; zadatak joj je bio da ruši sve mostove i propuste na komunikaciji Travnik — Jajce.

Štab Brigade i Četa za vezu nalazili su se u Turbetu. Zadatak Čete za vezu bio je da uspostavi vezu sa svima jedinicama, kao i sa položajem prema Travniku, tj. u Paklarevu, a koju su i uspjeli uspostaviti.

1. I. 44 g. Brigada je bila na gore navedenim položajima. Promjena nije bilo. Kod III. bataljona koji je držao položaj prema Travniku nije dolazilo do sukoba sa neprijateljem. Sa ostalim bataljonima radilo se vojnički i politički i sa nižim rukovodiocima održavao se kurs.

2. I., 3. I. i 4. I. 44 g. Isto kao i 1. I. bez ikakve promjene

5. I. 44 g. Uputili smo naš IV. bataljon na nove položaje da smijeni naš V. bataljon koji je dobio naređenje od ovog Štaba.⁴ Isto tako naš V. bataljon dobio je naređenje od ovoga Štaba da smijeni II. bataljon I. brigade koji je bio u zaštitnici Divizijske bolnice. II. bataljon I. brigade po naređenju Štaba Divizije⁵ krenuo je na položaj Kruševo Brdo, pošto je neprijatelj nadirao iz istog pravca prema Petrovom Polju. Našem IV. bataljonu izdali smo naređenje da uputi jednu četvu u pravcu Devečana (trig. tačka 1768), sa zadatkom da sa iste tačke kontroliša sve pravce koji vode iz Travnika ka Vlašiću i da održava vezu sa našim III. bataljonom koji drži položaj Paklarevo. Sa ostalim bataljonima radilo se vojnički i politički i održavao se kurs sa nižim rukovodiocima.

6. I. 44 g. Naš V. bataljon smijenio je II. bataljon I. brigade koji je bio u zaštitnici bolnice, dok je jednu četvu ostavio u sastavu IV. bataljona. Sa ostalim bataljonima radilo se vojnički i politički, kao i održavanje kursa sa nižim rukovodiocima

7. I. 44 g. Neprijatelj — Nijemci u jačini jednog bataljona⁶ krenuo je iz Travnika u 24 sata noću prema našem položaju kojega je držao III. bataljon naše Brigade. Isti bataljon primjetio je neprijatelja da stvarno nadire prema njegovom

³ Vidi dok. br. 11.

^{*} Opširnije o toffle vidi dok. br. 33 i 106.

⁰ Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje. Ali u Operacijskom dnevniku Prve proleterske divizije o tome stoji: »Jedan bataljon XIII brig. upućen u Koričane da oslobodi bataljon I brigade (zaštitu bolnice) za obezbeđenje prema Očauš — Maslovare, gde se pojavila jedna neprij. kolona od pravca Doboj — Teslić*. (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 16/20—6, k. 712 A.)

^{*} Vidi objašnjenje br. 3 u dok. br. 68.

položaju i pustio neprijatelja u neposrednu blizinu gdje se je odmah prihvatila borba na prvim prihvatnim položajima: Ovčarevo — Radića Brdo i Dubrava. Borba se dosta oštro vodila i neprijatelj je na tim položajima zadržan, dok na položaju ispod Radića Brda nije se uspio zadržati iz razloga što su naše snage manje bile tim pravcem, to jest cestom, a neprijatelj je imao glavni cilj da prodre u s. Paklarevo i zagospodari sa kotama iznad Paklareva, sa namjerom da otsječe naš III. bataljon koji se nalazio na gore navedenim položajima. Neprijatelj je uspio da izmanevriše naše snage i prodre u s. Paklarevo. Jedna četa III. bataljona, koja se nalazila u Ovčarevu i Radića Brdu, vidjevši da je neprijatelj prodro, ista se defanzivno uz borbu povlačila na položaj iznad Paklareva, ali je i tu neprijatelj uspio da je potisne i zagospodari sa tim položajem. Dvije čete III. bataljona bile su otsječene, koje su se nalazile na položaju Dubrava — Injići i Kik, s tim što su se povlačile iznad Paklajskih Stijena i izbile na kotu 14-37, koje su se protegle do položaja I. bataljona — kota 988. Obadvije čete ostale su na tom položaju, dok je jedna četa bila na položaju Barišići. Komora i Prateća četa povukle su se iz sela Runića u s. Đaci. Naš III. bataljon izvijestio je I. bataljon koji se nalazio u s. Đaci i Škulje da neprijatelj nadire prema njegovom položaju. Naš I. bataljon odmah je zauzeo položaj iznad sela Đaci, kao i ispod s. Đaci, jer je neprijatelj uspio do 4 sata u jutro da potisne naš III. bataljon do položaja Đaci, gdje mu je glavnina naišla na položaj našeg I. bataljona koji je neprijatelja pustio na 5—10 metara i otvorio žestoku mitraljesku vatru na neprijatelja, gdje mu je uspio potući prve snage koje su jurišale na položaj I. bataljona. Sa više juriša neprijatelj je pokušao da odbaci naš I. bataljon, ali mu nije uspjelo, tako da je zadržan do 10 sati na položajima ispod s. Đaci i iznad Paklareva. U 10 sati naš Prvi bataljon dobio je naređenje od ovoga Štaba da smjesta pređe u kontrajuriš i da protjera neprijatelja sa kota iznad s. Paklarevo, odakle je neprijatelj davao ogorčeni odpor. Dva kontrapada I. bataljona dosta su dobro usDjela, ali nisu usDjeli sasvim da protjeraju neprijatelja sa položaja koje je držao, jer je neprijatelj stalno pravio kontrajuriše. 2. četa I. bataljona podvukla se je neprijatelju ispod kote kod Barišića dok je stigla još jedna četa i tu se napravio treći kontrajuriš, gdje su bile borbe prsa u prsa i u trećem kontrajurišu naš I. bataljon usnio je da potpuno uništi neprijatelja na dva položaja između Paklareva i Barišića. Sve dok je jurišao I. bataljon, III. bataljon se je sređivao i popunjavao borce sa municijom koji su ostali bez nje. Kad je I. bataljon razbio neprijatelja i nastavio tjeranjem preko Paklareva prema Ovčarevu, III. bataljon je nastupao sa kote 988 jugoistočno prema koti 1069 kud je

neprijatelj odstupao u paničnom bijegu. Tjeranje neprijatelja nastavljeno skroz do Travnika, tako da je III. bataljon odmah zauzeo svoje stare položaje iznad Travnika. Borba je trajala od 24 sata u noći do 18 sati na večer.

Neprijatelj je u toj borbi ostavio na bojnopolju 150 mrtvih, dok ih je do 12 kola za vrijeme borbe odpremio u Travnik. U istoj borbi je zarobljeno 7 živih neprijateljskih vojnika. Među mrtvima nalazilo se 16 neprijateljskih oficira. Prema izvještajima, neprijatelj je imao toga dana izbačeno iz stroja oko 300 vojnika i oficira.

Naši gubitci: 5 mrtvih i 15 ranjenih, kao i jedan nestao drug.

Zarobljen je sljedeći materijal: 9 mitraljeza »šaraca«, 1 teški bacač, 3 tromblonske puške, 6 šmajsera, 4 pištolja, 55 pušaka ispravnih, 1 puška sa dvogledom, 1 telefonska radio stanica, 12 kom. kalema i ostalog ratnog materijala. Između ostalog zarobljeno je 11.000 mauzer municije.

Naše jedinice utrošile su sljedeće: 6.365 mauzer municije, 675 talij., 1.180 za »bredu«, 9 lakih mina, 14 teških mina, 4 defanzivne i 3 ofan. bombe.

Izgubljen je 1 p. mitraljez sa istim drugom koji je nestao.

U toj borbi istakao se cjelokupan I. bataljon na čelu sa komandantom Stevom Mikšićem i komesarom Dencom Ivanom.

Sa ostalim bataljonima radilo se vojnički i politički — rad sa borcima, dok je V. bataljona zajedno sa bolnicom povukao se u selo Kruščica.

8. I. 44 g. Dobili smo naređenje⁷ od toga Štaba da neprijatelj nadire od Sipraga — Kruševa Brda i Skender Vakufa u pravcu Koričana i Vitovlja, te prema tome da krenemo sa Brigadom u pravcu Vitovlja i Koričana i da zauzmemo tamo položaje, sa zadatkom da spriječimo neprijateljsko nadiranje u pravcu Gostilja i Karaule. Istog dana u 13.30 časova krenuo je naš I. bataljon iz s. Đaci preko Karaule u pravcu Gostilja, dok je naš III. bataljon ostao na položaju čekajući smjenu jedinica I. brigade⁸ koje su ga trebale smijeniti istog dana. Naš I. bataljon stigao je u s. Gostilj u 17 časova gdje se je zadržao par minuta dok ne uhvati vezu sa snagama koje se nalaze prema Vitovlju i Koričanima. Nakon par minuta naišao je II. bataljon I. brigade od kojeg smo saznali situaciju neprijatelja gdje se nalazi. Štab istog bataljona rekao nam je da je neprijatelj stigao u selo Koričane i Vitovlje, Dukate, Meliće i Meline, gdje se je isti zadržao preko noći. Sa II. bataljonom I. P. brig. stigli su i

⁷ i ¹⁹ Nije pronađeno.

" Odnosi se na Prvu proletersku brigadu (vidi dok. br. 88).

dijelovi V. kozarske brigade⁹ i dijelovi Banjalučkog odreda¹⁰ gdje su također bili svi zaustavljeni u s. Gostilj. U to vrijeme stigao je i naš IV. bataljon koji je držao položaj Mudrike — Lužnica i Sišava i trig. tačku Devečane. Isti bataljon je vidio da je neprijatelj prodro u s. Koričani i s. Vitovlje i Dukate. Neprijatelj u svom nadiranju nije ni nailazio skoro na nikakvi odpor, tako da je sve glavne položaje prešao bez borbe do Vitovlja. Našem IV. bataljonu prijetila je opasnost da bude otsječen, te se je isti povukao u pravcu Gostilja. Naređenje koje smo dobili od toga Štaba — zauzeli smo položaj ponovo prema neprijatelju. Raspored snaga koje su bile na sektoru Gostilj bio je sljedeći: IV. bataljon naše Brigade zaposjeo je svoje stare položaje Mudrike — Lužnica — Sišava, sa zadatkom da napadne neprijatelja sa boka pošto je neprijateljsko težište bilo više prema Gostilju. Dijelovi V. našeg bataljona¹¹ držali su položaj lijevo od IV. bataljona, tj. od Mudrika do Postinja, a dijelovi Banjalučkog odreda od Postinja ka Gostilju, s tim da istim pravcem izbijaju ka selu Odžak sve dotle dok ne počne napad. II. bataljon I. P. brigade dobio je zadatak da zauzme položaj lijevo od Banjalučkog odreda pa do s. Ponir odakle je trebao krenuti u napad i to sa jednom četom preko s. Dol u pravcu crkvice — s. Dukati, sa druge dvije čete da izbjie na zaselak Brdo prema koti 1147. Naš I. bataljon dobio je zadatak da zauzme položaj lijevo od II. bataljona I. P. brigade koji je imao zadatak da napadne neprijatelja u s. Melići — Grlić (kota 1135) — Ovčina. Ovaj raspored napravljen je istog dana kada je stigao naš Prvi bataljon u Gostilj. Istoga dana naš II. bataljon dobio je naređenje od I. proleterskog korpusa da krene iz Jajca u pravcu položaja naše Brigade. Isti bataljon krenuo je u 7 sati na večer iz Jajca u pravcu Karaula Gora. Isti bataljon se kretao iz s. Bulići preko Gornjih Bulića — pravac na s. Kuće, spustio se je na cestu Jajce — Travnik i kretao se cestom do s. Dubrava, a od s. Dubrava preko s. Cvijetići — Slatina i izišao na cestu Karaula Gora. Pokret se vršio noću. Istog dana na večer oko 19.30 časova dobio je smjenu naš III. bataljon kojega je smijenio IV. bataljon I. P. brigade. Naš III. bataljon trebao je stići iste večeri na Gostilj koji bi bio kao rezerva Brigade. Zamj. komandanta¹² naše Brigade otišao je u Stab Divizije gdje se je sporazumio o daljnim pokretima III. bataljona; isti je izdao naređenje preko telefona da bataljon krene

⁹ Vidi dok. br. 85.

¹⁰ Redakcija nije pronašla dokumenta iz kojih bi se detaljnije vidjelo o dejstvu Odreda u to vrijeme.

¹¹ Glavnina Bataljona obezbjeđivala je tada divizisku bolnicu. Opširnije o tome vidi dok. br. 106.

¹² Marko Rapo

dok se smijeni u selu Paklarevo gdje treba da odmori i tek u noći u 2 sata da izvrši pokret za Gostilj. S tim smatramo da je pogreška što je bataljon prenoćio što nije odmah krenuo za Gostilj. Istoga dana na veče spojila se i četa IV. bataljona koja se nalazila na trig. tački Devečane i spustila se u Turbe. Razlog toga što je napustila položaj Devečane jeste što je IV. bataljon napustio svoj položaj Mudrike — Lužnica — Sišava i izdao naređenje istoj četi o daljnjem postupku.

9. I. 44 g. Prema zapovjesti¹³ koju je izdao Stab naše Brigade za napad na neprijatelja u Vitovlju i Koričanima, sa napadom se je počelo u 6 sati u jutro. Bez obzira što je napad počeo u navedeno vrijeme, neprijatelj je imao namjeru da probije pravac Gostilj, a koji je uspio da se provuče između snaga II. bataljona I. P. brigade i dijelova Banjalučkog odreda koji je izbio šumom u selo Gostilj u 7.30 sati maskiran sa bijelim plattama. Sam početak napada od strane našeg I. i IV. bataljona bio je dosta oštar ali usljed mnogo nadmoćnijeg neprijatelja nisu uspjeli da neprijatelja potisnu jedino što je jedna četa I. bataljona uspjela da potisne neprijatelja sa kote 1135 (Grlič), dok ostale snage odbijale su neprijatelja koji je drsko napredovao prema njima, a naročito prema našem IV. bataljonu gdje je neprijatelj kretao u pet kolona prema istom. Prodom neprijatelja na Gostilj jedinice su se našle u dosta kritičnom noložaju, tako da im je dosta teren bio nezgodan za povući se. Neprijatelj koji je izbio na Gostilj — nisu bile velike snage, računamo oko 50—80 vojnika, ispočetka je otvorio vatru na Stab Brigade, a koji se nalazio u istom selu. Pošto nije bilo snaga na Gostilju nego Stab Brigade i dijelovi Čete za vezu koji su postavljali liniju, nije se moglo dati neprijatelju odpora, tako da je iz prvog momenta zagospodario sa s. Gostilj. Istog dana u 8 sati stiže naš III. bataljon koji je odmah prihvatio borbu sa neprijateljem dosta nesređen i koji je mnogo žurio, tako da se nije moglo tačno dati podatke svakoj četi i njezin pravac. Ipak bataljon se momentalno snašao i prihvatio dosta žilavu borbu koja je trajala oko pola sata. Usljed mnogo nadmoćnijeg neprijatelja koji je zavladao glavnim položajima bataljon se je morao da povlači defanzivno uz borbu prema Karauli i Gradini.

Sve snage koje su imale zadatak da napadnu neprijatelja [na položaju] Vitovlje i Koričani bile su odsječene, tako da nijedni nisu mogli doći u pomoć našem III. bataljonu koji je vodio borbu na Gostilju. Razlog je taj što jedinice nisu mogle efikasno podpomoći jedne druge, što smo dosta neprijateljske snage podcijenili, a koje su brojile više nego što smo predvidili, tako da je neprijatelj uspio sve naše snage potisnuti i onemo-

gučiti da jedinice nisu mogle održavati vezu jedne sa drugima. Naše snage prisiljene su bile da se povlače od Karaule u pravcu Gradine skupa sa bolnicom,¹⁴ dok je IV. bataljon bio odsječen na sektoru Lužnica — Mudrike i uz borbu se povlačio ispod masiva Knežnica u pravcu Karaule, a koji je izbio na Komar i spojio se sa dijelovima Brigade koji su se nalazili sve do sela Vrljaja. I. bataljon nije se mogao povući preko Karaule već se je bacio iza leđa neprijatelju u pravcu Vukovića. II. bataljon istoga dana stigao je u selo Hamandžići gdje se je sukobio sa neprijateljem, gdje je borba trajala oko jedan sat. Isti bataljon morao se je povlačiti preko šume Slatina — Crni Vrh (kota 1260) u pravcu sela Gradina gdje se je sastao sa Brigadom. Sva borba koja se odigrala 9 ov.mj. u Gostilju — dostavljen Vam je jasan pregled¹⁵ 15 ov.mj. Istog dana na večer dobili smo naređenje¹⁶ od Štaba Divizije da izvršimo pokret i da se bacimo neprijatelju za leđa. Koncentracija Brigade bila je u selu Gradini u jedan sat poslije pola noći, odakle je pokret uslijedio preko Crnog Vrh — Karaula Gora u pravcu Vitovlja. Pokret je izvršen noću. U probijanju nije došlo do nikakvih borbi. Sam pokret od Gradine do Vukovića nije zadovoljio.

U borbi na sektoru Vitovlje — Mudrike — Gostilj neprijateljski gubitci iznose 210—220 mrtvih vojnika i oficira i više ranjenih.

Naši gubitci: 34 ranjena, 26 mrtvih, 34 nestala druga.

Utrošeno municije: 4.855 »mauzer« 1.650 »breda«, 1.855 talijanske i 3 teške mine od bacača.

Izgubljena 2 mitraljeza »šarca«, 2 p.mitraljeza »brno«, 2 mitraljeza »šarca« koja su bila na opravci u Inžinjerskoj četi, kao i 8 pušaka.

10. I. 44 g. Stigli smo sa Brigadom u s. Ponir gdje smo izvršili raspored naših bataljona. II. bataljon sa Štabom Brigade smjestio se u s. Vukovići, III. bataljon u s. Brdo, IV. bataljon i dijelovi V. bataljona u s. Ponir sa osiguranjem od Gostilja — Mudrika i Melina. Prilikom dolaska u selo Vukoviće, tu smo se sastali sa našim I. bataljonom, gdje smo ostali preko dana i noći na odmaranju. Do borbe toga dana nije dolazilo.

11. I. 44 g. Dobili smo naređenje¹⁷ od Štaba Divizije da prebacimo naša dva bataljona sa bolnicom, kao i ostalim dije-

¹⁴ Odnosi se na brigadnu bolnicu.

¹⁵ Taj pregled — izvještaj sadrži nešto više detalja, ali su oni u osnovi identični s ovim podacima i zbog toga je on izostavljen. Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—1/2, k. 727.

" Vidi dok. br. 58.

lovima naše Brigade preko rijeke Ugra u Petrovo Polje. Bataljoni su krenuli u 4 sata u jutro. III. i IV. bataljon i dalje su ostali na položaju Ponir — Brdo — Vukovići. Istog dana neprijatelj je krenuo iz Gostilja u pravcu Ponira i Brda u pomoć odsječevoj koloni sa kojom je vodio borbu IV. bataljon I. P. brigade.¹⁸ Neprijatelj je nastupao preko Ponira — Brda u pravcu Ovčina (trig. tačka 1192) koje je položaje držao I. bataljon I. P. brigade. Pošto je neprijatelj potisnuo I. bataljon I. P. brigade sa Ovčine (trig. tačka 1192)¹⁹ i time ugrozio našim bataljonima položaj, koji su se morali prebaciti preko rijeke Ugra. Kad smo se prebacili preko rijeke Ugra, zauzeli su oba bataljona položaje Pušići — Marići i Benići, sa zadatkom kontrolisanja rijeke Ugra u pravcu Koričana ka Petrovom Polju.

12. I. 44 g. Naš II. bataljon krenuo je za s. Kruševo Brdo zajedno sa dijelovima V. bataljona i Inženjerskom četom, koji su se razmjestili: Kruševo Brdo, Pilipovina i Trifunovići, sa zadatkom kontrolisanja pravca od Bukovice i Bjelobučja. I. bataljon ostao je u Petrovom Polju na osiguranju bolnice. III. bataljon istog dana dobio je naređenje²⁰ kao i IV. bataljon da se prebace na nove položaje i to III. bataljon u Petrovo Polje, sa zadatkom osiguranja od Koričana i isturivanja jačih odjeljenja ka Ugru i mostu kod Dukata. IV. bataljon smjestio se u s. Jove — Tovarnica, sa zadatkom obezbjeđenja od Vlašića.

13. I. 44 g. I. i III. bataljon ostali su i dalje u Petrovom Polju, II. B. i dijelovi V. bataljona i Inženjerska četa na starim položajima: Kruševo Brdo, IV. bataljon: Jove — Tovarnica, Štab Brigade i Četa za vezu: Petrovo Polje.

14. I. 44 g. Dobili smo naređenje²¹ od Štaba Divizije da uputimo naša dva bataljona na nove sektore i to: uputili smo naš III. bataljon na sektor Očauš — Klupe, sa zadatkom izviđanja prema Tesliću — Mladikovini i Blatnici, kao i izvršavanje diverzantskih akcija. II. bataljon na sektor Bjelobučje, sa zadatkom ispitivanja komunikacije i garnizona Zenica — Zepče. kao i izvršavanje diverzantskih akcija. Istog dana izdali smo naređenje²² da se uputi naš IV. bataljon na sektor Gostilj — Karaula, sa zadatkom ispitivanja i kontrolisanja komunikacija Travnik — Jajce i Turbe — Donji Vakuf — Bugojno.

15. I. 44 g. Sva tri bataljona stigla su na određene sektore i pristupila svom zadatku. I. bataljon i dalje ostaje na osiguranju bolnice, s tim što je uputio jednu četvu na sektor Koričana

¹⁸ Vidi dok. br. 88.

¹⁹ U izvještaju Prve proleterske brigade povlačenje jedinica prikazano je drukčije. Opširnije o tome vidi dok. br. 88.

²⁰ Vidi dok. br. 62.

²¹ Vidi dok. br. 68.

²² Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje.

radi kontrole terena u pravcu Jove i Ugra, kao i od Vlašića. Tri čete V. bataljona nalaze se uz Divizijsku bolnicu i još do sada nisu stigle.¹³

Kritički osvrt: Dana 9. I. kada smo se morali povlačiti preko Karaule u pravcu s. Oborci, kritički možemo se osvrnuti na Stab Brigade i ako se sporazumio sa Štabom Divizije gdje treba snage zaustaviti — to nije izvršio, tako da su dijelovi naše Brigade stigli do sela Oborci, da nisu znali ko [ih] vodi i ko sa njima komanduje, kao i u kojem se pravcu povlače. Najveća greška je ta što su naši ranjeni drugovi prevalili put kojega nisu trebali, tako da su se morali natrag vraćati. Vidilo se u tom momentu da se Stab Brigade nije mogao snaći ni držati jedinice u pregledu. Ista greška kod Štaba Brigade je prilikom pokreta i prebacivanja neprijatelju za leđa, da nije uspio organizovati snage i napraviti tačan raspored maršrute, kao i dolazak na koncentrisano mjesto gdje je Stab Divizije odredio. Iskustvom smo vidili u samom pokretu da je sve stalo do organizacije, naročito kod nošenja ranjenika, a to se odnosi na Stab Brigade koji nije uspio organizovati, tako da je bilo loših pojava u samom pokretu gdje su morali i niži rukovodioci da osjete, kao i sami borci.

Ista greška je kod Štaba Brigade što se nije poslao naš III. bataljon odmah da produži put od Turbeta za Gostilj, kada su ga smijenile snage I. P. brigade, a za koje smo sigurni da je bataljon stigao u toku noći da bi neprijatelj pretrpio još veće gubitke i da bi se organizovanije povukle naše snage.

Isto tako se možemo osvrnuti kritički na našu obavještajnu službu koja nije došla do izražaja za vrijeme ofanzive. Desilo se to da je neprijatelj prošao sav teren od Sipraga — Kruševa Brda. čak i od Vlašića, i to teren kojega je naša obavještajna služba imala zadatak da kontroliše. Snage neprijateljske nismo mogli procijeniti, jedino kada smo se sukobili sa neprijateljem. Dolazili su razni obavještajni izvještaji, iz kojih se vidilo da se neprijatelj podcjenjivao, kao što smo ga i sami podcjenjivali.

Na intendanturu naše Brigade ne možemo se potužiti s obzirom na to što je prije kratkog vremena formirana¹⁴ kao što treba, i sve dosada dobro su se snašli u svojoj organizaciji.

Na vezu se ne možemo potužiti, jer smo imali većinom telefonsku vezu. Jedino za vrijeme borbe kod Gostilja veza nije

Bataljon se povlačio s divizijskom bolnicom preko Vrbasa, Janja i Glamočkog Polja do Drvara, odakle se početkom februara 1944 vratio u srednju Bosnu, u sastav svoje brigade (vidi dok. br. 106 i dok. pod reg. br. 8—1/1, k. 727 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

Reorganizacija intendanture izvršena je 15 decembra 1943. Opširnije o tome vidi tom IV. knj. 20. dok. br. 83.

ni malo funkcionisala iz razloga što nas je neprijatelj razbio, a kurir kojega smo slali da uhvati vezu sa II. bataljonom I. brigade smrtno je ranjen i isti je umro.

Ovaj izvještaj nismo mogli dostaviti redovno iz razloga što su nam snage mnogo raštrkane, kao i sami snijeg koji je zapadao, pa nam bataljoni nisu na vrijeme dostavili.

Liste gubitaka za posljednjih 15 dana nećemo Vam moći dostaviti zajedno sa operativnim izvještajem jer nemamo detaljno podataka od bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar:

Komandant:

P. S. Dana 5. I. ov. mj. uputili smo jedan vod našeg V. bataljona sa obavještajcem istog bataljona preko Vlašića u s. Dub da ispita situaciju iz pravca Zenice i Travnika. Istog dana je stigao vod u s. Dub i ispitao situaciju. 6. I. pokušao je vod da se vrati istim putem natrag preko Vlašića, ali usljed velikog snijega i vijavice nisu mogli da se probiju preko Vlašića i vratili su se natrag za s. Orliće i u istom selu prenoćili. 7. I. isti vod je krenuo za Dub da bi preko Višnjeva — Dilova vratio se u sastav svoga bataljona. Na putu za Dub saznali su da neprijatelj kreće prema s. Dub; isti je vod sa patrolom ispitaio i ustanovio da neprijatelj nastupa u pravcu Duba. Istog dana vod je krenuo preko Višnjeva za Dilovo i u Dilovu prenoćio. 8. I. vod je krenuo u pravcu Koričana jer se prema Šišavi nisu mogli probiti od snijega. Vod je stigao istog dana do s. Pilipovina, naišao je na prtinu kojom je kretala njemačka kolona. Kad su primjetili da je neprijatelj prošao "tom prtinom u pravcu naših položaja, odmah su zaključili da se bace neprijatelju za leđa i povukli su se između Zmajevca i Riječice u kolibe, gdje su prenoćili. 9. I. neprijatelj je saznao preko špijunaže gdje se nalazi naš vod i u 10 u jutro izvršio napad na njih gdje je ubijeno 6 drugova i jedan teško ranjen uhvaćen. U sastav bataljona do sada se vratio obavještajni oficir sa 8 drugova.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE VOJVODANSKE BRIGADE OD 25
JANUARA 1944 ŠTABU ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE O BOR-
BAMA ZA OSLOBODENJE TUZLE¹**

**STAB
I VOJVODANSKE BRIGADE
25 januara 1944 g.**

ŠTABU XVI NOU DIVIZIJE

Dostavlja se operativni izveštaj o radu ove brigade prilikom napada na Tuzlu.

1.) Prema zapovesti¹ Štaba divizije naša brigada je imala da učestvuje u velikom napadu na Tuzlu noću 16/17 ov. mes. u zajednici sa jedinicama III. Korpusa.

3.) Naša brigada bila je sastavni deo severne kolone koju su sačinjavale: XV Majevička brigada, I Vojvodanska brigada Hrvatska brigada⁴ i Tuzlanski odred. Naša brigada dobila je za zadatak da likvidira najjača neprijateljska uporišta Gradinu, Slani Bunar i Kojšino i da sa te strane prodre u grad.⁵

U vezi sa ovim zadatkom brigada je sa prostorijske Pipeit — Navioci — Drijenča krenula 16 ov. mes. u 5 časova ujutru cestom preko V. Njiva u pravcu Tuzle. Prilikom ovoga pokreta čelne jedinice i to I i III Bataljon naišli su na neprijateljsku kolonu jačine 3 borna kola, nekoliko kamiona i oko 200 neprijateljskih vojnika.⁶ I pored potrebnih izviđačkih delova isturenih ispred glavnine jedinica, može se reći da je kolona bila donekle iznenađena, tako da su obadva bataljona u prvi mah skrenula sa puta i da se za kraće vreme štabovi bataljona nisu mogli snaći. Ipak nailaskom IV bataljona sa protivkolskim topom i puškom i dejstvom ovih oruđa na neprijateljska borna kola neprijatelj je počeo da odstupa preko Doknja u pravcu Tuzle. Naše jedinice su stigle na prostorijsku Breške — Jarići — Dokanj i to oko 18 časova.

4.) Odmah po dolasku jedinica, na pomenutu prostorijsku bataljoni su krenuli prema dobivenoj zapovesti određenim pravcima u cilju napada na Tuzlu.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 4/4, k. 964.

⁷ i ¹⁰ Redakcija nije pronašla zapovijesti i naređenje.

* Redakcija je izostavila podatke o neprijatelju, jer su oni objavljeni u dok. br. 64.

⁴ Odnosi se na Osamnaestu hrvatsku NO brigadu.

⁵ i ⁰ Vidi dok. br. 214.

III Bataljon je napadao Gradinu i Slani Bunar, a IV Bataljon Kojšino. II Bataljon se nalazio u rezervi na prostoru Gornjih Dolova. Detaljniji zadaci bataljona, kao i svih drugih delova vide se iz priložene zapovesti.⁷

5.) Napad je trebao da otpočne tačno u 20 časova, međutim, usled zakašnjenja jedinica na V. Njivi, bataljoni su dockan stigli na svoje polazne položaje za napad. Osim toga, prilikom nailaska jedinica na selo Dolovi i Parlog, neprijatelj je sa ovih položaja dao otpor našim jedinicama, tako da su se bataljoni zadržali prilikom čišćenja terena ispred glavnih napadnih tačaka. Tek oko 23 časa otpočela je nepovezana borba na sektoru ove brigade. Najpre se angažovao u borbi I Bataljon a zatim IV na Kojšino, dok je III Bataljon stigao mnogo kasnije prema Gradini. Borba te noći je bila dosta slaba, skoro svi bataljoni su oklevali i očekivali da borba otpočne na drugim sektorima, ma da je to pre početka napada bilo podvučeno svima rukovodiocima da se ne sme desiti. Te večeri napad na našem sektoru nije se toliko osetio, tako da nije moglo ni biti nekih vidnih rezultata.

Obzirom na nedovoljnu aktivnost naših bataljona u toku ove noći, kao i zakašnjenja ostalih jedinica koje su učestvovala u ovom napadu, brigada se povukla na svoje polazne položaje."

U toku te noći nismo mogli uhvatiti vezu sa jedinicama XV Majevičke brigade koje su trebale da napadaju u pravcu Istočnog logora. Veza sa XVIII Hrvatskom brigadom održavana je. Veza unutar brigade između bataljona međusobno i ovih sa Štabom brigade bila je dosta dobra, ali ne uvek redovna

6.) U toku 17 ov. mes. do 12 časova vladalo je mestimično zatišje na svim sektorima. Oko 13 časova neprijatelj je sa položaja Gradina — Slani Bunar — Kojšino, uz sadejstvo artiljerije, bacača, automatskih oruđa i avijacije, preduzeo kontra-napad na naše jedinice i izvršio juriš.⁹ Čitava 2 sata naši bataljoni su se hrabro držali na svojim položajima i uspeli su da odbiju neprijateljski napad i da tom prilikom sa svojih dotadnjih položaja napreduju u pravcu neprijatelja 400 — 500 metara, zauzimajući pri tom nove položaje. Moral kod naših boraca toga dana bio je na visini. Dobili smo novo naređenje¹⁰ za napad na Tuzlu istog dana u 20 časova. Održan je sastanak sa štabovima bataljona, ukazano je štabovima na važnost zadatka i najbolji način kako da se taj zadatak izvrši. Podvučene su greške nedovoljnog sadejstva između jedinica unutar bataljona,

" Vidi dok. br. 176.

* Vidi dok. br. 211.

kao i između bataljona. Sve je to preneto i na same borce, tako da se može reći da je svaki borac mislio da se Tuzla mora zauzeti.

7.) Pripremljene jedinice sa puno poleta i volje krenule su sa sigurnošću na izvršenje svojih zadataka, i napad je na našem sektoru otpočeo tačno u 20 časova, tj. na vreme. Otpočela je borba na Kojšino, odmah zatim na Slani Bunar, a istovremeno i na Gradinu. Nastala je opšta grmljavina na sektoru naše brigade. Borba nije ni za čas prestajala niti kod jednog bataljona. Čuli su se naizmenični usklici: napred, juriš itd. Na ostalim sektorima vladalo je delimično ili potpuno zatišje. Levo od našeg III Bataljona koji je napadao na Gradinu ne čuje se borba XV Majevičke brigade. Oni su i ove večeri zakasnili — upravo su se nalazili negde oko G. Tuzle. Na sektoru Hrvatske brigade otvorila se, nešto kasnije nego kod nas, jača vatra koja je potom prestala. Kod južne kolone borba se skoro nije ni čula.¹¹

Zahvaljujući delimičnom zatišju i slaboj navali jedinica na ostalim sektorima, neprijatelj je obasipao naše položaje uraganskom mitraljeskom, bacačkom i topovskom vatrom. Ključalo je sve do same zore. Bataljoni izveštavaju: IV: likvidirali smo polovinu Kojšina, I: zauzeli smo Slani Bunar i dospeli do periferije grada, nećemo se moći održati jer neprijatelj vrši kontrajuriše na nas, a III: zauzeli smo prve rovove na Gradini i nastavljamo dalje čišćenje. Takva je bila situacija na našem sektoru na 2 časa pre zore. Na ostalim sektorima i dalje se ne čuje borba. Neprijatelj koristi tu priliku, uvlači nove rezerve i vrši kontrajuriš na naše jedinice. U 7 časova ujutru pod mnogo jačim pritiskom neprijatelja I i III Bataljon su se morali kroz neprijateljske žice provlačiti na svoje polazne položaje. Za vreme toga povlačenja jedinice su i pretrpele najveće gubitke.

8.) U toku 18 ov. mes. bataljoni su se nalazili ponova na svojim polaznim položajima za napad. Toga dana i neprijatelj je osećao umor, radi čega nije preduzimao nikakve ispade u pravcu naših položaja.

Naše jedinice su prilično proređene. U III Bataljonu nema ni jedne četne komande, u I Bataljonu takođe skoro sve komande četa nepotpune. Kod boraca se oseća zamorenost usled stalne borbe, neispavanosti i neredovne ishrane, osim toga na samim borcima, kao i rukovodiocima oseća se izvesna potištenost usled gubitaka i neuspeha i ovog drugog napada.

Na polaznim položajima za napad bataljoni se ponova sređuju i prikupljaju radi izvršenja trećeg napada.

9.) Naređena je od strane Štaba divizije ponovna priprema jedinica za napad na Tuzlu. Uhvaćena je veza sa XV Majevičkom brigadom. VI Brigada nalazila se u Kreki, a Hrvatska na Piskavici. Ove noći trebalo je izvršiti glavni juriš i proboj preko Gradine. U tom cilju dva bataljona Majevičke brigade trebala su da napadnu Gradinu sa istočne strane, a jedan njihov bataljon da otseče Gradinu od varoši, probijajući se pored Istočnog logora u sam grad. Naša brigada dobila je za zadatak da izvrši jak pritisak i napad sa severne strane na Gradinu, jednim delom svojih snaga a ša drugim delovima da preduzme napad preko Kojšina u pravcu Zapadnog logora.

Ove noći napad je trebao da otpočne tačno u 19 časova. Jedinice su pošle na izvršenje dobivenih zadataka. Nešto kasnije od predviđenog časa napada otvorila se jača borba na sektoru zapadne kolone koja je napadala na Tuzlu, preko Piskavice, Moluha i Tušnja. Ta je borba trajala oko 1 sat a potom je prestala. Za to vreme na ostalim sektorima vladalo je, može se reći, potpuno zatišje. Nešto kasnije i to oko 22 časa otvorila se borba na sektoru našeg IV Bataljona na Kojšinu, potom kod I Bataljona prema Slanom Bunaru, dok se međutim na pravcu Gradine još uvek nije čula borba.

Odmah smo preduzeli mere da se napad na našem sektoru poveže. Tek oko 1 čas posle pola noći ostvarena je vatrena veza duž našeg fronta. Napad na Kojšino i Slani Bunar nije uspeo, ma da su i ove noći jedinice na ovim pravcima postigle izvesne lokalne uspehe.

Naš II Bataljon, koji je do ove noći sačinjavao brigadnu rezervu, u zajednici sa dve čete III Bataljona napadao je na Gradinu. Napad je između njih bio objedinjen, međutim, sa sektora Majevičke brigade, umesto da su napadala dva bataljona kako je to zapovešću bilo predviđeno, napadale su samo dve čete i to nepovezano sa našim jedinicama. Ove dve čete prema preverenim izveštajima čak nisu ni dolazile do same Gradine, tako da i u toku treće noći nije bilo sadejstva od strane Majevičana.¹² O svemu ovome najbolje govore gubici jednih i drugih.

Prema ovome i treće večeri napad nije uspeo i naše su se jedinice jako iznurene ponova povukle na svoje polazne položaje.

10.) U toku 19 ov. mes. neprijatelj nije preduzimao neke značajnije kontranapade. Obzirom na zamorenost naših jedinica i priličan broj izbačenih iz stroja boraca i rukovodilaca, Stab divizije naredio je da našu brigadu smeni V Brigada koja je u toku prošle noći prispela na prostoriju sela Dolovi.¹³ Istog

¹ Misli se na Petnaestu majevičku brigadu.
" i ¹⁵ Vidi dok br. 173 i 176.

dana oko 13 časova u saglasnosti sa načelnikom¹⁴ XVII Divizije a uz prisustvo odmornih jedinica V Brigade preduzet je dnevni napad na Kojšino posle kraće bacačke pripreme. Napad nije imao nikakvog značajnog uspeha i pokazao se neefikasnim.

Posle ovoga naše jedinice su smenjene i bataljoni su krenuli na prostoriju Dokanj — Breške — Obodnica.

V Brigada kao i ostale jedinice pripremali su i četvrti napad na Tuzlu. U tom napadu zajedno sa Hrvatskom brigadom učestvovao je naš II Bataljon koji se u toku napada držao dobro, ma da nije bilo uspeha niti na njihovom sektoru, kao ni na ostalim.

11.) Na dan 20 ov. mes. naša brigada se zadržala na navedenoj prostoriji. II Bataljon se vratio posle neuspelog napada u sastav brigade. Sve jedinice koje su napadale na Tuzlu dobile su naređenje da se povuku, pošto napad nije uspeo.¹⁵ Toga dana neprijatelj je sa 3 borna kola i oko 300 vojnika izvršio ispad¹⁶ u pravcu Doknja, prema našem I Bataljonu. Bataljon ih je sačekao na bliskom odstojanju i otvorio jaku vatru na neprijatelja. Sa protivkolskim topom onemogućavao je prolazak bornim kolima i tako u tročasovnoj borbi uspeo je da neprijatelja potisne u pravcu Tuzle. Prilikom ove borbe I Bataljon je imao 7 ranjenih drugova, dok je neprijatelj imao više od 30 mrtvih i ranjenih.

12.) U toku napada na Tuzlu i borbi oko Tuzle brigada je imala 62 mrtva i 161 ranjenog druga. Gubici neprijatelja su nepoznati.

13.) Naši su u toku borbe zarobili 8 neprijateljskih vojnika i jednog podoficira (Nemca), 1 p.mitraljez, 1 laki bacač sa 100 mina, 3000 puščanih metaka i 1 mašinsku pušku. U istoj borbi od neprijateljske bacačke vatre uništena su 3 p.mitraljeza, a sa mrtvim drugovima koji se nisu mogli izneti iz neprijateljskih rovova ostalo je oko 40 pušaka.

OPŠTA ZAPAŽANJA

1.) Držanje boraca za celo vreme napada na Tuzlu, a naročito druge noći, bilo je za divljenje. Borci su jurišali preko žice, uskakali u bunkere, hvatali za cevi neprijateljskog automatskog oružja i u koštac sa neprijateljem tukli se ručnim bombama i kundacima, bez ma kakvog kolebanja. Jednom rečju, borci su dali sve od sebe. Naređenja su izvršavali u potpunosti i kada su po treći puta jurišali na neprijateljske bunke, ma da je bilo malo izgleda na uspeh. Naročito je bilo divnih primera i podviga junaštva od strane pojedinih p.mitraljezaca i bombaša.

" Vukašin Subotić
" Vidi dok. br. 217 i 220.

2.) Držanje štabova bataljona bilo je dosta dobro, ma da se u pojedinim teškim situacijama i momentima nisu u dovoljnoj meri osećali kao pravi rukovodioci. Bilo je pojedinih momenata kada su usled priličnih gubitaka štabovi bataljona potpali pod uticaj pojedinaca i gubili se u tim momentima kada je najpotrebnija čvrstina komandnog osoblja da bi se mogla jedinica održati u celini.

3.) U toku napada na Tuzlu i pored junačkog držanja jedinica i rukovodilaca, uglavnom, ispoljilo se i niz vojničkih nedostataka unutar same brigade, kao:

a.) nedovoljna obučenost ljudstva, naročito novog, u pojedinim vojničkim radnjama, što je svakako i uslovilo izvestan procenat žrtava koje se ne bi mogle desiti jednoj jedinici koja je vojnički dobro izvežbana. U ovom napadu naročito je došlo do izražaja nevojničko izvlačenje jedinica iz borbe i posadanje novih položaja.

b.) Komandiri i vodnici, a desetari skoro uvek, u teškim momentima gubili su glavu i ispuštali jedinice iz svojih ruku, usled čega nije moglo ni biti pravilnog odstupanja.

c.) Slabo korišćenje zaklona i pojedinih zemljišnih predmeta na položaju, kao i prilikom nastupanja.

d.) Nedovoljno i nejednovremeno sadejstvo četa u bataljonu, usled čega ne može da dođe bataljon kao celina do svog izražaja, a pored toga angažovana četa usled nesadejstva ostalih trpi veće gubitke.

e.) Slabo sadejstvo p.mitraljezaca i jedinice sa bombašima. Cesto puta neprijatelj preotme one delove položaja ili one rovove koje bombaši zauzmu usled toga jer ih p.mitraljesci i jedinica ne prate, radi čega se ne mogu ni iskoristiti momentalno postignuti uspesi.

f.) Nedovoljno ili bolje reći slabo korišćenje teških mitraljeza prilikom držanja položaja i u momentima izvlačenja jedinica iz borbe.

g.) Isto što smo rekli o slabom sadejstvu četa unutar bataljona može se skoro u istoj meri preneti i na nepotpuno sadejstvo bataljona u samoj brigadi. Dešavali su se slučajevi da se pojedini bataljoni angažuju u potpunosti u borbi, da povedu tešku i žilavu borbu, dok, međutim, susedni bataljon skoro mirno posmatra susednu borbu. To povremeno i delimično angažovanje bataljona, kao i brigade u pojedinim napadima, omogućavalo je neprijatelju da koncentriše svoju vatru na momentalno najosetljiviju tačku, da manevriše sa svojom rezervom tamo gde je iziskivala potreba, usled čega je neprijatelj često puta na naše juriše, i momentalne terenske uspehe u tim jurišima, odgovarao snažnim i uspelim kontrajurišima.

4.) Po našem mišljenju Tuzla je prve noći mogla lako da padne da su sve jedinice na vreme odpočele sa napadom. Druge noći neprijatelj je uočio slabosti u svojoj odbrani i dopunio je plan vatre. Osim toga neprijateljske snage u Tuzli su se povećale jer su od pravca Gračanice, Miričine i G. Tuzle prišle još najmanje dve i po bojne jačine 1000 — 1500 vojnika.¹⁷ Opšte nesadejstvo jedinica u napdu na Tuzlu glavni su razlog neuspeha. Držanje Majevičke brigade u ovoj borbi naročito je bilo nepravilno, smatramo da je potrebno reći, ma da to nije naša dužnost. Ovo ističemo iz razloga toga što ova brigada nije u toku prve dve noći uopšte učestvovala u napadu na Tuzlu, tako da naše jedinice nisu imale nikakve pomoći sa leve strane.

Osim ovoga smatramo da je forsiranje naše brigade u toku treće noći napada, kao i u toku trećeg dana bilo u izvesnoj meri nepravilno. Brigada je druge noći dala sve od sebe i može se reći u potpunosti izvršila svoj zadatak, uzimajući u obzir nesadejstvo ostalih jedinica.

5.) Prilog: zapovest za napad na Tuzlu i spiskovi mrtvih, ranjenih i nestalih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za Stab brigade

Načelnik—major,
Per.¹⁸ Grujić

(M. P.)

¹⁷ Opširnije o tome vidi dok. br. 220.
" Periša

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE OD
27 JANUARA 1944 ŠTABU TREĆEG KORPUSA NOVJ O
STANJU I RASPOREDU POTČINJENIH JEDINICA NA PRO-
STORIJI SOKOLOVIĆA¹**

STAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
27.1. 1944.

ŠTABU III. KORPUSA NOVJ

Romanijski P. Odred i drug Zvonko² stigli do nas 26. ov. mj.

Primili smo direktive za rad i akcije naše divizije pismeno i usmeno preko druga Zvonka.³

Naša divizija raspoređena je na prostorijski Sokolovića na sljedeći način:

XVII. Majevička brigada: na prostorijski Sijerci — Margetići — Selišta, sa zadatkom zatvaranja pravca od Sokolca prema Vlasenici.⁴

II. Krajiška brigada: na prostorijski Grbići — Točionik — Kalimanići,⁵ sa orijentacijom prema Rogatici i drumu Rogatica — Sokolac.

Romanijski P. Odred: na prostorijski Džimrije — Strmica, orijentisan na drum Sokolac — Vlasenica.

O rasporedu neprijateljskih snaga na ovome sektoru dostavio vam je dopis obavještajni oficir naše divizije. "Prema jačini neprijateljskih posada na sektoru naše divizije, naše jedinice neće moći pristupiti likvidaciji uporišta Rogatice i Sokolca, nego će preduzeti akcije u vidu zasjeda na drumovima Sokolac — Rogatica i Sokolac — Zljebovi, kao i manjih akcija na ustaško-njemačke kolone koje budu pravile ispade u pravcu naših jedinica. Čim neprijatelj oslabi garnizone Rogaticu⁷ i Sokolac, pristupićemo likvidaciji istih.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4/2, k. 1111.

² i ³ "Grakalić. Bio je upućen da uhvati vezu sa Štabom Trećeg korpusa NOVJ (vidi dok. br. 113).

⁴ Redakcija nije pronašla pismeni dokumenat, ali zadaci Divizije vide se iz naređenja Štaba Trećeg korpusa (vidi dok. br. 158).

⁴ i ⁵ Bliže o rasporedu brigada u to vrijeme vidi izvještaj Štaba Dvadeset sedme NOU divizije od 5 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 5/1, k. 1111).

⁷ Napad na Rogaticu izvršen je 14 februara 1944. Vidi o tome izvještaj Dvadeset sedme NOU divizije od 4 marta 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA reg. br. 6/1—7, k. 1111).

XVII. Majevička brigada u nekoliko mahova vodila je uspješne borbe sa manjim njemačko-ustaško-četničkim snagama na prostoriji Glasinca i tom prilikom nanijela neprijatelju prilično gubitaka. U dva maha ova brigada otjerala je neprijatelja (ustaše) sa položaja Dedovci — Vitanj, čija je jačina bila 180 vojnika.⁸ Zarobljeno je: 1 bacač mali sa 60 mina, 15 pušaka, izvjesna količina municije i komora od 15 konja. Pored ovoga neprijatelj je imao oko 20 mrtvih i više ranjenih. U ovim borbama zarobljena su i tri Njemca — podoficira.

Prema vašem naređenju upućujemo sve teške ranjenike iz naše divizijske bolnice koji nisu imali uslova za brzo ozdravljenje u ovim prilikama u kojima se nalazi naša divizijska bolnica. Prilažemo spisak poslatih ranjenika. Uz ranjenike šaljemo i invalide, kao i skroz nesposobne borce koji su smetali našim borbenim jedinicama. Za pratnju ovoj bolnici odredili smo bolničarke i jednog doktora a kao obezbjeđenje prvi bataljon II. Krajiške brigade i jedan bataljon Romanijskog P. Odreda.

Na sastanku štabova II. Krajiške, XVII. Majevičke i Odreda⁹ konstatovano je sljedeće:

a) Stanje u II. Krajiškoj brigadi: jedini problem dezerterstvo u manjoj mjeri.

b) Stanje u XVII. Majevičkoj: dolaskom druga Egića¹⁰ i još nekih rukovodilaca iz II. Krajiške brigade poboljšalo se, što dokazuju posljednje borbe. I borci i rukovodioci čvrstog su uvjerenja da će se njihova brigada dolaskom Patkovog¹¹ bataljona ojačati. Međutim, stradanjem toga bataljona problem popune ove brigade postavlja se kao problem od velike važnosti za dalji razvitak ove jedinice. Formiranje još jednog bataljona neophodno je, iz razloga što bi u tom slučaju brigada mogla samostalno da izvršava sve vojničke zadatke. Molimo vas da ovaj problem i vi sa vaše strane shvatite kao važan i da učinite sve da bi se Majevička brigada što prije popunila. U protivnom može doći do opadanja u toj brigadi. Pored novomobilisanih sa Majevice, koji bi došli u obzir za popunu ove jedinice, potrebno bi bilo da svi dezertteri iz ove brigade, a koji se nalaze na Majevidi, vašom naredbom budu upućeni u sastav jedinica.

⁸ U opštoj bojnoj relaciji Trećeg zbornog područja za mjesec januar 1944, u vezi s tim, kaže se:

»21. siječnja: jača partizanska skupina napala je ustaške postave kod Kule, Vitnja i Dedovaca (7—9—10 km. j.i. od Sokolca ...)«. Vidi o tome dok. pod. reg. br. 1/2—3, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁹ Odnosi se na Romanijski NOP odred.

¹⁰ Dušan

¹¹ Odnosi se na Drugi bataljon Sedamnaeste majevičke brigade* čiji je komandant bio Trifun Petrović-Patak.

c) Stanje u Romanijskom odredu zadovoljava. Rješili smo da za vrijeme boravka naše divizije u Sokolovićima pozovemo sve one borce koji su otpali za vrijeme ofanzive, a čiji je broj velik 3—400. Kao ozbiljan problem u Odredu je nedostatak kadra, naročito političkog. Ovaj nedostatak ne možemo nadoknadi-
diti iz naše divizije jer je II. Krajiška brigada iscrpljena dajući kadar za Majevičku i Birčansku brigadu. Ranjenici Krajiške brigade sa Tuzle, a koji su ostali u centralnoj bolnici te su već prezdravili, mogli bi poslužiti za popunu kadra našoj diviziji. Ukoliko ima mogućnosti, molimo da se ti drugovi upute u našu diviziju.

Za popunu upražnjenog mjesta u Štabu II. Krajiške brigade potrebno je postaviti da privremeno vrši dužnost drug Mile Milešević, za politkomesara II. Krajiške brigade (dosadašnji politkomesar II. Bat. II. K. b.). Molimo da po ovom predlogu izdate blagovremeno naredbu.

Ishrana na ovom terenu, usljed pasivnosti i velikog broja izbjeglica, je vrlo slaba, zato ćemo biti prinuđeni da sa glavninom divizije premjestimo se na prostoriju koju ste nam vi odredili,¹² ostavljajući manje djelove radi kontrole ovoga terena.

Radi vrlo teškog organizovanja transporta hrane iz Srebrenice i Fakovića, radi nestašice konja, prevoznih sredstava i velikih snježnih smetova, mi moramo pomjeriti glavninu naših snaga u tom pravcu.

Po komori i saonicama koje će se povratiti sa ovim bataljonom molimo vas da nam uputite: sve količine materijala, koje ste za nas odredili, a koje će primiti pomoćnik intendanta ove divizije drug Marjan. Nemamo eksploziva, sanitetskog materijala, a oskudjevamo sa odjećom, obućom i u soli. Naročito je oskudna u odjelu i obući Majevička brigada. Molimo vas da nam se povrate svi konji, ukoliko nisu potrebni za daljnji transport naših ranjenika. Oskudni smo sa kancelarijskim materijalom, ukoliko imate, pošaljite nam.

Upućujemo jednog Italijana radio-telegrafistu, koji treba da se obuči kod vas, jer mi nemamo uopšte osoblja za radio-stanicu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
v. d. I." Cejvan

Komandant, major,
Kosorić Pero

(M. P.)

¹⁵ O rasporedu Divizije u februaru vidi dok. spomenut u objašnjenju br. 7.
" Idriz

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 27 JANUARA 1944 ŠTABU DVANAESTE BRIGADE ZA
PREBACIVANJE JEDINICA NA PROSTORIJU VRATKO-
VICI, KAZANCI, DANICI, LIPNIK I JASENIK¹**

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Broj 86
Dana 27.1. 1944 u—č.
s. Poljice

ŠTABU XII HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE

Prema izvještaju Štaba Sjevernohercegovačkog odreda od 26. o.mj.,² poslije upada X Brigade u Kifino Selo,³ neprijatelj je na to brzo reagovao i sada u Kifinom Selu ima 300 Švaba sa nekoliko topova, dok u Nevesinju ima svega 100 Švaba. Govori se o dolasku neke divizije koja bi prošla preko Nevesinja najvjerovatnije ka Ulogu, a možda dijelom i preko Gacka. Uslijed ovoga, kao i ekonomske iscrpljenosti Površi, uskog prostora za manevrisanje i slabih mogućnosti za nabavku municije, kao i da bi ipak bili bliže nama, bar do povratka X Brigade, to ćete vi sa vašom XII Brigadom da se sutra prebacite na prostor Danići, Vratkovići, Galešina, Kazanci,⁴ gdje ćete ostati, a po potrebi (kroz nekoliko dana) prebacićete se na prostor Lipnik — Jasenik — Berušica — Zanjevica, odakle se ponova vratiti na sektor Kazanci — Vratkovići, pa i do s. Krstac. Dakle, vaše glavno mjesto bavljenja biće oko Kazanaca, povremeno upućujte po koji bataljon ili cijelu brigadu ka Zanjevici — Berušici. Vaš glavni zadatak je da ne dozvolite neprijatelju prolaz iz Gacka ka Kobiljoj Glavi i Troglavu, a da ga napadate ako krene ne samo ka vama već i ka Ravnome. Ukoliko bi pak bili sigurno obaviješteni da su Švabe napustile Gacko, odmah ga napasti i uzeti, rokirajući brigadu ka Kifinom Selu.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 9—7, k. 1143.

² Dokumentat se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4—8, k. 1144—1.

³ O rasporedu i dejstvu Desete brigade u to vrijeme vidi njen izvještaj od 8 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—2, k. 1148—11).

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 171.

Održavajte vezu sa nama bar svaki drugi dan.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU'

Načelnik — p.pukovnik
(M. P.) Rade Hamović

P. S.⁵ Pri spuštanju u Duliće težite uhvatiti popa Perišića,⁶ kao i nadalje.

Uхватite vezu sa mještan. četom u Goliji i povedite kontrolu nad našim bolesnicima u Goliji.

Težite mobilisati, a pomozite i bataljonu »Vule Skoko«.

Nač., p.puk.
Rade Hamović

BR. 138

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 27 JANUARA 1944 ZA FORMIRANJE TREĆEG BATALJONA
JEDANAESTE BRIGADE¹**

N A R E D B A BR. 87

ŠTABA XXIX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Od 27 januara 1944 godine

i

I.

Po ukazanoj potrebi, a na predlog Štaba XI Hercegovačke N.O.U. Brigade ove divizije koji je uspio da mobiliše veći broj novih boraca, formira se 3 bataljon XI hercegovačke N.O.U. brigade.

II.

Za komandanta 3 bataljona XI Hercegovačke N.O.U. Brigade postavlja se drug *Marko Vukoje*, dosadašnji komandir čete 4 bataljona iste brigade.

⁵ Na originalu sljedeći tekst dopisan je mastilom, ćirilicom.

⁶ Radojica Perišić, komandant četnika na granici Crne Gore i Hercegovine (pl. Golija)

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 11/10, k. 1143 A.

Za političkog komesara 3 bataljona XI Hercegovačke N.O.U. Brigade postavlja se drug *Slobodan Kovačević*, dosadašnji politički komesar čete 1 bataljona iste brigade.

Za zamjenika komandanta 3 bataljona XI Hercegovačke N.O.U. Brigade postavlja se drug *Radovan Bajović*, dosadašnji komandir partizanske čete »Vlado Tomanović«.

Za zamjenika političkog komesara 3 bataljona XI Hercegovačke N.O.U. Brigade postavlja se drug *Sreten Pelević*, dosadašnji zamjenik političkog komesara 4 bataljona iste brigade.

III.

Štab Sjevernohercegovačkog partizanskog odreda uputiće u Štab XI Hercegovačke N.O.U. Brigade kompletnu partizansku četu »Vlado Tomanović« koja će ući u sastav brigade i biti raspoređena prema nahodjenju Štaba brigade.

Kontrolu terena pomenute čete vršiće partizanski bataljon »Miro Popara«.

IV.

Štab XI Hercegovačke N.O.U. Brigade popuniće ovom naredbom upražnjena mjesta komandi četa novim drugovima.

Za zamjenika političkog komesara 4 bataljona iste brigade Štab brigade će naknadno dostaviti predlog ovome štabu.

V.

Komande četa u 3 bataljonu postaviće Štab XI Hercegovačke N.O.U. Brigade, a za intendanta bataljona dostaviće predlog ovome štabu.

VI.

Štab XI Hercegovačke N.O.U. Brigade formiranje 3 bataljona izvršiće svečano i sa priredbom za borbu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Poetički komesar
Dragiša Ivanović

Za komandanta,
načelnik štaba — p.pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

BR. 139

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE KRAJIŠKE BRIGADE ŠTABU
ČETVORTE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA NA ŽELJEZNIČ-
KOJ PRUZI PRIJEDOR — PISKAVICA U VREMENU OD 10
DO 25 JANUARA 1944 GODINE"**

STAB
VI KRAJIŠKE NOU BRIGADE
Pov. br. 22/44
Dana 27.1. 1944 god.

15-to dnevni operacijski
izvještaj dostavlja.

ŠTABU IV DIVIZIJE V KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Jedinice ove brigade u vremenu od 10 do 25 januara 1944 godine imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

11—18.1.1944. Bataljoni su držali određene im položaje. Sa vojskom su rađene vojničke vježbe i održavani vojni i politički časovi.

19. I. 1944. Snage IV bataljona imale su zadatak rušenja željezničke pruge Omarska — Piskavica.² Akcija rušenja izvršena je noću između 19 i 20 januara i porušeno je 2 km. pruge i pokidano preko 2 km. telefonske linije. Neprijatelj nije reagirao. Snage I i III bataljona imale su zadatak izvršenja akcije na neprijateljske bunkere Kozarac — Prijedor.¹

Akcija je izvršena noću između 19 i 20 januara. Iznenadenje se nije postiglo, a naročito kod bunkera koje je napadao I bataljon, dok je III bataljon uspio likvidirati jedan bunker koristeći protukolski top. Banda u bunkerima je iz XIII pješadijske pukovnije koja je davala vrlo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4—2, k. 774 A.

² i * Detaljnije o ovim akcijama vidi izvještaj Šeste brigade od 21 januara 1944 u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 31—1, k. 768 A.

jak otpor, naročito na sektoru I bataljona. U samu zoru naše snage su se povukle u svoje logore.

U toku ove akcije neprijatelj je imao 4 mrtva i 4 zarobljena vojnika. Naše jedinice nijesu imale gubitaka. Zaplijenjeno je 2 šarca, 10 karabina, 2 strojnice, 2 pištolja, 12.000 puščanih metaka, 112 granata za mali bacač i druge vojne spremlje. Spaljen je 1 bunker i porušeno 1 *a km. željezničke pruge.

20. I. 1944. Jedna četa I bataljona imala je zadatak rušenja željezničke pruge između Kozarca i Petrova Gaja. Akcija je izvršena noću između 20 i 21 januara i pruga je prekinuta na 4 mjesta i porušena 1 km. Neprijatelj nije reagirao.

22. I. 1944. Snage IV bataljona pojačane sa jednom četom II bataljona napravile su zasjedu na pruzi Omarska — Piskavica dana 22. I. 1944 g. u jutru.

Dvije čete imale su zadatak osiguravanja boka i leđa, dok su dvije čete sa jednim odjeljenjem minera imale zadatak dočekati voz. Voz je naišao oko 10 sati od Banje Luke i isti je naišao na minu koja je eksplodirala pod lokomotivom, nakon čega su čete koje su bile u zasjedi otvorile jaku vatru i poslije kraćeg puškaranja izvršile su juriš na voz.⁴ Neprijatelj je davao vrlo jak otpor iz automatskog oružja i borba je trajala oko pola sata. U ovoj borbi neprijatelj je imao 18 mrtvih i 34 zarobljena vojnika. Naši gubici: 1 politkomesar čete, 1 vodnik lakše ranjen i 1 borac teže ranjen. Zaplijenjeno je 5 puškomitraljeza, 26 pušaka, 1 ručni bacač, 1 strojnica, 1 pištolj, 10 ručnih bombi, 2.200 puščanih metaka i ostale ratne spremlje. Uništena je lokomotiva i 5 vagona. Porušeno je oko 1 km. željezničke pruge.

23—25. I. 1944. Bataljoni su bili na određenim im položajima sa potrebnim osiguranjima. Sa borcima su rađene vojne vježbe i održavani politički časovi.

⁴ O ovoj akciji, kao i drugim akcijama u to vrijeme vidi bojnu relaciju Trinaeste lovačke pukovnije od 9 februara 1944 (Arhiv Istoriškog instituta JNA, reg. br. 2/2—40, k. 57).

JEDINICA JE U TOKU 15 DANA IMALA SLIJEDEĆE:

- 1) *Gubici:* a) Vlastiti: 1 podoficir, 1 pol. kom. čete i 1 borac *ranjeni*.
b) Neprijat.: 1 oficir i 21 vojnik *mrtvi*.
2 podoficira i 35 vojnika *zarobljeni*.
- 2) *Plijen:* Oružje: 2 šarca, 5 puškomitraljeza, 3 strojnice, 3 mala bacača, 3 pištolja, 36 pušaka.
Municija: 15.000 puščanih metaka,
112 granata za mali bacač i
10 ručnih bombi.
- 3) *Naročito:* Uništena 1 lokomotiva, 5 vagona, 1 bunker, 4 km. željezničke pruge i oko 4 km. telefonske linije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Ratko³

(M. P.)

Komandant, major:
Roca⁵

BR. 140

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE NOU DIVIZIJE OD 28 JANU-
ARA 1944 O SITUACIJI NA PROSTORIJI LIVNO — ŠUJICA
— BUGOJNO I PROZOR — JABLANICA¹**

**ŠTAB
X. DIVIZIJE 5. KORPUSA
NOVJ**

Str. pov. br. 11
Dne 28/1. 1944 g.

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
ŠTABU V. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
ŠTABU I. PROLETERSKE DIVIZIJE NOVJ

1. — Na dan 22. o.mj. — na sektoru s. Rakitno — neprijatelj jačine dvije satnije Nijemaca² napao je na dva bataljona

⁵ Novaković
• Uroš Bogunović-Roca

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 1/2, k. 854.

² Vjerovatno se odnosi na dijelove Sedme SS divizije »Princ Eugen« koji su se sa sektora Livna prebacili u Hercegovinu. Bliže o tome vidi dok. br. 187, 189 i 190.

VII. brigade ove divizije i to ujutru iznenada i sleđa. Ove jedinice prešle u kontranapad i razbile neprijatelja.³

Uhvaćena su 4 Nijemca, 8 mrtvih ostalo ih je na terenu, dok je više mrtvih i ranjenih odneseno. Kod nas 1 mrtav i 2 ranjena.

U ovoj akciji naši su zaplijenili: 1 »šarca«, 3 puškomitraljeza »zbrojovke«, 15 pušaka, oko 5000 metaka, nekoliko sanduka bacačke municije i 12 pari njemačkih uniformi.

Istog dana neprijatelj jačine dvije satnije izišao je iz Jablanice u dolinu rijeke Doljanke i utvrdio se u s. Doljani.⁴ Osjetivši ovo, jedinice VII. brigade izvršile su napad na neprijatelja koji se povukao u crkvu, popovu kuću i još nekoliko tvrde kuće gdje nije mogao biti likvidiran.

2. — 25. o.mj. II. bataljon IX. brigade sačekao je na cesti Bugojno — Kupres jednu neprijateljsku motorizovanu kolonu od 12 kamiona i jednog luksuznog automobila i razbio je. Spaljen je jedan kamion i luksuzni auto, dok su ostali pobjegli u Bugojno. Bolji uspjeh nije se postigao jer toga dana usljed velike hladnoće oružje nije moglo dejstvovati, jedino bombama se je radilo. Nepr. je imao 25 mrtvih i ranjenih.⁵

3. — Neprijatelj je napustio Kupres, Šujicu, Prozor i Gornji Vakuf. U Bugojnu nalaze se vrlo male snage. Isto tako izgleda da u Duvnu i Livnu postoje male snage.

U vezi ovakve situacije naredili smo sljedeće:

a) Jedinice VII. brigade da zaposjednu Prozor i Gornji Vakuf, orijentišući se manjim dijelom i Ramskim NOP odredom prema Rami i Jablanići, a glavnim dijelom prema Bugojnu, vodeći računa i o travničkom pravcu.⁶

b) Glavnina snaga IX. brigade da se spusti i blokira Bugojno sa juga, jugoistoka i jugozapada, preduzimajući u zajednici sa susjednim našim jedinicama likvidaciju Bugojna, u kome sada ima, izgleda, svega 120 neprijateljskih vojnika.⁷

v) Kupreški NOP odred da zatvori pravac i orijentiše se prema Duvnu i Livnu, odakle da nas najhitnije obavještava o situaciji.⁸

* Vidi dok. br. 130.

* Odnosi se na dijelove Drugog gorskog zdruga. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 1/2—16. k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

[†] Ova rečenica je u originalu dopisana mastilom, latinicom.

⁰ Opširnije o rasporedu tih jedinica vidi izvještaj Brigade od 3 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 5/3, k. 854).

⁷ Dijelovi Trećeg bataljona ušli su u Bugojno bez borbe 28 januara 1944. Opširnije o rasporedu i dejstvu Devete krajiške brigade vidi dok. pod reg. br. 4'3, k. 854 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

" Nedostaju dokumenta Odreda za taj period. Ali nešto malo o njegovim dejstvima u to vrijeme spominje se u izvještaju Devete krajiške NOU brigade od 3 februara (vidi dok. u prethodnom objašnjenju).

g) Glamočki NOP odred,⁹ jedna četa Kupreškog NOP odreda i jedna četa III. bataljona IX. brigade da blokiraju i unište ili razbiju četnike Duvnjakove¹⁰ koji se sada nalaze u Hrbinama." Njihova jačina računa se od 40—60 ljudi.

4) Mi dosada ne znamo na kojim prostorijama se nalaze jedinice I. i VI. divizije¹¹ te da bi sa istima mogli koordinirati rad i voditi zajednički akcije na oslabljene neprijateljske garnizone u dolini Vrbasa i prema Travniku.

Molimo Stab I. divizije da nas o prednjem izvijesti i stavi nam do znanja kakve akcije narednih dana ima pred sobom. U isto vrijeme na koji način, s obzirom na gornji raspored naših jedinica, može doći do najboljeg izražaja saradnja i zajedničko dejstvo susjednih naših jedinica.

5. — Mi nemamo benzina, zbog čega ni radio stanicom vezu ne možemo održavati.

S. F. — S. N!

Polkomesar
Dmitar S. Bajalica

K-t., ppukovnik
Karanović¹³

(M. P.)

⁹ O njegovom rasporedu i dejstvu u to vrijeme vidi tom V, kn.I. 23, dok. br. 135.

¹⁰ Dušan Duvnjak

¹¹ Odnosi se na Hrblinu Pl."

¹² Vidi izvještaj Prve proleTERSke divizije od 3 februara i izvještaj Šeste NOU divizije od 10 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/1—4. k. 712 i 6—2, k. 797).

¹³ Nikola

ZAPOVIJEST ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 28 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆENJE TREBAVE I POSAVINE OD NEPRIJATELJSKIH JEDINICA¹

STAB
XVI NOU DIVIZIJE
K. br. 7.—
28 januara 1944 g.

ŠTABU I, II, III i V BRIGADE XVI NOU DIVIZIJE

ZAPOVIJEST

Sekcija Tuzla i Vinkovci 1 : 100.000

Situacija: U Tuzli nalazi se oko 3000 neprijateljskih vojnika, većinom domobrana V i VIII lov. pukovnije.² Dijelovi VI osječke pukovnije nalaze se u Lukavcu i duž pruge Tuzla — Doboj.³ Ova pukovnija trebala je da se vrati za Teslić.

Stanje garnizona Brčko nepromijenjeno je. Prema izvještaju koji je dobijen u toku jučerašnjeg dana, navodno je stiglo vozom 6 tenkova kao pojačanje.

U Doboju nema jačih snaga.

U Gračanici oko 300 fašista.⁴

Trebavski četnici⁵ (oko 1000) nalaze se na svojim starim položajima Duga Njiva, Spletene Lipe, kao i u selima (sa manjim dijelovima) pored ceste Modriča — Doboj. Trebavski četnici naoružani su sa 7 šaraca, 6 teških mitraljeza, 28 p.mitraljeza, 2 teška bacača i ostalo sa puškama. Prema dobivenim izvještajima, među njima je zavladao veliki strah od naših represalija za pljačku koju su izvršili nad našim stanovništvom prilikom napada na Modriču i Gradačac. Takođe se osjeća veliko nezadovoljstvo kod istih zbog neuspjeha u akciji protiv Gradačca i Modriče (ovo naročito prema svojim starješinama).

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 12—1/6, k. 950.

² i ⁴ O rasporedu neprijateljskih snaga vidi dok. br. 220.

⁵ Opširnije o četničkim organizacijama na prostoriji Trebave, Posavine i Majevice vidi izvještaj Štaba Šesnaeste NOU divizije od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 20—26/3).

Posavski četnici, pod komandom Pavla Gajića (oko 450) sakupili su se u G. Zabaru, i sada se nalaze. Komandant četnika Gajić poziva narod da se bori protiv partizana kukama i motikama. Dok međutim ova grupa pljačkaša nije u stanju dati nikakvog otpora, niti je to do sada činila, već uvijek uspiju da pobjegnu ispred naših jedinica. Ova grupa slabo je naoružana (svega 1—2 p.mitraljeza, ostalo puške).

Zeleni kadar u okolini Gradačca potpuno je neaktivan. Nalaze se kod svojih kuća i ne ometaju naše pokrete. Zeleni kadar sela G. Zelinja, Međeđe i Džakule pristupio je četničkoj organizaciji na Trebavi, u kom su cilju zelenokadrovci iz G. Zelinje prisili i četničke kokarde.

Zeleni kadar oko Sokola i Gračanice potpuno je zlikovački raspoložen prema našoj vojsci. Rade po uputstvima svoga vođe Pjana⁸ i daju na svakom mjestu otpor našim jedinicama. Manja odjeljenja i patrole presreću, hvataju žive radi predaje Njemcima ili ih takoreći kolju. Centar ovih bandi jeste Sokol, Miričina, Gnojnica, Seona, Cage i Čekanići.

Naš zadatak:

1. — Napasti i razbiti četničke bande u G. i D. Zabaru, potom u cilju čišćenja Posavine a zatim i snabdijevanja odjekom i obučom naših jedinica likvidirati mala legionarsko-ustaška uporišta u Orašju i Bos. Samcu.⁷
2. — Očistiti i razbiti četničke i zelenokadrovačke bande u Trebavi.
3. — Aktivno djelovati na cestu i prugu Doboj — Gračanica — Tuzla onemogućavajući svaki saobraćaj između Doboja i Tuzle i uništavajući neprijateljske kolone koje bi se kretale ovim pravcem.

Za izvršenje gore postavljenih zadataka naše divizije,

[naređujemo:]

1. — I brigada zadržaće se na dosadašnjoj prostoriji, sa zadatkom kontrole Brčkog i izviđanja u pravcu Tuzle. Pridržavati se ranije izdane zapovijesti⁸ i za-

⁰ Ibrahim Pjanić
⁷ i ¹⁵ Bosanski Samac su 5 februara oslobodile jedinice Pete brigade. Opširnije o tome vidi izvještaj Brigade od 28 februara 1944 i spisak plijena (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 2—3 i 5—3. k. 1244).
⁸ Vidi dok. br. 112.

dataka u ovom pogledu. U slučaju jačeg nadiranja neprijatelja od pravca Brčkog na položaje ove brigade, ista će se povući na prostoriju Miladići — Humci — Sitari. Sa ove prostorije održavati kontakt sa neprijateljem i pratiti njegove pokrete. Ukoliko se onemogućiti ostanak brigade na ovoj prostoriji, onda vršiti manevar u pravcu Srebrnik — Srnice — Bijela, a u krajnjem slučaju naslanjati se na nas, tj. na našu grupu u pravcu Kerepa — Gradačca — Trebave.

2. — II brigada postaviće se 29 ov.mj. na prostoriju: Srnice — Kerep — Jelovče Selo.⁹ Zadatak ove brigade jeste kontrola i zatvaranje pravaca: Brčko — Srnice, Tuzla — Srebrnik — Srnica — Gradačac i Gračanica — Srnice — Brčko.

U cilju obezbjedenja zaleđa III i V brigadi prilikom likvidacije četničkih uporišta G. i D. Zabar i likvidacije malih ustaško-zelenokadrovačkih uporišta Orašje i Samac, kao i izvlačenja plijena iz Orašja i Samca, II brigada postaviće jedan svoj bataljon na drumu Srnice — Brčko, s time da se postavi u zasjedi kod mosta na rijeci Tinji kod D. Skakave, zaselak Bosutka. Ukoliko ovaj most nije porušen obavezno ga porušiti ili zapaliti, a cestu minirati i preprečiti protivkolskim topom i puškama tako da se ni pod koju cijenu ne dozvoli da neprijateljske motorizovane snage iz Brčkog pređu Tinju na tom mjestu i dođu iza leđa našoj III i V brigadi. Ovaj bataljon mora biti na određenom mjestu 30 ov.mj. do 7 časova, s tim što će ovaj položaj držati 30, 31, a I-II u 12 časova krenuće u sastav svoje brigade u Kerepu.

II brigada krenuće 3 februara na prostoriju Donje (Kat.) Ledenice — Skugrić¹⁰ gdje ima stići 3 februara do mraka.

Ova brigada pristupiće rušenju ceste i mostova na određenoj prostoriji u vezi izvršenja gore postavljenog zadatka.

3. — III brigada izvršiće pokret u dvije kolone od po dva bataljona. s tim što će desna kolona ići pravcem Porebrice — Blaževac — Poljači — Jagodnjak — Gor. Vukšić — Beglučina — Marković Polje¹¹ sa za-

⁹ i ¹⁰ O rasporedu i dejstvu Druge brigade na toj prostoriji vidi izvještaj Štaba brigade od 4 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 12—6. k. 966).

¹¹ i Detaljnije o rasporedu i dejstvu Treće brigade na spomenutoj prostoriji vidi izvještaj Štaba brigade od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3—1. k. 1243).

datkom da sa jednim bataljonom zatvori cestu Brčko — Gradačac na mostu rijeke Tinje kod sela Gorice, a drugi bataljon učestvovalaće u opštem napadu na Donji Zabar pravcem Marković Polje — k. 87 — Trčica (k. 93). Bataljon koji će zatvarati pravac od Brčkoga na rijeci Tinji pristupiće odmah rušenju mosta ukoliko ovaj još postoji, miniraće cestu i postaviće obje protivkolske puške III brigade tako da može tući eventualnu motorizaciju koja bi od Brčkoga pokušala intervenisati. Lijeva kolona u jačini od dva bataljona krenuće pravcem Porebrice — Cetnica — k. 101 — Lomnica, s tim što će sa oba svoja bataljona učestvovati u opštem napadu na G. Zabar.¹²

Zona širenja desno jeste cesta Brčko — Gorice — s. Lončari — s. Ilići — s. Crevići a lijevo Marjanovići — k. 101 — 108 — Donja Kladuša — Dragići.

Pokret izvršiti tako da obje kolone budu na polaznim položajima koji se nalaze na liniji Marković Polje — Donja Laništa — Lomnica — Marjanovići tačno 30 ov.mj. u 4 sata.

Napad će početi tačno 30 ov.mj. u 5 časova. Po likvidaciji neprijateljskih uporišta u G. i D. Zabaru III brigada ostaviće dva bataljona na prostorijski Krepšić — D. Zabar — G. Zabar, sa zadatkom da sa jednim bataljonom i dalje zatvara pravac Brčko — Gorice — Gradačac, a sa drugim bataljonom da u toku 30 i 31-og detaljno pretrese Donji i Gornji Zabar, prikupi municiju i svu vojničku opremu u tim selima kao i da pohvata i pokažnjava zlikovce ukoliko se ovi ne budu razbježali.

Sa ostala dva bataljona III brigada krenuće za Orašje u kome se nalazi manja grupica ustaša i zelenokadrovaca, a potom da pokupi plijen i po završenom zadatku krene pravcem Orašje — Obudovac — Tramošnica — Gradačac — Kerep — Prav. Srnice, i postaviće se na prostorijski D. Mededa — Biberovo Polje — Džakule, tako da na tu prostorijski stigne najkasnije 3 februara do mraka. Po dolasku na prostorijski Obudovac — Tramošnica pokupiće i ona dva bataljona koja se budu nalazila na prostorijski Krepšić — D. i G. Zabar.

4. — V brigada izvršiće pokret pravcem D. Skakava — Blaževac — Sr. Kladuša — Lisnik i postaviće se na polazne položaje za napad na D. i G. Zabar¹³ i to:

r

D. Kladuša — Krušica — Lisnik — Vučje Brdo (k. 92). Na polazne položaje ima stići 30 ov.mj. do 4 časa.

Zona širenja desno: Sr. Kladuša — k. 108 — k. 101 — s. Marjanovići a lijevo: cesta Crevići — Krepšić — Brčko.¹⁴

Po dolasku na polazni položaj povezati se sa jedinicama III brigade i to desno na cesti Brčko — Krepšić — Gradačac kod k. 108 (Bjeljevina) a lijevo na cesti Brčko — Crevići između k. 89 i tvornice u selu Ilići.

Napad počinje 30 ov.mj. tačno u 5 časova.

Po likvidaciji neprijateljskih uporišta u D. i G. Zabaru V brigada krenuće pravcem Zabar — Obudovac gdje će se zadržati na prostoriji Obudovac — Donja Slatina 30 i 31 [o.m.]. Na ovoj prostoriji nalaze se manje četničke grupice a po izjavama obavještajne službe u selu Obudovcu nalaze se skriveni četnički magacini hrane, odjeće i obuće. Za to vrijeme pristupiće prikupljanju oružia, municije, odjeće i obuće, kao i pronalaženju i kažnjavanju narodnih neprijatelja.

Noću između 31. I i 1. II izvršiće pokret za Bos. Samac, kamo ima stići još prije zore i izvršiti napad na malo uporište koje se sastoji od 30 policajaca i oko 60 zelenokadrovaca koji su naoružani puškama, sa dva puškomitraljeza i 6 pikavaca. Po likvidaciji Samca i sakupljanju plijena krenuće na prostoriju Donje Zelinje — G. Lukavac, gdje ima stići 3 februara'do mraka.

5. — III i V brigada poslaće svoje komore, intendanturu i sanitet u Kerep kod Štaba II brigade, tako da bi u svojim pokretima i manevrovanju bili što elastičniji i pokretljiviji. Ishranu će ove dvije brigade vršiti po selima, u prvom redu onima koja su četnički nastrojena, u kom cilju blagovremeno pripremiti i potrebnu suhu hranu. Evakuaciju plijena i eventualnih ranjenika vršiti po mogućstvu kolima, koja mobilisati na terenu.

6. — Stavlja se do znanja našim jedinicama da se oko Bukvika vjerovatno nalazi naša Hrvatska brigada¹⁵ a negdje oko Gradačca, u pravcu Tramošnice,

¹⁴ U originalu dio rečenice: »a lijevo: cesta Crevići — Krepšić — Brčkom napisan je mastilom, latinicom.

¹⁵ Odnosi se na Osamnaestu hrvatsku brigadu.

Posavski N.O.P. odred, sa kojim će se naše najbliže jedinice povezati.

7. — Obzirom da naše jedinice ne vrše nikakvo diferenciranje . . . štabovi brigada najozbiljnije će skrenuti pažnju svim svojim rukovodiocima i narediti im da svaka jedinica prilikom dolaska u neko selo odmah stupi u vezu sa partiskom organizacijom i preko iste traži obavještenja za sve seljake. Ukoliko ne postoji naša organizacija u nekom selu, onda su dužni obavještajni organi prikupiti podatke i kažnjavati samo one koji su zaista naši neprijatelji i istaknuti zlikovci. Dok međutim, sa druge strane, narod treba da osjeti dolazak naših jedinica kao prave narodne vojske, a ne kao neke kaznene ekspedicije (osim onih pravih zlikovaca).

Prilikom pretresa kuća onih seljaka koji sačekaju naše jedinice biti vrlo obazriv, dostojanstven i korektan i uzimati samo vojničke stvari, tj. oružje, municiju, vojničko odijelo i cokule. Naravno, ovo sve treba na lijep način objašnjavati.

Našim jedinicama vrlo dobro su poznate greške i nepravilni postupci koji su učinjeni prilikom našeg prošlog pokreta na prostoriji Posavine i Trebave.

8. — Štabovi brigada preko svih rukovodilaca i odgovornih drugova u svojim jedinicama sprovede najozbiljniju kampanju o utrošku, tj. o štednji municije. Izdati konkretno naređenje svim rukovodiocima i borcima da se vatra ima otvarati i prekidati po naređenju svojih starješina, a starješine će težiti da se vatra otvara samo onda kad je pogodak siguran i cilj blizu. Ni jedan metak ne smije da ode u vazduh. O ovome štabovi brigada treba da se ozbiljno pozabave, obzirom na zadatke koji nam predstoje, gdje su mali izgledi da možemo doći do neke veće količine ili bar popune.

9. — Stab divizije nalaziće se od 29 ov.mj. u selu Kerepu kod II brigade.

10. — Ugovoreni znaci:

29 ov. mjeseca — Ništi — Izdajnike
30 ov. mjeseca — Partizan — Prodoran
31 ov. mjeseca — Stefan — Strijela

Borbeni znaci:

29. ov. mjeseca — Srp
30. ov. mjeseca — Sloboda
31. ov. mjeseca — Majeвица

Znaci za dnevno raspoznavanje:

doziv: triputa vertikalno izbacivanje puške u desnu stranu,

odziv: odgovor: dva puta dizanje vodoravno puške iznad glave.

Napomena: Zapovijest Štaba divizije br. 7 od 27 ov. mj. koju ste primili izmijenjena je usljed novonastale situacije po kojoj će se pristupiti likvidaciji Bos. Samca i Orašja. Usljed toga pomenuta zapovijest stavlja se van snage.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za Stab,
komandant,
pukovnik
D.¹⁶ Lekić

BR. 142

NAREĐENJE ŠTABA DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE
OD 28 JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RA-
SPORED NA SEKTORU KALIMANICI — VRANEŠI — ŽLJE-
BOVI¹

STAB
XXVII. NOU DIVIZIJE
28.1. 1944.

Štabu II. Krajiške brigade
Štabu XVII. Majevičke brigade
Štabu Romanijskog odreda

Situacija: prema izvještaju Štaba IV. Krajiške brigade² neprijatelj — Njemci u nepoznatoj jačini izašli su na Ergele Borike. Ove snage došle su od pravca Višegrada.

Za neprijateljske posade u Rogatici i Sokolcu³ nemamo podataka da li su pojačali, a isto tako ne znamo kuda je otišao

¹⁰ Danilo

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 5—1, k. 987.

² Pete NOU divizije

³ Odnosi se na dijelove Prvog stajaćeg djelatnog zdruga. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 1'2—9, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

neprijatelj (ustaše) koji je 25. i 26. ov. mj. u kamionima krenuo iz Rogatice za Sokolac. Neprijatelj iz Sokolca posljednja dva dana nije pravio nikakvih ispada. Neprijatelj je iz Rogatice pravio ispade do s. Dobrašina.

Grupa četnika od oko 150 sa Radivojem Kosorićem i Radomirom Neškovićem 27. ov. mj. iz Sočica krenula je preko Senkovića za Dobrašinu i Zakomo.

Na osnovu gornjih podataka pretpostavljamo da može doći do kombinovanog napada njemačko-ustaško-četničkih snaga na naše jedinice.

I. Južnomoravska brigada stigla je danas na prostoriju Sokolovića. Ona zajedno sa IV. Krajiškom brigadom 29. ov. mj. u 8 časova kreće po svom zadatku u sastav V. Divizije, pravcem Grbići — Zakomo — Gučevo — pruga Sarajevo — Višegrad.

Raspored naših jedinica:

1) II. Krajiška brigada: na prostoriji Kalimanići — Rađevići — Grbići, s tim što će brigadnu bolnicu smjestiti u Grbiće. Zadatak: zatvaranje pravca od Ergele Borike.⁴

2) XVII. Majevička brigada,⁵ sa jednim bataljonom na prostoriji Barnik — Vraneši, radi obezbjeđenja div. bolnice koja se nalazi u Barniku, a sa jednim bataljonom Klečkovac — Mandra, sa zadatkom osmatranja i zatvaranja drumova Sokolac — Zljebovi, i pravca Sijerci — Selišta.

3) Romanijski P. Odred" sa jednim bataljonom zatvara pravac Zljebovi — Kram, isturajući duboke patrole prema Zljebovima, a sa jednim bataljonom prati* div. bolnicu za Vlasenicu. Stab ovog odreda narediće Štabu I. Bat. II. Krajiške brigade koja prati div. bolnicu da iz Čapora krene 29. ov. mj. najkasnije u 4 sata ujutro.

Ovaj raspored izvršiće sve jedinice najkasnije 29. ov. mj. do 7 časova.

Stab divizije i divizijska bolnica nalaziće se na dosadašnjem mjestu.

Opšte napomene:

1) U slučaju da neprijatelj pokušava da prodre drumom Sokolac — Vlasenica, Majevička brigada i Romanijski odred treba ovoga da zadrže i stvore vrijeme da divizijska bolnica može stići bez smetnji u Vlasenicu.

⁴ Detaljnije o rasporedu i zadatku Brigade vidi dok. br. 5—1, k. 987 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁵ i ¹ O rasporedu Brigade i Odreda vidi dok. br. 163 i izvještaj Štaba Dvadeset sedme NOU divizije od 5 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 5/1, k. 1111).

2) Pošto Njemci i ustaše operišu zajedno sa domaćim četnicima, dobrim poznavacima ovih terena, skreće se pažnja svim jedinicama na dovoljnu oprezu, naročito za vrijeme noći.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
v. d. I.⁷ Čejvan

(M. P.)

Komandant, major,
Kosorić Pero

BR. 143

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 28 JANUARA 1944 ŠTABOVIMA JEDANAESTE I DVA-
NAESTE BRIGADE ZA SPREČAVANJE PRODORA NEPRI-
JATELJSKIM SNAGAMA OD AVTOVCA KA PLANOJ I ZA
IZVIĐANJE KA VUČJEM DOLU I BALJCIMA¹**

**STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE**

Broj 88
Dana 28.1. 1944 u 22,15 č.
s. Poljice

ŠTABU XI HERCEGOVAČKE N.O.U. BRIGADE

Danas je puk Švaba (2 bataljona) — ukupne jačine 600 sa 25 kamiona i nekoliko tenkova, izašao na Stepen i pošao ka Kobiljoj Glavi, gdje ga je dočekala naša XII Brigada i poslije šestočasovne borbe natjerala u Avtovac.⁴ Zarobljeno je automatskog oruđa, pušaka i municije, a neprijatelj je imao znatnih gubitaka u mrtvim i ranjenim. XII Brigada je zanoćila na: Stepen — Pržine — Danići — Njivice.

XI Brigada nas izvještava da su izgleda Švabe iz Bilećke otišle ka Trebinju, ili će ići. Pokreta od Vilusa nema. Danas je vođena manja borba od Granice do Zvijerine. To su vjerovatno bihećki četnici napali Sitničku četvu. Novih izvještaja od Stoca i Nevesinja nema.

^f Idriz

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 3—1, k. 1151—I.

⁴ i ⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 171.

U današnjoj borbi zarobljeni Švabo priča:

Da pripada diviziji »Princ Eugen« (što je tačno) i da ta divizija dolazi iz Bosne preko Mostara na odmor u Hercegovinu" i da su oni trebali preko Gacka i Kobilje Glave proći za Bileću na odmor. Dijelovi ove divizije su i u Dubrovniku i Mostaru. Pričali su im da u Hercegovini nema partizana. Sa njima danas četnici nijesu išli. Dalje kaže da im je borbenost slaba kao i odijelo i hrana. Šinjele nemaju, a odijelo im je italijanska polovna odjeća.

Iz svega se vidi da bi moglo biti da u Hercegovinu dolaze na odmor dijelovi divizije »Princ Eugen« i dolazeći da pročiste komunikacije ili pak docnije i da pokušaju čistiti izvjesne sektore Hercegovine ili Crne Gore.

NAREĐUJEMO:

1. — XII HERCEGOVAČKA N.O.U. BRIGADA:

Ostaćete i dalje na prostoru sadašnjem, držeći ipak glavne snage oko: Stepen Vis [k. 1228] — Danići,⁴ pa ako ponova krenu, da ih glavninom udarite bočno, zadržavajući ih i frontalno od Kobilje Glave. Dobro bi bilo bataljon »Vule Skoko« baciti ka Garevi pa da na slučaj napada na vas i oni bar zapucaju sa leđa.

Vaš zadatak ostaje isti. Do krajnjih granica mogućnosti spriječiti neprijatelju prolaz od Avtovca ka Planoj, odnosno Kobiljoj Glavi.

Održavajte vezu i nadalje češće sa nama.

2. — XI HERCEGOVAČKA N.O.U. BRIGADA:

Izviđajte duboko i noću ka Baljcima i Vučijem Dolu, pa ako pokuša neprijatelj ispad iz Bileće, napadnite ga, težeći mu nanijeti što veće gubitke.⁵

Budno pratite pokrete u samoj Bileći, kao i na pravcu kretanja X Brigade i hitno nas izvještavajte o svemu.

Ukoliko su četnici zaista izašli na Granicu i napadaju naše snage u Sitnici [PI.], vi treba da hitno intervenišete sa jednim bataljonom u leđa bandama.

Harmonikaš je u XII Brigadi.

³ U Hercegovinu je tada došao Četrnaesti SS brdski lovački puk. Opširnije o tome vidi dok. br. 189, 190 i 191.

⁵ O rasporedu i dejstvu Jedanaeste hercegovačke brigade vidi njen izvještaj od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3—1, k. 1141—1).

Drugarica Zora Vujović da ujutro krene, tako da se javi u ovaj štab sutra do 10 časova. Ona će trebati odmah da produži dalje na svoju dužnost. Ili neka odmah pođe za Davidoviće.⁶

3. — Ovaj štab ostaje i dalje u s. Poljice. Naši osmatrači biće kod sela Bitelica.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Načelnik štaba — p. pukovnik
Rade Hamović

(M. P.)

Prilog: hartija.

BR. 144

ZAPOVIJEST ŠTABA TREĆE BRIGADE ŠESTE NOU DIVIZIJE OD 28 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I DEJSTVO NA PODRUČJU MRKONJIC GRADA¹

**STAB III. BRIGADE VI. DIVIZIJE
I. PROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE**

28a. 1944 g. u 12.50 čas.
op. 27/44

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Jajce 1 : 100.000)

Naša Brigada pomjeriće se više prema Jajcu. Na osnovu preanijeg,

n a r e đ u j e m o :

1. — Raspored snaga:
 - a) I. bataljon ostaje u Magaljdolu, sa zadatkom da kontroliše prostor prema Vrbasu i Jajcu, da uhvati vezu sa I. divi-

* U originalu je ta rečenica napisana mastilorn, ćirilicom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 8—6, k. 802.

zijom kod Bareva i da ukaže pomoć djelovima I. divizije prilikom preseljavanja bolnice na istočnu stranu Vrbasa.⁴

b) II. bataljon premjestiće se u Gornje Mile i Prisoje, zaseok Memići i Gavrići. Stab treba biti u Gavrićima. Izviđati Jajce, u slučaju nailaska neprijatelja od Jajca — zauzeti položaj na koti 862 (Lice) i koti 728. Lijevo održavati vezu sa I. bataljonom.

c) III. bataljon premjestiće se u Mrkonjić Grad u brigadnu rezervu. Bataljon će se smjestiti u nekoliko kuća u sjevernom djelu grada.

e) IV. bataljon ostaje i dalje u Potšiljku. Zadatak: izviđanje četnika prema Trijebovu i progonjenje istih. Održavati vezu sa XIII. brigadom.³

f) Prateća četa smjestiće se u selo Brdo, zapadno od Mrkonjić Grada. Top postaviti na zgodan položaj južno od puta za tučenje ceste.

g) Četa za vezu premjestiće se u Mrkonjić Grad u blizinu Štaba brigade. Vezu uspostaviti sa II. bataljonom u selu Prisoje, zaseok Gavrići, sa I. bataljonom u selu Cirakovac.

h) Brigadna komora smjestiće se u selo Šibovi. Lično se obezbijediti.

Bataljoni će djelove svoje komore koji im nijesu potrebni držati uz Brigadnu komoru.

i) Brigadna ambulanta ostaje u Okandžijama. Uz nju ostaje jedno minobacačko odjeljenje za osiguranje. Brigadno previjalište organizirati uz Stab brigade.

Ishrana: Bataljoni će se ishranjivati svaki na svom sektoru. Hranu prikupljati preko odbora ili rekvizicijom. Ljude ne raspoređivati po kućama. III. bataljon preko Komande mjesta Mrkonjić Grad ili iz sela Kopljevići. Staro Selo i Kotor.

Divizijska inženjerska četa uništiće što više put sjeverno od Jezera. Srušiti most između Potšiljka i Mrkonjića. II. bataljon nobrinuće se da put kod Jezera bude što više uništen. III. batalion prekontrolisaće put koji vodi prema Vrbasu i isti onesposobiti za motorizaciju. O svemu ovom izvjestiti Stab brigade.

2. — Bataljoni trebaju biti aktivni. Gdje se god pojave četnici, odmah ih napadati i progoniti. Izviđati neprijateljski garnizon u Jajcu i o svemu što se dozna na vrijeme izvještavati.

* Odnosi se na dijelove Prve proleterske divizije (Drugi bataljon Prve proleterske brigade i PeM batalion Trinaeste proleterske brigade) koji su se s divizijskom bolnicom vraćali iz Drvara u sastav svojih jedinica. Opširnije o tome vidi dok. br. 100 i knjigu depeša Prve proleterske divizije u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—15, k. 706.

* Odnosi se na Trinaestu krajišku NOU brigadu (vidi dok. br 2/3, k. 1281 i dok. pod reg. br. 7/3, k. 854 u Arhivu Istoriskog instituta JNAV

3. — U slučaju da neprijatelj pokuša vršiti neke napade od Jajca, gledajte da se potuče, pošto on sada može ići samo sa malim snagama jer ih ima svega 500 u Jajcu. Ukoliko bi neprijatelj dobio neka pojačanja, te preduzeo neke jače napade, neće se primiti neka odsudna borba, a naše jedinice prebacile bi se na jugozapadni dio puta.

4. — Štab brigade premjestiće se za Mrkonjić Grad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Komandant, major,
M.⁴ Basta (M. P.) M.⁵ Sijan

Dostavljeno: Štabovima bataljona 1—4, Komandi Čete za vezu, Komandi Prateće čete, Brigadnoj ambulanti i Komori.

BR. 145

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE KRAJIŠKE BRIGADE OD 28
JANUARA 1944 ŠTABU PETE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI
NA PROSTORIJI SJETLINA — JABUKA I GORA2DE¹

STAB
X KRAJ. N.O.U. BRIGADE
Pov. br. 18
28.1. 1944 g.
— Položaj —

ŠTABU V-e NOU DIVIZIJE

Položaj

Izveštavate se u vezi bataljona koji su imali zadatak uspostaviti vezu sa IV KNOU brigadom, tj. omogućiti joj prelaz na komunikaciji Sjetlina — Renovica.²

26 ov.mj. bataljoni su stigli u noći 21/22 časa na Orahovicu. Neprijatelja nije bilo na Orahovici, Srednjem i Barama, sem što je svakodnevno dolazio u pomenuta sela i to nekada 50,

⁴ Milan
• Milan

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 5—4, k. 789 A.
² Vidi dok. br. 123 i 175.

a nekad 100 vojnika. U vezi njihovog krstarenja, postavili smo zasjede u 4 časa 26 ov. mj. na puteve na kojima su imali običaj krstariti, zasjede su držane do 12 časova. Neprijatelj nije se kretao, s time nije došlo do borbe, sem što je došlo oko 100 domobrana putem od s. Bara i susreli se na 30—50 metara sa našom patrolom, koju su oni prije primijetili i zaustavili je i dok su se sporazumjeli, u tom su se domobrani pribrali i otvorili vatru na patrolu. Istog momenta i patrola je otvorila vatru, domobrani su odmah pobjegli bez gubitaka, zahvaljujući gustoj magli i mećavi, koja je trajala čitavog toga dana. U noći 26/27 bataljoni su se povukli u s. Zorojeviće i Bogoviće, gdje su se odmorili i 27 u 8 časova krenuli u sastav brigade.

Dolaskom u s. Orahovicu saznali smo po provjerenim podacima i to: 21/22 u noći partizani su iznenadili ustaše u s. Đedovici i potpuno ih razbili, tom prilikom zarobljeno je sve neprijateljsko teško oružje i ratna sprema.³ Ustaše su bile iznenađene, tako da ih je većina pobjegla bosih i bez šinjela.¹ 22 i 23 manji dijelovi partizana došli su do s. Ponora (sekcija Sarajevo), u jutru 23 vođena je kraća borba kod sela Ponora, partizani su se povukli put s. Planje (sekcija Višegrad). 23 i 24 partizani su se pojavili na liniji Vražalice — Jabuka (sekcija Višegrad). U jutru 24 pošla su 3 kamiona od Prače ka Jabuci i brzo se vratila. Neprijatelj je bio obaviješten o zasjedama od strane partizana. Zatim 24 sva neprijateljska vojska koja se nalazila u Sjetlini i Prači, Barama i Renovici krenula je oko podne za Višegrad. Toga dana čulo se nekoliko minobacačkih eksplozija u pravcu Jabuke.

Od kojih smo dobili podatke — govorili su da ima 2 brigade ili 1 divizija partizana.⁵

Podatci o neprijatelju su sljedeći: 23 ov. mj. u selo Bogoviće došlo je 50 Njemaca, sa njima 4—5 četnika, trojica ustaša i 1 milicioner. Njihovo interesovanje je bilo: ko je palio kuće u selu i pitali seljake da li su četnici, na koje su im odgovorili da je to jedino selo četničko. U selu su se zadržali 3—4 sata, a zatim se povratili za Praču.

24 ov. mj. oko 50 Njemaca dolazilo je na Korjen, u s. Rodelj, gdje su se malo zadržali i vratili se put Pračkog Vrela.

24 ov. mj. došlo je oko 800 domobrana i legionara u njemačkim uniformama i zamjenili raniju njemačku vojsku u Sje-

³ Akciju je izvela Sedamnaesta majevička brigada. Bliže o tome vidi izvještaj Dvadeset sedme NOU divizije od 5 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 5/1—7, k. 1111).

¹ Odnosi se na dijelove Dvadeset druge bojne Prvog stajaćeg djelatnog zdruga. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 1/2—9, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁵ Odnosi se na Dvadeset sedmu NOU diviziju (vidi njen izvještaj u objašnjenju br. 3).

tlirii i Prači. Sa tom vojskom došla su 2 tenka i 4 topa, od kojih 1 top su postavili u Prači i okrenuli ga put Bara. Ostala 3 topa zadržali su u Sjetlini. Tenkovi se nalaze kod šumareve kuće, jedan krstari do Prače i Renovice, a po noći se zadržavaju oba dva kod šumareve kuće.

26 ov. mj. dva puta došlo je u vozu domobrana i legije, a u vozu je većinom bila komora koju su istovarili u Sjetlini gdje se i vojska iskrčala. Do 26 u Renovici se nalazila jedna četa neprijateljskih vojnika. Izgleda da su ih 26 i 27 pojačali. Do 27 broj neprijateljskih vojnika u Renovici, Prači i Sjetlini broji 1—1200.

Nova vojska neprijateljska koja je preuzela dužnost Prače i Sjetline došla je iz centralne Bosne, a govori se da su došle jače snage neprijatelja u Sarajevo iz centralne Bosne i da će se kretati iz Sarajeva put Višegrada. Njihov dolazak u Sjetlinu i Praču očekuje se svakim danom.

Voz saobraća od Sarajeva do Prače na jedan i po kilometar, tj. do velike ćuprije, koja još nije popravljena, ali ju popravljaju.

Po svim dobivenim podacima moglo se zaključiti da je IV brigada namjeravala probiti se put Goražda,⁶ gdje je imala i najbolje uslove za to, ali jedno je greška da se Goražde zauzelo i na brzu ruku napustilo, tako da smo u tom pravcu izazvali neprijatelja i navukli ga. Pošto je Goražde zauzeto, trebale su se jedinice zadržati bar jedan dan, za što je bilo uslova, a i na taj način vjerovatno uspostavila bi se veza sa IV brigadom, a i omogućila joj prelaz na liniji Osiječani — Jabuka [Goraždanska].

23 i 24 ov. mj. grupa od oko 40 glavešina četničkih sa 2 oficira, koji su po svom izgledu Englezi, prošli su preko Previle i krenuli kroz Jabuku [Fočansku] put Trnova. Poslije njih u otstojanju 2 sata kretalo se oko 150 četnika i otišlo za njima. To je vjerovatno neki viši četnički štab pošao u sastav četničkih snaga Kalinovika, o tom ćemo povesti računa.

23 ov. mj. čitavi komandujući kadar milicije počevši od vodnika pa na više krenuo je za Sarajevo na savjetovanje kod Njemaca. Isti treba da se vrate 26 i 27.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Maksim⁷

(M. P.)

Komandant — major,
Srđić«

⁶ Vidi o tome dok. br. 175 i Ratni dnevnik (svesku 2-gu) komandanta Pete NOU divizije Milutina Morače (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 2/1, k. 2015).

⁷ Radoje Sekulić-Maksim
" Marko

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA PODGRMEČKOG NOP ODREDA NA DAN 28 JANUARA 1944 GODINE¹

ŠTAB
 PODGRMEČKOG N.O.P. ODREDA
 Str. pov. broj 18
 28-1-1944

BROJNO
 ljudstva, oružja, municije, komore, materijala za vezu

Redni broj	JEDINICA	Ljudstva		Topova		Bacača		Oružja		strojnica	teških mitral.
		po spisku	na licu	brdskih	protivtenk.	KBJ	ručnih	pušaka	KAF		
1.	Štab sa zaštitnicom	40	37	1				34	1	1	
2.	Intendantura	19	17					16			1
3.	Diverzantska grupa	21	18					16		1	
4.	I bataljon	204	161				2	116	10	4	2
5.	II bataljon	192	171			1	1	118	10	3	3
	S v e g a :	476	404			1	3	300	21	9	6

Primjedba: municija koja se nalazi u intendanturi je austriska i

POLITKOMESAR,
Redžo

(M.P.)

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 3/3—5, k. 1630.

r

STANJE
i minerske sprema na dan 28 januara 1944 godine

Q. Š	ručnih bombi	protivtenkov. pušaka	M u n i c i j e						V e z a		Komora		Miner. odjelj.	
			Za topove		Za bacače		puščane	za protivkol. pušku	kabla	telefona	lahaćih konja	tovarnih konja	eksploziva	nagaz. mina
			brdske	protiv. tenkov.	čvrste	ručne								
5	17					1	2.000				3	2		
2	6		42	15			7.000				1	3		
3	7						360		500			3	250 kg	2
8	4-3	1			5		6.450	35			2	13		
4	42			22	5		5.000				1	16		
22	115	1	42	37	10		20.810	35	500 m		7	37	250 kg	2

francuska i ne odgovara nam.

KOMANDANT
kade Brkić

**NAREĐENJE ŠTABA SEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE OD
29 JANUARA 1944 ŠTABU ŠESNAESTE MUSLIMANSKE
BRIGADE ZA IZVIĐANJE PREMA CESTAMA ZVORNIK —
BIJELJINA I ZVORNIK — LOPARE¹**

STAB
XVII BOS. U. DIVIZIJE NOVJ
Broj: službeno
29 januar 1944 god. u 15 čas.

ŠTABU XVI MUSLIMANSKE NOU BRIGADE

1.) 28 o. mj. ujutru uputili smo za vašu brigadu jednu petorku XV Majevičke brigade, kulturno-umjetničku grupu, kao i poštu za vas. Naredili smo petorci da se odmah vrati i donese od vas izvještaj.

Međutim do ovoga časa nemamo od vas nikaKva izvještaja.

Odmah po prijemu ovoga naređenja pošaljite nam izvještaj o situaciji kod vas, o podacima i stanju na cestama Zvornik — Bijeljina i Zvornik — Lopare, kako smo to i tražili od vas.

Da li ste primili našu zapovijest² od 27 o. mj.? Ako ste je primili, potvrdite je, kao i znake, ako niste, izvijestite.

Prema toj zapovijesti vaša brigada sa prostorije Teočaka dobila je u zadatak da izviđa i osmatra prema cestama Zvornik — Bijeljina, Zvornik — Lopare, s tim da ovu posljednju cestu i zatvori.³

2.) Od 27 o. mj. do danas neprijatelj sa izvjesnim dijelom motorizacije vrši pokrete od Tužle ka Celiću.⁴ Jedan dio njegovih snaga u tom vremenu krenuo je od Lopara preko Jablanice i Pipera za Celić. Sa motorizacijom oko 30 vozila među kojima i nešto tenkova neprijatelj je u toku jučerašnjeg dana nastavio pokret od Celića prema Koraju,⁵ a danas od Koraja prema Tutnjevcu. Od prije nekoliko sati vodi se borba kod Tutnjevca i Mrkodola, gdje I bataljon Majevičke brigade nastoji na svaki način [da] onemogući neprijatelju njegov dalji pokret cestom za Bijeljinu.

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2—1, k. 982.

* Redakcija nije pronašla spomenutu zapovijest.

² Vidi dok. br. 155.

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 153, objašnjenje br. 3 i 4.

Majevička brigada® raspoređena sa ostalim snagama na prostoriji Udrigovo — Puškovac — Kameniti Brijeg. Majevički odred na prostoriji Zutavka — Mirosavci — Milino Selo. Mi smo u Bogutovu Selu (Mukat), a III bataljon Majevičke brigade iz ovoga sela daje obezbjeđenje na Trnačkom Brdu, zatvarajući dolinu Janje i Tobuta.

U ovakvoj situaciji potrebno je da vi postupite u duhu dobivenog zadatka koji je iznijet u zapovijesti našoj od 28⁷ o. mj., uglavnom to je i gore iznijeto. Pored toga potrebno je da osmatrate pravac prema Tobutu, patroliranjem, kako bi i vi sa vaše strane onemogućili iznenađenje koje bi četnici od Priboja mogli da proizvedu svojim pokretom iza naših rasporeda naših jedinica. Ovaj pravac od našeg sadašnjeg mjesta osmatra III bataljon Majevičke brigade.

Sa kuririma koji vam donose ovo naređenje pošaljite odmah vašu vezu po kojoj ćemo vam izdati naređenje za vaš dalji rad i obavijestiti vas o razvoju situacije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar.

Komandant — pukovnik,

(M. P.)

BR. 148

**OBAVJEŠTENJE KOMANDANTA DVADESET DEVETE
NOU DIVIZIJE OD 29 JANUARA 1944 ŠTABU DIVIZIJE O
SITUACIJI NA SEKTORU DESETE BRIGADE«**

Dragi drugovi,

U vezi novonastale situacije ja sam se vratio od Desete brigade i stigao kod Štaba Sjevernog odreda. U Stocu i Ljubinju Nijemci vrše koncentraciju svojih snaga.² Deseta brigada noću između 28 i 29 postavila je zasjedu na putu Ljubinje — Sto-

* Odnosi se na Petnaestu majevičku NOU brigadu. Opširnije o rasporedu i dejstvu Brigade vidi njen izvještaj od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—1/3, k. 993) i dok. br. 154 u ovoj knjizi.⁷

⁷ Vjerovatno omaška, umjesto 27.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 20—8, k. 1144—1.

² Vidi dok. br. 189 i 192.

lac, borba je bila i čula se jutros do 10 sati.³ Rezultat borbe nije mi poznat, o tome će nas izvijestiti Stab Desete brigade najhitnije. Deseta brigada noćas će se preturiti na sektor Granica — Krstača — Simijovo — Zvijerina.⁴ Desetoj brigadi naredio sam da ne kreće u pravcu Zagore dok ne dobije od nas naređenje.

Mene je najviše rukovodilo da zaustavim pokret Desete brigade u pravcu u kome sam gore naveo zbog jučerašnje borbe između Stepena i Kobilje Glave. Vi znate rezultat borbe i vidjećete poštu koju vam upućujem od drugova, pa ukoliko vidite da možemo ostati na ovome sektoru 5 do 6 dana bez X brigade, da je uputimo da izvrši ovaj zadatak i da dođe do mirnicije, drukčije ne možemo ni preturiti naš »3«.⁵ Ovo treba riješiti odmah, jer ovdje čekaju kuriri X brigade. Mi bi došli večeras, ali smo umorni, pa ćemo ujutro rano.

Obavještava nas Stab Sjevernog odreda da su stigli dijelovi (u jačini oko jednog bataljona) njemačkih snaga u Nevesinje. Izgleda da su i ove snage iz »Princ Eugen«.

Ja mislim ukoliko nijesu Njemci pojačali svoje snage u Bileći, iako je XII brigada izvršila zadatak, tj. razbila Švabe i četnike, da bi mogli uputiti X brigadu da izvrši ovaj zadatak.⁸ Potrebno je što prije da donesete odluku i da se izda X brigadi odobrenje da polazi na ovaj zadatak ili da joj se izda novi zadatak na ovome sektoru.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

29.-I.-1944. g. u 18 i 30 č.
s. Davidovići

Vlado Šegrt

³ i ⁴ Opširnije o tome vidi izvještaj Brigade od 8 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—2, k. 1148—II).

" Odnosi se na Treći (dalmatinski) bataljon (vidi dok. br. 119).

* Vidi dok. br. 171.

ZAPOVIJEST ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 29 JANUARA 1944 ŠTABU DESETE BRIGADE ZA LI-
KVIDACIJU ŽELJEZNIČKIH POSTAJA NA PRUZI U PO-
POVOM POLJU I ZA DEJSTVA KA STOCU¹

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE

Broj 90
Dana 29/1 1944 u 24 č.

Poljice

»100 N«⁵

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Dubrovnik — Trebinje 1 : 100.000)

Stanje u Bileći nepromijenjeno. Izgleda da je prije tri dana otišlo stotinjak bandita iz Bileće ka Trebinju ili Ljubomiru. Kako nas je V. Š.³ obavijestio depešom da vrebamo jednu manju Dražinu grupu koja je bila kod Kalinovika i probija se ka moru, izgleda da je to bila grupa koja je prije dva dana sa Gutićem⁴ prešla preko Hrguda i Dabra ka Ljubinju, najvjerojatnije da produži Trebinju — Bačeviću. Sa ovim bandama ima više oficira i vjerovatno da su im one bande iz Bileće pošle u susret.

28 o.mj. XII hercegovačka brigada napala je i razbila švapski puk, jačine 600 Švaba sa mehanizacijom, na prostoru Kameno Brdo — Stepen i odbacila ih ka Gacku.⁵ Švabe su imale 50 mrtvih i mnogo više ranjenih, a mi 2 mrtva i 7 ranjenih. Zarobljeno 2 šarca, 20 pušaka, nešto Švaba i municije.

Danas Švabe u jačini preko 1.000 ponova su napadale od Avtovca uz jaču podršku haubičke baterije, izvještaja još nemamo, ali znamo da je borba danas bila više časova i teška i da su Švabe ponova odbačene ka Avtovcu. Svakako danas su gubitci veći nego juče.

U Hercegovinu stiže divizija »Princ Eugen«,⁶ a njene jače snage su već na prolazu kroz Mostar ka Metkoviću, u Stocu, Gacku i Nevesinju. Prekjuče u Trebinje stigao je veći broj vagona, ali nije utvrđeno čega. Zarobljene Švabe pričaju da

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 18—1, k. 1148—1.

* Sifrovani naziv Desete hercegovačke NOU brigade

³ Vrhovni štab NOV i POJ

⁴ Vaso

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 171.

⁶ Vidi dok. br. 189, 190 i 192.

dolaze na odmor, jedan kaže da idu ka moru itd. Nepotvrđeno smo obaviješten? da ima nešto Švaba na Trubjeli i da bande čiste put Viluse — Bileća i Viluse — Trebinje. VI crnogorska brigada je oko Nikšića.⁷ Od dolazećih švapskih snaga ne očekujemo neka značajna čišćenja terena, sem njima potrebnih komunikacija. Ove njihove snage izgleda da se orijentišu preko Hercegovine manje zbog nas, a više radi saveznika, ili pak dejstva ka slobodnoj teritoriji Crne Gore.

Sutra očekujemo ponova napad od Gacka.

Naša XI brigada je na prostoru Vrbica — Kovači — Golobrđe* i ima zadatak da ne dozvoli bandama iz Bileće pokret ka Poljici ili Planoj, a napašće na prostoru Planik — Voljice i Švabe ako prodru od Gacka.

Naša XII brigada je na prostoru Njivice — Danići — Stepen i ima zadatak da napada i upornije brani prolaz i prodor ka Planoj od Gacka, oslanjajući se pri tome na liniju Vratkovići — Troglav. Ukoliko neprijatelj prodre, da ga makar i manjim dijelovima napada stalno sa leđa, a naročito ako ga XI brigada dočeka na prostoru Planika.

Mi se nalazimo još uvijek u s. Poljice, a ako [bi] trebalo, bolnicu bi prebacili u Gornje Dubočke.

N A R E Đ U J E M O :

U ovakvoj situaciji vaš bi najvažniji zadatak bio da se čim prije snabdijete municijom. Stoga, ako neprijatelj nije naročito mnogo pojačao Ljubinje, ili pak ispoljio aktivnost vama, vi hitno krenite ka prostoru Zagora — Begović Kula, tu prikupite obavještenja i likvidirajte nekolike domobranske postaje na pruži,⁹ a potom iste noći izvucite bataljone na prostor Brda i poslije najnužnijeg odmora krećite preko Ljubomira — Sobadine — Granica, ili preko Zvijerine na prostor Vranjska — Krstača ili na prostor Kačanj — Davidovići — Međa Gruda sa zadatakom da u vezi sa oba odreda¹⁰ napadate Švabe, ako bi krenule od Stoca, ili ako bi prodrle od Gacka ka Planoj. Pri ovome svakako ćete biti oprezni i dublje izvidati ka Kuli i Nevesinju. Na Brdima budite oprezni na pravce od Ljubomira i Ljubinja. Nikako ne spuštati čitavu brigadu na prugu, već jedan do dva bataljona zadržati za vrijeme akcije na Brdima

⁷ Vidi o tome njen izvještaj od 8 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 13—9, k. 1144—1).

⁹ O rasporedu te brigade vidi njen izvještaj od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3/6, k. 1143 A).

^{*} O dejstvu Desete brigade u to vrijeme vidi njen izvještaj od 8 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA reg. br. 1—2, k. 1148—II).

¹⁰ Vjerojatno se odnosi na Sjevernohercegovački i Južnohercegovački NOP odred.

kao prihvat. Ako odete na prugu, vaš 3 bataljon poslije akcije uputite na zadatak njemu dodijeljen — na sektor Bobani.

Ako krenete na Brda, pa tamo saznate da će biti bezuspješna akcija na prugu, onda bi dobro bilo skrenuti na Ljubomir, tu mobilisati, popuniti se sa municijom od naših familija, eventualno ostati i koji dan, a potom se rokirati ka prostoru Vranjska — Pađeni ili Davidovići — Kačanj, na već navedeni zadatak.

Hitno nas izvijestite šta ste preduzeli i na šta ste se odlučili.¹¹

Napominjemo vam da Švabe divizije »Princ Eugen« predstavljaju vrlo malu borbenu vrijednost, gladni su, goli, demoralisani i skoro gori od domobrana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar (M. P.) Komandant, p. pukovnik
Dragiša Ivanović
Načelnik štaba, p. pukovnik
Rade Hamović

BR. 150

**ZAPOVIJEST ŠTABA TREĆE PROLETERSKE (KRAJIŠKE)
BRIGADE OD 29 JANUARA 1944 DRUGOM BATALJONU ZA
POKRET I SMJEŠTAJ U HALAPICU I KORICNOJ¹**

**ŠTAB III PROLETERSKE
BRIGADE**
29 januara 1944
21.35 čas.
Br. 6.—

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Drvar — Livno, razmjera 1 : 100.000)

Obavješteni smo od Štaba I Proleterskog korpusa da je neprijatelj² sa jednom kolonom i nekoliko kamiona i 2 tenka

" Vidi dok. br. 157.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoričkog instituta JNA pod reg. br. 1/1—1, k. 714.

² Redakcija nije mogla da ustanovi na koga se odnosi.

krenuo iz Jajca u pravcu Mrkonjić [Grada] gdje je dočekan od strane djelova³ VI Divizije. Također se čula borba sjeverno od Jajca, za koju se pretpostavlja da su je vodili četnici sa nekim našim djelovima.⁴ Pretpostavlja se da bi neprijatelj mogao da pokuša i od pravca Livna ka Glamoču.⁵

Glamočki odred⁶ kao i Livanjski⁷ nalaze se na sektoru Celebić — Orlovača Planina⁸ — Korićna — Cincar i sa nekim djelovima u s. Vidimlije. Djelovi⁹ VI Divizije nalaze se na prostoriji Mliništa — Medna — Mrkonjić. Djelovi X Divizije nalaze se na prostoriji Malovan — Kupres — Janj,¹⁰ a Štab divizije u Blagaju.

U vezi gore izloženog

NAREĐUJEMO:

1) II Bataljon izvršiće pokret 30 o. m. u 2 časa pravcem Vaganj — Glavice — Halapić, gdje će se smjestiti sa glavninom u s. Halapić, a jednu će četu na Korićnu kao pretstražu, koja će imati u zadatak da uhvati vezu sa djelovima Glamočkog odreda koji se već nalazi na pomenutoj prostoriji. Ista će nastojati da se poveže, odnosno dozna tačno o snagama Livanjskog odreda, kao i X Divizije i gdje tačno drže položaje.¹¹ Zadatak je iste da prikupi podatke o neprijatelju [na prostoru] Šujica — Livno — komunikacija Sinj i da ispita selo Priluka u Livanjskom Polju — da li se tamo nalazi neprijateljskih djelova. Štab II Bataljona nastojće da se poveže sa telefonskom patrolom ovoga štaba koja je danas, tj. 29 o m., upućena sa drugom poručnikom Rodićem u pravcu Korićne radi ispitivanja neprijatelja. Napomenutu patrolu sa telefonom će ustaviti i pridodati ie četi voia bude na pretstra^i na Korićnoi. Po dolasku na Korićnu. odmah će uključiti telefon i povezati se sa ovim štabom i preko telefona obavještavati o svim novostima i promjenama na položaju.

" Odnosi se na Prvu ličku brigadu (vidi dok. pod reg. br. 6—2, k. 797 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

' Odnosi se na dijelove Prve proleTERSke brigade (vidi dok. br. 120 i izvještaj Prve proleTERSke brigade od 1 februara 1944 u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 3/1—2/1, k. 713).

' Vidi dok. br. 217.

' O rasporedu i dejstvu ovog odreda vidi tom V, knj. 23, dok. br. 6, 40, 78 i 135.

¹ O Livanjskom NOP odredu vidi dok. pod reg. br. 33/1—4, k. 458 u Arhivu Istoriskog instituta JNA i tom V, knj. 23, dok. br. 105.

⁸ Odnosi se na Orlovac (k. 1289).

' Odnosi se na Treću ličku NOU brigadu. Opširnije o tome vidi dok. br. 121.

¹⁰ Na toj prostoriji bila je tada Deveta krajiška brigada. Opširnije o tome vidi nien izvještaj od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA reg. br. 4/3, k. 854).

¹¹ Vidi dok. br. 140.

2) III Bataljon ostaje na istom mjestu, s tim što će nastojati i upućivati odjeljenja u pravcu željezničke stanice u Mliništima radi veze sa djelovima VI Divizije i prikupljati podatke sa pravca Jajce — Mrkonjić — Mliništa, kao i Čadavica — Mliništa.

3) Svi ostali djelovi ove brigade ostaće na dosadašnjim prostorijama¹² i nastojaće do dolaska drugova sa odsustva da bataljoni budu spremni za borbu, da se automatska oruđa dodjele drugovima koji znaju da rukuju sa njima. Ukoliko neki bataljon nije predvidio zamjenu za rukovodioce koji su na odsustvu, neka to odmah uradi — tako da bi jedinice bile spremne za akciju.

4) Ishranu II Bataljona regulisaće komesar bataljona, a za taj posao može da mu pomogne drug Miloš Đapić. Usput naVratiti u opštinu koja se nalazi u Vaganu, i iz opštine uzeti naređenja za seoske narodno-oslobodilačke odbore onih sela u kojima će se bataljon nalaziti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
S.¹⁵ Tadić

Komandant — major:
14

Dostavljeno:
Štabu I, II, III, IV, V i VI B,

¹¹ O rasporedu i dejstvu Brigade u to vrijeme rldl njen izvještaj od 17 februara 1944 u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 15/1—2. k. 714.

" Simo

" Potpis je nečitak. Komandant ove brigade bio je tada Vlado Bajić.

ZAPOVIJEST ŠTABA TREĆE BRIGADE ŠESTE NOU DIVIZIJE OD 29 JANUARA 1944 POTCINJENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆENJE VRBICE, CAREVA POLJA I ŠENIKA OD ČETNIKA¹

STAB III. BRIGADE VI. DIVIZIJE
I. PROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Jajce 1 : 100.000)

U mjestu Jajcu nalazi se neprijateljski garnizon u jačini od 300 do 1000 Njemaca i nešto ustaša. Sa njima se nalazi nekoliko tenkova za koje se smatra da još nisu prešli preko Vrbasa. U selima Vrbica, Carevo Polje, Šenik i ostalim zaselcima nalaze se četničke bande, koje služe kao pretstraža Njemcima, i ometaju izviđanje i napad na Jajce.

U toku noći 29 na 30 snage naše Brigade preduzeće čišćenje četničke bande u pomenutim selima,² i nasilno izviđanje Jajca. Na osnovu prednjeg,

n a r e đ u j e m o :

1. — Raspored snaga:

a) I. bataljon zaposješće položaje: kotu 905, zaključno do puta sjeverno od Dobrika, pa sjeveroistočno kotu 783 do Vrbasa, a sa jednim djelom snaga zaći pored Vrbasa istočno od Šenika i preduzeti čišćenje sela Šenika u pravcu kote 621, te prema koti 905.

b) II. bataljon izvršiće pokret preko Donje Mile, pryncem s. Vrbica. Sa jednim djelom snaga nastupati u borbenom rasporedu prema Vrbici, čisteći prostor između ceste i zaključno sa Vrbicom. Sa jednim djelom snaga prodirati cestom prema Carevu Polju, te zaći između Jajca i Careva Polja putem koji ide za Zjaje, zahvatajući cjelo Carevo Polje, tako preduzeti čišćenje prema Vrbici. Čišćenje treba da počne jednovremeno od Jajca

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 9—6, k. 802.

² U izvještaju Šeste ličke NOU divizije od 10 februara 1944 o tome stoji: »Nakon prolaska neprijateljske kolone III brigada orijentisana je prema Mrkonjiću, protjerala je četničke grupice oko Mrkonjića i ušla u Mrkonjić«. (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 6—2, k. 797.)

i od Donje Mile. Snage koje idu od Donje Mile po izbijanju na kotu 515 i bezimenu kotu istočno od s. Vrbica treba da se zadrže u zasjedi.

c) III. bataljon krenuće iz Mrkonjić [Grada] 29 ov. mj. u 16 čas., pravcem: glavni drum za Jajce. Sa II. bataljonom uhvatiti vezu kod kote 424, te će produžiti nastupanje sa djelovima II. bataljona, koji zalazi između Jajca i Careva Polja. Zadatak bataljona je da jednovremeno sa II. bataljonom preduzme čišćenje između Jezera i Vrbasa na sva tri druma koji vode iz Jajca. U svom nastupanju prema situaciji bataljon treba da upadne u sam grad, ukoliko ne bi naišao na jači otpor. Tom prilikom pročistiti manja uporišta i patrole, te ispitati snage neprijatelja. U svrhu doznavanja tačnih podataka, povesti izvjestan broj civila radi saznavanja podataka o neprijatelju u Jajcu.

d) IV. bataljon za to vrijeme sa jednom četom pročistiće sela u Gustovari.

2. — *Početak napada:* Napad treba početi tačno u 12 časa, u koje vrijeme II. bataljon i III. bataljon trebaju već zaći između Carevca i Jajca, a I. bataljon sjeverno od Senika.

3. — Čišćenje treba da se izvrši najvećom brzinom i energijom, tako da bi se u roku 2 sata pročistio dobiveni teren. Po izvršenom čišćenju III. bataljon [da] se povuče za Donje Mile, gdje će dobiti daljnje naređenje. II. bataljon sa jednim djelom snaga (jednom četom) zadržaće položaje na koti 615, te sjeverno zaključno put koji vodi od Careva Polja za Vrbicu, a sa ostalim djelom snaga povući se u Vrbicu. I. bataljon zadržaće položaje lijevo od II. bataljona do Vrbasa na liniji kote 905 i 783. Jedan dio snaga (rezervu) smjestiti u Gladovici ili Barevu, radi kontrole Vrbasa.

Ukoliko bi ujutro neprijatelj pokušao ispade iz Jajca na pomenute položaje, treba ga dočekati bliskom vatrom i tući.

4. — *Veza:* Vezu sa Štabom brigade održavati sa kuririma. I. bataljon slaće izvještaje preko D. Mile.

5. — Čim odpočne akcija, Inžinjerska četa Divizije prekopaće put koji vodi od Jajca na prvoj okuki, t.j. jugoistočno od kote 515. Na tome mjestu prekopati i sporedni put koji ide sa sjeverne strane kote.

6. — Ukoliko bi neprijatelj navaljivao sa jačim snagama, I. bataljon povlačio bi se prema Magaljdolu, dok bi II. bataljon za to vrijeme sprečavao neprijatelja na svome sektoru, a zatim bi se povukao na stare položaje.

7. — Štab brigade nalazi se u Mrkonjić [Gradu], a poslije početka akcije preći će u zaseok Savatići, južno od Donje Mile, na koje mjesto slati sve izvještaje. Preko Štaba brigade slati i sve ranjenike.

8. — Znaci raspoznavanja: Pored već izdatih znakova raspoznavanja, ugovoreni znaci biće **Ognjen** Priča. III. bataljon osvjetljavaće vatrom gdje dođe, a ostali bataljoni paliće vatre kada pročiste pojedina sela.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODUI

Politkomesar, **M.³ Basta** (M. P.) Komandant, major, **M.⁴ Sijan**

Dostavljeno: Štabovima bataljona 1—4 i Inžinjskoj četi VI. divizije
u 14 časova⁵

BR. 152

**IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU ČETVIRTE NOU DIVIZIJE O DEJSTVU BRIGADE NA
PROSTORIJI SJEVEROZAPADNOG DIJELA BOSANSKE
KRAJINE U VREMENU OD 16 DO 28 JANUARA 1944 GO-
DINE¹**

**STAB
XI. KRAJIS. NO UDARNE
BRIGADE**

Str. p. br. 23/44
29.1. 1944 g.

15-dnevni operacijski
izvještaj dostavlja.—

ŠTABU IV. NOU DIVIZIJE

Jedinice ove brigade u vremenu od 16. do 31. januara 1944. god. imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

16.1. 1944. — I. bataljon u progonu neprijatelja, koji se je kretao iz Međuvođa u pravcu Brekinje, Kom-

³ Milan
⁴ Milan
⁵ Na originalu dopisano mastilom, latinicom.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istorijskog instituta JNA pod reg. br. 7—4. k. 776 A.

plenca i Slabinje.¹ II. bataljon na položajima Kruškovca i Hadžibajira. III. bataljon na položaju Kadin Jelovca. IV. bataljon na položaju D. Strigova i kontrola terena prema Slabinji i Bos. Novom.

- 17.1. 1944. — I. bataljon na položajima Vranovca i Komplenca. II. bataljon na položajima Kadin Jelovca, Hadžibajira i Kruškovca. III. bataljon na odmaranju u Pobrđanima. IV. bataljon na položaju D. Strigova i kontrola terena prema Bos. Novom i Kostajnici.
- 18.1.1944. — I. bataljon na položaju Babinca gdje je došao u sukob sa neprijateljem, koji je pošao s namjerom da pljačka. Neprijatelj je bio u jačini od 150 vojnika sa 30 kola. Sastav neprijateljske vojske — bili su Čerkezi, četnici i ustaše. Tom prilikom naneseni su mu gubitci od 11 mrtvih i više ranjenih. Zaplijenjeno je 18 konja, 15 amova, 2 karabina, 2 vojničke spreme, 8 šinjela. Naši nisu imali gubitaka. II. bataljon na položajima Hadžibajira, Kruškovca i Kadin Jelovca. III. bataljon na odmaranju. Sa ljudstvom je rađena borbena obuka i rukovanje automatskim oružjem. IV. bataljon na odmaranju u s. D. Strigovu.
- 19.1. 1944. — I. bataljon na odmaranju. II. bataljon na položajima Hadžibajira, Kruškovca i Kadin Jelovca. III. bataljon na položaju u Pobrđanima i kontrola terena prema Bos. Novom i Kostajnici. IV. bataljon na odmaranju.
- 20.1. 1944. — I. bataljon u pokretu iz s. Vranovca i Koz. Pobrđana. II. bataljon na položajima Hadžibajira, Kruškovca i Komplenca. III. bataljon na odmaranju u s. Pobrđanima. IV. bataljon na odmaranju u s. D. Strigovu.
- 21.1. 1944. — I. bataljon na odmaranju i kontrola terena prema Kostajnici i Dobrljinu. II. bataljon na položajima Hadžibajira, Komplenca i Kruškovca. III. bataljon u pokretu iz s. Pobrđana u Prusce. IV. bataljon u pokretu iz s. D. Strigova u Vel. Zuljevicu.
- 22.1. 1944. — I. bataljon imao je jediničnu obuku. II. bataljon u pokretu u s. Međuvođe. III. bataljon na

odmaranju i kontrola terena prema Kostajnici i Bos. Novom. IV. bataljon na odmaranju.

23. I. 1944. — I. bataljon na položaju u zasjedi na pruži između Volinje i Dobrljina. II. bataljon izvršio je pokret iz s. Međuvođa u Palančište. III. bataljon na zasjedi na pruži Volinja — Dobrljin. IV. bataljon u zasjedi na pruži Volinja — Dobrljin. Akcija, t.j. zasjeda nije uspjela, jer je neprijatelj otkrio namjere o našoj akciji i uslijed velike magle uspio je da povadi postavljene mine.
24. I. 1944. — I. bataljon u pokretu u s. Marine. II. bataljon na odmaranju u s. Palančištu. III. bataljon u pokretu u s. Marine — Jutrogošta. IV. bataljon u zasjedi na pruži između Ravnica i Poljavnice.
25. I. 1944. — I. bataljon u zasjedi na patrola neprijateljske koje se kreću od D. Dragotinje prema Brezičanima. II. bataljon na odmaranju i kontrolisanju terena na cesti Prijedor — Banja Luka i Prijedor — Bos. Dubica. III. bataljon na odmaranju u s. Marinima i kontrolisanje terena između Brezičana i Dragotinje. IV. bataljon na odmaranju u s. V. Zuljevici.
26. I. 1944. I. bataljon imao je sukob sa neprijateljem koji se je kretao sa jačim snagama od Brezičana i D. Dragotinje u pravcu G. Dragotinje. Neprijatelj je imao oko 10 mrtvih i više ranjenih.³ Sa naše strane 1 poginuo i 1 ranjen drug. II. bataljon na odmaranju i kontrolisanju ceste Prijedor — Banja Luka. III. bataljon na odmaranju u s. Marinima i kontrolisanje prema pruži Brezičani — Dragotinja. IV. bataljon na odmaranju u s. V. Zuljevici. Sa ljudstvom rađena jedinična obuka.
27. I. 1944. — I. bataljon u pokretu iz s. Marine u s. Palančište. II. bataljon na odmaranju i kontrola ceste Prijedor — Banja Luka. III. bataljon na odmaranju. Na večer je izvršeno kidanje pruge između Brezičana i Dragotinje. Pokidano je oko 2 km. pruge. IV. bataljon u zasjedi na pruži Svodna — Petkovac. Tom prilikom došao je u sukob sa

³ U izvještaju Brigade od 29 januara 1944 kaže se da su zarobljena i 3 neprijateljska vojnika i nešto ratnog materijala (Arhiv Istoriškog instituta JNA, reg. br. 10—4. k. 776 A).

neprijateljskom patrolom gdje su imali 4 mrtva i 5 ranjenih. Sa naše strane nije bilo gubitaka.

28. I. 1944. I. bataljon u pokretu iz s. Palančišta u Babiće.
II. bataljon u pokretu iz s. Babica u s. Bisticu.
III. bataljon izvršio je pokret iz s. Marine u V. Zuljevicu. IV. bataljon u pokretu iz s. V. Zuljevice u s. Palančište.

- 1) Gubitci: *Jedinica je u toku 14 dana imala slijedeće:*
a) *vlastitih:* borac 1 *poginuo*
b) *neprijat.:* boraca 25 *poginulo*
 borca 2 *zarobljena*
- 2) Plijen: a) *oružja:* 2 puške, 18 konja, 15 amova, 2 voj. sprema, 8 šinjela.
- 3) Naročito: Nema.

S. F. — s. N!

Politkomesar:	Načelnik štaba,	Zamj. komandanta,
Zivko ⁴	kapetan:	kapetan:
	Ljub. ⁵ Crnobrnja	Mikan ⁸

BR. 153

NAREĐENJE ŠTABA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE OD 30
JANUARA 1944 DRUGOJ, TREĆOJ I PETOJ BRIGADI ZA
PREBACIVANJE NA PROSTORIJU G. HRGOVI — POTO-
ČARI, G. SKAKAVA — RAŠLJANI I BIJELA«

ŠTAB
XVI NOU DIVIZIJE
Br
30 januara 1944.

ŠTABU II BRIGADE

Situacija: U toku 30 ov. mjeseca jedna neprijateljska motorizovana kolona prodrla je od Gračanice preko Sokola do Prav. Srnica. Danas u 18 časova

¹ Rodić
³ Ljuban
* Marjanović

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 13—1/6, k. 950.

ostala je u Prav. Srnicama. Dalji pokret i namjere ove kolone nisu nam tačno poznate, ali izgleda da treba da se probijaju u pravcu Brčkog. I bataljon II brigade u toku dana vodio je borbu sa njima i istrijebio nekoliko motoeiklista.²

Na sektoru Brčko — Celić — Lopare — Tuzla nalaze se duž ceste neprijateljske jedinice⁸ u pratnji bornih kola. U Sibošnici nalazi se jedna grupa fašista, oko 300, i 40—50 motociklista. Ovo stanje na navedenom sektoru bilo je 28 ov. mjeseca. Od tada nemamo izvještaja.

U Brčko stiglo je izvjesno pojačanje Njemaca⁴ i nekoliko bornih kola.

Za Tuzlu nemamo tačnih podataka, ali prije nekoliko dana u istoj su se nalazile nepotpuna VIII i V lov. pukovnija.⁵

Za Doboj novih podataka nemamo, a obzirom na ovu motorizovanu kolonu koja je došla od pravca Doboja, vjerovatno je i tamo stiglo neko pojačanje.

Cetnici sa Trebave preko svog komandanta tražili su pomoć od Njemaca u tenkovima, radi čišćenja Gradačca i Modriče. Nije nam poznato da li im je kakva pomoć upućena, ili je ova kolona trebala da sadejstvuje sa ovom bandom.

Obzirom na ova pojačanja neprijateljskih garnizona i njihovu aktivnost na ovome sektoru

NAREĐUJEMO:

- 1). II brigada odmah po prijemu ovog naređenja prikupiće sve svoje djelove, kao i djelove V i III brigade i prebaciti se na prostorijsku G. Hrgovi — Potočari.⁶ Prebacivanje, tj. pokret

² Opširnije o toj borbi vidi izvještaj Štaba Druge brigade od 30 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 9—6, k. 966).

³ i ⁴ U izvještaju Glavnostožernog ureda oružanih snaga NDH od 2 februara 1944 stoji:

»30. I. naišlo se na jak neprijateljski otpor istočno od Koraja (23 km s.i. Tuzle). Jedna skupina poduzela je podhvat radi otvaranja obzračne ceste Celić — Koraj...«

A u izvještaju od 3 februara kaže se da je jedna grupa Njemaca 31 januara stigla u Celić (vidi film pod reg. br. MNO—Zgb 4/159—160 i 161—163 u mikroteci Istoriskog instituta JNA).

⁵ Vidi dok. br. 220.

⁶ Prema zapovijesti Štaba Druge brigade od 30 januara 1944. bataljoni su bili ovako raspoređeni: Prvi u s. Vrela, Drugi u s. Potočari, Treći u s. G. Hrgovi i Četvrti u s. Perići (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 18—1/3, k. 966).

izvršiti preko Vučkovca, ili prema situaciji najkraćim pravcem. Na navedenoj prostorijski brigada će se zadržati do daljeg naređenja, kontrolišući pravac Smiče — Gračanica i Srnice — Srebrnik.

Napominjemo da se kod Cerika nalazi jedan mostić za prelaz preko Tinje, kao i podesan gaz za konje

- 2). III brigada u toku sutrašnjeg dana prebacice se na prostorijski Porebrica, odakle će se u toku noći, ukoliko se situacija ne izmijeni ili ne dobije neko naknadno naređenje od nas, prebaciti preko ceste Brka — Srnice na prostorijski G. Skakava — Rašljani.⁷ Sa ove prostorijski ova brigada imala bi zadatak da kontrolišu cestu Brčko — Srnice, kao i da odmah uhvati vezu sa jedinicama I brigade koje se nalaze u Musi. Maoči.⁸
- 3). V brigada u toku sutrašnjeg dana prebacice se na prostorijski Avramovina, odakle će se u toku noći prebaciti preko ceste i Tinje na prostorijski Bijela.⁹
- 4). III i V brigada sa prostorijski Porebrice — Avramovina prebacice se na navedenu prostorijski samo u slučaju da im bude onemogućen opstanak na navedenoj prostorijski, tj. ako ova neprijateljska kolona prođe cestom u bilo kom pravcu, a onda se brigada neće prebacivati na prostorijski Bijela — G. Skakava.
U slučaju da III i V brigada ne budu mogle izvršiti prebacivanje preko ceste Brčko — Srnice, a situacija bude to zahtijevala, onda manevrom ovo prebacivanje izvršiti preko Kerepa, Biberova Polja u pravcu Spionice i Srebrnika i postaviti se na navedenu prostorijski.
- 5). Operativno rukovodstvo III i V brigade sačinjavaće Stab III brigade.
- 6). Prilikom razmještanja svojih jedinica, u toku dana, naročito voditi računa da se jedinice ne pretrpaju i izbjegavati sva ona mjesta gdje neprijatelj može tući artiljerijom. U tom cilju štabovi brigada mogu mjesta svojih bataljona i pomjerati.
- 7). Svim sredstvima razviti ob. službu u cilju prikupljanja podataka o svakom pokretu neprijatelja, kao i pojačanja ukoliko i gdje stižu.

⁷ O rasporedu Treće brigade vidi njene izvještaje od 1 i 17 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3—1 i 5—1. k. 1243).

* i * Vidi dok. br. 177.

- 8). U cilju bržeg prebacivanja, obzirom da se kod II brigade nalaze velike komore i bolnica, to će Stab ove brigade prebacivanje izvršiti u što više mogućih kolona. Bataljonu koji se nalazi u Tokićima dati pravac Vučkovac — Cerik — Bijela — Potočari. Sa ovim bataljonom kretaće se i Štab divizije. Stab divizije nalaziće se u G. Hrgovima. Ukoliko bude situacija dozvoljavala, i III i V brigada ne budu se prebacivale na prostoriju Bijela — G. Skakava, odmah će uputiti po jednu jedinicu koja će intendanture i sanitete odvesti u sastav brigada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik, major.
Mil." Đukić

(M. P.)

Komandant, pukovnik,
D. L."

BR. 154

**NAREĐENJE ŠTABA SEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE OD 30
JANUARA 1944 ŠTABU PETNAESTE MAJEVIČKE BRIGADE
ZA DEJSTVO NA PROSTORIJI KORAJ — CELIC I PRE-
MA LOPARAMA¹**

**STAB
XVII BOS. U. DIVIZIJE NOVJ**

Broj: si.

30. I. 1944 god. u 12 čas.

ŠTABU XV MAJEVIČKE NOU BRIGADE

- 1.) Primili smo vaš izvještaj od jutros u 10.30 časova.¹
- 2.) Vaš je zadatak da sa vašom brigadom, u čvrstom sa-
deystvu sa Majevičkim NOP odredom, budete aktivni na nepri-
jatelja na prostoru Koraj — Celić i prema Loparama.³ U tome
pogledu daje vam se puna inicijativa u načinu izvršenja za-
datka. Mi smatramo da bi večeras ponovo trebalo napasti ne-
prijatelja u Koraju, ako za to postoji mogućnost. Na taj način,
aktivno, najbolje će se zatvoriti pravac Koraj — Zabrđe —
Bijeljina.

**Mileta
¹¹ Danilo Lekić**

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Isto-
riskog instituta JNA pod reg. br. 3—1, k. 982.

² Redakcija nije pronašla spomenuti izvještaj.

⁵ Vidi dok. br 162.

Nemamo još tačnih podataka o tome da li je neprijatelj ušao u Bijeljину.⁴ Cim ih dobijemo, obavijestićemo vas. Takođe nemamo tačnih podataka o situaciji prema Brezovom Polju i Ražljevu. Izgleda da je neprijatelj do sada na tom sektoru vršio samo ispade. Sem toga manje je vjerovatno da je neprijatelj upao u Bijeljину. Za svaki slučaj vi osmatrajte pravac Bijeljina — Zabrđe.

3.) Da bi se zatvorio pravac od Tuzle prema Loparama, naredite vašem bataljonu na Kamenitom Brijegu da bude aktivan na cesti od Lopara prema Mačkovcu i da poruši noćas ćuprije oko Lopara, kako neprijatelj ne bi nesmetano mogao da saobraća na toj cesti od Tuzle prema Loparama — Celiću. U toku sutrašnjega dana ovaj bataljon, oslanjajući se na položaje Kameniti Brijeg, treba da postavi jače zasjede na položajima kod Lopara, tako da ova zasjeda napada na neprijatelja koji bi se kretao cestom. Ako je za izvršenje ovoga zadatka malo samo jedan vaš bataljon, onda taj sektor treba pojačati sa jednom jedinicom iz Majevičkog odreda. Napominjemo da je ovo važno iz razloga jer bi preko Lopara neprijatelju mogla stizati pojačanja od Tuzle. S druge strane, govori se da će neke neprijateljske domobranske snage, možda zajedno sa četnicima, preduzeti pokret preko Lopara, Tobuta, Maleševaca za Bijeljину. Isto tako potrebno je da se dijelovi odreda spuštaju neposredno na cestu sa Zutavke i Mirošavaca, rušeći ćuprije i dočekujući neprijatelja na cesti Čelić — Lopare.

Da bi se osiguralo jedinstvo akcije vaše brigade i Majevičkog odreda, pozovite jednoga člana Štaba Majevičkog odreda do vas.

4.) Kod nas se još uvijek nalazi 15 kola hrane, koja je hrana namijenjena bolnici u Jablanici. Obzirom da je ova hrana nužno potrebna ranjenicima u Jablanici, potrebno je da nas čim prije obavijestite o tome da li postoji mogućnost da uputimo i kojim pravcem ovaj transport hrane za Jablanicu. Ova hrana već nekoliko dana čeka, a ranjenici oskudijevaju sa ishranom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar.

Komandant — pukovnik,
Gligo³

P. S.

Prema podacima koje smo dobili, u Zvorniku nema nikakvih drugih neprijateljskih snaga, sem nešto -zelenog kadraκ.

⁴ Vidi dok. br. 173.

⁵ Gligoriye Mandić

AVIZO NAREĐENJE ŠTABA SEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE OD 30 JANUARA 1944 ŠTABU ŠESNAESTE MUSLIMANSKE BRIGADE ZA POKRET PREMA POSAVINI I GRADAČCU¹

**STAB
XVII BOS. U. DIVIZIJE NOVJ**

Broj: si.
30.1. 1944 g. u 13 časova

ŠTABU XVI MUSLIMANSKE NOU BRIGADE

P o l o ž a j

- 1.) Primili smo vaš izvještaj pisan 29 o. mj. u 8 sati.²
- 2.) Avizira se pokret vaše brigade za prekosutra 1. II. o.g. Pretstoji pokret vaše brigade prema Posavini i Gradačcu (ukoliko se situacija ne bi izmijenila). Za pokret u tom oravcu izdaćemo vam posebno naređenje.³ Do pokreta posvršavajte sve poslove oko popune i sređivanja vaše brigade, kao i učvršćenja narodne vlasti u tom kraju.
- 3.) Nismo dobili odgovor na pismo koje vam je donio juče naš kurir drug Vojo, iako smo mu naglasili da donese odgovor. S toga nam odgovorite odmah na isto po novoj vašoj vezi.
- 4.) Situacija na sektoru Koraj — Celić — Lopare ovakva:
Sinoć je neprijatelj od strane Majevičke brigade⁴ vraćan od Tutnjevca i nagnan u bjekstvo prema Koraju, gdje se je zadržao.⁵ Juče poslije podne neprijatelj je dobio nešto pojačanja u Koraju. Danas, t.j. do sada nije bilo borbe na tom sektoru.
Prema najnovijim podacima koje smo dobili, nema nikakvih neprijateljskih snaga u Loparama. Kao što smo vam i juče naredili, ukoliko bi neprijatelj pokušao probijati se pravcem Lopare — Tobut — Maleševci, potrebno je da i vi u tom slučaju budete aktivni, udarajući neprijatelju u bok, dok bi ga

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4—1, k. 982.

² Redakcija nije pronašla spomenuti izvještaj.

³ Brigadi je naređeno da izvrši pokret 3 februara. Vidi o tome naređenje Štaba Sedamnaeste NOU divizije od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 6—1, k. 982).

⁴ Odnosi se na Petnaestu majevičku brigadu. Vidi o tome još i njen izvještaj od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1—1/3, k. 993).

⁵ Vidi dok. br. 153, objašnjenje 3 i 4.

Majevička brigada u tom slučaju napala sa linije koju drži: Kameniti Brijeg — Udrigovo — Maleševci — Puškovac.

Nemamo još tačnih podataka o tome da li je neprijatelj ušao u Bijeljinu ili ne. Po svemu sudeći, izgleda da nije. Sa tog pravca možete se obavještavati od Komande mjesta Trnava.

5.) Opanaka nema, pošto je izrađeni broj istih već razdijeljen jedinicama. Nastojte da taj problem sami riješite. Sto se tiče platna za šajkače, za sada nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,

Komandant—pukovnik,

BR. 156

**NAREDBA ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE OD
30 JANUARA 1944 O FORMIRANJU KOMANDE MJESTA ZA
BILECKI SREZ¹**

N A R E D B A br. 2

ŠTABA XXIX UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
od 30 januara 1944 godine

(OTSJEK ZA POZADINSKE VLASTI HERCEGOVINE)

I.

Prema ukazanoj potrebi formira se Komanda mjesta za Srez bilečki.

1. — Za komandanta mjesta Bileća postavlja se drug *Vlado Vujović*, dosadašnji pretsjednik Narodnooslobodilačkog odbora opštine Divin.

2. — Za zamjenika komandanta mjesta Bileća postavlja se drug *Petar Stijačić*.

3. — Za pomoćnika komandanta mjesta Bileća postavlja se drug *Marko Aleksić*, dosadašnji zamjenik političkog komesara 4 bataljona XII brigade.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 12/10, k. 1143 A.

Postavljena komanda mjesta preuzeće odmah dužnost, pošto prethodno predaju dužnosti na kojima su do sada bili.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Dragiša Ivanović

Sef odsjeka
za vojno-pozadinske vlasti
Petar Komnenić

(M. P.)

BR. 157

NAREĐENJE ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 30 JANUARA 1944 JUŽNOHERCEGOVACKOM I SJEVERNOHERCEGOVACKOM NOP ODREĐU ZA SADEJSTVOVANJE PRI IZVOĐENJU AKCIJA U JUŽNOJ HERCEGOVINI¹

**STAB
X. HERCEGOVAČKE BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE**

Broj: si.
30. januara 1944. god.
u 21 sat
s. Krstače

Vrlo je hitno.

**ŠTABU SJEVERNOG I ŠTABU JUŽNOG
HERCEGOVAČKOG N.O.P. ODREDA**

»Princ Eugen« divizija, poslije neuspjele ofanzive na slobodnu teritoriju, prebacuje se i smješta u garnizone sjeverne i južne Hercegovine.² Njihove namjere u potpunosti nam nisu poznate, ali je vjerovatno da momentalno nemaju ofanzivnih namjera na naše snage, nego su ovdje više da bi se odmorile, a nije isključeno da se koncentrišu i radi čuvanja obale od Saveznika. Moral ove divizije je više nego slab, vojska je iznurena, izgladnjela i slabo opremljena. Do sada ove trupe aktivno su koristile komunikaciju: Mostar — Stolac — Ljubinje i nji-

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 19—I. k. 1148—I.

hove jače snage nalaze se kako u Stocu i Ljubinju tako i u okolnim selima. Također neprijatelj koristi komunikaciju: Mostar — Nevesinje — Gacko i ima namjeru da očisti komunikaciju Gacko — Bileća.

Naša XII. brigada vodila je 28. i 29. o. mj. jake borbe na Stepenu a i Kobiljoj Glavi sa Švabama, tako da su neprijatelju naneseni znatni gubici i zaplijenjen je izvjestan ratni materijal.³ Zarobljeno je također nekoliko Švaba.

Naš jedan bataljon napravio je u toku 29. o. mj. zasjedu na Zegulji, ali usljed zakašnjenja nije napravio jaku prezidu, tako da je kamion ipak uspio pobjeći iako su bačene u njega bombe i čitava posada izranjavana.

Od Štaba divizije naša brigada prema posljednjoj zapovijesti dobila je naređenje da zajedno sa vama ispolji punu aktivnost na komunikacije kojima se kreću švapske kolone.⁴

Da bi u potpunosti izvršili postavljeni zadatak, potrebno je: "

1.) Da sa nama održavate **najtješnju vezu**, obavještavajući nas o samim neprijateljskim snagama u Nevesinjskom, Gatačkom, Bilečkom, Stolačkom, Ljubinjskom i Trebinjskom garnizonu. Naročito detaljne podatke o snagama, kao i rasporedu i namjerama neprijatelja u Stolačkom, Ljubinjskom, Bilečkom pa i Trebinjskom garnizonu. Također nas izvještavati o pokretu neprijatelja na komunikacijama i njihovim obezbjeđenjima na njima.

2.) Da bi na vrijeme mogli udariti po neprijatelju na komunikacijama, potrebno je da Štab Južnog odreda naredi svojim jedinicama **da se što temeljitije onesposobi put: Stolac — Berkovići a i put: Ljubinje — Trebinje.**⁵ Također Štab Sjevernog odreda treba da preduzme odmah onesposobljavanje puta: Nevesinje — Trusina — Berkovići, kao i puta od Berkovića do Divina i od Divina do Plane. Za ovo koristiti i mobilisati **što više seljaka.**

Smatramo da se ovo onesposobljavanje treba shvatiti kao vrlo važno, jer zadržavanje neprijatelja na tim preprekama omogućuje nama da se sa brigadom bacimo na ona mjesta gdje neprijatelj pokušava da prodire i da nam da vremena da ga možemo tući.

3.) Naredite svojim jedinicama da održavaju direktno vezu sa nama. kako bi na taj način bili uvijek na vrijeme oba-

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 171.

⁴ Vidi dok. br. 149.

⁵ O rasporedu i dejstvu Južnohercegovačkog NOP odreda vidi njegov izvještaj od 18 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 30—9, k. 1144—1).

viješteni o svim promjenama. Jedino na taj način biće omogućen manevar brigade i njeno uspješno djelovanje.

Mi se sada nalazimo na prostoriji: Granica — Zvijerina — Krstača — Simijovo.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Cedo Kapor

Načelnik štaba,
Mus. R. Dizdarević

Komandant,
N.^s Ljubibratić

(M. P.)

BR. 158

NAREĐENJE ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ OD 31 JANUARA 1944 ŠTABU DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE DA SE PREBACI NA PROSTORIJU KALINOVIK — JAHORINA I SMIJENI PETU NOU DIVIZIJU¹

**ŠTAB
III KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE**

Str. pov. br. :
31.1. 1944 god.

ŠTABU XXVII NOU DIVIZIJE

Položaj

Poslije neuspjele šeste neprijateljske ofanzive,⁴ koja je pretrpjela potpuni kako vojnički tako i politički neuspjeh, naše su jedinice na svim područjima naše zemlje prešle odmah u ofanzivu i ponovo osvojile i uvećale slobodnu teritoriju. Između ostalih područja, jedinice ovog korpusa u sadejstvu sa V krajiškom divizijom¹ poslije kraćeg odmora ponovo su zavladaile većim dijelom istočne Bosne.⁴ Važnost istočne Bosne je za nas

• Nikola

¹ Kopija originala, pisana na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 38/1—2, k. 408.

² Vidi dok. br. 35, objašnjenje br. 6.

³ Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 181 i dok. br. 175 u ovoj knjizi.

⁴ Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Trećeg korpusa od 6 marta 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/1—3, k. 408).

velika, kako vam je i poznato, zbog budućih operacija sa ovog terena preko rijeka Drine i Lima.⁵

Prema naređenju Vrhovnog štaba vaša divizija trebaće da se prebaci na prostor Kalinovik — Jahorina⁶ sa zadatkom da kontroliše ovaj teren i da smijeni V krajišku diviziju koja treba da ide na svoj zadatak.⁷ S obzirom da su Foča, Goražde i Cajniče u našim rukama, to će vaša divizija imati prilično veliki prostor za kontrolisanje i izvođenje akcija. Prema istom naređenju Vrhovnog štaba sa vama će trebati da pođe i veliki broj političkih radnika⁸ na taj teren. Prije polaska na određeni teren ispitajte mogućnost likvidacije Rogatice.⁹ Podaci kojim mi raspolazemo ne govore o nekim jačim snagama u Sokolcu i Rogatici. Vaše prisustvo na tom terenu treba da se osjeti naročito na putevima u vidu zasjeda i prepada na pojedine neprijateljske transporte kao i na skijaška odjeljenja koja izlaze iz Sokolca u pravcu vaših položaja. Pošto vam upućujemo eksploziv za rušenje, to ćemo isti upotrijebiti za rušenje željezničke pruge i objekata na njoj u cilju da neprijatelj ne uspije da uspostavi željezničku vezu Sarajeva sa Višegradom.

Naša XVII divizija, bez VI bosanske brigade, nalazi se na Majevidi¹⁰ radi sređivanja i vršenja mobilizacije za popunu. U vezi brzog pokreta vaših jedinica na prostoru Kalinovik — Jahorina — Goražde, mi smo izdali naređenje da se XVII divizija što prije sredi i popuni a zatim da se prebaci na ovaj teren, tj. VI brigada za kontrolu doline rijeke Drine,¹¹ a XV majevidička brigada na prostoru Kladanj — Živinice¹² sa zadatkom

⁵ U drugoj polovini marta 1944 preko Drine i Lima prešle su Druga proleterska i Peta divizija u Srbiju, gdje su više od dva mjeseca vodile borbu. Opširnije o tome vidi tom I, knj. 7 i Ratni dnevnik (sveska 2) komandanta Pete divizije Milutina Morače (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 2/1, k. 2015).

* Pošto je na tom sektoru tada bila raspoređena Peta divizija, to su tek po njenom odlasku, u prvoj polovini marta, poslate tamo jedinice Dvadeset sedme divizije. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Trećeg korpusa NOVJ od 8 marta 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 54—1/7, k. 408 A).

⁷ Vidi dok. br. 160.

* Vjerovatno se odnosi na Nisima Albaharija, Gruju Novakovića, Muju Hodžića-Crnog (umro) i Tomu Neda, jer su oni tada bili sa jedinicama Dvadeset sedme divizije i politički radili na području Sarajeva, Rogatice i Kalinovika.

* Opširnije o napadu na ovo mjesto vidi izvještaj Štaba Dvadeset sedme NOU divizije od 4 marta 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 6/1—7, k. 1111).

¹⁰ Vidi izvještaj Štaba Sedamnaeste NOU divizije od 29 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 2—3, k. 982).

¹¹ Vidi Operacijski dnevnik Sedamnaeste NOU divizije i izvještaj Štaba Šeste brigade od 21 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3—7, k. 982 i reg. br. 2—6, k. 989).

¹² O rasporedu Brigade vidi dok. pod reg. br. 2—3 i 8—1, k. 982 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

čišćenja ovog terena od zaostalih četničkih grupa i zelenog kadra. Predložili smo Vrhovnom štabu da se iz sastava XVI vojvođanske divizije prebace dvije vojvođanske brigade na sektor Zvornik — Srebrenica, kako bi se cijela XVII divizija mogla prebaciti na prostor Vareš — Olovo — Kladanj.

Pored mobilizacije za popunu XVII NOU divizije, mi smo javili drugu Vladi¹³ da uzme u izbor i vašu XVII majevičku brigadu koja je brojno oslabila.

Ako se IV krajiška brigada sa Južnomoravskom brigadom nalazi još na tom terenu, hitno im prenesite naređenje da se odmah prebace preko Goražda u sastav svojih jedinica.¹⁴ Ove brigade su trebale izvršiti pokret odmah, jer to iziskuje kako taktička situacija kod njihovih jedinica, tako i ekonomske prilike toga kraja.

Pokret vaše glavnine u pravcu Srebrenice — Fakovića otpada, s obzirom na novi zadatak koji je dobila vaša divizija. Za ovaj pokret trebate izvršiti sve pripreme kako bi se što prije mogli prebaciti na određenu prostoriju.

Mi smo sa naše strane preduzeli potrebne mjere za dobavljanje namirnica sa Majevice, ali ove namirnice biće prvenstveno upotrijebljene za ishranu bolnice koja još uvijek broji oko 300 na licu. U pogledu nabavke hrane postupiti u duhu uputstava datih drugu Zvonku,¹⁵ tj. organizujte doturanje hrane sa jednom jedinicom iz srebreničkog kraja.

Vod iz VI bosanske brigade koji se nalazi kod vas prvom vezom uputite u sastav svoje jedinice, a što ste trebali sami učiniti.

Radio-stanica nije kompletna da bi vam je mogli odmah poslati, jer je motor uz ovu stanicu neispravan, te čim se ovaj dovede u ispravno stanje i radio-telegrafisti obučeni, poslaćemo vam radio-stanicu i radio-telegrafistu, a dotle održavajte kurirsku vezu sa nama putem kurira preko Vlasenice.

Vašu XIX brigadu zadržaćemo još radi sređivanja i popune pa ćemo je onda uputiti prema Romanijskom partizanskom odred koji će trebati da ostane na tom terenu.

Od poslate spremljene koju vam šaljem jedan procenat izdati će za potrebe Romanijskog partizanskog odreda.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,
pukovnik:
y 16

(M. P.)

Komandant,
generalmajor:

18 Vladimir Popović
15 Vidi dok. br. 175.
16 Riječ je o Zvonku Grakaliću.
17 Jovo Vukotić

**NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD
31 JANUARA 1944 POTČINJENIM JEDINICAMA ZA UPU-
ĆIVANJE LJUDSTVA NA KURSEVE I ZA RASPORED I
DEJSTVA U CENTRALNOM DIJELU SREDNJE BOSNE¹**

**STAB
I PROLETERSKE DIVIZIJE
NOV JUGOSLAVIJE**

Broj
31 januara 1944.

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE i XIII
PROLETERSKE BRIGADE

P o l o ž a j

1. — 2. ov. m., najkasnije do 12 časova, dostavite ovom Štabu:

- a) operativni izveštaj za vreme od 15 do 31-1-
- b) brojno stanje ljudstva, naoružanja i stoke na dan 1 februara,³
- c) preglede gubitaka (poginulih, ranjenih, zarobljenih i nestalih)⁴ za ceo mesec januar, bez obzira da li je u tom vremenu takav koji pregled već dostavljen. (Listu gubitaka dostaviti naknadno.)

2. — Razrez ljudstva za kurseve i službe:

	PRVA BRIGADA	TRINAESTA BRIGADA	liči pvi UOLU VI
Radiotelegrafski kurs	4	4	pismeni i pouzdani
Prateći bataljon V.5 Štaba	5	5	stari borci, odani i pouzdani
Političko-parliski kurs pri Korpusu	8	7	bataljonski i četni par- tiski, skojevski i vojni rukovodioci
S V E G A	17	16	

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 3/7, k. 712.

- Vidi dok. pod reg. br. 3/1—2/1, k. 713 i 18—1'2, k. 727 u Arhivu Istoriskog instituta JNA. Na originalu tekst pod »a« dopisan je mastilom, latinicom.

³ Nije pronađeno.

⁴ Vidi dok. pod reg. br. 3/1—4 i 3/2—4, k. 712 A u Arhivu Istoriskog instituta JNA

⁵ Vrhovnog

Štabovi brigada odmah će prikupiti borce po ovom razrezu, tako da se borci iz obe brigade skupe u s. Imljani kod Štaba I Proleterske brigade 3. o.m. do mraka.

Sve ovo ljudstvo Stab I Brigade formiraće u jednu grupu, odrediti privremenog starešinu i uputiti preko Bešpelja i Mrkonjić Grada za Drvar. Uz put da se obaveštavaju o situaciji. Takođe da ispituju mogućnost korišćenja železnice do Drvara.

Za određene borce uputiti podatke sa karakteristikama Vrhovnom štabu, odnosno Štabu Korpusa.

Rokovi za gore naredeno su obavezni, ne mogu se odložiti, jer su vezani sa drugim postupcima.

3. — Večeras iz Drvara kreće popuna od prekomoraca — Slovenaca® za XIII Brigadu.

Popuna od prekomoraca — Crnogoraca za I Brigadu kreće sutra več.

Ukupno ih ima oko devet stotina. Ako mognu koristiti železnicu, za dolazak do tuda biće im potrebno 3—4 dana.

Štabovi brigada organizovaće doček za svoju popunu, organizovati irr. smeštaj i ishranu i odmah pristupiti podeli po jedinicama. Prema borcima te popune mora se biti pažljiv i pravilno s njima postupati imajući u vidu da su oni pod mnogo drugačijim okolnostima živeli i da su do sada bili daleko od svega onoga što smo mi pa i ceo narod prepatili, kao i to da oni još nemaju ni približno poznavanje o nama i našem načinu života i delovanja. Stare partije, kadrove i stručno kvalifikovane borce iz te popune štedeti.

° Odnosi se na Slovence iz Slovenačkog Primorja koji su poslije Prvog svjetskog rata potpali pod italijansku vlast, pa su tako bili i mobilisani u njihovu vojsku, kao i na zarobljene i internirane Slovence. Poslije kapitulacije Italije, oslobodivši se fašističkih čuvara, oni su izrazili želju da stupe u NOVJ i dadu doprinos borbi za konačno oslobođenje od neprijatelja. Od njih, kao i od ostalih zarobljenih i interniranih Jugoslovena formirana je 20 oktobra 1943 u logoru Karbonara, kod Barija u Italiji, Prva brigada, nazvana »prekomorska«. Kasnije, tj. 1943/44 od svih Jugoslovena koji su bili u logorima u Italiji formirane su još četiri takve brigade. Prva brigada je prebačena na srednjodalmatinske otoke (Korčula, Hvar i Vis), čiji je jedan dio raspoređen na Korčuli, gdje je uzeo učesća u poznatim borbama na tom otoku, a zatim je prebačen na Vis. Drugi njen dio, u jačini četiri bataljona, pokušao je da se prebaci preko Šolte na kopno, kod Starog Trogira. Nakon povlačenja s Korčule i neuspjelog prebacivanja kod Starog Trogira, sve ljudstvo Brigade koncentrisano je na otoku Visu, odakle je noću 3/4 januara 1944 upućeno za Telašćicu, na Dugi Otok. Noću 7/8 januara Brigada je prebačena na kopno u rejonu Biograda (luka Drage) i upućena u Drvar, gdje je rasformirana, a njeni borci raspoređeni u jedinice Prvog proleterskog korpusa. Opširnije o svemu tome vidi knjigu depeša Štaba Prve proleterske divizije u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—15, k. 706 i tom Mornarice, knj. 1, dok. br. 56. objašnjenje br. 2.

Niže štabove i komande jedinica upozoriti na ovo, te da i oni u svom delokrugu izvrše potrebne pripreme, a potom da mogu stalno sprovoditi i kontrolisati pravilan postupak sa novom popunom.

4. — Nemci su napustili Prozor, Gornji Vakuf i Kupres. Delovi X Divizije nalazili su se tri dana u Bugojnu,⁷ no sada je ponovo u Bugojno došao veći broj Nemaca sa tenkovima i kamionima.

U Mrkonjić Gradu se nalaze naši.⁸ Neprijateljska kolona koja je pre neki dan krenula ka Mrkonjić Gradu vraćena je.

5. — Naša III Kr. brigada doći će na sektor Mrkonjić Grada. I Proleterska brigada na tom pravcu tražiće sa III Proleterskom (Krajiškom) brigadom vezu.

6. — Avionske pošiljke očekujemo i dalje u Koričanima. Na Petrovom Polju skinuti signale. Stab XIII Proleterske brigade uputiće poručnika Ljubomira Marića »Ljubeza« za Koričane, koji će tamo organizovati za engleske avione nove signale, koji neće biti stalni, već desetodnevni i to po sledećem: od 1 do 10 februara o.g. 7 vatri u vidu slova ipsilon.

od 11 do 20 februara o.g. 12 vatri u vidu latinskog slova »H«

od 21 do 29 februara o.g. 9 vatri u krugu i 1 u centru kruga.

¹ Odnosi se na dijelove Trećeg bataljona Devete krajiške brigade i Travničkog NOP odreda. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Devete krajiške brigade od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 4/3, k. 854).

⁸ Odnosi se na Treću ličku brigadu (vidi dok. br. 144).

" Na drugoj strani originala slova »Y«, »H« i krug s tačkom u sredini, koji ozifačavaju ugovorene signale, napisani su mastilom, s onoliko tačaka koliko je vatri određeno za jedno slovo — signal.

7. — Štabovi brigada podesiće raspored i zadatke svojim jedinicama, tako da se one što više i bolje odmore. Ni na jednom pravcu ne držati krute frontove, već jedinice držati prikupljene, a obezbeđenja i izviđanja za akcije vršiti daljnjim patrolama.

XIII Proleterska brigada, čim stigne njen V Bataljon,¹⁰ uputiće svoju Brigadnu ambulantu i I Bataljon na sektor Očauš — Buletić — Pribinić. Kad stigne popuna, cela XIII Brigada (sein V Bataljon koji će ostati kod Divizijske bolnice) preći će na sektor Pribinić — Buletić — Očauš — Mladikovina — Blatnica — Šerići — Bukovica¹¹ i sa te prostorije dejstvovati na komunikacije duž reka Usora, Bosna i Lašva.

I Proleterska brigada ostaće uglavnom u dosadanjem rasporedu,¹² za dejstvo u dolini Vrbasa i na sektor između Travnika i Vrbasa. Kad XIII Proleterska brigada pređe na novi sektor,¹³ I Proleterska brigada primiće zaštitu Divizijske bolnice uzimajući privremeno u operativnom pogledu pod komandom i V Bataljon XIII Brigade. No ovo je perspektiva našeg daljeg rasporeda i rada, a konkretno naređenje po ovome naknadno će se dati.¹⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,

Načelnik,
major,
Moma Đurić

Komandant,
p. pukovnik,
Vaso Jovanović

(M. P.)

P. S.¹⁵

- 1) Vašeg intendanta Piceka traže na intendantski kurs.
- 2) Intendanta ove Divizije poručnika Voju Brankovića hitno pozovite kod vas. Čim dođe, da se javi telefonom nama. (I on ide na kurs.)

Bataljon je ušao u sastav Brigade početkom februara 1944 (vidi dok. pod reg. br. 8—1/1, k. 727 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

¹¹ i " O rasporedu jedinica u to vrijeme vidi dok. u prethodnom objašnjenju.

¹² Opširnije o tome vidi njen izvještaj od 19 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 4,1—2/1, k. 713).

" Vidi naređenje Štaba Prve proleterske divizije od 12 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 4/1—4, k. 714).

¹⁵ Na originalu dopisano mastilom. latinicom.

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PETE NOU DIVIZIJE OD 31 JANUARA 1944 ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE O NAREĐENJU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ U VEZI S KONCENTRACIJOM ČETNIKA NA LIMU¹

Š T A B

V. N O U D A R N E D I V I Z I J E

I. BOS. KORPUSA

Str. pov. br. 17/44
Dne 31. I. 1944 god.
u 23.30 h.

ŠTABU II. PROLETERSKE NOU DIVIZIJE

Položaj

1.) Po naređenju Vrhovnog štaba,² vaša i naša divizija treba da zajedničkim akcijama poprave situaciju na graničnom sektoru Bosne, Sandžaka i Srbije zbog koncentracije četnika na Limu.³

Istim naređenjem naš štab privremeno preuzima komandu nad vašom divizijom.

2.) U vezi sa gornjim, potrebno je da odmah uspostavimo što bolju vezu. Takođe, u duhu datog zadatka, treba da vršimo postavljanje i raspored naših jedinica.

Vrhovni štab javio nam je da će se vaša divizija nalaziti na sektoru Rudo — Čajniče,⁴ upravo da se već sada tamo nalazite. Da bi smo znali i mogli što pravilnije postaviti zadatke jedinicama obeju divizija, potrebno je da nas najhitnije izvestite o sledećem:

a) podatci o neprijatelju, jačini, sastavu, mestima koncentracije, namerama i td., stanje garnizona Prijepolje i Pljevlja i eventualne promene u njima za poslednjih nekoliko dana;

b) stanje kod vaše divizije u pogledu udarne sposobnosti (umor jedinica) i naoružanje (prosečno dobro).⁵

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 13—1, k. 781 A.

* Vidi Ratni dnevnik — sveska 2, komandanta Pete NOU divizije Milutina Morače (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 2/1, k. 2015).

³ Vidi tom I, knj. 7.

⁴ O rasporedu Druge proleTERSKE divizije vidi tom I, knj. 16, dok. br. 112, 123, 127 i 136.

⁵ Riječi u zagradi: »prosečno dobro« dopisane su mastilom, latinicom.

3.) Momentalni raspored vaših jedinica treba da bude sektor Zaborak — prema Rudom i sektor s. Poblacé, osiguranje od Pljevalja.

4.) Situacija kod nas je sledeća:

Dve železničke bojne (legija i domobrani) nalaze se na sektoru Podgrab — Prača — Renovica — Bare sa 2—3 tenka i dve baterije brdskih topova. Služe za osiguranje i za popravak pruge. Ove snage smenile su jedan nemački bataljon koji je pre nekoliko dana krenuo u pravcu Rogatice. Jačina neprijateljskih snaga na ovoj pruzi promenljiva je i zavisi od naše aktivnosti. Prugu su popravili od Prače. Neprijatelj drži Rogaticu i Višegrad, ali ne znamo jačinu. Nemci su povremeno dolazili u Goražde. U Trnovu nalazi se milicija, koju Nemci pokušavaju da organizuju sa četnicima, upravo na tome aktivno rade. Po poslednjim podacima, u Sarajevu nema većih nemačkih snaga.

31. I. u zoru naša dva bataljona izvršila su napad na Goražde.⁶ Imali smo podatke da su u njemu četnici i milicija. Oni su ga držali i 23. januara, kada smo ga zauzeli i porušili žičani most. Još nemamo izveštaja otuda. Vaš Proleterski bataljon napadao je s desne strane r. Drine. U slučaju da ga zauzmu, on će ostati na toj strani. X. brigada nalazi se na sektoru Kalinovika gde razbija preostale četničke grupe.⁷ Naime, većina četnika razbežala se kućama i u grupama su ostali samo najokoreliji zlikovci.

IV. brigada nije nam još stigla, sa njom ide i Južnomoravska. One su bile pre nekoliko dana na sektoru Glasinac i dobile su naređenje da krenu ovamo. Čudi nas, a i zabrinjuje što ih već nema.

5.) Da bismo što pre uspostavili vezu, poslaćemo jedan bataljon I. brigade u s. Trpinje. On će tamo biti 3. februara do podne. Jedan bataljon ćemo imati oko s. Kozarevina (u Čajniču do sad nije bilo nikoga).

Čim dođe IV. brigada, a po dobijenim podacima od vas, mi ćemo moći pregrupisati naše snage i poslati dve naše brigade za operacije.

6.) Po dolasku Južnomoravske brigade poslaćemo vaš bataljon zajedno sa njom k vama. Južnomoravska brigada ulazi u sastav vaše divizije.

7.) Očekujemo svakoga dana savezničku pomoć u materijalu (odjeći, obući i municiji). Vrhovni štab naredio nam je da taj materijal delimo sa vama, t.j. da ćemo materijal pro-

* Goražde su zauzeli bataljoni Prve krajiške brigade. Ali 3 februara neprijateljske snage su ponovo ušle u Goražde. Opširnije o tome vidi dopis Štaba Pete NOU divizije od 4 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 14—1, k. 781 A).

• Vidi dok. br 122.

porcionalno deliti. Radi toga je potrebno da nas odmah obavestite o brojnom stanju vaše divizije, kako bi materijal pravilno raspodelili. U vaše brojno stanje mi ćemo uračunati vaš bataljon koji je kod nas i Južnomoravsku brigadu. Javite kako Btožite sa municijom, a uz broj ljudstva i stvarne potrebe u odeći i obući.

8.) Iduća naša veza treba da bude preko s. Trpinje. Mi ćemo se zadržati u Foči do dolaska IV. i Južnomoravske brigade, a potom ćemo odmah krenuti na sektor Cajniča.⁸ No, da bi imali svakodnevnu vezu, šaljemo vam plan radioveze. Mi ćemo vas početi slušati od 3. februara oba puta. Ako treba korigirati šta u planu veze, javite hitno.

9.) Pisali smo Štabu IV. sandžačke brigade da njihova brigada dejstvuje prema Pljevljima i na komunikaciju Pljevlja — Boljanići i da se poveže sa vašim jedinicama.⁹ Naše kurire za vas takođe upućujemo preko njih.

10.) Vaše teže ranjenike treba, po našem mišljenju, da pošaljete na slobodnu teritoriju preko Ceotine.

Nekoliko drugova Sumadinaca sa drugom Milosavom¹⁰ nalaze se kod Južnomoravske brigade. Zamenik¹¹ komandanta i zam.¹² politkomesara Sumadijske brigade bili su ranjeni kod Prijepolja i njih je primio Štab III. korpusa. Štab Južnomoravske brigade znaće поближе o njima reći.

Zajedno sa Južnomoravskom brigadom došao je i drug Mihajlo.¹³

Došli su nam drugovi oficiri¹⁴ koji su bili kod vas.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
I.¹⁵ Materić

Komandant, pukovnik:
M.¹⁶ Morača

PRILOG :
Plan radioveze!

⁸ Raspored jedinica Pete NOU divizije vidi se iz njenog dopisa od 4 februara 1944 (vidi dokumenat u objašnjenju br. 6).

" O rasporedu i dejstvu spomenute brigade vidi tom I, knj. 16, dok. br. 126 i 127.

¹⁰ Milosavljević

" Narodni heroj Miloš Dudić. Umro od zadobijenih rana početkom januara 1944 godine.

¹² Slobodan Krstić

" Blagoje Nešković

" Odnosi se na vojno-političke rukovodioce iz Pete NOU divizije, koji su bili na kursu u Pljevljima pri Štabu Drugog udarnog korpusa NOVJ.

¹¹ Ilija

" Milutin

**IZVJEŠTAJ ŠTABA JEDANAESTE NOU DIVIZIJE ŠTABU
PETOG KORPUSA NOVJ O DEJSTVU NA PROSTORIJI SJE-
VERNOG DIJELA CENTRALNE BOSNE U VREMENU OD
15 DO 31 JANUARA 1944 GODINE¹**

**STAB
XI DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE**
Op. str. pov. broj: 14/44
31 januara 1944 godine
Položaj

**15-dnevni operacijski izvještaj,
za vrijeme od 15—31 januara
1944 g., dostavlja.**

**ŠTABU 5 KORPUSA NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE**

Položaj

Jedinice ove divizije u vremenu od 15—31 januara 1944 god. imale su slijedeći dodir sa neprijateljem:

16 januara 1944 — *Snage V KNOU brigade* kontrolisale su sektor na liniji: Očauš — Pribinić — Čečava.² Sukoba sa neprijateljem nije bilo.

Jedinice XII KNOU brigade nalazile su se na odmaranju: Rađići — Skender Vakuf.

XIV NOU brigada vršila je pokret na sektor Lavovo Brdo — Reljevac — Vijlačani, sa zadatkom ispitivanja snaga neprijateljskog garnizona u Prnjavoru.

17 januara 1944 — *Jedinice V KNOU brigade* kontrolisale su isti sektor.

XII KNOU brigada kontrolisala je isti sektor. Borci su se odmarali.

Snage XIV NOU brigade patrolirale su na svom sektoru i rastjerivale manje četni-

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 12/3, k. 866.

² Detaljnije o rasporedu Brigade na ovoj prostorijski vidi dok. pod reg. br. 3 2, k. 870 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

čke grupice, koje su se bile povratile svojim kućama za vrijeme neprijateljske ofanzive na našu slobodnu teritoriju. Jedna patrola ubila je četnika Radovana Popovića.

18 januara 1944 — *Jedan dio snaga V KNOU brigade* kontrolisao je isti sektor, dok je drugi dio snaga spuštao se u s. Ukrinjica, sa zadatkom ispitivanja stanja neprijateljskog garnizona u Prnjavoru.

XII KNOU brigada jednim dijelom kontroliše i zatvara komunikaciju Banja Luka — Kotor Varoš i prekopava cestu Čelinac — Kotor Varoš. Drugim dijelom zatvara pravac od Ponira prema Kotor Varošu. Došlo je do sukoba između jedne naše patrola i četničke grupe. Četnici su pobjegli.

XIV NOU brigada vršila je pripremu svojih jedinica za akciju na neprijateljski garnizon u Prnjavoru.

19 januara 1944 — *Jedinice V KNOU brigade* nalazile su se na liniji: Maslovare — Pribinić — Ukrinjica — Osredak — Čečava.

XII KNOU brigada vrši patroliranje na istom sektoru.

Snage XIV NOU brigade u zajednici sa snagama XII slavonske NOU brigade vršile su akciju na ustaško-domobranski garnizon u Prnjavoru.³ Akcija je počela 19 u 24 časa. XIV NOU brigada sa dva bataljona napadala je na grad sa sjeverozapadne strane, dok je sa ostalim snagama postavila zasjedu na komunikaciji Derventa — Prnjavor i Banja Luka — Prnjavor. Posada neprijateljskog garnizona u Prnjavoru brojala je oko 750 ljudi. To je bila I bojna 6 lov. pukovnije, pojačana sa ustašama, žandarmima i sa nešto Njemaca.¹

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 220.

* i ⁶ U opštoj bojnoj relaciji Drugog zbornog područja za januar 1944 stoji da je tada u Prnjavoru bila Prva bojna Četvrte lovačke pukovnije, a da su Prva bojna Šeste lovačke pukovnije i Druga koturaška bojna došle kao pojačanje garnizonu u Prnjavoru. Opširnije o tome vidi dok. br. 220 u ovoj knjizi i prvi dio bojne relacije Koturaške bojne od 6 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1 1—26, k. 60).

Borba je trajala 34 časa. Neprijatelj je davao žilav otpor, misleći da zadrži naše snage da ne upadnu u grad dok bi mu stigla pomoć iz Dervente. Uprkos svega toga, borci ove brigade u zajednici sa borcima XII slavonske NOU brigade upali su u grad.⁵ Neprijatelj se koncentriše i vrši protivnapade, naši se povlače i zbiraju, te ponovo vrše protivnapade. Borba postaje sve žilavija, neprijatelj otvara paklenu vatru, ali i pored svega toga naši sa sviju strana upadaju u grad i stežu обруč oko neprijatelja. Neprijatelj vidjevši da mu nema pomoći, izvršio je prodor kroz naše jedinice i pobjegao u pravcu Dervente. Pri svom bježanju jedinice XII slavonske NOU brigade nanijele su neprijatelju veliki udarac, od kojeg se neće moći tako lako povratiti. U vremenu dok se vodila ulična borba u Prnjavoru neprijatelj je krenuo iz Dervente⁶ u pomoć napadnutom garnizonu u Prnjavoru, ali je odbijen.

U ovoj borbi borci XIV NOU brigade ubili su 45 neprijateljskih vojnika i oficira, a zarobili 20. Zaplijenjeno je: 2 t. minobacača, 20 mina, 3 šarca, 20 karabina. 25.000 metaka, 3 radiostanice, 30 šinjela, 90 pari odijela, 6 pištolja, 100 ranaca, 40 fišeklija, 70 čaturica, 12 konja sa spremom i dosta ostalog ratnog materijala. U ovoj borbi imali smo 17 mrtvih i 20 ranjenih drugova.

Izgubljen je jedan p.mitraljez i 5 karabina. *XII slavonska NOU brigada* uništila je 70 neprijateljskih vojnika i oficira, dok ih je veći broj ranila. Na bojnopolju neprijatelj je ostavio 16 ranjenih vojnika i oficira, koji su sa kolima upućeni za Derventu.

Zaplijenjeno je: 17 lakih njemačkih šaraca, 2 p.mitraljeza, 13 šmajsera, 17 pištolja, 97 pušaka, 30.000 metaka, 20 konja sa opremom, 7 kola, 3 sanduka sanitetskog materijala. Naši gubitci: 13 mrtvih i 16 ranjenih vojnika.

⁵ Opširnije o tome vidi dok. br. 133.

- 20 januara 1944 — V *KNOU brigada* kontrolisala je sektor Maslovare — Pribinić — Ukinjica — Osredak — Cečava. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.
XII KNOU brigada vrši patroliranje na istom sektoru.
- 21 januara 1944 — Snage V *KNOU brigade* vrše patroliranja na istom sektoru.
XII KNOU brigada nalazila se je na istim položajima. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.
Jedinice XIV NOU brigade raspoređene su bile na prostoriji Vučijak — Lišnja.
- 22 januara 1944 — V *KNOU brigada* kontrolisala je sektor Pojezna — Kulaši — Ukinjica — Popovići.
Jedan bataljon XII KNOU brigade vodio je borbu sa četnicima na Lipovcu. Četnici su imali 2 mrtva i 4 ranjena. Banda je rastjerana. Drugi jedan bataljon vodio je borbu sa četnicima u Mokrom Lugu. Zarobljen je jedan četnik.
XIV NOU brigada vršila je patroliranje na istom sektoru.
- 23 januara 1944 — *Snage V KNOU brigade* vršile su patroliranja na istom sektoru. Vršena je реквизиција četničkih imanja.
Jedna patrola XII KNOU brigade sukobila se sa jednom grupom četnika. Ubijen je jedan četnik, a 4 su ranjena. Zaplijenjen je jedan karabin. Istog ovog dana jedan bataljon napao je četničko gnijezdo Karanovac. Banda je protjerana. Ubijeno je 5 četnika. Zapaljen je jedan putnički automobil, u kojem se vozio Uroš Drenović, 3 njemačka oficira i neke bradonje. Ova banda je uspjela da pobjegne radi toga što jedna četa nije stigla na vrijeme da blokira Karanovački most na Vrbasu. Drugi jedan bataljon čistio je s. Javorane od četnika.
Jedan bataljon XIV NOU brigade vodio je borbu sa neprijateljem oko Potočana. Četnici su razbijeni. Jedan mrtav četnik

nađen je na bojištu. U ovoj borbi poginuo je komandir čete u XIV NOU brigadi.

- 24 januara 1944 — *Jedinice V KNOU brigade* nalazile su se na istom sektoru.
Snage XII KNOU brigade vrše patroliranje na istom sektoru.
- 25 januara 1944 — *Snage V KNOU brigade* vršile su pokret prema Tesliću.
Jedinice XII KNOU brigade nalazile su se na istom sektoru, dok je jedan bataljon vršio pokret prema Tesliću.
Snage XIV NOU brigade vršile su pokret prema Rudanki.
- 26 januara 1944 — Vršena je priprema za napad na neprijateljski garnizon u Tesliću, koja je trebala da uslijedi u noći između 26/27 u 23 časa.⁷ Akcija je odgođena pošto je neprijatelj dobio pojačanja, odnosno povratile su se snage iz istočne Bosne, koje su išle u pomoć napadnutom garnizonu u Tuzli.*
Snage XIV NOU brigade izvršile su napad na Rudanku, ali borbe nije bilo pošto se je neprijatelj povukao prema r. Bosni. Drugi dio snaga ove brigade vodio je borbu sa četnicima. U toj borbi neprijatelj je — (četnici) imao dva mrtva i dva ranjena. Jedna četnička grupa dočekala je patrolu prateće čete Štaba divizije i zarobila jednog drugu u s. Rankovići.
- 27 januara 1944 *Snage V KNOU brigade* i ovog dana su se nalazile skoncentrisane oko Teslića.⁹ Jedan dio snaga XIV NOU brigade vodio je borbu sa četnicima i milicijom. Borba je trajala duže vremena. Ubijeno je 12 četnika. Naši gubitci: jedan mitraljezac mrtav i 4 ranjena.

⁷ Opširnije o tome vidi dok. br. 168 u ovoj knjizi i zapovijest Jedanaeste NOU divizije od 24 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 7/1, k. 866).

⁸ Odnosi se na Četvrtu i Šestu lovačku pukovnicu. Opširnije o njihovom povratku i rasporedu vidi dok. br. 220.

⁹ O rasporedu i dejstvu jedinica ove brigade u vremenu od 15 do 31 januara vidi njen izvještaj od 3 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 45/2, k. 870).

- 28 januara 1944 — Jedinice V KNOU brigade su na liniji Vlajići — Cerovica — Gojakovac. Bilo je manjih sukoba sa četnicima.
- 29 januara 1944 — Jedinice su na istim položajima. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.
- 30 januara 1944 — Jedna četa XII KNOU brigade imala je sukob sa četnicima u s. Tovladići. Neprijatelj je protjeran. Jedinice XIV NOU brigade nalazile su se na prostoriji Kremna — Vučijak.
- 31 januara 1944 — *Jedan dio snaga V KNOU brigade* nalazio se je na liniji Gojakovac — Cerovica — Ostružnja. Drugi dio snaga ove brigade u noći između 31 januara i 1 februara vršio je čišćenje milicionerskih sela Omanjska — Sivša — Alibegovići.¹⁰ Miličija je pobjegla ispred naših snaga, ali joj je poslije stiglo pojačanje iz Dervente i naše snage su se morale povući. Tom prilikom ranjen je jedan drug i jedna drugarica, koja je poslije podlegla ranama. Jedinice ove divizije u toku ovih 15 dana imale su slijedeće:
1. Gubitci: *a) vlastiti:* 3 oficira, 2 podoficira, 28 boraca — poginulo. Ranjeno 20 drugova.
 b) neprijateljski: 77 boraca [poginulo], 9 ranjeno i 20 zarobljeno vojnika i oficira.
2. Plijen: *a) oružje:* 2 minobacača, 7 mitraljeza, 23 karabina, 6 pištolja.
 b) municija: 25.000 metaka i 20 mina.
 c) materijal: Zaplijenjeno: 3 radiostanice, 90 odijela, 25 šinjela, 100 ranaca, 40 fišeklija, 70 čuturuca, 12 konja, jedna pišaća mašina.

Uništen jedan automobil.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POLITKOMESAR,

KOMANDANT—POTPUKOVNIK

¹⁰ Opširnije o tome vidi izvještaj Pete kozarsko-krajiške brigade od 31 januara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 52, k. 870).

NAREĐENJE ŠTABA SEDAMNAESTE NOU DIVIZIJE OD 31
JANUARA 1944 ŠTABU PETNAESTE MAJEVIČKE BRIGADE
I MAJEVIČKOM NOP ODREDU ZA DEJSTVO NA PROSTO-
RIJI OKO KORAJA I VUKOSAVACA¹

Š T A B
XVII BOS. U. DIVIZIJE NOVJ
O. broj: si.
31 januar 1944 u 21 čas.

U toku današnjeg dana I i II bataljon XV majevičke brigade vodili su žestoku borbu sa neprijateljem na položajima kod Tutnjevca i Maleševaca.² U ovoj borbi uspjeli su za čitav dan da zadrže neprijateljsku kolonu, koja je u jačini od 80 motornih vozila pokušavala da se probije ka Zabrdju i Bijeljini. Neprijatelju su nanijeti znatni gubitci. Predveče je neprijatelj uspio pod zaštitom svojih pješadijskih dijelova da opravi porušeni most kod Tutnjevca i time je omogućio motornim vozilima da produžavaju pokret ka Zabrdju. Nema se tačnih podataka da li je neprijatelj produžio i dokle je stigao u svom daljem probijanju.

Od Čelića i Lopara danas nije bilo neprijateljske aktivnosti. Vjerovatno je da će neprijatelj noćas ili sutra produžiti ka Zabrdju — Bijeljini.

NAREĐUJEMO:

1.) XV majevička brigada u toku noći izvršiće pregrupisanje svojih snaga, tako da uvede u borbu III i V bataljon, dok I i II bataljon, koji su zamoreni i koji su znatno istrošili municiju, treba povući, zamijeniti III i V bataljonom.

III i V bataljon postaviti prema neprijatelju, tako da ga napadaju i gone ukoliko je neprijatelj zadržao se na dosadanjim položajima, t.j. ukoliko nije produžio za Bijeljini. Prema tome postaviti ih na liniji: Maleševci — Mrkodol — Gornje Zabrđe, kako bi neprijatelja napadali u njegovom daljem pokretu.

Detaljan raspored snaga izvršiće Štab brigade prema podacima do kojih će doći izviđanjem i prikupljanjem podataka

¹ Kopija originala, pisana na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 5—1, k. 982.

² Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Petnaeste majevičke brigade od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 1—1/3, k. 993) i dok. br. 153, objašnjenje br. 3 i 4 u ovoj knjizi.

o neprijatelju, koja su izviđanja već preduzeta, kako to izvještava Štab brigade.

XV majevička brigada i dalje će osmatrati pravac od Koraja i držati manjom snagom Udrigovo, kako joj neprijatelj ne bi došao iza leđa. Prema tome I i II bataljon kad budu smije-njeni izvući prema Gornjim Maleševcima i Puškovcu, tako da oni kontrolišu Udrigovo i pravac prema Koraju. Jedan od ovih bataljona (I ili II bataljon) poslati u Mukat, sa zadatkom koji je do sada imao III bataljon.

2.) Majevički partizanski odred postaviće se ovako: Jedan bataljon u Vukosavcima sa zadatkom da se spusti do ceste kod Lopara i napada neprijatelja koji se kreće cestom Lopare — Celić ili ako pokuša pokret od Lopara prema Tobutu ili Udri-govu.

Jedan bataljon postaviće se na Zutavci (ovdje na Zutavci da bude i Štab odreda). Sa Zutavke ovaj bataljon spustiće svoje dijelove (zasjedu) na cestu Lopare — Celić koje će sačekivati i napadati neprijatelja.

Jedan bataljon Majevičkog odreda da pređe preko ceste u Jablanicu i zaštićuje bolnicu u Jablanici, goneći četnike, uko-liko bi se tamo pojavili.

NAPOMENA:

Štab Majevičke brigade izvršiće raspored svojih jedinica prema situaciji i kako bude našao za najpravičnije. U tome po-gledu Štabu brigade ostaje puna inicijativa. Prema tome, uko-liko nađe za potrebno, ne mora upućivati smjenu III bataljonu kad ovaj krene na zadatak, ali da nas o tome izvijesti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,

Komandant — pukovnik,

(M. P.)

**NAREĐENJE ŠTABA DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE OD
31. JANUARA 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RA-
SPORED I ZATVARANJE PRAVCA SOKOLAC — VLASE-
NICA¹**

Š T A B
XXVII. NOU DIVIZIJE
31. I. 1944.

Štabu II. Krajiške brigade
Štabu XVII. Majevičke brigade
Štabu Romanijskog odreda

Situacija: obzirom na pojačanu posadu na Sokolcu i aktivno vazdušno izviđanje na pravcu Sokolac — Vlasenica, naše je mišljenje da bi neprijatelj mogao pokušati da ovlada drumom Sokolac — Vlasenica.

U Rogatici prema podacima nema novih snaga.

Zadatak naših jedinica je da zatvore pravac Sokolac — Vlasenica. U tom cilju naređujemo:

II. Krajiška brigada: ostaje na dosadašnjoj prostoriji,⁴ s tim što će jedan bataljon pomjeriti na prostoriju Vraneši — Klečkovac. Ovaj bataljon služiće kao opšta rezerva. Ne treba upućivati četu u izviđanje druma na sektoru Rogatica — Jastrebnice. Bataljon koji je otišao na zasjedu na drum Potkovanja treba da se sa zasjede vrati na prostoriju Zakomo — Berreg sutra ujutro.

XVII. Majevička brigada: pomjeriće se na prostoriju: Mandra — Mičivode — Geruša.³ Zadatak: zatvaranje druma na sektoru Košutica — Zljebovi. Izviđačke djelove držati u Sijercima. Održavati vezu sa Romanijskim odredom na Kramu.

Romanijski P. Odred: pošto nije izvršio pokret po naređenju od 29. ov. mj.,⁴ ostaje na [prostoriji] Mrkalji — Džimririje. Zadatak: zatvaranje druma i u slučaju borbe upućivanje patrola u pravcu Vlasenice sa izvještajem u kome naznačiti situaciju i narediti našim jedinicama koje treba sa komorom da dođu iz Vlasenice, da skrenu najpogodnijim pravcem prema Džimrijama, kako ne bi bile iznenađene na drumu od

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 7—1, k. 987.

² Vidi dok. br. 142.

³ Bliže o tome vidi izvještaj Dvadeset sedme divizije od 5 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 5/1, k. 1111).

⁴ Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 6—1, k. 987.

neprijatelja. U slučaju da su djelovi iz Vlasenice stigli do Krama, ovi treba odmah da produže za Sokoloviće.

Stab divizije biće na dosadašnjem mjestu.

Ovaj raspored izvršiti 1. februara najdalje do 6 časova ujutro.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
v. d. I.⁵ Čejvan

Komandant, major,
Kosorić Pero

BR. 164

**ZAPOVIJEST ŠTABA DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE
OD 31 JANUARA 1944 ŠTABOVIMA JEDANAESTE I DVA-
NAESTE BRIGADE ZA SPREČAVANJE PRODORA NEPRI-
JATELJSKIM SNAGAMA OD AVTOVCA KA KOBILJOJ
GLAVI I VUCIJEM DOLU¹**

STAB
XXIX UDARNE DIVIZIJE
N.O.V. JUGOSLAVIJE
Broj 96
Dana 31.1. 1944 u 5.30 č.
s. Poljice

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Gacko — Trebinje 1 : 100.000)

U borbama 28 i 29 o.mj. izgleda da su Švabe imale i do stotinu gubitaka, nekoliko zarobljenih, 2 šarca i nešto municije.² Ukupno XII brigada imala je 5 mrtvih, od kojih 1 iz bataljona »Vule Skoko« i 7 ranjenih. Jedan švapski oficir je pričao da se ne može preko Stepena jer tamo ima neke divlje vojske koja hoće da ih žive hvata.

U Gacku i Stocu izgleda ima 2.000 Švaba³ sa manje motorizacije i konja. Jedan nepotvrđeni izvještaj kaže da je nekoliko stotina Švaba pošlo preko Vučije Bare juče, koji bi mogli

⁵ Idriz

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 13—7, k. 1143.

² Opširnije o tome vidi dok. br. 171.

³ Vidi dok. br. 192.

ako su pošli zaista najvjerovatnije da izbiju preko Ublića na Rioca — Meka Gruda — pa ka Bileći, ili bi se moglo desiti, što je ipak manje vjerovatno, da preko Korita okrenu Troglavu i tako omogućuće dejstvo od Avtovca ka Stepenu.

Ukoliko Švabe izvrše napad sa svim snagama koje sada imaju u Gacku, a postoje mogućnosti i za njihovo jačanje, to onda naša XII brigada bez velikih gubitaka ne bi mogla spriječiti neprijatelju prodor. Na slučaj izbijanja neprijatelja na Kobilju Glavu — Troglav i daljeg dejstva u izvjesnoj mjeri, ugrožava se direktno bok pa i leđa rasporeda XI brigade.

Švabe koje su se probile preko Ključa — Brestice i Meke Grude za Bileću bile su jačine od nekoliko stotina i nekoliko konja.⁴

N A R E Đ U J E M O :

1. — XII HERCEGOVAČKA N.O.U. BRIGADA:

Danas u sumrak vaše glavne snage izvucite na prostor Kazanci — Orlina — Vratkovići — Bobotovo Groblje, a manje zasjede držite i dalje na prostoru Pržine — Gat te da neprijatelj ne osjeti odlazak vaše glavnine od drumu, a na slučaj napada njihovim svim snagama koje sada imaju u Gacku, da se vi ne bi morali angažovati po svaku cijenu u rasporedu koji vam je već uočen.

Bataljon »Vule Skoko« najbolje je još uvijek držati na prostoru Dobrelji — Garevo, a po mogućstvu sa najvećim demonstracijama njegovih izvidnica ka Kapić [Pl.], te da se obmane neprijatelj o prisustvu naših snaga na njegovom boku ako krene Stepenu. Ove izvidnice mogle bi mještanima pričati da je naša veća vojna već stigla na Ravno i Izgori.

Sem ovoga vi bi trebali odmah po prijemu ovoga uputiti vaš najlakši manji bataljon da se smjesti u selo Slivice. Ovaj bataljon imao bi zadatak da dobro osmatra sve pokrete od Avtovca, od Brestica, kao i od Korita i ma od kuda naišao neprijatelj da ga napadne u više samostalnih grupa, iz više pravaca držeći nešto na Troglavu kao oslonac (ili Hercegovoj Gradini), da zadržava neprijatelja što duže i nanosi mu gubitke, a potom da se preko Troglava sviju ponova vama, ka

⁴ U vezi s tim. u naredenju Štaba Dvadeset devete NOU divizije od 30 januara 1914 stoji: »... Zaista se probilo oko 200 Švaba sa nekoliko konja preko Ključa — Bistrice — Meke Grude — Bileće. Proveli su ih Kuljani. Nepažnjom kod XI brigade uspjeli su pobjeći u Bileću. Vi ostajete i dalje na sadašnjem sektoru s istim zadacima. Težite i dalje spriječiti prodor ka Kobiljoj Glavi — Koritima, nikako im ne dozvoliti ovladavanje sa prostorom Dulići — Troglav.

U obje ove akcije vaša brigada bila je na visini, udarna i dobro ste manevrirali. I nadalje radite ovako«. Vidi o tome dok. pod reg. br. 41, k. 1151—1 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

Vratkovićima. Ovaj batalion čim izađe u Slivice, da nas izvjesti, da nadalje stalno održava vezu sa nama i izvještava nas odmah o svim promjenama i najhitnije.

Dakle, vaš zadatak biće da manjim neprijateljskim snagama spriječite prodor od Avtovca ka Kobiljoj Glavi i Koritima. Ovo možete najlakše ostvariti, tako da ih bataljon iz Slivica napadne preko Kobilje Glave i Džodžine Gomile ili preko Kite i čatrnje Grabuljače, a vaše manje zasjede sa prostora Milatovica — Gat uz pomoć po potrebi i vaše glavnine od Vratkovića da ih napadnu bočno i sa leđa.

Na slučaj da neprijatelj krene sa tolikim snagama — da ga bez prevelikih žrtava ne možete razbiti, onda ne angažujte vašu glavninu čitavu, već ga manjim dijelovima napadajte bočno od pravca Vratkovići — Stepen Vis — Stepen, i sa Gata, a bataljon iz Njivica u ovome slučaju da se cio angažuje, drži jaču zasjedu na prostoru Hercegova Gradina — Troglav kao svoj oslonac i osiguranje leđa, a sa ostalim snagama svoga bataljona da neprijatelja napada iz više pravaca samostalnim grupama, uz težnju zadržati ga što više i nanijeti mu što više gubitaka, no ne angažovati se toliko da neprijatelj opkoli ili uništi ove pojedine grupe bataljona sa Troglava. Dobro je prije akcije kazati im eventualno opšte zborište (Vratkovići), a po potrebi uputiti ih i bez komore. Kao što vidite bataljon sa Troglava (Slivice) djelovao bi na partizanski način, koji bi nam dao manje žrtava, neprijatelj bi se najduže zadržao i nanijeli mu se najveći gubici.

Naročito je važno da neprijatelj ne prođe nekažnjeno i nesmetano, pa ma kojim snagama krenuo, pa makar kretao i samim drumom.

Ako vas neprijatelj napadne danas, a ako su snage manje, razbiti ga i ponovo baciti nazad. Ako neprijatelj napadne naročito velikim snagama, udarajte ga što žešće, zadržite ga što duže, nanosite mu što više gubitaka, težite mu oteti municiju, ali ne angažujte se po svaku cijenu, već na vrijeme glavninu izvucite na predviđeni prostor Vratkovići — Kazanci — Orlićna — Bobotovo Groblje. Znači, da trebate ocijeniti snagu neprijatelja kad krene od Avtovca poljem da li ćete vršiti na njega otsudni napad svim snagama, ili ćete čim on krene od Avtovca — ocijenite mu snagu, odmah izvući vaše glavnine, a napadati ga samo za dobitak u vremenu i da bi mu se nanijelo što moguće više gubitaka. U svakome slučaju izbjegavajte frontalne sukobe, više napadajte bokove i leđa i iznenada. Najdrskiji biti gdje se može doći do municije. Budite oprezni na pravac od Latična, izviđajte ga a održavajte vezu sa Golijskom četom i neka oja izviđa ovaj pravac, kao i pravac uz Dugu.

2. — XI HERCEGOVAČKA N.O.U. BRIGADA:

Postaviće jaču zasjedu od bar jedne desetine na Planik i na Ružaricu (k. 1205) koja bi budno osmatrala pravce od Rioca, Korita i Kobilje Glave, pa ako izbije neprijatelj koji je možda krenuo preko Vučije Bare ili prodre preko Kobilje Glave, da vas na vrijeme izvijeste, da ga dočekaju i zadrže dok vi ne intervenišete prema potrebi sa jedan do dva bataljona.

I dalje budite budni ka Bileći.

3. — DIVIZISKA BOLNICA:

Nalazi se u Turuntašu. Imamo troja nosila.

4 — OVAJ STAB:

Nalazi se u s. Poljice na istome mjestu. Naša izvidnica nalazi se na Hercegovoj Gradini i Ružarici.

Izvještaje nam šalžite češće.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar Oragiša Ivanović	—	Načelnik štaba p.pukovnik Rade Hamović	Komandant p.pukovnik
---------------------------------------	---	--	-------------------------

(M. P.)

BROJNO STANJE LJUDSTVA TREĆE PROLETERSKE (KRAJŠKE) BRIGADE NA DAN 31. JANUARA 1944. GODINE¹

LJUDSTVO

Brojno stanje III ProleTERSke brigade na dan 31-1-1944. god.

J E D I N I C A :	N a l i c u		U r a s h o d u		P o s p i s k u	
	muških	ženskih	muških	ženskih	muških	ženskih
Štab brigade	11	1			11	1
I bataljon	173	31	37	1	210	32
II bataljon	190	25	25	4	215	29
III bataljon	187	26	44	1	231	27
IV bataljon	212	20	33	2	245	22
V bataljon	163	32	28	1	191	33
VI bataljon	158		12		170	
Topovski vod	16	1			16	1
Tehnička četa	64	3	6	1	70	4
Intendantura	50	3			50	3
Sanitet	25	38	1	1	26	39
S v e g a :	1249	180	186	11	1435	191

Politkomesar,
S.^a N. Tadić

Komandant—major,
Bajić^s

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriškog instituta JNA pod reg. br. 2 1—5. k. 714.

^s Simo
^s Vlado

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE BRIGADE OD 31 JANUARA 1944
ŠTABU ŠESTE NOU DIVIZIJE O AKCIJI NA ČETNIKE U
MAGALJDOLU, DONJOJ MILI I CAREVU POLJU¹

ŠTAB III BRIGADE VI DIVIZIJE
I PROLETERSKOG UDARNOG KORPUSA
N.O.V. JUGOSLAVIJE

31/1. 1944 g.
Op. br. 30/44

Operativni izvještaj.

ŠTABU VI DIVIZIJE

27. ov.mj. jedan bataljon ove Brigade prebačen je u Magaljdol, radi izviđanja neprijatelja u Jajcu i održavanja veze sa I divizijom.² Bataljon je stigao u Magaljdol, u kome se djelu nalazila III četnička brigada.³ Pošto je bataljon predpostavljao da bi se mogao sukobiti sa četnicima, išao je u borbenom rasporedu, te u takvom stanju sukobio se sa četnicima. Neprijatelj — četnici, pošto su primjetili djelove I bataljona, opalili su nekoliko metaka i počeli da bježe prema Jajcu. Odmah je preduzeto gonjenje i tom prilikom ubijena su 4 četnika, jedan zarobljen i 8 ranjeno. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Zaplijenjene su 3 puške sa 100 metaka.

Danas 28 ov. mj. oficirska patrola I bataljona uputila se je prema Jajcu, da o istom prikupi potrebne podatke. Tom prilikom sukobila se je sa jednom četničkom grupom jačine od 70 četnika na prostoru između Vrbice i D. Mile. Sa obje strane otvorena je vatra, te su četnici pobjegli prema Jajcu. Preko civila doznalo se je da su četnici imali 5 ranjenih.

Dana 20 ov. mj. jedna četnička grupa na čelu sa ađutantom brigade Ilijom Stanićem zanoćila je u Donjoj Liskovici, u zaseoku Bjelajce. Štab I bataljona, pošto je obavješten o tome, uputio je jednu četvu da napadne spomenute četnike. Napad je izvršen u toku noći, četnici su uspjeli pobjeći, te je pohvatano oko 15 seljaka, među kojima su nađena 2 četnika, koji su predani Komandi mjesta. Tom prilikom zaplijenjen je neki četnički materijal i slike, te nešto bombi i municije.

Dana 30 ov. mj. preko Vrbasa je trebala da se prebaci bolnica I divizije i snage koje su je pratile.⁴ U sporazumu sa

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 5—2, k. 797.

³ Vidi dok. br. 144.

⁵ Vjerovatno se odnosi na Ljubičku četničku brigadu (vidi dok. pod. reg. br. BH-V-11785 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

⁴ Vidi dok. br. 144, objašnjenje br. 2.

komandantom Prvog bataljona I proleterske brigade, I bataljon trebao je postaviti osiguranje na koti 1001, te da zatvori pravce prema Jajcu i tako osigura prelaz preko Vrbasa. U tu svrhu jedna četa I bataljona određena je da zaposjedne kotu 1001. Četa je krenula na određeni položaj, ali prije nego što je došla, neprijatelj je bio zauzeo pomenutu kotu sa snagama od 150 četnika i 50 Njemaca. Tada je organizovan napad u zajednici sa jednom četom Proleterskog bataljona. Četa I bataljona napadala je na kotu sa zapadne strane, dok je četa XIII proleterske brigade napadala od kote 951. Četa I bataljona uspjela je podići na blisko otstojanje i sa bombama osula je na neprijateljski položaj, tako da je uspjela osvojiti jedan položaj. Tada je neprijatelj skoncentrisao vatru na pomenutu četnu, koja je uslijed nedostatka bombi morala otstupiti, kojom prilikom je poginuo jedan borac i potrošeno 50 bombi. Zatim je neprijatelj osiguravši se sa pobočnicama otstupio prema Carevu Polju.

Četa XIII brigade nije se dovoljno angažovala u borbi.

Gubitci neprijatelja bili su 13 mrtvih i veći broj ranjenih. Na našoj strani jedan mrtav i jedan nestao, za koga se smatra da je od straha pobjegao sa vodičem i da bi mogao doći.

Istog dana neprijatelj je iz Jajca ispadao sa tenkovima do sela Prisoje u dva maha. Pošto je dočekan vatrom našeg II bataljona, isti je odstupio. Tenkovi su bili otvoreni, te se naknadno doznalo da je bilo ranjenih neprijateljskih vojnika. Na našoj strani poginuo je ob. oficir I bat. i ranjen op. of. br.[igade]. Uveče II bataljon izvršio je napad na četnike u Carevu Polju, kojom prilikom ih je protjerao u Jajce. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Gubitci neprijatelja nepoznati.

U svim ovim akcijama utrošeno je: municije kal. 7,9 1579, za kal. 6.5 municije 359, za kal. 8 mm. 100 kom., 58 of. i def. bombi.

U svim ovim borbama poginulo je neprijateljskih vojnika 17, više ranjeno i 3 zarobljena. Naši gubitci: 2 mrtva, 1 ranjen i jedan nestao.

Snage ove Brigade sada se nalaze i to: I bataljon u Magaljdolu, kontroliše prostor do Vrbasa, održava vezu sa četom XIII [prol.] brigade kod Bareva. II bataljon u D. i G. Mili, drži položaj na koti 862 i 641. III bataljon u Mrkonjić [Gradu], IV bataljon u Potšiljku.

S F. — S. N.

Politkomesar,
M.⁵ Basta

(M. P.)

Komandant, major.
M.⁸ Sijan

⁵ Milan

⁶ Milan

IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE HERCEGOVAČKE BRIGADE
OD 31. JANUARA 1944. ŠTABU DVADESET DEVETE NOU
DIVIZIJE O ODLUCI DA PREBACI JEDINICE NA PROSTO-
RIJU VLAHOVICA RADI DEJSTVA NA DRUMU STOLAC —
LJUBINJE¹

ŠT A B
X. HERCEGOVAČKE BRIGADE
N.O.V. JUGOSLAVIJE

Pov. br. 61
31. januara 1944. g.
u 8 sati
s. Krstača

ŠTABU XXIX. UDARNE DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Gdje bude

Primili smo vaše naređenje — Pov. br. 90 od 28.- janu-
ara."

Obzirom na to da XII. brigada uspješno ispoljava dej-
stvo prema neprijatelju u pravcu Gacka, a XI. u pravcu Bi-
leće, mi smo odlučili da se u toku današnjeg dana prebacimo
na prostoriju Vlahovića. Odavde ćemo ispoljavati dejstvo na
neprijatelja na drumu: Stolac — Ljubinja, kao i u pravcu sa-
mog Ljubinja, ne dozvoljavajući neprijatelju da nam nametne
frontalnu borbu. Sa označene prostorije dalje pokrete vršiće-
mo prema situaciji, a u duhu vaših opštih direktiva.

Vežu sa Južnohercegovačkim i Sjevernohercegovačkim
odredom uspostavili smo i dali smo im potrebna uputstva za
koordinaciju akcije sa nama.⁴

O svemu važnijem izvještavaćemo vas na vrijeme.

Tačnih podataka o neprijateljskim snagama u Stocu i
Ljubinju nemamo, jer dobivamo sa raznih strana protivure-
čne izvještaje, tako da se u jednim navode prevelike cifre,
dok drugi izvještaji iznose stanje uglavnom onakvo kakvo je
bilo dok je ovdje bio drug komandant⁵ Divizije.

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istori-
skog instituta JNA pod reg. br. 9—3, k. 1148—I.

² Vjerovatno omaška. Treba: 29.

³ Vidi dok. br. 149.

⁴ Vidi dok. br. 157.

⁵ Vlado Šegrt

Grupa četničkih bandita sa Gutićem navodno se vratila preko Stoca i Dubrava, a da li su se s njima vratili i oni ostali koje je ova grupa pratila, nismo mogli utvrditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
Čedo Kapor

Načelnik štaba,
Mus. R. Dizdarević

Komandant,
N.° Ljubibratić

BR. 168

IZVJEŠTAJ ŠTABU DVANAESTE BRIGADE DVANAESTE
NOU DIVIZIJE OD 31 JANUARA 1944 ŠTABU ŠESTOG KOR-
PUSA NOVJ O NAPADU NA TESLIČ I DOBOJ¹

**STAB XII. UDAR. BRIGADE
XII. DIVIZIJE II². KORPUSA NOV
HRVATSKE**
Op. broj 8/44
Dne 31.1. 1944

Predmet: Operativni izvještaj o
akciji na Teslić i Doboj dostavlja

ŠTABU VI. KORPUSA NOV I PO JUGOSLAVIJE

Položaj

Po naređenju Štaba XI. divizije od 24. I. 1944, Op. str. pov. broj 4/1944,³ jedinice V. kozarske brigade i jedinice naše brigade imale su zadatak napasti neprijateljska uporišta Teslić i Doboj i to:

Jedinice naše brigade sa dva bataljona imale su zadatak napasti neprijateljsko uporište Teslić,⁴ a sa dva bataljona napasti uporište Doboj.

I. BATALJON

Ovaj bataljon imao je zadatak napasti uporište Doboj sa južne strane i to: na željezničku stanicu Usora, Fabriku šećera

⁶ Nikola

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 3/3, k. 893.

² Vidi dok. br. 132, objašnjenje br. 2.

³ Vidi dok. pod reg. br. 7/1, k. 866 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁴ Bliže o tome vidi dok. br. 218, 219 i 220.

i željezničku stanicu Doboj. Bataljon u svom pokretu za Doboj išao je pozadi II. bataljona koji je naišao na miliciju i zadržao se dva sata u borbi. Jedna četa ovog bataljona poslana je u pomoć II. bataljonu za likvidiranje neprijateljskih bunkera i rovova u Gornjoj Omanjskoj (k. 333). Na neprijatelja je izvršen juriš i neprijatelj je napustio položaje. Po dolasku bataljona u selo Ularice, Štab bataljona dobio je naređenje od Štaba brigade da zaposjedne položaje koji su bili prije predviđeni u slučaju neuspjeha na Doboj. Bataljon je zaposjeo položaj od ceste Doboj — Teslić, od mjesta Trnovače, pa preko kote 258 u pravcu kote 259, do kote 288 (selo Alibegovci). Po dolasku bataljona na položaj, jedna četa ovog bataljona sa pionirskom četom pokušala je preći rijeku Usoru sa namjerom da ruši prugu i prekopava cestu. Neprijatelj je sačekao na samom mostu na Usori, otvorio jaku mitraljesku vatru i tom prilikom ranio 2 druga.

Neprijateljski gubitci su nepoznati. Municije utrošeno 400 metaka.

II. BATALJON

Ovaj bataljon imao je zadatak napasti neprijateljsko uporište Doboj sa zapadne strane i to: putem od mjesta Orašje, t.j. lijevo od slova »O« (Orašje), koristeći kuće sa lijeve i desne strane ceste i da upadne u centar grada. Ovaj bataljon po nailasku na miliciju imao je stalno borbu i zauzimao čuku po čuku gdje se bila dobro utvrdila milicija uz koju je bilo i nešto Švaba. Bunker i koji su bili na kotama bili su dobro građeni, a oko bunkera bili su rovovi, tako da se ovaj bataljon mnogo zadržavao oko likvidacije ove milicije koja se nalazila na svakoj kosi. Ovaj bataljon likvidirao je, t.j. protjerao svu miliciju od Gornje Omanjske pa sve do brda Vojvode Putnika. Milicija se postepeno povlačila u pravcu Doboia.

Naši gubitci su: 1 lakše ranjen.

Neprijateljski gubitci nepoznati.

Municije utrošeno 500 metaka.

Po dolasku do brda Vojvode Putnika, bataljon se vratio na svoj određeni položaj, za zasjedu, na Gornju Omanjsku (k. 333).

IV. BATALJON

Ovaj bataljon imao je zadatak napasti neprijateljsko uporište Teslić sa sjeverozapadne strane i to u dvije kolone jedna kolona da se spušta iz sela Križ od kote 268 u pravcu mlina, gdje se sastaju potoci Mala i Velika Usora, odakle je ova kolona imala zadatak prebaciti se preko Male Usore i nasto-

jati da se dohvati kuća koje su izvan žicanog pojasa, te odatle uznemiravati neprijatelja. Druga kolona ovog bataljona imala je zadatak nastupati takođe preko Križa, putem koji se spušta u Teslić. Nastojati dograbiti se potoka Mala Usora te pronaći mjesto gdje žičani pojas dolazi najbliže samom potoku, kako bi mogli na tom mjestu izvršiti proboj. Bataljon je stigao u određeno vrijeme, prešao rijeku Usoru, došao u neposrednu blizinu žice u koju je puštena struja velikog napona. Pod ovu žicu podmetnuta je granata od 47 kg. sa kojom smo mislili napraviti brešu kroz koju bi mogli izvršiti prodor. Granata nije eksplodirala. Bataljon je ostao na položaju sve do naređenja za povlačenje.

Naši gubitci su: 3 nestala u borbi, i to dvije drugarice i 1 domobran koji je zarobljen u Prnjavoru.

Od oružja izgubljene su 2 puške i to pri prelazu preko rijeke Usore koja je bila duboka mjestimično 1.50 metar pa je zahvatila i neke partizane koje je počela nositi, ali su isti spaseni.

III. BATALJON

Ovaj je bataljon imao zadatak napasti neprijateljsko uporište Teslić sa zapadne strane i to jedna kolona da ide desno od ceste Pribinić, a druga kolona putem koji ide od Arapovine u Teslić. Zadatak ovog bataljona bio je da se što više približi žici kojom je uporište ograđeno, a naročito pomičnoj kozi koja se nalazi preko ceste kod kapelice, s tim da presječe žicu, pomičnu kozu odmakne i na taj način upadne u uporište. Bataljon je stigao na vrijeme, privukao se blizu žice, postavio u obližnje kuće mitraljeze. Određena grupa za rezanje žice krenula je naprijed, privukla se blizu žice, gdje su ranjena 2 druga, od kojih je 1 umro.

Neprijateljski gubitci su nepoznati.

Municije utrošeno 500 metaka i 2 granate za top »Pito«.

Veze sa V. kozarskom brigadom nije bilo, jer ista brigada nije uopšte napadala.

KRITIČKI OSVRT NA AKCIJU

Usljed pojačanja koja su stigla neprijatelju u Teslić i Doboju⁵ akcija je odložena, te snage XI. divizije nisu uopšte napadale, nego su u napadu učestvovala samo naša dva bataljona na Teslić, dok sa ostala dva bataljona nismo mogli stići na vrijeme da se izvrši napad na Doboju, već smo vodili borbu sa dobojskom predstražom, t.j. milicijom koja je isturena ispred grada za 20 km. i to po svim kosama i kotama. Po

uspjelom progonu milicije sa položaja, postavili smo zasjedu koja je bila prije toga predviđena, jer je bilo potrebno brzim upadom u Doboju demoralisati neprijatelja, na taj način nešto evakuisati, a po mogućnosti zauzeti i cio grad. Ova dva bataljona nisu stigla u toku noći, a po danu se nije mogla voditi borba u Doboju, postavili su zasjedu po predviđenom planu i ostali na zasjedi do naređenja za povlačenje.

Akcija je odložena prije napada naših jedinica na uporište, ali mi nismo dobili naređenja da se akcija odlaže i mi [smo] izvršili napad na uporište bez pomoći snaga XI. divizije. U uporištu su se nalazile naše jedinice 26. I. od 23 časa do 27. I. do 14 časova i tada je tek stiglo naređenje za povlačenje naših jedinica. Samo povlačenje bilo je dosta otežano jer je oko samog uporišta brisan prostor a i dan te su se jedinice teško povukle, ali ipak su se uspjele povući bez žrtava, probijajući se kroz kuće u kojima su se nalazile.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar.
I.⁶ Senjug

Zamj. komandanta,
kapetan:
Mioljević Borislav

(M. P.)

* Narodni heroj Ivan Senjug-Ujak. Poginuo 22 avgusta 1944 na Grubišnom Polju, kao komandant Dvanaeste slavonske NOU brigade.

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE BRIGADE DVANAESTE
NOU DIVIZIJE ŠTABU ŠESTOG KORPUSA NOVJ O RADU
I STANJU BRIGADE U VREMENU OD 1 DO 31 JANUARA
1944 GODINE'

ŠTAB XII. UDAR. BRIGADE
XII. DIVIZIJE II². KORPUSA NOV
HRVATSKE

Op. broj 9/1944
Dne 31. I. 1944

*Izveštaj o vojnom radu naših
jedinica od 1. I. do 31. I. 1944*

ŠTABU VI KORPUSA NOV I PO JUGOSLAVIJE

Položaj

1.) Situacija na sektoru:

Jedinice naše brigade u toku prošlih mjesec dana nalazile su se na sektoru Slav. Požega,³ Brod,⁴ Derventa,⁵ Prnjavor⁸ i Travnik. U toku ovih mjesec dana, t.j. 3. I. 1944 počela je ofanziva na centralnu Bosnu⁷ i to iz više pravaca. Cilj neprijateljske ofanzive bio je: brzim prodorom kroz centralnu Bosnu ispresijecati naše snage, (razdvoiti) i s tim omogućiti sebi daljnje prodiranje prema Jajcu. Neprijatelj je nastupao sa jakim snagama cestom, dok pobočnice izbacivao je lijevo i desno od ceste. Glavni zadatak mu je bio proći kroz centralnu Bosnu u pravcu Jajca. Neprijatelj koristeći se svojim lako pokretnim jedinicama i četnicima koji su mu služili kao vodiči uspio je da naše jedinice razdvoji, a ovako razdvojeni na ovom terenu gdje se nalaze četnici bili smo primorani da se povlačimo u masiv, t.j. u brda prema Kotor Varoši: Borja i Uzlo-mac. U toku ovih mjesec dana imali smo i borbe sa četnicima i sa milicijom.

2.) Rad naših štabova i ostalih nižih jedinica:

Za vrijeme trajanja ofanzive štabovi bataljona nisu se dobro snalazili, a to je radi nepoznavanja terena kroz koje

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4/3, k. 893.

² Vidi objašnjenje br. 2 u dok. br. 132.

³ i ⁴ O rasporedu Brigade vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 54, 177 i

⁵ i ⁸ Vidi dok. br. 132, 133 i 168.

⁷ Vidi o tome dok. br. 47, objašnjenje br. 3 i 4.

smo prolazili, radi lože informativne službe koja uopće nije funkcionisala, a niti je mogla funkcionisati pošto se na ovom terenu nalaze četnici⁸ koji su uglavnom bili vođiči neprijateljske vojske. Tako mi nismo mogli da doznamo pravo stanje, t.j. snage neprijatelja i namjere a niti smo mogli znati da li neprijatelj ima namjeru opkoljavanja i uništavanja naših jedinica ili samo prolaz kroz ovu teritoriju.

U akciji na Prnjavor⁹ IV. bataljon je bio u zasjedi na koju su naiili domobrani koji su bježali iz Prnjavora i štab bataljona kao cjelina zadovoljio je.

Niži rukovodioci zadovoljavaju. Vojni rad u brigadi za vrijeme trajanja ofanzive bio je dosta slab, a nije se ni moglo raditi jer smo stalno bili u pokretu. Nakon ofanzive po dolasku na sektor Motajice radi se na izgrađivanju rukovodilaca, kao i boraca. Proučava se teoretski: borbena obuka, a kad su borci odmorni — vrši se i praktična. Borci vježbaju u rukovanju sa lakim njemačkim mitraljezom (šarcem), stražarsku službu. Sastanci sa rukovodiocima održavaju se po jedanput do dvaput nedeljno. Na sastancima se naročito upozorava na stečena iskustva koja smo stekli u borbi sa četnicima.

3.) *Disciplina, borbenost i moral:*

Disciplina prije ofanzive bila je dosta dobra, dok za vrijeme trajanja ofanzive, povlačeći se pred neprijateljem u masiv prema pl. Borja gladni i izmoreni po zimi i snijegu, disciplina je popustila. Nakon našeg povratka i akcije na Prnjavor disciplina je dosta dobra.

Borbenost naših jedinica je dobra. Vidi se i po tome da u toku ofanzive pri povlačenju borci su stalno tražili da stupe u borbu sa neprijateljem.

Moral kod boraca je dosta dobar, a to se vidi po tome što su naši borci u toku ofanzive ležali na snijegu oko vatri, loše obučeni i loše obuveni, a dosta drugova je bilo i potpuno bosih.

4.) *Stanje unutar jedinica:*

U toku ovih mjesec dana za vrijeme trajanja ofanzive i akcija koje smo vršili na Prnjavor i svakodnevnne borbe sa četnicima imamo 46 mrtvih, 47 ranjenih i 28 nestalih drugova.

* Vjerovatno se odnosi na pripadnike Tesličke, Motajičke, Jošavačke i Župske četničke brigade (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. BH-V-11774 i 11785).

⁹ Vidi dok. br. 133.

Dezertera ima 7 i to: 4 domobrana koji su zarobljeni u Prnjavoru, iste smo mobilisali, 1 partizan i 2 drugarice.

Novomobilisanih imamo 60 domobrana koje smo zarobili u Prnjavoru. U toku ovih mjesec dana zarobljeno je: 17 šaraca, 1 p. mitraljez, 13 šmajsera, 22 pištolja, 80 pušaka, 20.000 metaka.

Gubitci u oružju su: 1 p. mitraljez, 17 pušaka.

Municije utrošeno: 40.000 metaka.

Mjesta rukovodilaca koji su izbačeni iz stroja popunjena su, osim dva komandira u IV. bataljonu koje ćemo postaviti od njihovih zamjenika.

5.) *Služba veze:*

Veza se održava sa podčinjenim jedinicama pomoću desetina, vodova pa i cijelih četa, a veza sa predpostavljenim štabom održava se preko radio stanice. U toku ofanzive veza između bataljona nije se redovito održavala radi velike udaljenosti, a naročito sa IV. bataljonom koji je bio udaljen od nas za 30 km. Vezu na ovom terenu teško je održavati jer teren kroz koji treba prolaziti dosta je brdovit, a četnici sačekuju naše manje jedinice i pripuckavaju na njih, a ako su manje i opkoljavaju ih. U toku ofanzive vodovi pa i čete koji su se slali za vezu gubili su se i lutali po nekoliko dana dok nisu naišli na neku od naših jedinica. Ove jedinice bile su sačekivane od strane četnika koji nisu dozvolili da prođu već ih zadržavali, a neki puta i nanijeli nam gubitaka, tako da [su] se te jedinice morale vraćati nazad, a dešavalo se da nisu mogle proći ni nazad jer su visovi bili zaposjednuti od četnika. Te jedinice za održavanje veze morale su se probijati u onom pravcu gdje im je bilo najlakše se probiti.

Telefon nismo mogli upotrebiti zbog velike udaljenosti, a i zbog toga što četnici kidaju kabl, a u tome ih pomaže civilno stanovništvo. Četa za vezu je nakon ofanzive rasformirana i dodjeljena IV. bataljonu koji je bio brojčano slabiji od ostalih bataljona. Od čete za vezu ostali su 5 drugova sa centralom i telefonima koji nam mogu poslužiti na Motajjici za uspostavljanje veze Srbac — Vlasknica — Kobaš — Nova Ves.

6.) *Izvedene akcije:*

U ovih mjesec dana vršene su sljedeće akcije: akcija na Banju Luku, tj. zasjeda naše brigade prema Derventi,¹⁰ ofan-

" Vidi dok. br. 132.

ziva koja je trajala od 3. I. do 15. I. 1944, akcija na Prnjavor i akcija na Teslić i Doboju.¹¹ O ovim akcijama podnesen je detaljan operativni izvještaj.

7.) *Stečena iskustva:*

U borbi koju smo vodili sa neprijateljem u toku ofanzive stekli smo iskustvo da neprijatelj nastoji sa manjim snagama da napadne naše jedinice, dok sa jačim snagama zalazi sa boka i leđa i na taj način mi smo primorani na povlačenje. U ovoj ofanzivi neprijatelj je nastojao brzim prodorom kroz centralnu Bosnu razdvojiti naše snage, s tim da bi mogao dalje prodirati k Jajcu. Neprijatelj se u ovoj ofanzivi služio sa četnicima koji su mu bili vodiči i uspio je razdvojiti naše jedinice. U akcijama na uporišta potrebno je da svaka jedinica koja napada ima rezervu koja može svakog momenta da se ubaci u samo uporište i to gdje je najpogodnije i gdje se vidi da je neprijatelj demoralisan, to će ubrzati likvidaciju uporišta. Isto tako ova rezerva može da nam posluži u slučaju bjekstva neprijatelja iz uporišta koja će ga goniti i uništavati.

8.) *Raspored jedinica i njihovo stanje:*

Naše jedinice nalaze se na sektoru Slav. Požega — Prnjavor. Naše jedinice vrše borbenu obuku i to teoretski, dok praktično samo kada su jedinice odmorne, a uče se i rukovanju sa automatskim oružjem, sa njem. l.[akim] mitraljezima i sa istima gađanje aviona.

U našoj brigadi ima 150 potpuno bosih, a loše obuvenih koji će već sutra ostati bos i ima oko 400.

Odjeća za sada se nešto popravila poslije akcije na Prnjavor, dok još veliki broj ima loše obučenih.

Ishrana za vrijeme ofanzive bila je jako loša pošto smo bili u pasivnim krajevima, a više puta je uopće nismo imali. Sada na ovom sektoru na kome se nalazimo ishrana je dosta dobra.

Zdravstveno stanje u brigadi u posljednjih mjesec dana mijenjalo se prema vremenskim prilikama, kao i prema bosotinji i golotinji. Za vrijeme jake hladnoće imali smo oko 15 slučajeva sa promrznutim nogama i ušima od kojih se jedni nalaze u divizijskoj bolnici, a jedni u našem brigadnom previjalištu i koji se neće moći izliječiti najmanje 5 mjeseci, jer im trune meso. Inače obzirom na naglu promjenu iz hladnoće u toplije dane pojavila se neka bolest od koje se ljudi tuže na

povišenu temperaturu i izvjesnu malaksalost. To je neka vrsta gripa koja za pet dana prođe. U našoj brigadnoj ambulanti također se nalazi 6 drugova koji boluju od tifusa. Nije bilo ni jednog smrtnog slučaja od istoga. Nakon Prnjavorske akcije u kojoj su se ljudi ipak donekle obuli i obukli, paralelno s tim poboljšalo se i zdravstveno stanje. Na to je još utjecalo i poboljšanje hrane, što u ofanzivi nije bio slučaj.

9.) *Daljnje operativne namjere:*

Naše namjere su sljedeće: čišćenje sektora Motajica od četnika,¹² a ukoliko dobijemo eksploziv, rušenje pruge Derventa — Doboj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
I." Senjug

Zamj. komandanta,
kapetan:
Mioljević Borislav

(M. P.)

¹² Opširnije o tome vidi izvještaj Brigade od 20 februara 1944 u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 6/3, k. 893.

BROJNO STANJE LJUDSTVA I NAORUŽANJA DVANAESTE BRIGADE DVANAESTE NOU DIVIZIJE NA DAN 31 JANUARA 1944 GODINE¹

P R E

[ljudstva] i

XII. Udarne brigade Narodnooslobodilačke

J E D I N I C A	Brojno stanje (ljudstva)						P u		
	Po spisku		U rashodu		Na licu		mašinskih šmajsera	Mauzera 7,9 mm	Manlther
	muških	ženskih	muških	ženskih	muških	ženskih			
Štab brigade	25	1			25	1	4	10	
1. bataljon	284	15	92	4	192	11	5	157	7
2. bataljon	301	36	100	8	201	28	4	185	9
3. bataljon	334	26	136	7	198	19	6	158	10
4. bataljon	270	28	99	12	171	16	4	148	4
Pionirska četa	75		34		41		1	27	
Bacačko odjeljenje	22		11		11		1	10	
Topovsko odjeljenje	9		2		7			6	
Referent saniteta	13	4	1	1	12	3		4	1
Agitprop.	17	1			17	1		5	
Svega	1350	111	475	32	875	79	25	710	31
Višak	3		1		2	4	3		
Ukupno manjak :				4					4

(M. P.)

¹ Original, pisan na mašini, latinicom i mastilom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4/6, k. 893.

GLEĐ
 naoružanja
 vojske na dan 31 januara 1944 godine

N a o r u ž a n j e												
š a k a				Teških mitraljeza				Puškomitraljeza				
Talijan.	Francus.	Protivten- kovska puška	civilnih	Švarcloze	Njemač. lakt	Fiat	Breda	Lakt mitralj.	Z. B. Brno	Francus.	Njemač.	Šoša
6		1		2	5				15			
		1		2	5				16			
6				3	4				14			
3				2	5				14			
1												
16		2		9	19				59			
1									1			

Načelnik štaba,
 poručnik:
 Mile Puškarić

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVANAESTE HERCEGOVAČKE BRIGADE ŠTABU DVADESET DEVETE NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA I RADU JEDINICA U VREMENU OD 16 DO 31 JANUARA 1944 GODINE¹

ŠTAB
XII HERCEGOVAČKE U. BRIGADE
Pov. br. 22
31 januara 1944 godine
selo N. Dulići

ŠTABU XXIX U. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Dostavlja vam se relacija o akcijama i radu ove brigade u vremenu od 15—31 januara 1944 g.

Direktive za rad brigade u ovom periodu bile su: Nakon bavljenja na prostoriji Biograd — Udrežnje, i neposrednog ugrožavanja Nevesinja i saobraćaja: Nevesinje — Mostar, prebaciti brigadu na prostoriju Žalom — Bratac, odakle ugrožavati saobraćaj: Nevesinje — Fojnica. Dana 18. I., kada se brigada nalazila na prostoriji Slatu — Drežanj, tj. na putu za prostoriju Žalom — Bratac, stiglo nam je naređenje² Štaba divizije sljedećeg sadržaja: »... u vezi sa predstojećim zadacima, vi se zadržite na sadašnjoj prostoriji toliko da na prostor Rioca — Tucakov Do dođete od 21—22 o. mj., odakle u toku 22 o.m. da uhvatite vezu sa nama ... « Do 27 o.m. brigada se nalazila na prostoriji »čoravci«, sa zadatkom pritiska na Bileću i onemogućavanja eventualnog ispada neprijatelja iz istog na: Baljci — »čoravci« — Vučji Do. Dana 27 o.m. dobili smo naređenje³ Štaba divizije da se u toku 28 o.m. prebacimo na prostoriju Danići — Vratkovići — Galešine — Kazanci, odakle ne dozvoliti neprijatelju prolaz ka Kobiljoj Glavi i Troglavu. Po potrebi da se prebacimo i na prostor Berušica — Zanjevica — Ravno, napadati neprijatelja i na tom prostoru, ukoliko bi se pojavio.

Radi pridolaska jakih okupatorskih snaga u Gacko i njegovog upornog nadiranja drumom prema Bileći, dana 31 o. m. dobili smo naređenje⁴ Štaba divizije da po mogućstvu održimo

¹ Original, pisan na mašini, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 2—6, k. 1151—1.

² Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 4—7, k. 1143.

³ Vidi dok. br. 137.

⁴ Vidi dok. br. 164.

liniju Gat — Troglav, a u slučaju nemogućnosti da neprijatelja manjim dijelovima zadržavamo na toj liniji, nanoseći mu što veće gubitke, a glavninu da rokiramo na prostor Vratkovići — Kazanci — Bobotovo Groblje.

1. — OBOSTRANA SITUACIJA

a.) *Kod neprijatelja:*

Prema prikupljenim podacima putem izviđanja i obavještajne službe, neprijateljska snaga bila je: u Nevesinju oko 200 Švaba sa bacačima, 1 brdski i 1 protuavionski top. Četnika je bilo u Nevesinju oko 200, a imali su svoje posade u Kifinom Selu (do 100), na Odžaku oko 80 i na Udrežnju dvadesetak. Sa posadom u Kifinom Selu i Odžaku bilo je i nešto Švaba. Motorizacija je saobraćala drumom Mostar — Nevesinje, a djelomično i Nevesinje — Gacko. U Bileći bilo je 700 četnika uz oko 100 Švaba sa jednim brdskim topom.

Do 27 o.m. u Gacku je bilo 280 Švaba sa 3 topa i 3 bacača, a pored njih 300 četnika. Švabe i četnici držali su Avtovac, s. Miholjača, s. Nadinići i Fojnicu. 27 o.m. okupatorske snage u Gacku pojačane su sa jednom švapskom pukovnijom (700), vjerovatno isto tako i u Nevesinju. U toku 29 o.m. jedna pukovnija Švaba divizije »Princ Eugen« probila se iz Gacka preko Ključa i Brestice i stigla u Bileću.⁵ Drum Gacko — Bileća neupotrebljiv je radi srušenog mosta kod Stepena. U toku 28 i 29 o.m. ova švapska pukovnija bez motorizacije sa komorom od 25 konja pokušala je probiti se drumom od Gacka ka Kobiljoj Glavi, što im je naša brigada onemogućila, nanijevši joj velike gubitke. Radi toga je neprijatelj preduzeo probijanje prostora gdje momentalno nije bilo naših snaga. U Kuli Fazlagić ima 300 ustaša.

Most kod Avtovca preko Mušnice neprijatelj je osposobio za saobraćaj motorizacijom.

U Kazancima ima sa popom Perišićem do 100 bandita.

Okupatorske snage bile su dobro naoružane, naročito automatskim oružjem i bacači-

ma. Moral im nije naročit a osobito kod novo-pridošlih pukovnija, koje su slabo odjevene i sastavljene od ljudstva — Švaba iz Rumunije, Češke i Jugoslavije.

Četnici uz okupatora u posadama borbeni su i pružaju žilav otpor, dok na manevarskom terenu nemaju nikakvog morala i borbenosti. Ustaše iz Kule Fazlagić od posljednjeg svog poraza neaktivni su i moral im je pokoleban. Ustaše i četnike okupator snabdijeva sa municijom, a raspolažu i automatskim oružjem (četnici po kojim bacačem).

b.) *Kod nas:*

X Hercegovačka NOU brigada operisala je na prostoriji Površi, Gacka i Nevesinja, a pod kraj mjeseca prebacila se na prostoriju juž. Hercegovine.⁸ XI Hercegovačka NOU brigada nalazila se na prostoriji Tucakov Do — »čoravci«.⁷ Partiz. bataljon »Savo Belović« operisao je na prostoru Hrgud — Dabar — Trusina [Pl.]. Partizanski bataljon »Nevesinjska puška« operisao je na prostoru Bišina — Biograd — Zovi Do.

Ova brigada imala je 4 bataljona sa prosječno 110 boraca. Svaki bataljon imao je prosječno po 9 puškomitraljeza, a dva od njih po jednu tešku »Bred«⁸. Osim toga dva bataljona su raspolagala sa po jednim teškim bacačem a svaki bataljon sa jednim malim. Puščane municije smo imali prilično, dok smo za bacače imali mali broj kompletnih mina.

Moral kod naših boraca bio je visok, borbenost također a disciplina zadovoljavajuća. Vojničko znanje podignuto je na potrebnu visinu neprekidnim praktičnim i teoretskim radom. Dezertstva nije bilo.

Ishrana jedinica bila je sa terena djelimično rekvizicijom a djelimično konfiskacijom od izdajničkih porodica i bila je dobra i obilna.

Zdravstveno stanje bilo je vrlo dobro.

• Vidi dok. br. 115 i 167.

⁷ Vidi o tome dok. br. 99 i 125.

Vrijeme — kao elementarna pojava — većim dijelom sunčano ili suho sa rijetkim hladnim vjetrom.

Radi dosta bliskog rasporeda svih naših snaga, održavanje veze bilo je lako omogućeno, a rad obavještajne službe u posljednje vrijeme zadovoljavao je.

c.) VOJNO-POLITICKA SITUACIJA:

Mase u Hercegovini, iako većim dijelom uvjerenе u ispravnost naše borbe, još uvijek u nekim krajevima se kolebaju i ne stupaju u redove naše vojske. Ovo najviše radi straha od okupatora, čime se naročito služi četnička propaganda. Ima mjesta gdje su mase potpuno neobaviještene, odnosno- krivo obaviještene o općoj ratnoj i političkoj situaciji. To su mjesta u koja naše snage rijetko dolaze, a radi četničke kontrole onemogućen je rad naših ljudi u pozadini. Pokazalo se da odstranjivanjem (ubistvom) četničkih vođa — glavešina — u pojedinim sektorima stvorene su mogućnosti za mobilizaciju u naše redove. Po našem mišljenju, potrebni su jači uspjesi naše vojske a naročito u borbi sa okupatorom, da bi se time narod uvjerio u našu oružanu moć i snagu.

2. — TOK RADA I AKCIJE:

15 januar o.g.

Sa prostorije Zovi Do brigada je izvršila pokret i ovladala sa prostorijom D. i G. Drežanj — Slato. Nismo naišli na otpor neprijatelja. Saznali smo da je naš »3« jučer pri nastupanju u s. Kljen ubio četničkog komandanta bataljona Blagoja Radovanovića, a isto tako u toku ovog jutra pronašao je skriveno naoružanje njegovog bataljona i arhivu. Na novoj prostoriji brigada je omogućila mobilizaciju part. bataljonu »Nevesinjska puška« a koji momenat je isti iskoristio mobilišući preko 20 boraca. Pogibija bandita Radovanovića omogućila je mobilizaciju prostora Zovi Do — Lukavac. također, u odred.

Brigada se zadržala na ranijoj prostoriji sa zadatkom mobilizacije, istodobno ispitujući

stanje kod neprijatelja u Nevesinju, kao i na prostoru Žalom — Bratac — Kifino Selo.

18 januar o.g.

Brigada na ranijoj prostoriji sa istim zadatkom. Toga dana stiglo je naređenje Štaba divizije za dalje pokrete brigade.

19 januar o.g.

Sa prostorije Slato — Drežanj brigada se prebacila na prostor Zovi Do — s. Rogače — s. Mucalovići, a u duhu naređenja Štaba divizije, po kojem od 21 do 22. I. moramo biti na prostoriji Rioca — Tucakov Do. Borbe nije bilo.

20 januar o.g.

Zorom se brigada prebacila dalje na prostoriju Lukavac — Bezđeđe. U Lukavcu održana je priredba u pomen smrti Lenjina. Borbe nismo imali."

21 januar o.g.

U 6 sati brigada je izvršila pokret i prebacila se na prostoriju Rioca — Tucakov Do, gdje smo uhvatili vezu sa Štabom divizije i primili direktive za dalji rad.

22 januar o.g.

Sa prostorije Rioca — Tucakov Do brigada se pomjerala bliže drumu Gacko — Bileća i smjestila se na prostoru s. Hodžići — Ljeskovac — Rosulje — Milovići, sa zadatkom kontrole druma i izviđanja prema Gacku i Bileći. Borbe nismo imali.

23 januar o.g.

Zorom se brigada sa pređašnje prebacila na prostoriju G. i D. Vrbica — Preraca — Kovači, sa zadatkom neposrednog pritiska na Bileću__ i kontrole prostora Baljci — Vuči Do. Borbe nije bilo.

24 januar o.g.

Brigada na ranijoj prostoriji. Nema nikakvih promjena.

25 januar o.g.

Toga dana smo naš »2« [bataljon] iz Prerace prebacili na prostor Njivice — Slivice, sa

zadatkom kontrole pravca Stepen — Avtovac, dok je glavnina brigade ostala na ranijoj prostoriji. Promjena nije bilo.

26 januar o.g.

Do 19 sati brigada na ranijoj prostoriji, kada je izvršila pokret i ovladala prostorijom s. Koprivice — Korita — Ograde. Šukoba nije bilo.

27 januar o.g.

Nalazimo se na ranijoj prostoriji, sa zadatkom kontrole druma i dubokog izviđanja u pravcu Stepen — Avtovac i Hodžići — Kula.

28 januar o.g.

Između 10 i 11 sati izvršili smo pokret prema: Stepen — Danici — Dulići. Istodobno je jedna švapska pukovnija u jačini 600 vojnika prebačena automobilima iz Gacka na Stepen, odakle je oko 11 sati pješke krenula naprijed prema Kobiljoj Glavi. Naš »2« koji je najprije primijetio neprijatelja, obavijestivši lijevo naš »3«, kao i Stab brigade, pošao je u napad pravcem Slivice — Lastva Do — Razbijeno Korito — Stepen, težeći neprijatelja što više zaobići s njegovog lijevog krila. Našem »3« dali smo zadatak da napada frontalna u pravcu [k.] 1084 uz drum — Džodžina Gomila — Stepen. Naš »4« dobio je zadatak da napada pravcem Kobilja Glava — Džodžina Gomila i pored toga da štiti lijevi bok našeg rasporeda od pravca Ključ — Kula. Žestoka borba koja je počela u 12 sati trajala je do 4 sata. Švabe su davale žilav otpor i nastojale svom silom prodrijeti kroz front našeg »3« i ovladati sa Kobiljom Glavom. Da bi pojačali bočno dejstvo, uputili smo 2 čete našeg »1« u pravcu Pržine, sa zadatkom da neprijatelja zaobiđe, udara ga što više u njegov lijevi bok a i s leđa nastojeći mu presjeći odstupnicu. Neprijatelj ovako ugrožen s boka naglo je počeo popuštati na svom frontu i počeo se povlačiti pod zaštitom puškomitraljeza. Pod pritiskom naših snaga (tukli smo i bacačima), neprijatelj je pobjegao i sa Stepena i pod zaštitom automatskog oružja u priličnom redu odstupio u pravcu Avtovca.

Na bojnopolju Švabe su ostavile preko 30 mrtvih, a oko 20 lješina sa mnogo ranjenih uspjeli su izvući i odnijeti. U ovoj borbi izbačeno je iz stroja do 100 Švaba. Među poginulim, što saznajemo naknadno, bila su i 2 oficira i nekoliko podoficira. 3 Švabe su zarobljene. Zaplijenili smo 2 »Šarca«, 20 pušaka, 1 mašinku, 3 ništolia i 600 metaka. Mi smo imali 3 mrtva, 2 teže i 2 lako ranjena.

Zarobljene Švabe dale su nam podatke da je ova švapska pukovnija iz sastava »Princ Eugen« divizije,⁸ da je u Gacko stigla 27 o.m. na večer, odakle je odmah 28 krenula u Bileću, navodno na odmor. Cijela divizija »Princ Eugen« vratila se iz ofanzive na naše snage u Bosni i ostali dijelovi joj se još nalaze u Mostaru.

Nakon uspješnog razbijanja Švaba brigada zanoćila na prostoriji Njivice — Stepen — Pržine — Danići.

29 januar o.g.

U jutro u 4 sata izvršili smo djelimičan pokret i smjestili se na prostoriju Pržine — Danići — Galešina — Dulići. Već u 8 sati Švabe su ponovno počele nadirati i to u dva pravca: jačim snagama (5—600)' u pravcu Stepen — Kobilja Glava i slabijim snagama u pravcu Dobrelji — Gat. Iako je neprijatelj u prvi mah ovladao sa Stepenom i prodirao dalje prema Kobiljoj Glavi, nije mu uspjelo ovladati sa Gatom, već je nakon 4-satne borbe na ovom pravcu potisnut i natjeran u bjekstvo prema Avtovcu. Istodobno je pojačan bočni pritisak na neprijateljsku glavninu između Stepena i Kob. Glave, tako da je neprijatelj, da ne bi bio ispresijecan, morao odstupiti i s glavinom u pravcu Avtovca.

Na bojnopolju ostalo je 6 mrtvih Švaba, a bilo ih je i više, koje su uspjeli odvući sa sobom. 20-ak ih je bilo ranjeno, među kojima pretežno četnici, koji su pomagali Švabe u nadržanju prema Gatu.

Stigle su neprovjerene vijesti da je jedna švapska kolona sa komorom jutros rano prošla preko Ključa i Brestice za Bileću. Ako je ovo

istina, onda švapske snage s kojima smo danas bili u borbi bile su samo bočno osiguranje i zadržavanje naših snaga dok kolona prođe putem Ključ — Brestica.

U ovoj 'borbi mi smo imali jednog mrtvog. Partiz. bataljon »Vule Skoko«, koji je također sudjelovao u borbi, imao je 1 mrtvog i 1 ranjenog.

30 januar o.g.

Brigada je izvršila izvjesna pomjeranja snaga smještajući se na prostoriju Danići — Dobrelji — Galešina — Kamenjača. Potvrđuju se vijesti da su Švabe u jačini oko 600 sa komorom zaista prošle preko: Ključ — Brestica — Meka Druda i da su uspjele doći u Bileću. Saznajemo takođe da je oko 17 sati od pravca Fojnice drumom u Gacko stigla druga kolona Švaba od po prilici 700 bez komore, a sa 2 kamiona. Ovoga dana neprijatelj nije izlazio iz Avtovca.

31 januar o.g.

Do 19 sati brigada se nalazi na istoj prostoriji s tom promjenom što smo u 12 časova naš »4« uputili u s. Slivice — Njivice, a naš »3« iz Danića smjestili u Galešinu. Ovaku izmjenu rasporeda izvršili smo što smo očekivali da će u toku dana Švabe sa pojačanim snagama udariti na našu brigadu u cilju ovladivanja sa Gatom i Stepenom radi toga da si omoguće slobodan saobraćaj: Avtovac — Bileća. U tome slučaju bi naš »4« djelovao bočno zadavajući neprijatelju gubitke a oslanjajući se na Troglav — Vratkovići. U duhu naređenja⁹ Štaba divizije mi ćemo večeras u 19 časova sa ostala tri bataljona prebaciti se na prostoriju Zagrade — Orlina — Vratkovići. Naši izviđači primijetili su da su Švabe danas po podne izišle na Samobor i M. Garevu, gdje se utvrđuju. Vjerovatno će u toku sutra izvršiti napad na nas. Manji naši dijelovi zadržaće se noćas na ovoj prostoriji, a sutra pri nadiranjju neprijatelja imaće zadatak da ga što duže zadrže i nanesu mu što jače gubitke.

3. RJEŠENJE

Na ovaj način ova brigada je u potpunosti izvršila sve pred nju postavljene zadatke. Na prostorima na kojima smo se nalazili, ukoliko nismo mobilisali u brigadu, omogućili smo to odredima. Zadatak zatvaranja pravca od Gacka ka Bileći izvršili smo u potpunosti i nanijeli neprijatelju velike gubitke u mrtvim i ranjenim. Radi naše upornosti okupator je bio prisiljen da upotrebi zaobilazne puteve i staze, gdje je bio siguran da nema naših snaga i na taj način uspije probiti se u Bileću. Da su neprijateljske snage bile slabije, svakako da bi mu nanijeli veće gubitke i u materijalu.

4. — GUBITCI:

a.) *Kod neprijatelja:*

Poginula 50 Švaba, a ranjeno mnogo više. Među poginulima su 2 švapska oficira.

Četnika poginulo 2 (jedan komandant bataljona), više ranjeno.

b.) — *Kod nas:*

4 mrtva i 4 ranjena.

c.) *Zaplijenjeno:*

1 teški mitraljez »Breda«, 1 grčki puškomitraljez, 2 »Šarca«, 1 mašinka, 24 puške i 3 pištolja. Također 880 metaka.

5. — ZAKLJUČAK:

Sve jedinice i borci pokazali su se borbeni i trudili se da izvrše sve dodijeljene zadatke. Naročito su se istakli borci našeg »4«. Vojni rukovodioci bili su na visini i dorasli svojim položajima. Smatramo da su svi bataljoni izvršili dodijeljene zadatke.

6. — IMENA NEPRIJATELJSKIH RUKOVODILACA:

Njemačkih: rukovodstvo divizije »Princ Eugen«.

Četničkih: Milorad Popović, pop Radojica Perišić, Stevo Starović, Blagoje Radovanović (poginuo), Blagoje Tepavčević, Radovan Kovačević, Marko Lojović, Božo Avdalović, Džemo Ibanović,

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE BIRČANSKE BRIGADE
ŠTABU DVADESET SEDME NOU DIVIZIJE O AKCIJAMA
BRIGADE OD 15 DO 31 JANUARA 1944 GODINE¹

STAB
XIX. BIRČANSKE NOU BRIGADE
O. br. 3/44.
31.1. 1944
Položaj

Izvod iz Operacijskog dnevnika od 15 do 31. I. 1944 godine.

ŠTABU 27. NOU DIVIZIJE

Položaj

Brigada je u pokretu prema Tuzli. 15 ovog mjeseca jedinice su se nalazile na prostoru sela Svojat — Gornja Lukavica na odmoru i pripremi za akcije u pravcu Tuzle. 16 ovog mjeseca brigada je u pokretu krenula pravcem Svojat — Zivinice — Buban — Parselo — Crveno Brdo — Tuzla. Kod mosta na cesti Zivinice — Bukinje sukobljavamo se sa neprijateljskim snagama (100—120 voj.).² U krvavoj i oštroj borbi neprijatelj je razbijen i protjeran u pravcu Bukinja. Tom prilikom je ubijeno 8 neprijateljskih vojnika i 1 oficir. Zarobljeno je 2 puškomitraljeza talijanskog porijekla, jedan pikavac, izvjesna količina municije i 9 mina za bacač, 1 kamion i 1 motorcikl. Vozila su spaljena. Neprijatelj je uspio da se izvuče sa nekoliko kamiona sa ranjenicima. Naši gubici: 1 mrtav i 1 ranjen. Po razbijanju neprijatelja jedinice su produžile u pravcu sela Buban. Na rijeci Spreči kod Sprečkog Hana porušen je most i prebacivanje otežano. Prilikom prelaza pala je u vodu cijev od bacača (sa tri druga) i usljed velike i mutne vode nije se mogla izvaditi. Tako smo ostali bez bacača (jedan dat XVII. diviziji).

Pred zoru su bataljoni stigli na Crveno Brdo koje je neprijatelj napustio pod pritiskom lijeve kolone (VI. brigade). Pošto su djelovi desne kolone (XVI. mus. brigada) bili zadržati odporom zelenkadrovača, to nisu stigli na vrijeme u napad na Ilin-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istarskog instituta JNA pod reg. br. 6—10, k. 1112.

² Vidi dok. br. 212.

čiču. Napad je ponovljen u toku noći 17 na 18 ov. mjeseca na uporište Ilinčica⁸, u kom su učestvovali djelovi naše brigade, i U toku noći-neprijatelj je pod pritiskom napustio uporište ali je zatim potpomognut jakom artiljeriskom i bacačkom vatrom izvršio protivnapad i ponovo zauzeo sva uporišta na Ilinčici. Uporište Ilinčica bilo je pojačano minskim poljima na koja su naši borci jurišem nagazili i pretrpili osjetne gubitke.

18 januar. Jedinice drže zauzete položaje koje neprijatelj obasipa artiljeriskom i minobacačkom vatrom i vrši bombardovanje položaja sa dva aeroplana. U toku noći naše jedinice vrše ponovan napad istim rasporedom ali bez uspjeha.

19 januar. Jedinice drže zauzete položaje. Neprijatelj vrši pripreme jakom artiljeriskom i minobacačkom vatrom, a zatim protivnapad na položaje koje drže jedinice naše i VI. bosanske brigade (od Kreke i Ilinčice). Neprijatelj je odbijen. U toku noći, vršeći ponovan napad na neprijateljska uporišta sa izmjenjenim napadnim pravcem naša brigada napada pravcem Mosanik, lijevom obalom Jale, Kameni most, dok dva bataljona VI. brigade napadaju dosadašnjim našim pravcem, t.j. Crveno Brdo, Debelo brdo, Orašje, Ilinčica. Neprijatelj daje pojačan otpor, našim jedinicama nedostaje jedinstvo u napadima i čvrsta veza sa susjednim jedinicama, te neprijatelj uspijeva da i ovaj napad odbije.⁴ Pred zoru naše jedinice zauzimaju ponovno odbranbene položaje na Crvenom Brdu. Neprijatelju stiže pojačanje od Doboja⁵ i Zvornika.[®]

20 januar. U li časova primljeno je naređenje" komandanta južne kolone, pukovnika Glige Mandića, za povlačenje naše brigade pravcem Parselo — Buban — Vukovije — Krivača — Svojat, sa zadatkom sprovođenja diviziske bolnice (svih jedinica južne kolone) i držanja mostobrana do prelaza Štaba III. korpusa. Zadatak je izvršen u cjelosti i na vrijeme. Za vrijeme borbi 16 do 20 januara naša brigada imala je 9 mrtvih i 20 ranjenih (10 teško ranjenih, od kojih su 2 umrla u bolnici).

21 januar. Brigada je izvršila pokret iz sela Svojat na prostoriju s. Spreča, sa zadatkom razbijanja četničkih grupa i kontrole ceste Zvornik — Tuzla i sa jednim bataljonom zatvaranje pravca Zivinice — Bijelo Polje. Na ovim prostorijama jedinice su bez promjene do 25 ovog mjeseca. U međuvremenu zapaža se saobraćaj neprijateljske motorizacije na liniji Zvornik —

⁵ Vidi dok. br. 214.

⁴ Vidi dok. br. 215.

⁵ Opširnije o borbama za Tuzlu i o neprijateljskom pojačanju vidi dok. br. 176 i 220.

⁵ Vidi dok. br. 217.

⁷ Redakcija nije pronašla spomenuto naređenje.

Tuzlak Ustaško uporište u Međašu pojačato je sa neprijateljskim vojnicima (oko 200 Njemaca) i dva topa, kao i kontrola ceste sa manjom posadom kod s. Memići — Bulatovci. Neprijatelj za sada pokazuje defanzivne namjere a posebno obezbjeđenje saobraćaja na toj liniji. Po prikupljenim podacima, izvjesni djelovi njemačkih trupa treba da prođu u pravcu Zvornika (za Srbiju), te su ova obezbjeđenja vjerovatno u vezi s tim.

Grupa četničkih bandi iskoristila je odsustvo naših snaga u napadu na Tuzlu i upala u Vlasenicu, kojom prilikom je poginulo 8 drugova koji su držali posadu (iz Birčanskog odreda).⁹ Dolaskom naših snaga bande su napustile grad.

25 ovoga mjeseca naš I. bataljon preuzima posadu grada Vlasenice, dok ostali bataljoni ostaju na starim položajima.

30 ovoga mjeseca II. bataljon odlazi na Majevicu, sa zadatkom sprovođenja ranjenika i prebacivanja komore.

31 ovoga mjeseca III. bataljon dolazi na prostoriju Vlasenica — Grabovica, odakle će izvršiti pokret na teritoriju Srebreničkog sreza u cilju prikupljanja hrane.

Zdravstveno stanje i moral: Organizacija saniteta je pravilno izvedena i besprekorno funkcioniše. Zdravstveno stanje boraca dobro. Težih oboljenja i zaraznih bolesti nije bilo. Moral boraca na visini. Za vrijeme borbi oko Tuzle poslije većih gubitaka od nagaznih mina na uporištima Ilinčice moral kod pojedinaca bio je pokoleban te je tom prilikom dezertiralo 10 boraca koji su po dolasku naših jedinica na ovaj sektor ponovo se javili u svoje jedinice. Od tih jedan je u bjekstvu ubijen od strane zelenokadrovaca, a jedan ranjen.

Vojnički — politički i kulturni rad: Pošto su jedinice u ovome periodu bile angažovane akcijama, to se teornom radu nije mogla posvetiti puna pažnja. Za vrijeme akcija izbačeno nam je iz stroja: 1 komandir (otsječena mu noga), 1 zamjenik komandira, 1 vodnik i 2 desetara teže ranjeni, dok je zamjenik politkoma II. bataljona drug Stojaković Stojan (koga smo dobili iz II. krajiške) također teško ranjen te mu je amputirana desna noga ispod koljena. Time smo osjetno pogodoeni u mlađem rukovodstvu.

" U izvještaju Štaba Devetnaeste NOU (birčanske) brigade od 24 januara 1944 Štabu Trećeg korpusa kaže se:

»Neprijatelj (Njemci) u jačini oko 100 izašao je na Osmake (kulu) danas u 12 č. Pošto su naše 2 čete pošle njemu u susret, to su se Švabe povukle na cestu. Kod s. Memići—Bulatovci nalazi se oko 10 kamiona — sa kuhinjama. U 14.30 počeli su tući topovima Rakino Brdo...«

Pored ovih podataka prikazana je i situacija na prostoriji Tuzla—Zvornik. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 4—10, k. 1112 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

» Vidi dok. br. 219.

Ishrana i oprema: Ishrana boraca regulisana je pravilno a vrši se preko bataljonskih i centralne intendature (brigadne). Životne namirnice nabavljane su u ovome periodu isključivo putem zarobljavanja i konfiskacijom od narodnih neprijatelja. Ishrana je dobra i u dovoljnoj količini. Pitanje odjeće i obuće koje je bilo u ovoj brigadi ozbiljno pitanje popravljeno je unekoliko, pošto smo dobili od Štaba III. korpusa 140 pari cipela i čarapa, te 10 komada šinjela i 3 padobrana za pravljenje donjeg veša.

Potrebe: Automatsko oružje, kao i odjeća ostaju i nadalje neriješeni problemi ove brigade. Izgradnja vojnog i političkog kadra na viši nivo također se nameće kao hitna potreba, a naročito poslije posljednjih gubitaka. Neophodno bi bilo potrebno da se po mogućnosti što prije postavi zamjenik komandanta brigade.

Napomena: S obzirom na situaciju, naša brigada dobila je za zadatak da u sadejstvu sa jedinicama VI. bosanske brigade izvrši čišćenje četničkih grupa na ovom prostoru, a zatim će vjerovatno biti upućena u sastav divizije.

Prednji se izvještaj dostavlja s molbom na znanje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Rade Jakšić

Komandant:
V. I.¹⁰

¹⁰ Vojko Ilić

IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ ZA JANUAR 1944 GODINE¹

VS [VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ]

(List 24)
br. 43
2/1-44

Birčanska bda² zauzela Vlasenicu. Zaplijenila 2 teška bacača, 100 mina i mnogo artiljerij. municije.

K.³ V.⁴

VI⁵ i J. moravska bda uspješno se probile kroz nepr. obruč na Ozrenu i nanijele nepr. teške gubitke zarobivši 10 Njemaca.⁸

K. V.

Neprijateljska ofanziva prestala.⁷ Uspješnim manevrima sačuvali smo sve naše jedinice. Detaljni podaci o neprijateljskim i našim gubicima slijede.⁸

K. V.

br. 77
5/1

U ofanzivi na nas učestvovalo je šest nepr. div.⁹ Zaposjedale su sva sela i pretresale čitav teren

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA, pod reg. br. 1/8—II, k. 408 A

² Odnosi se na Devetnaestu birčansku NOU brigadu (vidi dok. br. 7).

³ Košta Nad, komandant Trećeg korpusa NOVJ

⁴ Vladimir-Vlado Popović, komesar Trećeg korpusa NOVJ

⁵ Šesta istočnobosanska NOU brigada

⁶ Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 181.

⁷ Misli se na neprijateljske operacije koje su, u decembru 1944, izvedene u Sandžaku i istočnoj Bosni pod šifrom »Kugelblic« i »Snešturm«. U našoj historiografiji one se spominju kao »Limsko-drinska operacija« i »Krivajska operacija« (vidi »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2, izdanje Istoriskog instituta JNA, Beograd, 1958).

⁸ i ¹⁰ Vidi izvještaj Štaba Trećeg korpusa NOVJ od 8 marta 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 54—1/7, k. 408 A).

⁹ Odnosi se na Prvu brdsku, Sedmu SS »Princ Eugen«, 369 legionarsku i 187 rezervnu pješadisku diviziju (neke od njih učestvovala su samo dijelom snagom). Pored ovih, u operacijama su učestvovala i sljedeće snage: Prvi rezervni lovački, Devedeset drugi motorizovani i 901 motorizovani puk, ustaško-domobranske snage, četnici, neke manje posadne jedinice i policija, dok su dijelovi Dvadeset četvrte bugarske

između Drine i Bosne.¹⁰ Glavnina nepr. snaga ide prema Doboju,¹¹ Sarajevu¹² i Vinkovcima.¹³

K. V.

br. 79
6/1

Za CK.¹⁴ XVII div. čine VI. XV (majevička), XVI (muslimanska) i XVIII (hrvatska) bda. XXVII div. čine II krajiška, XVII majevička i XIX birčanska bda. Osim toga imamo većih i manjih partizanskih] odreda.¹³

V.

br. 163
6/1

Za CK. Politodjel VI: rukov.[odilac] Zarija Skerović, kult. pol. Olga Petričević, za SKOJ nema. Politodjel XV: rukov. Vlado Rolović, kult. pol. Savo Božović, SKOJ Stanojka Kruščić. Politodjel XVI: rukov. Milić Maksimović, kult. pol. Ceda Minderović, SKOJ Luka Martinović. Politodjel II krajiške: rukov. Đuro Medenica, kult. pol. Tomaš Perović, SKOJ Mile. U drugim [briga]dama nemamo politodjela.¹⁶

V.

(List 84)
br. 57
8/1-44

Posle ofanzive ostalo trista boraca I južnomoravske bde. Potrebno da se odmore 15 dana. Hoćemo li se videti u tom međuvremenu?

Mihailo¹⁷

br. 48
8/1-44

Ako se nećemo videti, rezervišite prijem telegrama jer imam dosta potreba neophodnih za dalji rad u Srbiji.

Mihailo

divizije posjeli desnu obalu Drine na sektoru od Rogačice do Bruničkog potoka (vidi dok. br. 179, 197, 207, tom IV, knj. 20, dok. br. 195, 197, 202, 204, 205 i »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, knj. 2).

" Prema Doboju su nastupali Prva brdska i dijelovi 187 rezervne divizije.

¹² Tim pravcem su išle 369 legionarska i Sedma SS »Princ Eugen« divizija.

¹³ Redakcija nije mogla da ustanovi na koje se jedinice odnosi.

¹⁴ Misli se na Centralni komitet KP Jugoslavije.

¹⁵ Vidi dok. br. 34 i 35.

¹¹ Kasnije, tj. 26 januara 1944, izvršena je reorganizacija: od brigadnih politodjela spomenutih brigada formirani su diviziski politodjeli. Opširnije o tome vidi dok. br. 5 1—7, k. 408 A u Arhivu Istarskog instituta JNA.

¹⁷ Blagoje Nešković

8/1 Radio-stanica 27 div. sklonjena. Poginuo od aviona politkomesar 27 div. Pavle Goranin-Ilija. Mi se nalazimo u Vlasenici. Šifra sačuvana.

K.

br. 120

8/1

Na Ravnoj Planini 25 decem. II krajiška bda razbila jedan bataljon¹⁸ div. »Princ Eugen« i tom prilikom ubila 200 Njemaca i 30 zarobila. Zarobljena cijela komora drugog puka¹⁹ div. »Princ Eugen«. Zaplijenjena dva topa, devet t. mitraljeza, velika količina razne municije i drugog rat. materijala.

K.

br. 134

9^1

U toku mjesec dana njemačke ofanzive naše jedinice u borbama ubile Njemaca 825 — oficira i vojnika, ranile 351 Njemca i 61 ustašu i četnika, zarobile 167 Njemaca i ustaša i jednu pukovsku komoru div. »Princ Eugen«. Uništile 2 borna kola, jednu auto-radionicu, 4 kamiona, jedan motocikli i njemačku komoru od 400 konja.

K.

br. 164

9/1

Zaplijenjeno: 2 topa, 3 bacača, 9 mitraljeza, 10 p.mitr., 10 prs. mitr., 120 pušaka, 104.000 p. metaka, 250 mina za bacač, mnogo hrane, telefon, i rat. materijala. U toku ofanzive naše jedinice zauzimale: Vareš,²⁰ Kladanj,²¹ Brezu, Vlasenicu,²² Zivinice i Bos. Petrovo Selo.²³ Podatke o borbama XVI div- nemaimo. Naši gubici: 135 mrtvih, 141 ranjen, 150 promrzlih i 250 nestalih.

K.

. . . ,²⁴

(List 85)

br. 108

10/1

U toku njemačke ofanzive borci i starješine II krajiške bde pokazali su puno herojstva i zadali neprijatelju osjetne gubitke.²⁵ Mišljenja smo da II

¹⁸ Vidi dok. br. 179.

¹⁹ Vidi dok. br. 35. objašnjenje br. 41.

²⁰ Vidi dok. br. 114.

Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 37, 46 i 77.

²¹ Vidi dok. br. 7.

²² Vidi tom IV, knj. 20, dok. br. 110 i 119.

²³ Izostavljeno je nekoliko depeša upućenih Štabu Sedamnaeste NOU divizije, jer se njihova sadržina vidi iz dokumenata Korpusa i drugih divizija.

²⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 21, 113 i 114.

krajišku bdu na čelu sa komandantom majorom Stanićem²⁶ treba pohvaliti za hrabro držanje pred brojnim neprijateljem.

K.

br. 60
10/1

Nužno nam treba eksploziva i sanit. materijala. Stanje obuče i odjeće kod Južnomoravske bde slabo. Potrebno je ovu brigadu hitno pomoći.

K.

br. 49
10/1

Njemci iz Zvornika i Tuzle otišli za Doboj. U Tuzlu stigla Osmo pukovnija i djelovi Pete puk.²⁷ Namjeravamo ih napasti.²⁸

K. V.

br. 20
10/1

Zauzeli smo Drinjaču. Bratunac i Srebrenicu.^M

K. V.

br. 73
11/1

Nameravam sa br[iga]dom^{S0} odmah u Srbiju. Idem bez rešenih s vama pitanja komandanta G.Š.S.,³¹ Veća,³² činova. Najgore od svega ako odem bez radio-stanice. Zato pošaljite na Kostu.

Mihailo

br. 68
11/1

Smatram da Moma Marković sa grupom iz Sumadije³³ koja je u Sandžaku treba odmah da ide preko Kopaonika u Jablanicu,^{3*} gde ću i ja verovatno stići kroz mesec dana.

Mihailo

²⁶ Dragutin-Dragan

" Vidi dok. br. 220.

²⁸ Vidi dok. br. 64, 211, 212 i izvještaj Korpusa od 6 marta 1944. Dokument se nalazi u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1/1—3, k. 408.

" Vidi dok. br. 202 i 204.

³⁰ Odnosi se na Prvu južnomoravsku brigadu. Opširnije o tome vidi dok. br. 21, objašnjenje br. 8.

³¹ U to vrijeme, kao i docnije, sve do 11 jula 1944, komandant Glavnog štaba Srbije bio je Petar Stambolić (vidi tom I, knj. 7, dok. br. 49, objašnjenje br. 3 i knj. 9, dok. br. 78).

³ - Odnosi se na Antifašističko vijeće Srbije.
ss Vjerovatno se misli na dio Glavnog štaba NOV i PO Srbije koji se u novembru 1943 prebacio s Prvom šumadiskom NO brigadom u Sandžak. Tu su od članova Glavnog štaba, pored Mome Markovića, bili Radivoje Jovanović-Bradonja i Sveta Popović. Drugi dio Glavnog štaba s Petrom Stambolićem, kao komandantom, ostao je u Srbiji.

Misli se na Jablanicu u južnoj Srbiji.

br. 15

U/I

Javite nam gdje se nalazi Peta div.

K.

br. 63

13/1

U Crnu Travu iskočila iz oštećenog aviona četiri američka avijatičara sa poručnikom Epom, posle Ploestija.³⁵ Uputio ih Tempu,³⁶ dalje za Grčku.

Mihailo

br. 52

13/1

Možete li preko Srema da pitate Peru³⁷ kakvo je stanje u Kosmaju, Šumadiji, ist. Srbiji i Jablanici? Treba mi zbog puta.

Mihailo

br. 32

13/1

Pripremiti mjesto za bacanje³⁸ — Sekovići.

K.

br. 124

14/1

Hteo sam odmah u Srbiju zato što je Moma sa rukovodiocima Gaćanima, Sumadincima i svima koje ste vi poslali otišao u Sandžak, što je tamo ostao samo Pero u Beogradu, Neda³⁹ i Dragi⁴⁰ na jugu,⁴¹ ja ne znam zašto sam ovde a i posla tamo ima ogromno mnogo. Čekam odobrenje za povratak, a put bih ja predložio.

Mihailo

E /

br. 35

14/1

XXVII div. vodi borbe na liniji Vareš — Vijaka,⁴² vjerovatno je IV bda Sa XXVII div.

K. V.

(List 64)

XVII [diviziji]

br. 51

16/1

Razbijen zel[eni] kadar na liniji Vukovije — Dubrave — Parselo. Imaćemo malo zakašnjenja. Na pravcu VI i XIX ne čuje se borba.

K.

³¹ Odnosi se na grad u Rumuniji oko kojeg se nalaze izvori nafte i u kojem su podignuta postrojenja za eksploataciju sirovina. Vjerovatno je avion oštećen za vrijeme bombardovanja ovog grada.

³² Svetozar Vukmanović-Tempo, kao delegat Vrhovnog štaba NOV i POJ, nalazio se tada u Glavnom štabu Makedonije.

" Petar Stambolić

" Za spuštanje ratnog materijala koji su tada doturali saveznički avioni.

³³ Nedeljko Karaičić, član Pokrajinskog komiteta Srbije

⁴⁰ Dragi Stamenković, član Pokrajinskog komiteta Srbije

⁴¹ Odnosi se na južnu Srbiju (Toplicu, Jablanicu i Crnu Travu).

⁴² Vidi dok. br. 203.

(List 85)

br. 31

16/1

Danas počinjemo sa opštim napadom na cijelu liniju Doboj — Tuzla — Zvornik.⁴³

K. V.

br. 104

17/1

Vodimo žestoke borbe na liniji Doboj — Tuzla — Zvomik.⁴⁴ Sva uporišta oko Tuzle smo zauzeli, vode se ulične borbe, neprijatelj trpi velike gubitke. Nepr. kolona⁴³ koja je pošla iz Brčkog odbijena, uništen jedan tenk, ubijeno 24 vojnika, zauzeli Zivinice.

K. V.

(List 64)

br. 36

17/1

I mi smo u zakašnjenju. Nastojaćemo izvršiti juriš u 4 sata makar i dijelom snaga.

K.

br. 30

17/1

Musi. bda na Ilinčici [k. 453], daljih podataka nemamo. Mi smo u pokretu.

K.

br. 84

17/1

Zauzeta Ilinčica i Crveno Brdo [k. 298], Sa VI i Muslim, nemamo vezu, ali izgleda da su prema spoljnoj ivici grada. Birčan. bda ubila 10 Njemaca, zaplijenila 2 p.mitraljeza, 10 pušaka, 1 kamion i 1 motocikl.

K.

br. 45

17/1

Opšti napad svih jedinica počeo večeras u 19 sati. Nepr. demoralisan. Neka tuku naše haubice.

K.

br. 50

17/1

Šesta bda zauzela Kreku, Majevička uz povike [»ura«] nastupa prema Istoč. logoru. Napad večeras neka bude brz i energičan.

K. J.

br. 59

17/1

Jedinice južne kolone počinju napad u 18 časova. Ova je odluka donijeta i saopštena prije našeg naređenja. Sve su jedinice ubijedene u uspjeh.

K.

43 j u Detaljnije o borbama koje su vodene za oslobodenje Tuzle i drugih naselja na njenom području vidi dok. br. 56, 64, 79. 172, 176, 212, 214, 215. 217 i 220.

Vidi dok. br. 211.

br. 49
18/1 Javite situaciju kod vas. Muslimanska bila zauzela Ilinčicu, ali nepr. je kontra-napadom istu povratio jutros u 2 časa.

K

br. 57
18/1 Početak napada tačno u 20 časova. Težište napada Gradina. VI bosan. drži Kreku i upadala ka gradu a Roman, odred ka Istoč. logoru.

K.

br. 62
18/1 VI bda ulazila u zapad, dio grada. Odsustvoift drugih jedinica morala se povratiti u Kreku. Važno je likvidirati Gradinu za prodor ostalih snaga.

K.

br. 54
18/1 U napadu na Ilinčicu učestvuje i Juž[no]-moravska bda. Prema situaciji angažujte Majevičku bdu prema Gradini i Istoč. dijelu grada.

K.

br. 47
18/1 Romanijski odred aktivan prema Istoč. logoru, treba mu podrška Majevičke bde. Formirajte bombaška odjeljenja.

K.

br. 30
18/1 Jedan bataljon VI bde iz Kreke sadejstvovaće sa vašim snagama na Moluhe

K.

br. 34
18 1 Imate li vezu sa Majevičkom bdom i hoće li blagovremeno stići 5⁴⁰ bda. Odgovorite.

K.

br. 19
18/1 Pripreme izvršene. Napad biće energičan.

K.

(List 85)

br. 63
18/1 Povezati se sa Jablanicom i Toplicom i organizovati prebacivanje ljudstva za popunu II divizije.⁴⁷ U okolini Ivanjice da vrše NO odbori mobilizaciju. .

Mihailo

"" Odnosi se na Petu vojvođansku brigadu. Opširnije o njenim dejstvima oko Tuzle vidi dok. br. 176.

⁴⁷ Odnosi se na Drugu proletersku diviziju.

br. 86
18/1

Žestoke ulične borbe se nastavljaju, nepr. daje očajnički otpor. Zauzeli Kreku — Slani bunar i okolna uporišta, žestoke borbe za Istočni logor. Trebavski i Posavski part. odredi zauzeli Modriču i Gradačac.

K. V.

br. 89
19/1

Žestoke ulične borbe se nastavljaju. U gradu ima 500 Njemaca. Zauzeli Gračanicu. Pruga Dobož — Tuzla razrušena, svi pokušaji iz Doboja odbijeni.⁴⁸ Zauzeli Gornju Tuzlu i Simin Han.⁴⁹ U napadu učestvuje i XVI div.⁵⁰

K. V.

[List 64J
br. 30
19/1

VI bda je u gradu. Ilinčica je likvidirana, ne osjeća se vaš pritisak.

K.

br. 73
19/1

Vršite jači pritisak po danu. Za opšti napad bićemo pripremni u 18 čas. Ko je na Gradini? Nepr. vrši ispad sa Ilinčice. Potreban je energičan upad u grad. Palite vatru.

K.

br. 39
19/1

Večeras se rješava pitanje Tuzle. Budite energični i pojačajte pritisak za Gradinu i Moluhe.

K.

(List 65)
br. 47
20/1

Dva batalj. VI i dva Birč. bde nalaze se u gradu. Vršite demonstrativan napad da bi se ove jedinice izvukle.

K.

br. 120
20/1

Jedna dobra vojv. bda neka se prebaci na sektor Paprača — Bratunac, sa zadatkom kontrole Drine i čišćenja četnika. Dvije bde na sektoru Trebave, a poslije Ozrena sa zadatkom čišćenja četnika i kontrole pravca Tuzla — Dobož.⁵¹ Dvije vojv. bde sa dvije brigade XVII div. na sektoru Majeвица — Posavina.

K.

⁴¹ i ^M Vidi dok. br. 220.

["] i ["] Vidi dok. br. 215 i 217.

⁵⁵ i ⁵¹ Vidi dok. br. 176.

20/1 Odustali od daljeg napada na Tuzlu. Brigade XVII div. biće na terenu Majevice dok se ne popune.

K.

br. 69
20/1

Ako je Majevička popunjena, neka krene prema Birču. Šaljemo tamo Muslim, bdu radi popune. Sa bdom idu ranjenici. Ozbiljan je problem popune Muslimanske i VI bde.

K.

br. 60
20/1

Gligo sa Muslim, bdom dolazi tamo. Slažemo se sa tvojim predlogom. Na Trebavi su dovoljne dvije bde. Mi se nalazimo u Dubravama, krećemo za Birač.

K.

br. 87
20/1

Za XVI div. Muslimanska bda sa štabom div. i ranjenicima prebacuje se sutra 22 ov.mj. preko Osmaka i Capardi za Majevicu. Naredite vašoj bdi koja je zatvarala pravac od Zvornika da ih prihvati.

K.

(List 85)
br. 100
20/1

XVI div. vodi žestoku borbu sa nepr. koji nadire iz Doboja prema Tuzli.⁵² Zapaljene željeznička stanice Miričina, Karanovac i Dobošnica. Također su žestoke borbe oko Zvornika. Jedinice XVII div. vode već četiri dana žestoke borbe u Tuzli.

K. V.

br. 90
22/1

Jake nepr. snage prodrle iz Doboja u Tuzlu.⁶³ Naredili smo našim jedinicama da se povuku iz Tuzle. Produžuju se žestoke borbe. U Tuzli ubijeno preko 500 Njemaca i ustaša. Zaplijenjeno mnogo municije, oružja i hrane.

K. V.

(List 86)
br. 40
22/1

Četvrta⁵⁴ bda nalazi se u Sokolovićima, bila je sve vrijeme sa XXVII div. Prenijeli smo joj vaše naređenje.

K. V.

⁵⁴ Odnosi se na Četvrtu krajišku brigadu Pete NOU divizije (vidi dok. br. 175).

- 22/1 Da li da Mihailo sa Južnomoravskom bdom
krene sa IV bdom ka V div.?
K. V.
- br. 26 Javite gdje se nalazi V div. i kojim putem da
krene IV bda.
K. V.
- br. 57
23/1 Borbe se vode oko Tuzle i Doboja. 27 div. za-
uzela Vareš, IV krajiška bda uništila 6 kamiona kod
Podromanije, ubijeno 18 Njemaca.
K. V.
- (List 86)
br. 31
24/1 Uputili smo XVII div. na Majevicu i Posavinu
radi popune i mobilizacije.
K. V.
- br. 73
24/1 Iz Sarajeva preko veze došli k nama Ugljen
Cazim, direktor rudn. Breza, Marko Sakić, kotarski
predstojnik iz Visokog i profesor Sahinpašić, oni
kažu — na poziv druga Marka.⁵⁵
K. V.
- br. 83
25/1 Primili pošiljku od 3 aviona, veći dio cipela,
eksploziva i sanit. Materijala. Spustio se jedan en-
gleski kapetan i vojnik. Snabdjeli smo Južnomorav-
sku bdu. Mihailo sa brigadom kreće ka V div.
K. V.
- br. 65
25/1 Bili smo dobro obuhvatili sektor Jahorina —
Kalinovik, ofanziva nas je poremetila. V div. smije-
niće dijelove XXVII div. Engleski kapetan zove se
Wilson.
K. V.
- br. 39
26/1 Dangić⁸ se povratio iz Njemačke, mobiliše u
zapadnoj Srbiji pod parolom »Naprijed u Bosnu«.
K. V.

⁵⁵ Aleksandar Ranković

⁵⁸ Jezdimir Dangić, četnički komandant u istočnoj Bosni. Poslije rata osudio ga Vojni sud u Sarajevu na smrt kao izdajnika i ratnog zločinca.

(List 65)

br. 67

27/1

Za Vladu. Nužno je da se hitno organizuje prebacivanje hrane za Šekoviće. Povezali smo se sa 27 div. i IV krajiškom bdom. I za njih treba hrane, naročito masti.

K.

br. 103

27/1

Ispitajte mogućnost prebacivanja ranjenika u Srem. Stanje ranjenika vrlo ozbiljno, ubrzajte prebacivanje hrane a isto tako i prihvat ranjenika. Ako je Zekić tamo, neka odmah krene sa brigadom na određeno mjesto. Prebacite nam jedan ispravan radio-aparat.

K.

br. 36

27/1

16 div. radiće s nama sa istom šifrom kao i vi. Predajte joj prepis vaše šifre.

(List 86)

br. 220

29/1

Komandantu Vrhovnog štaba N.O.V. i P.O.J. maršalu Jugoslavije drugu Titu. Borci, komandiri, komandanti i politički komesari I južnomoravske NOU brigade šalju Tebi, naš vrhovni komandante družu maršale Tito, svoje vatrene borbene pozdrave i zahvaljuju ti se na brizi i pažnji koju si ukazao nama, borcima iz Srbije. Mi smo ponosni što se možemo boriti pod tvojim vrhovnim rukovodstvom za slobodu naše domovine, za bratstvo i ravnopravnost svih naroda Jugoslavije, za demokratsku federativnu Jugoslaviju. Borci, komandiri, komandanti i p. komesari I južnomoravske N.O.U. brigade.

br. 88

30/1

Primili smo pošiljku od još 8 aviona, većim dijelom cipele. Potreban nam je sanitetski materijal i radio-stanice. 27 div. uništila sva ustaška uporišta od Vlasenice do Sokolca.⁵⁷ Došao kod nas Arso Koprivica.

K. V.

br. £

30/1

Jedinice 27 div. u borbama kod Sokolca ubile 34 ustaše, zarobile 60 četnika i cijelu arhivu četnič. Romanijskog korpusa. Zaplijenjeno više pušaka sa municijom.

K. V.

br. 82
30/1

Šesta bosan. bda u borbama sa Njemcima i ustašama kod s. Dubrave i Vukovije ubila 38 Njemaca, 22 ustaše i zarobila 10 četnika. Svi četnici sa ovog područja stoje neposredno pod komandom Njemaca.

K. V.

br. 165
30/1

Da bi mi mogli uspješno zahvatiti sektor Kalinovik — Jahorina — Romanija, potrebno je da Vojvodani,⁵⁸ koji sada imaju šest bda, upute dvije bde na sektor Zvornik — Srebrenica — Vlasenica, pošto je ovaj sektor jako važan zbog Srbije. Vojvođanske snage su previše nagomilane i neiskorišćene na Majevici. Takvim rasporedom imali bi dobro obuhvaćenu istočnu Bosnu. Molimo da to hitno naredite Vojvođanima.

K. V.

br. 75
31/1

U borbama kod Glasinca XVII majevička bda ubila 20 Njemaca, više ranila a zarobila 3 njem. podoficira. Zaplijenjeno 15 konja sa spremom, 1 bacač sa 60 mina i 15 pušaka sa municijom.

K. V.

(List 65)
br. 72
31/1

Za Vladu. Primili Tvoje pismo,⁵⁹ šaljem odgovor.⁶⁰ Primili pošiljku od 6 aviona i jednog kapetana, oko 1500 pari cipela, obećavaju još više. Mihailo otišao u pravcu V div.

K.

br. 64
31/1

Po drugu Vladi neizostavno uputite operativne izvještaje za mjesec novembar, decembar i januar. U izvještaju navesti i sekcije odreda sa tog terena.

K.

br. 69
31/1

Dobili smo naređenje od V.S. da smijenimo V div. na sektoru Kalinovik — Jahorina, koji je važan. Treba ubrzati rad na popuni XVII div. pa postupiti po upućenom pismu.

K.

⁵⁸ Odnosi se na Šesnaestu NOU diviziju.

⁵⁹ Redakcija nije pronašla spomenuto pismo.

⁶⁰ Vidi dok. br. 174.

OBAVJEŠTENJE ŠTABA TREĆEG KORPUSA NOVJ KOME- SARU KORPUSA O STANJU JEDINICA I SITUACIJI U ISTOČNOJ BOSNI U JANUARU 1944 GODINE¹

Dragi druže Vlado,²

Primili smo Tvoj izvještaj³ i upoznali se sa njegovim sadržajem. Uglavnom sad imamo približnu sliku kako su se stvari razvijale po svim pitanjima na tom području.⁴ Tvoje prisustvo tamo palo je u dobar čas, no još bi bolje bilo, kako sam kažeš, da je cio naš Štab bio tamo makar mjesec dana, ali, kao što Ti je poznato, situacija ovo nije dozvoljavala.

Mi ćemo Te ukratko upoznati sa prilikama i problemima uopšte.

Vrhovni štab nije nam do sada dostavljao neke direktive za daljni rad, ali to očekujemo. Drug Murat⁵ dolazi ponovo u istočnu Bosnu, Vrhovni štab nas je obavijestio da je krenuo ovamo 28 ovog mjeseca, pa vjerovatno da će i on donijeti novosti i direktiva po raznim pitanjima i problemima. Vrhovni štab tražio je od nas da ga izvijestimo koliko imamo lakih, a koliko teških ranjenika, vjerovatno u jednoj situaciji da će naši ranjenici biti prebačeni negdje gdje toplije sunce grije* Prema prednjem, ovo pitanje riješi zajedno sa Dr. Levijem,⁷ tj. ustanovite koliko ima svega teških, a koliko lakih ranjenika na Majevidi. Ove podatke neka Dr. Levi donese sa sobom radi postupka po naređenju Vrhovnog štaba.

Uхватili smo vezu sa XXVII divizijom, koja se sada nalazi na prostoru Sokolovići⁸ radi odmora i sređivanja. Ova divizija u toku protekle ofanzive dobro je prošla, a ista je imala i vrlo lijepih uspjeha, naročito II krajiška brigada, koja je bila u toku cijele ofanzive uvijek na visini,⁹ O rezultatima

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 34/1—3, k. 408.

* Vladimir-Vlada Popović

² Redakcija ga nije pronašla.

⁴ Odnosi se na područje Majevice (vidi dok. br. 34).

⁵ Pašaga Mandžić

⁶ Odnosi se na Italiju.

⁷ Dr. Moni Levi

⁸ Opširnije o rasporedu i dejstvu divizije vidi izvještaj Štaba Dvadeset sedme NOU divizije od 5 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 5/1—7, k. 1111).

• Opširnije o tadašnjim borbama te brigade vidi dok. br. 5, 92 { tom IV, knj. 20, dok. br. 94.

akcija¹¹ koje je izvela ova divizija upoznaćemo Te kad dođeš ovamo. Jedno je primjetiti: da ni XXVII, kao ni ostale jedinice nisu poklonile dovoljno pažnje hirurškoj ekipi i radio-sekciji, te su ovi dijelovi potpuno nastradali. XXVII diviziji dali smo zadatak da poslije sređivanja ispita mogućnost i likvidira Sokolac i Rogaticu,¹¹ kako bi se kasnije prebacila na sektor Goražde — Foča — Kalinovik¹² radi kontrole i akcija na ovom sektoru, kako je to i naredio Vrhovni štab prije nekoliko dana.

Na istom sektoru nalazi se i IV krajiška brigada,¹³ koja je srazmjerno dobro prošla u protekloj ofanzivi, s obzirom da je bila odvojena od glavnine svoje divizije. Poslije hvatanja veze mi smo postupili u duhu naređenja Vrhovnog štaba i odmah je uputili u sastav svoje divizije.

Druga Mihaila¹⁴ sa Južnomoravskom brigadom opremili smo sa obučom i nešto oružja, sa municijom i odijelom, tako da je zadovoljan pošao¹⁵ zahvaljujući na drugarski prijem i pažnju kako prema njemu lično, tako i prema borcima Južnomoravske brigade. Prema naređenju Vrhovnog štaba Južnomoravska brigada pošla je zajedno sa IV krajiškom brigadom na prostor Foče, gdje će ući u sastav svoje divizije.¹⁶ Drug Neško Te je puno pozdravio.

Saveznici su počeli ozbiljnije sa pošiljkama, naročito u cipelama i ostaloj spremi, tako da su u vrlo kratkom periodu vremena došle tri ekipe i to dvije po tri aparata, a jedna od šest aparata. Sa prvom ekipom došla je i saveznička misija od dva člana, sa jednim kapetanom¹⁷ i jednim radio-telegrafistom. Kapetan izgleda fin i kulturni čovjek, puno se smije, no sa druge strane zauzumljiv, sušta protivnost ovog prvog.¹⁸ On nas je izvijestio da je sva sprema za nas sortirana i da se ima ista što prije prebaciti za naše jedinice. Izgleda da su ozbiljne

Detaljnije o akcijama Dvadeset sedme NOU divizije vidi dok. br. 21, 35, 113 i 114 i izvještaje Štaba Trećeg korpusa NOVJ od 6 i 8 marta 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 11—3. k. 408 i reg. br. 54—1 7. k. 408 A).

¹¹ Napadana Rogaticu izveden je 14 februara. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Dvadeset sedme NOU divizije od 4 marta 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 6 1—7, k. 1111).

¹² Vidi dok. br. 158.

¹³ Bliže o njenom rasporedu i dejstvu vidi dok. br. 175.

¹⁴ Blagoje Nešković

¹⁵ Vidi dok. br. 173.

¹⁶ Od Prve južnomoravske i Prve šumadske brigade 10 februara 1944, na području Foče, formirana je Treća srpska NO brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 21, objašnjenje br. 8.

¹⁷ Odnosi se na kapetana Vilsona (vidi dok. br. 173).

¹⁸ Odnosi se na kapetana savezničke vojske, koji je do tada bio u savezničkoj misiji pri Štabu Trećeg korpusa NOVJ.

pošiljke pripremljene i za ostale sektore za našu vojsku; smatramo da je ovo sve proračunato. Nažalost, u prvoj pošiljci bila je spremljena i mala štamparija koju još nismo pronašli, sem slova. Tragamo na sve strane za njom, ali bez rezultata do sada, jer baš one večeri kad su prvi avioni došli vjetar je bio velik, a spuštanje padobrana sa velike visine, te je i rasturanje bilo na velikim daljinama. Padobrana ima dosta, te i pored diobe jedinicama otvorićemo radionicu u Vlasenici za šivenje veša. Problem je konac, te ako ga ima tamo dobro bi bilo da se nešto pošalje, mada smo tražili da nam sprema naročitom pošiljkom. Spremu dijelimo jedinicama ali su ove daleko. Očekujemo komoru XXVII divizije koja će doći za prijem sprema, a istovremeno dopratiti njihove teške ranjenike i nekoliko ranjenika IV krajiške brigade.

Sa slijedećim transportom hrane, vidi u dogovoru sa Štabom XVII divizije da jedna jedinica pređe kao pratnja transportu hrane do bolnice, gdje će istovremeno primiti potrebnu sprema za sebe i XVI muslimansku brigadu. Po ovom treba brzo raditi da se ne bi ovdje nagomilavala sprema, a jedno još važnije — da se borci snabdiju obućom i ostalim dok je ovako vrijeme hladno. Od ove sprema ovdje dajemo najveći procenat bolnici, koja vrlo slabo stoji, kao što Ti je poznato. Transport hrane koji je upućen sa VI bosanskom brigadom došao je u neredu, tako, stoka koja je prenosila hranu nesposobna je za tovarenje, te je jedna trećina namirnica ostala sa te strane puta na čuvanja kod narodno-oslobodilačkog odbora, ostatak transporta produžio je dalje i u toku puta dio namijenjen za nas nestao je, navodno da je dezertirala jedna desetina Ozrenskog odreda i odvela sobom baš onaj dio što je određen za Stab korpusa. Isto tako bez ičijeg odobrenja zadržato je 12 konja sa hranom na Rakinom Brdu. Prema prednjem, buduće transporte treba bolje organizovati, tj. odrediti jednu jedinicu (XV majevičku brigadu) sa odgovornim drugom da hranu doprati tačno do Komande područja, odnosno do bolnice. Konje za prenos hrane treba odrediti zdrave, a odgovornog druga zadužiti da vodi brigu o ishrani te stoke, jer ovi konji vraćaju nazad ranjene drugove. Prikupljanju i odašiljanju hrane za ovaj kraj treba posvetiti punu pažnju, onako kako si i sam preduzeo, s obzirom da ovaj teren oskudjeva u svemu i da se XXVII divizija oslanja na tu hranu. Problem ishrane kod ove divizije je dosta ozbiljan, još kad se uzme u obzir da na njenom sektoru boravi naš narod sa Glasinca koji formalno gladauje i oskudjeva u svemu što je potrebno za jedno živo biće.¹⁹ Treba

" Za vrijeme neprijateljske ofanzive taj kraj je bio popaljen i opljačkan. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 54—1/7, k. 408 A u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

preduzeti sve mjere da hrana bude upućivana i poslije Tvog odlaska sa tog terena, tj. predvidi sve da ovo ne stane sa Tvojim odlaskom. Naročito preduzeti mjere za pošiljku masti, suhog mesa, a voditi kurs da se organizuju sušionice, te Majevička brigada kad bude prelazila ponese sobom veću količinu.

Pitanju mobilizacije pokloniti punu pažnju i dalje, jer kod nas postoji naročito problem popune XVII majevičke brigade koja je brojno oslabila dijelom dezertiranjem, a dijelom odvajanjem²⁰ pojedinih dijelova za koje se računa da su se i prebacili na Majevicu, što treba prokontrolisati preko XVII NOU divizije. Za ovu brigadu treba mobilisati i hitno uputiti najmanje 400—500 boraca, kao i jedan broj za VI bosansku brigadu, koja ostaje na ovom terenu. Isti se problem postavlja i za popunu XIX birčanske brigade. Kod prijema boraca imajte u vidu da se uzimaju mlađi ljudi, zdravi i sposobni, a starije ne primati jer će to otežavati vođenje jedinica i povećavati bolnice. Ovakve starije borce određivati na dužnosti prema njihovim sposobnostima. Jedan dobar dio upućen za VI bosansku brigadu nema uslova za prijem u borbenu jedinicu, te će biti isti vraćeni za raspored na druge dužnosti.

Što se tiče napada na Tuzlu,²¹ jedinice južne strane pokazale su puno zalaganje i borbenost, ofanzivnog duha i dokazale da u onako kratkom roku mogu poduzimati operacije većeg stila, tako da i zvanična njemačka štampa iznosi efektanu pripremu artiljerijske vatre prilikom napada na Tuzlu. Prema neprovjerenim podacima izgleda da je bilo borbe i u samom gradu, koju su vodili naši simpatizeri, i da je Fricева bilo na gomile mrtvih. Naročito su se istakli borci VI brigade,²² pojedini bataljoni XIX brigade²³ i Romanijskog partizanskog odreda; borci XVI muslimanske brigade²⁴ i u ovoj prilici pokazali su puno borbenosti. Na završetku učestvovala je u napadu Južnomoravska brigada,²⁵ čiji su borci pokazali veliku hrabrost. Uprkos upadima u varoš, uzastopnim jurišima na Ilinčicu, ranjenika relativno nema mnogo, svega 60 u bolnici, od kojih je veliki dio, oko 20, nastradao od mina (20 sa amputiranom nogom). Završetak, tj. izvlačenje nije bilo izvedeno kako treba, mada je trebalo da bude izvedeno blagovremeno — jer je za to imalo vremena — ali tu je podbacio Štab XVI muslimanske brigade i ovog puta samo nebuđnošću, a jedno je konstatovati: da se je sve ovo moglo izbjeći da se je naše nare-

²⁰ Vidi dok. br. 114.

²¹ Vidi dok. br. 64, 79 i 176.

²² i ²⁴ Opširnije o njihovim dejstvima vidi dok. br. 173 i izvještaj Štaba Trećeg korpusa od 6 marta 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/1—3, k. 408).

²³ Vidi dok. br. 172.

²⁵ Vidi dok. br. 79.

đenje vojnički shvatilo i izvršilo, o čemu ćemo razgovarati kad dođeš ovamo. Isto tako pozabavićemo se i pitanjem XIX birčanske brigade kod koje se pokazuje dosta nedostataka. . . .

Kod nas je došlo nekoliko drugova iz Sarajeva po nalogu druga Marka,²⁶ i to direktor »Breze« Ugljen,²⁷ Dr. Šimović,²⁸ Šakić,²⁹ sreski prestonik i profesor Sahinpašić. Sa njima je došao iz XXVII divizije drug Mujo Hodžić. Dr. Šimovića dali smo privremeno upravi bolnice, profesora Šahinpašića Oblasnom komitetu, a druga Ugljena i Šakića zadržali smo kod nas.

Štab XXVII divizije vrlo se pohvalno izražava o drugu Muji Hodžiću, pa smo riješili da ga pošaljemo na Majevicu, s tim da mu se da jedna stalna dužnost, a mi mislimo da bi bio najpodesniji za pomoćnika komandanta područja za vojne poslove, mobilizaciju i tome slično. O ovom drugu treba povesti naročito računa i da jedanput ima određenu dužnost, a on će je otpravljati na zadovoljstvo s obzirom na podatke kojima se raspolaže o njemu.

Za Pandžu³⁰ drugovi iz Sarajeva kažu da je doveden u Sarajevo stražarno i da tamo nije htio dati nikakvu izjavu, već da će to učiniti tamo gdje treba. Odveden je stražarno za Zagreb. O njemu se interesuje Gestapo. Za Fandžin nestanak treba tačno ispitati da li je zaista pobjegao i predao se ili je nepažnjom drugova iz Štaba Tuzlanskog odreda pao u ruke zelenog kadra.

Što se tiče Tvog prijedloga za VI bosansku brigadu da dođe tamo, to situacija sada ne dozvoljava, jer sektor Drine moramo dobro osmatrati i osiguravati. Ostale snage XVII divizije, s obzirom da će XXVII divizija preći na sektor Goražde — Foča — Kalinovik,³¹ treba orijentisati ovakvo: Majevičku

²⁸ Aleksandar Ranković

²⁷ Čazim

²⁹ Luka

²⁹ Marko

³⁰ Muhamed Pandža-Hafis, zavrbovan od Gestapoa (vidi dok. br. 3—7, k. 982 u Arhivu Istoriskog instituta JNA), radio je na okupljanju i naoružavanju svojih pristalica muslimana, pripremajući ih za borbu protiv NOV. Naročito se istakao u mobilizaciji ljudstva za 13 SS diviziju j-Handžar«. Na ovome je aktivno radio sve do 10 novembra 1943, kada ga je zarobila Druga krajiška NOU brigada u Kuli kod Ustikoline (vidi tom IV, knj. 19, dok. br. 171). Otada se on nalazi u NOV. Medutim u decembru 1943 nestao je na veoma zagonetan način (vidi dok. pod reg. br. 54—1/7, k. 408 A u Istoriskom institutu JNA). Kasnije se doznalo da se nalazi kod Nijemaca u Sarajevu, gdje je ostao do kraja rata. Zbog neprijateljskog rada u toku rata, uhapsili su ga organi narodnih vlasti u Sarajevu. Umro je u zatvoru.

Ranije data objašnjenja o Pandži u tomu IV, knj. 19, dok. br. 100 i knj. 20, dok. br. 78 su nepotpuna.

³¹ Pošto je na tom sektoru tada bila raspoređena Peta divizija, to su tek po njenom odlasku, u prvoj polovini marta, poslate tamo

brigadu, ako je popunjena, odmah prebaciti na sektor Kladanj — Zivinice sa zadatkom da razbije i likvidira zeleni kadar i pojedine četničke grupice na tom sektoru. XVI muslimansku brigadu zadržati tamo sve dotle dok se ova ne bude potpuno popunila i sredila. VI brigada ostaće na prostoru Srebrenice^{3*} sa gore naznačenim zadatkom, jer se pronose glasovi o prelazu četničkih bandi pod komandom Dangića Jezdimira, koji je svojevremeno bio komandant operativnih jedinica u istočnoj Bosni. Po pitanju ostalih jedinica na tome sektoru, a s obzirom da će XVII divizija biti prebačena na ovaj prostor, predlažemo da XVI divizija sa jednom svojom brigadom vrši kontrolu pravca Zvornik — Caparde³³ i južno od ove linije uzvodno Drinom do Bratunca. Pitanje ostalih jedinica i odreda mislimo da ćeš najbolje riješiti u dogovoru sa Štabom XVI vojvođanske divizije.

Pošto je do sada došlo već deset aparata sa 2000—3000 pari cipela i čarapa, kao i ostale spreme, to predlažemo da ovaj transport koji ide sad sa ranjenicima vratite sa hranom u pratnji Majevičke brigade, koja će dobiti ovdje obuću i dio spreme a istovremeno primiti i doturiti spremu za XVI muslimansku brigadu. Poslije povratka Majevičke brigade i predavanja spreme za XVI muslimansku brigadu ovu prebaciti na određeni prostor. Štabu Majevičke brigade izdati stogo naređenje da vrati sve konje koje je uzeo od Komande Birčanskog područja za prebacivanje ranjenika. Štabu brigade je vrlo dobro poznato kakvo je stanje konja u Birču i za ovakav postupak treba mu najstrožije zamjeriti. Po odlasku Majevičke brigade sa tog terena organizujte jedan transport hrane koji će propratiti jedna vojvođanska brigada, a koja će istovremeno pri povratku prim'iti dio spreme: cipela, čarapa i ostalog za potrebe XVI divizije.

Po svršenim razgovorima sa štabovima XVI i XVII divizije Ti bi mogao doći ovamo.

Sa drugarskim pozdravom,

S. F. — S. N!

Vole Te i pozdravljaju Tvoji

Košta³⁴ [i] Jovo³⁵

jedinice Dvadeset sedme divizije. Opširnije o tome vidi izvještaj Štaba Trećeg korpusa NOVJ od 8 marta 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 54—1 7, k. 408 A).

⁵² Vidi izvještaj Brigade od 21 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br 2—6, k. 989).

^M Taj zadatak dobila je Prva vojvođanska brigada (vidi naređenje Štaba Trećeg korpusa od 3 februara 1944 u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 3/1—1, k. 408).

^M Nad

" Vukotić

**IZVOD IZ OPERACISKOG DNEVNIKA ŠTABA PETE NOU
DIVIZIJE ZA JANUAR 1944 GODINE¹**

Za mjesec januar 1944

2 januar 1944

Romanija — Orahovica

2. I. X brigada sa div. boln. prebacila se kod s. Prača preko ceste i pruge Sarajevo — Goražde i stigla u toku dana do s. Zorojevići — Orahovica. I brigada i batalj. IV brigade prešli su 2. I. cestu kod Podromanije pod borbom. Napadale su nas ustaše sa blind, autom.² Uništena su tri nepr. kamiona, zaplijenjena 3 gumena čamca.

Noću 3/4 Drinski četnički korpus napao je na II bat. X brig. Četnici su uspjeh potpuno iznenaditi ovaj bataljon, radi čega je pretrpio gubitke.³

Naši gubitci: mrtvih 6.

Neprijateljski gubitci: mrtvih 7, ranjenih 7.

Noću 3/4 I brigada i bataljon IV brigade prešli su cestu i prugu kod Renovice uz manju borbu.

5 januar 1944

Komrani — Bare

5. XII.⁴ Jedan bataljon ustaša i Njemaca iznenada je napao bataljon I brigade u s. Komrani.⁵ Bataljon je morao da se pod borbom izvlači i imao je velike gubitke. Docnije su u borbu stupili i drugi bataljoni i neprijatelj je kod s. Bare zaustavljen. Uveče je neprijatelj pobjegao.

Naši gubitci: mrtvih 6, ranjenih 13.

Neprijateljski gubitci: mrtvih 50.

¹ Original — operaciski dnevnik, pišam mastilom, ćirilicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 1—30/1, k. 783 A.

² Vjerovatno se odnosi na dijelove Prvog stajaćeg djelatnog »druga (vidi dok. pod reg. br. 1/2—3, k. 57 u Arhivu Istoriskog instituta JNA).

³ Vidi dok. br. 43.

⁴ U originalu kod datuma 5, 6, 7, 8 i 9 pogrešno je napisano XII, umjesto I. Redakcija je izvršila ispravku.

⁵ Vidi dok. br. 198.

U ovoj borbi učestvovala je i jedna četa IV brigade. Ova četa je ukazala veliku pomoć iz razloga što su izašli iz kuća te su im mitraljezi svi radili, dok su neprijateljski, kao i mitraljezi I brigade slabo radili.

Naši gubitci: mrtvih 2, ranjenih 2.

Neprijateljski gubitci: mrtvih 20.

6, 7 8 i 9 januar

Korjen — Orahovica

6. I. Naš raspored jedinica je: X brigada: Korjen — Jabuka — Previla.

I brigada: Bogovići — Orahovica — s. Bare.

7. I. Jedna neprijateljska satnija vršila je nasilno izviđanje. Četa 3. bataljona I brig. napala je istu i neprijatelj je pobjegao ka Prači.

Naši gubitci: ranjenih 3.

Neprijateljski gubitci: mrtvih 4.

8. I. i 9. I. Jedinice su na istim položajima, borbe nije bilo.

Od 1. do 8. januara

Zunovi — Ribnica

— Miljevina — Podbučje

Neprijateljski avioni tukli su kolonu IV brigade.

Naši gubitci: ranjenih 1.

Od 1. I. do 6. I. IV brigada vršila je pokret od s. Zunovi do s. Ribnica, radi ranjenika koji su bili u ofanzivi ostavljeni.

Neprijateljski gubitci u materijalu: 3 p.mitraljeza i 40 pušaka.

8. I. 1944 bataljoni IV brigade su napali na četnike kod s. Miljevina — Podbučje, četnici su se razbježali bez otpora.

Neprijateljski gubitci: zarobljenih 25.

10 januar

Orahovica — Bare

Njemci i ustaše iz Prače krenuli su u 3 kolone i napali na bataljone I brig. na Orahovici i Barama.⁶ Njemci su uspjeli zauzeti s. Bare i izašli su na Orahovicu. Borba je vođena prsa u prsa. Jedan bataljon I brig. preko Srednjeg izvršio je bočni napad na Njemce sa ciljem otsijecanja, radi čega su se Njemci i ustaše,

iako su izišli na Bare i Orahovicu, morali povući. Neprijatelj je imao osjetne gubitke.
Naši gubitci: mrtvih 5, ranjenih 9.
Neprijateljski gubitci: mrtvih 15, ranjenih 20.

10 januar
Vijaka

Jedinice IV brigade vodile su borbu sa milicijom kod s. Vijaka, gdje se bila skoncentrisala sva milicija tog sektora poslije duže borbe.
Naš gubitci: mrtvih 2, ranjenih 3.
Neprijateljski gubitci: zarobljenih 1, mrtvih 5.

12 januar
Dobro Polje

Noću 12/13 jedinice X brigade napale su četnički logor u Dobrom Polju.⁷ Četnici su bili potpuno iznenađeni i nisu uspjeli da pruže otpor već su se raštrkali na sve strane. Naši bataljoni produžili su da gone četnike i u daljem gonjenju očistili prostoriju do Kalinovika.
Neprijateljski gubitci: mrtvih 3, ranjenih 1.

15 januar
Sokolac — Grbići

Prilikom prelaska ceste Sokolac — Rogatica jedinice IV brigade napale su 6 neprijateljskih kamiona i spalili ih.
Neprijateljski gubitci u materijalu: 2 puške i nešto hrane, spaljeno 6 kamiona.

15 januar
Sokolac — Grbići

Jedna kolona Njemaca napala je na jedinice IV brigade kod s. Grbići. Borba je vođena cio dan. Sa Njemcima je bilo i četnika.
Naši gubitci: mrtvih 2, ranjenih 8.
Neprijateljski gubitci: mrtvih 8, ranjenih 14.

10 i 16 januar
Kalinovik

U toku 13, 15 i 16. I. X brig. vodila je borbe sa četnicima uspjevši da ih potpuno razbije.
Naši gubitci: ranjenih 2.
Neprijateljski gubitci: zarobljenih 7, mrtvih 21, ranjenih 25.

Neprijateljski gubitci u materijalu: 1 p.mitraljez i nešto pušaka.

18—20 januar
Romani

U toku 18 i noću 19/20 X brigada vodila je borbu sa četnicima Momčilovića kod s. Romani.⁸ Četnici su razbijeni. Neprijateljski gubitci: zarobljenih 4, mrtvih 5, ranjenih 11. Neprijateljski gubitci u materijalu: 1 šarac i 1 p.mitraljez.

26 januar
Rađevići

•
Neprijatelj iz Rogatice krenuo je u jačini oko 300 Njemaca i napao na jedinice IV brigade. Borba je vođena do mraka. Neprijateljski gubitci: mrtvih 2, ranjenih 3.

30 januar
Sokolac — Goražde

IV brigada se prebacila sa prostorijske Glasinca u s. Vražalica, gdje je vodila borbu sa jednom nepr. jačom izvidnicom koja je bila uz gubitke razbijena. Iz Vražalice IV brig. je krenula u s. Jabuka, gdje je na cesti sreća jedan neprijateljski kamion koji je spaljen. Ubijena su 3 neprijateljska stručna oficira koji su bili u tom kamionu.

31 [I] IV brigada je zanoćila u Goraždu. U svim borbama IV brig. je zaplijenila: Neprijateljski gubitci: mrtvih 5. Neprijateljski gubitci u materijalu: 7 pištolja, 1 strojnica i dva foto aparata, 48 pušaka, 2 pištolja, 1 t.mitr., 1 radio aparat.

Zaključak za januar

U toku januara po završetku ofanzive i proboja, naša div. se je prebacila na sektor Foča — Kalinovik. — Goražde sem IV brigade koja je išla po ranjenike i na ovaj sektor stigla krajem mjeseca. U ovom mjesecu su vođene na sektoru Prače žestoke borbe sa Njemcima i ustašama i izvršeno je potpuno razbijanje četnika na sektoru Kalinovik — Zakmur — Foča — Čajniče — Goražde. Naše jedinice su se prilično odmorile poslije ofanzive

^f Opširnije o tome vidi dok. br. 122.

i bilo je prilično higijenskih uslova, tako da nije bilo epidemija koje su do sada bile redovna posljedica ofanzive.

Naši gubitci u ljudstvu:		Neprijateljski gubitci u ljudstvu:	
mrtvih	23	zarobljenih	37
ranjenih	40	mrtvih	145
		ranjenih	lio
		Svega	292

Neprijateljski gubitci u materijalu:

šaraca 1, teških mitraljeza 1, puškomitraljeza 7, karabina 90, spaljeno kamiona 6, strojnica 1, pištolja 7, fotokino aparata 1, radio prijemnik 1 i druge vojničke spreme.

BR. 176

ANALIZA OPERACIJA ŠESNAESTE NOU DIVIZIJE U JANUARU 1944 GODINE¹

JANUAR
1944 g.

ZADATAK:

Prema naređenju² Štaba III korpusa NOVJ od 29 decembra 1943 g., naša divizija dobila je zadatak da se posfavi na sektor Majevice, gdje će pristupiti odmoru ljudstva, sređivanju jedinica i kontroli sektora Brčko — Tuzla i Tuzla — Zvornik, povezujući tu kontrolu sa aktivnim čišćenjem sektora Majevice od četnika i zelenog kadra, koji su u toku VI ofanzive³ u izvjesnoj mjeri ojačali, upravo radi prisustva jakih njemačkih snaga.

I

(M a j e v i c a)

Postupak:

Početkom januara jedinice naše divizije su se postavile na sektor Rastošnica — Lopare — Humci, tako da smo tim

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 20—2/3, k. 212.

² Redakcija nije pronašla naređenje.

³ Vidi objašnjenje br. 6 u dok. br. 35.

rasporedom kontrolisali pravce Brčko — Tuzla, Zvornik — Lopare i Zvornik — Tuzla.

Prvih dana boravka na tome sektoru prišlo se rješavanju svih onih problema koji su se pojavili u toku ofanzive unutar naših jedinica (pitanje odjeće i obuće), kao i otklanjanju slabosti, propusta, nedostataka uočenih u toku ofanzive (analiz?. VI ofanzive i držanje naše divizije u toj ofanzivi, držanje pojedinih brigada sa ocjenom rukovodstava, zaoštravanje pitanja brige o ljudstvu i mobilizacija svih organizacija na tom pitanju, zaoštravanje pitanja odgovornosti i potpune vojne organizovanosti naših jedinica itd.).

U toku nedjelje dana aktivnog rada uspjeli smo da u mnogome sredimo stanje naše divizije. Za čitavo to vrijeme imali smo nekoliko manjih čarki sa četnicima, koji bi iz velike udaljenosti pripucavali na naše jedinice, ili sačekivali, manjim odjeljenjima, u zasjedama naše patrole i kurire. Prilikom tih pripucavanja ubijeno je 7 četnika. Ipak smo imali sa tim bandama jednu malo jaču borbu. Četnici su, nošeni moralom VI ofanzive, izvršili napad na jedinice naše I brigade 3 januara poslije podne. Napad je izvršen od pravca Kosica (k. 624) i od Busije. Četnici su brojali do 400 boraca, sa prilično dobrim naoružanjem. U toku tog dana bitka nije riješena, mada su se četnici, pred mrak, povukli u pravcu Busije. Slijedećeg dana jedinice I brigade su izvršile opšti napad na četničke položaje na liniji Ploča — Busija.⁴ Poslije dvočasovne borbe naše jedinice su uspjele da razbiju četnike i da ovladaju njihovim položajima. Razbijene četničke grupe su pobjegle u Požarnicu. U toku te borbe četnici su imali oko 20 ubijenih. Naši gubici su bili 3 mrtva i 8 ranjenih. To je bila jedina borba koju su naše jedinice imale do 10 januara. Budući da se do tog vremena stanje u jedinicama relativno sredilo, riješili smo da pređemo u ofanzivno dejstvo na širem sektoru. Budući da neprijatelj nije iz garnizona vršio nikakove pokrete prema našem sektoru, riješili smo da to vrijeme iskoristimo za solidnije čišćenje čitavog sektora Tuzla — Zvornik od četnika i zelenog kadra. Kako nam je za te akcije bilo dovoljno tri brigade, dok bi na sektoru Brčko — Tuzla ostala jedna brigada da kontroliše te garnizone, riješili smo da jednu brigadu uputimo u Srem, da bi tamo, u zajednici sa VI brigadom⁵ i mještanskim odredima, provela niz akcija, budući da su uslovi za te akcije bili povoljni,

⁴ Vidi dok. br. 220 i izvještaj Prve vojvodanske brigade od 24 januara 1944 za period od 1 do 15 januara (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 3[^]1, k. 964).

⁵ Šesta vojvodanska brigada formirana je 10 januara 1944. Bliže o njenoj organizaciji i njenim dejstvima vidi tom I, knj. 8. dok br. 5 i 18.

J A N U A R
1944 g.

Z A D A T A K:

Prema naredjenju Štaba III korpusa NOVJ, od 29 decembra 1943. g., naša divizija dobila je zadatak da se postavi na sektor Majevice, gdje će pristupiti odmoru ljudstva, sredjivanju jedinica i kontroli sektora Brčko - Tuzla i Tuzla - Zvornik, povremajući tu kontrolu sa aktivnim čišćenjem sektora Majevice od četnika i zelenog kadra, koji su u toku VI ofansive u izvjesnoj mjeri ojačali, upravo radi prisustva jakih njemačkih snaga.

I
/Majevica/

P o s t u p a k:

Početkom januara jedinice naše divizije su se postavile na sektor Bastočinca - Lopare - Humci, tako da smo tim rasporedom kontrolisali pravce Brčko - Tuzla, Zvornik - Lopare i Zvornik - Tuzla.

Prvih dana boravka na tom sektoru prišlo se rešavanju svih onih problema, koji su se pojavili u toku ofansive unutar naših jedinica (pitanje odjeće i obuće, kao i otklanjanju slabosti, propusta, nedostataka vođenih u toku ofansive /analiza VI ofansive i držanje naše divizije u toj ofansivi, držanje pojedinih brigada sa osjemenom rukovodstva, suoštavanje pitanja brige o ljudstvu i mobilizacija svih organizacija na tom pitanju, suoštavanje pitanja odgovornosti i potpunosti organizovanosti naših jedinica itd./.

U toku nedelje dana aktivnog rada uspjeli smo da, u mnogome, zredimo stanje naše divizije. Za čitavo to vrijeme imali smo nekoliko manjih čarki sa četnicima, koji bi iz velike udaljenosti pripucavali na naše jedinice, ili sačekivali, manjim odeljenjima, u sajedama naše patrole i kurire. Prilikom tih prepucavanja ubijeno je 7 četnika. Ipak smo imali sa tim bandama jednu malo jašu borbu. Četnici su, nošenim moralom VI ofansive, izvršili napad na jedinice naše I brigade 5 januara, posle podne. Napad je izvršen od pravca Kosića /K.624/ i od Buzije. Četnici su brojali do 400 boraca, sa prilično dobrim naoružanjem. U toku tog dana bitka nije riješena, sa da su se četnici, pred mrak, povukli u pravcu Buzije. Slijedećeg dana jedinice I brigade su izvršile opšti napad na četničke položaje na liniji Ploča - Buzija. Poslije dvočasovne borbe naše jedinice su uspjele da razbiju četnike i da ovladaju njihovim položajima. Razbijene četničke grupe su pobjegle u Polarnicu. U toku te borbe četnici su imali oko 20 ubijenih. Naši gubici su bili 3 mrtva i 8 ranjenih. To je bila jedina borba koju su naše jedinice imale do 10 januara. Budući da se do tog vremena stanje u jedinicama relativno sredilo, riješili smo da prođemo u ofansivno dještvo na širem sektoru. Budući da neprijatelj nije iz garnizona vršio nikakove pokrete prema našem sektoru, riješili smo da to vreme iskoristimo za solidnije čišćenje čitavog sektora Tuzla - Zvornik od četnika i zelenog kadra. Tako nam je za te akcije bilo dovoljno tri brigade, dok bi na sektoru Brčko - Tuzla ostala jedna brigada da kontroliše te garnizone, riješili smo da jednu brigadu uputimo u Srem, da bitamo, u sajednici sa VI brigadom i mještanskim odredima proveda nia akcija, budući da su uslovi za te akcije bili povoljni, naime neprijatelj je po mnogim selima držao samo manje postaje, koje je bilo moguće lako likvidirati.

Outradan po izdavanju naše zapovjesti jedinicama, dobili smo obavještenje da su jedinice XVII divizije prešle na Majevicu, radi toga smo obavestili pokret naših jedinica jer smo zaključili da dolazak jedinica XVII divizije isključuje, vjerovatno, izvjesne korektura u našem operacionom planu, tako je i bilo. Od Štaba korpusa smo dobili 11 januara, zapovjest za napad na Tuzlu.

II

/Zvornik - Tuzla - Doboj/

Z A D A T A K:

Zapovjest Štaba III korpusa NOVJ, od 11 januara, za napad na Tuzlu u 20 časova, 16 januara.

P o s t u p a k:

Prema zapovjesti Štaba Korpusa u borbi za oslobodjenje Tuzle trebalo je da učestvuju naših pet brigada, tako što bi jedna brigada

naime neprijatelj je po mnogim selima držao samo manje postaje, koje je bilo moguće lako likvidirati.

Sutradan po izdavanju naše zapovijesti⁶ jedinicama, dobili smo obavještenje da su jedinice XVII divizije prešle na Majevicu.⁷ Radi toga smo obustavili pokret naših jedinica jer smo zaključili da dolazak jedinica XVII divizije iziskuje, vjerovatno, izvjesne korekture u našem operacionom planu. Tako je i bilo. Od Štaba korpusa smo dobili 11 januara zapovijest⁸ za napad na Tuzlu.

II

(Zvornik — Tuzla — Doboj)

ZADATAK:

Zapovijest Štaba III korpusa NOVJ od 11 januara za napad na Tuzlu u 20 časova 16 januara.

Postupak:

Prema zapovijesti Štaba korpusa u borbi za oslobođenje Tuzle trebalo je da učestvuje naših pet brigada, tako što bi jedna brigada aktivno dejstvovala prema Zvorniku, sa zadatkom likvidacije neprijateljskog garnizona u tom gradu, rušenja mosta na Drini i sprečavanja neprijateljske intervencije na Tuzlu sa toga pravca; dvije brigade bi dejstvovala ofanzivno na sektoru Tuzla — Gračanica, sa zadatkom likvidacije neprijateljskih uporišta na sektoru Puračić — Gračanica, sa zadatkom sprečavanja neprijateljske intervencije na Tuzlu sa pravca Doboja; jedna brigada bi služila kao opšta rezerva kako za borbu na sam grad, tako i za sprečavanje eventualnog neprijateljskog prodora prema Tuzli od Brčkog, na kojem su se pravcu nalazili Majevički i Posavski NOP odredi.

Za izvršenje zapovijesti, jedinice naše divizije bile su raspodijeljene tako, da je IV brigada dobila zadatak da najkasnije do 13 januara prebaci iz Trnave za Sekoviće komoru sa hranom namijenjenom za bolnicu br. 1 III korpusa. Počev od 14 januara IV brigada je preduzela pokret sa sektora Jelice prema Zvorniku, u cilju likvidacije garnizona i rješavanja postavljenih zadataka od strane Korpusa na tom sektoru, — I brigada je određena za napad na Tuzlu, — II i III brigada su upućene 12 januara sa sektora Vukosavci — Lopare pravcem Humci — Sitari — Seona da se postave prema Gračanici i Doboju i da

• Vidi dok. pod reg. br. 1/3, k. 964 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁷ Vidi dok. br. 34.

⁸ Vidi dok. br. 56 i 64.

izvrše postavljeni zadatak od strane Korpusa za sektor Tuzla — Doboj, — V brigada je postavljena na sektor Piperi — Vakuf sa zadatkom da odatle služi kao rezerva kako za Tuzlu, tako i za pravac od Brčkog.

Sa II i III brigadom pošli su politkom divizije i v. d. načelnika divizije,⁹ dok je komandant divizije išao sa I brigadom, budući da je bio određen zapoviješću Korpusa za komandanta sjeverne i istočne kolone za napad na Tuzlu.

II (a)

(Z v o r n i k)

Kao što je već ranije rečeno, IV brigada je dobila zadatak da do 13 januara prebaci komoru sa hranom za Sekoviće.

Po prebacivanju komore brigada je izvršila pokret prema Zvorniku. U toku samog pokreta Štab brigade je dobio obavještenja da se u Zvorniku nalaze jače neprijateljske snage sa većim brojem tenkova. Takvo obavještenje je bilo dovoljno da Štab brigade donese odluku da ne napada na Zvornik, upravo da ne izvrši naređenje Štaba divizije o likvidaciji Zvornika, kao najboljem načinu sprečavanja eventualne intervencije sa tog pravca. Mijenjanjem odluke Štaba divizije, Štab brigade je pogriješio ne samo što nije pristupio likvidaciji Zvornika, za šta su postojali objektivni uslovi, nego i radi toga što, uopšte, nije pokušao da to naređenje izvrši bar minimalnim mjerama (postavljanjem na polazne položaje i nasilnim ispitivanjem itd.). Usljed pogrešnog početnog stava slijedio je slab dalji rad IV brigade, upravo Štaba brigade. Brigada je postavljena na sektor Jajića, pošto su jedinice prethodno izvršile manje diverzije na drumu Zvornik — Tuzla. Na tom sektoru brigada je ostala do 17 januara, kada se, po naređenju Štaba brigade, povukla i postavila na sektor Rastošnice. I dok su se bojevi na Tuzli nastavljali, IV brigada se odmara na tom sektoru, opravdavajući to time da se borba kod Tuzle nije čula i da je Štab brigade zaključio da će se napad na Tuzlu odložiti uslijed tega što je uoči napada (na 2 dana) došlo u Tuzlu od Zvornika oko 20 kamiona sa vojskom i nešto tenkova. Štaviše, Štab brigade je oklijevao u uspostavljanju veze sa jedinicama kod Tuzle, tako da za čitavo vrijeme bojeva na Tuzli mi nismo znali da IV brigada ne zatvara taj pravac.

O c j e n a :

IV brigada nije izvršila postavljeni zadatak. Ne samo da nije likvidirala neprijateljski garnizon u Zvorniku,

" S tim brigadama je pošao načelnik Štaba divizije Mileta Dukić (vidi dok. br. 86).

nego nije preduzela ni najosnovnije mjere da spriječiti neprijateljsku intervenciju sa tog pravca. Za takav rad brigade snosi odgovornost jedino Stab brigade sa nepravilnom procjenom neprijateljskih snaga u Zvorniku i još nepravilnijom odlukom o povlačenju brigade sa drumu Zvornik — Tuzla. Tako je neprijatelj mogao nesmetano dovoditi pojačanja u Tuzlu, što on nije uradio jer nije imao odakle, — tek nakon trećeg dana bojeva došlo je iz Zvornika za Tuzlu 3 kamiona sa vojskom.¹⁰ Zbog ovog postupka Stab brigade je pozvan na odgovornost.

II (b)

(Tuzla)

U toku 14 januara I brigada se prebacila na sektor Vakuf — Piperi — Drijenča. Na tom sektoru brigada se zadržala do 16 januara ujutru, kada je izvršila pokret drumom do linije Dokanj — Breške. U toku tih dana izvlačili smo iz skloništa naše haubice (dvije). Taj posao je bio vrlo naporan, budući da su seoski putevi bili jako raskaljani, dok je drum Čelić — Tuzla bio gotovo onesposobljen (svi propusti porušeni, na svakom povoljnijem mjestu prokopan, nabacano kamenje i balvani itd.).

Za vrijeme pokreta. 16 januara ujutru, brigada se sukobila sa jednom neprijateljskom kolonom na Majevidici¹¹ (V. Njiva, kod spomenika). Jačina neprijatelja iznosila je do 300 pješaka — Njemaca, sa dvije tankete, troja borna kola i dva kamiona. Mada se prethodnica brigade nije snašla u prvom momentu, ipak je brigada uspjela da, poslije tročasovne borbe, protjera neprijatelja prema iŠazli. Tako je borba na Majevidici usloвила zakašnjenje I brigade. Tek oko 17 časova brigada se postavila na liniju Breške — Dokanj, odakle je pošla u napad na Tuzlu.

U sklopu opšteg zadatka sjeverne i istočne kolone (istočnu kolonu sačinjavala je XV majevička brigada, koja se kretala pravcem Lopare — G. Tuzla — Simin Han — Tuzla,¹² sa zadatkom da po mogućstvu zauzme G. Tuzlu, ukoliko neprijateljske snage u tom gradu ne budu jake, u protivnom da zaobiđe G. Tuzlu ostavljajući prema njoj jače obezbeđenje, — dok

¹⁰ Vidi dok. br. 217.

¹¹ i ¹⁵ Vidi dok. br. 135 i 214.

¹² Vidi dok. br. 215 i izvještaj Štaba Petnaeste majevičke NOU brigade od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA, reg. br. 1/1—3, k. 993).

je sjeverna kolona, u čijem sastavu su bile I vojvođanska brigada, XVIII hrvatska brigada i Tuzlanski partizanski odred, obuhvatala Tuzlu sa sjevera, sa zonama širenja istočno do Gradine, a zapadno Moluhe), I brigada je dobila zadatak da napadne najutvrđenije neprijateljske položaje u njegovom odbranbenom sistemu Tuzla — Gradina, Slani Bunar i Kojšino. Likvidaciju Gradine trebala je da potpomogne XV majevička brigada, napadajući taj položaj sa istoka i jugoistoka.

Prema zapovijesti Štaba korpusa napad je trebalo otpočeti tačno u 20 časova, s tim što bi naša divizijska artiljerija (haubička baterija) izvršila artiljerisku pripremu, otvarajući vatru tačno u 19 časova. Međutim, kao što je već ranije rečeno, izvlačenje haubica na položaj usporavano je usljed toga što je put bio onesposobljen, kao i usljed borbe sa neprijateljskom kolonom na Majevici. Tako je prva granata ispaljena tek u 21 čas. I poslije postavljanja baterije na položaje, dejstvo naše artiljerije u toku te noći nije bilo efikasno. Naime, zatvarači na haubicama su bili zamrznuti uslijed toga što su se nalazili prilično dugo vremena sklonjeni u zemlji, a kako je nedostajalo mazivo za topove, bilo je nužno vaditi zatvarač poslije svake opaljene granate i zagrijavati ga na vatri. Usljed toga obje haubice su ispalile u toku noći svega oko 20 granata.

Sve jedinice u napadu na Tuzlu su zakasnile tako da su prve čarke otpočele tek oko 23 časa. U to vrijeme stupile su u kontakt sa neprijateljem i jedinice I brigade. Borba se u toku noći vodila u većim vremenskim razmacima, bez ikakove organizovanosti vatre, bez jedinstvenosti u napadu, kao i bez odgovarajuće odlučnosti jedinica na svojim sektorima. Dobijao se utisak da se ne radi, ne samo o organizovanom napadu na grad, nego, štaviše, ni o jednom demonstrativnom napadu. Ni neprijatelj,¹³ sa svoje strane, nije ozbiljno reagirao, uglavnom iz razloga što nije imao sređen raspored jedinica u svom odbranbenom sistemu. Tako je propuštena povoljna prilika da se ako ne zauzme grad u toku te noći, a ono zaposjednu, u najmanju ruku, glavna njegova odbranbena uporišta. Sljedećeg dana I brigada se povukla na liniju Pločnik — Matanovići, održavajući kontakt sa neprijateljem manjim odjeljenjima. Tako su, uglavnom, postupile i ostale jedinice sjeverne kolone, dok sa istočnom kolonom nismo imali vezu usljed toga što XV majevička brigada u toku prve noći borbe nije uzela učešća u napadu na Tuzlu.

Neprijatelj je dobio u vremenu. ¹³J toku dana on je uspio da izvrši raspored jedinica,¹⁴ da posjeine čitav odbranbeni pojas i da se pripremi za sljedeći naš napad, koji je obnovljen u

toku noći 17/18 januara. Ni sljedeći napad nije izveden jednovremeno od strane svih jedinica. Pa ipak borba u toku te noći bila je, mada nepovezana, vrlo oštra i jaka. I brigada je te noći napadala iste položaje i izvršila niz uzastopnih juriša. Ona je uspjela da ovlada nizom neprijateljskih utvrđenja na Kojšinu, da zauzme Slani Bunar i da likvidira dva bunkera na Gradini.¹⁵ Međutim, ti rezultati nisu bili dovoljni da bi se od njih mogle proširiti operacije, jedno radi toga što odlučujući položaji nisu bili zauzeti na Kojšinu i Gradini, tako da se Slani Bunar u toku narednog dana nije mogao održati između dvije vatre sa Kojšina i Gradine, i drugo radi toga što je I brigada u toku te borbe pretrpjela vrlo velike gubitke, kada je imala oko 200 izbačenih iz stroja, tako da više nije predstavljala takovu snagu koja bi bila sposobna da izvrši postavljeni zadatak. U toku te noći Hrvatska brigada je uspjela da zauzme Piskavicu, dok je Tuzlanski odred zauzeo dva bunkera koji su branili prilaz Moluhama, dok XVI¹⁶ majevička brigada ni u toku te noći nije bila dovoljno aktivna, tako da je u potpunosti izostalo njeno sadejstvo sa ljevokrlnim jedinicama I brigade u napadu na Gradinu. Trećeg dana borbe neprijatelj je izvršio protivnapad¹⁷ na sektor I brigade i uspio je da naše jedinice zbaci sa osvojenih položaja. Izdali smo naređenje našoj V brigadi da odmah krene sa sektora Vakufa u s. Gornji Dolovi, sa namjerom da je u sljedećem napadu upotrijebimo kao pojačanje I brigadi. Usljed toga što V brigada nije uspjela da dođe do vremena određenog za treći napad, izvršen u toku noći 18/19 januara, napad je izvršila I brigada, povezujući se na lijevom krilu sa jedinicama XV brigade. Međutim ni u toku treće noći borbe I brigada nije uspjela da izvrši prodor u neprijateljsku odbranu. Usljed velikih gubitaka, 264 izbačena iz stroja, od kojih 63 mrtva,¹⁸ četvrtog dana borbe I brigada je povučena u rezervu, dok je njene položaje preuzela V brigada. U toku tog dana V brigada je pokušala da na juriš zauzme Kojšino. Zauzela je samo položaje koje je i I brigada u toku druge noći uspjela da zauzme, sa kojih je kasnije bila odbačena, ali glavno utvrđenje na Kojšinu [ni]je zauzeto.

Zadatak V brigade bio je da vrši demonstrativni napad na uporišta Gradinu i Slani Bunar, dok bi jače snage koncentrisala na Kojšinu, sa zadatkom likvidacije toga uporišta. Drugim djelovima, jednim bataljonom, V brigada trebala je da izvrši prodor u grad dolinom između Kojšina i Piskavice koju je držala Hrvatska brigada i sa koje nije mogla izvršiti dalji

¹⁶ Vjerovatno omaška, treba: XV.

¹⁷ Vidi dok. br. 217.

¹⁸ O gubicima Prve brigade vidi dok. br. 135.

prodor usljed utvrđenja na neposrednoj ivici grada. U toku napada u noći 19/20 januara V brigada je uspjela da sa jednim bataljonom proдре u grad, ali kako ostale jedinice nisu uspjele zauzeti Kojšino, taj bataljon nije mogao razviti borbu u gradu usljed pomanjkanja sadejstva ostalih jedinica, tako da se u zoru 20 januara povukao iz grada. U toku te borbe V brigada je imala 54 izbačena iz stroja od kojih 17 mrtvih.

Sto se pak tiče naše artiljerije ona je u kasnijim napadima (drugom, trećem i četvrtom) odlučno dejstvovala. Na grad i spoljna utvrđenja ispaljeno je u toku svih napada 470 granata. Prema provjerenim podacima neprijatelj je od artiljerije pretrpio teške gubitke.

U zoru 20 januara naše jedinice su se povukle po naređenju¹⁹ Štaba korpusa, kojim je obustavljena dalja borba, za Tuzlu.

O c j e n a :

Naše jedinice u bojevima za Tuzlu nisu izvršile postavljene zadatke. I brigada nije uspjela likvidirati jako utvrđene neprijateljske položaje Gradinu, Slani Bunar i Kojšino, sa druge strane, V brigada takođe nije uspjela zauzeti Kojšino odakle bi nastavila sa prodorom u grad. Činjenica je da su naše jedinice dale sve od sebe u toku tih bojeva. Činjenica je da su naši borci prodirali u neprijateljska utvrđenja kroz žicu i hvatali se u koštac sa neprijateljem. O svim tim činjenicama svjedoče, između ostalog, i naše žrtve, koje su podnesene uglavnom na bodljikavoj žici ili unutar utvrđenja. Pa ipak zadatak nije izvršen. Zašto? Odgovor na ovo pitanje sadrži dijelom i odgovor na opšte pitanje — zašto Tuzla nije zauzeta?

a) Naše jedinice su zakasnile pri prvom napadu, u toku noći 16/17 januara. I ne samo to, nego u toku te noći nije uopšte došla do izraza borbena sposobnost naše I brigade.

To je bila noć čarki, opipavanja, a nikako odlučujućeg napada i prodora. Takvo pitanje je bilo na svim sektorima. Na taj način je propuštena realna mogućnost uspješne likvidacije Tuzle u toku prve noći, ili, u krajnjoj mjeri, posjedanja glavnih neprijateljskih uporišta.

b) Potpuno je pomanjkalo jedinstvo jedinica u napadu. To je bila pojava za čitavo vrijeme bojeva za

Tuzlu. Tako je pomanjkanje sadejstva jedinica XV majevičke brigade u mnogome doprinijelo tome da jedinice I brigade nisu uspjele zauzeti Gradinu.

c) Stab I brigade nije dobro rukovodio operacijama brigade. Moralo se blagovremeno ocjeniti da je nemoguće izvršiti prodor preko uporišta Gradine, Slanog Bunara i Kojšina, radi čega je trebalo glavninu brigade rokirati u desno sa težištem prodora između Kojšina i Piskavice, što se pokazalo mogućim u toku četvrtog napada.

d) Nedostajala je upornost u izvršavanju postavljenih zadataka, radi čega su se dešavali slučajevi samovlasnih odluka od strane štabova pojedinih brigada, tako da su se te odluke u potpunosti kosile sa primljenim naređenjima.

e) Jedinice nisu bile dovoljno pripremljene za borbe takvog karaktera.

f) Neprijatelj je zahvaljujući neodlučnosti naših jedinica u prvom napadu dobio u vremenu i uspio da u potpunosti sredi odbranu i izvrši raspodjelu snaga.

To bi bili osnovni, glavni razlozi koji su uslovili naš neuspjeh u borbama za Tuzlu. Razumljivo je da to nisu i jedini razlozi (kod naših jedinica, upravo rukovodstava, nedostajala je samoinicijativa, koja bi bila uslovljena neophodnom voljom za izvršenjem postavljenog zadatka, pravljene su čisto vojničke greške u borbi za osvajanje utvrđenja itd.). I upravo usljed tih razloga pojedinačni uspjesi brigada nisu mogli da dobiju karakter opšteg pozitivnog rezultata. Zauzimanje Ilinčice, uzastopni prodori u grad od strane jedinica VI²⁰ brigade, zauzimanje Slanog Bunara itd. itd., usljed gornjih razloga, predstavljali su zbir mjestimičnih, vremenski nepovezanih i akciono neobjedinjenih, divnih pojedinačnih uspjeha, ali nikako takovih koji bi odlučili sudbinom neprijateljskog garnizona u Tuzli.

II (c)

(Miričina — Gračanica — Karanovac)

U toku 12 januara II i III brigada su se postavile na sektor Straža — Zahirovići — Cage — Seona. Sa te prostorije

¹⁰ Odnosi se na Šestu istočnobosansku NOU brigada Vidi o tome dok. br. 79 ove knjige i izvještaj Štaba Trećeg korpusa od • marta 1944 (Arhiv Istoriskog institute JNA, reg. br. 1/1—3. k. 408).

jedinice su pristupile ispitivanju neprijateljskih uporišta u Sokolu i na liniji Puračić — Gračanica. Do 16 januara jedinice nisu stupile u kontakt sa neprijateljem, već se čitavo vrijeme koristilo za odmor jedinica i za prikupljanje što detaljnijih podataka o neprijateljskim snagama i njihovom rasporedu na pomenutom sektoru. Jedino je 13 januara jedna patrola III brigade jačine 7 boraca sa desetarom, koja je bila upućena u pravcu Miričine u cilju izviđanja, stupila u sukob sa 8 naoružanih zelenokadrovaca, smještenih u jednoj kući. Naši borci su opkolili kuću, a desetar je ušao unutra. U kući je nastalo gušanje, zelenokadrovci su napali noževima desetara i ranili ga na nekoliko mjesta. Pa ipak, desetar je uspio uz pomoć još jednog borca iz njegove pratnje da otme nož i da njime ubije dvojicu zelenokadrovaca a više njih rani. Zelenokadrovci su pokušali bjegstvo, kada su ih ostali borci dočekali plotunima i uništili.

U toku 15 januara jedinice su se postavile na sektor Seona — Cage — Čekanići — Orahovica. Sa te prostorijske jedinice su pošle 16 januara na izvršenje postavljenih zadataka. III brigada je ušla u Gračanicu²¹ sa dva bataljona gotovo bez otpora, budući da se neprijatelj blagovremeno povukao u pravcu Karanovca. Sa druga dva bataljona III brigada je obezbjeđivala operacije od pravca Sokola i Trebave. Za to vrijeme dva bataljona II brigade pristupila su likvidaciji Miričine i rušenju pruge i ceste na tom sektoru.²² Kako su bunkereri koji su branili prilaz željezničkom mostu na Miričini bili betonski, a na samom mostu se nalazio oklopni voz, jedinice II brigade nisu uspjele da ovladaju bunkerima, da unište voz i da poruše most, mada su izvršile nekoliko uzastopnih juriša bombaškim i minerskim odjeljenjima. Kako bunkereri, tako i sektor oko mosta bili su ograđeni žicom, a prilaz mostu miniran. Likvidacija bunkera nije uspjela ni poslije dejstva našeg protivkolskog topa, koje je ostalo neefikasno usljed čvrstine materijala kojim su građeni bunkereri. Naše jedinice su uspjele da zauzmu željezničku stanicu Miričina, da je zapale i unište sva željeznička postrojenja. S obzirom da nije bilo moguće zauzeti bunkere, izvršena je blokada bunkera manjim odjeljenjima a ostale snage su pristupile nošenju pruge. Tako je u toku noći 16/17 januara porušeno na sektoru Miričine 2 km pruge. Druga dva bataljona II brigade obezbjeđivala su operacije na ovom sektoru od pravca Doboja držeći položaje na sektoru Brijesnica — Slane Vode (most na Spreči kod Karanovca, k. 156). Ovi bataljoni u toku iste noći zapalili su most na Spreči kod Karanovca, porušili prugu od Karanovca do Gračanice i

" Vidi dok. br. 129 i 212.

" i " Vidi dok. br. 128 i 215.

sve propuste na drumu od Gračanice do Brijesnice. U toku bojeva kod Miričine jedinice II brigade imale su 5 mrtvih i 11 ranjenih, dok su neprijateljski gubici bili znatno veći, mada ih nije bilo moguće tačno utvrditi.

U toku 17 januara jedinice su izvršile izvjesno pomjerenje, tako da je III brigada zauzela sektor prema Doboju, a II brigada sektor Kamenica — Miričina.²³

U noći 17/18 januara II brigada je prebacila jedan bataljon na lijevu obalu Spreče pomoću jednog polutrulog čamca. Taj bataljon je porušio prugu između Miričine i Bos. Petrovog Sela u dužini od 1200 m, pošto je prethodno rastjerao četnike koji su branili taj sektor pruge. U zoru 18 januara taj se bataljon povratio u sastav svoje brigade.

U toku noći 17/18 januara neprijatelj je neprekidno dovlao pojačanja iz Doboja u Karanovac. Oko 10 časova 18 januara neprijatelj je izvršio napad²⁴ na položaje III bataljona III brigade (k. 156 — k. 332 — Lendići) u više nastupnih pravaca od Doboja. Istovremeno je izvršen napad neprijatelja od Karanovca u pravcu naših položaja na Straževcu. Pokrete pješadije potpomagala je jaka artiljeriska i minobacačka vatra. Tim neprijateljskim snagama sadejstvovale su četničke i zelenokadrovske snage od Sokola i Trebave, koje su napadale na naše jedinice sa leđa. Budući da ti položaji nisu bili povoljni za odbranu usljed toga što su bili izloženi neprijateljskim napadima sa fronta i pozadine, kao i usljed toga što nisu predstavljali jedinstven odbranbeni sistem sa položajima II brigade, III brigada je povučena na liniju Cekanići — G. Orahovica, povezujući se sa jedinicama II brigade na Kotilju.

Rano u zoru 19 januara neprijatelj je preduzeo napad na položaje III brigade nastupajući prema Cekanićima, Huskićima, Avdićima i Mehanbašićima. jedinice III brigade sačekale su neprijatelja na vrlo bliskom odstojanju, kada su otvorile brzu paljbu i poslije čega je uslijedio odmah protivnapad naših jedinica, kada je neprijatelj odbačen u pravcu polaznih položaja. Težište tog napada bilo je na položaje I bataljona III brigade (Avdići — G. Orahovica) gdje je neprijatelj izvršio uzastopno tri juriša,²⁵ koji su svi propali usljed silne upornosti tog bataljona čiji su borci puštali neprijatelja na vrlo blisko odstojanje otvarajući na njega koncentričnu i plotunsku paljbu. Poslije tih neuspjelih juriša neprijatelj prenosi težište udara na desno krilo III brigade, gdje III bataljon ove brigade uspjeva da odoli silnim napadima i da protivnapadima natjera neprijatelja na povlačenje. Poslije niza neuspjelih uzastopnih napada na sektoru III brigade neprijatelj je prestao sa ofan-

zivnim dejstvom i počeli su se utvrđivati prema našim položajima. Jedinice III brigade dobile su naređenje²⁰ za protivnapad na čitavom sektoru. Taj zadatak su jedinice u potpunosti izvele u toku noći 19/20 januara, kada su dubokim prodorima iscijepale neprijateljske jedinice nanoseći im teške gubitke. Prodori jedinica bili su vrlo brzi i odlučni, tako je naprimer, zauzeto u prvom naletu Bajrak Brdo gdje se nalazio stožer VI pukovnije.²⁷ Komandant pukovnije pukovnik Tanović²⁸ uspio je da se izvuče jedino zahvaljujući mraku, ostavljajući svoju mašinku, arhivu i ostale stvari. U toku te borbe neprijatelj se u paničnom bjekstvu povukao prema Karanovcu ostavljajući na bojištu 134 mrtva vojnika, dok je 38 zarobljeno. Broj ranjenih bio je vrlo veliki, što se moglo zaključiti po tragovima krvi koju su za sobom ostavljale kolone u* bjekstvu. Naši gubici bili su 11 mrtvih i 37 ranjenih boraca. Tom prilikom je zaplijenjeno: 1 teški mitraljez, 1 p.mitraljez, 4 pištolja, 1 telefonska centrala sa više kilometara kabla, više ručnih bombi, znatna količina municije i ostale ratne spreme.

Dok su jedinice III brigade vodile borbu na tom sektoru, dotle su dva bataljona II brigade vodili borbu na položajima Kotilj — Turkovići — Kamenica,²⁹ gdje je neprijatelj napadao potpomognut jakom artiljeriskom paljbom. Svi napadi na te položaje bili su odbijeni. Neprijatelj je pretrpio teške gubitke. Samo na cesti je ostalo 14 ubijenih biciklista. Tada se odlikovao puškomitraljezac Jurišić iz IV bataljona II brigade sačekavši neprijateljsku kolonu na 30 m, kada je otvorio vatru i sa svog puškomitraljeza, tako da rafalom od 20 metaka on je ubio 13 neprijateljskih vojnika. U toku noći ovi bataljoni su pošli u protivnapad sa zadatkom da unište neprijateljsku artiljeriju koja je za vrijeme napada tukla od Bojića Hana. Međutim neprijatelj je osjetio pokrete naših jedinica i blagovremeno se izvukao povlačeći za sobom i artiljeriju. Kod ostalih jedinica II brigade na sektoru Miričina neprijatelj nije bio aktivan toga dana.

Neprijateljske snage na ovom sektoru sačinjavala je VI osječka pukovnija, jedna bojna IV pukovnije,³⁰ izvjestan broj Njemaca,³¹ zeleni kadar i četnici.

Sljedećeg dana, 20 januara u zoru, neprijatelj je jakim snagama izvršio napad na položaj I bataljona II brigade u pravcu Kotilja i cestom od Kamenice u pravcu Durakovića i Omerbašića. Mada je napad bio vrlo snažan, potpomognut br-zom artiljerijskom paljbom, ipak neprijatelj nije uspio da od-

²⁰ Vidi dok. pod reg. br. 6—16 i 7—1/6, k. 950 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

²⁷ Asim

²⁸ Vidi dok. br. 215.

baci I bataljon II brigade, već je bio natjeran u panično bjekstvo uslijed silovitog protivnapada tog bataljona. Radi toga neprijatelj sada prenosi težište toga udara i napada preko Kotilja na položaj II bataljona II brigade (Ratiš, trig. 596), gdje uspjeva da potisne ovaj bataljon do k. 552. Međutim zahvaljujući otporu II bataljona i brznoj intervenciji IV bataljona neprijatelj je bio odbačen sa osvojenih položaja i natjeran u povlačenje prema liniji Turkovići — Kamenica, ostavljajući na bojištu 74 ubijena vojnika. U toj borbi zaplijenjeno je 44 puške, 2 sanduka sanitetskog materijala, veće količine municije i ostala ratna sprema. Naši gubici bili su 17 mrtvih i 30 ranjenih.

Poslije tih bojeva neprijatelj nije više mogao preduzeti nikakove ispade u pravcu naših jedinica koje su solidno držale posjednute položaje, obezbjeđujući tako u potpunosti operacije na Tuzli od pravca Doboja.

U toku 25 januara [jedinice] su napustile te položaje, u vezi sa naredjenjem obustavljanja daljih bojeva za Tuzlu, i postavile se na sektor Podorašje — Straža — Zahirovići.

O c j e n a :

Jedinice II i III brigade su u potpunosti izvršile postavljene zadatke. One ne samo da su onemogućile prodor neprijatelja prema Tuzli, nego su u tim bojevima nanijele neprijatelju teške gubitke. Ovaj lijepi uspjeh naših jedinica je tim značajniji što su ga izvele upravo II i III brigada, koje su sve do tog vremena izostajale u odnosu na ostale brigade naše divizije. Naročito je to važno za III brigadu, koja je sve do tog momenta bila objektivno naša najslabija jedinica. Te borbe su označile prelom u razvitku naše III brigade. Dalje, II brigada je u tim borbama ostvarila svoje akciono jedinstvo, što ona u ranijim borbama nije uspjela da u potpunosti ostvari.

ZAKLJUČAK :

Mada nismo u toku januara postigli odlučujući rezultat u našim borbama, budući da je težište svih tih borbi bilo Tuzla, što je u krajnjoj mjeri zavisilo od postizanja pozitivnih rezultata sa strane svih jedinica u napadu na Tuzlu, ipak su borbe naše divizije u tom mjesecu bile pozitivne. U svim tim bojevima se još jedanput više potvrdila činjenica da se pred nama ne postavlja pitanje ostvarenja borbenosti jedinica, njihovog poleta i zamaha, već da se

postavlja pitanje osposobljavanja naših rukovodstava da pravilno rukovode tim jedinicama koje zaista posjeduju i borbenost i zamah.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU !

Politkom,
S. Mitrović

(M. P.) "

Komandant,
D. Lekić

BR. 177

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ŠESNAESTE NOU
DIVIZIJE POLITIČKOM KOMESARU TREĆEG KORPUSA
NOVJ O SITUACIJI NA PODRUČJU POSAVINE, TREBAVE
I MAJEVICE U JANUARU 1944 GODINE¹**

POLITIČKOM KOMESARU III KORPUSA NOV

Nalazim se u štabu naše I brigade, gde sam dobio sledeća obaveštenja o situaciji zapadno od ceste Tuzla — Brčko:

1.) U toku 27 I 1944 30 neprijateljskih kamiona i 18 bor-nih kola došlo je od Tuzle do Navioka.² Sva ova motorna vozila vratila su se natrag za Tuzlu, jer nisu mogla da pređu zapreke na cesti. Noću 27 I o. g. iznenada su upali Nemci u Humke i u toku dana nastavili put za Brčko.

2.) Jača motorizovana kolona, u toku 30 ov. mes., pošla je od Gračanice i došla do Srnica," gde se sudarila sa jednim bataljonom naše II brigade. Tom prilikom neprijatelju su nanesene izvesne žrtve.

3.) 30 ov. mes. maša III brigada napala je četnike u 2a-barima.⁴ Tom prilikom neprijatelj je iz Brčkog pružio pomoć četnicima artiljerijom i avijacijom. Istoga dana naša V brigada dobila je zadatak:⁵ čišćenje Tramošnice, Slatine i Bos. Samca, u kojima su se nalazile manje neprijateljske grupe. Rezultat ovih akcija nije mi još uvek poznat.

4.) Sadašnji raspored naših jedinica je sledeći:

I brigada: Zovik — Islamovac — Musi. Maoča, šaljući jače zasede u pravcu Brke — Palanke — Boće i Bukvika.

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 7/1—7, k. 408 A.

¹ i » Vidi dok. br. 218, 219 i 220.

* Opširnije o tome vidi izvještaj te brigade od 1 februara 1944 (Arhiv Istoriskog instituta JNA. reg. br. 3—1, k. 1243).

⁵ Vidi dok. br. 153.

II brigada: G. Hrgovi — Ujdrovići — Perici.

III brigada: Porebrice.

V brigada: Kamberi — Brdo — Imšir.

Štab divizije se nalazi u Grabovgradu.⁶

5.) 30 ov. mes. Hrvatska brigada⁷ nalazila se u Strepćima, a 31 ov. mes. je izvršila pokret nekud prema Tuzli. Štab I brigade nije obavestila o pravcu svoga pokreta.

6.) Tuzlanski odred nalazi se na prostoriji Srebrenika.

7.) Kruže neproverene vesti da 8 pukovnija odlazi za Francusku, da neprijateljska motorizacija iz srednje Bosne dolazi od Doboja za Tuzlu, da je pop Savo⁸ tražio pomoć od Nemaca i da je došlo do saglasnosti o nekom jedinstvenom napadu četnika i Nemaca na naše snage u Posavini itd. — Po svemu sudeći, na čitavom našem području neprijatelj za sada ne raspolaže jačim snagama, prema tome, postoje uslovi da mi preuzmemo inicijativu u svoje ruke.

8.) Sutra odlazim u naš štab, da se sa drugovima po svim pitanjima dogovorim. Odavde gledajući, izgleda mi raspored naših jedinica defanzivan, što, kako izgleda, ne odgovara momentanoj situaciji. Mislim da ćemo razviti ofanzivne akcije u duhu ranijih naređenja, dobivenih od vašeg štaba. — I sada podvlačim da bi potrebno bilo na liniji Brčko — Celić koordinirati akcije I vojvodanske i Majevičke brigade.⁹ Pored ostalog, ta bi akcija značajna bila i kao pomoć našoj IV i VI brigadi koje su aktivne u jugozapadnom Sremu.¹⁰ kako se to daje oceniti po artiljeriskoj vatri koja se čuje.

9.) Naše bolnice nisu stradale.

O svim ostalim problemima pisaću ti kada se podrobnije upoznam sa situacijom. Molim te, zainteresuj se za našu radiostanicu i komoru, pa ukoliko nije krenula, uputi je ka našoj I brigadi.

Drugarski te pozdravlja

S. F. — s. N.!

Politkomesar XVI divizije
S. Mitrović

• Vjerovatno: Grabov Gaj.

• Odnosi se na Osamnaestu hrvatsku brigadu.

" Božić

" Odnosi se na Petnaestu majevičku NOU brigadu.

¹⁸ Opširnije o tome vidi tom I. knj. 8. dok. br. 15. 21 i 23.

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA OSME KRAJIŠKE
BRIGADE ŠTABU ČETVORTE NOU DIVIZIJE O DEJSTVU
ČETVRTOG BATALJONA NA PROSTORIJI OKO LJUBIJE
U JANUARU 1944 GODINE¹**

ŠTABU IV DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Sa IV Bataljonom naše Brigade stigli smo ovoga momenta u Podvidaču i smjestili se u zaselak Rajlići. Ovaj Bataljon bio je na položaju Biščani, Rizvanovići, Rakovčani i Jugovci, te je s lijeve strane ceste Prijedor — Ljubija neprijateljski napad koji je uslijedio jutros bio usmjeren prema položajima našega I Bataljona: Hambarine — Carakovo. I Bataljon je primio borbu, ali je poslije kratke borbe bio odbačen. U isto vrijeme i odvojen je od IV Bataljona. Neprijatelj je u isto vrijeme bio ispao sa motorizacijom i pješadijom i prema položajima IV Bataljona, ali se pred samim položajima zaustavio.² U sastavu ovoga Bataljona nalazio se je i divizijski top 52 mm. Postavili smo ga na cestu Ljubija — Prijedor. Upotrebljavali ga nijesmo, jer motorizacija nije tom komunikacijom ni kretala. Na pomenutim položajima zadržali smo se sve do 12,30 sati kad smo dobili depešu od načelnika³ Štaba Brigade da sa snagama krenemo u pravcu s. Ravska i to da se povežemo sa Podigrmečkim odredom.⁴ Te kada smo krenuli, neprijateljske kolone iz nekoliko pravaca vršile su pokret prema nama. Jedna neprijateljska kolona, koja se ispod s. Cikote prebacila preko Sane, kretala je preko Cikota, Volara prema Kalajevu.⁵ Sa tom kolonom nijesmo došli u sukob. Povukli smo se na cestu Miška Glava — Surkovac — Ljubija. Primitili smo neprijateljsku kolonu koja je nadirala tom cestom. Toj koloni postavili smo zasjedu sa snagama cijelog bataljona. Ali tada su se pojavile još dvije kolone: jedna koja je nadirala seoskim putem Miška Glava — Zune — Ljubija i druga po-

¹ Original, pisan na mašini, latinicom, nalazi se u Arhivu Istoriskog instituta JNA pod reg. br. 38—3, k. 769 A.

² i • Vidi dok. br. 209.

³ Teufik Pletilić-Fiko

⁴ Odred se u to vrijeme nalazio na prostoriji Rudice — M. Rujiška i izvodio akcije na komunikacijama u dolini r. Une i Sane. Opširnije o tome vidi dok. pod reg. br. 10—5, k. 1630 u Arhivu Istoriskog instituta JNA.

⁵ Vidi dok. br. 191.

više te kolone koja je kretala u pravcu Tromeđe. Obje ove kolone bile su nam se već zabacile na lijevom boku.⁶ Te kolone su nas prisilile da se prije nego što se sukobimo na cesti rokiramo prema Rudniku [Ljubiji] i tako smo uspjeli da se prije neprijatelja izbacimo na Tromeđu. Nijesmo mogli da uhvatimo vezu sa našim snagama, stoga smo sa bataljonom krenuli sa Tromeđe preko Garavice — Gaidžika za Podvidaču. Neprijateljske kolone iz svih pomenutih pravaca krenule su za Ljubiju. Neprijateljske kolone bile su prilično jake, otprilike [po] jedna bojna svaka kolona. Protivkolski laki top nalazi se u našem sastavu. Za sada nemamo vezu sa ostalim snagama naše Brigade. Ljudstvo je umorno i pokislo. Čim se malo prisuši, uputićemo patrolu za vezu našim snagama i jedan vod u pravcu Ljubije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU !

Politkomesar VIII Kr. br.
Rade⁷